AltunOq

بۇلاق

بۇلاق

(ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى مەجمۇئەسى)

(ئومۇمى 13 - سان)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
1984 - يىل ئۈرۈمچى

مۇندەرىجە

«مائىترى سىمىت» دىن پارچە ....
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقېيۇم خوجا 120

مەنتىقۇتتەيىر (داۋامى) ....ئەلىشىر ناۋايى
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇرېھىم توختى 150

ئەرزىيەت .... مولla توختى
نەشرگە تەييارلىغۇچى: نىجات مۇخلىس 229

كەلكۈن .... سالىھ داموللا ھاجىم
نەشرگە تەييارلىغۇچى: مۇھەممەت سالىھ 238

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

گۆر ئوغلى (خەلق داستانى) ....
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ۋاھاپ قادىر 1

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرىدىن ....
توپلىغۇچىلار: مۇختەر مەخسۇت، ئەخمەت ھۈسەيىن 245

گورئوغلى

قەدىمقى زامان ۋەقەلىرىدىن ھىكايەت قىلغۇچىلار سۆز كانلىرىدىن دۇردانىلەرنى ئېلىپ شۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ:

سەرخىن دىۋانە، شاھزادە ئېلى ئىبىن زەمچىنىڭ ئوغلى ئىدى. ئۇ، جاھانگىر خارەزىمنىڭ قىزى، مەلىكە خەدىچەدىن تۇغۇلغان ئىدى.

سەرخىن: «ئاتا - بوۋامغا ۋاپا قىلمىغان بۇ دۇنيا ماڭا ۋاپا قىلارمۇ، نەچچە كۈنلۈك پادىشالىقنى دەپلا دۇنيادىن ئۆتسەم، قىيامەت كۈنى ھالىم نە كەچكەي؟» دەپ پادىشالىقتىن ۋاز كېچىپ، تەركى دۇنيا بولۇپ يۈرگەن ئىدى.

سەرخىننىڭ رەپىقىسى مەھمۇد كۈن سېرىخ داۋامەندىنىڭ قىزى مەلىكە زەبىرە ئىدى. سەرخىننىڭ قەدىمى شەھرى بەلخقە يېتىپ، دەريانىڭ ئۇ تەرىپىدە كەپە تىكىپ ئولتۇردى. بىر كۈنى شاھ مەھمۇرخان شىكارغا چىققان ئىدى. سەرخىن بۇ ئىشتىن بىخەۋەر قەلەندەرلىك جەندە كۇلاسىنى كىيىپ، خوتۇنى مەلىكە زەبىرەنى كەپىدە قويۇپ، بەلىخ شەھرىگە راۋان بولدى. ئۇ شاھ مەھمۇرخان بىلەن دەل كۆۋرۈك ئۈستىدە ئۇچراشتى ۋە شاھقا ئالدىراپ سالام قىلدى. سەرخىننىڭ قاپاق - قاپچۇقلىرىنىڭ شاراقشۇرۇق قىلغان ئاۋازىدىن ئۈركۈگەن شاش ئات ئىككى پۇتى بىلەن كەينىگە داجىپ پادىشا بىلەن بىرگە دەرياغا يىقىلدى. شاھ مەھمۇرخان ئاتتىن ئاجراپ، دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدىن قاشقا چىقىشقا ھەركەت قىلدى. بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن مەھرەم يىگىتلەر قوللىرىغا كەمەنلىرىنى ئېلىپ تەييار بولۇپ تۇرۇشىغا، شاھ مەھمۇرخان قىرغاققا چىقتى. سىپاھلار خاننىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنى ئالماشتۇرۇپ يەنە بىر ئاتقا مىندۈرۈپ شەھەرگە قايتىشتى. شاھ مەھمۇرخان ھەپتە، ئون كۈندىن كېيىن ئوبدان ئوڭلىنىپ تەخت ئۈستىگە چىقىپ: «قەلەندەرلىكى بولسا تۇتۇپ ئەكىلىڭلار! مەن ئۇلاردىن ئىنتىقام ئالۇرمەن. مېنىڭ دەۋرىمدە قەلەندەرلەرگە ئورۇن يوق!» دەپ پەرمان قىلدى، خۇشامەتچىلەر شاھنىڭ پەرمانىنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن ئەتىسىدىن باشلاپ شەھەر كوچىلىرىنى كېزىپ يۈرۈپ تۆت يۈز نەپەر قەلەندەرنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇلارنىڭ قوللىرىنى باغلاپ مەھمۇرخاننىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىشتى. خان ئۇلارنى زىندان-

AltunOq

غا سېلىشقا بۇيرۇدى. قازايى تەقدىر بىلەن بىر كۈنى سەرخىن شەھەرگە كىرىپ تىلەپ يۈرگەندە، خاننىڭ ئەمىرلىرى ئۇنى تۇتۇۋالدى ۋە قوللىرىنى مەھكەم باغلاپ خاننىڭ ئالدىغا ئېلىپ ماڭدى. سەرخىن كۆڭلىدە: «بۇ زالىملار مېنى بۇ تەرىقە باغلاپ ئالدى، خاننىڭ ئالدىغا كىرگەندە ناھەق ئۆلۈمگە مۇپتىلا بولىدىغان بولدۇم»، دەپ ئويلىدى ۋە خاننىڭ قەھرى - غەزىۋىدىن ئەندىشە قىلىپ كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

دەرىخا، مەن بۇ كۈن قاتتىخ،
قۇتۇلماس بىر بالا كۆردۈم.
قويۇپ بەرمەس مېنى سانجىغ،
يانا بولماس ئادا كۆردۈم.

مەنۇ زايىئە بولۇپ كەتتىم،
زەنۇ فەرزەندىم يېتىم ئەتتىم،
جاھاندىن بى نىشان كەتتىم،
شىپا بولماس داۋا كۆردۈم.

ئەجەل يەتتى ماڭا ئەمدى،
تۇشۇپ باشقا قازا ئەمدى،
تاپالماسمەن شىپا ئەمدى،
باشىم تۇرماس راۋا كۆردۈم.

كېلۇر جالالات ماڭا ھەر رەڭ،
قولىدا تىغى خۇن ئانىڭ،
كېسەر باشىم ئالىپ بى جەڭ،
ھەما بولماس گۇۋا كۆردۈم.

ئەلەم ئۇزرە ئەلەم قىلغاي،
تۇتۇپ زىندان مېنى سالغاي،
ئۆلۈمنىڭ دارىغە ئاسقاي،
ۋاپا بولماس جاپا كۆردۈم.

غېرىپ سەرخىننى تۇتتىلەر،
باشىمنى ئاندا ئۈزگەيلەر،
تېنىم ئوچۇەدا قالغايلەر،
راۋا بولماس سافا كۆردۈم.

خاننىڭ ئادەملىرى سەرخىننى ئوردىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. خوشامەتچىلەر ئۇنى ئوردىغا ئەكىرىپ خانغا تۇغرا قىلدى. خان كۈۋرۈكتە بولغان ئىشلارنى قەھرى - غەزەپ بىلەن تەگەپ، ئۇنى سوراق قىلدى. سەرخىن ئۆزىنىڭ گۇناسىزلىغىنى ئېيتتى. خان سەرخىننىڭ جاۋاۋىنى ئاڭلاپ، ئۇنى زىندانغا بۇيرۇدى. بىچارە سەرخىن زىندانغا كىرىپ قارىسا، ئۇ يەر قەلەندەرلەر بىلەن توشۇپتۇ. سەرخىن ئۆز ئەھۋالىغا قايغۇرۇپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

قېنى يۇسۇف بۇ زىنداندا،
ماڭا بولسا كېرەك ئېردى،
ياتاردۇك سۆزلەشىپ شۇندا،
ماڭا ئول كۆپ يۆرەك ئېردى.

ياتارمەن بىكەشش مۇنداق،
جاھاننىڭ ئىشلاردۇر چاغ،
ۋاپا قىلماس ئىكەن باغ - راغ،
جاپا سالغان پەلەك ئېردى.

قېنى ئادەم، قېنى خانەم؟
قايان كەتتى ۋەللار ھەم؟
ۋاپا قىلماس ماڭا ئالەم،
نەزىر سالسام ئەۋلەك ئېردى.

بۇ غەم زىنداندا مۇنىسدۇر،
ئەسىرلەر ساھى يۇنۇسدۇر،
بالىق قارنى ئاڭا ئۆيدۇر،
ئانىڭ زارى تىلەك ئېردى.

تېنىمغە قۇرۇت تۇشۇپ ئەۋۇپ،
ئاڭا سەبر ئەيلادى مەنسۇپ،

ئوشۇل يەئقۇب دىدى يۇسۇف،
سەبەبكارى نەمەك ئېردى.

غېرىپ سەرخىن دىسام ئاھلار،
ۋاپا قىلماس بۇ دۇنيالار،
قۇتۇلماس شاھ ـ گادا، قۇللار،
قاۋۇشتۇرغان فەلەك ئېردى.

زەبىرە كۆردىكى، ئېرى سەرخىننىڭ
تىلەپ كەتكىنىگە ئۈچ كۈن بولدى، قايتمى-
دى. ئۇ ئېرىدىن ئەنسىرەپ: «سەرخىنگە نىمە
بولغاندۇ؟ ئۇنىڭ بىرەر خەۋىرىنى ئالمسام
بولماس»، دەپ شەھەرگە قاراپ راۋان بول-
دى. يول بويى ئاندا ـ مۇندا تىلەپ ماڭدى.
ئاخىرى سەرخىننىڭ زىندانغا گىرىپتار بولغان-
لىغىنى ئاڭلاپ يۈز مىڭ مۇشەققەتلەر بىلەن
زىندانىنى تېپىپ، بىچارە سەرخىن بىلەن زار-
زار يىغلاپ كۆرۈشتى.
شۇندىن كېيىن، ئۇ ھەر كۈنى تىلەپ
تاپقان ئازدۇر ـ كۆپتۇر ئوزۇقلىرىنى سەرخىن-
گە زىنداننىڭ تۈڭلۈگىدىن تاشلاپ بېرىپ
تۇردى. ئۇنىڭ سەرخىنگە ئابۇ تائام توشۇپ
بېرىۋاتقانلىغىنى زىندان خادىمى كۆرۈپ
قالدى. ئۇ زەبىرەنى تۇتۇپ باغلاپ شاھ مەھ-
مۇرخاننىڭ ئوردىسىغا ئېلىپ ماڭدى. زىندان
خادىمى زەبىرەنىڭ ئىشلىرىنى شاھقا بىر ـ
بىرلەپ بايان قىلدى. مەھمۇرخان بۇنى ئاڭ-
لاپ دەر غەزەپ بولدى:
— ئەي مەزلۇم، — دىدى ئۇ، — ساڭا
بۇ ئىشلارنى قىلىشقا كىم بۇيرۇدى؟
زەبىرە دىدى:
— ئەي خان! ماڭا ھېچكىم بۇيرۇ-
مىدى. ئېرىم ئازات ۋاقتىدا مەن ئۆيدە ئول-
تۇراتتىم. ئۇ ھەر كۈنى ماڭا ئاش، نان
تېپىپ كېلەتتى. ئەمدى ئېرىمنىڭ بېشىغا كۈن
چۈشۈپ زىندانغا گىرىپتار بولۇپتۇ، ئۇنىڭ
ھالىدىن مەن خەۋەر ئالمسام كىم خەۋەر ئالىدۇ؟
خەۋەر ئالمسام، خۇدايىتائالا راۋا كۆرەرمۇ؟
مەھمۇرخان تېخىمۇ دەر غەزەپ بولۇپ:
— بۇ خوتۇننىڭ ئىككى قولىنى كېسىپ
ئادەمنىڭ قەدىمى يەتمەيدىغان چۆل ـ بايا-
ۋانغا ئاپىرىپ تاشلاڭلار، ئاچلىقتىن قىينىلىپ
ئۆلسۇن! — دەپ پەرمان قىلدى.
خاننىڭ خوشامەتچىلىرى زەبىرەنىڭ قولىنى
بېغىشىدىن كېسىپ تاشلىدى ۋە ئۇنى ئاتقا
باغلاپ كىشىنىڭ قەدىمى يەتمىگەن بىر با-
ياۋانغا ئاپىرىپ شۇ يەردە قويۇپ قايتىشتى.
بىچارە زەبىرە چۆل ـ باياۋاندا يىگىلى ـ ئىچ-
كىلى ھېچ نەرسە تاپالماي، ھەر تەرەپكە
يۈگۈردى، ئىككى قولىنىڭ ئاغرىغىنى ئۇنتۇپ،
زار ـ زار يىغلىدى، گاھ ھۇشىدىن كېتىپ،
گاھ ھۇشىغا كېلىپ، كۆپ مۇشەققەتلەر بىلەن
ئاخىرى بىر كونا لەنگەرگە يېتىپ كەلدى.
ئاچلىق ئۇنى ھەددىدىن ئارتۇق ئازاپلايتتى.
ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇنى تولغاق تۇتۇشقا باش-
لىدى ۋە كۆپ ئۆتمەي بىر ئوغۇل تۇغدى.
بىچارە زەبىرەنىڭ ئىككى قولى كېسىپ تاش-
لانغاچقا، بالىسىنىڭ كىندىگىنى كېسەلمىدى ۋە
قۇچىغىغا ئېلىپ ئەمگۈزەلمىدى. زەبىرەنىڭ
بالىغا قاراپ كۆڭلى بۇزۇلدى. ئۇ، زار-
زار يىغلاپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

خۇداۋەندە زەئىفدۇرمەن،
قوبۇل قىلغىلى دۇئا قىلسام،
باشىم قاتىپ تۇرۇبدۇرمەن،
راۋا قىلغىل پانا قىلسام.

قالىبدۇر ئۆيدە دۇررى كانىم،
تۇغۇلدى ياخشى مېھمانىم،
كېسىلمىز كىندىگى جانىم،
داۋا بەرگىل پانا قىلسام.

تەۋانگىر ئەغنىيا ھەق سەن،
ئىلاجىم بەر ماڭا نوق سەن،
غەرىپلار ھالى سورماق سەن،
سوز ئاڭلىغىل ئىلتىجا قىلسام.

شىپا بەرمەك كېرەك سەندىن،
تىلەكلەر تىلىمەك مەندىن،
ماجاللار قالمىدى تەندىن،
كى سەن بىلگىلى قازا قىلسام.

داۋاسىز دەرتكە مەن قالدىم،
غەرىپلىق چۆلىگە تۈشتۈم،
قەدىم نادان ئىدىم پۈشتۈم،
مۈسەللەم قىل ئىزا قىلسام.

زەبىرە چەكسەم يۈزمىڭ ئاھ،
شىپا بەرگىن قولۇم ئاللاھ،
كى ئالغىل جانىمە ۋاللاھ،
رىزا بولغىل قازا قىلسام.

ئاللاتائالا مەلىكە زەبىرەنىڭ دۇئا-
سىنى ئىجابەت قىلىپ، ھەزرىتى خىزىر ئەلەي-
ھىسسالامغا پەرمان قىلدىكى: «ئەي خىزىر،
سەن پالان لەنگەرگە يېتىپ بارغىل. ئۇ يەر-
دە بىر ناتىۋان زەئىپ بەندەم يىغلاپ ئول-
تۇرۇپتۇر. ھەرقانداق ھاجىتى بولسا راۋا
قىلغىل!»

خىزىر ئەلەيھىسسالام ئاللا تەبەرۇك ۋە-
تائالانىڭ پەرمانى بىلەن ئول لەنگەرگە
يېتىپ باردى، زەبىرەنىڭ ئالدىدىكى بالىنى
قولىغا ئېلىپ كىندىگىنى كەستى، ئۇنى جەننەت-
نىڭ ھالھىلە كۆپەسگە ئوراپ، ئوڭ قۇلىغى-
غا ئەزان، چەپ قۇلىغىغا تەگبىر ئېيتىپ،
مۇبارەك ئىسمىنى «ئەدھەم» قويدى. ئاندىن
بىر پارچە ئارپا نېنى بىلەن زەبىرەنىڭ قو-
سىغىنى تويغۇزدى-دە، بالىنى ئوبدان زاكى-
لاپ، ئۇنىڭ قولتۇغىغا قىستۇرۇپ قويۇپ
كۆزدىن غايىپ بولدى.

مەلىكە زەبىرە ھەيران بولۇپ: «ۋا
ئەجەبا، ئوڭۇممۇ-چۈشۈممۇ؟ غايىپتىن نۇرا-
نە بىر مۆيسىپىت كىشى قېشىمغا كېلىپ كۆپ
مېھرىۋانلىق قىلدى، قوسىغىمنى تويغۇزۇپ
قويۇپ كۆزدىن غايىپ بولدى. ئۇ كىشى
كىم بولغاي؟ خىزىرنى كۆردۈممۇ يا؟ ئەجەپ
بۇ كىشىنىڭ نام-نەسەبىنى سورىماپتىمەن»،
دەپ كۆپ نادامەتلەر چەكتى. خۇداغا يۈز
مىڭ شۈكرى-سانا ئوقۇپ، پەرزەنتىنى قول-
تۇقلاپ بۇ كونا لەنگەردىن چىقىپ، نىشان-
سىز ھالدا توغرا كەلگەن تەرەپكە يول ئال-
دى. مەلىكە زەبىرە كۆپ مۇشەققەتلەر چېكىپ
ئاخىر بىر تاغنىڭ ئالدىغا كەلدى. مەلىكە بۇ
تاغدىن ئۆتەلمەي، ئېرى سەرخىننى ياد ئې-
تىپ: «ئاھ خۇدا، سەرخىن شۇ بالاغا گىرىپ-
تار بولمىغان بولسا، مەن مۇشۇ كۈنلەرگە
قالماس ئىدىم، ئىككى قولۇمدىن ئايرىلماس
ئىدىم. ئەمدى بۇ ئېگىز تاققا قانداق چىقار-
مەن، ئى پەرۋەردىگارا، ئۆزەڭ مەدەت
قىلغايسەن!» دەپ زار-زار يىغلاپ بۇ مۇ-
ناجاتنى ئوقۇدى:

خۇداۋەندە زەئىف قۇلنى،
نەزەر قۇلغە سالىپ ئالغىل.
غەرىپلارنىڭ غەرىبىنى،
قولۇڭنى سەن سۇنۇپ ئالغىل.

كېتەرمىزمۇ بۇ ھەسرەتدە،
بۇ غەم دەشتىدە غۇربەتدە؟
قالىبدۇرمەن بۇ كۈلپەتدە،
ئۇنى ئاندىن تۇتۇپ ئالغىل.

بۇ ئالەمدە مۇساپىرمىز،
بۇ ماتەمدە قالىبدۇرمىز،

غېرىب مىسكىن گادادۇرمىز،
قولىن بەنددىن يازىپ ئالغىل.

ئۆزۈڭنىڭ بىر ئاتىڭ راھمان،
قۇلۇڭغە رەھىمە قىل سۇبھان،
غەزەپ قىلدى ئاڭا سۇلتان،
قولىدىن سەن تىلەپ ئالغىل.

يۇسۇف كى تۈشتى زىندانە،
كى يوقتۇر بىزگە ھەمخۋانە،
قەلەندەر خاك دىۋانە،
غېرىپ قۇلنى تۇتۇپ ئالغىل.

زەبىرە زار - زار يىغلار،
ئۆلۈم كەبى بىلىن باغلار،
تېنىمدە قالمىدى ھاللار،
گادانى سەن باقىپ ئالغىل.

مەلىكە زەبىرەنىڭ تىلىگى ئاللانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇپ، پۈت - قولىغا قۇۋ - ۋەت پەيدا بولدى. ئاندىن ئۇ «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم» دەپ تاقىقا ياماشتى. ئۇ خۇدايىتائالانىڭ قۇدرەت كامالى بىلەن، گويا بىر كىشى يۆلەپ تاقىقا چىقىرىپ قويغاندەك بىردىنلا تاغ ئۈستىگە چىقىپ قالدى. ئۇ بىردەم ئارام ئالغاندىن كېيىن، تۆت تەرەپكە قاراپ بىرەر ئىنسان ياكى دەل - دەرەخنىڭ نىشانىسىنى كۆرمىدى. ئۇنىڭ كۆڭلى بۇزۇلدى، كۆزىگە ياش ئېلىپ: «بىرەر ئادەم بار جايغا بېرىپ ئالسام بولاتتى، ئىن - سان يۈزىنى كۆرمىگىلى خېلى كۈنلەر بولدى»، دەپ ئاھ ئۇردى ۋە پەرزەنتىنىڭ ئاغزىغا ئەمچەك سالدى. بالا شۇنچە شورىسىمۇ ئانى - نىڭ كۆكسىدىن سۈت چىقمىدى. مەلىكە زە - بىرە پەرزەنتىنىڭ بۇ ئەھۋالىغا قاراپ ئۆزىنى يىغىدىن توختىتالماي بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

خۇداۋەندە نىچۈك ئەيلەي،
باياۋاندا ئادا قالدىم.
بۇ دەرتكە مەن نىچۈك پايلاي،
ۋاپا كۆرمەي قازا قالدىم.

كېسىلدى ئىلكىم ئولدەم،
چىقاردى شەھرىدىن شولدەم،
تاپالماسمەن بىرەر ھەمدەم،
ئۆزەمدىن بىر بالا قالدىم.

قالىبدۇر ئىلكىمە ئاندا،
تۇرار لەشكەرلەر ئوك - سوادا،
ئىشىمنى تەگرىدىم سەن يوللا،
بۇ چۆلدە يۈر جاپا قالدىم.

ئەلەم سالدى پەلەك بىزگە،
مېنى تاشلادىلەر چۆلگە،
قاچان رەھىم ئەيلەسۇن بىزگە،
كىشىم يوق بى پانا قالدىم.

ئىچىم دەرت - زەھەرگە تولدى،
ئېرىم بار ئىدى بەنت بولدى،
ئۇنىڭ ھالى نىمە بولدى؟
بۇ يەردە مۇپتىلا قالدىم.

خىيال قىلدى ئۆلتۈرمەكتىن،
تۇپراق ئىچرە كۆمدۈرمەكتىن،
قولۇمنى كەستى جەينەكتىن،
تىلەشىپ ئىنتىزا قالدىم.

زەبىرە ناتىۋان مەزلۇم،
سەھەتلىك بەر ماڭا ھەييۇم،
شىپا بەررەنجىدە سۇلدۇم،
ئەجەپ تەنھا بالا قالدىم.

مەلىكە مۇناجاتنى ئوقۇپ بولۇپ، پەر - زەنتىنىڭ جامالىغا قاراپ: «نەچچە كۈنلەر -

دىن بۇيان ھېچ نەرسە يېمەي، پۇت-قو-لۇمدا ماڭىدىغان ماجال قالماپتۇر»، دەپ ھەسرەت چېكىپ ئولتۇراتتى، تاغنىڭ باغرىدىن دۆمبىسىگە ئۆۋلىغان ئولجىلىرىنى يۈدىگەن بىر ئوۋچى كېلىپ، زەبىرەنىڭ ئالدىدا توختاپ، ئۇچىسىدىكى ئولجىلارنى يەرگە تاشلىدى. ئاندىن چاقماق تاش بىلەن ئوت يېقىپ، گۆشلىرىنى پىشۇرۇپ كاۋاپ قىلىپ زەبىرەگە يېگۈزدى، ئېشىپ قالغانلىرىنى يۆگەپ زەبىرەنىڭ قولتۇقىغا قىستۇرۇپ، ئانا-بالا ئىككىسىنى تاغدىن چۈشۈرۈپ قويدى ۋە خوشلىشىپ كۆزدىن غايىپ بولدى.

مەلىكە تاغدىن چۈشكىنىگە ئىنتايىن خوشال بولۇپ، خۇداغا شۈكرى قىلىپ، تاغ باغرىدىن ماڭغانچە ئىككى كۈن يول يۈرۈپ بىر كاتتا دەريانىڭ لېۋىگە كېلىپ قالدى.

ئەلقىسسە: مەلىكە زەبىرە دەريانىڭ باش ئايىغىغا بېرىپ ھېچ يەردىن ئۆتۈشنىڭ ئىلاجىنى تاپالماي، ئاخىر ئۇدۇل كەلگەن يەردىن ئۆتۈشكە جەزم قىلدى ۋە بالىسىنى بېشىغا ئېلىپ، دەرياغا كىردى. ئاش پىشىم چامىسىدا سۇ كېچىپ يۈرگەندىن كېيىن دەريانىڭ تېيىز يېرىگە چىقىشقا باشلىدى. مەلىكە زەبىرە نىجاتلىققا ئېرىشمەك ئۈچۈن خۇدانى ياد ئېتىپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

كەرەم قىلغىن خۇداۋەندە،
ماڭا ئاخىر زامان بولدى.
يەر ۋە كۆكتە ھازىر ئاللا،
مېنىڭ كارىم يامان بولدى.

كىرىپ دەرياغا غەرق بولدۇم،
بالام بىلەن ئۆلەر بولدۇم،
بۇ جانىمدىن ئۈمىد ئۈزدۈم،
چىرايىم زەپىران بولدى.

چىقالماسمەن قولۇم يوقلۇق،
بالامنى قىستۇرۇپ قولتۇق،
مېنىڭ ئىشىم ئەمەس ئۆزلۈك،
مېنىڭ ئىشىم يامان بولدى.

ئاياغىم پاتتى لايغە،
چۆمۈپ مەن دەريا قەرىگە،
قۇۋۋەت بەر ئىككى پايىمگە،
يېقىن پەرزەنت نەھان بولدى.

خۇدايا ئاسى قۇلدۇرمەن،
ساڭا يىغلاپ تۇرۇۋېدۇرمەن،
ئۆزۈڭگە ئاھ ئۇرۇۋېدۇرمەن،
زەئىپ ئىشى يامان بولدى.

مېنى غەرق قىلما تەڭرىم سەن،
ھەمىشە پىكرى-زىكرىم سەن،
ئۆزۈڭ ھەر يەردە ھازىر سەن،
زەئىپ قۇل ناتىۋان بولدى.

زەبىرە جان تىلەپ يىغلار،
بۇ ئاھىمنى خۇدا ئاڭلار،
ماڭا ھىممەت بەر دەپ يىغلار،
تۇرار جايىم ماكان بولدى.

مەلىكە زەبىرە مۇناجات قىلىپ، ئاھ تارتىپ يىغلاپ تۇراتتى. ھەزرىتى ئاللا تابارەك سۇبھانى ۋەتائالانىڭ پەرمانى بىلەن ھەزرىتى ئىلياس ئەلەيھىسسالام شول يەرگە ھازىر بولۇپ، مەلىكە زەبىرەنى دەريادىن چىقىرىپ قويۇپ غايىپ بولدى.

مەلىكە دەريادىن چىقىپ، بالىسىنى قولتۇقلاپ شۇ يۈرگىنىچە ئۈچ كېچە-كۈندۈز يول يۈرۈپ بىر دەشت-باياۋانغا يېتىپ كەلدى.. قۇملۇقتا ھالسىزلىنىپ مېڭىشقا ھېچ ھالى قالمىدى. ئاچلىق غالىب كېلىپ بىچارە مەزلۇمنى يىقىتتى. شۇ ئەسنادا، بىر كېيىك پەيدا بولۇپ زەبىرەنىڭ ئارقىسىغا مۆكۈپ ئالدى.

ئەلقىسسە: ئۇل كۈنى ئوسمان شاھنىڭ ئوغلى شاھزادە گىرىزان شىكارغا چىققان ئىدى. ئالدىغا بىر كىيىك ئۇچرىدى. شاھزادە ئوق ئۈزدى. كىيىك بوي بەرمەي قاچتى. گىرىزان كىيىكنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ مەلىكە زەبىرەنىڭ قېشىغا كېلىپ قالدى. ئۇل شاھزادە مەلىكىنى كۆرۈپ ئاتىنى توختاتتى ۋە: «ۋائەجەبا، باياۋاندا ياتقان بۇ ئىنسى - جىنمۇ؟ يا شاياتۇنمۇ؟ يا بۇ باياۋاننىڭ ئىزىنتۇسىمۇ؟» دەپ ھەيران بولدى. شۇل ئەسنادا، مەلىكە زەبىرەنىڭ قولىغا ئاتنىڭ كىشنىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ شۇ ھامان بېشىنى كۆتەرگەن ئىدى، ئۇنىڭ پېشانىسىدىن بىر ئىشق ئوتى چىقىپ شاھزادىنىڭ سىينە سازىغا بەنت بولدى. شاھزادە مەلىكە زەبىرەنى كۆرۈپلا ئۇنىڭغا ئاشىق بىقارار بولۇپ، ئات ئۈستىدىن يىقىلغىلى تاس قالدى. شاھزادە ئۆزىنى توختىتىۋېلىپ ھالسىزلىنىپ ياتقان زەبىرەگە قاراپ: «ئەي مەزلۇم، سەن كىم بولۇرسەن؟ ئادەممۇ ياكى پەرىزاتمۇسەن؟ بۇ باياۋاندا نېمە قىلىپ يۈرسەن؟» دەپ سورىدى.

مەلىكە زەبىرە ئورنىدىن ئاستا تۇرۇپ كۆردىكى، ئەتراپتا نۇرغۇن ئاتلىق لەشكەرلەر تۇرۇپتۇ، مەلىكە: «قانداقلىكى بولمىسۇن ئادەم يۈزىنى كۆرۈپتىمەن»، دەپ شاھزادىنىڭ سوئالىغا جاۋاپ بەرمەك ئۈچۈن بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

باشىم تۇرغان يىگىت ئاڭلا،
مېنىڭ قىسسەم ئىشىت غەمخۇار.
جاۋاۋىدىنى ئىشىتىپ تىڭلا،
بۇ چۆلدە سەن نېچۈك دىلدار؟

خۇدا نىسبەت قىلىپ بەرگەن،
ئىردىم شاھ قولىغا چۈشكەن،
ئاتى ئىردى ئۇنىڭ سەرخىن،
جۇدا قىلدى مېنى جاپپار.

پەلەك بۇزدى مېنىڭ شادىم،
زەئىفلەندى ئىزىز جانىم،
بەتتەر بولدى مېنىڭ ھالىم،
تۇغۇپ مەن بىر ئوغۇل تەييار.

كېلۈر ئىردىم ئۇچراپ تاغلار،
ئاڭا چىقتىم كېزىپ يوللار،
بىراۋ بولدى ماڭا رەھبەر،
يولۇقتى يەنە بىر غەمخۇار.

كېچىپ سۇدىن بارۇر ئىردىم،
ئۇل دەريادا غەرق بولدۇم،
كۆزۈم ئاچتىم بىراۋ كۆردۈم،
ئالىپ چىقتى بولۇپ ئۇل يار.

كېزىپ كەلدىم بۇ چۆللەرگە،
يىقىلدىم دەشتى قۇملارگە،
يېتىشتىم ئەمدى سىزلەرگە،
سوراي سىزدىن قايان يول بار؟

زەبىرەدەر ئاتىمنى ئەل،
كى قىلما مېنى سەن مەھتەل،
ئۆزۈڭ سەن بارچىدىن ئەۋزەل،
رەپىق بول بىزگە سەن بىسيار!

شاھزادە گىرىزان مەلىكىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، شەھەردىن مەپە كەلتۈردى. زەبىرەنى بالىسى بىلەن مەپىگە سېلىپ ئىززەت-ئىكرام بىلەن شەھەرگە ئېلىپ كىردى. كۆپ ئۆتمەي پادىشالار ئادىتى بويىچە توي قىلىپ، مەلىكىنى نىكاھىغا ئالدى، مەلىكە زەبىرە: «ئىككى قولۇم بېغىشىدىن ئايرىلغان، تاھارىتىگە سۇمۇ قۇيۇپ بېرەلمەيمەن. شاھ-

زادە قولۇمنى كۆرۈپ، بۇ خوتۇن ئوغرى ئوخشايدۇ، بولمىسا قولىنى كېسەمدۇ؟ دەپ ئويلىماسمۇ؟» دىگەن ئەندىشە بىلەن كۆڭلى يېرىم بولۇپ ئولتۇرغاندا شاھزادە گىرىزان ئۆزىنى تۈزەپ ئۈنىڭ ھوجرىسىغا كىردى. مەلىكە ئۈنىڭدىن ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت سورىغان ئىدى، شاھزادە ماقۇل بولۇپ ھوجرىدىن چىقىپ كەتتى.

مەلىكە زەبىرە بىر خالى جايغا كىرىپ كېنىزەكلەرگە:

— مېنى غۇسلى تاھارەت قىلدۇرۇپ قويۇڭلار! — دىدى. كېنىزەكلەر مەلىكىنى غۇسلى تاھارەت قىلدۇرۇپ قويدى. ئاندىن ئۇ كېنىزەكلەرنى چىقىرىۋېتىپ، خالى ئۆيدە ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇدى، بېشىنى سەجدىگە قويۇپ سۇبھانە ۋەتائالادىن ئىككى قولىغا شىپالىق تىلەپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

خۇداۋەندە ئاسان قىلغىل،
مېنىڭ ئىلكىمنى بەرپائەت.
ھەممە ئەيىبىم نەھان قىلغىل،
دىلۇ جانىمنى بەرپا ئەت.

ساڭا ئېيتۇر قۇلۇڭ ئەرزىن،
سورىغايسەن ئۇنىڭ ھالىن،
بېرىپ شاد قىلغىل ئىقبالىن،
باغرى قانىمنى بەرپا ئەت.

ئىنايەت ئەيلە يا سۇبھان،
قولۇمنى تازە قىل يەزدان،
مېنى سەن قىلماغىل ھەيران،
يۈرەك باغرىمنى بەرپا ئەت.

ئارا تۈشتۈم ماكانىمگە،
ۋەلى ئىشرەت ۋىسالىمگە،
باقىپ كۆرسەم زامانىمگە،
تۇرار مۈلكۈمنى بەرپا ئەت.

زەئىپ قۇلمەن ئىلاجىم يوق،
نە مەنزىل، نە ماكانىم يوق،
مېنى يوقلاغۇچىم ھەم يوق،
يۈرەر يولۇمنى بەرپا ئەت.

لىباسىم بولسا تىللادىن،
تىلەرمەن بەختىمنى ئاللادىن،
نەسىبەم بولسا دۇنيادىن،
ھەممە مالىمنى بەرپا ئەت.

زەبىرە دىدى ياراھمان،
ياپقايسەن ئەيىبىمنى غەفران،
خۇدايا قىل مېنى جانان،
تىرىك جانىمنى بەرپا ئەت.

زەبىرەنىڭ ئوقۇغان مۇناجاتىنى ئاللا تابارەك ۋەتائالا ئىجابەت قىلىپ خىزىر ئەلەيھىسسالامغا پەرمان قىلدى. خىزىر ئەلەيھىسسالام شول زامان مەلىكە زەبىرەنىڭ قېشىغا ھازىر بولۇپ: «ئەي مەزلۇم، سەۋىر قىلغىل، مەن ھاجىتىڭنى راۋا قىلغىلى كەلدىم!» — دىدى، ئاندىن قولىنى ئۈزىتىپ پادىشا مەھمۇرخانىنىڭ ئوردىسىدىن كېسىلگەن ئىككى قولىنى كەلتۈرۈپ، كېسىلگەن جايىغا توغرىلىدى ۋە مۇبارەك ئابى دەھىنلىرىنى سۈرتۈپ دۇئا قىلغان ئىدى، زەبىرەنىڭ قوللىرى سەلىمازا ساقىيىپ بۇرۇنقى ھالىغا كەلدى. مەلىكە زەبىرە ئىككى قولىغا قاراپ يۈز مىڭ شۈكرىسانالار ئوقۇپ سورىدىكى: «ئەي بۇزرۇكۋار، ئۆزلىرى كىم بولىلا؟ ماڭا كۆپ ياخشىلىقلار قىلدىلا، مۇبارەك ئىسىم-شەرىپلىرى نىمە؟“

ئۇ كىشى: ”مېنى سورىساڭ، پالانى يەردە قوسىغىنى تويغۇزغان، پەرزەنتىڭنىڭ كىندىگىنى كېسىپ، ئات قويۇپ، كۆپىگە يۆگەپ، قولتۇغۇڭغا قىستۇرۇپ قويغان ۋە يەنە پالانى تاغنىڭ ئاستىدا كىيىكلەرنى كاۋاپ قىلىپ

قوسىغىنى تويغۇزۇپ قويغان كىشى بولۇرمەن. سەن مېنىڭ ئېتىمنى سورغىچە پەرزەنتىڭنى ماڭا بەرگىن، بېقىپ چوڭ قىلىپ بالاغەتكە يەتكەندە، يەنە قولۇڭغا بېرەي. شۇنى ساڭا ئېيتىپ قويايكى، بۇ پەرزەنتىڭ بىلەن بۇ ئېرىڭ قولىدا كۆپ تۇرالمايسەن. ھەرقانداق خوتۇننىڭ باشقا ئەردىن بالىسى بولسا يېڭى ئەرنىڭ قولىدا ئولتۇرالماس. پەرزەنتىڭنى ماڭا بەرسەڭ، ئۇشبۇ شاھزادىنىڭ غەمخورلۇغىدا ئوبدان ھايات كەچۈرسەن»، دېدى. ھەزرەتى ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۆزى مەلىكە زەبرەگە ماقۇل كەلدى. ئۇ، بالىسىنى تويغىچە ئەمگۈزۈپ ئۇنىڭ يۈز-كۆزلىرىگە سۆيۈپ خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىغا تاپشۇردى.

ئەلقىسسە: ئەتىسى مەلىكە زەبرە ناشتا قىلىپ ئولتۇراتتى، شاھزادە گىرىزاننىڭ زەبرەنى كۆرگىلى كېلىپ خاس ھوجرىغا كىرىپ كەلدى. مەلىكە ئورنىدىن تۇرۇپ ئېگىلىپ سالام قىلدى. شاھزادە مەلىكىنىڭ بالىسىنىڭ يوقلۇغىنى كۆرۈپ: «ئەي جېنىمنىڭ جانانى، ئەي ئارامۇ جانىم، قولۇڭدا بالا كۆرگەن ئىدىم، ھازىر كۆرۈنمەيدۇ، ئۇ نەدە؟» دەپ سورىدى. زەبرە خۇش تەبەسسۇم بىلەن: «ئەي شاھزادە، ئۇ بالا مېنىڭ ئەمەس ئىدى، ئانىسىغا بەردىم»، دەپ جاۋاپ بەردى. شاھزادە باشقا سۆز قىلماي، مەلىكىنىڭ قېشىدا بىردەم ئولتۇرۇپ ئاندىن چىقىپ كەتتى.

گىرىزان مەلىكە زەبرەنى بىر سائەت كۆرمىسە تاقەت قىلالمايتتى، شۇ كېچىسى ئىككىسى مۇرات-مەقسەتلىرىگە يەتتى. بىر كۈنى مەلىكە زەبرە ئوغلى ئەدھەمنى ياد ئېتىپ: «ئى خۇدا، پەرزەنتىمنى ساڭا تاپشۇردۇم. ھەرگىز خار قىلمىغايسەن!» دەپ بۇ نەزمنى ئوقۇدى:

خۇداۋەندە ساڭا قويدۇم،
بالامنى خار-زار ئەتمە.
بۇ سائەت ساڭا تاپشۇردۇم،
دىلىمنى زار-زار ئەتمە.

پەلەك سالدى بۇ سەۋداغە،
تىرىك ئايرىلدىم ئۆلمەككە،
كېتەر بولدى شۇ دەرگاھىغە،
بارۇر جايىنى تار ئەتمە.

ماڭا خىزرى بولۇپ ھەمدەم،
بالامنى تۇتتى ئول مەھكەم،
ئەمەس كۆڭلى ئۇنىڭ پۇر غەم،
مەدەت بەر زەررە ئار ئەتمە،

ئەجەپ ياخشى بولدى ھالىم،
ئەزەلدە نە ئىمىس ئىقبالىم،
ساڭا يەتكەي مېنىڭ ئاھىم،
غەزەپكە ئىختىيار ئەتمە.

ئۆزۈڭ بول پاسبانە راھ،
قويۇبدۇرمەن باشىم دەرگاھ،
تۈشۈبدۇرمەن ئۇلۇغ يەرگە،
دۈشمەننى ماڭا يار ئەتمە.

تەلەپنى سەن ئىجابەت قىل،
ئۆزۈڭ ئاسراپ ئىنايەت قىل،
زەبرە ھەققە تائەت قىل،
مېنى سەن خار-زار ئەتمە!

مەلىكە زەبرە شاھزادە گىرىزان بىلەن شاد-خورام ھايات كەچۈردى.

پەسلى داستان، ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى بەلخ پادىشاھى مەھمۇرخاننىڭ شاھزادە سەرخىن ئىبىن ئىبلى زەچىنى شېھىت قىلغانلىرىدىن ئىشىتىڭ:

بەلخ پادشاھی مەھمۇرخان نورۇز كۈنی ئۆز خىزمەتچىلىرىگە: «ھەممە گۇناھكارلارنی زىندانغا ئېلىپ بېرىڭلار!» دەپ پەرمان قىلدی. جاللاتلار سەرخىن باشلىق تۆت يۈز قەلەندەرنی زىندانغا ئېلىپ كەلدی. شاھ مەھمۇرخان ۋەزىر-ۋۇزرالىری بىلەن زىندانغا كېلىپ، شاھانە سەندەل قويدۇرۇپ ئولتۇردی. ئاندىن شاھ مەھمۇرخان: «بۇ قەلەندەر خاكسارلارنىڭ بېشىنی كېسىڭلار!" دەپ پەرمان قىلدی. شۇ چاغدا بىرنەچچە بەد-بەشىر جاللاتلار شەمشەرلىرىنی غىلاپتىن چىقىرىپ بۇ بىگۇنا بىچارىلەرنی يالىڭاچلاپ ئۆلۈمگە ھازىرلىدی. شاھزادە سەرخىن بۇ ئالامەتلەرنی كۆرۈپ: «ئەي قەلەندەرلەر، ئەي بۇرادەرلەر! بۇ زالىم شاھنىڭ قولىدىن قۇتۇلالمايدىغان ئوخشايمىز، خەيرلىشىپ ئالايلى!» دېدی. قەلەندەرلەر بىر-بىرلىری بىلەن خەيرلىشىپ رازىلىق بېرىشىۋاتقان مەزگىلدە، زالىم شاھ جاللاتلارغا يەنە پەرمان قىلىپ: «بۇ گۇناھكار قەلەندەرلەرنی ئالدىمغا ئەكىلىڭلار، سۆزی بولسا ماڭا ئېيتسۇن، كۆڭلىدە ئارمان قالمىسۇن!» دېدی. سەرخىن باشلىق تۆت يۈز قەلەندەر شاھنىڭ ئالدىغا كەلتۈرۈلدی. شاھ مەھمۇرخان ئېيتتىكی: «ئەي قەلەندەرلەر، ھەرقانداق سۆزۈڭلار بولسا ماڭا ئېيتىڭلار، كۆڭلۈڭلەردە ئارمان قالمىسۇن!" لېكىن قەلەندەرلەردىن ھېچكىم بىر ئېغىز گەپ قىلمىدی. بىر ئازدىن كېيىن شاھزادە سەرخىن ئالدىغا چىقىپ، شاھ مەھمۇرخانغا قاراپ دېدىكىم: «ئەي قان ئىچكۈچی زالىم پادشاھ، بىزلەرنىڭ خۇداۋەندە كېرىمنىڭ ئالدىدا گۇناھىمىز بولسا باردۇر، لېكىن مەخلۇقنىڭ ئالدىدا گۇناھىمىز يوق. ئەسلی گۇناھكار سەن ئۆزەڭ! زامان ئاخىر بولۇپ قىيامەت قايىم بولغاندا، بىز سەندىن خۇنىمىزنی نەلەپ قىلىپ ئالىمىز. شۇ چاغدا قانداق جاۋاب بېرەرسەن؟ بۇ دۇنيادىمۇ ناھەق خۇنىمىزنی تۆكەرسەن، قىيامەتتە ھالىڭ نە كەچكەي؟»

زالىم شاھ دەر غەزەپ بولۇپ: «ئەي قەلەندەر، بىھۇدە سۆزلىمە، مەن قىلغان سۆزۈمدىن ھەرگىز يانمايمەن» دېدی.

شاھزادە سەرخىن بۇ سۆزلەرنی ئاڭلاپ، ھەسرەت-نادامەتتە: «بىز بىچارىلەرنی ئۆلتۈرۈپ ناھەق قان تۆكسەڭ، ئاللا ساڭا زاۋاللىق بەرگەي، ئۆزۈڭ ئۆمۈر كۆرمىگەيسەن!» دەپ بۇ بېيىتنی ئوقۇدی:

سەندەك زالىم خۇنخۇۋار شاھقە،
قاھھار ئىگەم زاۋال بەرسۇن!
بولدۇڭ يامان شاھ گادايغە،
جاببار ئىگەم ئەجەل بەرسۇن!

كۈندىن-كۈنگە بەتتەر بولغىل،
كۆزدە يۈزىڭ جەبری كۆرگىل،
سەن ھەم ناھەق زۇلۇم كۆرگىل،
غاپپار ئىگەم ۋۇبال بەرسۇن!

كۆكتىن كەلسۇن ساڭا ئەجەل،
بەرمىسۇن ھەق ئىندە مەھەل،
جەبرە ئەيلەسۇن ساڭا ئەۋەل،
ئاللا ئىگەم ۋۇبال بەرسۇن!

سەرخىن ئېيتۇر ئۆلەدۇرسەن،
پاتراق گۆرگە كۆمدۈرسەن،
جان قەدرىنی بىلەدۇرسەن،
غەمخۇار ئىگەم ئەجەل بەرسۇن!

شاھ مەھمۇرخاننىڭ ۋەزىر-ۋۇزرالىری سەرخىندىن بۇ تەرىقە سۆزلەرنی ئاڭلاپ: «ئەي قەلەندەر، تەپتارتماستىن پادشاھىمىزنىڭ شەنىگە بۇ تەرىقە يامان سۆزلەرنی

قىلىپ، دۇئايىبەت قىلىشقا نەھەددىلىڭ بار؟ ئۆلۈمدىن ئەندىشە قىلمىدىڭمۇ؟» دەپ كۆپ دەشنەم قىلدى. بىچارە سەرخىن يەنە بىر-نەچچە قەدەم ئالدىغا چىقىپ بۇ خۇشامەت-چىلەرگە شۇنداق دىدى: «شاھ بىزگە ئۆلۈم ھۆكۈم قىلدى. مىڭ يالۋۇرساقمۇ، ئۇز قارارىدىن يانمايدۇ. شېھىتلىق بىزگە ئاتا-بوۋىمىزدىن مىراس قالغان. ئەمما، شۇنداق بىر كۈن كې-لىدۇكى، بىزنىڭ ئەۋلادىمىزدىن بىر كىشى چىقىپ بۇ زالىمنىڭ تاج-تەختىنى ۋەيران قىلىپ، كۈلىنى كۆككە سورۇپ، بىگۇنا پۇق-رالارنىڭ قىساسىنى ئالىدۇ. شۇ چاغدا، بۇ زالىم پادىشا قىلمىشىغا پۇشايمان قىلىدۇ، ئەمما پايدىسى بولمايدۇ»، دەپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

شاھى زالىم بۇ دۇنيادا،
گىرىپتارى بالا تاپسۇن.
مادارى ئاخىر بولغۇنچە،
سازاۋارى جازا تاپسۇن.

مۇقامى مەنزىلى كۆيگەي،
ئۇرۇق-تۇققانلىرى قاچقاي،
باشىنى ئۇز خەلقى ئۈزگەي،
باقارغا بىر گادا تاپسۇن.

ھەممە لەشكەرلىرى قاچقاي،
باشىدىن دۆلىتى كەتكەي،
باشىنى بىر يىگىت ئۈزگەي،
داۋاسىز بىر قازا تاپسۇن.

ھەمىشە دۆلەت بىلەن شەۋكەت،
بۇ تەختى-تاجى زەرخىلئەت،
كېلۇرلەر ئورنىغە كۈلپەت،
شىكارى با ئادا تاپسۇن.

قەلەندەر سەرخىن ئۆلسە،
پەلەكلەر باشىدىن يانسە،
ئەجەلنىڭ نۆبىتى يەتسە،
نەھەد يارى گۇۋا تاپسۇن!

شاھ ۋەزىر-ۋۇزرالىرىدىن: «ئۇ قەلەندەر نىمە دەيدۇ؟» دەپ سورىدى. ۋەزىرلەر ئېيتتىكى: «ئەي پادىشاھى ئالەم، بۇ قەلەندەر ھەممىدىن يامان ئىكەن، ھەزرەتلىرىنى تولا قاغاپ دۇ-ئايىبەت قىلدى.»

شاھ مەھمۇرخان بۇ سۆزنى ئاڭلاپ: «بۇ قەلەندەرنى بەڭنىڭ خۇمارى تۇتۇپتۇ، شۇڭا ھەر خىل سۆزلەرنى قىلىدۇ. بۇ بەڭگى-نىڭ قاغىشىغا نىمە بولۇرمەن»، دىدى. ئان-دىن قەلەندەرگە قاراپ: «ئەي قەلەندەر، سىلەر ئىنسانىنىڭ كۆزىگە دىۋە كۆرۈنىسىلەر، مۇبادا بىر كىشىنىڭ كۆزىگە بىر قەلەندەر كۆرۈنسە، ھايال قىلماي ئۇنى ئۆلتۈرسە ساۋاپ تاپار»، دەپ كۆپ مازاق قىلدى.

غېرىپ سەرخىن مەھمۇرخاندىن بۇ تە-رىقە سۆزلەرنى ئاڭلاپ: «ئەي بەدبەخت، بى رەھىم پادىشا، ماڭا قارىغىل، سۆزۈمنى ئاڭلا. بىزلەرنى ھەرنە قىلساڭ قىلۇرسەن، ئىختىيار سەندە!» دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئىشىت مەھمۇر سۆزۈم كۆپتۇر،
غەزەپ قىلدىڭ غېرىبلارغا.
جاھان بىزلەرگە تاردۇر،
قولۇڭ سوردۇڭ غېرىبلارغا.

ئادا قىلساڭ بۇ ئۆمرۈمنى،
مۇراتقا يەتمىگەن قۇلنى،
چىقارساڭ جىسمىدىن جانىنى،
غەزەپ قىلدىڭ غېرىبلارغا.

غېرىپ بىناۋادۇرمىز،
جاھاندىن ماسىۋادۇرمىز،
قەلەندەر بى ئادادۇرمىز،
خىتاپ قىلدىڭ غېرىبلارغا.

AltunOq

سىنىڭ قەھرىڭ پايدا قىلماس،
ئەجەل كەلگەندە جان سىغماس،
بۇ دۇنيا ساڭا ۋاپا قىلماس،
ھىساپ سالدىڭ غېرىبلارغا.

قەلەندەر سەرخىل ئۆلگەي،
تامام خەلقىڭ ساڭا يانغاي،
تېنىڭ چۆل ئىچىدە قالغاي،
بىتاپ سالدىڭ غېرىبلارغا.

شاھ مەھبۇرخان دەر غەزەپ بولۇپ: «ئەي ئەسكى چاپان لەندەر! مېنىڭ ئۇنداق ئۆلۈشۈمنى سەن قانداق بىلىسەن؟ ئۇندىن كۆرە ئۆز غېمىڭنى يە، بىھۇدە سۆزلىمە! بۇ دۇنيادا سېنى ھەرگىز تىرىك قويماسمەن»، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

بويۇن سۇنغىل قەلەندەرلەر،
ئۆلۈمگە مەن نىياز ئەيلەي.
ھەممىڭنى ئۆلتۈرۈپ، خۇنلار —
ئاققۇزۇپ شەرمسار ئەيلەي.

ھەممىڭنى زەنجىردە باغلاپ،
جاھاننى ساڭا تار ئەيلەپ،
ئەجەلىنىڭ شەمشىرىن بىلەپ،
بۇ دۇنيادىن ئاياز ئەيلەي.

سۆزۈڭگە قىلغايمەن ئارە،
ئاسادۇرمەن سېنى دارە،
بولۇرسەن دۇنيادا خارە،
ھاۋا قۇشىغە باز ئەيلەي.

ھەممىڭ ئۆلدۈڭ بۇگۈن بىلگىل،
ئۆلەرسەن يالبارساڭ مىڭ يىل،
ئاتىم مەھبۇر گۆرگە كۆمگىل،
ئۆلۈمگە سەرفىراز ئەيلەي.

ئاندىن ئۇ يەنە: «ئەي قەلەندەرلەر، ماڭا مىڭ يىل يىغلاپ يالۋۇرساڭلارمۇ، ھىچ قايىسىڭلارنى تىرىك قويمايمەن!» دېدى.

غېرىپ سەرخىل شاھ مەھبۇرخانىڭ قاباھەتلىك تەلەتىدىن، ياۋۇز خۇي - پەيلىدىن نەپرەتلىنىپ: «ئەي زالىم بەدبەخت، ئول كۈنى ساڭا قازا كېلىپ كۆۋرۈك ئۇستىدە مەن باھانە بولۇپتىمەن. ئېتىڭ بىلەن دەرياغا يىقىلىپ ئۆلمەي سالامەت چىقىپسەن. ئەگەردە دەريادىن تىرىك چىقماي ئۆلگەن بولساڭ، بىزلەرنى ئۆلتۈرۈپ، شۇم جىسمىڭگە تاڭغان بىلەنمۇ تىرىلمەس ئىدىڭ. سەن بۇ ئاداۋەتنى كۆڭلۈڭدىن چىقارماي بىزلەرنى ناھەق ئۆلتۈرسەڭ، سېنىڭ شاھلىق سەلتەنىتىڭ، ئابرويۇڭ ئاشارمۇ؟ بۇ قاتارلىق قەلەندەرلەرنى ئۆلتۈرۈپ نىمىگە ئېرىشەلەيسەن؟ يا بىزدە ھىچ قانداق مال - دۇنيا بولمىسا»، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

سەن بەدبەخت سۆزۈم ئاڭلا،
كېسەر باشىڭنى بىر كۈن ھەم.
سۆزۈمنى جان بىلەن تىڭلا،
ئۈزەر باشىڭنى بىركۈن ھەم.

ئالۇرغە مەندە دۆلەت يوق،
يەنە باغ بىرلە يەر ھەم يوق،
گادايلاردە زىرائەت يوق،
چاپار باشىڭنى بىركۈن ھەم.

سالامەت يۈرەرسەن قانچە يىل؟
ئۆمۈر كۆرەرسەن نەچچە يىل؟
ئەسلىڭنى بىلسەڭ ئاب گۆل،
ئاسار باشىڭنى بىر كۈن ھەم.

چىقارسەن بىر كۈن شىكارغە،
كۆمەرلەر خەلق سېنى گۆرگە،

ئولكۈن بولۇر هالىڭ ئۆزگە،
تۆكەر قانىڭنى بىر كۈن هەم.

غېرىب سەرخىن شېهىت بولسام،
بۇ زالىم قولىدا ئۆلسەم،
باشىمدىن مەن جۇدا بولسام،
چاچار قانىڭنى بىر كۈن هەم.

شاھ مەھمۇرخان سەرخىننىڭ تەكرار دۇئايىبەت قىلىشىغا تاقەت قىلالماي، چوڭقۇر خىيالغا چۆكتى ۋە قورقۇشقا باشلىدى. بىر ئەقلىدىن كېتىپ، بىر ئەقلىگە كېلىپ چىرايى سارغىيىپ بېشى قېيىشقا باشلىدى. ئۆزىنى زورىغا تۇتۇپ سەرخىندىن سوردى: «ئەي قەلەندەر، سەن كىم؟ قەيەردىن كەلدىڭ؟ كىمنىڭ ئەۋلادى بولىسەن؟ مېنىڭ ئۆلىدىغان ۋاقتىمنى، قانداق ئۆلۈشۈمنى سەن قانداق بىلىسەن؟ مېنى ئۆلۈم ۋەھىمىسى بىلەن قورقۇتۇپ ئۆلۈمدىن قۇتۇلىمەن دىمە! ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەسمەن ھەم سېنى ئۆلتۈرمىگىچە ھەرگىز ئوردىغا يانماسمەن!» دىدى.

سەرخىن: «ئەي زالىم، مېنىڭ ئەۋلادىمدىن بىر كىشى چىقىپ خىزمىتىڭنى قىلىدۇ ھەم سەن زالىمدىن مېنىڭ قىساسىمنى ئالىدۇ»، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئايا زالىم خۇنخۇار شاھ،
ئىشىت سۆزۈمنى كۆزلەردە.
چېكەرلەر شاھ ـ گادا يۈز ئاھ،
كېچەر لەشكەرمۇ تۈزلەردە.

قىلاي دەپ چىققانىم كۆرۈنۈش،
يىقىلدىڭ سۇغا بەندە ھۇش،
سالۇرسەن بىزگە كۆپ شۇرۇش،
ساۋۇت كەيدىڭ بۇ جايلاردا.

گاداي سەرخىننىڭ ئەۋلادى،
بولۇر ئالدىڭدا شاھزادى،
ئىبراھىم دەر ئۇنىڭ ئاتى،
ئۈزەر باشىڭنى چۆللەردە.

شاھ مەھمۇرخان شۇنچە خالايىق ئارىسىدا سەرخىندىن بۇ تىل ـ ئاھانەتلەرنى ئاڭلاپ رەسۋا بولدى. جاللاتلارغا قاراپ: «بىر قەلەندەر شۇنچە تىل سېلىپ مېنى ھاقارەت قىلسا قاراپ تۇراسىلەر؟ بىر ـ بىردىن سۇ ئىچكۈزۈپ، كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىلىڭلار!» دەپ پەرمان قىلدى. جاللاتلار بىچارە قەلەندەرلەرگە سۇ بېرىپ، ھەممىسىنىڭ بېشىنى كەستى.

پەسلى داستان، ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى ئەدھەم ئىبنى سەرخىننىڭ ۋەقەلىرىدىن ئىشىتىڭ:

بېيىت:

ساقىيا كەل كۆڭۈلنى ئابات ئەت،
فەيزى جامى بىلەن مېنى شاد ئەت.

بۇلبۇلى مەست ئۆلۈپ قىلىپ پەرۋاز،
ئەيلەيىن ئۆزگە داستان ئاغاز.

دىدىلەر راۋى بۇ رىۋايەتنى،
مۇنداغ ئەلقىسسە بۇ ھىكايەتنى.

ئۇشبۇ مەكتۇپنىڭ سۇخەندانى،
قىلدى بۇ نەۋئى شىكەر ئەفشانى.

بوۋاي قەمبەر شۇنداق رىۋايەت قىلۇرلەركى، ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالام ئەدھەمنى ئۈچ ئايلىق ۋاقتىدا ئانىسى زەبىرەنىڭ قولىدىن ئېلىپ كېلىپ، ئون سەككىز ياشقا كىرگىچە تەربىيە قىلدى. ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالام كۈنلەرنىڭ بىردە

ئەدھەمگە نەزەر سېلىپ قارىغۇدەك بولسا، ئۇ بالاغەتكە يېتىپتۇ. ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالام كۆڭلىدە، «ئۇنى ئۆيلەپ قويۇش ۋاقتى كەپتۇ»، دەپ ئويلىدى ۋە مۇۋاپىق قىز ئىزلەپ يەتتە ئىقلىمغا نەزەر سالدى، ئۇنىڭ نەزىرى بەلىخ شەھرىگە چۈشتى. قارىسا، پادىشا مەھمۇرخاننىڭ قىزى بالاغەتكە يېتىپتۇ.

شۇ كۈنى مەھمۇرخاننىڭ قىزى تامامى كېنىزەكلىرى بىلەن شەھەردىن چىقىپ سەھرادىكى چاھار باققا كېتىپ بارغان ئىكەن. خىزىر ئەلەيھىسسالام كۆڭلىگە پۈككەن مەقسىدىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن، بىر باھانە بىلەن ئەدھەمنى بەلىخ شەھرىگە خىزمەتكە بۇيرۇدى، ئەدھەم، خوپ بولغاي، دەپ شەھرى بەلىخكە راۋان بولدى.

ئەلقىسسە: شاھ مەھمۇرخاننىڭ قىزى ئۈچ يۈز ئاتمىش كېنىزەكى بىلەن شەھەردىن چىقىپ چاھارباغ تاماشاسىغا كېلىپ چۈشتى. شۇ مەزگىلدە ئەدھەممۇ دەل شۇ يەرگە يېتىپ كەلگەن ئىدى. ناگاھ ئۇ قىز باققا كىرمەك ئۈچۈن مەپىدىن چۈشۈۋاتقاندا شامال چىقىپ قىزنىڭ نىقاۋىنى ئېچىپ تاشلىدى.

مەلىكىنىڭ ئايدەك جامالىنى بىر كۆرۈش بىلەن ئەدھەمنىڭ يۈرەك - باغرىغا ئىشق ئوتى تۇتاشتى ۋە ئاشىقى بىقارار بولۇپ شۇ ھامان بىھۇش بولدى، لېكىن ئۇنىڭغا ھېچكىممۇ قاراپ قويمىدى. مەلىكە كېنىزەكلىرى بىلەن چاھار باققا كىرىپ كەتتى. باغۋەن باغنىڭ دەرۋازىسىنى قۇلۇپ سېلىپ قويۇپ ئۆز ئىشىغا كەتتى. بىرنەچچە سائەتتىن كېيىن، ئەدھەم ھوشىغا كېلىپ ئەتراپقا قارىغۇدەك بولسا، چاھارباغنىڭ ئالدىدا ھېچكىم قالماپتۇ. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ چاھار باغنىڭ دەرۋازىسى يېنىغا كېلىپ، دەرۋازىنىڭ ئېتىكلىك ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ بىتاقەت بولدى ۋە ئىشق ئوتىنىڭ غالىپلىقىدىن تامنىڭ ئۈستىگە سەكرەپ چىقىپ كۆردىكى: مەلىكە باغنىڭ بوستانىدا ناز - كەرەشمە بىلەن ئولتۇرۇپتۇ. ئەدھەم بېشىغا ھەربالا كەلسىمۇ مەلىكىنى چاقىرىپ باقاي دەپ تام ئۈستىدە ئولتۇرۇپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

يۈرەرسىز سەيلان ئۇرۇپ،
بۇ باغدا ھەيران ئۆزگىچە.
تۇردۇم قاراپ بەريان بولۇپ،
ھىجرىڭدا مەستان ئۆزگىچە.

تۇردۇم مەن سىزگە قاراپ،
ھالىمنى سورىساڭ كۆپ ساۋاپ،
قىلما يۈرەگىمنى كاۋاپ،
قىزۇ جۇۋانلار ئۆزگىچە.

قالدىم تۇرۇپ ئارمان بىلەن،
سىز يۈرەرسىز سەيلى بىلەن،
ئۆمرۈم ئۆتەرۇپ سىز بىلەن،
تۇردۇم پەرىشان ئۆزگىچە.

قىلدىڭ تاماشالار يۈرۈپ،
نىقابىنى يۈزۈڭدىن ئېلىپ،
باشىڭغا بىر باغ گۈل قىسىپ،
يۈردۈڭ خىرامان ئۆزگىچە.

ساچ ① باغ سالىسەن باشىڭگە،
خۇشمۇ ياراشۇر ئۆزۈڭگە،
كەلدىم بولۇپ يولداشىڭگە،
يولۇڭدا قۇربان ئۆزگىچە.

مەھافىدىن چۈشۈپ باققا كىرىپ،
تۇردۇڭ چىمەنگە قاراشىپ،

① ساچ باغ ــ ئاياللار چېچىغا سالىدىغان جالا.

هال سور مىنىڭدىن بىر باقىپ،
تۇردۇم پەرىشان ئۆزگىچە.

تۇردۇم مەنەم ئارماندا مەن،
بىر كۆرمەيىن دەرماندا مەن،
بولسام رىزا شەرمەندە مەن،
يۈردۈڭ خىرامان ئۆزگىچە.

ئەدهەم قاراپ كۆرسەم كىمە،
سوراغلارسەن مەندىن ھەمە،
كەلمەس قاشىمغە ھىچكىمە،
..............① جان ئۆزگىچە.

ئەدهەم بېيتنى تۈگىتىپ، زار-زار يىغلاپ ئاھ ئۇردى. لېكىن، مەلىكە ئەدهەمنىڭ پەريادىنى ئاڭلىماي ئورنىدىن تۇرۇپ باغنىڭ ئوردا سۈپىسى تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى. ئەدهەم مەلىكىنىڭ ئىچكىرى كىرىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ: «مېنىڭ مەھبۇبەم كۆزۈمدىن غايىپ بولدى. ئەمدى قانداق قىلۇرمەن؟» دەپ ئۆزىنى تام ئۈستىدىن باغنىڭ ئىچىگە تاشلىدى ۋە بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ گۈللۈكنىڭ ئىچى بىلەن مەلىكىنى ئىزلەپ ماڭدى. باغۋەننىڭ خوتۇنى ئەدهەمنى كۆرۈپ قېلىپ، پەريات ئۇرۇپ ۋاقىرىدى: «ھەيھات، باقىقا ئوغرى كىرىپتۇ!»

خوتۇنىنىڭ ۋاقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىغان باغۋەن دەرھال كېلىپ ئەدهەمنى تۇتۇۋالدى. ھەيۋە قىلىپ سورىدىكى: «ئەي خەردوز② بۇ باققا نىمە ئۈچۈن كىردىڭ؟ ئۆزەڭچە مەلىكەمنىڭ ياكى كېنىزەكلەرنىڭ كىيىم-كېچەك، نەرسە-كېرەكلىرىنى ئوغرىلاش قەستىدە بولدۇڭمۇ؟» ئاندىن ئۇ، بىچارە ئەدهەمنىڭ باش-كۆزىگە تاياق بىلەن ئۇرغىلى تۇردى. ئەدهەم بولسا: «ئەي خۇدا، مۇرادىمغا يەتكۈزگىل!» دەپ بۇ بېيتنى ئوقۇدى:

ئۇرما مېنى ئەي باغچى سەن،
غېرىپ ئۆزۈم، ئەغيار ئەمەس.
دوست مەن ساڭا ئەي باغۋەن،
ئالىم مەنۇ، خۇنخۇار ئەمەس.

ئازار بەردىڭ غېرىپقا سەن،
تۇرغىل بۈگۈن باغچىدا سەن،
گۈل كۆرۈنۇر ئۇشبۇ چىمەن،
چۈشكەن ئىشىم دىشۋار ئەمەس.

هالىمنى سور ئۇرغىل تاياق،
قىلما مېنى باغدىن يىراق،
ئىشق ئوتىدا تارتتىم چىراق،
مەلىكەدىن بىزار ئەمەس.

ئويناشىما مەن ئەدهەم غېرىپ،
كىردىم بۇ باققا سارغىيىپ،
كەتمەيدۈرمەن بۇندىن يانىپ،
باغىڭ تىكەن گۈلزار ئەمەس.

ئاندىن ئۇ بىر كۈچەپ باغۋەننىڭ قولىدىن تاياقنى يۈلۈپ ئالدى، باغۋەن ئەدهەمنىڭ بۇ ئەلپازىنى كۆرۈپ، ئالدى-كەينىگە قارىماي قېچىپ ئۆزىنى دالدىغا ئالدى. ئۇ: «بۇقەلەندەر مەلىكەمگە ئاشىق بولۇپتۇ. ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ كەتكۈزۈۋېتەي»، دەپ ئويلىدى ۋە: «ئەي قەلەندەر يىگىت، ئۆزەڭ ياش ئىكەنسەن. بۇ خام خىيالىڭدىن يېنىپ، ئۆز مەنزىلىڭگە كەتكىن. بىهۇدە رەنجى مۇشەققەت تارتما! مەلىكە ھەرگىز سېنى ياراتمايدۇ. سەن بۇ باغدىن دەرھال چىقىپ كېتىپ، ئۆزەڭگە

① بۇ جاي قوليازمىدا ئۆچۈپ كەتكەن.
② خەردوز — ئوغرى، ئېشەك.

چۇشلۇق كىشلەرنىڭ قىزىغا ئېغىز ئاچقىل! بولمىسا ئۆز بېشىڭغا بالا تېپىۋالىسەن. ئۇ چاغدا كۆپ پۇشمان قىلساڭمۇ پايدىسى بولماس.» ئاندىن ئۇ ئەدھەمگە قاراپ بۇ بېيىتلارنى ئوقۇدى:

شورىدە قەلەندەر چىق،
قولۇمدا تاياغىم بار.
ئۇرارمەن ئەمدى كۆپ قاتتىق،
بىلگۈچى سوراغىم بار.

يانغىل بى ئەدەپ بولماي،
پۇل ئال مەن سېنى ئۇرماي،
چىققىل سەن ئىزا تارتماي،
مىنگىل بىر ئۇلاغىم بار.

سۆزلەشمە مېنىڭ بىرلەن،
كۆرۈشمە خېنىم بىرلەن،
خوبلاشمە جانىڭ بىرلەن،
ياش سەن، كۆزدە چاغىم بار.

دۇچارى غەزەپلەنمە،
جازاڭ تاپىپ ئەدەپلەنمە،
گۆھەردەك سەدەپلەنمە،
فەھم ئەتكەن چىراغىم بار.

زۇلمەن چىقما بۇ باغدىن،
ماكان تۇت بارىپ تاغدىن،
چىقىپ كەلسە شاھ شەھەردىن،
ئولتۇرۇرغە باغىم بار.

ئاڭلاتسا كىشى شاھىغە،
سېنى ئاسادۇر دارغە،
ئۆمرۈڭ تويادۇر ئاھىغە،
بىر ئۆيگە سولاغىم بار.

بىچارە غېرىب جانىغە،
ئەسلا تويمادىم نانىغە،
كۆز ئاچما مەلىكەمگە،
باغۋەنلىك تامايىم بار.

ئەدھەم: «ئەي باغۋەن، مېنى قورقۇتۇپ باغدىن چىقىپ كەتكىن، بولمىسا ھاياتىڭدىن ئايرىلىسەن، دىدىڭ. مەن ئۆلۈمگە پەرۋا قىلماسمەن. پادىشا تېنىمنى پارچە - پارچە قىلىۋەتسىمۇ، ئاشىقلىقتىن يانماسمەن. جاندىن كەچمەگۈنچە جانانىغە يېتىپ بولماس!» دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

باغۋەن مېنى قورقۇتما،
ئۆلۈمدىن غېمىم يوقتۇر،
مەندىن چوڭ ئەمەس ئۇ شاھ،
ۋەزىردىن كېمىم يوقتۇر.

مەردانە كېلىبدۇرمەن،
بۇ جاينى كۆرۈبدۇرمەن،
ئەرزىمنى قىلىبدۇرمەن،
مۈلكەت ئەجەمىم يوقتۇر.

مەن بىر ئاجىز دىۋانە،
يار دەردىدە پەرۋانە،
مەن بارسام ئېزىز جانە،
ھەرگىز غەنىمىم يوقتۇر.

كېلىپ ئىردىم سەھەر ۋاقتىدا،
باردى يارىم بۇ باغدا،
كىردىم يارنى دەپ ئاستا،
باقسام سەنىمىم يوقتۇر.

ھۆسنى شەمسى ئەنۋەردەك،
ساچ باغلارى چۈن زەردەك،
تۇردۇم غالچا قۇللاردەك،
كۆرگەن ئەلىمىم يوقتۇر.

زىبا سەنىمىم چىقسا،
ماڭا بىر نەزەر سالسا،
ماڭا ئۇل قىيا باقسا،
سۆزلەرگە كىمىم يوقتۇر.

يوقلاتسا مېنى دىلبەر،
ئۇل ماڭا بولۇر رەھبەر،
بىللە قوپارمىز مەھشەر،
جەبرى سەتىمىم يوقتۇر.

ئەدھەم ئاھ ئۇرسام گاھ،
ئاڭلاسا بۇ ئىشنى شاھ،
جاپپار ئىگەمىز غەمخۋاھ،
ۋەتەن مۇقىمىم يوقتۇر.

ئەدھەمنىڭ كۆزلىرىدىن مۇنچاقتەك ياشلار ئېقىشقا باشلىدى. باغۋەننىڭ ئۇنىڭغا رەھمى كېلىپ ئېيتتىكى: «ئەي قەلەندەر، چىن ئاشىقلىغىڭنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن سېنى قويۇپ بېرەي. مۇندىن كېيىن ھەرقانداق ۋاقىتتا كەلسەڭ سېنى توسمايمەن!»

ئەدھەم خوشال بولۇپ باغۋەنگە كۆپ رەھمەت ئېيتتى. شۇ پەيتتە مەلىكە ئەدھەمنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ كېنىزەكلەرگە: «سىرتتا بىر كىشىنىڭ خۇش ئاۋازى ئاڭلىنىۋاتىدۇ. چىقىپ قاراپ بېقىڭلار!» دەپ بۇيرۇدى. كېنىزەكلەر باققا چىقىپ چوڭ بىر تۈپ قىزىلگۈلنىڭ ئارىسىدا بىر ياش يىگىتنىڭ ماراپ ئولتۇرغانلىغىنى كۆردى ۋە قېشىغا بېرىپ: «ئەي قەلەندەر، كىم بولىسەن؟ بۇ يەردە كىمنى ماراپ ئولتۇرىسەن؟» دەپ سورىدى. ئەدھەم كېنىزەكلەرنى كۆرۈپ بىر ئاھ تارتىپ، كۆزىگە ياش ئېلىپ: «ئەي كېنىزەكلەر، مېنى سورىساڭلار، فىراق ئوتىدا كۆيۈپ، ئىشىق ئوتىدا كاۋاپ بولغان كىشىدۇرمەن»، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

مەن بىر فىقىر مىسكىن گادا،
بى خانۇمان بولغان كىشى.
كۆرگەچ ئۇنى بولدۇم ئادا،
بىر ناتىۋان بولغان كىشى.

كۆردۈم ئۇنى سۆيسەم كېرەك،
لايىق قىلىپ تۇتسام بىلەك،
بولغاي هارام يۈتسەم نىمەك،
مەن خانۇمان بۇزغان كىشى.

چىقسۇن نىگار يارىم بۇيان،
قىلاي ئاڭا نەچەن ئۇيان،
قولىنى تۇتۇپ كىرسەم قويان،
تا جان ئاڭا بەرگەن كىشى.

جانان باقىپ قىلسا نەزەر،
كەلسە ئاتاسىدىن خەبەر،
سەنەمنى مەن ئەيلەي سەپەر،
قۇربان بولۇپ كەلگەن كىشى.

بىلمەس مېنى ھەچكىم كۆرۈپ،
تۇردۇم قاراپ كۆپ ئاھ ئۇرۇپ،
ئىشق ئوتىدا كاۋاپ بولۇپ،
بەر يان يەڭلىغ پىشقان كىشى.

ئەدھەم ئاتىمدۇر فەھىم قىل،
ھالىمگە باق، كۆپ رەھىم قىل،
تەڭنە ئەتمە مەندىن ۋەھىم قىل،
گىريان بولۇپ تۇرغان كىشى.

ئەدھەم كېنىزەكلەرگە ئەھۋالنى بايان قىلىپ يىغلاپ تۇردى.

كېنىزەكلەر ئەدھەمنىڭ سۆزىنى باشتىن ـ ئاخىر ئاڭلاپ تۇرۇپ ئۇنىڭ يىغىسىغا تاقەت قىلالماي ئۆزلىرىمۇ يىغلىشىپ كەتتى. كېنىزەكلەر مەلىكىنىڭ ئالدىغا كىرىپ تازىم بىجا كەلتۈرگەندىن كېيىن: «ئەي

خېنىم، باغنىڭ پالان يېرىدە چىرايلىق، نەۋقىران بىر يىگىت يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ. بىز ئۇنىڭدىن، نىمە ئادەمسەن؟ قەيەردىن كەلدىڭ؟ بۇ يەردە نىمە ئۈچۈن يىغلاپ ئولتۇرىسەن؟ ياكى بىرەر كىشى ئازار بەردىمۇ؟ دەپ سورىساق، ئۇ، ھېچكىم ماڭا ئازار بەرمىدى، دەپ ئۆز ئەھۋالىنى بىر-بىر بايان قىلىپ ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى»، دىدى:

ئېيتادۇر تۇرغان كىشى،
ئۇل مەلىكەم چىقسۇن بۇيان.
كۆپ ئاقىپتۇر كۆزىنىڭ ياشى،
تەگسۇن دەيدۇر ئاچىپ زۇبان.

دەر ئۇل يىگىت ئالسام خانىم،
بىرەدۇرمەن ئېزىز جانىم،
شاھىم تۇتۇپ تۆكسە قانىم،
ئاندىن سۆكرە تاپسام ئامان.

بولدى يامان ھالىم خاراپ،
بىر يارنى دەپ ئۆلسەم ساۋاپ،
ئىشق ئوتىدا بولدۇم كاۋاپ،
دەپ ئېيتتى سۆز بىزگە نىشان.

رەھىم ئەت ئاڭا نەزارە قىل،
سۆزلەپ ئاڭا كۆپ شادە قىل،
بىزگە كېرەكدۇر يارە قىل،
يىغلار سېنى دەپ ھەر زامان.

بىز قۇل كېنىزەكلەر كۆرۈپ،
كەلدۇق ئۇنىڭدىن سۆز سوروپ،
ئاتىم ئەدھەم دىدى يىغلاپ تۇرۇپ،
ئۇل مەرت ئىكەن، بىزلەر زانان.

مەلىكە كېنىزەكلەردىن ئەدھەمنىڭ ئەھۋالىنى ئاڭلاپ باغۋەنگە بۇيرۇدىكى:

«سەن ئۇ يىگىتكە ياخشى سۆزلەر قىلىپ باغدىن چىقىرىۋەت، بولمىسا دادام ئۇل يىگىتنىڭ باقڭا كىرىپ ئېيتقان سۆزلىرىنى ئاڭلاپ قالسا، بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلدۇ ۋە ھەممىمىز بالاغا گىرىپتار بولىمىز.»

باغۋەن ئەدھەمنىڭ قېشىغا كېلىپ مەلىكىنىڭ سۆزلىرىنى بىر-بىر بايان قىلدى. ئەدھەم باغۋەنگە: «مەن بۇ يەرگە مەلىكەمنى دەپ كەلمىگەن. ئاتام مېنى بىر ئىش بىلەن شەھەرگە بۇيرۇغان ئىدى، باغنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەندە مەلىكە بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. ئۇنى بىر كۆرۈش بىلەن ئاشىقى بىقارار بولدۇم»، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

كەلدىم بۇ يەرگە كارنى دەپ،
باقسام بىر يار تۇرادۇر.
يىغلىدىم مەن ئاھ-ۋاھ دەپ،
باقاي ماڭا يۈرەدۇر.

يەتمەس ئاڭا ئاۋازىم،
قەددى بەلەند شاھبازىم،
جانلار بولۇر نىيازىم،
بىلمەي ئەھلىدىن سورادۇر.

كېلىپ كۆردۈم بەند بولدۇم،
ھۆسنىگە ئاشىق بولدۇم،
كۆرمەك ھامان ئاھ ئۇردۇم،
باغ ئىچىگە قارايدۇر.

ھېچكىم بىلمەس ئىشق ئوتىن،
تاپماس ھەركىم ئىشق يولىن،
سايرار بۇ جان بۇلبۇلىن،
ئۇشبۇ چىمەن گۇۋاھدۇر.

سورىساڭ مېنى ۋەلى مەن،
ئەسلىم ئىبىن ئەلى مەن،

ئەرەنلەرنىڭ بىرى مەن،
خىزىر ماڭا ئاتادۇر.

ئەدهەم مېنى دەڭىزلەر،
ئەيىپلەرىمنى يېپىڭلار،
بارىپ سۆزۈم ئېيتىڭلار،
ئىشتىپ ئاندىن يانادۇر.

ئاندىن: «ئەي باغۋەن، مەلىكەمنىڭ ئايدەك جامالىنى بىر كۆرمەگۈچە، بىر كەلىمە شىرىن سۆزىنى ئۆز ئاغزىدىن ئاڭلىمىغۇچە باغدىن هەرگىز چىقماسمەن»، دەپ زار-زار يىغلىدى.

باغۋەن ئەدهەمدىن بۇ تەرىقە سۆزلەرنى ئىشتىپ هيچ ئىلاج قىلالماي، مەلىكىنىڭ قېشىغا كىرىپ: «ئەي خېنىم، مەن ئۇ يىگىتكە ياخشى سۆزلەر بىلەن قانچە نەسىهەت قىلدىم. لېكىن ئۇ يىگىت بەرنا باغدىن چىقىدىغاندەك ئەمەس. گاه يىغلاپ، گاه ئاه ئۇرۇپ باغدىن چىققىلى ئۇنىمىدى. مەن ئۇنىڭ يىغىسىغا تاقەت قىلالماي، يەنە ئۆزلىرىنىڭ ئالدىلىرىغا كىردىم»، دىدى. بۇنى ئاڭلاپ مەلىكە تەئەججۇپلەندى. ئاندىن باغۋەنگە: «ئۇ يىگىتنى باشلاپ كىرگىن، قانداقراق يىگىت ئىكەن، كۆرۈپ باقاي. بىرنەچچە ئېغىز سۆزلىشىپ باغدىن چىقىرىۋېتەي»، دەپ بۇيرۇدى. باغۋەن مەلىكىنىڭ پەرمانى بىلەن ئەدهەمنى چاقىرىپ كىردى. ئەدهەم مەلىكىنى كۆرگەن هامان تازىم بىجا كەلتۈرۈپ ئىككى قولىنى كۆكسىگە قويۇپ ئەدەپ بىلەن تۇردى. مەلىكە ئەدهەمنىڭ سالامىغا جاۋاپ بېرىپ: «ئەي قەلەندەر، مېنىڭ بۇ باغدا ئىكەنلىگىمنى ساڭا كىم ئېيتتى؟ ئاتامنىڭ قەهرى-غەزىۋىدىن قورقمىدىڭمۇ؟ ئەگەر مال-دۇنيا تاماسىدا كەلگەن بولساڭ مانا بۇ تىللالارنى ئېلىپ تېزدىن چىقىپ كەت! بۇ ئالتۇنلارنى ئۆلگىچە يېتىپ يىسەڭمۇ خىراجىتىڭگە يېتىدۇ. ئەگەر جاهىللىق قىلىپ باغدىن چىققىلى ئۇنىمىساڭ باغۋەن هەم كېنىزەكلىرىم بىلەن بىرلىشىپ سېنى ئۆلتۈرىمەن. ئەي قەلەندەر، مېنى بىلەمسەن؟ مەن مۇشۇ شەهرى بەلىخنىڭ پادىشاسى شاه مەهمۇرخاننىڭ قىزى بولىمەن»، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

نەيەردىن كېلۇرسەن ئەي ئادىمىزات،
بايان قىل هەر سۆزۈڭ بولسا راۋانە.
مېنى كۆرمەك هامان بولدۇڭ دىلىڭ شات،
كۆرۈبدۇرسەن ماراپ ئەيلەپ نىشانە.

مېنى بىلسەڭ شاهى مەهمۇر قىزىمەن،
شايىم تازە گۈل شەمسۇ پەرى مەن،
كۆڭلۈڭنىڭ ئارامى، دەردىنىڭ خىلى مەن،
جاۋاپ بەردىم چىقىپ كەتكىل راۋانە.

ماڭا قىلغىن بايان ئەسلىڭ بىلەيىن،
شاهمۇ سەن، پېقىرمۇ؟ سەندىن سورايىن،
چىقىپ كەتكىل بۇ كۈن دۇنيا بېرەيىن،
ئەمەس يالغان سۆزۈم ئېيتسام بايانە.

سەلىمە دەر ئاتىمنى باققا چىقىپ مەن،
باغ سەيلىگە ئەلنى باشلاپ كېلىپ مەن،
غېرىپقا ئوخشارسەن سېنى بىلدىم مەن،
ئاتام بىلسە ساڭا ئۇرغاي زىيانە.

ئەدهەم مەلىكىدىن بۇ سۆزنى ئىشتىپ قاتتىق پىغان چەكتى، ئاندىن مەلىكىگە قاراپ تۇرۇپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

كەت دىمە يار مېنى سەن،
كەتكۈنچە ئۆلگەن ياخشىراق،
بالا يەتكۈرسەڭ باشىمە سەن،
ئىچىندە يۈرگەن ياخشىراق.

كەلسە قازلار باشىمە،
تۇرغىل سەلىمە قاشىمە،
يەنە كۆرەر بۇ جانىمە،
سەن ئانى كۆرگەن ياخشىراق.

قايغۇرما مەندىن جەمئ بول،
كەلسە رەقىبلەر نەچچە يول،
باشىمنى قىلسا قەتلە ئول،
جىسمىمنى كۆمگەن ياخشىراق.

جانىم پىدادۇر سەن ئۈچۈن،
كۆپ تۆكمە ياشىڭ مەن ئۈچۈن،
باشلار بىرۇرمەن ۋاجە كۈن،
ھىجىر ئوتىدا كۆيگەن ياخشىراق.

ئەدھەم نەپەس ئالغۇسى يوق،
ئۇشبۇ ئىكەن بىزگە بۇيرۇق،
ئاتما تېنىمگە تەئنە ئوق،
ئۆزنى بىلگەن ياخشىراق!

مەلىكە: «سەن قەلەندەرگە ياخشى سۆز كار قىلمايدىغان ئوخشايدۇ، دەرھال كۆزۈمدىن يوقال!» دەپ تۇرۇشىغا، سىرتتا ئاتلارنىڭ دۈپۈر-دۈپۈرى ۋە كىشنىگەن ئاۋازلىرى ئاڭلاندى.

مەلىكە كېنىزەكلىرىنى سىرتقا چىقىپ نىمە ئەھۋال ئىكەنلىگىنى ئۇقۇپ كېلىشكە بۇيرۇدى. كېنىزەكلەر باغدىن چىقىپ شەھەر تەرەپكە قاراشتى ۋە ئاسمان پەلەك كۆتىرىلگەن چاڭ-توزاڭنىڭ بارغانچە يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىغىنى كۆرۈشتى. ئۇلار مەلىكىنىڭ ئالدىغا كىرىپ شەھەر تەرەپتىن نۇرغۇن لەشكەرلەرنىڭ كېلىۋاتقانلىغىنى بايان قىلدى. بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ مەلىكە باشلىق كېنىزەكلەرنىڭ چىرايىدا قان قالمىدى. مەلىكە ئەدھەمگە يالۋۇرۇپ: «ئەي ئەدھەم، خۇدانىڭ ھەققى ھۆرمىتى ئۈچۈن بۇگۈن باغدىن چىقىپ كەتسەڭ! سۆزۈمگە كىرمەي يەنە بىر ئاز تۇرساڭ، سېنىڭ تۈپەيلىڭدىن ھەممىمىز ناھەق ئۆلۈمگە گىرىپتار بولىمىز. سەن ھەم سالامەت قالمايسەن!» دەپ يىغلاشقا باشلىدى. ئەدھەم قارىسا مەلىكە باشلىق ھەممىسىنىڭ رەڭگى-رويى سارغىيىپ تىترەپ تۇرۇپتۇ. ئەدھەمنىڭ ئۇلارغا رەھمى كېلىپ «بۇلارنى بىرەر بالاغا گىرىپتار قىلىپ قويماي»، دەپ باغدىن چىقىپ ئۆز يولىغا راۋان بولدى. شاھ مەھمۇرخاننىڭ خىزمەتچىلىرى كېلىپ مەلىكىنى كېنىزەكلىرى بىلەن بەلىخ شەھىرىگە ئېلىپ ماڭدى.

ئەلقىسسە: ئەدھەم يولدا كېتىۋېتىپ مەلىكىنى ياد ئېتىپ، ئۇنىڭ ئىشقى-پىراقىدا يىغلاپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

ئىلمىدى يار كۆزگە مېنى،
كەتتى شەھەر سىرى قاراپ.
قاراتمىدى يۈزىگە مېنى،
بولدى مېنىڭ ھالىم خاراپ.

ئايرىلدىم ئول ياردىن بۇ دەم،
قىلغان ئېردى تەكرىم بەھەم،
نىچۈك بولۇر مېنىڭ ئىشىم،
كۆرسەم ئىدىم ئانى ساۋاپ.

بارچە مېنى دىۋانە دەر،
خەلق ئەھلىدىن بىگانە دەر،
تەي قىلسا يول جەۋلانە دەر،
مەن تەشناگە يوقتۇر شاراپ.

دادىم يېتەر ھەققە زامان،
قىلسام بۇگۈن يۈزمىڭ پىغان،
ئەدھەمگە تار ئۇشبۇ جاھان،
بارسام ئۇنى بىر-بىر پۇراپ.

ئەدھەم كۆپ پەرياتلار چېكىپ

تۇرار جايىغا يېتىپ كەلدى. خىزىر ئەلەيھىسسالام ئۇنى كۆرۈپ سورىدى: «نىمىشقا هايال بولدۇڭ؟ ساڭا نىمە بولدى؟ نىمىگە يىغلىدىڭ؟ ياكى بىرەر كىشى ئىزا-ئاھانەت قىلدىمۇ؟ هالىڭنى ماڭا بايان قىل!»

ئەدھەم ئۆزىنى توختىتالماي ئاھ ئۇرۇپ، زار-زار يىغلاپ مەلىكە بىلەن بولغان ۋەقەنى بايان قىلدى:

قىلسام سۆزۈمنى مەن بايانە،
كۆرسەت يولىنىڭ كۈشتەسى،
سۇندى كۆرۈپلا ئۇستىخان،
هالىمنى ئالدى پۇشتەسى.

كۆيدۈردى جانىمنى ئوتى،
ئارامى جانىمنىڭ خوشى،
كۆزدە ياشىم يار ئەشكىسى،
تۇتتى مېنى يار رىشتەسى.

كۆرمەك هامان يارىمنى مەن،
قىلدىم تالاق كارىمنى مەن،
ياش ئاقىزىپ كۆزۈمدىن مەن؛
بولدۇم ئۇنىڭكى ئۇشتەسى.

ئاللا ماڭا سالدى پىراق،
مەندىن ئول يار بولدى يىراق،
جانىمغە يەتتى زۇلمى تاياق،
ئول باغ ئىكەن بىھىشتەسى.

ئەدھەم كۆرۈپ كەلدىم ئانى،
خار ئەيلەدى ئول يار مېنى،
كۆرسەم يەنە جامالىنى،
بولسام ئۇنىڭ نۆشتەسى.

خىزىر ئەلەيھىسسالام كۈلۈپ ئېيتتىكى: «ئەي ئوغلۇم، ئۇ مەھبۇبەڭ ئۈچۈن كۆپ يىغلىما. مەلىكىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تىرىش. مەنمۇ ساڭا ياردەمدە بولاي. ساڭا شۇنى ئېيتىپ قويايكى، مۇندىن كېيىن ئۆز كۆڭلىڭنى ئۆزەڭ ئال! ئەمما ئاللاتائالادىن غاپىل بولما!» دەپ يەنە كۆپ نەسىھەتلەر قىلغاندىن كېيىن ئەدھەمنىڭ كۆزىدىن غايىپ بولدى.

بىچارە ئەدھەم خىزىر ئەلەيھىسسالامدىن ۋە مەھبۇبىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا يىغلاپ تۇرسۇن، ئەمدى گەپنى شاھ مەھمۇرخاننىڭ قىزى مەلىكە سەلىمەدىن ئاڭلايلى:

سەلىمە ئىككى ھەپتىدىن كېيىن يەنە باغ سەيلىسىگە چىقتى. شۇ كۈنى ئەدھەممۇ ئىككى ھەپتىدىن بۇيان يۈرىگىنى مۇجۇپ كېلىۋاتقان مەلىكىنىڭ ئىشقى-پىراقىدا باغنىڭ تېمىنى ياقىلاپ كېتىپ باراتتى. تۇيۇقسىز باغنىڭ ئىچىدىن يېقىملىق ناخشا ئاۋازى ئاڭلاندى. ئەدھەم بىر تەرەپتىن ناخشىغا قۇلاق سېلىپ، يەنە بىر تەرەپتىن يۈگۈرۈپ باغنىڭ دەرۋازىسىغا يېتىپ باردى. ئەمما دەرۋازا ئېتىكلىك ئىدى. ئۇ باغنىڭ تېمىغا سەكرەپ چىقىپ كۆردىكى، مەلىكە ئۈچ يۈز ئاتمىش كېنىزەكى بىلەن نەغمە-ناۋا قىلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ خۇشاللىقىدىن ئۆزىنى باغنىڭ ئىچىگە ئېلىپ ھىچكىمگە كۆرۈنمەي چىمەنلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ مۆكۈپ ئولتۇردى. بىر ئازدىن كېيىن مەلىكە كېنىزەكلىرىگە: «ماڭا چىرايلىق ئېچىلغان ھەر خىل گۈللەردىن ئەكىلىپ بېرىڭلار!» دەپ بۇيرۇدى. كېنىزەكلەر چىمەنلەرنىڭ ئارىسىدىن رەڭگا-رەڭ گۈللەرنى تېرىپ يۈرۈپ يوشۇرۇنۇپ ياتقان ئەدھەمنى كۆرۈپ قېلىشتى ۋە مەلىكىنىڭ قېشىغا بېرىپ: «ئەي خېنىم، قەلەندەر ئەدھەم گۈللەرنىڭ ئارىسىدا سىزنى ماراپ ئولتۇرۇپتۇ»، دەپ مەلۇم قىلىشتى. مەلىكە كۆڭلىدە: «بىزنىڭ باققا كىرگىنىمىزنى ئۇنىڭغا كىم خەۋەر قىلغاندۇر؟» دەپ ئويلاپ بىر كېنىزەككە ئەدھەمنى باشلاپ

كېلشنى بۇيرۇدى. كېنىزەك ئەدھەمنىڭ ئالدىغا بېرىپ: «ئەي يىگىت، تۇرۇڭ! سىزنى مەلىكەم چاقىرىۋاتىدۇ»، دەپ ئۇنى مەلىكەنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلدى. ئەدھەم مەلىكىگە تازىم قىلىپ، ئەدەپ بىلەن سالام بەردى. مەلىكە ئۇنىڭغا قاراپ: «ئەي قەلەندەر، مېنىڭ باقتا چىقىشىمنى ساڭا كىم خەۋەر قىلدى؟ باقتا يەنە نىمە ئۈچۈن كىردىڭ؟ مەن بەرگەن ئالتۇن-كۈمۈشلەر تۈگىدىمۇ؟ ماڭا يەنە قانداق سۆزۈڭ بار، دېگىن، مۇرادىڭنى ھاسىل قىلاي!» دېدى.

ئەدھەم مەلىكىنىڭ شېرىن سۆزلىرىنى ئاڭلاپ يەنە بىر تازىم قىلىپ، كۆڭلى بىسيار شاد بولۇپ، بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

شىرمەن سۆزۈڭدىن ئايلىناي،
سەن-سەن بېھىشتنىڭ ھۆرىسى.
ھەم قاش-كۆزۈڭدىن ئايلىناي،
سەن بۇ جاھاننىڭ دۇررەسى.

سەن زەبدەئى ئەزەل سەن،
تاپساڭ زامان مەھەل-سەن،
كۆرسەت ماڭا جامال سەن،
بۇدۇر كۆڭۈل مورەسى.

ئەرزىم ئېيتسام جامائەت،
ياردىمدە بار شىجائەت،
قىلسا ماڭا قانائەت،
ئول يار گۈزەل جۆرەسى.

ئەدھەم دېسە سۆزىنى،
كۆزگە سۈرتەر ئىزىنى،
ئاشىقلارنىڭ دەردىنى،
بىلۇر ھۇشيار شورەسى.

مەلىكە ئەدھەمدىن بۇ نەزمىنى ئاڭلاپ ئېيتتىكى: «ئەي يىگىت، ئەمدى باغدىن تېز چىقىپ كەتكىن: ئەگەر چىقمىساڭ كۆزۈڭنى يۇمۇپ ئواتۇر. ئۇنداق قىلمىساڭ سېنى كېنىزەكلىرىم بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرىمىز»، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ياقىغا ئال ئۆزۈڭنى،
سەن كەتمىسەڭ سوقارمىز،
يۇمغىل بۇ دەم كۆزۈڭنى،
كۆز ئاچما، جىق ئۇرارمىز.

ئۇرارمىز سېنى ئۆلگۈنچە،
جانىڭ تەندىن چىققۇنچە،
جىسمىڭ يەرگە پاتقۇنچە،
ئۆۋاسەڭ كۆمۈپ قويارمىز.

سېنى قىلدۇرۇپ بەرەھنە،
كۆپ قىلىپ خەلقىم رەخنە،
قىلغۇم بۇ باققا دەپنە،
قىلىپ يانىپ كېتەرمىز.

سەن چىقمىساڭ ئەي گادا،
قىلغۇم ساڭا كۆپ جاپا،
كېلۇر دىمىگىل ۋاپا،
باغلاپ ئېلىپ چىقارمىز.

ئەي قەلەندەر تېز چىققىل،
ئۆز جايىڭغا پات كەتكىل،
سەلىمە دەر قوشۇلغىل،
ئۆز ئەھلىڭنى كۆرەرمىز.

ئەدھەم مەلىكىدىن بۇنداق قاتتىق سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئېيتتىكى: «ئەي كۆڭلۈمنىڭ ئارامى، سەن ماڭا ھەرقانچە ئاپەت يەتكۈزسەڭ، سېنىڭ يولۇڭدا ھەرقانچە جەبرى-جاپالار كۆرسەم رازىمەن. ئاشىق دىگەن مەشۇقىنىڭ يولىدا يۈز جانى بولسا ئايىماس. ئەگەر

جىنىنى ئايسا ئۇ كىشى ئاشىقلارنىڭ قاتارىدا بولالماس»، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

مەشۇقنى سۆيگەننىڭ ھەم،
كۆڭلىدە ئارمان بولغۇسى،
ھىجىر ئوتىدا كۆيگەننىڭ،
كۆڭلىدە ئىرپان بولغۇسى.

دەردلەر چېكىپ يار ھىجرىدە،
ئول يار بولۇر يول پىكرىدە،
ئاشىق ئەمەس ئەندىشەدە،
خاس ئىشقىغە دەرمان بولغۇسى.

بىھۇش يۈرەر ئاشىق كىشى،
يىغلاپ يۈرەر يازۇ قىشى،
ئاللاغە يەتسە نالىشى،
دىل جانى بەريان بولغۇسى.

ئەدھەم دەرھىچ مەن سۇنماغان،
يار ھىجرىدە دىل داغلاغان،
شام سەھەر مەن ئويماغان،
ئەھلى كۆرسە گەريان بولغۇسى.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ مەلىكىنىڭ كۆڭلى سەل يۇمشىدى ۋە ئېيتتىكى: «ئەي يىگىت، كاجلىق قىلماي بۇ داۋادىن ئۆتكىل. مەن ساڭا يەنە تۆت سەر ئالتۇن بېرەي. ئاتا-ئاناڭ ئۇرۇق-تۇققانلىرىڭ بىلەن جەم بولۇپ باياشات ياشا! مەندىن باشقا كىشىنىڭ قىزىغا ئاشىق بول! بۇ باغدىن چىقىپ كەت! مېنى ئۆز ئارامىدا ئولتۇرغىلى قوي!»

لېكىن ئەدھەم ئۇنىمىدى. ئۇ: «سەن مېنى بۇ داۋادىن ئۆتكىل، باشقا كىشىنىڭ قىزىغا ئاشىق بول، باغدىن چىقىپ كەتكىل، دەيسەن. سېنىڭ ئىشقى-پىراقىڭدا كۆيۈپ ئادا بولدۇم. بۇ باغدىن ئۆلۈگۈم چىقسا چىقىدۇكى، تىرىگىم چىقماس»، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەي يارىم ۋاپادارىم،
سەن بۈگۈن شاپائەت قىل،
تەسەددۇقدۇر مېنىڭ جانىم،
سەن ماڭا قانائەت قىل.

ئەسىر بولدۇم ساڭا مەن،
سېنىڭ ھالىڭنى بىلدىم مەن،
غېرىپلىق ئىچرە قالدىم مەن،
سەن بىزگە زىياپەت قىل.

ئىككۆۋگە قەست قىلغانغە،
غەزەپ قىل تەئنە قىلغانغە،
ئىشەنمە سۆزى يالغانغە،
سەن بۈگۈن ئىتائەت قىل.

ئەدھەم دەرمەن سۆزۈم ئېيتسام،
ھەممە ئىشدىن تانىپ قايتسام،
ھەممە دەردىم بۈگۈن ئېيتسام،
سەن شۇل دەم مەنپەئەت قىل!

مەلىكە كۆڭلىدە بۇ گادايدىن قۇتۇلالمايدىغان ئوخشايمەن دەپ: «ئەي ئەدھەم، سەن ماڭا چىن ئاشىق بولساڭ، مېنىڭ شانۇشەۋكىتىمگە قاراپ بىر بېيىت ئوقۇپ بەرگىن، مەن ئاڭلاي»، دېدى. ئەدھەم خۇشاللىق بىلەن تازىم بىجا كەلتۈرۈپ، مەلىكىگە قاراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەجەپ شاد ئېرۇر ھەم سەن پەرىزات،
كۆڭلۈمنىڭ رەۋشەنى ئولدۇر نىگارىم،
قارا كۆز سەن بەھەم بولساڭ بۇ دىل شاد،
ساڭا جانلار نىسار بولسۇن نىچە يارىم.

لىبىڭدىن يۈتسە گىرىبىمگە شەبنەم،
بەسى بىخۇت بولۇر سۆيگەنكى ئادەم،
بولۇر ھەركىم ئۆلۈم تاپسا شۇل بىغەم،
سېنىڭ ئالدىڭ بەھەم بولسا قارارىم.

ھۆسنۈڭ كۈندىن زىيادە ئەي سەرۋى ئازاد،
قەددىڭ زىبا ئېرۇر، لۇتفۇڭ شەمشاد،
بويۇڭ نازۇك كەرەشمەڭدىن، دىلىڭ شاد،
ئانارىڭ قوش ئۈچۈن بەردىم بۇ جانىم.

ئاياغىڭ تىزلىگىن كۆرسە بىراقلار،
قەدەم قويساڭ يېقىن بولۇر يىراقلار،
كىيىپسەن تاج خىلئەتتىن تونلار،
قەدەم قويماي يېتەر پايىڭ سۈۋارىم.

غېرىپ ئەدھەم چېكەر يۈز ئاھ كىمسەن،
مېنىڭ يارىم ئالدىمدا قاراپ تۇرارسەن،
ئۆزۈڭ شاھ سەن، مېنى گاداي كۆرەرسەن،
سېنىڭ ئالدىڭدە خەستەچە يوق ئىتىبارىم.

مەلىكە بۇ بېيىتلارنى ئاڭلاپ مۇنداق دېدى: «ئەدھەم، مېنى ئازغىنە تەرىپلەپ سۆزۈڭنى تۈگەتتىڭ. سەن ماڭا چىن كۆڭلۈڭدىن ئاشىق ئەمەسكەنسەن، ئەگەر چىن كۆڭلۈڭدىن ئاشىق بولساڭ، ھۆسۈن - جامالىمنى، قەدىر - قىممىتىمنى، كىيگەن لىباسىمنى تەرىپلەپ تۈگىتەلمەس ئىدىڭ»، دېدى.

ئەدھەم كۆڭلىدە: «مەلىكە مەندىن خاپا بولغان ئوخشايدۇ»، دەپ مەلىكىنىڭ قەددى - قامىتىگە، ئۇچىسىدىكى سەرپايىغا ۋە ھۆسۈن - جامالىغا قاراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ساڭا قاراپ نەچچە قىلسام تەرىپات،
سېنىڭ دەردىڭ مېنى قىلدى ئاۋارە،
زىبا بويۇڭ ئېرۇر نىھالى شەمشات،
ئەزەل چەكمىش قەلەم بولسا نە چارە.

سېنىڭ كىيىمشلارىڭ زىقىرە ئالتۇن،
زىرە ئەتلەس ھەممە كىمخاپ زۇلفۇن،
تۇتار باسساڭ ئاياغ يۈزگىچە مەھزۇن،
ھۆنەر بولدى ماڭا يۈز ئاھ زارە.

باشىڭغە كىيىپسەن تاجى مۇرەسسەھ،
ئاياغىڭغە كىيىپسەن ياخشى مەسەئ،
چىقارساڭ باشىڭغە تاۋاقتى سۇبھە،
ھەممە روشەن بولۇر سەندىن زىيادە.

تۇرۇپسەن قەددى سەرۋى دەرەختەك،
يۈرەرسەن باغ ئىچرە بىر زور بىلىقدەك،
ماڭارسەن چەككە باسقان بىر كىيىكتەك،
كۆرۈندى بۇ غېرىپ ئەدھەم بۇ خارە.

ئەلقىسسە: شاھ مەھمۇرخان ئوتتۇرىدا سۆز تۇشۇيدىغان سۇخەنچىلەردىن ئەدھەم بىلەن مەلىكىنىڭ چاھار باغدىكى ۋەقەلىرىنى ئەندەك ئاڭلاپ قېلىپ، دەرغەزەپ بولۇپ، بىرمۇنچە لاۋۇ لەشكەرلىرىگە: «باقا بېرىپ ئۇ قەلەندەر بىلەن قىزىمنى دەرھال باغلاپ كېلىڭلار!» دەپ بۇيرۇدى. شۇ زامان لاۋۇ لەشكەرلەر چاھار باغ تەرەپكە راۋان بولدى. ئەدھەم ئۇلارنىڭ كېلىۋاتقانلىغىنى «كارامەت» بىلەن بىلىپ، كۆڭلىدە: «ئەگەر مەن باغدا بولسام، مەشۇغۇم بىلەن كېنىزەكلەرگە بىرەر ئاپەت يەتمىسۇن»، دەپ باغدىن چىقىپ ئۆز ماكانىغا راۋان بولدى. بىرنەچچە سائەتتىن كېيىن لەشكەرلەر باققا كىرىپ كەلدى. باغنىڭ ئىچىنى ھەر تەرەپتىن ئىزلەپ بېقىپ، ئەر كىشى ئەۋلادىنى تاپالماي، مەلىكە بىلەن كېنىزەكلەرنى شەھەرگە ئەكىرىپ پادىشاغا توغرا قىلدى ۋە شاھ مەھمۇرخانغا تازىم بىجا كەلتۈرۈشۈپ، يەرگە قارىشىپ تۇردى.

شاھ مەھمۇرخان قىزىدىن سورىدىكى: «گىسۇ بىردە، باغدا يىگىت بىلەن ئوينىغىنىڭ راستمۇ؟»

مەلىكە: «ئەي ئاتا، دۈشمەنلەر ماڭا توھمەت قىلىپتۇ، مېنىڭ بۇ ئىشتىن ئەسلا خەۋىرىم يوق. ئەگەر ئىشەنمىسىڭىز باشقىلاردىن سوراڭ!» دەپ تېنىپ تۇرۇۋالدى. شاھ مەھمۇرخان بارغانلاردىن سورىدى. ئۇلار مۇ: «مەلىكىنىڭ سۆزى توغرا، مەلۇمات يالغان ئىكەن!» دېيىشتى. شاھ مەھمۇرخان قىزىنى ئۆيىگە سولاپ، بۇندىن كېيىن باغ سەيلىسىگە چىقماسلىقىنى ئۇقتۇردى. ئاندىن ئوتتۇرىدا سۆز توشۇغۇچى سۇخەنچىلەرنى تاپتۇرۇپ كېلىپ، قوللىرىنى باغلىدى، يەرگە ياتقۇزۇپ، كالتەك بىلەن قىرىقتىن ئۇرۇپ «قىزىمغا بەدنام قىلغاننىڭ جازاسى شۇ!» دەپ پۇتىدىن سۆرىتىپ، ئوردىنىڭ سىرتىغا چىقىرىپ تاشلىدى.

شاھ مەھمۇرخان قىزى سەلىمەنى ئەسلا ئەر كىشى ئەۋلادىغا كۆرسەتمەي تۇرسۇن، ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى بىچارە ئەدھەمدىن ئىشىتىڭ:

ئەدھەم شۇ كۈنى باغدىن چىقىپ ئۆز ماكانىغا كەلدى. ئۇ، مەلىكىنىڭ ئىشقى-پىراقىدا تاقەت قىلالماي، ئۇنى يەنە كۆرەرمەنمۇ دەپ گاھى-گاھى شەھەرگە كېلىپ، نەچچە چۆگىلەپ كېتەر ئىدى. شۇنداق قىلىپ ئارىدىن بىر يىل ئۆتتى. بىر كۈنى ئەدھەمنىڭ تاقىتى-تاق بولۇپ، ماكانىنى تاشلاپ، مەلىكىنىڭ ئىشقى-پىراقىدا زار-زار يىغلاپ شەھەرگە قاراپ ماڭدى. شەھەرگە يېتىپ بارغىچە ئۆزىنىڭ خۇدىنى بىلمەي، گاھ يىقىلىپ، گاھ تۇرۇپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

قاچان كۆرگەيمەن ئول يار يۈزىنى،
مۇرادىم مەقسىدىم كەتتى قولۇمدىن.
ئىشىتسەم، سۆزلىسەم يارىم سۆزىنى،
چىمەن باغىنىڭ قۇشى ئۇچتى قولۇمدىن.

ماڭا بولدى ئەلەم كۆرمەي يارىمنى،
كىشى بىلمەس ئۇنىڭ ھالى سىرىنى،
كۆرەلمىدىم ئۇنىڭ ھۆسنى-يۈزىنى،
ئىشىم مۈشكۈل بولۇپ قالدى يولۇمدىن.

مۇكەررەم ئېرىدىم ئول ياشلىق چاغىمدە،
ئەلەم باردۇر مېنىڭ غەملىك باشىمدە،
كۆڭۈل ۋەيرانلىرى باردۇر دىلىمدە،
قەلەندەر ئات كۆتەرگەن يەتتە پۇشتۇمدىن.

غېرىپ ئەدھەم كى جەننەت يارى جاي،
يېتىمگە رەھنىما ئول كەردىگار،
قايان كەتتى ئىكىن يار، چاھار باغ،
ئاسان چىقماق بى مۈشكۈل بۇ گۈلۈمدىن.

ئەدھەم شەھەرگە كېلىپ، مەلىكىنىڭ قايسى قەسىردە ئىكەنلىگىنى ئىزلەپ يۈرۈر ئىدى، بىر كىشى ئالدىغا ئۇچرىدى. ئۇ كىشى مەلىكىنىڭ قۇلى ئىدى. ئۇ، ئەدھەمنى تونۇپ تېچلىق سورىدى ۋە مەلىكە تۇرغان قەسىرنىڭ نىشانىسىنى ئېيتىپ بەردى. ئەدھەم مەلىكىنىڭ تۇرغان قەسىرىنى ئوبدان ئۇقۇۋېلىپ، يۈز مىڭ مۈشەققەتتە ئۇ يەرنى تېپىپ، «ھەق شەيدىللا» دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

مەنكى كەلدىم ئۇشبۇ ئۆيگە،
كەلگەنىمنى يار ئاڭلىسۇن،
باش كېتەر ئاخىر بۇ ئىشقا،
كەلگەنىمنى يار ئاڭلىسۇن.

ئاخىر ئالۇرمەن باش بېرىپ،
تۇردۇم ئىشىكتە سارغىيىپ،
چىقغىل قاشىمگە ناز قىلىپ،
كەلگەنىمنى يار ئاڭلىسۇن.

بولغۇم بۇ ئىشققە مۇپتىلا،
بولدۇم شەھەدە كەر بالا،

قىلدىم ئىشكىڭدە مەن سىزا،
قىلغانىمنى يار ئاڭلىسۇن.

ئەدھەم كېتەر چىقغىل بۇيان،
سۆزلىشەيلى سائەت زامان،
ئۇرسا ماڭا ئاتاڭ زىيان،
كەلگەنىمنى يار ئاڭلىسۇن.

مەلىكە ئىچكىركى ئۆيدە ئولتۇرغان ئىدى. ئەدھەمنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ بىر كېنىزەككە: «ناخشا ئېيتقان قەلەندەرنى ئىشىك ئالدىدىن قوغلىۋەت!» دەپ بۇيرۇدى. كېنىزەك تاشقىرىغا چىقىپ، ئەدھەمگە كۆپ ھاقارەتلەر قىلىپ، ئىشىك ئالدىدىن قوغلىدى. ئەدھەم سۆز ياندۇرماي ئىشىك ئالدىدىن يىراقلاپ كەتتى. ئۇ قەسىرگە قاراپ شۇنداق قەسەم قىلدىكى: «مەن سەن بىلەن سوزلەشكۈچە، ئاتاڭ بىلەن سۆزلىشىپ سېنى ئالمايدىغان بولسام، نەبىرى ھەزرىتى ئېلى شايى مەردان بولمىغايمەن!» دەپ پادىشا مەھمۇرخاننىڭ ئوردىسىغا كىرىپ، يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن «ھەق شەيدىللا!» دەپ پادىشا باشلىق ھەممە ئەمىرلەرگە تازىم قىلىپ تۇردى.

شاھ مەھمۇرخاننىڭ كۆزى ئەدھەمگە چۈشۈپ، ئەمىر - ئەمرالىرىغا قاراپ: ئول بىزلەرگە قاراپ تۇرغان قانداق قەلەندەر؟ دەپ سورىدى. ئەمىرلەر: «ئەي قەلەندەر، بۇ يەرگە نىمە سەۋەپ بىلەن كىردىڭ؟ پادىشاھىمىزگە ئەرز قىلغىلى كىردىڭمۇ؟ ئەگەر ئەرزىڭ بولسا بىزگە دېگىن، پادىشاھىمىزگە ئاڭلىتىپ ئەرزىڭنى سوراپ قويايلى!» دېدى. ئەدھەم: «ئەي ۋەزىر - ۋۇزرالار، مېنىڭ سىلەرگە قىلىدىغان ئەرزىم شۇكى، پادىشا گۈل سەلىمە ئاتلىق قىزىنى ماڭا بەرسە، مەن پادىشاغا كۈيوغۇل بولاي دەپ كەلدىم، پادىشا ئول قىزىنى ماڭا بەرسىمۇ ئالىمەن، بەرمىسمۇ ئالىمەن!» دېدى. ۋەزىر - ۋۇزرالار ئەدھەمدىن بۇ تەرىقە سۆزنى ئىشىتىپ، بىر بىرىگە قارىشىپ، ئاغزىنى تۇتۇشۇپ كۈلۈشتى. پادىشا ۋەزىرلەردىن: «بۇ قەلەندەر نىمە دەيدۇ؟» دەپ سورىدى. ۋەزىرلەر ناھايىتى تەسلىكتە ئەدھەمنىڭ تەلىۋىنى پادىشاغا ئاڭلاتتى. شاھ مەھمۇرخان دەر غەزەپ بولۇپ: «جاللات! بۇ قەلەندەرنى ئەپچىقىپ بېشىنى كېسىڭلار!» دەپ بۇيرۇدى. ئەمما قازى - قۇززات، ئۇلىما - پەزىللەر پادىشادىن سەل تەخىر قىلىشنى ئۆتۈنۈپ مۇنداق دېيىشتى: «ئەي پادىشاھى ئالەم، ئادەم ئۆلتۈرگىلى ئانچە ئالدىرىماڭ، شەرىئەتى ھەزرىتى رەسۇل خۇدا سەللەللا ھۇئەلەيھى ۋەسەللام «قىزىڭلار بالاغەتكە يەتسە ھايال قىلماي ئەرگە بېرىڭلار، ئوغلۇڭلار بالاغەتكە يەتسە ھېچ تەخىر قىلماي خوتۇن ئېلىپ بېرىڭلار!» دەپ بۇيرۇپتۇ. ئەپسۇسكى، قىزىڭىزنى ماڭا بېرىڭ، مەن سىزگە كۈيوغۇل بولاي دەپ كەلگەن كىشىنى ئۆلتۈرۈڭلار دىمەپتۇ. ئەگەر ھەزرەتلىرى ئول كىشىنى قەلەندەر، كەمبەغەل دەپ نومۇس قىلسىلا، ئۇنى مۈشكۈل بىر خىزمەتكە بۇيرۇسىلا، ئۇ خىزمەتلىرىنى بىجا كەلتۈرەلمەي، قىزلىرىدىن ۋاز كېچىپ، باشقا بىر تەرەپكە كېتىشى مۇمكىن، شۇندىلا بۇ قەلەندەردىن قۇتۇلغىلى بولىدۇ.» بۇ سۆز شاھ مەھمۇرخانغا ماقۇل كەلدى ۋە: «ئەي ئەمىرلەر، مەن ئۇ قەلەندەرنى قانداق خىزمەتكە بۇيرۇسام بولىدۇ؟» دەپ سورىدى. ئەمىرلەر: «بىر جۈپ گۆھەر تېپىپ كەلگىن دەپ سورىغايلا!» دېيىشتى. مەھمۇرخان ئەمىرلەرنىڭ بۇ سۆزى بىلەن ئەدھەمگە «ئەگەر ماڭا كۈيوغۇل بولۇشنى خالىساڭ، ئەڭ ئېسىل قىممەتباھا گۆھەردىن بىر جۈپ تېپىپ كەل!» دەپ بۇيرۇدى. ئەدھەم پادىشاغا قاراپ: «خوپ بولغاي، ئەمىرىڭىزنى بىجا كەلتۈرۈشكە تەييار-

مەن!» دەپ ئورنىدىن چىقىپ، دەريا بويىغا قاراپ ماڭدى. ئۇ «پادىشا تەلەپ قىلغان گۆھەرنى قەيەردىن تاپارمەن ۋە كىمدىن سورارمەن؟» دەپ غەمگە پېتىپ، خۇدايىتائالانى ياد ئېتىپ، «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ زار - زار يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

بارۇرمەن يار ئۈچۈن گۆھەر سوراغلاپ،
ئىچۈك تاپغۇڭ بېرىپ كۆڭلۈم دەشتى،
ئالۇرمەن گۆھەرنى قايدىن ياراغلاپ،
خىيالىم، مەقسۇدۇم مۇنداغ دەشتى.

جاھاندىن مەن ھەرنە ئىشلارنى كۆررۈپمەن،
ماڭا كۆرسەت ئۇنى ئاللا دىيۈپمەن،
گۆھەر بار يەر قاياندۇر دەپ يۈرۈپمەن،
نە بولغاي ئول گۆھەر يوقتۇر دەشتى.

ماڭا چەرخى پەلەك سالغان جاپادۇر،
غېرىپ مەن ھەم يېتىم تەگرىم گۇۋادۇر،
نەچچە كۆرسەم سىتەمنىڭ جان پىدادۇر،
ۋاپا قىلماس جاھان ئىقلىم دەشتى.

ئول ياخشى يار ئۈچۈن باغلاپ بېلىمنى،
راۋا كۆرسەم كېرەك باشقا ئۆلۈمنى،
ئەرەن مەن دەپ تۇتۇپ قويدۇم يولۇمنى،
ئەدھەمگە جان تويۇڭ بولماس دەشتى.

ئەدھەم دەريانىڭ مۇز ئۈرۈپ تۇرغان يېرىگە كېلىپ، غۇسلى تاھارەت قىلىپ، ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇپ، ئاللاتائالادىن گۆھەر تەلەپ قىلىپ: «خۇدايا، مەن كەمىنە ئاجىز بەندەڭگە گۆھەر ئاتا قىلساڭ، دىل جانىم سەندىن سۆيۈنۈپ شاد بولسا، مۇرادىمغا يەتكۈزسەڭ!» دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

خۇداۋەندە ماڭا گۆھەر كەرەم قىل،
دىلۇ جانىم بۈگۈن سەندىن سۆيۈنسۈن.

غېرىپمەن، يېتىممەن، ماڭا رەھىم قىل،
دىلۇ جانىم بۈگۈن سەندىن سۆيۈنسۈن.

رەت قىلماغىل مېنىڭ ئۇشبۇ سۆزۈمنى،
ساڭا قويدى غېرىپ بەندەڭ باشىنى،
راۋا قىل ھاجىتىم، بارچە ئىشىمنى،
دىلۇ جانىم بۈگۈن سەندىن سۆيۈنسۈن.

ئىجابەت سەندىن، بىزدىن مۇناجات،
راۋا قىلغان خۇدايا جۈملە ھاجەت،
ياراتتىڭ بارچىنى ئەرزۇ ساخاۋەت،
دىلۇ جانىم بۈگۈن سەندىن سۆيۈنسۈن.

غېرىپ مىسكىننى سەن بەندەم دىگەيسەن،
كى ياتماق قوپماغىڭ ئېسەن - ئامان سەن،
ماكان يوق تاما يوق سەن لاماكان سەن،
دىلۇ جانىم بۈگۈن سەندىن سۆيۈنسۈن.

كەرىم لۇتفۇڭ بىلە ماڭا گۆھەر بەر،
بىھەققى ئادەم ئول جۈملە پەيغەمبەر،
بىھەققى مۇستافا تۆرت يار ھەيدەر،
دىلۇ جانىم بۈگۈن سەندىن سۆيۈنسۈن.

ئۆمرۈم بولۇر ئاخىر يۆتكىسە،
مەدەد قىلغىل بۈگۈن جۈملە ماشايىخ،
يۈرەر چەرخى پەلەك باشىمدا مەررىخ،
دىلۇ جانىم بۈگۈن سەندىن سۆيۈنسۈن.

غېرىپ بەندەڭ كېلىپ يىغلار ئۆزۈڭگە،
تىكىپ مەن كۆز ئاچىپ سېنىڭ يولۇڭگە،
بېرەي ھاجەت دىگىل غېرىپ ئەدھەمگە،
دىلۇ جانىم بۈگۈن سەندىن سۆيۈنسۈن!

ئاللاتائالا ئەدھەمنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىپ، خىزىر ئەلەيھىسسالامنى ئەدھەمنىڭ ھاجىتىدىن چىقىشقا بۇيرۇدى. خىزىر ئەلەيھىسسالام ئەدھەمنىڭ قېشىغا ھازىر

بولۇپ: «ئەي ئەدھەم، بېشىڭنى كۆتەرگىن، مەن ساڭا مەدەت قىلغىلى كەلدىم!» دېدى. ئەدھەم بېشىنى كۆتىرىپ، ئاتىسى خىزىر ئەلەيھىسسالامنى كۆردى ۋە ئورنىدىن چاچراپ قوپۇپ، ئەدەپ بىلەن سالام بەردى. خىزىر ئەلەيھىسسالام ئەدھەمنىڭ سالىمىغا جاۋاپ بېرىپ: «ئەي ئوغلۇم ئەدھەم، ساڭا نىمە بولدى؟ ساڭا كىمدىن دەرت ـ ئەلەم يەتتى؟ نىمە ھاجىتىڭ بار؟ ماڭا ئېيتقىن، ھاجىتىڭنى راۋا قىلاي!» دېدى.

ئەدھەمنىڭ كۆڭلى شاد بولۇپ، بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى بايان قىلىپ، بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئاتام خىزرى ماڭا قىل مەسلىھەتلەر،
چۈشتىلەر باشىمغا بىر يارنىڭ دەردى،
ئەمەس مۇنىس ماڭا ئۇردى زىيانلار،
چۈشتىلەر باشىمغا بىر يارنىڭ دەردى.

ئۇنى مەن ھىچ يېقىن قىلماي كېلىپ مەن،
قولىدىن ھەر جاپا كەلدى كۆرۈپ مەن،
شاھى زالىم ئىشىن باشقا ئېلىپ مەن،
چۈشتىلەر باشىمغا بىر يارنىڭ دەردى.

ئەجەپ قاتتى باشىم گۆھەرگە بۇيرۇپ،
يۈرەرمەن يىغلابان ھەردەم ئاھ ئۇرۇپ،
پەلەك بىزنى ئەجەپ جاپاغا سېلىپ،
چۈشتىلەر باشىمغا بىر يارنىڭ دەردى.

ئەدھەمدەك تارتمىسۇن ھىچكىم ئاھلار،
گۆھەرلەر نەدە دەپ كەزدىم كۆپ يوللار،
ئىشارەت سەندىن ئول كەزمەك بۇ قۇللار،
چۈشتىلەر باشىمغا بىر يارنىڭ دەردى.

خىزىر ئەلەيھىسسالام: «ئەي ئەدھەم! كۆزۈڭنى يۇمغىن! ئاچ دېمىگۈنىچە كۆزۈڭنى ھەرگىز ئاچما!» دېدى. ئەدھەم كۆزىنى يۇمدى. بىر سائەت يول يۈرگەندىن كېيىن «كۆزۈڭنى ئاچ!» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. ئەدھەم كۆزىنى ئېچىپ ئاجايىپ بىر گۈزەل جاينى كۆردى. ئۇ ھەيران بولۇپ «نەگە كېلىپ قالدىمكىن؟» دەپ تۇرغان ئىدى، قارشىسىدىن بىر نۇرانە كىشى چىقىپ كەلدى. ئەدھەم دەرھال سالام قىلدى. ئۇ نۇرانە كىشى ئەدھەمنىڭ سالىمىغا جاۋاپ بېرىپ: «ئەدھەم دېگەن سەنمۇ؟ بۇ يەرگە نىمە ئۈچۈن كەلدىڭ؟» دېدى. ئەدھەم بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى ئۇ كىشىگە بىر ـ بىر بايان قىلدى. ئۇ نۇرا كىشى ھەزرىتى ئىلياس ئەلەيھىسسالام ئىدى. ئۇ ئەدھەمدىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، رەھمى كېلىپ، سۇ خەلقىغە: «ئەي غەۋۋاسلار! ھەممىڭلار بۇ كىشىگە دەريادىن گۆھەر تاشلاپ بېرىڭلار. بۇ يەردىن تېز يانسۇن!» دەپ پەرمان قىلدى. غەۋۋاسلار دەريانىڭ تېگىگە چۆكۈپ، گۆھەرلەرنى دەريانىڭ لېۋىگە تاشلاپ بەردى. ئەدھەم بۇ گۆھەرلەرنى تېرىپ يانچۇغىغا سالدى ۋە ئىلياس ئەلەيھىسسالام بىلەن خوشلىشىپ ئارقىسىغا ياندى. ئۇ بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ، بەلىخ شەھرىگە يېتىپ باردى. ئۇ، شاھ مەھمۇرخانىنىڭ ئوردىسىغا قەدەم قويغان ئىدى، دەرۋازىۋەنلەر ئالدىنى توساپ، — «شاھنىڭ خىزمىتىنى بىجا كەلتۈرگەن بولساڭ كىر، بولمىسا ئارقاڭغا قايت»، — دېيىشتى. ئەدھەم دەرۋازىۋەنلەرگە: «مەن پادىشانىڭ بۇيرۇغىدىن زىيادە ئىشلارنى قىلىپ كەلدىم»، دېدى. دەرۋازىۋەنلەر كىرىشكە ئىجازەت بەردى. ئەدھەم «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم»، دەپ دەرۋازىدىن كىرىپ، پادىشانىڭ ئالدىغا بېرىپ، تازىم بىجا كەلتۈرۈپ تۇردى. پادىشا ئەدھەمنى كۆرۈپ

دەرغەزەپ بولۇپ: «ئەي قەلەندەر! مەن بۇيرۇغان خىزمەتنى بىجا كەلتۈرەلىدىڭمۇ؟» دەپ سورىدى. ئەدھەم «ئېيتقانلىرىنى بىجا كەلتۈردۈم» دەپ، يېڭىنىڭ ئىچىدىن بىر جۈپ گۆھەرنى چىقىرىپ، پادىشانىڭ ئالدىغا قويدى. پادىشا بۇ گۆھەرلەرنى كۆرۈپ، ئەقلىدىن كېتىپ ھەيران قالدى، ئاندىن ئۇلارنى قولىغا ئېلىپ، ئۇيان-بۇيانىغا قاراپ: «بۇلار ئەسلىدە مېنىڭ گۆھەرلىرىم ئىدى. غەزىنەمدىن قانداق ئوغرىلىدىڭ؟ گۆھەر دېگەن مەندەك ئۇلۇغ پادىشادا بولىماي، سەندەك قەلەندەردە نېمە ئىش قىلىدۇ؟» دەپ تۆھمەت قىلدى ۋە ئەمىرلەرگە: «بۇ ئوغرى قەلەندەرنى تۇتۇڭلار!» دەپ بۇيرۇدى. ئەدھەم مەھمۇرخاندىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ: «ئەي پادىشا، غەزىنەڭدىن يوقۇلۇپ كەتكەن گۆھەر بىر جۈپمىدى. ياكى يەنىمۇ بارمۇ؟» دەپ سورىدى. پادىشا: «ئەي قەلەندەر، مېنىڭ غەزىنەمدىن بىر جۈپ گۆھەر يوقۇلۇپ كەتكەن» دېدى. ئەدھەم پەريات قىلىپ ۋاقىرىدىكى: «ئەيھەنناس، ئەي بەلىخنىڭ ئادەملىرى، ئەي پادىشانىڭ ئەمىرلىرى، ھەممىڭلار گۇۋا بولۇڭلار، پادىشا مۇشۇ بىر جۈپ گۆھەرنى مېنىڭ دەۋاتىدۇ. غەزىنىدىن ئوغرىلانغان پادىشانىڭ گۆھىرى بىر جۈپ بولسا، ماڭا خۇدانىڭ بەرگەن گۆھەرلىرىنى كۆرۈڭلار!» دەپ يانچۇغىنى ئەتۈر ئۆرۈگەن ئىدى، بەش يۈز جۈپ گۆھەر يەرگە تۆكۈلۈپ، قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزلىرىنى قاماشتۇرۇۋەتتى.

شاھ مەھمۇرخان باشلىق ئوردىنىڭ ھەممە مەنسەپدارلىرى ۋە بارچە خالايىق ھەيران قېلىشتى. پادىشانىڭ ئەقلى لال بولدى. خوشامەتچىلەر سوكۇتكە چۈشتى. پادىشانىڭ زەھەرلىك ئىچى ئەدەپ: «ئەي قەلەندەر، سەن بۇ گۆھەرلەرنى قايسى ئۇلۇغ پادىشانىڭ غەزىنىسىدىن ئوغرىلاپ كەلدىڭ؟» دېدى.

ئەدھەم پەريات ئۇرۇپ: «ئەي خالايىقلار، پادىشانىڭ سۆزىنى ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ دەسلەپ مەن كۆرسەتكەن بىر جۈپ گۆھەرنى مېنىڭ غەزىنەمدىن يوقۇلۇپ كەتكەن، مۇندىن باشقا گۆھىرىم يوق دېگەن ئىدى. مەن ھەممە گۆھەرلىرىمنى تۆكسەم، بۇ گۆھەرلەرنى قايسى ئۇلۇغ پادىشانىڭ غەزىنىسىدىن ئوغرىلاپ كەلدىڭ؟ دەيدۇ. بۇ سۆزلەرگە گۇۋا بولۇڭلار! گۆھەر دېگەن پادىشادىلا بولامدۇ؟ خۇدايىتائالانىڭ غەزىنىسىدە يوقمۇ؟ بۇ گۆھەرلەر ئاللانىڭ ماڭا بەرگەن ئىلتىپاتى»، دەپ بۇ بېيتنى ئوقۇدى:

ھەق ياراتقان گۆھەر كۆپتۇر،
تۈپسىز دەريانىڭ ئىچىندە.
سەندەك شاھلار ئاڭا قولدۇر،
ئۇشبۇ دۇنيانىڭ ئىچىندە.

ساڭا سۇلتان ئات قويۇپتۇر،
ئالەم ئىچرە تۇرغان يۈكتۇر،
بۇ سۆزۈمدە يالغان يوقتۇر،
بارسەن بەرپانىڭ ئىچىندە.

كەگرى ھەقنىڭ خەزىنىسى،
بولدۇڭ ئەھلىنىڭ مەستانىسى،
قۇلغا ھەقنىڭ ئاستانىسى،
ياخشى ئەئلانىڭ ئىچىندە.

سەندەك زالىم تۇتماس ئەقلىم،
كۆندە شاھدۇر مېنىڭ ئەقلىم،
ئالغاندۇرمەن ھەقدىن تەلىم،
چۈشكەن سەۋدانىڭ ئىچىندە.

سەندەك نامەرت بولماس ھېچكىم،
تۆھمەت قىلساڭ تۇتقىل مەھكەم،

شەرئەتتىن يول تېپىپ تۈتكىم،
ئۆلتۈر گۇۋانىڭ ئىچىندە.

ئەدھەمگە ھەق بەرگەن گۆھەر،
ئالساڭ مەندىن تارتىپ مۆزتەر،
تۇرار قاراپ شۇنچە ئەھلىلەر،
بولغاي دۇئانىڭ ئىچىندە.

شاھ مەھمۇرخان مەنسەپدارلىرىغا يارلىق چۈشۈرۈپ: «تۇتۇڭلار بۇ ئوغرىنى! گۆھەرلەرنى تارتىپ ئېلىڭلار! ئوردىدىن ھەيدەپ چىقىرىڭلار!» دېدى. خوشامەتچىلەر ھەر تەرەپتىن يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ بىچارە ئەدھەمنى ئوتتۇرىغا ئالدى. ئەدھەم دەرغەزەپ بولۇپ، كالتىگىنى قولىغا ئېلىپ قېشىغا ھەچكىمنى كەلتۈرمىدى ۋە گۆھەرلەرنى يانچۇغىغا سېلىپ بولۇپ، ئۆزىگە قەست قىلىپ كەلگەن خوشامەت- چىلەرنى ئوردىنىڭ ئىچىدە قوغلاپ يۈرۈپ، كالتەك بىلەن راسا ئۇردى. پادىشا تەخت ئۈستىدە ئۆرە تۇرۇپ: «تۇتالمىغان قەلەندەرنى، ئالماسمەن گۆھەرلەرنى!» دەپ ھەر تەرەپكە قىچقىرىپ يۈرگەن كىشىلىرىنى دەۋەت قىلاتتى. ئەدھەم بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، ئالدى بىلەن پادىشانى بىر تەرەپ قىلاي، ئۆزگىلەرنىڭ ئىشى ئاسان دەپ ئالدىغا كەلگەننى ئۇرۇپ ھەش-پەش دېگىچە يەتمىش-سەكسەن ئادەمنى ياتقۇزۇۋەتتى. سالامەت قالغانلىرى جېنىنىڭ بىرىدىچە قېچىپ ئوردىدىن چىقىپ كەتتى. ئەدھەم تەختنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ قەھرى- غەزەپ بىلەن پادىشاغا بىر كالتەك ئۇردى. ئەمما پادىشا ئۆزىنى تەختنىڭ ئارقىسىغا تاشلاپ كالتەك زەربىدىن قۇتۇلۇپ قالدى. شۇ قاچقىنىچە، ئۆيىگە كىرىپ ئىشىكنى مەھكەم تاقاپ يېتقان- كۆپىلەرنىڭ ئارىسىغا مۆكۈۋالدى.

ئەدھەم ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ قارىسا، ئوردىنىڭ ئىچىدە ھېچكىم قالماپتۇ. ئۇ دەرغەزەپ بولۇپ «ئىنشائاللا، مەن بۈگۈن دەريانىڭ سۈيىنى ئەكىلىپ بۇ زالىم شاھنىڭ ئەسلى-ۋەسلىنى سۇدا غەرق قىلمىسام، نەبىرى ھەزرىتى ئېلى شاھى مەردان بولمىغايمەن!» دەپ ئەھدە قىلىپ دەريايى بەلىخ تەرەپكە راۋان بولدى ۋە بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەجەپ بەختىم قارا چۈشتى،
ئىرادە بولمىدى سۇ بەر.
بۈگۈن ھاجەت ساڭا چۈشتى،
خۇدا يارىم سىرى يول بەر.

ئاتا ئەيلە ئۇل يارىمنى،
كۆرەر مەنمۇ ماكانىمنى،
يوقاتتىم ئاھۇ زارىمنى،
كۆرۈشكىلى ئاڭا يول بەر.

تەۋانگىر تەڭرى بەر نۇسرەت،
بېرۇرمەن ئاڭا كۆپ ئاپەت،
تېنىمدە قالمىدى تاقەت،
تىلەرمەن ئەمدى بىر قۇلنى.

ئاقادۇر ھەر تەرەپ ئەشكىم،
خالايىققە كېلىپ رەشكىم،
ئىچەرمەن بادىدىن نۇشكىم،
يۈرەرگە يول ئۇتۇك-سول بەر.

قازا كەلسە شاھقە كەلسۇن،
دۈشمەنلەر ھېچ قۇتۇلمىسۇن،
ئوشۇل زالىم ئادا بولسۇن،
يېقىن پۈرسەتدە بىر گۆر بەر.

باشىم كېتەر، مەن ئەدھەمنىڭ،
مادارى كەتتى ھالىمنىڭ،

چىراغى ئۆچتى جانىمنىڭ،
يۇرەر يەرلەردە دۇلدۇل بەر!

ئەدھەم دەريايى بەلىخنىڭ بويىغا كەلدى ۋە قىرغاقتا تۇرۇپ، كاساسىنى دەرياغا تۇتۇپ: «ئەي دەريا سۇلىرى، مۇشۇ قاچامغا كىرگەيسىلەر! سىلەرنى بەلىخ شەھرىگە ئېلىپ بىرىپ، زالىم پادىشانىڭ ئوردىسىغا تۆكۈپ، پادىشانى غەرىق قىلىپ، مۇرادىمغا يەتكەيمەن!» دەپ بۇ بېيتنى ئوقۇدى:

كىرگىل سۇلار بۇ كۇابارغە،
تەھتىڭ بۇگۇن ئاچقىلى ئەمدى.
ھەممە سۇ خەلقى، بىلىڭغە،
يارلىغ بۇگۇن قاچقىلى ئەمدى.

سۇيۇك ئالىپ بارۇرمەن،
بەلىخ شەھرىگە تۆكەرمەن،
قىساسىمنى ئالۇرمەن،
كىيەي باشىمغە تاج ئەمدى.

غەرق بولسۇن ئول رەقىبلار،
قان يىغلاسۇن مۇھىبلار،
بەرگۇم ئەھلىگە ئەدەپلار،
ئالغۇم قىرىپ باج ئەمدى.

ئەدھەم كىسەر ئۆمرىنى،
قىلسام، غەرىقلار خەلقىنى،
بۇزسام شەھرى بەلىخنى،
تىل زەھرىنى ساچ ئەمدى.

ئەدھەم «ياھۇ» دەپ نەرە تارتقان ئىدى، دەريانىڭ سۈيى ئۇنىڭ قاچىسىغا كىرىپ بەنت بولدى. دەريانىڭ تېگى كۆرۈنۈپ، ئۈنچە - مەرۋايىتلار ئاشكارا بولدى.

ئەدھەم قاچىسنى ئۆشنىسىگە يۈدۈپ، بەلىخ شەھرىنىڭ دەرۋازىسىغا كەلدى. شەھەرنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئىگىزرەك بىر دۆڭنىڭ ئۈستىگە چىقىپ: «بۇ سۇ شەھەر خەلقىنىڭ ھەممىسىگە بەركەت» دەپ قاچىدىكى سۇنى تۆكتى. ئاللانىڭ قۇدرەت كامالى بىلەن شەھەرنىڭ ھەممە كوچىلىرىدا سۇلار مەۋج ئۇرۇپ ئېقىشقا باشلىدى. شەھەر ئىچى سۇغا غەرق بولدى. خالايىقلەر ئىگىز دۆڭلەرگە ۋە دەرەخلەرگە چىقىپ ئالدى.

ئەلقىسسە: ئەدھەم ئۈچ كۈندىن كېيىن شەھەرگە كېلىپ قارىسا شەھەر خەلقى بۇ ئۇلۇغ سۇنى يىغىشتۇرالماي، ھەيران، سەرگەردان بولۇپ يىغلىشىپ يۈرۈپتۇ. ئەدھەمنىڭ پۇقرالارغا ئىچى ئاغرىپ ھەممە سۇنى قاچىسىغا جەمى قىلىپ بەلىخ دەرياسىغا ئاپىرىپ تۆكتى. بەلىخ دەرياسى ئاۋالقىدەك مەۋج ئۇرۇپ ئېقىشقا باشلىدى. شۇندىن باشلاپ كىشىلەر ئەدھەمنى — «ئەدھەم ساقى» دەپ ئاتاشقا باشلىدى. ئەدھەم:

ئەجەپ مەستانە ئالەمدۇر،
ئۆزىنى بىناۋا قىلمىش.
بىروگە تۇرفە ماتەمدۇر،
بىرونى ئاشىنا قىلمىش.

بىرو ئەيشى - پاراغەتتە،
ياتار ھەر پەسلى راھەتتە،
بىرو يۈز خارى ئاپەتتە،
ئىشكلەردە ناۋا قىلمىش.

جاپا سالدى پەلەك بىزگە،
بۇ ئالەم بولدىلەر ئۆزگە،
قۇلاق سالسام جاھان سۆزگە،
مېنى تەڭرىم گادا قىلمىش.

زامانە ياندىلەر بىزدىن،
نامۇس قىلۇر بىزلەردىن،
چىقالماس بەندە ئۆزلۈكدىن،
خالايىقدىن ئەبا قىلمىش.

جازا بەرسۇن ئىلاھىم نەق،
ماڭا باردۇر ياراتقان ھەق،
ئۆلەرمەن ئاقىبەت ناھەق،
بۇ زالىملار ئادا قىلمىش.

قەلەندەر ئەدھەم ئاھىم بار،
خۇداغە تۇرفە زارىم بار،
ماڭا يوق ھېچ بىر غەمخۇار،
تەقى تىنماي دۇئا قىلمىش.

دەپ ئۇزۇر ماكانىغا كېلىپ، تائەت - ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولدى.

پەسلى داستان، ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى شەھەر خەلقى بىلەن شاھ مەھمۇر- خاننىڭ ۋەقەلىرىدىن ئىشتىڭ:

شۇ كۈنى شەھىرى بەلخنىڭ خەلقى، شاھ مەھمۇرخاننىڭ ئۈستىدىن غەلىيان كۆتىرىپ، قولىغا تاش - كېسەك، تاياق - توقماق ئېلىپ ئوردىغا باستۇرۇپ كىردى. ئارىدىن بىرقانچە يۈرەكلىك ئادەم ئوتتۇرىغا چىقىپ: «ئەي پادىشا، بىزنىڭ ئۆي - ماكانىمىز، مال - ۋارانلىرىمىز سىزنىڭ كاساپىتىڭىزدىن ۋەيران بولدى. بىزنىڭ تارتقان بۇ زىيىنىمىزنى تۆلەپ بەر دەپ قېشىڭغا كەلدۇق!» دېدى.

شاھ بۇ سۆزنى ئىشتىپ دەرغەزەپ بولۇپ: «ئەي پەس قەلەندەرلەر، نىمە ئۈچۈن سەلەرنىڭ زىيىنىڭلارنى مەن تۆلەيمەن؟ شەھەرنى سۇغا مەن باستۇر - مىدىم. يوقىلىش كۆزۈمدىن!» دەپ دەھشەت بىلەن ۋاقىردى.

شەھەر خەلقى بۇ تەرىقە - دەشنامىلارنى ئىشتىپ غەزەپكە چىداپ تۇرالماي بىرلىشىپ شاھقا ياندى: «ئەي زالىم قاراقچى شاھ، سېنىڭ بىزلەرگە بىرەر ئېغىز چىرايلىق سۆزۈڭ يوق، يەنە بىزگە غەزەپ قىلامسەن؟ بىزنىڭ ئۆي - ماكانىمىز، پۇل - مالىمىزنىڭ ۋەيران بولۇشىغا سەن سەۋەپچى بولدۇڭغۇ؟ ئەدھەم پۇل - مال بىلەن خوشى يوق ئاق كۆڭۈل يىگىت ئىكەن. ئۇ ساڭا كۈيوغۇل بولاي دەپ كەلسە، ئۇنىڭغا ھەر خىل بانىلەرنى قىلىپ ئىنتايىن مۇشكۇل خىزمەتكە بۇيرۇ - دۇڭ. بىچارە يىگىت سەن بۇيرۇغان خىزمەتنى بىجانىدىل ئورۇنلاپ كەلسە سەن ئويالماستىن تۆھمەت قىلىپ ئۇنىڭ ئېلىپ كەلگەن گۆھەرلىرىنى بۇلاپ ئالماقچى بولدۇڭ. قەيسەر ئەدھەم ساڭا بوزەك بولمىدى. قىزىڭنى ئادەم بالىسىغا بەرمەي ھايۋانغا بەرمەكچىمىدىڭ؟»

پادىشا پۇقرالارنىڭ بۇ ئىزا - ئاھانەتلىرىگە تاقەت قىلىپ تۇرالماي، مەنسەپدارلىرىغا: «ئەي تۈزكورلار، نىمىگە قارىشىپ تۇرىسىلەر؟ قولۇڭلارغا قورال ئېلىپ بۇ نائەھلىلەرنى ئوردىدىن ھەيدەپ چىقىرىڭلار!» دەپ بۇيرۇدى. شەھەر خەلقى نومۇسسىز شاھنىڭ يامان پەيلىنى كۆرۈپ تېخىمۇ غەزەپلەندى ۋە شاھنىڭ خوشامەتچىلىرىنى ئۇ بۇلۇڭدىن بۇ بۇلۇڭغا قوغلاپ يۈرۈپ ئۇر، يىقىت قىلىپ، زالىم شاھنىڭ ئوردىسىنى بىت - چىت قىلىۋەتتى. بۇنى كۆرگەن مەھمۇرخان ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ تەختىنىڭ ئاستىغا مۆكۈۋالدى.

شاھ مەھمۇرخان ئەتىسى مۆكۈپ ئالغان يېرىدىن چىقىپ ئوردىنىڭ ئىچىگە قارىغۇدەك بولسا، ئوردىنىڭ ئىچىدە بوران ئۇچۇپ يۈرۈپتۇ. زىبۇ زىننەتلەر، زىلچە - گىلەملەرنى خالايىق ئېلىپ كېتىپتۇ. پۇلغا يارىغۇدەك ھېچنەرسە

قالماپتۇ. شاه بۇ ئالامەتلەرنى كۆرۈپ ئۆزىنىڭ شەرمەندە بولغانلىغىنى هىس قىلدى.

پەسلى داستان، ئەمدى بر كەلىمە سۆزنى پادشا مەهمۇرخانىنىڭ قىزىدىن ئىشىتىڭ:

شاه مەهمۇرخانىنىڭ قىزى شۇ كۈنى ئۆيىدە ئولتۇرۇپ، ئەدهەمنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى مۇلاهىزە قىلدى: ئەدهەم ئەۋلىيا ئوخشايدۇ. ئۇنداق بولمىغاندا كىشىنىڭ ئەقلىگە كەلمەيدىغان شۇنچە چوڭ ئىشلارنى قىلالماس ئىدى. شۇنچە ئالامەتلەرنىڭ سەۋەۋى نىمنى بىلدۇرىدۇ؟ ئەمدى ئۇ بۈگۈن كەلسە بۈگۈن، ئەته كەلسە ئەته ئۆزەمنى ئۇنىڭغا قوبۇل قىلاي. ئۇنداق قىلمىسام، ئەدهەم مېنى دۇئايى بەنت قىلۇر. يا بولمىسا سېهىر ـ جادۇ قىلۇر. ئول ۋاقتىدا مېنىڭ هالىم نە بولۇر؟ ئەگەر مەن ئۇنىڭغا ئۆزەمنى قوبۇل قىلمىسام، ئاتام مېنى بىرەر پادىشاغا ياكى بىرەر شاهزادىگە بېرۇر. مەن ئۇلار بىلەن راهەت ـ پاراغەتلىك تۇرمۇش كەچۈرگەندىن، ئەدهەمنىڭ تېپىپ بەرگەنلىرىگە قانائەت قىلىپ ئۆمۈر ئۆتكۈزسەم، شۇ مەن ئۈچۈن دۆلەت ـ سائادەت ئەمەسمۇ؟ دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

زۇلىم بىرلەن سۆيەر يارىم،
بىلمام قايان كېتەر بولدى.
ساڭا غەزەپ قىلغان ئاتام،
بۈگۈن ئىتتىن بەتتەر بولدى.

بولدى چۈشۈم سۈبهى سادىق،
مۆمىن ئېردىم بولدۇم پاسىق،
سېنى كۆردۈم ئەمدى لايىق،
دۆلەتلەردىن كېچەر بولدى.

چىراغىم يوق ئېردىم پانۇس؛
سەندىن ئالدىم بەهرى ياۋۇس،
كەتتى مەندىن ئەمدى نامۇس،
دەپ مەن سېنى ئىستەر بولدى.

ئەمدى كېلىڭ مۇندا سىز پات،
تاپتىڭ غېرىپ ئەمدى نىجات،
مېنى ئالمساڭ تۇتقۇم سىرات،
تۇرار جايىم گۆزەر بولدى.

سەلىمە سەن قىل هەزىرى،
چۈشكەي ساڭا ئەر نەزىرى،
بولسا قىيامەت مەهشىرى،
يار ئىتىگىن تۇتار بولدى.

مەلىكە كۆڭلىدە «بىچارە ئەدهەم ماڭا ئاشىق بولۇپ تارتمىغان جەبرى ـ جاپالىرى قالمىدى. ئەمدى مەن ئۇنىڭ ئىشقى ـ پەراقىدا جەبرى ـ جاپا تارتىدىغان بولدۇم»، دەپ ئەدهەمنىڭ ئىشتىياقىدا هەلقۇمىدىن تائام ئۆتمەي هەر كۈنى ئۇنىڭ يولىغا قاراپ تۇردى.

ئەمدى بر كەلىمە سۆزنى ئەدهەمدىن ئىشىتىڭ:

ئەدهەم بر كۈنى ئۆز ماكانىدا تائەت ـ ئىبادەت قىلىپ ئولتۇراتتى. هاۋادا بىرمۇنچە غازلار غاقىلدىشىپ ئۇچۇپ كەلدى. بۇلار غاز ئەمەس خۇدايىتائالانىڭ پەرمانى بىلەن غاز سۈرىتىدە كەلگەن غايىپ ئەرەنلەر ئىدى. ئەدهەم ئۇلارنىڭ ئۆز جۈپتلىرى بىلەن كېتىپ بارغىنىنى كۆرۈپ، مەلىكە يادىغا يەتتى. «مېنىڭمۇ جۈپتۈم بولغان بولسا يالغۇز قالماس ئىدىم. هېلىهەم بولسا بر ئىلاجى قىلىپ باقاي»، دەپ يارى ئۈچۈن بر نامە پۈتۈپ ئەۋەتمەك بولۇپ غازلارغا قاراپ: «ئەي هاۋادىكى غازلار، مەن سىزلەرگە نامە بېرەي، بەلىخ شەهرىدىكى مەهـ

بۇبەم مەلىكە سەلىمەگە ئاپىرىپ بەرگەيـ
سىلەر»، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقودى:

يۈزىملىڭ سالام مەندىن بۇگۈن يارىمغا،
بارساڭ دىگىل يارىم سىرى ئۇچقان غاز.
نەزەر سېلىپ كەتكىل بۇگۈن ھالىمغا،
سالام دىگىل يارىم سىرى ئۇچقان غاز.

مۇندىن ئوتەر بولساڭ ئۇچرار باغلارى،
مۇشكۇل ئەمەس بۇ يولنىڭ ئاسان تاغلارى،
چوقۇر، سېنى كۆرۈپ توسار زاغلارى،
دۇئا دىگىل يارىم سىرى ئۇچقان غاز.

دۇئا دىمەك مەندىن ئاڭا لازىمدۇر،
ئول يارنى دەپ يىغلاپ ئۇرغان ئاھىمدۇر،
گۈل سەلىمە بىلسەڭ مېنىڭ يارىمدۇر،
يىغلار دىگىل يارىم سىرى ئۇچقان غاز.

چەكتىم ھىجران پىراقىنى سۇبھى شام،
بىلەر مېنى بارچە ئالەم خاسۇ ئام،
ئېيتتىم ساڭا يارىم ئۇچۇن يۈز سالام،
پايام دىگىل يارىم سىرى ئۇچقان غاز.

سورساڭ غازلار ئەدھەم دەرلەر ئاتىمنى،
شاھى مەردان ئەۋلادىدۇر زاتىمنى،
بارساڭ دىگىل مېنىڭ ئاڭا ھالىمنى،
ئىلدام دىگىل يارىم سىرى ئۇچقان غاز.

ئەدھەم كارامەت نەزىرى بىلەن يەرگە چۈشۈشكىلار دىگەن ئىدى، غازلار شۇ ھامان يەرگە قوندى. ئەدھەم بىر غازنى تۇتۇپ مەكتۇبىنى ئۇنىڭ قانىتىغا باغلاپ قويۇپ بەردى، غازلار شەھرى بەلىخ تەرىپىگە راۋان بولدى.

شۇ كۈنى مەلىكە راۋاق ئۈستىدە ئەدھەمنىڭ كېلىۋر يولىغا قاراپ ئولتۇرغان ئىدى. ھاۋادا بىرمۇنچە غازلار ئۇچۇپ كەلدى. مەلىكە بۇ غازلارنى كۆرۈپ: «ئەي غازلار، ئەي خۇدايىتائالانىڭ ياراتقان مەخلۇقاتلىرى، قەيەردىن كەلدىڭلار؟ قەيەرگە بارىسلەر؟ ئەدھەم دىگەن بىر غېرىپنى كۆردۈڭلارمۇ؟» دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ھاۋا ئۈزرە چەرخ ئۇرۇپ،
باشىم ئۈزرە كەلگەن غاز.
قانات قاقىپ غارقىراپ،
مۈلكۈم ئۈزرە كەلگەن غاز.

كۆردۈڭمۇ يارىم يۈزىنى،
تۈتتۈڭمۇ چۆل يولىنى،
ئېيتقىل ئۇنىڭ يولىنى،
كۆكتىن ئۇچۇپ كەلگەن غاز.

بارغان يېرىڭ گۈلزار بولسۇن،
بۇ چۆل ساڭا تۈز يول بولسۇن،
مەندەك زەئىفلار قۇل بولسۇن،
پەريات ئۇرۇپ كەلگەن غاز.

ھالىم ئىشىتكىل جانۇران،
بولدۇم ئاڭا مەن پىكران،
كەلسە چىقىپ ئول ناگىھان،
تېگەرمەن ئېيت كەلگەن غاز.

مەن گۈل سەلىمە دەرت بىلەن،
قان تۆكەرمەن كۆز بىلەن،
يانغىل بۇيان سۆز بىلەن،
قايتقىل بۇيان كەلگەن غاز.

غازلاردىن بىرى يەرگە قوندى. ئەدھەمنىڭ نامىسىنى قانىتى ئارىسىدىن چىقىرىپ مەلىكىگە كۆرسەتتى. مەلىكە خەتىنى غازنىڭ قانىتىدىن يېشىۋېلىپ ئوقۇپ باقسا، شۇنداق پۈتۈپتىكى: «ئەي جېنىمنىڭ ھوزۇرى، كۆڭلۈم ئارامى، ئەي يارى مەھبۇبەم، مېنىڭ

غەمگۇزارىم، سىنىڭ ئىشقىڭدا دەرتكە مۇپتىلا بولدۇم.» بىيىت:

ئەي ئەلىف قەددىڭ نىھالىڭ بەرماگا،
تىلەر كۆڭلۈم پەرىشانىمنى كۆر،
ساۋابدۇر بىر قىيا كۆرسەم جامال،
هايا يوقتۇر غىرىپ جانىمنى كۆر.

خىيانەت قىلمايىن ....①
رىيازەتدىن ئىشىم تاپتى زاۋال،
سالامەت بولغىچە سەن بول شاراپەتلىك كامال،
سەدىقىمە زايىئە بولۇپ كەتتى يار هالىمنى كۆر.

ئىت خۇيلۇق قىلىپ بولدۇڭ زەبى،
ئار ئەتمەك بىلە بولدۇڭ غەنى،
يىراق پۇرقىتدىن قىلىپ سەن يازىقىشى،
كۆكلەپ ئىردى ياشلىغىم كەتتى مىنىڭ
هالىمنى كۆر.

كەبى لايىق بولالماي تاپىمدىم هەرگىز مۇرات،
نە بولۇپ ئالدىغە كەل ئەمدى ئۇيات،
هىدايەت تاپىمدىڭ سەن بۇ ئىشىڭدىن يانىجات،
ئەدهەم ئېيتۇر نالەئى هالىم بىلەن زارىمنى كۆر.

مەلىكە نامىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاھ ئۇرۇپ كۆزلىرىگە ياش ئالدى. نامىنى يۈزكۆزىگە سۈرتتى ۋە ئەدهەمگە نامە ئەۋەتمەك ئۈچۈن مۇشەققەت بىلەن مەكتۇپ يېزىپ غازنىڭ ئالدىغا تاشلىدى. غاز نامىنى چىشلەپ قالغان غازلار بىلەن ئارقىسىغا يېنىپ ئەدهەمنىڭ ماكانى تەرىپىگە پەرۋاز قىلدى. شۇ چاغدا ئەدهەم كەپىسىنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئەۋەتكەن نامىنىڭ ئۈچۈرى كېلەرمىكىن دەپ شەهەر تەرەپكە قاراپ ئولتۇرغان ئىدى. غازلار بەلىخ تەرەپدىن پەرۋاز قىلىپ چىقىپ كەلدى، بىر غاز تۇمشۇغىدىكى نامىنى ئەدهەمنىڭ ئالدىغا تاشلاپ يەنە بىر تەرەپكە

ئۇچۇپ كەتتى، ئەدهەم نامىنى يەردىن ئېلىپ ئوقۇدى. ئۇنىڭدا شۇنداق يېزىلىپتۇ: «ئەي مۇبارەك جامالى كۆڭلۈمگە يېقىن، كۆزۈمدىن يىراق قەلەندەر يىگىت. بىز بىر - بىرىمىزدىن خۇددى چىراق ياغدىن، كىيىك تاغدىن ئايرىلغاندەك ئايرىلىپ كەتتۇق. نىمە ئانچە باغرى قاتتىقلىق قىلىسىز؟ مېنى شۇنچە ئۇزۇن تاشلاپ كەتتىڭىز، ئەسلا يوقلىمىدىڭىز. هىلىهەم بولسا، مۇشۇ نامەم قولىڭىزغا تەككەن هامان تېز كېلىڭ، ئىككىمىز بېشىمىز قايغان تەرەپكە قېچىپ كېتەيلى. هايال بولماڭكى، مەن هەم سىزنى ئىزلەپ چىقار مەن.» نامىنىڭ ئايىغىغا يەنە مۇنداق نەرمە پۈتۈپ قويۇپتۇ:

كەل مېنى دەپ ئەمدى سەن،
تېز ئەمىر بولغاندىن كېيىن.
سالدىم خېتىمگە سۆزنى مەن،
كەل نامە بارغاندىن كېيىن.

سەن كەلسەڭ ئاندىن تېگەي مەن،
ئىشقى ۋىسالىڭ بولاي مەن،
هىجرىڭدە نالان قىلاي مەن،
سەن بىزگە كۆيگەندىن كېيىن.

دىشۋار ئىكەن ئاشىق يولى،
هىچ كۆرمىسۇن ئادەم ئوغلى،
سايرا چىمەننىڭ بۇلبۇلى،
خوش گۈلنى تاپقاندىن كېيىن.

سەن كۆپ مېنى دەپ چەكتىڭ ئاھ،
هىچ كۆرگىنىڭ يوق گاهى - گاھ،
پاتراق كەلگىل تۇتايلى راھ،
مەن چۆرە بولغاندىن كېيىن.

كەتسەم كېرەك جاندىن كېچىپ،
كەلسە قازا سىنەم ئاچىپ،

① بۇ جاي قولىيازمىدىن ئۆچكەن.

چۇشسەم ساڭا مۇندىن قېچىپ،
يار مەيلى بولغاندىن كېيىن.

ھەق قىلسا بىزنى جۇپنى يار،
سەن بولغىل ئەمدى روزىگار،
كەلسەڭ سېنىڭ بىرلە قاچاي،
بىر خىلى بولغاندىن كېيىن.

كەيدىم تۇمەن گۇلگۇن لىباس،
بەرسەڭ كىيەرمەن ھەم پالاس،
ئالدىمغا بولغىل چاپراس،
مەستانە بولغاندىن كېيىن.

قانىڭ بولاي بەرسەڭ قولۇم،
جان سەن بىرلە ئۆتسۇن كۇنۇم،
ئاسان ئەمەس تۇتقان يولۇم،
دىۋانە بولغاندىن كېيىن.

كەچتى سەلىمە ئەھلىدىن،
بىزارى بولدى خەلقىدىن،
تاپتىم يولۇمنى مەنىدىن،
تەييارى بولغاندىن كېيىن.

بىچارە ئەدھەم مەلىكىنىڭ نامىسىنى باشتىن-ئاياق ئوقۇپ، بىسيار شات بولغىنىدىن شەھرى بەلىخ تەرەپىگە قاراپ تازىم قىلدى ۋە مەلىكىنىڭ ئىنساپقا كەلگەنلىگىگە شۇكرى قىلىپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

رەھمىڭ كەلدىمۇ بىزگە،
ئەي كۆڭلى خىتاپ گەردە.
ئىشەنمەسمەن بۇ سۆزۈڭگە،
ئەي يارى شىتاپ گەردە.

ئاشىق بولمىغان كۆيمەس،
مەشۇقىغا كۆڭۈلى نۇيماس،
شىرىن سۆزىنى ئېيتماس،
بىلدىڭمۇ ھساپ گەردە.

ئۆتتى دۇنيادىن شىرىن،
پەرھات ئىشقىدا تىرىن،
ئول لەيلى ئۇچۇن مەجنۇن،
كەچتى كارى باب گەردە.

كۆڭلۇمنى پەرىشان قىل،
يولۇڭدا ئۇرار ئاھ يىل،
قەدرىڭنى بىلەي سەن كەل،
بۇ جىسىم شىكاف گەردە.

راۋادۇرمۇ سەن قاچماق،
پىنھان سىرىنى ئېيتماق،
مىسكىنلەرگە ئوت ياقماق،
سۆز شولمۇ ئازاپ گەردە.

كۆيدى ئاتامىز ئادەم،
تۇتتى نەچچە يىل ماتەم،
يەتتى ۋەسلىگە شول دەم،
بىلگىل ئەي نىقاپ گەردە.

....

يۇسۇف بولدىلەر پىدا،
سۆردى يۇسۇفىم قايدا،
يوقالدى كاۋاپ گەردە.

چىقتى دەمبە دەم ئىزلەپ،
تاپسا قول سۇنار خوشلاپ،
ئالدى ئىلكىگە ئۇچلاپ،
جۇفت ئولدى شاراپ گەردە.

ئەدھەم دەر ھامان سائەت،
تېنىمدە قالمىدى تاقەت،
ئۇردۇڭ ۋەسلىگە ئاپەت،
بىر كۆڭلى خاراپ گەردە.

Altunoq

ئەدھەم ئاندىن بەلىخ شەھرى تەردپىگە راۋان بولدى. ئۇ كۈنى يول يۈرۈپ خۇپتەن ۋاقتى بىلەن شەھەرگە كەلدى. ئەدھەم قاراڭغۇدا شەھەر كوچىلىرىنى كېزىپ يۈرۈپ مەلىكىنىڭ ئوردىسىنى پەرق ئېتەلمەي قايغۇغا چۆكتى. «مەلىكىنىڭ قەسرىنى بىر كىشىدىن سورىسام سىرىم پاش بولۇر، ئەگەر سورىمىسام بۇ يەردە ئولتۇرۇپ ئىش پۈتمەس. ئەمدى قانداق قىلۇرمەن؟» دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

كىشى بىر يارنى ئىزلەپ كەلسە،
بىلىپ ئول مۇندا چىقماسمۇ.
بىروگە سىرنى پاش ئەتسە،
بېرىپ دۈشمەنگە چاقماسمۇ؟

تاشلاپ كەلدىم دىيارىمنى،
تاپارمەنمۇ ئول يارىمنى،
خازان بولغان باھارىمنى،
كىشى كۆرسە ئۆچۇرمەسمۇ؟

مېنى دەپ ئول خەبەر قىلغان،
بىلالمام ئول نىلەر بولغان،
ئۇشۇل ھەم ئاتادىن قورقغان،
ياماندىن بارچە قورقماسمۇ؟

نە ۋاقتىدۇر دىسە ئەدھەم بار،
چىقالمايسەن ئۆيۈڭدىن يار،
ماڭا يوق ھېچبىر غەمخۋار،
مىرشاپ كەلسە سوقماسمۇ؟

ئەدھەم يەنە كوچىلارنى ئارىلاشقا باشلىدى. ئۇ، ئوردىنىڭ ئارقىسىدىكى كوچىغا ئۆتۈپ مەلىكىنى بۈگۈن تاپالمايدىغان ئوخشايمەن، دەپ سەلىمەنىڭ ئىشقىدا بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئىلاھى بەرمىدىڭ تەۋپىق،
بۇ نەپسىمگە قەرىب قۇلمەن،
سېنىڭ يولۇڭغا تائەت يوق،
ھەممىدىن بى نېسىپ قۇلمەن

ساڭا قۇل بولمىدىم ئەسلا،
خۇدا سەن بارچىدىن ئەلا،
ياراتقان باشتا سەن ئاللا،
ئۆزۈم بەدبەخت قۇلمەن.

ماڭا بىر مۇشكۇل ئىش چۈشتى،
بۇ تەلەي بەختىمدىن كۆچتى،
چىراغىم مەشئىلىم ئۆچتى،
كۆڭۇل تىندۇرمىغان قۇلمەن.

ئەدھەم دەر قىلدى گەريانى،
بولۇپ مەن نەپسى ھەيرانى،
ئۆرتەندى يارىغە جانى،
ساڭا ھېچ يانمىغان قۇلمەن.

ئەدھەم كوچىنىڭ ئايىغىغا بېرىپ قارىسا، بۇ خالتا كوچا ئىكەن. ئارقىسىغا يېنىپ چوڭ كوچىغا چىقىشى ھامان كېچىلىك كۆزەتچىلەرنىڭ مەشئەل كۆتىرىپ، تاك - تاك چېلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. ئەدھەم ئۇلار بىلەن ئۇچرىشىپ قالماسلىق ئۈچۈن ئۆزىنى كونا تامنىڭ دالدىسىغا يوشۇردى. ئۇ شۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن. ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى مەلىكىدىن ئىشىتىڭ:

شۇ كۈنى مەلىكە: «مەن غازلاردىن ئەدھەمگە نامە ئەۋەتكەن ئىدىم، ئۇ نامە ئەدھەمگە تەككەن بولسا، ئوقۇپ كۆرۈپ ئەلۋەتتە كۆرۈشكىلى كېلىدۇ. كېچىسى كېلىپ قالسا، مېنى ئىزلەپ تاپالماي ئۆز ماكانىغا كېتىپ قالمىسۇن، مەنمۇ سىرتقا چىقىپ ئىز-

لەپ كۆرەي، ئۇنى تېپىپ ئالسام ئەجەپ ئەمەس»، دەپ ئوردىدىن چىقتى. ئۇ، كوچىغا چىقىپ مەھەللىمۇ ـ مەھەللە ئىزلەپ ئەدھەمنى تاپالماي، ئۆيىگە قايتىپ كېتىۋېتىپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

سىردىمنى بىلىندۇرگىل،
ھەمدىمىمگە جاپپارا،
ئول گادايغە يەتكۇرگىل،
بۇ غېمىمنى غاپپارا.

مەن ئانى دىبان چىقتىم،
كېچىلىكدە يول ئازدىم،
بىلمام يېڭىلىپ ياندىم،
راھىلىمنى رابىارا.

تارتتىم جەبىرلەر چەندان،
ئىزلەپ تاپمايىن ھەيران،
بۇ باشىم قاتىپ مەستان.
كۆز ھالىمنى ساتتارا.

قايدا ئىكەنىن بىلمەي،
ئالدى ـ كەيىنىمگە باقماي،
سەلىمە ياندى يول تاپماي،
ياندىم ئۆيىگە قاھارا.

مەلىكە ئوردا تەرەپكە كېتىۋاتقاندا، ئەدھەمنىڭ ئالدىغا ئۇچرىغان كۆزەتچىلەرنىڭ كېلىۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ، ئۇلار بىلەن ئۇچرىشىپ قالماسلىق ئۈچۈن، شەپە چىقارماي تېز-تېز مېڭىپ، ئەدھەم مۆكۈۋالغان ۋەيرانە تام كەينىگە ئۆتۈپ بىر بۇلۇڭدا ئولتۇردى. كۆزەتچىلەر ئۆز يولىغا كېتىۋەردى. مەلىكە ئۇ يەردە بىر ئاش پىشىمگىچە ئولتۇرۇپ مۇنداق بىمەھەل كېچىدە ئەدھەمنى ئىزلەپ چىققىنىغا پۇشايمان قىلدى. «مېنى ئىزلەپ كەلمىگەن ئەدھەمنى دەپ نىمە ئۈچۈن ئوردىدىن چىققاندىمەن؟ ئۇ قەلەندەر مېنى تازىمۇ تەقەززا قىلدىغۇ؟ بۇ قاراڭغۇ كېچىدە ئۆز ئايىغىم بىلەن چىقىپ، ئۆز ـ ئۆزەمگە جاپا قىلدىم. ئەمدى قايتاي دىسەم، دەرۋازا ئېتىكلىك: ئەگەر ئەتە ئوردىغا بارسام ئاتام نەگە باردىڭ؟ دەپ ناھەق ئۆلتۈردۇ. ئەمدى قانداق قىلۇرمەن؟» دەپ ئەندىشە قىلىپ، بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

سۇندۇرمىغىل ياشلىغىمنى،
بىزنى ئادا يۇتقان پەلەك.
كىمگە ئېيتاي ئىچ دەردىمنى،
بىزنى قازا تۇتقان پەلەك.

تاپمىدىم ھىچ دەرتكە دەرمان،
قالدى بولغاي مەندە ئارمان،
ئاتام قىلسا بىزگە پەرمان،
بىزنى جاپا تۇتقان پەلەك.

قاچاي دىسەم بىلمام يولنى،
تىكەن يىرتار گۆل پەردىنى.
ھەقغە ئېيتاي ئىچ دەردىمنى،
بىزنى ئەجەل تۇتقان پەلەك.

سەلىمە دەر چىقتىم ئىزلەپ،
ئول خۇداغا چەندان يىغلاپ،
ئىشق ئوتىدا باغرىم داغلاپ،
بىزنى گۇمراھ تۇتقان پەلەك.

مەلىكە ئۆزىنى توختىتالماي يىغلاپ كەتتى. ئەدھەم مۇناجاتنى ۋە يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ، بېشىنى كۆتەردى. ئاندىن: «ئەي يىغلىغۇچى، سىزگە نىمە ۋەقە يۈزلەندى؟ نىمە ئۈچۈن يىغلايسىز؟ ئىسمىڭىز نىمە؟ نەدىن كەلدىڭىز؟ ئۆزىڭىزنى بىلسۇۋېلىڭ»، دەپ تەسەللى بەردى.

بۇ ناتونۇش كىشىدىن بۇنداق تەسەللى

سۆزلەرنى ئاڭلاپ مەلىكىنىڭ كۆڭلى سەل تىندى ۋە: «ئەي مەندىن هال سورىغۇچى كىشى، ئۆزىڭىز كىم بولىسىز؟ مېنىڭ بۇ پىنهان يەردە يىغلىشىمنىڭ ئەلۋەتتە سەۋۋى بار!» دىدى. ئەدهەم: «سىزگە يەتكەن ئازاپ بىلەن ئورتاقلاشسام بولامدۇ؟» دەپ سورىدى. مەلىكە: «يىغلىشىمنىڭ سەۋۋى شۇكى، بۇ كېچىدە مەشۇغۇمنى ئىزلەپ چىققان ئىدىم. دىققەتسىزلىكتىن كۆزەتچىلەرگە ئۇچراپ قېلىپ بۇ ۋەيرانىلىققا قېچىپ كىردىم. ئىزلىگەن كىشىمنى تاپالماي، ئۆز ماكانىمدىن ئايرىلىپ قالدىم. مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن!» دەپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

چىققىنىم كېچە يۈز دەرت بىلەن،
مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن.
شەرت ئەيلىدىم ئول زامان،
مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن.

چىققىنىم گادايىنى تاپقىلى،
دەرتكە مەلهەم باسقىلى،
ئۆزۈمنى ئاڭا قوشقىلى،
مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن.

كەلدىم يولۇمنى يۈتتۈرۈپ،
مەن نامە بىرلەن كەلتۈرۈپ،
ئۆيدىن چىققىنىم ئىزلەپ يۈرۈپ،
مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن.

هالىمنى مەن ئۆيدە قويۇپ،
قان يىغلارمەن ئىزلەپ يۈرۈپ،
ياش ئورنىغا قانلار تۆكۈپ،
مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن.

ئاتىم سەلىمە، شاھ قىزى،
بوالغىل ئىشتىپ ئاگاهى،
كەتمەس يۈرەكتىن ئىشق ئوتى،
مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن.

ئەدهەم مەلىكىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ: «بىچارە مەلىكە ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىپ، مېنى شۇ قاراڭغۇ كېچىدە ئىزلەپ چىقىپ شۇنچە جاپا ـ مۇشەققەتلەرنى تارتىپتۇ»، دەپ ئۆزىنى مەلىكە سەلىمەگە بىلدۈرمەك ئۈچۈن بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

مەن ئىشىتىپ سۆزۈڭگە،
كەلدىم بۈگۈن خاس ئىخلاس.
مۇشتاق ئېردىم يولۇڭغا،
تۇردۇم بۈگۈن خاس ئەلخاس.

قان يىغلىدىم كۆرگۈنچە،
نامىڭ يېتىپ بارغۇنچە،
سېنى دىسەم ئۆلگۈنچە،
سۆيدۈم بۈگۈن خاس ئەلخاس.

كەتسەك دۈشمەن ئارادىن،
كۆرمەس بولساق جاپاسىن،
تاپتىم كۆڭۈل مۇرادىن،
كەتسەم ئېلىپ خاس ئەلخاس.

مۇندىن چىقىپ كېتەيلى،
تاڭ ئاتقۇنچە قاچايلى،
بىر گۈشەدە ياتايلى،
يۈرگۈم بۈگۈن خاس ئەلخاس.

ئاندا ئۇلۇغ ئاتام بار،
ئول هەم بولۇر بىزگە يار،
بىر مەخپى يەر شۇندا بار،
ئالغۇم بۈگۈن خاس ئەلخاس.

ئاتىم ئەدهەم دىۋانە،
خانۇ ماندىن بىگانە،

بىزگە يامان زامانە،
تاپتىم سېنى خاس ئەلخاس.

ئەدھەم مەلىكىگە ئۆزىنى ئاشكارا قىلـ
دى. مەلىكە بۇ سۆزنى ئاڭلاپ: «سەن راسـ
تىن ئەدھەم دىگەن قەلەندەرمۇ؟» دەپ سو-
رىدى، ئەدھەم: «ئارى مەن. ئەي خېنىم،
سىز غازلاردىن ماڭا نامە ئەۋەتكەن ئىكەنسىز،
نامىڭىزدا تېزدىن يېتىپ كەل، ئىككىمىز تەقدىر
خالىغان جايغا قېچىپ كېتەيلى، دىگەن ئىكەنـ
سىز. شۇ نامىڭىزغا ئىشىنىپ خوشاللىغىمدا
بەلىخ شەھرى قېنى سەن دەپ، كۆز باغلاذـ
غاندا شەھەرگە يېتىپ كەلدىم. كېچىدىن بىرى
ئۇ يەرگە - بۇ يەرگە دۇقۇرۇپ يۈرۈپ كۆزەتـ
چىگە ئۇچراپ قالدىم. ئۇلاردىن ئەندىشە
قىلىپ، بۇ ۋەيرانلىقتا قېچىپ كىردىم، كېيىن
سىزمۇ كىرىپ كەلدىڭىز!» دىدى.
مەلىكە بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ: «ئەلـ
ھەمدۇلىللا شۈكرى، كېچىدىن بۇيان تارتقان
جاپا - مۇشەققەتلىرىمنى ئاللاتائالا زايا قىلـ
ماپتۇ. ئەمدى مۇرادىمغا يېتىدىغان ئوخشايمەن
دەپ ئويلىدى ۋە: «ئەي ئەدھەم، سەن باتۇر
يىگىت ئىكەنسەن، يالغۇز تۇرۇپ كۆپ ئىشلارنى
قىلدىڭ. شۇ كۈنى سېنىڭ قىلغان كارامەتـ
لىرىڭنى كۆرۈپ ماڭا بىر ئىشق ئوتى تۇتاشتى.
شۇندىن بۇيان ئۆيدە ئولتۇراماي قالدىم،
بۈگۈن كېچىلەپ سېنى ئىزلەپ چىقتىم»، دەپ
بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

كىم ئۆگەتتى سىزگە چىن،
مۇنچە كالام قىلماقنى؟
ئەۋلىيالار ئەھلىدىن،
مۇنچە سالام قىلماقنى؟

قايسى كىتاپ بىلدۈردى،
سېنى كىملەر يەتكۈردى،
مېنى كىملەر كەلتۈردى،
مۇنچە كەرەم قىلماقنى؟

سەن ئىكەنسەن ئەۋلىيا،
ئىشىڭدە يوق ھېچ رىيا،
راستىنى دىگىل بۇ يەردە،
مۇنچە ئىشنى قىلماقنى!

سەن ماڭا سۆز قىلماغىل،
تېز بول يىراق ئەپ كەتكىل،
ئاندىن سوئال سوراغىل،
مۇنچە ئىكرام قىلماقنى.

سىرنى كىشى بىلمىسۇن،
دۈشمەن كۆرۈپ قالمىسۇن،
ئاتامغا چېقىپ قويمىسۇن،
ئىنئاملارنى ئالماقنى.

سەلىمە دەر قاچايلى،
نەچچەن يوللار ئاشايلى،
ئۆلگۈنچىلىك ياتايلى،
ئاندا مۇقام قىلماقنى.

ئۇلار بىر بىرى بىلەن تېپىشقىنىغا
شۈكرى قانائەت قىلىشىپ ۋەيرانلىقتىن چىقتى،
خالى كوچىلار بىلەن يۈرۈپ سېپىل تۈۋىگە
كېلىشتى. سېپىلنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، سېپىلنىڭ
كۈنگۈرىسىگە كەمەرنى باغلاپ بىر - بىرلەپ
پەسكە چۈشتى. خەندەكتىن ئۆتكەندىن كېيىن،
ئەدھەم مەلىكىنى يۈدۈپ ھەقتائالانى ياد
ئېتىپ ئۆز ماكانىغا راۋان بولدى. خېلى يول
يۈرگەندىن كېيىن مەلىكە: «ئەي ئەدھەم،
سېنىڭ ماكانىڭ قەيەردە؟ خېلى ئۇزۇن يول
يۈردۇق، خوپ چارچىدىم. تاڭ يورۇشقا ئاز
قالدى. سەن مېنى يۈدۈپ يۈرسەڭ گويا مەن
سېنى يۈدۈپ يۈرگەندەك پۈتۈن ئۇستىخانلىرىم
ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ. تېزرەك مېنى بىر جايغا
يوشۇر، مۇبادا بىرەر كىشى مېنى كۆرۈپ قېلىپ
ئاتامغا چېقىپ قويسا، بىزنى پالاكەت باسىدۇ»،
دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

تاڭ يورۇدى پاتراق بول،
يوشۇر مېنى بىر تەرەپ.
قىلما مېنى سەن كۆپ مالال،
قاچۇر مېنى بىر تەرەپ.

تاڭ ئاتسا ئەھلى كۆرەرلەر،
سالاھىمدىن تونارلەر،
ئاتامغا چېقىپ قويارلەر،
تاپار مېنى كىم بىر تەرەپ.

ئاتام بۇ ئىشنى بىلسەلەر،
ئۆزى كېلىپ تۇتارلەر،
رىگىستاندا ئاسارلەر،
چاپار مېنى كىم بىر تەرەپ.

تېز بول ئاسان سەن تېز بول،
كەزدىڭ يۈرۈپ سەن نەچچە يول،
باقسام بۇ يول چۆل ئوكۇ- سول،
تۇشۇر مېنى كىم بىر تەرەپ.

ئول دەم بىلىپ كېلىپ مەن،
غېرىبلىغىمنى بىلىپ مەن،
سەن بىرلە بىر بولۇپ مەن،
ئاشۇر مېنى كىم بىر تەرەپ.

سەلىمە دەرلەر نەچچە خىل،
باشقا كېلۇردىن باشتا بىل،
قىلدىم سۆزۈمگە بۇ دەلىل،
كەچۇر مېنى كىم بىر تەرەپ.

ئەدھەم مەلىكىگە تەسەللى بېرىپ: «ئەي مەھبۇبەم، مېنى بىر كىشى كۆرۈپ قالۇرمىكىن دەپ ئەسلا غەم قىلماڭ. مەن ھاياتلا بولسام ھېچكىم سىزنى كۆرەلمەيدۇ. بۇ مەنزىل شەھەرى بەلىختىن شۇنچە يىراقكى، ئادىمزات بىر يول يۈرسىمۇ بۇ يەرگە قەدىمى يەتمەس. ماكانىمگە يەتكىلى ئاز قالدۇق. كۆڭلىڭىزنى توق تۇتۇڭ»، دېدى ۋە بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەزەل ۋاقتىدا خۇدايىمىز،
ياراتقاندۇر گادا مېنى.
بىر- بىرىمىز جۈپت ئەيلە بان،
تۆرەتكەندۇر خۇدا مېنى.

ئادەم ئاتام ھاۋا بىرلەن،
جۈپتىن بولۇشتى نىدا بىرلەن،
يېتىم كۆڭلى خۇدا بىرلەن،
يول يۈرەردۇر ئىزا يەبى.

يۈسۈف ئۆتتى يارىم دىمەي،
ئەسلا زىلەيخانىم دىمەي،
زىندانغا چۈشتى غەم يىمەي،
قىلدى نىچۇك سەدا يەبى.

ئۆتتى تامام ھارۇن، مۇسا،
ئەيسائۇ مەريەم بى ئادا،
ئۆتتى ئۇ شۇنداق مۇستاپا،
قېنى كۆرۈڭ قازا يەبى.

سىدىق، ئۆمەر، ئوسمان، ئەلى،
قېنى ھەسەن- ھۈسەن ۋەلى،
ئول بەندىلەرنىڭ ئەۋزىلى،
قىلدىمۇ دۇن ۋاپا يەبى.

بارچە نەبى مۇرسىل ئۆتتۇپ،
كەتتى بېھىشت سىرى كۆچۈپ،
قالدۇق جاھاندا بىز تۇرۇپ،
كۆرمەك كېرەك جاپا يەبى.

ئەدھەم ساڭا پەندىن ئېيتۇر،
تاڭ ئاتقۇنچە يېتىپ بارۇر،
قىلغۇم سېنى تازا مەستۇر،
قىلسا خۇدا نىدا يەبى.

ئەدھەم تاڭ ئاتقىچە مەنزىلگە يېتىپ كەلدى. ئەدھەمنىڭ قۇمۇشتىن ياسىۋالغان كەپىسى بار ئىدى. ئۇ، مەلىكىنى ئۈشىنىسىدىن چۈشۈرمەي كەپىنىڭ ئىچىگە ئەكىرىپ ئاستا يەرگە قويدى. مەلىكە بۇ كەپىنى كۆرۈپ: «ئەي ئەدھەم، سىنىڭ ئۆيۈڭ مۇشۇمۇ؟ مۇنداق چەللە باراڭدا مەن ھەرگىز ئولتۇرمايمەن»، دەپ يىغلاپ كەپىنىڭ سىرتىغا چىقىپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئۆلگەن ياخشى يا ئەدھەم،
مۇنداغ ئۆيگە كىرگۈنچە.
ئولتۇرماسمەن بىر زامان،
تىزىم يەرگە پاتقۇنچە.

ياخشى ماكان تېپىپ بەر،
يا بولمىسا ئېتىپ بەر،
كەلدىم غېرىپ بولۇپ مەر،
ياتاي ئەلنى كۆرگۈنچە.

مۇندا كەلدىم سېنى دەپ،
ياخشى ئۆيلەرنى تاشلاپ،
ئاتا ـ ئانامدىن مەن كېچىپ،
سېنى دىدىم ئۆلگۈنچە.

كۆپ قۇلۇم بار خىزمەتلىك،
ئالتۇندىن ئۆي سېپلىلىق،
كىمخاپ بىسات سېپلىغلىق،
ئېردى ئۆزۈم ياتقۇنچە.

ھالىم ھالغا ئۇلىشىپ،
بارچە ھەمدەم بولۇشۇپ،
خادىملىرىم قارىشىپ،
تۇرار ئېردى كىرگۈنچە.

سەلىمە دەر كىرمەسمەن،
بۇ كەپەكدە ياتماسمەن،
شەھەرگە قايتىپ كەتمەسمەن،
ئۆلۈپ كېتەي يانغۇنچە.

مەلىكە ئەدھەمنىڭ كەپىسىگە كىرگىلى ئۇنىماي: «ئەي دەرىخ، ئۆز ئايىغىم بىلەن بىراۋنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ، ئاتا ـ ئانا، تۇغۇلغان ئەل ـ يۇرتتىن كېچىپ كەلگەنىنىڭ جازاسى شۇمۇ؟ مەن تېخى بۇ قەلەندەرنىڭ ئۆي ـ ماكانى باردۇر، دەپ خىيال قىلىپ بۇ يەرگە كەلگەن ئىدىم. ئەسلا ئۆيى يوق ماكانسىز قەلەندەر ئىكەن. بۇنداقلىغىنى ئاۋال بىلگەن بولسام، بۇ ئەسكى كەپىگە ھەرگىز ئاياق باسماس ئىدىم. ئەي بەختسىز سەلىمە!» دەپ چاچلىرىنى يۇلۇپ تاجى ـ دۆلىتى كۆز ئالدىغا كېلىپ تېخىمۇ قاتتىق يىغلاشقا باشلىدى.

ئەدھەم سەلىمەدىن بۇ سۆزلەرنى ئىشىتىپ: «ئەي مەھبۇبەم، كۆڭلىڭىزنى مۇنچە پەرىشان قىلماڭ. ئاتىڭىزنىڭ ئالتۇندىن قىلغان ئايۋان ـ سارايلىرىدىن مېنىڭ بۇ ئەسكى كەپەم ياخشىراق. ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ باغۇ بوستانلىرىدىن كەپەمنىڭ ئەتراپىدىكى يانتاق ـ قامقاق، قۇمۇشلار مىڭ ئەۋزەل. ئەگەر مەن دۇنيانى دىسەم مۇنداق يۈرمەس ئىدىم»، دەپ مەلىكىگە ھەر خىل چىرايلىق سۆزلەر بىلەن تەسەللى بېرىپ، مال ـ دۇنيادىن كۆڭلىنى سوۋۇتۇپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

مېنىڭ بۇ ئەسكى كەپەمنى،
ئۇلۇغ مەئۋايغە بەرمەسمەن.
بۇ راھى تۇرفە زەيفىمنى،
بەلەند ئىقبىغا بەرمەسمەن.

مەغلان دەشتىنى تۇتتۇم،
خالايىق ئىچىدىن ئۆتتۇم،

تۇغۇلدۇم مۇندا چوڭ بولدۇم،
سەھى بازارغا بەرمەسمەن.

ئىمارەت باغۇ بوستاننى،
دىلىم خوشلمايدۇر ئىنساننى،
چىمەن بۇلبۇل گۇلستاننى،
ئۇشبۇ ئەئلانغا بەرمەسمەن.

ئاتام ئۆتكەن، ئانام ئۆتكەن،
قازا كەلگەندە تەڭ كۆچكەن،
ماڭا گۇلشەن تۇرۇر تىكەن،
ئۇنى سەۋداغا بەرمەسمەن.

تەئەللۇق مەندە ھىچ مال يوق،
غەنى قۇللاردا ئەئمال يوق،
غىرىپ مەن بىر يىتىم ھال يوق،
ئىشىم بەرپاغا بەرمەسمەن.

تىلەپ تاپقان غىزايىمنى،
ساتار مەن كىم سادايىمنى،
قىلۇرمەن ياد خۇدايىمنى،
شۇكرى سالۋاغا بەرمەسمەن.

گاداي ئەدھەم قەلەندەرمەن،
تۇتۇپ بۇ يەردە ماكان مەن،
تونۇڭ بىر گۆرنى كولارمەن،
تۇگەل دۇنياغا بەرمەسمەن!

سەلىمە ئەدھەمنىڭ، بىر گۆر كولايمەن، گۆرگە سىزنى سولايمەن، دىگەن سۆزنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتى ۋە: «ئەي قەلەندەر، تىخى مېنى تىرىك تۇرغۇزۇپ گۆرگە سولامسەن؟ ھەر كىشى ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئىشق ئوتىغا گىرىپتار بولۇپ، بىراۋنىڭ كەينىگە كىرسە، مۇشۇنداق ئاقۇەتلەرگە قالامدۇ؟» دەپ بۇ بىيتنى ئوقۇدى:

كىشى بىر ئەر كىشنى دەپ،
ئۆز مەيلچە كېلۇرمۇ؟
ئاتامنى مەن يامان دەپ،
مۇنداغ يەرگە كېلۇرمۇ؟

مەن بۇ ئەرنى دىمىسەم،
ئۆز جايىمدىن چىقمىسام،
كەينىڭگە كىرىپ كەلمىسەم،
ماڭا ئەلەم بولۇرمۇ؟

كۆردۇم شەھەرگە ئۇزاغلىق،
ئىكەن خالى بۇ چاغلىق،
تارتتىم بۇ يەردە خارلىق،
كەلگەن زارلىق تارتارمۇ؟

ھەر كىم يامان بولمىسا،
ئەلگە زۇلۇم سالمىسا،
ئۆز ھەددىنى تونىسا،
ئۆز يۇرتىدىن چىقارمۇ؟

بۇ مەنزىلىڭ قوم چىغان،
يىرتىلىپ تۇرماس بۇ چاپان،
قىلسام بولماس پۇشايمان،
قىلغان بىرلەن قويارمۇ؟

سەلىمە دەر بولمىدى،
بىر يار دىگەن يانمىدى،
دۇررى گۆھەر ئالمىدى،
دۇنيا دىگەن كېلۇرمۇ؟

مەلىكە ئەدھەمگە ئەگىشىپ بۇ جاڭگالغا كەلگىنىگە يۈز مىڭ پۇشمانلار قىلىپ، شەھەر تەرەپكە قاراپ زار-زار يىغلىغىلى تۇردى.

ئەدھەم مەلىكىنىڭ بۇ ئەلپازىغا قاراپ، يانچۇغىدىن دۇررى-گۆھەرلىرىنى

ئالدى ۋە: «ئەي مېھرىۋان مەھبۇبەم، ئەي
مەلىكە دىلسوزۇم، سىزگە دۇنيا كېرەك
بولسا مانا ئېلىڭ. بۇ قىممەتباھا تاشلار-
نى سىزنىڭ تويلۇغىڭىزغا تەييارلاپ قويغان
ئىدىم. بۇلار ئاتىڭىزدەك ئۇن پادىشانىڭ
بايلىغىغا باراۋەر كېلىدۇ. بۇ ماكان كۆڭلى
سۇنۇق، كۆڭلىدە زەررىچە كىبرى يوق
كىشىلەرنىڭ ماكانىدۇر، دەپ بۇ بېيتنى
ئوقۇدى:

قويغىل كىبرى ھالىڭنى،
غېرىپ بولغان چاغىڭدا.
كۆرۈپ قالدىم ئۆزۈڭنى،
ئاشىق بولغان باغىڭدا.

كەچكىل خىيال پاستىدىن،
بولغىل سەن ھەم ئاشىقدىن،
ساڭا لايىق ئۇشبۇدىن،
قاراپ تۇرغان چاغىڭدا.

ھالا بىر گۆر كولارمەن،
مۇلۇككە پەشۋا ئۇرارمەن،
تۈن-كۈن ھەققە يىغلارمەن،
مۇنچە كەلگەن چاغىڭدا.

ياتقىل گۆرنىڭ ئىچىندە،
غەيۋەت خەلقنىڭ ئىچىندە،
تەۋپىق تىلەي ئامىن دە،
يېتىم بولغان چاغىڭدا.

قوبۇل قىلسا ھەق جاپپار،
ئېزىز ئاتام خىزىر بار،
ئەدھەمگە سەن بولغىل يار،
دىسە كېلۇر چاغىڭدا.

ئەدھەمنىڭ بۇ يالقۇنلۇق سۆزلىرى ئەندەك
تەسىر قىلىپ، مەلىكە تەۋپىق ھىدايەت
تاپتى ۋە دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، زار-زار
يىغلاپ: «ئەي ئەدھەم، ماڭا دۇئا قىلىڭ!»
دەپ ئىككى قولىنى ئېچىپ تۇردى. ئەدھەم
قىلۋىگە قاراپ مەلىكىنىڭ ھەققىگە كۆپ دۇئا
قىلىپ، ئاتىسى خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ
كېلىپ، نىكا ئەقدە قىلىپ قويۇشىنى ئاللا-
تائالادىن تەلەپ قىلىپ بۇ مۇناجاتنى
ئوقۇدى:

كۆپ سېغىندىم ئۆزۈڭگە،
يەرۇ كۆكنىڭ خۇدايى،
رەھىم ئەيلەگىل قۇلۇڭگە،
ھەم مەخلۇقنىڭ خۇدايى.

ساڭا كۆزۈم تىكىپمەن،
ئۆز يولۇڭغا كىرىپمەن،
سەندىن تىلەك تىلەيمەن،
ئاجىزلارنىڭ خۇدايى.

سانسىز مېنىڭ دەردىم بار،
ئىچ-تاشىمدە رەنجىم بار،
ساڭا بۇگۈن ئەرزىم بار،
بارچە قۇلنىڭ خۇدايى.

بولدى يارىم كۆپ مالال،
باردۇرلەر ئۆزگە ھال،
كەلسە ئاتام دەرمە ھال،
ئىنسى-جىننىڭ خۇدايى.

بىزگە كەرىم ئاتا قىل،
خەيلى خۇش دىن جۇدا قىل،
ھاجىتىمنى راۋا قىل،
بارچىمىزنىڭ خۇدايى.

كۆپ داد ئېيتار يىغلاپ ھەم،
يارىم قورقۇپ قىلۇر غەم،

قويدى باشىن خاك ئەدھەم،
، غېرىپلارنىڭ خۇدايى.

شول زامان ھەق سۇبھانە ۋەتائالانىڭ پەرمانى بىلەن، خىزىر ئەلەيھىسسالام ھازىر بولۇپ: «ئەي ئەدھەم، كۆزۈڭنى ئاچ!» دىدى. ئەدھەم كۆزىنى ئېچىپ خىزىر ئەلەيھىسسالامنى كۆردى. خوشاللىغىدا ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ سالام قىلدى. خىزىر ئەلەيھىسسالام ئەدھەمنىڭ سالامىغا جاۋاپ بېرىپ: «ئەي ئوغلۇم، قانداق سۆزۈڭ بار؟ ماڭا دىگىن، مۇرات ـ مەقسىدىڭنى ھاسىل قىلاي، يىغلىما!» دەپ ئۇنىڭ باش ـ كۆزىنى سىلىدى.

ئەدھەم خىزىر ئەلەيھىسسالامغا: «ئەي غېرىپلارنىڭ ئاتىسى، سىلىگە ھاجىتىم شۇكى، مەھبۇبەمنى كەمىنە پەرزەنتلىرىگە نىكا ئەقدە قىلىپ قويسىلا ئىكەن. كۆڭلۈم ھەزرەتلىرىدىن شاد بولسا!» دەپ يەرگە قاراپ تۇردى.

شۇ ھامان ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالام مەلىكىنى ئەدھەمگە ئەقدە نىكا قىلىپ قويدى. ئاندىن ھەر ئىككىسىگە بەخت تىلەپ كۆزدىن غايىپ بولدى. ئەدھەم شۇ كۈنى گۈل سەلىمەدىن مۇرات ھاسىل قىلدى. مەلىكە ئەدھەمدىن «گۆر ئوغلى» غا ھامىلدار بولدى.

بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئەدھەم مەلىكىنى كىشىلەرنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلىپ، كەپىنىڭ كەينىدىن مۇۋاپىق جاي تاللاپ ئازادە بىر «شەرمى گۆر» كولاپ، ئۇنى لاي بىلەن سۇۋاپ چىقتى. بىساتلار سېلىپ ھەممە تەييارلىغى پۈتكەندىن كېيىن، شەرمى گۆرگە مەلىكىنى تەكلىپ قىلدى. مەلىكە بۇ تەكلىپنى رەت قىلدى ۋە زار ـ زار يىغلاپ: «ئەي ئەدھەم، مەن دۇنيادىن كەتمەي تۇرۇپ گۆرگە كىرىدىغان ئوخشايمەن!» دەپ گۆرنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ بۇ نەزمنى ئوقۇدى:

بولدۇم جۇدا پەلەكتىن،
ئايرىغۇچى كىم ئېردى،
چىقتى ئاھىم يۈرەكتىن،
ئاڭلىغۇچى كىم ئېردى؟

كېچە ـ كۈندۈز يىغلىسام،
باغرىم ئوتقا داغلىسام،
ئۆلمەي تۇرۇپ يولۇقسام،
سولىغۇچى كىم ئېردى؟

ماڭا بۇ گۆر زىنداندۇر،
كۆيەر باغرىم بەرياندۇر،
جانىم ئاڭا قۇرباندۇر،
ئاسرىغۇچى كىم ئېردى؟

كەلدىم مۈلكۈمنى تاشلاپ،
تۇردۇم مېھنەتنى خوشلاپ،
ئىككى كۆزۈمنى ياشلاپ،
يوقلىغۇچى كىم ئېردى؟

قالدىم قايغۇ ـ ئەلەمگە،
تۈشتۈم ئۆزۈم ئەدھەمگە،
رازى قىلغان ئىشىمگە،
ياراتقۇچى كىم ئېردى؟

كەلدى مۇندا سەلىمە،
قىلدى دۇنيا غېمىنە،
ئەرەپ، ئەجەم، مەدىنە،
چىن ئۆلگۈچى كىم ئېردى؟

ئەدھەم مەلىكىنىڭ كۆڭلىگە تەسكىن بەرمەك ئۈچۈن بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

دىمە دۇنيا ئىشرەتىن،
بۇ ئىش ئەمەس كىم كارىدىن.
بى سەۋەپ ئەمەس بۇ ئىش،
سۈنئىتى جاپپارىدىن.

ئاتاڭ ئىكەن شاھى رەقىپ،
چوڭ قىلىپدۇر سېنى بېقىپ،
كەلدىم جاھانغا ئوت يېقىپ،
ئۇشبۇ پەلەك گەردارىدىن.

ئېردىم ئۆزۈم مەن بىر گادا،
قىلدىم ئىشىكىڭدە مەن سازا،
بوادۇڭ بەھەم سەن ماڭا،
ئالدىم ئاتاڭ مەككارىدىن.

ئۆلدى تامام ئەجدادىمە،
مەن ھەم بېرۇرمەن باشىمە،
كۆڭۈل بېرىپ دۇنيا دىمە،
كەچكىل ئاتاڭ خۇنخۋارىدىن.

كىرەلمەي بۇ گۆرگە شاھ، گادا،
بولدۇم بۇ ئىشقتا مۇپتىلا،
بولغۇم سېنى دەپ مەن ئادا،
ئاڭلاپ كېلىپ مەن سارىدىن.

يارىم بۇ ئىشقا شۈكرى قىل،
ئۆمرۈڭ ئۆتەرگە پىكرى قىل،
بولما بىتاقەت سەبرە قىل،
كەلمەس ۋاپا دىدارىدىن.

سەن خەيىش تابادىن بول يىراق،
كەتسۇن يۈرەكتىن دەرت - پىراق،
سالغىل سۆزۈمگە سەن قۇلاق،
بىر سۆز ئىشىت دىلدارىدىن.

دىمە قاشىمدە تام خەيىش،
كەتتى قولۇڭدىن ئۇشبۇ فىش،
بۇ يەر ئېرۇر سەككىز بېھىشت،
بىر ئۆي تۆتۈڭ تەييارىدىن.

سۆيمە جاھانى يان بۇيان،
بۇ گۆر بېھىشتدۇر يەر قويان،
قىلماس ۋاپا ئۇشبۇ جاھان،
ئالغىل خەۋەر ئەسرارىدىن.

ئەدھەم دەپ ئېيتۇر زىنھارى،
بولسا بۇ گەنجىڭ بىشۇمار،
قالغاي بۇزۇلۇپ بى مادار،
قىلدىم نىشان ئىزھارىدىن.

مەلىكىگە ئەدھەمنىڭ سۆزلىرى تەسىر قىلىپ: «ئەي ئەدھەم، دۇنيا ئىشى شۇنداق بولسا، ھەممىدىن كەچتىم، مەن ھەم ساڭا ئوخشاش پىقىرلىقنى ئىختىيار قىلدىم، مۇندىن كېيىن ھەقتى ئاللانىڭ رازىلىغىنى ئىستەيمەن»، دەپ بۇ بېيتنى ئوقۇدى:

تاشلىدىم مەن بارچىنى،
دۇنيانى مەن قويدۇم تامام.
ئۆي، مۈلۈك، باغ ھەممىتى،
ئەھباب بىلەن قويدۇم تامام.

دۇنيانى دەپ كەچسە كۆنۈم،
شەيتان لەئىن تۇتسا يولۇم،
ئىمان كەتسە مەندىن ئول دەم،
كەلسە كېرەر گۆرگە تامام.

قىلسا ئىگەم ئىمان ئاتا،
كېتەر ئىكەن قولدىن خاتا،
كەلمەس دوزاختىن ھىچ جاپا،
سالسا ئىگەم ئاڭا تامام.

قىلسا كىشى مۇندىن سەپەر،
مۇنكىر - نەكىر گۆرگە كېرەر،
چەندان سوئال گۆردە سورار،
ئالور جاۋاپ قويماس تامام.

AltunOq

سەلىمە دەر قاتسا بۇ باش،
بولسام ئىدىم بەندە نەكاش،
قالماس قېچىپ نە قېرى - ياش،
بىر - بىر ئۆلۈپ كەتتى تامام.

مەلىكە ئەدھەمنىڭ كەمبەغەل، نامراتلىقىغا تەن بېرىپ، سۇلتانلىق تەمەسىنى كۆڭلىدىن مۇتلەق چىقاردى. ئۆلمەي تۇرۇپ قاراڭغۇ گۆرنى خوش كۆرۈپ ئەدھەم بىلەن قول تۇتىشىپ شەمى گۆرنىڭ ئىچىگە كىردى.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى شاھ مەھمۇرخاندىن ئىشىتىڭ:

شاھ مەھمۇرخان قىزىنىڭ قەسىردە يوقلۇقىدىن بىخەۋەر، ئۇنى دىھود شەھرىنىڭ پادىشاسىنىڭ ئوغلىغا بېرىشكە ۋەدە قىلغان ئىدى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، دىھودنىڭ شاھى ئوغلى موساخانغا، شاھ مەھمۇرخاننىڭ قىزىنى ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن، شەھرى بەلخقە داغدۇغىلىق توي باشلاپ كەلدى. يىگىرمە كۈن شاھانە توي بولدى. تويغا قاتناشمىغان شاھ، گادا، غېرىپ - مىسكىن، تۇل خوتۇن - يېتىم ئوغۇل قالمىدى. يىگىرمە بىرىنچى كۈنى قازى - قۇززات، ئۇلىما - ئاخۇنلار نىكا قىلماقچى بولۇپ: «قىز - يىگىتنى ھازىر قىلىڭلار!» دەپ بۇيرۇدى. ئۇندىن كېيىن قازى: «ھەي گۈل سەلىمە، ئۆزلىرىنى شاھزادە موساخانغا قوبۇل قىللىمۇ؟» دېگەن ئىدى، ئىچكىرىدىن ھېچقانداق ئاۋاز چىقمىدى. بۇ سۆزنى بىرقانچە قېتىم تەكرارلىسىمۇ، ئىچكىرىدىن ھېچقانداق سادا چىقمىدى. شۇ ۋاقىتتا گوۋاچى شاھىتلار: «مەلىكە ئۆيدە يوق ئوخشايدۇ. ئەگەر مەلىكە بولسا ئاۋازى ئاڭلىنۇر ئىدى»، دېيىشتى.

شاھ مەھمۇرخان بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ دەرغەزەپ بولۇپ ئىچكىرى كىردى. ئۇ مەلىكىنى ھەممە ئۆيلەرنى ئىزلەپ تاپالماي، خوتۇنى ۋە كېنىزەكلىرىدىن: «قىزىم قېنى؟» دەپ سورىدى. ئۇلار شاھنىڭ غەزىۋىدىن قورقۇپ تىترىشىپ: «ئەي پادىشاھى ئالەم، بىرنەچچە زامان بولدى، مەلىكەم ئىز - دېرەكسىز يوقاپ كەتتى. بىز ئىزلىمىگەن شەھەر تاغ - باياۋان قالمىدى. مەلىكەمنىڭ يوقلۇقىنى ئۆزلىرىگە ئاڭلىتايلى دېسەك، قەھرى - غەزەپلىرىدىن قورقتۇق»، دەپ يەرگە قارىشىپ تۇرۇشتى.

شاھ مەھمۇرخان بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ بەك ئوسال بولدى ۋە تاشقىرى چىقىپ يىگىت تەرەپنىڭ ئەلچىسىگە ئەھۋالنى تەپسىلى ئېيتىپ دىھود شاھىغا ئۆزرە ئېيتىپ قويۇشنى ھاۋالە قىلدى. توي باشلاپ كەلگۈچىلەرنى ئىززەت - ئىكرام بىلەن لايىغىدا ئۇزىتىپ قويدى. جامائەت تولۇق ئۇزاپ بولغاندىن كېيىن، شاھ مەھمۇرخان ۋەزىر - ئەمىرلىرىگە: «قىزىم سەلىمەنى قەيەردىن بولسا تېپىڭلار! ئۇنى دىۋە - پەرىلەر ئېلىپ قاچتىمۇ يا قاراقچىلار ئېلىپ قاچتىمۇ؟ ياكى ئۆتكەندە شەھەرنى سۇغا باستۇرغان قەلەندەر ئېلىپ كەتتىمۇ؟ ھاياتمۇ، ئۆلۈكمۇ؟ تېزرەك ماڭا بىر نىشانە بېرىڭلار! كۆڭلۈم تىنچىسۇن»، دەپ پەرمان قىلدى ۋە مۇنەججىم قۇرئاندازلارغا: «مەلىكە توغرىسىدا قۇرئە بېقىڭلار!» دەپ بۇيرۇدى.

قۇرئاندازلار قۇرئە باقتى. بىرىنچى قۇرئەي: مەلىكىنىڭ يەر يۈزىدە ئەمەس، چوڭقۇر بىر قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئىكەنلىكىدىن دالالەت بەردى. ئىككىنچى مەرتىۋە قۇرئە تاشلاشتى: گۈل سەلىمە بەلخ شەھرىنىڭ تەۋەسىدە بارلىقىدىن بىشارەت بولدى. ئۈچىنچى مەرتىۋە قۇرئە سالغاندا، مۇنەججىملەر: «مەلىكە ھايات ئىكەن، قارا يەرنىڭ تېگىدە ھامىلدار بولۇپ يېتىپتۇ. ھامىلىسى ئوغۇل ئىكەن»، دەپ ئەھۋالنى شاھ

مەھمۇرخانغا بىر - بىر بايان قىلدى.

شاھ مەھمۇرخان مۇنەججىملەردىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ خىيالغا چۆمدى. خېلى ئۆتكەندىن كېيىن بېشىنى كۆتىرىپ: «ئەي قۇرئاندازلار، قىزىمنىڭ قوسىغىدىكى بالىسى يورۇق دۇنياغا چۈشسە، چوڭ بولۇپ نىمە ئىشلارنى قىلۇر؟» دەپ سورىدى.

مۇنەججىم قۇرئاندازلار قۇرئى ئېيتتىكى: «ئەي پادىشاھى ئالەم، ئۇ بالا چوڭ بولسا ھەزرەتلىرىنىڭ ئورنىغا پادىشا بولغۇدەك.» شاھ مەھمۇرخان يەنە سورىدى: «ئۇ بالىنىڭ ئاتىسى پادىشا زادىمۇ ياكى رەئىيە پۇقرامۇ؟» مۇنەججىملەر قۇرئىغا قاراپ: «بالىنىڭ ئاتىسى پادىشا زادە ئەمەس، قەلەندەر زادە ئىكەن»، دېيىشتى.

شاھ مەھمۇرخان: «ئەي قۇرئاندازلار، مەن ئوز ئەجىلىم بىلەن ئۆلمەنىمۇ ياكى قەست بىلەن كىشىلەر قولىدا ئۆلىمەنمۇ؟» دەپ سورىدى.

مۇنەججىملەر قۇرئى سېلىپ دىدىكى: «ئەي پادىشاھى ئالەم، ئۆزلىرى كىشى قولىدا ئۆلىدىكەنلا!»

مەھمۇرخان يەنە سورىدى:

— مېنى قانداق كىشى ئۆلتۈرىدىكەن؟

مۇنەججىملەر:

— ئۆزلىرى بېقىپ چوڭ قىلغان پەرزەنتلىرى ئۆلتۈرىدىكەن. ئاندىن ئۇ بالا ھەزرەتلىرىنىڭ ئورنىغا پادىشا بولىدىكەن! — دەپ جاۋاپ بېرىشتى.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ شاھنىڭ رەڭگى-رويى ئۆزگەردى، چىرايىدا قان دىدارى قالمىدى. ھوشىدىن كېتىپ تەختىدىن يىقىلىپ چۈشتى. بىر ئاش پىشىمدىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ، مۇنەججىملەردىن:

— ئەي ھۆكىمالار، يەنە بىر سوئال سوراي، مېنى زادى كىم ئۆلتۈرىدۇ؟ — دەپ سورىدى.

قۇرئانداز، مۇنەججىملەر:

— ئەي شاھى جاھان، مۇندىن ئارتۇق بىلمەيمىز. قالغىنىنى ئاللا ئۆزى بىلۇر. بىلگىنىمىزنى ھەزرەتلىرىگە ئېيتىپ بەردۇق، مۇندىن زىيادە سۆزلەشكە ئاجىزمىز، — دېيىشىپ قول باغلىشىپ تۇردى.

شۇ زامان پادىشانىڭ پۇت - قولىدا ماجال قالماي، سولىشىپ غەم دەرياسىغا چۆمۈپ، خىيال تاشقىنىدا غەرق بولدى ۋە بۇ ئىشلارغا ئەقلى يەتمەي، قىزىنى ئىزلەپ تېپىش نىيىتىدە بىرنەچچە كىشىنى ئۆزىگە ھەمرا قىلىپ شەھەردىن چىقتى. سەھرا، كەنت، دەشت - باياۋان، كونا لەنگەرلەردىن ئىزلەپ قىزىنى تاپالماي، ئاخىرى شەھەرگە قايتىپ كەلدى ۋە شەھەر ئىچىنىمۇ نەچچە رەت قېزىپ تاپالماي ئوردىسىغا قايتىپ كىردى.

شاھ مەھمۇرخانىنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى، ھەلقۇمىدىن تائام ئۆتمىدى، ئۇ قىزىنىڭ پىراقىدا غەم - غۇسسە بىلەن ئۆتۈپ تۇرسۇن. ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى ئەدھەمدىن ئىشىتىڭ:

بىر كۈنى ئەدھەم مەلىكىنىڭ ئالدىغا داستۇرخان سېلىپ، قېتىپ قالغان پارچە نان بىلەن قايناقسۇ قويدى. بۇنى كۆرگەن مەلىكە ئەدھەمدىن نارازى بولۇپ: «ئەي ئەدھەم، مەن سېنىڭ بۇ ماكانىڭغا كەلگەندىن بۇيان بىرەر قېتىم ئېغىزغا تېتىغۇدەك تائام يېمىدىم. شىرنە - شەربەت دىگەن نەرسىنىڭ قارىسىنىمۇ كۆرمىدىم. ئاپام ماڭا ھەر كۈنى پاخلان گۆشىدە كاۋاپ ئېتىپ بېرەتتى»، دەپ بۇ ئاددى تاماقنى ئېغىز تەگمەي بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

كاتتا بولغان قەنت - شارابۇ يەپ - ئىچىپ،
ھېچكىم مەندەك بولسا ھەرگىز يار بولماس.

ئۆزۈڭ يىمەي ماڭا زورلاپ تاڭارسەن،
ئۆز يولنى تېپىپ يۈرگەن خار بولماس.

مېنى ئەھلىم ئاسراپ ئوبدان باقاردى،
شەھدۇ شەھۇ يىمەكىمگە تاپاردى،
كىيمەكىمگە ئەتلەس كىمخاپ بېرۇردى،
قەدرىن بىلگەن مۇندا كېلىپ زار بولماس.

گۆھەر پارە قۇلاغىمگە سېلىنغان،
باشلارىمگە دۇبۇلغە زەر قويۇلغان،
يىمەكىمگە كۈندە بىر قوي سويۇلغان،
ھەق بەرمىگەن كىشى ھەرگىز باي بولماس.

ھەر ئەسبابىم بار ئېردى كۆپ كېمى يوق،
دۇنيالىقتىن ئەسلا مېنىڭ غېمىم يوق،
بىر ئەرگە مەن تېگىپدۇرمەن تېگى يوق،
دۇنيا سۆيگەن ئەلنىڭ ئۆيى تار بولماس.

سەلىمەدەر يىمەيدۇرمەن نان، قاق،
بىر ئاھ ئۇرسام چىقار كۆزدىن ياش بۇلاق،
يارىم بواساڭ بۇ سۆزۈمگە سال قۇلاق،
غەمدە كۆيگەن ئەلنىڭ مۇلكى نار بولماس.

مەلىكە ناشتا قىلغىلى ئۇنىماي يىغلاشقا
باشلىدى. ئەدھەم مەلىكىدىن بۇ سۆزنى
ئاڭلاپ: «ئەي ۋاپادارىم، ئەي غەمگۇزارىم،
مېنىڭ سۆزۈمگە قۇلاق سېلىڭ، مەن سىزگە
قانائەت بابىدىن بىر ھىكايە ئېيتىپ بېرەي»،
دەپ بۇ ھىكايىنى باشلىدى:
رىۋايەت پۈتكۈچىلەر شۇنداق رىۋايەت
قىلىپتۇرلەركى، مەغرىپ زېمىنىدە بىر مۈشۈك
بار ئىدى. ئۇنىڭ يامانلىغىدىن يەر يۈزىدىكى
ھەممە چاشقانلار زار قاخشايتتى. مۈشۈك
دالىغا چىقسا چاشقانلارغا كۈن يوق ئىدى.
مۈشۈك بىر كۈنى ئوۋغا چىقىپ ھىچ يەر-
دىن يېگۈدەك بىرەر نەرسە تاپالماي، بىر
كونا تۈگمەنگە كەلدى ۋە تۈگمەننىڭ بۇ-
لۇك - پۈشقاقلىرىنى كېزىپ يۈرۈپ، مىڭ
تەستە ئىككى چاشقان بالىسىنى تۇتۇپ يېدى.
ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىسى مۈشۈكنىڭ يامانلىغى-
دىن قورقۇپ كاماردىن چىقالمىدى. يېگىلى
ھىچ نەرسىسى بولمىغاچقا ئۇلارنىڭ قوساق-
لىرى ئېچىپ زار - زار يىغلىدى ۋە ئاللا-
تائالانىڭ دەرگاھىغا سېغىنىپ مۈشۈكنىڭ
ھىدايەت تېپىشىغا دۇئا قىلىپ بۇ مۇناجاتنى
ئوقۇشتى:

قىل ئىجابەت سەن ھەق مۇناجاتىم،
دانىگە خوش قىلغىل بىزنى سەن دانا.
شول مۈشۈك دەستىدىن قىينالدى جانلار،
بەر ھىدايەت ئاڭا سەن دانىگە دەر قانا.

جىسمىمدا جان يوق دەستىدىن قورقۇپ،
دانىگە تار بولدى بۇ جاھان ھەم خوپ،
دانىگە دەرمىز كۆپ سېغىنىپ يارەب،
دانىگە بواسۇن سەرۋەرى ئىھسانا.

چاشقانلارنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولۇپ،
مۈشۈكتە ئىنساپ، تەۋپىق، ھىدايەت ھاسىل
بولدى، كۆڭلى يامان نىيەتتىن خالاس بول-
دى. ئۇ، چاشقانلارنىڭ كاماردىن چىقالماي
يىغلاشقانلىرىنى كۆرۈپ، ئۆز - ئۆزىگە ئېيتتى-
كى: «ئەي نا ئىنساپ، بەدنىيەت، زالىم
مۈشۈك! بۇ كونا تۈگمەنگە كېلىپ ئىككى
بىچارە جانىدارنى تۇتۇپ يېدىڭ. ئەمدى
قالغان چاشقانلارغىمۇ ئامان بەرمەمسەن؟
سېنىڭ بۇ شۇم نەپسىڭنىڭ يامانلىغىدىن
چاشقانلارغا زاۋاللىق يۈزلەندى. بۇ يامانلىقنى
قويۇپ ھەر نىمە تاپساڭ شۇنىڭغا قانائەت
قىلىپ، رىسقىڭنى ئاللادىن تەلەپ قىلساڭ،
تۇرمۇشۇڭ پاراۋان بولماسمىدى؟

كىچە - كۈندۈز سەن خۇدا دەپ يىغلساڭ،
رەھىم قىلىپ ئاللا ساڭا ئاش - نان بېرۇر.

ئاھ ئۇرۇپ شامۇ سەھەر ياد ئەيلسەڭ،
لۇتفنى بەغشلابان رەھمتى باران بىرۇر.

قىل ئبادەت تەڭرىگە سەن ئېزىز جانىڭنى بەر،
سەن كىرىپ مەردان يولغە شۇم نەپسىڭنى قىر،
نەپسىڭنى، كىبرىڭنى قوي، بەھرىنىڭ يولغەكىر،
جان چىقار ھالەتتە ھەق ساڭا نۇر ئىمان بىرۇر.

تۆبە تەۋقۋا يولنى تۇت ئەي مۇشۇك بى ئەقىل،
تۇرفە زايئە قىلماغىل ئۆمرۈڭنى نادان جاھىل،
قىلماس ئاللا ئول كۈنى قىلغان گۇناھىڭنى بىدىل،
قىل تەۋەككۇل ئاڭا سەن نىئمتى ئالۋان بىرۇر.

مۇشۇك ئۆز ـ ئۆزىگە بىر مۇنچە نە-
سىھەتلەرنى قىلىپ كونا تۇگمەندىن چىقتى.
كۆپ يوللارنى بېسىپ ئاخىر بىر چىمەنزار-
لىققا كەلدى. ئۇ يەردە بىر شەيخنىڭ
مۇرىت ـ مۇخلىسلىرى قاتار ھالقا تۈزۈپ ئول-
تۇرغان ئىكەن. مۇشۇك ئۇلارنى كۆرۈپ ئۆز ـ
ئۆزىگە: «مەن بۇ يەرگە نەزرە ئېلىپ كەلمەي،
قۇرۇق قول كەپتىمەن. يېقىن بارماي مۇشۇ
يەردە تۇراي»، دەپ كۆزىنى يۇمۇپ، بېشىنى
ئىچىگە تىقىپ، خىقىراپ ئولتۇردى. ئۇ يەر-
دىكى شەيخنى شەيخ ھىت ـ ھىت دەر
ئىدى. ئۇنىڭ مۇرىتلىرى مۇشۇكنى كۆرۈپ
ئىچكىرى كىرىپ شەيخقا خەۋەر بەردى.
شەيخ ھىت ـ ھىت دەرھال بۇيرۇدكى: «ئۇ
بۇزرۇكۋارنى قىچقىرىڭلار، قېشىمغا كىرسۇن!»
شەيخ ھىت ـ ھىتنىڭ مۇرىتلىرى مۇشۇكنى
دەرھال ئۇنىڭ يېنىغا باشلاپ كىردى. مۇ-
شۈك شەيخ بىلەن ھۆ تارتىپ يىغلاپ كۆ-
رۈشتى، ئاندىن ئۇنىڭغا قول بېرىپ مۇرىت
بولدى. شۇ مەزگىلدە شەيخنىڭ ئۇمۇچى
پىشقان ئىدى، مۇلازىملار داستۇرخان سال-
دى. مۇرىتلار ئاش ـ نان يەپ تويغاندىن
كېيىن، دۇئا ـ تەگبىر قىلىشىپ، قاچا ـ قۇ-
مۇچلارنى يىغايلى دەپ قارىشۋىدى، سوپى

مۇشۇكنىڭ ئالدىدىكى ئاش شۇ پېتى تۇرۇپ-
تۇ. مۇشۇك ئاشقا نەزەر كۆزىنى سالماي،
دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ، زىكرى ساماغا مەش-
غۇل بولۇپتۇ. شەيخ ھىت ـ ھىت سوپى مۇ-
شۈكنىڭ مۇنداق دىيانەتلىك ئىكەنلىگىنى
كۆرۈپ، ئۇنى دىۋان بېگى قىلىپ قويۇپتۇ.
ئەلقىسسە: بىر كۈنى شەيخ ھىت ـ ھىت
توقسان كۈنلۈك ئىتىكاپتا ئولتۇرۇشنى نىيەت
قىلىپ، كېڭەش مەسلىھەت بىلەن ئۆز ئور-
نىغا مۇشۇكنى نائىپ شەيخ قىلدى. باھار
مەزگىلىدە سەھرانىڭ سوپىلىرى كېڭەش
مەسلىھەت قىلىشىپ: «ئەمدى شەيخنى سەھ-
راغا تەكلىپ قىلىپ ئېلىپ چىقايلى، نەزىر ـ
نىيازىمىزنى ئالدىغا قويۇپ دۇئاسىنى ئالايلى.
بۇگۈن يا ئەتە شەيخ توقسان كۈنلۈك ئىتى-
كاپقا كىرىپ كەتسە، دۇئاسىنى ئالالماي
قالىمىز»، دېيىشىپ شەيخ ھىت ـ ھىتنىڭ
ئالدىغا كىرىپ، ئۇنى سەھراغا تەكلىپ قىل-
دى. شەيخ: «ئەي مۇرىت ـ مۇخلىسلىرىم،
ئەمدى مەن سەھراغا چىقالمايمەن. ئۆز ئور-
نۇمدا نايىپ مۇشۇك شەيخ چىقسۇن. ئۇ
زات مەن بىلەن باراۋەر ئىستىقامەتكە ئىگە.
ناھايىتى كۆپ رىيازەت چەككەن، نەزىر ـ
نىيازىڭلار بولسا، شۇنىڭ ئالدىغا قويۇپ
دۇئاسىنى ئېلىڭلار!» دىدى. شەيخ ھىت ـ
ھىت نايىپ شەيخ مۇشۇككە سەككىز نەپەر
مۇرىتنى ۋە ئۈچ نەپەر خۇش ئاۋاز ھاپىزنى
قوشۇپ بېرىپ، ئۇنى سەھراغا چىقاردى.
سوپى مۇرىتلار مۇشۇكنى ۋاي شەيخىم دەپ
ئىززەت ـ ئىكراملار بىلەن ئېلىپ ماڭدى.
بىر ھاپىز ھەممىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ
قولىغىنى چىڭ تۇتۇپ بۇ ھۆكمەتنى ئوقۇدى:

سوپى بولساڭ چۈشكىن ئال،
چىقتى مويو شەيخىم مىنىڭ،
چىقتۇق جاھانغا كۆر جامال،
كەلدى مويو شەيخىم مىنىڭ.

چىقتى نۇسرەت ئالغىلى،
هەميانىغا مال سالغىلى،
ئالەمنى چاغلاپ يانغىلى،
چىقتى مويو شەيخىم مېنىڭ.

چىققىل تامامنىڭ ئالدىغا،
قىلغىل نەزەر شەيخ هالىغا،
ۋەبال مۇشۈكنىڭ جانىغا،
غەيرى مويو شەيخىم مېنىڭ.

باشلاپ كېلىپ بىزنى بۇيان،
كۆتەردىلەر ئاسايى نان،
هۆكمەت ئوقۇر تورغاي راۋان،
كۆچتى مويو شەيخىم مېنىڭ.

ئاندىن يەنە بىر هاپىز ئالدىغا ئۆتۈپ زىكرى ـ ساما قىلىپ، بەلەن ئاۋاز بىلەن بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئالغىل خەبەر چىن سوپىلار،
كەلگەن مۇشۈك شەيخىم مانا.
ئېيتۇر نەسىهەت پەندىلار،
يەتكەن مۇشۈك شەيخىم مانا.

هالى بورك يول كۆرگىچە،
كارى پاسىق كۈن تاپقىچە،
كۆزلىرى ئاشقا تويغىچە،
چىققان مۇشۈك شەيخىم مانا.

ئاش ـ نان، گۆش كۆزدە قويۇك،
شەيخ ئالدىدا بىغەم يۈرۈك،
ئالتۇن ـ كۈمۈش نەزرە قويۇك،
پۈتكەن مۇشۈك شەيخىم مانا.

بۇلبۇ ئاڭا هاپىز بولۇپ،
شەيخ ئالدىدا هۆكمەت ئوقۇپ،
شاتىر بولۇپ هاسا تۇتۇپ،
چىققان مۇشۈك شەيخىم مانا.

هاپىزلار شەيخ مۇشۈكنىڭ ئالدىدا هۆكمەت ئوقۇپ، يول باشلاپ ماڭغاندىن كېيىن، سەهرانىڭ مۇرىت ـ مۇخلىسلىرى شەيخ مۇشۈكنىڭ كەلگىنىنى ئاڭلاپ يول ـ يولدا ئۇنىڭ ئالدىغا چىقتى. هەممەيلەن هاردۇق سوراپ بولغاندىن كېيىن، بىر سوپى ئۇنى مېهمانخانىغا تەكلىپ قىلدى. ئالدىغا داستۇرخان سېلىپ تۈرلۈك تائاملارنى قويۇپ ئىززەت ـ ئىكراملار بىلەن مېهمان قىلدى ۋە بىر كېچە قوندۇرۇپ، ئەتىسى ئاتىغان نەزىر ـ نۇزرەتلىرىنى ئالدىغا قويۇپ، دۇئاسىنى ئېلىپ ياندۇردى.

ئەلقىسسە: شۇ تەرىقىدە مۇشۈك شەيخنى كۈندە بىر سوپى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپ قوندۇردى ۋە نەزىر بېرىپ، دۇئاسىنى ئېلىپ تۇردى. ئەمما مۇشۈك شەيخ قايسى ئۆيگە كىرمىسۇن ئالدىغا قويۇلغان تائاملارغا ئەسلا نەزەر سالماي شۈك ئولتۇراتتى. ئۇ: «سوپىلار مېنى شەيخ هىت ـ هىتتىنىڭ ئارتۇق رىيازەتلىك، ناهايىتى قانائەتچان شەيخ ئىكەن دىسۇن»، دەپ ئاچ قوساق يۈرەتتى.

بىر كۈنى بىر سوپى: ئەتە شەيخىمنى مېهمان قىلىپ دۇئاسىنى ئالىمەن، دەپ بىر سان گۆش تەييارلىغان ئىدى، مۇشۈك شەيخ شۇ كۈنى ئۇ گۆشنى كۆرۈۋېلىپ ئۆز جايىغا كەتتى ۋە كېچىسى مۇرىت ـ مۇخلىسلىرىنى ئۇخلىتىپ قويۇپ، هىلىقى ئۆيگە كېلىپ موردىن چۈشتى. ئاندىن ئاسقىغا ئېسىپ قويغان گۆشنى يىمەك ئۈچۈن بىر سەكرىگەن ئىدى، گۆش بىلەن تەڭ گۈلۈپپىدە يەرگە يىقىلدى. ئۆي ئىگىسى سوپى بۇ تاراق ـ تۇرۇق قىلغان ئاۋازنى ئاڭلاپ، «ئۆيگە ئوغرى كىرگەن ئوخشايدۇ»، دەپ چىراق ياندۇردى. ئۇ، بېشىدا قويغان

پالتنی ئېلىپ قازناقا يۇگۇرۇپ كىردى ۋە پالتنی تەۋەككۇلگە ئېتىۋىدى، پالتا مۇشۇك شەيخنىڭ پېشانىسىگە تېگىپ، بۇ ھۆرمەتلىك شەيخ تىن تارتماستىن ئۆلدى.

ئەتىسى ئۇ سوپى قازناققا كىرىپ قارىسا، مۇشۇك شەيخ ئۆلۈپتۇ. سوپى بۇ ئەھۋالنى مۇرىت-مۇخلىسلىرىغا خەۋەر قىلدى. ئۇلار كېلىپ قارىسا، مۇشۇك شەيخ ھەق راست ئۆلۈپتۇ. مۇرىتلار مۇشۇك شەيخنىڭ ئۆلۈش سەۋەبىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا بولغان ئىخلاس-ئېتىقاتلىرىدىن يېنىپتۇ.

ئەدھەم ھېكايىسىنى تۈگىتىپ، گۈل سەلىمىگە: «ئەي كۆڭلۈمنىڭ ھوزۇرى، ئاڭلىغىنىڭمۇ، مۇشۇك شەيخ ئىشنىڭ تولىسى تۈگەپ، ئازراغى قالغاندا قانائەت قىلغان بولسا، شەيخ ھېت-ھېتنىڭ ئالدىغا ئىززەت-ئابرويى بىلەن ئامان-ئېسەن قايتار ئىدى، ئەپسۇسكى نەپسىنىڭ يامانلىغىدىن بېشىغا پالتا تېگىپ ئۆلدى. بۇ ئىشنى ئەستە ساقلىغايسەن!» دىدى.

شۇندىن باشلاپ مەلىكە ئالدىغا ھەرقاندا تائام كەلسە، نارازى بولماي يەيدىغان بولدى.

ئەلقىسسە: مەلىكە شۇ تەرىقىدە بىرنەچچە كۈننى ئۆتكۈزدى. مەلىكىنىڭ ئاي-كۈنى تولۇپ، بىر پەرزەنت تەۋەللۇت قىلدى. ئەدھەم پەرزەنتىگە قاراپ كۆردىكى، ھۇمايۇن ئوغۇل تۇغۇلۇپتۇ. پېشانىسىدىن ئۇلۇغ ئادەم ئىكەنلىگى كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ. ئۇ ناھايىتى خوشال بولۇپ: «مەن بۇ پەرزەنتىمنى ئاتام ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇچىغىغا سېلىپ، ئىسمىنى قويدۇرىمەن» دەپ، خىزىر ئەلەيھىسسالامنى ياد ئېتىپ، ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇدى ۋە قولىنى دۇئاغا ئېچىپ: «ئەي خىزىر ئاتا، تېزرەك كېلىپ پەرزەنتىمگە ئات قويۇپ بەرگەيلا!» دەپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

پەيغەمبەرسەن، دائىم كېچەر ھاياتىڭ،
بۈگۈن كېلىپ ئوغلۇمغا ئات قويۇب بەر.
بىلمەس ھېچكىم سېنىڭ تۇتقان ماكانىڭ،
بۈگۈن كېلىپ ئوغلۇمغا ئات قويۇپ بەر.

ئاللا ماڭا پەرزەنت بەردى خۇش ئاڭا،
ئۇنىڭ ئۈچۈن سېغىنۇرمەن كۆپ ساڭا،
سائادەتلىك بەشىرىسى ئۇڭ بالا،
بۈگۈن كېلىپ ئوغلۇمغا ئات قويۇپ بەر.

ئات قويۇپ بەر كېلىپ ئاڭا يارەسۇل،
رەھىم ئېتىپ بىزنىڭ سىرى قىل مەنزول،
كەلمىسەڭ مەن بولۇرمەن كۆپ مەلۇل،
بۈگۈن كېلىپ ئوغلۇمغا ئات قويۇپ بەر.

ئات قويۇشنى بىزلەر ئەسلى بىلمەيمىز،
سەن يوق بىزلەر بىر ئات تېپىپ قويمايمىز،
نە يوسۇندا ئات قويۇشنى ئۇقمايمىز،
بۈگۈن كېلىپ ئوغلۇمغا ئات قويۇپ بەر.

تۇرالماسمەن سېنى كۆزۈم كۆرگۈنچە،
تەيىن قىلىپ بىر ئات ئاڭا قويغۇنچە،
ئاتنى قويۇپ تامام بولۇپ يانغۇنچە،
بۈگۈن كېلىپ ئوغلۇمغا ئان قويۇپ بەر.

ئەدھەم خوشنۇد بۈگۈن سېنى كېلۇر دەپ،
ياخشى ئاتنى خىزىر ئاتام بىلۇر دەپ،
ئىككى ئالەم ئىچرە پانا بولۇر دەپ،
بۈگۈن كېلىپ ئوغلۇمغا ئات قويۇپ بەر.

شۇ زامان ئاللا تابارەك ۋەتائالانىڭ پەرمانى بىلەن خىزىر ئەلەيھىسسالام ئەدھەمنىڭ قېشىدا ھازىر بولۇپ: «ئەي ئەدھەم سالامەت بارمۇ سەن؟» دىدى. ئەدھەم بۇ سۆزنى ئاڭلاپ كۆزىنى ئېچىپ خىزىر ئەلەيھىسسالامنى كۆردى. ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ سالام قىلدى. خىزىر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ سالامىغا

جاۋاپ بېرىپ: «ئەي ئەدھەم، ئوغلۇڭنى ئالدىمغا ئېلىپ چىققىن. ئۇنىڭغا ئات قويۇپ بېرەي!» دېدى. ئەدھەم پەرزەنتىنى ئېلىپ چىقىپ ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالامغا بەردى. خىزىر ئەلەيھىسسالام بالىنى قولىغا ئېلىپ، قىلىۋىگە قاراپ ئوڭ قۇلىقىغا ئەزان، چەپ قۇلىقىغا تەكبىر ئېيتىپ، مۇبارەك ئېتىڭىز «گۆر ئوغلى ئىبراھىم»بولسۇن، دەپ ئات قويدى، ئاندىن بالىنىڭ پېشانىسىگە بۆسە قىلىپ، ئېتىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن! دېدى ۋە ئەدھەمگە بالىنى بېرىپ: «ئەي ئەدھەم، ئوغلۇڭنىڭ پېشانىسىدىن پادىشالىق، ئەۋلىيالىق نىشانىسى مەلۇم بولۇپ تۇرىدۇ»، دەپ ئەدھەمگە سەۋرى ـ قانائەت ھەققىدە كۆپ نەسىھەتلەر قىلىپ كۆزدىن غايىپ بولدى.

ئۇشبۇ كىتاپنىڭ سۇخەندانى موللا ئەنۋەر ئىبنى بوۋايى قەمبەر ئانداغ رىۋايەت قىلىپتۇرلەركى، ئەدھەم بالىسىنى پەرۋىش قىلىپ ئون ئىككى ياشقا كىرگىچە ئىلىم ئۆگەتتى. ئۇ، ھەر كۈنى گۆر ئوغلىنى ئارقىسىغا ئەگەشتۈرۈپ جاڭگالدا شىكار قىلۇر ئىدى.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى، ئاتا ـ بالا ئىككىسى قولىغا ئوقيا ئېلىپ، شىكار قىلماق ئۈچۈن باياۋانغا راۋان بولدى. شۇ كۈنى ئىككىسى ناھايىتى كۆپ سەيدلارنى شىكار قىلىپ ناماز ئەسىر ۋاقتىدا ئۆز ماكانىغا قايتىپ كەلدى. ئۇلار كەينىنىڭ ئالدىدا ئوت قالاپ سەيدلىرنى پىشۇرۇپ كاۋاپ قىلىپ ئوزۇقلىنىۋاتاتتى، كەينى تەرەپتىن ناغرا ـ سۇناي ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇلار كەينىگە قاراپ ئۆزلىرى ئولتۇرغان جايغا قاراپ كېلىۋاتقان بىرقانچە كىشىنى كۆردى ۋە دەرھال ئوتنى ئۆچۈرۈپ سەيدلىرنى يىغىپ يوگۇرگەن پېتى شەمى گۆرنىڭ ئىچىگە كىرىۋالدى.

كەلگەنلەر شاھ مەھمۇرخان ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرى بولۇپ، ئۇلار شەمى گۆرگە سەپ-

ساللماي ئۆتۈپ كەتتى. خۇدايىم بۇ ئۇچەيلەننى زالىمغا كۆرسەتمىدى. ئۇلار بالا ـ قازا، خېيىم ـ خەتەردىن ئامان قالدى. گۆل سەلمە: «ئەي خۇدا، بىزلەرنى ئۇ زالىمغا كۆرسەتمەي ئۆز ھىمايىتىڭدە ساقلىدىڭ»، دەپ شۈكرى-سانالار ئېيتىپ بۇ بېيتنى ئوقۇدى:

بىزنى خۇدا سەن ساقلىدىڭ،
پەزلىڭ بىلەن كەتتى يانا.
شاھ دەستىدىن بەردىڭ پانا،
قىلدۇق ساڭا شۈكرى ـ سانا.

غاپىل بولۇپ تۇرساق ئۇ چاغ،
كۆرسەتسىلەر بىزنى بىرو،
كېلىپ تۇتسا ئەيلەپ غىرو،
دەفئى ئولدى ئول قاتتىغ بالا.

كۆرسە ئېردى گۆرنى كېلىپ،
كىرەر ئېردى ئىزدىن بىلىپ،
تۇتار ئېردى زەنجىر سېلىپ،
ئەيلەر ئىدى باشنى جۇدا.

ھالىمغا رەھىم ئەتتىڭ بىلىپ،
ئەلدىن بىزنى جۇدا قىلىپ،
ئاسرىدىڭ سەن پەردەڭ يېپىپ،
قالدۇق سالامەتتىن غەنا.

ئەدھەم مۇلاقات بولمىدىڭ،
ئوغلۇڭنى سەن كۆرسەتمىدىڭ،
سەلىمەنى بىلدۇرمىدىڭ،
شاھدىن قۇتۇلۇپ قالدى گادا.

ئەلقىسسە: بىركۈنى گۆر ئوغلى ئىبراھىم ئاتىسىدىن رۇخسەت ئېلىپ بىر كەمەننى ئۆشنىسىگە ئېسىپ، شىكارغا چىقماق ئۈچۈن دەشت ـ باياۋانغا راۋان بولدى. بۇ كۈنكى

شكار ئوگدىن كېلىپ، گۆر ئوغلى بىرنەچـ
چە بۇغا، كېيىكلەرنى ئوۋلاپ ئالدى. ئۇ،
سەيدلارنى ئۆشنىسىگە ئارتىپ كېتىپ باراتتى،
قۇمۇشلۇق ئىچىدىن بىرنەچچە سەيىيات چىقىپ
ئۇنى كۆرۈپ قېشىغا كەلدى ۋە: «ئەي ئو-
غۇل، سىز قايسى دىياردىن كېلىۋاتىسىز؟ كىمـ
نىڭ ئوغلى بولىسىز؟ ئاتا-ئانىڭىزنىڭ ئىسـ
مى نىمە؟ بۇ سەيدلارنى قەيەرگە ئەكىتىپ
بارىسىز؟» دەپ سورىدى.

گۆر ئوغلى: «مەن بىر باياۋان كەز-
گۈچىمەن. ئاتا-ئانامنى بىلمەيمەن. ھەتتا
ئۆز ئىسمىنىمۇ ئۇقمايمەن»، دەپ جاۋاپ
بەردى. بۇ سەيىياتلار نىيەتلىرىنى بۇزۇپ: «بۇ
سەيدلارنى بىزگە بەرگىن!» دىدى. گۆر ئوغـ
لى: «ئەي ئاكىلار، سىلەر مەندىن چوڭ.
بۇ سەيدلارنى مەندىن تالاشماي، باياۋانـ
دىن ئوۋلاپ يەڭلار. مىنىڭ يىمەك-ئىچمىگىم
باياۋاندىن، شكار قىلىپ ئاران تاپقان نىـ
مەتلىرىمنى سىزلەرگە ھەرگىز بەرمەيمەن!»
دىدى.

سەيىياتلار دەرغەزەپ بولۇپ، تۆت تە-
رەپتىن كەمەن تاشلاپ گۆر ئوغلىنى يىقىتىپ
باغلىدى. ئاندىن ئۇلار گۆر ئوغلىنى بەلىخ
شەھرىگە ئاپىرىپ سېتىپ پۇلىنى تەڭ بۆلۈ-
شۈپ ئالماق ئۈچۈن، ئۇنى ئاتقا چىڭ باغـ
لاپ شەھرى بەلىخ تەرەپكە ئېلىپ ماڭدى.

ئۇلار مېڭىپ تۇرسۇن. ئەمدى بىر
كەلىمە سۆزنى مەھمۇرخاندىن ئىشىتىڭ:

شۇ كۈنى شاھ مەھمۇرخان بىرنەچچە
كەمەندازنى ئېلىپ ھەممە ئەمرالىرى بىلەن
شەھەرنىڭ سىرتىغا چىققان ئىدى. گۆر ئوغـ
لىنى ئېلىپ كەلگەن قاراقچىلار شەھەرنىڭ
ئالدىغا كەلگەندە، شاھ مەھمۇرخاننى كۆرۈپ
قېلىپ، ئارقىغا بۇرۇلۇپ، دەشت-باياۋانغا
قاراپ قاچتى.

شاھ مەھمۇرخاننىڭ كۆزى بۇ قاراقچىـ
لارغا چۈشۈپ كۆردىكى، ئۇلار بىر ياش باـ
لىنى ئاتقا مەھكەم باغلاپ جىنىنىڭ بېرىچە
قېچىۋېتىپتۇ. شاھ مەھمۇرخان: «بىزنى كۆ-
رۈپ قېچىپ كېتىۋاتقان ئاۋۇ گۇمانلىق كىشىـ
لەرنى تېزدىن ئالدىمغا كەلتۈرۈڭلار. ئۇلار-
نىڭ ئىچىدە بىر سىر بار ئوخشايدۇ»، دەپ
بۇيرۇدى. شۇ زامان شاھنىڭ مۇلازىملىرى
ئات سېلىپ قوغلاپ، قاراقچىلارغا يېتىشىپ،
ئۇلارنى شاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. پادىـ
شانى كۆرۈپ قاراقچىلارنىڭ چىرايى ئۆڭدى
ۋە غازاڭدەك تىترەشكىلى تۇردى.

شاھ مەھمۇرخان قاراقچىلارغا قاراپ:
«ئەي قاچقۇنچى ئوغرىلار، سىلەر كىم ۋە
قايسى دىياردىن بولىسىلەر؟ ئاتقا تۆشلەپ
باغلىغان يىگىتنى قەيەردىن ئېلىپ قاچتىڭلار؟
بۇ كىمنىڭ بالىسى؟ ماڭا راست جاۋاپ بېرىڭـ
لار!» دەپ غەزەپ بىلەن ۋاقىرىدى.

قاراقچىلار شاھنىڭ غەزىۋىدىن قورقۇپ،
زۇۋانى تۇتۇلۇپ تىلى سۆزگە كەلمەي يەر-
گە قارىشىپ تۇردى.

پادىشا خىزمەتچىلىرىگە: «ئاتقا باغلاقـ
لىق ئوغۇلنى بوشىتىپ ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭـ
لار، مەن ئۇنىڭدىن بىر كەلىمە سۆز سوراپ
باقاي!» دىدى. خىزمەتچىلەر گۆر ئوغلىنى
پادىشانىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى.

پادىشا گۆر ئوغلىنى ئالدىغا ئولتۇرغۇ-
زۇپ، ئۇنىڭ باش-كۆزىنى سىلاپ: «ئەي
ئوغۇل، ئاتا-ئانىڭىز بارمۇ ياكى بۇ كىشىلەر-
نىڭ ئوغلى بولامسىز؟ بۇلار ئالدىدا نىمە
گۇنا قىلغان ئىدىڭىز؟ بۇلار سىزنى بۇ شە-
ھەرگە ساتقىلى ئېلىپ كەلدىمۇ؟» دەپ سورىـ
دى. گۆر ئوغلى ئىبراھىمغا شاھنىڭ ھامىلـ
غى تەسىر قىلدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن مۇنچاقتەك
ياشلار ئېقىشقا باشلىدى. ئۇ، يىغلاپ تۇرۇپ
بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى بىر-بىر
بايان قىلدى. پادىشا گۆر ئوغلىنىڭ سەرگۈـ

زەشتلىرىنى ئاڭلاپ غەزەپكە كېلىپ «جاللات!» دەپ ۋاقىرىدى ۋە: «بۇ ئادەم ئوغرىسى قاراقچىلارنىڭ بېشىنى كېسىڭلار! ھېچ كىشى مېنىڭ ۋاقتىمدا ئادەم ئوغرىلاپ ساتمىسۇن. ئادەملەر بىر بىرىگە دەخلى-تەرۇز قىلمىسۇن!» دەپ بۇيرۇدى. جاللاتلار شاھنىڭ پەرمانىنى دەرھال بىجا كەلتۈردى. شاھ مەھمۇرخان گۆر ئوغلى ئىبراھىمغا شۇ يەردىلا شاھانە سەرپايىلارنى كىيدۈردى، قوسىقىنى تويغۇزۇپ ئۇنى ئۆزىگە نەۋكەر قىلىپ شىكارغا ئېلىپ ماڭدى.

گۆر ئوغلى ئاتىسىدىن ئۆگەنگەن ھەر خىل سەيياتلىق ھۈنەرلىرىنى كۆرسىتىپ، ناھايىتى كۆپ بۇغا، ماراللارنى ئوۋلاپ كېلىپ شاھنىڭ ئالدىغا تاشلىدى. بۇ ئوغۇلنىڭ يېشىنىڭ كىچىكلىكىگە باقماي، سەيياتلىقتا كامالەتكە يەتكەنلىكى پادىشاغا يېقىپ قالدى ۋە «مۇشۇ كۈنگە قەدەر قېشىمدا خاس مەھرەم يوق ئىدى. بۇ ئوغۇلنىڭ قولىدىن خېلى كۆپ ئىشلار كېلىدىغان ئوخشايدۇ»، دەپ گۆر ئوغلىنى ئۆزىگە خاس مەھرەم قىلغانلىقىنى جاكالاپ شەھەرگە قايتتى.

پەسلى داستان، ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى ئەدھەمدىن ئىشىتىڭ:

ئەدھەم شۇ كۈنى پەرزەنتىگە رۇخسەت بەرگىنىگە ئۆزىمۇ خاتىرجەم بولالماي، ناماز ئەسىردىن كېيىن تاقىتى-تاق بولۇپ، بىچارە سەلىمەگە سەۋرى قىلىشنى تاپىلاپ، گۆر ئوغلىنىڭ ئىزى بىلەن جاڭگالغا قاراپ ماڭدى. تاڭ ئاتقىچە ھېچ يەردىن پەرزەنتىنىڭ نىشانىسى بولمىدى. ئالەم يورۇغاندىن كېيىن، ئەدھەم بىر پىيادە كىشىنىڭ ئىزىنى تاپتى. ئۇ بۇ ئىزنى يۈتتۈرمەي خېلى ئۇزۇن يول يۈردى. بىر يەرگە كېلىپ كۆردىكى: بىرمۇنچە ئاتلارنىڭ ئىزى بۇ پىيادە ئادەمنىڭ ئىزى بىلەن قوشۇلۇپتۇ. پىيادە كىشىنىڭ ئىزى يوقىلىپ، بىرنەچچە ئاتنىڭ ئىزى شەھرى بەلخ تەرىپىگە كېتىپتۇ. ئەدھەم ئاتلارنىڭ ئىزىنى يوقاتماي شەھەرنىڭ ئالدىغا كەلدى. قارىسا، بىرنەچچە ئادەمنىڭ ئۆلۈگى يولنىڭ چېتىدە يېتىپتۇ. ئۇ دەرھال بېرىپ ئۆلۈكلەرنىڭ ئارىسىنى ئىزلەپ، ئوغلىنى تاپالماي مۇلاھىزە قىلىشقا باشلىدى. ئەدھەم ئويلىغانسېرى بېشى قېتىپ «ۋادەرىخ، ئوغلۇمنى قاراقچىلار تۇتۇپ كەتكەن ئوخشايدۇ»، دەپ كۆزىگە ياش ئېلىپ ئەتراپقا قاراپ تۇراتتى، شۇ ئەسنادا، باياۋان تەرەپتىن چاڭ-توزاڭ كۆتىرىپ ئادەم قارىسى كۆرۈندى. ئەدھەم زەڭ سېلىپ كۆرگەندىن كېيىن «بۇ چوقۇم مەھمۇرخان دېگەن زالىم ئوخشايدۇ. قەدىمقىلار دۈشمىنى كۆرسەڭ، كۆزۈڭنى يۇم، دېگەن ئىكەن. ئۆزەمنى دالدىغا ئالاي. بۇ زالىم مېنى كۆرۈپ قالمىسۇن»، دەپ يولنىڭ بويىدىكى بىر توپ قومۇشلۇقنىڭ ئىچىگە كىرىۋالدى.

ئەدھەم قومۇشلۇقنىڭ ئىچىدە ماراپ ئولتۇرۇپ ئوغلىنىڭ شاھ ئالدىدا بىر ئاتقا مىنىپ، ئۇچىسىغا شاھانە كىيىملەر كىيىپ كېتىپ بارغىنىنى كۆرۈپ: «ۋادەرىخ، بۇ زالىم پەرزەنتىمنى تۇتۇپ ئېلىپ ئۆزىگە نەۋكەر قىلىۋاپتۇ. ئۇ زالىمنىڭ قېشىغا بېرىپ ئوغلۇمنى تەلەپ قىلسام، مېنى تۇتۇپ قېلىپ ‹ئەي قەلەندەر قىزىمنى قەيەرگە ئېلىپ قاچتىڭ؟› دەپ تۇتۇپ ئۆلتۈرەر. ئوغلۇمنىمۇ ساق قويماس. ئوغامىزدىن ئايرىلىپ قانداق ياشارمىز، جىگەر پارەمدىن ئۆلمەي تىرىك ئايرىلدىم»، دەپ يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

تىلەپ بولماس قاشىغە بېرىپ،
ئاڭا ئوغلۇم دىيار ئەتسۇن.
خۇدا زالىمغا قەھرى ئەيلەپ،
يامان دۈشمەننى خار ئەتسۇن.

بولۇپ زالىم ھەممىگە ئۇل،
ھەممە دۈشمەن تۇرۇر ئوڭ ـ سول،
دۈئاسى بولمىسۇن مەقبۇل،
جانىغە ئوت دىشۋار ئەتسۇن.

ئاخىر ئۆلگەي ئۇشۇل زالىم،
بىلۇرسەن تەڭرىم ئەھۋالىم،
پەلەكنى ئاڭا بەر جانىم،
ئۆزىنى ئاشكار ئەتسۇن.

قازاندا قاينىماي تاشقان،
بىلەلمەي تالىيى قاچقان،
خەلققە ھەددىدىن ئاشقان،
كىشىنى بارچە خار ئەتسۇن.

قىلىپ ئەھلىگە بەسى كولپەت،
كىشى يوق كۆرمىگەن زۇلمەت،
ئوغلۇم بىر كۈن قىلۇر ھىممەت،
چېپىپ شاھنى خار ئەتسۇن.

خوپ قىلدىڭ ئوغلىمىزنى بەنت،
چىقارسۇن سېنى ئەھلى دەرت،
خۇنۇم ئالسۇن ئۇشۇل پەرزەنت،
جاھاندا كارى زار ئەتسۇن.

ئۆزۈپ باشىن ئېلىپ ئورنىن،
بېسىپ ئولتۇرسۇن ئۇنىڭ تەختىن،
خۇدا بەرسۇن ئوغلۇم بەختىن،
كۆرۈپ ئەل نامدار ئەتسۇن.

ئوغلىدىن ئايرىلىپ ئەدھەم،
بارادۇر ئوغلىمىز بى غەم،
ياشىم بولدى ئېقىپ شەبنەم،
ئىچىپ كۆككە بارار ئەتسۇن.

ئەدھەم مۆكۈپ ئولتۇرغان جايىدىن تۇرۇپ، ھەسرەت ـ نادامەت ئىچىدە ئوغلىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا ئۆكۈنۈپ، ئۆز ماكانىغا كېتىپ بېرىپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى.

خۇداۋەندە ساڭا قويدۇم،
بالام كەتتى قايان ئەمدى؟
ئۆزۈڭدىن مەن سالام سوردۇم،
بىلەلمەسمەن قايان ئەمدى!

خۇدا ئوغلۇمنى نە قىلدىڭ،
ئىشارەت قىل ئۇنى سۆيدۈڭ،
دۈشمەنلەردىن خالاس ئەتتىڭ،
باراي ئاڭلاپ قايان ئەمدى؟

ئۇنى سەن ئاسرىدىڭ ئاللا،
ھايات كۆردۈم بۈگۈن ئاللا،
كۆرەدۇرمەن يۈزىن تاڭلا،
بولۇر مۈلكى قايان ئەمدى.

قىلالماسمەن ئاڭا تاقەت،
ماڭا يەتتى بۈگۈن ئاپەت،
بالامغا بەر ئۆزۈڭ راھەت،
ئىشى بولغاي قايان ئەمدى.

ئەدھەم سەن تولا غەم قىلما،
بەھەم بولسا ئۆلۈم باشقا،
كۆرەرسەن دۆلەتلەر ئاندا،
سوراي ئۇنى قايان ئەمدى.

ئەدھەم ئىلاجسىز ئۆز ماكانىغا قايتتى. مەلىكىمۇ بىتاقەت بولۇپ، شەمى گۈرنىڭ تېشىغا چىقىپ: «ئەدھەم ئوغلۇمنى قاچان ئېلىپ كېلەركىن»، دەپ، ئۇلارنىڭ يولىغا ئىنتىزار بولۇپ تۇراتتى، شۇ ئەسنادا ئەدھەم ئۆزى يالغۇز يىغلاپ قايتىپ كەلدى. مەلىكە يۈگۈرگەن پېتى ئەدھەمنىڭ ئالدىغا بېرىپ بىتاقەتلىك بىلەن «ئوغلىمىز قېنى؟» دەپ سورىدى. بىچارە ئەدھەم «ئاھ بالام!»

دەپ ئۆزىنى توختىتالماي زار - زار
يىغلاپ تۇرۇپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

بۇ دۇنياغا كۆزۈم ئېچىپ،
تاپقان بالام كەتتى نەتەي.
زالىملارغا نەۋكەر بولۇپ،
ئۆز ئەيىبدىن قاچتى نەتەي.

باقماس بالام زىنهار بۇيان،
كەتتى مەندىن نامۇ نىشان،
قالۇر ئاڭا ئۇشبۇ جاهان،
جانىمگە ئوت ياقتى نەتەي.

تاپار مېنى شاھ ئاختۇرۇپ،
ئۆزگەي باشىمنى چاپتۇرۇپ،
قالغاي ئاتاسىز تەلمۈرۈپ،
ئۆز يولىدىن كەچتى نەتەي.

هالىمدىن ئول ئالسا خەبەر،
ئۆز دەردىگە سالسا نەزەر،
بولۇر ماڭا ئەمدى خەتەر،
ئەژدەر مېنى يۇتسە نەتەي.

ئاناسىغۇ ئۆيگە كېتەر،
زالىم ماڭا ئۇرار خەنجەر،
خۇنۇم بالام ئالسا مەگەر،
دۇنيا تېپىپ قالدى نەتەي.

ئەدهەم تەلەپ قىلسا تاپار،
تېنىنى قارا گۆردە ياتار،
ئوغلۇم باشىنى تېز ئۈزەر،
ئەھلى جېدەل قىلسا نەتەي.

ئەدهەمنىڭ جاۋاۋى قانائەتلىنەرلىك بولمىغانلىقى ئۈچۈن بىچارە سەلىمە: — ئەي غەمگۇزارىم، ئوغلىمىزدىن بىرەر خەۋەر ئالالدىڭىزمۇ؟ ئوغلىمىز ھەققىدە ئوچۇقراق سۆزلەڭ، بالىمىزغا نىمە بولۇپتۇ؟ كۆزىڭىز بىلەن كۆردىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى.

ئەدهەم مەلىكىگە ئوغلىنىڭ ۋەقەلىرىنى بايان قىلىپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

قۇلاق سالغىل سەن سۆزۈمگە،
قۇرۇق قالدۇق قۇربانىمدىن.
قاراپ باقغىل سەن يۈزۈمگە،
قۇرۇق قالدۇق جانانىمدىن.

نەچچە يىللار چېكىپ مېهنەت،
ئەمدى كۆردۈق دەردۇ ئاپەت،
قولدىن كەتتى ئەمدى دۆلەت،
قۇرۇق قالدۇق دەرمانىمدىن.

پەرزەنتىمىز شىكار چىقىپ،
كېلۇر ئىكەن ھېرىپ - ئېچىپ،
قىرىق قاراقچى تۇتۇپ ئېلىپ،
قۇرۇق قالدۇق بەريانىمدىن.

تۇتۇپ باغلاپ ئاتقا چېتىپ،
بارۇر ئىكەن شەھەرگە ئېلىپ،
يولدا ئاتاڭ ئۇچراپ قېلىپ،
قۇرۇق قالدۇق دەرمانىمدىن.

شاھ ئۆزىگە مەھرەم قىلىپ،
قايدا بارسا بىللە ئېلىپ،
ئوغلۇم ئاڭا خىزمەت قىلىپ،
قۇرۇق قالدۇق ئارمانىمدىن.

ئەدهەم يىغلار ئوغلى ئۈچۈن،
ئاققان يېشى بولۇپ جەيھۇن،
باشىم كېتەر ئۇنىڭ ئۈچۈن،
قۇرۇق قالدۇق گىريانىمدىن.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان مەلىكىنىڭ كۆزلىرىگە ئالەم قاراڭغۇ كۆرۈنۈپ، ئوغلىنىڭ

دەرت - پىراقىدا كۆز چەشمىسىدىن ھەسرەت يېشىنى تۆكۈپ زار - زار يىغلىدى، گاھ ھۇشىدىن كېتىپ، گاھ ھۇشىغا كېلىپ ئۆزىنى توختىتالماي بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

سۇبھاناللا بۇ نە ئەلەم،
بولسا ماڭا ئاتام قىلغۇر.
بۇ گۆر ماڭا بوادى بەھەم،
كىملەر تىرىك ماكان قىلغۇر؟

بىزنى بۇ ئوتلارغا سېلىپ،
دەرت ئوقلىرى سىنەم تېشىپ،
قالدى يۈرەگىم ئۆرتىنىپ،
كۆيۈپ - پىشىپ تامام قىلغۇر.

مۇڭلۇغ باشىم مۇڭسىز بولۇپ،
جان جىسمىدىن چۇن ئايرىلىپ،
بۇ كۆز ياشىم تىنماي ئېقىپ،
بۇگۈن جاھان ھارام قىلغۇر.

ئالەم ماڭا بولدى قەپەس،
ھېچ يوق مەندە ئارام نەپەس،
بولسا ماڭا روزى ئەلەس،
تىلەپ زەنىن نىزام قىلغۇر.

سورسا سوئال بالامدىن ئەل،
ئۆلتۈرمىگى شاھقادۇر سەھەل،
ئوغلۇم بىر كۈن تاپسا مەھەل،
جازاسىغا سالام قىلغۇر.

سەلىمە دەر بىلسە بالام،
شاھىنىڭ ئۆمرىنى قىلسا تامام،
رەھمەت ئوقۇرلەر خاسۇئام،
شاد بولۇشۇپ كالام قىلغۇر.

ئوغلىنىڭ دەرت - پىراقىدا ئەر - خوتۇن ئىككىسى يىغلىشىپ شەمى گۆردە ئولتۇرۇپ تۇرسۇن.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى گۆر ئوغلى ئىبراھىم بىلەن شاھ مەھمۇرخاننىڭ ۋەقەلىرىدىن ئىشىتىڭ:

رىۋايەتلەردە ئېيتىلىپتۇرلەركى، بىر كۈنى گۆر ئوغلى ئىبراھىم ئۆيىدە يالغۇز ئولتۇرۇپ ئاتا - ئانىسىنى سېغىنىپ، تاھارەت ئېلىپ ئىككى رەكەت ناماز ھاجەت ئوقۇدى. ئاتا - ئانىسىدىن ئايرىلىپ يالغۇز قالغىنىغا ھەسرەتلىنىپ ئىككى قولىنى دۇئاغا كۆتىرىپ: «ئەي پەرۋەردىگارا، مەندەك ئاجىز بەندەڭنى مېھرىۋان ئاتا - ئانامدىن ئايرىپ غېرىپ قىلدىڭ. شەپقەتلىك ئاتا - ئانامنى بىر كۆرۈشكە نېسىپ قىلساڭ! سېنىڭ قۇدرىتىڭ ئۇلۇغدۇر»، دەپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

قادىرئاللا سۈنئىڭ بىرلەن،
بىزگە نەزەر قىلساڭ كېرەك.
كەرىمىڭ كۆپ لۇتفۇڭ بىرلەن،
بىزدىن خەۋەر ئالساڭ كېرەك.

ئەۋۋەل ئادەم سەفى ھەققى،
شەيس، ئىدرىس، نوھ ھەققى،
جۇملە ئۆتكەن نەبى ھەققى،
ماڭا رەھمى قىلساڭ كېرەك.

ئۆتتى ئوشۇل موسا، ھارۇن،
كۇشەندىسى ئېردى پىرئۇن،
توسقان ئېردى بەلئىم بائۇن،
بىزدىن قەدەر ئالساڭ كېرەك.

ئول خېلىل ھەم ئىسمائىلنى،
قۇربان قىلدى ئېزىز جاننى،
ئۆتكۈزمىدىڭ پىچاق كاننى،
بىزدىن گەزەر ئالساڭ كېرەك.

مەككە بىنا قىلدى خېلىل،
قوبۇل قىلدىڭ رەببىم جېلىل،
يەتكۈر مېنى ئەلۋەل ئەلىل،
بىزگە بەھرى بەرسەڭ كېرەك.

ئەيسا، مەريەم ئۆتتى يىغلاپ،
كۆككە چىقتى قەۋمىن تاشلاپ،
كۆپ يىغلىدىم كۆزۈم ياشلاپ،
بىزگە ھۈنەر بەرسەڭ كېرەك.

كەتتى جاھاندىن باش بولۇپ،
بىزلەرنى دەپ كۆپ ئاھ ئۇرۇپ،
مېھراج ئۆززە سەندىن تىلەپ،
بىزدىن زەرەر ئالساڭ كېرەك.

تۆرت يارى ئول تەڭ با ساپا،
ھەسەن ـ ھۈسەندەك كەر بالا،
ئۆتتى جەمى ئەنبىيائ،
بىزگە رەھىم قىلساڭ كېرەك.

قويغان ماڭا ئىبراھىم ئات،
ئېرۇر ماڭا بۇ ئەللەر يات،
زالىم قولىدىن بەر نىجات،
بىزدىن ئەسەر ئالساڭ كېرەك.

گۆر ئوغلى كۆزلىرىدىن مۇنچاق، مۇنچاق ياش تۆكۈپ، پەيغەمبەر، ئەنبىيا ـ لارنى شەپى كەلتۈرۈپ مۇناجات ئوقۇپ ئولتۇراتتى، شاھ مەھسۇرخان ئۇنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ كەلدى ۋە ئۇنىڭ قىلىۋىگە قاراپ قولىنى كۆتىرىپ يىغلاپ دۇئا قىلىۋاتقانلىغىنى كۆردى ۋە ئاڭا: «ئەي ئىبراھىم، سەن بىرەر دەرتكە مۇپتىلا بولدۇڭمۇ؟ ئويدە يالغۇز ئولتۇرۇپ مۇنچە يىغلىشىڭنىڭ سەۋىۋى نىمىدۇر؟ ھەرقانداق دىردىڭ بولسا ماڭا ئېيىت، سېنى رەنجىتكەن دۈشمەنلىرىڭدىن ئەنتىڭنى ئېلىپ بېرەي»، دىدى. ئىككىسىنىڭ ئوتتۇ ـ رىسىدا سوئال ـ جاۋاپ بولدى.

سوئال:

ئول كۈن بولدۇڭ ئوغلانىم نەۋكەرسەن ماڭا،
راستىڭ دىگىل ئوغلانىم ئەرزىڭ سورايىن،
بىراۋ زۇلۇم قىلغان بولسا دىگىل سەن ماڭا،
ئەرزىڭنى دىگىل ماڭا دادىڭ سورايىن.

جاۋاپ:

شەھىنشاھىم سورساڭ مېنىڭ ئەرزىمنى،
ئاتام بىرلەن ئانامدىن قالدىم، يىغلارمەن.
سورىما مەندىن ھالۇ ئەھۋال دەردىمنى،
ئاتام بىرلەن ئانامدىن قالدىم يىغلارمەن.

سوئال:

كىم ئۇردى ئېيىت، كىم سوقتى ئېيىت، بېرەي داد،
كۆپ يىغلىما مۇندىن كېيىن بولغىل شاد،
سېنى ئەيلەيىن بۇ غەملەردىن ئازات،
پۇلسىز بولساڭ بۈگۈن ئۇنى بېرەيىن.

جاۋاپ:

مەندىن سورساڭ ئەسلا يوقتۇر ھېچ دەردىم،
ئاتام مازاراتىن كۆرمەك خىيالىم،
ھاجىتىم يوق مالۇ دۇنيادىن شاھىم،
مۇقامىمدىن ئايرىلىپ قالدىم، يىغلارمەن.

سوئال:

مەندىن قورقما گۇناھىڭدىن ئۆتتۈممەن،
سېنىڭ ئۈچۈن زەھەر خۇناپ يۇتتۇمەن،

ھالىڭ دىگىل راۋان دىدىم ئوغلۇممەن،
قايسى ھاجەت سەندىن چىقسا قىلايىن.

جاۋاپ:

ئەرزىم شولدۇر شاھا مۇلكۇم بىر كۆرسەم،
ئاتام مازاراتىن كۆزۈمگە سۈرتسەم،
ئىچ دەردىمنى چىقىرىپ ئاندىن مەن كەلسەم،
ئول كۈن ئانام مەندىن قالدى، يىغلارمەن.

سوئال:

ئول مازارات قاياندادۇر ماڭا دە،
مالۇ مۇلكۇڭ ئاتا - ئاناڭ قاياندە،
خەلقلىرىڭنى يوشۇرسەن بۇ يەردە،
جايىڭ دىگىل بۇگۈن جاۋاپ بىرەيىن.

جاۋاپ:

سورساڭ مەندىن شاھىم ئاتام ئېتىنى،
بادى خازان ئۇچۇرغاندۇر خېتىنى،
ماكان ئەيلەپ بىزلەر يەرنىڭ تېگىنى،
ئول كۈن كالام مەندىن قالدى يىغلارمەن.

سوئال:

بىر ئىككىيلەن بېرىپ كۆرۈپ كېلەيلى،
تۇپراقىنى ياساپ قويۇپ يانايلى،
تاملا سېلىپ گۇمبەز بىنا قىلايلى،
باشلا مېنى بۇگۈن مەن ھەم بارايىن.

جاۋاپ:

سۇلتان دۇرسەن ساڭا بارماق ئار تۇرۇر،
گۈلزار ئەمەس ئول يەر بەسى خار تۇرۇر،
ئۇششاق - چوڭلار گۈل يۈزۈڭگە زار تۇرۇر،
ئاتام بىرلە ئانامدىن قالدىم، يىغلارمەن.

سوئال:

جاۋاپ بەردىم مەھمۇرلۇغۇم بىلۇرسەن،
بۇگۈن بېرىپ ئەرتە يېنىپ كېلۇرسەن،
تېز كەلمىسەڭ سۆزۈم تەھقىق ئۆلەرسەن،
سەن كەلگۈنچە مەن ھەم دۇئا قىلايىن.

جاۋاپ:

گۆر ئوغلى دەر ئاتىمنى سەن ئىشىتسەڭ،
رۇخسەت بېرىپ ماڭا جاۋاپلار بەرسەڭ،
ھايال بولماي كېلەي ئەگەر سەن بىلسەڭ،
ئول كۈنى مەن بۇبامدىن قالدىم، يىغلارمەن.

گۆر ئوغلى شاھ مەھمۇرخاننىڭ بۇنداق ياخشى سۆزلىرىدىن تەسىرلىنىپ، پەگاغا چۇشۇپ تازىم بىجا كەلتۇردى ۋە: «ئەي پادىشاھى ئالەم، بۇگۈن كېچە ئاتام-ئانام چۇشۇمگە كىرىپ قاپتۇ، شۇڭا كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ يىغلىدىم. ئەي كىرەملىك شاھىم، مۇشۇ كۈنگە قەدەر ماڭا ھېچ كىمدىن دىل ئازار يەتمىدى. كەمىنە پېقىرگە رۇخسەت بەرسىلە، ئاتا - ئانامنىڭ تۇپرىغىغا بېرىپ دۇئا قىلىپ كەلسەم!» دىدى.

شاھ مەھمۇرخان گۆر ئوغلىغا: — رۇخسەت بېرەي، لېكىن بۇگۈن بېرىپ، ئەتە ناشتا ۋاقتى بىلەن قايتىپ كېلىسەن. ئەگەر مۇھلەت ئېشىپ كەتسە، كەينىڭدىن ئادەم ئەۋەتىپ ئەكەلدۇرۇپ، بېشىڭنى كېسىمەن! دىدى.

گۆر ئوغلى شاھتىن رۇخسەت ئېلىپ يەنە بىر تازىم بىجا كەلتۇردى ۋە ئارغىماققا مىنىپ بەلىخ شەھرىدىن چىقتى.

ئۇ مېھرىۋان ئاتا - ئانىسىنى تېزرەك كۆرۈش مەقسىدىدە ئاتنى شامالدەك چاپتۇرۇپ، سەككىز پەرسەڭلىك يولنى ئىككى ئاش پىشىم ۋاقىت ئىچىدە باستى. شە گۆرگە

ئون چاقىرىم يول قالغاندا، ئۇ ئاتىنىڭ ئۆزىنى تاشلاپ: — ئەي مېھرىۋان ئاتا، ئەي جان ـ جىگەر ئانا، قايدا سىلەر؟ دەپ يۈگۈرگەن پېتى شەمى گۈرنىڭ بېشىغا يېتىپ كەلدى. ئاندىن ئالدىراشچىلىقتا يىقىلىپ، پۈتلىشىپ شەمى گۈرنىڭ ئىچىگە كىرىپ، ئەسسالامۇئەلەيكۇم! دەپ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئاياقلىرىنى يۈز ـ كۆزىگە سۈرتۈپ بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتلىرىنى مۇنداق بايان قىلدى:

ئايا جانىم پەدەر ئاڭلاڭ،
پەلەك بىزنى جۇدا قىلدى.
سۆزۈم باشتىن تۇرۇپ تىڭلاڭ،
يۈرەك باغرىم يارا قىلدى.

سىزدىن رۇخسەت ئېلىپ چىقتىم،
تولا كىيىكلەرگە دام قويدۇم،
سەيدلارنى مەن ئېلىپ يۈردۈم،
قاراقچىلار جاپا قىلدى.

ئېلىپ يۈردى مېنى باغلاپ،
ساتاي دەپ شەھەرنى چاغلاپ،
يۈرەگىمنى ئۇلار داغلاپ،
ئۇلۇغ يولنى بىزا قىلدى.

قاراقچىغا ئول شاھ ئۇچراپ،
تۈتۈپ ئالدى تامام باغلاپ،
باشنى كەستى تون چولغاپ،
پەلەككە شاھ ئىزا قىلدى.

خۇدا ساقلاپ مېنى ئاندا،
مەھرەم ئەيلەپ ئول كۆن يولدا،
ئۆزۈم شاتىر ئەمەل قولدا،
سوراپ ۋاقتى سادا قىلدى.

ئول شاھ سوردى مېنىڭ ئەرزىم،
ئاڭا ئېيتتىم تامام دەردىم،
دىدى بارغىل جاۋاپ بەردىم،
دىبان سۆزنى ئادا قىلدى.

گۆر ئوغلى دەر بالاڭدۇرمەن،
غېرىبى بىناۋاڭدۇرمەن،
رەپىقى مۇددىئاڭدۇرمەن،
بالا قىلدى خۇدا قىلدى.

گۆر ئوغلى يىغلاپ تۇرۇپ، بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتلىرىنى بايان قىلدى. ئۇچەيلەن يېرىم كېچىگىچە ھال ـ مۇڭ تۆكۈشتى.

ئەتىسى گۆر ئوغلى سەھەر تۇرۇپ ناشتا قىلغاندىن كېيىن، ئاتا ـ ئانىسى بىلەن خوشلاشماقچى بولۇپ: «ئەي بۇزرۇكۋار ئاتا، ئەي مېھرىۋان ئانا، ماڭا رۇخسەت بېرىڭلار! مۇندىن زىيادە ھايال بولۇپ قالسام، زالىم شاھ كەينىمدىن ئادەم ئەۋەتسە، ھەممىمىز ھالاك بولىمىز. خۇدا خالىسا مەن سىلەرنى يوقلاپ تۇرىمەن»، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

رۇخسەت بېرىڭ كەئبەم ئاتام،
كېتەي بۇگۈن بەلىخ شەھرىگە.
دۇئا قىلىڭ ھەر سۇبھى شام،
كېتەي بۇگۈن بەلىخ شەھرىگە.

زالىم مېنى ئالدى تۇتۇپ،
نەۋكەر بولغىل سەن ماڭا دەپ،
يۈردۈم ئاتا، قانلار يۇتۇپ،
كېتەي بۇگۈن بەلىخ شەھرىگە.

قىلىڭ ئاتا ماڭا دۇئا،
دائىم تىلەڭ ھەقتىن پانا،
پەلەك قىلدى بىزنى جۇدا،
كېتەي بۇگۈن بەلىخ شەھرىگە.

سائەت ئۆتۈپ كەتسە ئىشىم،
غەمگە تولۇر ئىچى ـ تېشىم،

AltunOq

يەتمەس بۇ يەرگە نالىشىم،
كېتەي بۇگۈن بەلىخ شەھرىگە.

كەلدىم تىلەپ رۇخسەت ئاران،
كەلسە ئىزلەپ سوراپ بويان،
بىرگە بولۇر ئۇرسا زىيان،
كېتەي بۇگۈن بەلىخ شەھرىگە.

گۆر ئوغلى دەر يىغلار ساڭا،
دۇئا قىلدىڭ ئاتا ـ ئانا،
نەۋكەر بولدۇم ئول كۆن ئاڭا،
كېتەي بۇگۈن بەلىخ شەھرىگە.

ئەدھەم پەرزەنتىگە قاراپ دۇئا قىلىپ مۇنداق دىدى: كۆزۈمنىڭ نۇرى، بىلىمىنىڭ مادارى ئوغلۇم، سىز ھەم بىزلەردەك مۇشپىق ئاتا ـ ئانىڭىزدىن رازى بولۇڭ. ئەي ئوغلۇم، ئۇ زالىم پادىشا يېقىن كۈنلەردە پىقىر ئاتىڭىزنى سىزنىڭ ئالدىڭىزدا كۆزىڭىزگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ شېھىت قىلۇر. ئانىڭىزنى ھەم بۇ شەمى گۆردىن ئېلىپ چىقىپ ئۆلتۈرمەكچى بولغاندا، شاھنىڭ ۋەزىر ـ ۋۇزرالىرى ئۇنىڭ گۇناھىنى تىلەپ ئالۇر. ئاندىن زالىم پادىشا ئۇنى سۆرەپ ـ قىيناپ شەھەرگە ئېلىپ كېتۇر. سىزگە شۇنى ئېيتىپ قويايكى، بۇ ۋاقىتتا ھەرگىز كۆزىڭىزنى ياشلاپ يىغان چەكمەڭ! زالىم شاھ گۇمانلىنىپ سىزگە زىيان يەتكۈزمەسۇن. سىزدىن ئۈمىدىم شۇكى، مېنى شېھىت قىلغاندىن كېيىن تۇپرىغىمغا كېلىپ پات ـ پات دۇئا قىلىپ تۇرۇڭ! روھىم سىزدىن شات بولسۇن. كۈنلەردىن بىر كۈنى زالىم پادىشانىڭ نىيىتى بۇزۇلۇپ سىزنى يوقاتماق ئۈچۈن، يەتتە ـ سەككىز كۈنلۈك يەرگە ئۈچ كۈندە بېرىپ كېلىسەن، ئەگەر ئۈچ كۈندە ئىشنى بېجىرىپ كەلمىسەڭ كاللاڭنى ئالىمەن، دەپ بۇيرۇيدۇ. سىز بۇيرۇغان خىزمەتنى بېجىرىپ كەلمەك ئۈچۈن بېلىڭىزنى چىڭ باغلاڭ! لېكىن سىز يولدا ئېزىپ قالىسىز. بىر قانچە كۈندىن كېيىن بىر چاھار باغنىڭ ئالدىغا كېلىسىز. ئۇ چاھار باغنىڭ ئىچىدىن ساھىپجامال بىر قىز ئالدىڭىزغا چىقىپ، ناز ـ كەرەشمە بىلەن سىزنى چاھار باقا تەكلىپ قىلىدۇ. شۇ چاغدا سىز باققا كىرىڭ. ئۇ قىزنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىگە بىجانىدىل ئەمەل قىلىڭ! زىنھار ئۇنىڭ سۆزىدىن چىقماڭ. شۇ قىزنىڭ سەۋەبى بىلەن مۇرادىڭىز ھاسىل بولۇر ۋە ئۆلۈمدىن نىجات تاپارسىز. ئاندىن سۇلتانلىق تەختىگە چىقىپ ئولتۇرىسىز.

ئەدھەم كۆزلىرىنى يۇمۇپ، باتىن كۆزلىرىنى ئېچىپ، كەشپى كارامەتلىرى بىلەن گۆر ئوغلىنىڭ ئالدىغا ئۇچرايدىغان ئىشلارنى بىر ـ بىر ئېيتىپ بەردى. ئاندىن ئوغلىنىڭ بېشىدىن ـ ئايىغىچە قاراپ ئايرىلغۇسى كەلمەي يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق دىدى:

بالام سەندىن رازىدۇرمەن،
سەن ھەم رىزا بولغىل ئەمدى.
كۆرەر كۈندىن ئادادۇرمەن،
يېقىن كەلدى قازا ئەمدى.

كۆرەرسەن مېنى ئۆلتۈرسە،
قارا يەر ئىچرە كۆمدۈرسە،
ئاناڭغا زۇلۇم يەتكۈرسە،
چىقارما ياش راۋا ئەمدى.

داۋاسىز دەرتكە قالغايسىز،
زالىمنىڭ باشىنى ئۈزگەيسىز،
بەلىخ شەھرىنى سورغايسىز،
بولۇرسىز پادىشاھ ئەمدى.

كىشىگە ئېيتما سىرىڭنى،
چىقارما ئەسلى ئاھىڭنى،
كىمەرسە بىلسە ھالىڭنى،
بولۇر كۆپ ماجرا ئەمدى.

ھايال بولماي بىرىلىك يولدا،
خىياللار كۆپتۇر ئۇل شاھدا،
ئۆزۈڭنى ئاسرا بارغاندا.
دۇئا قىلغىل ماڭا ئەمدى.

ئاتاڭ ئەدھەم قويۇپ دۇنيا،
گۇمان قىلۇر سەندىن ئۇل گۇمراھ،
ئىمانىم مەشغۇلۇم ئاللا،
تاپالماسمەن داۋا ئەمدى.

ئەدھەم سۆزىنى تۈگىتىپ، گۆر ئوغلىغا رۇخسەت بەرگەندىن كېيىن، مەلىكە گۈل سەلىمە ئوغلىنىڭ ئالدىدا يىغلاپ تۇرۇپ: «ئەي چەشمە چىراغىم ئوغلۇم، مەندەك زەئىپ مۇشپىق ئاناڭنى تاشلاپ كېتەر بولدۇڭ. خەير، دىلىمنىڭ باھارى، سېنى ئاللاغا تاپشۇردۇم!» دەپ بۇ نەزمنى ئوقۇدى:

جىگىرىم جانىم بالام،
ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.
مۇندا تۇرماق ساڭا ھارام،
ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

ئەدھەم كەبى يۇرت تاشلىدىم،
جۇرجىسقا ئوخشاش قاينىدىم،
يەھيا سۈپەت قان يىغلىدىم،
ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

مۇساغا ئوخشاش باقى لەپ،
ئەيسا كەبى كۆككە چىقىپ،
ئۇل زىكرىيادەك ئىڭراتىپ،
ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

ئۆزۈڭنى تاشلاپ ئوتقا سەن،
قىلدىڭ ئۆزۈڭنى ئاندا بەند،
يىغلار ئاتاڭ ئاناڭ بىلەن،
ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

قالدىم يۈرەك قانغا تولۇپ،
قەقنۇس كەبى رەڭگىم سولۇپ،
ئاتا - ئاناڭ بىرگە بولۇپ،
ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

زالىم ئاتام قىلسا زۇلۇم،
بولغاي قارالغىدىن ئويۇم،
يىغا بىرلەن ئۆتەر كۈنۈم،
ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

ئانام سەلىمە دەرمۇ سىز،
كەتكىل قاشىمدىن تېز - تېز،
ئاتا - ئاناڭ بىز ئىككىمىز،
ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

مەلىكە سەلىمەمۇ ئوغلىغا رۇخسەت بەردى. گۆر ئوغلى ئاتا - ئانىسىدىن ئايرىلغۇسى كەلمەي، كۆزلىرىدىن يامغۇردەك ياش تۆكۈپ بۇ نەزمنى ئوقۇدى:

سەھەر ۋاقتىدا تولغاق يەپ،
مېنى تۇققان ئانامدۇر سەن،
بۆشۈگۈمنى تەۋرىتىپ،
ھىچ ئۇيىمىغان ئانامدۇرسەن.

ئۆزۈم بۇ يەرنى تاشلارمەن،
دۈشمەن قاشىغا بارۇرمەن،
غۇربەتلىكتە يىغلارمەن،
قاراپ قالغان ئانامدۇرسەن.

ئاتام قورقۇتتى كۆپ بىزنى،
كېتەر ئېرمىش ئېلىپ سىزنى،
خۇدا بەرسە ماڭا ئىزنى،
نەزەر سالغان ئانامدۇرسەن.

گۆر ئوغلى دەر شۇ سائەت،
قىلاي تەسبىھنى مەن ئادەت،
سالۇرمەن شاھقا كۆپ غارەت،
جاۋاپ بەرگىل، ئانامدۇرسەن.

گۆر ئوغلى ئىبراھىم ئاخىرى ئىلاجە-سىز ھالدا ئاتا-ئانىسى بىلەن خوشلىشىپ يولغا راۋان بولدى.

ئەدھەم ئوغلىنىڭ قارىسى كۆزىدىن يۈتكىچە يىغلاپ تۇرۇپ، بۇ نەزمنى ئوقۇدى:

كەتتىڭ بالام مېنى تاشلاپ چۆللەرگە،
دىدار قالدى قىيامەتكە باقى راق.
يىغلاپ قالدى ئاتاڭ قاراپ يولۇڭغا،
كۈنۈم پۈتتى ئاناڭ قالدى تاقى راق.

خۇدا بەرسۇن ساڭا ھىممەت غەيرەتنى،
قويماغىل سەن زىنھار شەۋكەت، ئەدەپنى
كۆرگىل بالام سۇلتان بولۇپ دۆلەتنى،
قىلسا شېھىت، بالام تۇرغىل نېرىراق.

ھارام بولدى تۇرماق ماڭا بۇ دۇنيا،
ھېچ تاپمىدىم سەندىن ئۆزگە ئاشنا،
شېھىت قىلسا ئۇل كۈن مېنى پادىشا،
ئەجەل يەتسە ماڭا يوقتۇر ساقىراق.

ئۈممەت ئېردىم مۇستاپاغا ئەزەلدە،
بۇگۈن قالدىم جان ۋەھىمدىن ئىگراندە،
كېتەر ۋاقتىڭ يەتتى ئەدھەم چىناندە،
ئىمان بەرسە ماڭا ئىگەم ئالىراق.

ئەدھەم بىلەن مەلىكە سەلىمە شەمى

گۆرنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئالىلانىڭ تائەت-ئىبادىتىگە مەشغۇل بولۇپ تۇرسۇن.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى گۆر ئوغلى ئىبراھىمدىن ئىشىتىڭ:

گۆر ئوغلى ئاتا-ئانىسىنىڭ ئالدىدىن كۆز يېتىم يەرگە بېرىپ ئارغىماقنى مىندى ۋە مەنزىللەرنى ئارقىغا تاشلاپ شەھەرى بەلىخقە يېتىپ كەلدى. ئاتنى جايلاپ قو-يۇپ ئوردىغا كىرىپ شاھ مەھمۇرخانغا تا-زىم بىجا كەلتۇردى.

پادىشا مەھمۇرخان: «ئەي گۆر ئوغلى ئىبراھىم، ئولتۇر، ئاتا-ئاناڭنىڭ تۇپرىغىغا بېرىپ دۇئا قىلىپ كەلدىڭمۇ؟» دەپ سورى-دى. گۆر ئوغلى جاۋاپ بېرىپ كۆرسىتىل-گەن جايدا ئولتۇردى.

ئەلقىسسە: ئاردىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ، بىر كۈنى پادىشا مەھمۇرخاننىڭ كۆڭلىدە شىكار قىلماق ھەۋىسى پەيدا بول-دى ۋە گۆر ئوغلىنى ئۆز ئورنىدا قويۇپ ۋەزىر-ۋۇزرالىرى، لاۋا-لەشكەرلىرى بە-لەن دەشت-باياۋان تەرەپكە راۋان بولدى.

گۆر ئوغلى شاھنىڭ ئورنىدا دەرتمەند-لەرنىڭ ئەرزىنى ئادالەت بىلەن سوراپ يامانلارنىڭ جازاسىنى بېرىپ ھۆكۈم يۈرگۈ-زۈش بىلەن مەشغۇل بولدى. شەھەر خەلقى گۆر ئوغلىنىڭ ئادىللىغىغا تەشەككۇر ۋە ئاپىرىنلار ئوقۇپ، بۇ نەۋكەر يىگىتكە پادى-شالىق يارىشىدىكەن، كەم-كۈتىسىز پادىشاغا لايىق يىگىت ئىكەن، دېيىشتى.

بىر كۈنى گۆر ئوغلى بېرىلگەن ئاش-نى زەرجاپ داستىخانغا يۆگەپ قويۇپ ئان-دىن بىر دوستىنىڭ قېشىغا كەلدى ۋە: ئەي بۇرادەر، بۇگۈن ئۇستىخانلىرىم ئەجەپ ئاغرىپ، بېشىم قېيىۋاتىدۇ. ئوردىدا پۇقرا-لارنىڭ ئەرزىنى سورىيالمايدىغان ئوخشاي-مەن. ئەتىگىچە مېنىڭ ئورنۇمدا ئوردا

خىزمىتىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرسىڭىز! دەپ ئۆز خانىسىغا قايتتى. ئۇ ناماز خۇپتەندىن كېيىن زەرباپ داستىخانغا يۆگەپ قويغان ئاشنى قولىغا ئېلىپ، ئارغىماققا مىنىپ ئۇ-زىنى ھىچكىمگە بىلىندۇرمەي شەھەردىن چىقىپ، ئانا ماكانىغا راۋان بولدى. ئۇ، شەمى گۆرنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئاتتىن چۈشتى، گۆرنىڭ ئىچىگە بېشىنى تىقىپ تۇرۇپ ئاتا-ئانىسىغا قاراپ مۇنداق دىدى:

ئەسسالامۇئەلەيكۇم پەدەر ۋالىدەم،
بۇگۈن ساڭا مۇشتاق مەن ياكۆر.
ئۆزۈڭدىن ئايرىلىپ كۆپ تارتتىم ئەلەم،
بۇگۈن ساڭا مۇشتاق مەن ياكۆر.

پەلەك سالدى ماڭا دەردۇ ئەلەمنى،
قاچىاق كېرەك دىيار تۇتۇپ ئەجەمنى،
مۇندىن كەتسەك كۆرمىگەيمىز ئەلەمنى،
بۇگۈن ساڭا مۇشتاق مەن ياكۆر.

يا ھىندۇستان، مازانداران قاچايلى،
چىراغ يەكلىغ بىز بۇ يەردىن ئۇچايلى،
يا جەڭ ئۈچۈن جاندىن كېچىپ چىقايلى،
بۇگۈن ساڭا مۇشتاق مەن ياكۆر.

ئىش پۈتمىگەي مۆكۈپ چۆكۈپ يوشۇرۇنۇپ،
ئۇل زالىمدىن قېچىپ يۈرۈپ قورقۇشۇپ،
ياتارمىزمۇ گۆرگە كىرىپ مۆكۈشۈپ،
بۇگۈن ساڭا مۇشتاق مەن ياكۆر.

گۆر ئوغلىمەن، كەلدىم چېپىپ شۇ سائەت،
بىر تاۋاق ئاش ئېلىپ كەلدىم بۇ ھالەت،
ھەقتىن كەلگەن سىزگە رىسقى زىياپەت،
بۇگۈن ساڭا مۇشتاق مەن ياكۆر.

گۆر ئوغلى ئاتا-ئانىسى بىلەن يىغلاپ كۆرۈشتى، ئۇ ئېلىپ كەلگەن تائامنى ئاتا-ئانىسىنىڭ ئالدىغا ئەدەپ بىلەن قويۇپ، ئۇلارنى تائامغا تەكلىپ قىلدى. ئانىسى: — ئەي جىگەر پارەم بالام، بۇ ئاشنى بىز يىمەيمىز. بىزلەرگە زالىمنىڭ تائامى ھارامدۇر. سەن كېچە-كۈندۈز ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىسەن. بۇ تائامنى ئۆزەڭ يىگىن، ساڭا ھالالدۇر»، دىدى.

گۆر ئوغلى ئاتا-ئانىسىغا قاراپ: «ئەي ھۆرمەتلىك ئاتا، ئەي مېھرىۋان ئانا! بۇ تائامنى مەن سىزلەرنى يەرمىكىن دەپ ئەكىلىپتىمەن، يىمىسەڭلەرمۇ مېنىڭ يۈز خاتىرەم ئۈچۈن قولۇمدىن ئېلىپ ئەكىرىپ قويۇڭلار، مەن كەتكەندىن كېيىن جان-جانىۋارلارغا تۆكۈپ بېرەرسىلەر. مەن ناھايىتى ئالدىراپ كەلدىم. ئەي مېھرىۋان ئانا، كەمىنە ئوغلىڭىزغا رۇخسەت بېرىڭ، قايتىپ كېتەي!» دەپ رۇخسەت سورىدى.

گۆر ئوغلى:

خوش قېلىڭلار يىغلاشمايىن،
جانىم ئانام تا كۆرگۈنچە.
ياشىڭنى سەن قىلما ئېقىن،
كەئبەم ئانام تا كۆرگۈنچە.

ئانىسى:

رۇخسەت بېرەي پات-پات كېلىڭ،
يولدا كۆزۈم بولماغۇنچە.
كېلىپ بىزدىن سوئال قىلىڭ،
يولدا كۆزۈم بولماغۇنچە.

گۆر ئوغلى:

ئەي ئانا سەن كۆپ قىلما غەم،
بىر ۋاقتىنى تاپسام مەن ھەم،

ئاللا ماڭا قىلسا كەرەم،
كەئىبەم ئانام تا كۆرگۈنچە.

ئانىسى:

كۆپ قىلدۇرمەن غەم سەن ئۈچۈن،
سەن قايغۇرما كۆپ مەن ئۈچۈن،
كۆڭلۈڭ داۋام خۇرسەن ئۈچۈن،
يولدا كۆزۈم بولماغۇنچە.

گۆر ئوغلى:

سەنسىز نىچۈك راھەتتىمەن،
كۆڭلۈم تىلەك ھاجەتتىمەن،
ھەر كۈندە يۈز ئاپەتتىمەن،
جانىم ئانام تا كۆرگۈنچە.

ئانىسى:

مەۋلۇم ئىگەم قىلسا خىتاپ،
سەن كۆرمە ھىچ ئەسلا ئازاپ،
خالىق ئەھلىنى كۆرمەك ساۋاپ،
يولدا كۆزۈم بولماغۇنچە.

گۆر ئوغلى:

گۆر ئوغلى دەر بولدۇم ھايال،
زالىمدا بار يۈزمىڭ خىيال،
بىلسە بىراۋ كەلمەك مەھال،
كەئىبىم ئانام تا كۆرگۈنچە.

ئانىسى:

سەلىمە دەر جانىم بالام،
دۇئا قىلاي سىزگە داۋام،
قىلغان ئىشىڭ بولسۇن تامام،
يولدا كۆزۈم بولماغۇنچە.

گۆر ئوغلى ئىبراھىم ئاتا ـ ئانىسىدىن رۇخسەت ئېلىپ، بىر پەرسەڭ يەرگە پىيادە بېرىپ ئاندىن ئارغىماققا مىندى. ئۇ، تاڭ يورۇش بىلەن تەڭ يېتىپ كېلىپ، دەرۋازا ئېچىلغان ھامان شەھەرگە ئۇچقاندەك كىرىپ كەتتى، ئاتنى جايلاپ قويۇپ، كۈن ئۆرلىگەندە ئوردىغا كىردى.

گۆر ئوغلى ئىبراھىمنىڭ دوستى: ئەي بۇرادەر، ئىككى كۈندىن بۇيان سىزنى كۆرمىدىم. قەيەرگە كەتتىڭىز؟ — دەپ سورىدى. گۆر ئوغلى: ئەي بۇرادەر ئەزىزىم! مەن سىزگە بىتاپ بولۇپ قالدىم دىمىدىممۇ؟ بۇ ئىككى كۈندىن بېرى ئۆيدە يېتىپ تەرلەنگەن ئىدىم، بۈگۈن سەھەر ئورنۇمدىن قوپسام خېلى يېنىكلىشىپ شىپا تېپىپتىمەن. مانا ھازىر ئۆيدىن كېلىشىم، — دىدى. دوستى گۆر ئوغلىغا تەختنى بىكارلاپ بەردى. ئۇ تەختكە ئولتۇرۇشى ھامان ھەر تەرەپتىن دەرتمەنلەر كېلىپ دەرت ئېيتقىلى تۇردى. گۆر ئوغلى بۇ دەرتمەنلەرنىڭ داۋاسىنى سوراپ بىرنەچچە كۈننى ئۆتكۈزدى.

ئەلقىسسە: بىر كۈنى شاھ مەھمۇرخان ۋەزىر ۋە ئەمىرلىرى بىلەن شىكاردىن قايتىپ كېلىپ تەخت ئۈستىگە چىقتى. ئاندىن ئوردىدا قالغان ئەمىرلەرگە، مەن شىكارغا چىقىپ كەتكەن ۋاقىت ئىچىدە گۆر ئوغلى پۇقرالارنىڭ ئەرزىنى قانداق سورىدى؟ دەپ سوئال قويدى. ئەمىرلەر: «ئەي پادىشاھى ئالەم، گۆر ئوغلى پۇقرالارنىڭ ئەرزى ئەھۋالىنى ئادىللىق بىلەن سورىدى. ئۇنىڭ ئىشلىرىدىن قىلچىمۇ سەۋەنلىك كۆرمىدۇق، — دەپ جاۋاپ بەردى.

شاھ مەھمۇرخان بۇ سۆزلەرنى ئىشىتىپ، بىنىھايەت شات بولۇپ گۆر ئوغلىنىڭ ئىززىتىنى تېخىمۇ يۇقۇرى كۆتەردى. ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن شاھ

مەھمۇرخان گۆر ئوغلى ئىبراھىمنى ئۆزىنىڭ بىر تۇققان قېرىندىشى شاھ مەھەممەتخاننىڭ قېشىغا ــ قەلئە قۇندۇزغا خىزمەتكە بۇيرۇدى.

گۆر ئوغلى شۇ كۈنى يىگىرمە نەپەر نەۋجۇۋان يىگىتنى ئېلىپ بەلىخ شەھرىدىن ئاتلاندى ۋە بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ قەلئە قۇندۇز شەھرىگە كەلدى. شاھ مەھەممەتخان ئەمىر - ئۇمرالىرى بىلەن ئالدىغا چىقىپ، ئۇلارنى ئوردىسىغا باشلاپ كىردى ۋە كاتتا ئىززەت بىلەن كۈتۈۋالدى.

گۆر ئوغلى شاھ مەھمۇرخان بەرگەن نامىنى شاھ مەھەممەتخانغا تۇتۇپ بەردى. شاھ مەھەممەتخان قېرىندىشى ئەۋەتكەن نامىنىڭ ئۈستىدىن زەر نىسار قىلدۇرۇپ نامىنى ئېچىپ مۇنشىغا بەردى. مۇنىش بەلەن ئاۋازى بىلەن ئوقۇدى: ئەي مېھرىۋان ئىنىم شاھ مەھەممەتخان، بۇ نامە مېنىڭدىن سىزگە ئانداغ ۋەسى بولسۇنكى، مېھرىۋان ئاتام سۇلتان مەھمۇتخان غازى، تاغىمىز سۇلتان سەنجىرى ماخىدىن ماڭا نەچچە نۆۋەت نامە كەلدى. نامىدە شەھىنشاھ ئىغرىسخانىنىڭ پەرمانى بىلەن، شام شەھرىنىڭ دەرۋازىسىنى تۇسۇپ، ئەسقەر شاھ ئابدۇللا مەرۋاننى شەھەردىن چىققىلى قويماي ئۇرۇشۇپ ياتىتۇق، دەپتۇ. بۇ خەۋەرنى سىزگە مەلۇم قىلغان ئىدىم. ئەمما سىزدىن ھېچبىر جاۋاپ بولمىدى. شۇڭا گۆر ئوغلى ئىبراھىم دىگەن نەۋكىرىمنى نامە بىلەن سىزگە ئەۋەتتىم. ئاللا دىدار كۆرۈشۈشكە نىسىپ قىلغاي! نامە تامام ۋەسسالام.

شاھ مەھەممەتخان نامە مەزمۇنىدىن خەۋەردار بولۇپ، گۆر ئوغلىغا ئىززەت - ھۆرمەت قىلىپ بىرنەچچە قېتىم مەجلىس قىلدۇرۇپ بەردى.

كۈنلەردىن بىر كۈنى گۆر ئوغلى يىگىرمە نەۋجۇۋان يىگىت بىلەن قەلئە قۇندۇزنىڭ شەھەر سەھرالىرىنى تاماشا قىلىشقا چىقتى. ئەلقىسسە: شۇ شەھەردە شاھ مەھمۇرخاننىڭ قىزى گۈل سەلىمە ئايىمنى ئەمدۈرگەن بىر ئىنىكئانا بار ئىدى. ئۇ گۆر ئوغلىنى بىر كۆرۈش بىلەن ئۇنى گۈل سەلىمەگە ئوخشىتىپ، دەرھال ئوردا ئىچىگە كىرىپ شاھ مەھەممەتخاننىڭ خوتۇنى مەلىكە گۈلرۇخ ئايىمغا: «ئەي مەلىكە، بەلىخ شەھرىدىن يىگىرمە نەپەر نەۋجۇۋان يىگىت كېلىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىر يىگىتنى كۆردۈم. ئۇ يىگىت غايىپ بولۇپ كەتكەن گۈل سەلىمە ئايىمغا ئەجەپ ئوخشايدىكەن»، دەپ گۆر ئوغلىنىڭ تەۋسىپىنى قىلدى، بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان گۈلرۇخ ئايىمدا شۇ زامان گۆر ئوغلىنى كۆرۈش ئىشتىياقى پەيدا بولۇپ، شاھ مەھەممەتخانغا كىشى چىقاردى ۋە بەلىخ شەھرىدىن كەلگەن يىگىتلەر ئارىسىدا گۆر ئوغلى دىگەن يىگىت بار ئىكەن. شۇ يىگىتنى بىزنىڭ قېشىمىزغا كىرگۈزسىلە، دەپ ئىلتىماس قىلدى.

شاھ مەھەممەتخان شۇ ھامان گۆر ئوغلىنى چاقىرىپ مەلىكە گۈلرۇخ ئايىمنىڭ يېنىغا كىرگۈزدى. گۆر ئوغلى مەلىكە بار ئۆيگە كىرىشتىن تارتىنىپ تاشقىرىدا تۇردى. مەلىكە گۈلرۇخ ئايىم ئۆينىڭ ئىچىدىكى پەردىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ گۆر ئوغلىغا باشتىن - ئاياق قاراپ: ئەي ئوغلۇم، سىز كىمنىڭ پەرزەنتى؟ ئېتىڭىز نىمە؟ قايسى ئاشياندىن پەرۋاز قىلىپ كەلدىڭىز؟ ئاتا - ئانىڭىزنىڭ ئىسمى نىمە؟ قايسى گۈلستاننىڭ سەرۋىرى ۋە قايسى چىمەننىڭ بۇلبۇلى سىز؟ مەن سىزنى بىر كىشىگە ئوخشىتىپ چاقىرتتىم. مېنىڭ بىر تۇققان ئىگىچىم بار ئىدى، ئۇنىڭ دۇنيالىقتا ئاران بىرلا قىزى بار ئىدى، ئۇنىڭ ئېتى گۈل سەلىمە ئايىم بولۇپ، مۇندىن بىرقانچە يىل مۇقەددەم غايىپ بو-

لۇپ كەتـكەن ئـدى. سىز ئىگىچمـنىڭ شۇ
غايىپ بولۇپ كەتكەن قىزىغا ئەجەپ ئوخـ
شايدىكەنسىز، ـــ دىدى. ئاندىن گـۇلرۇخ ئا ـ
يىم بىلەن گۆر ئوغلى ئوتتۇرىسىدا مۇنـداق
سوئال ـ جاۋاپلار بولدى:

سوئال:

ئوغـلۇم دـگىل بۇگۈن ماڭا ئاناڭ كىم،
قورقماي دىگىل سۆزلىرىڭ ئەسلا بىزلەردىن.
ئوغلۇم دىگىل بۇگۈن ماڭا ئاناڭ كىم،
قىلماغىل سەن ئەندىشە هەرگىز بىزلەردىن.

جاۋاپ:

مەندىن سورىما داغى ـ دەردىم تۈمەندۇر،
بۇگۈن مەندىن سورىساڭ ئايىم نە دەرمەن؟
دىلجەمى بولماي ئېيتقان سۆزلەر گۇماندۇر،
بۇگۈن مەندىن سورىساڭ ئايىم نە دەرمەن؟

سوئال:

قابا پەلەك ساڭا كۈلپەت قىلغاندىن
سۆزلىيەلمەي قورقۇپ تۇردۇڭ بىزلەردىن،
راستىڭ دىگىل ئەسلا قورقماي بىزلەردىن،
ئوغلۇم دىگىل بۇگۈن ماڭا ئاناڭ كىم؟

جاۋاپ:

ئانامنى بىلمەسمەن مەندىن سورىغانلار،
ئوخشايدۇر دەپ ماڭا قاراپ تۇرغانلار،
بولۇر ماڭا هەر كۈنى ئاخىر زامانلار،
بۇگۈن مەندىن سورىساڭ ئايىم نە دەرمەن؟

سوئال:

ساڭا بولسا بۇگۈن ئاخىر زامانە،
قىلمىغايمىز ئانداغ ئىشنى يامانە،
ئويناپ كۈلگىل قورقماي روزى شبانە،
ئوغلۇم دىگىل بۇگۈن ماڭا ئاناڭ كىم؟

جاۋاپ:

مېھرىبانلىق قىلىپ مەندىن سورايسىز،
ئوخشايدۇر دەپ باش ـ ئاياغىم قارايسىز،
مەن ئوخشىسام ئوخشىغايمەن، تۇرغايسىز،
بۇگۈن مەندىن سورىساڭ ئايىم نە دەرمەن؟

سوئال:

بىزلەر ئۇنىڭ هىجرى بىرلەن ماتەمدار،
ئىزدەرمىز ئۇنى تۈن ـ كۈن هاتەمدار،
ياقۇپ كەبى يىغلايدۇرمىز زار ـ زار،
ئوغلۇم دىگىل بۇگۈن ماڭا ئاناڭ كىم؟

جاۋاپ:

مېنى سورىساڭ ئەلدىن پىنھان يېرىم بار،
ئېيتمايدىغان كىشىگە مېنىڭ سىرىم بار،
بىر ۋاقىت تېپىپ ئاندىن ئېيتۇر كىشىم بار،
بۇگۈن مەندىن سورىساڭ ئايىم نە دەرمەن؟

سوئال:

گۈلرۇخ خانىمەن بىلدىم سېنىڭ سۆزۈڭدىن،
ئوخشىتىپمەن ئاڭا يۈزۈڭ ـ كۆزۈڭدىن،
قاش-كىرپىگىڭ، هەممە قەددىڭ ـ هۈسنۈڭدىن،
ئوغلۇم دىگىل بۇگۈن ماڭا ئاناڭ كىم؟

جاۋاپ:

گۆر ئوغلى دەر ئاتىمنى ئەلنىڭ ئىچىندە،
تۇغۇلغانمەن ئۆزۈم گۆرنىڭ ئىچىندە،
كىشى بىلمەس مېنى سورىساڭ بۇ يەردە،
بۇگۈن مەندىن سورىساڭ ئايىم نە دەرمەن؟

گۆر ئوغلى بىر ئاھ تارتىپ قارا كۆزلىرىگە ياش ئالدى. بۇ يەردە پادىشا مەھەممەتخانمۇ بار ئىدى. بۇ سورۇندا هازىر بولغانلارنىڭ گۇمانى ئېشىپ، ئۇلار گۆر ئوغلىنىڭ چوقۇم گۈل سەلىمە ئايىمنىڭ ئوغلى ئىكەنلىگىگە ئىشەنچە هاسىل قىلدى.

مەلىكە گۈلرۇخ ئايىم گۆر ئوغلى بىلەن قايتىدىن كۆرۈشۈپ ئۇنى بۇرۇنقىدىن ئەۋزەلرەك ئىززەت - هۆرمەت بىلەن قايتۇردى.

گۆر ئوغلى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن شاھ مەھەممەتخان پەرمان قىلىپ: «بۇ سىر ئەسرارنى هېچ كىشى بىلىپ قالمىسۇن. ئەگەر ئاكام شاھ مەھمۇرخان ئاڭلاپ قالسا، بىزلەر بۇ ياش يىگىتنىڭ جېنىغا زامىن بولغان بولىمىز. كىم بۇ سىرنى ئاشكارا قىلسا، تىلىنى كېسىمەن!» دەپ ئېلان قىلدى.

شاھ مەھەممەتخان ئەتىسى سەھەر قېرىندىشى شاھ مەھمۇرخانىنىڭ ئەۋەتكەن نامىسىگە جاۋاپ يېزىپ بىرمۇنچە سوغا - سالاملارنى ھەدىيە قىلىپ، گۆر ئوغلىنى يىگىتلىرى بىلەن بەلىخ شەھرىگە يولغا سالدى.

گۆر ئوغلى باشلىق يىگىتلەر بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ بەلىخ شەھرىگە يېتىپ كەلدى. شاھ مەھمۇرخان قېرىندىشى ئەۋەتكەن سوغا - سالام ۋە مەكتۇپنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ بىھەد خوشال بولدى.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى قۇندۇزدا گۆر ئوغلى ھەققىدە شاھ مەھەممەتخانىنىڭ خوتۇنىغا خەۋەر بەرگەن ئىنىكئانىدىن ئىشىتىڭ:

قەلئە قۇندۇزدا گۆر ئوغلىنىڭ قىلغان سۆزلىرىنى ئاڭلاپ گۇمانى تېخىمۇ كۈچەيگەن ئىنىكئانا قۇندۇز شەھرىدىن چىقىپ بىرقانچە كۈنلەر يول يۈرۈپ بەلىخ شەھرىگە كەلدى. ئاندىن ئۇ، شاھ مەھمۇرخانىنىڭ خوتۇنى قېشىغا كىرىپ، ئۇنىڭغا مەلىكە گۈلرۇخ ئايىمدىن سالام يەتكۈزۈپ قەلئە قۇندۇزدا گۆر ئوغلىنىڭ قىلغان سۆزلىرىنى ئەۋەلدىن - ئاخىرغىچە بايان قىلىپ ئېيتتى، ئۇ: — ئەي مەلىكە ئالىلىرى، ئۆزلىرىنىڭ غايىپ بولۇپ كەتكەن قىزلىرى گۈل سەلىمەگە ئاشۇ گۆر ئوغلى ئاتلىق مەھرەم يىگىت ئەجەپ ئوخشايدىكەن، — دىدى.

شاھ مەھمۇرخانىنىڭ خوتۇنى مەلىكە دۇختەربانۇ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ هاڭ - تاڭ بولۇپ قېتىپلا قالدى. ئۇ، ئارى راست، گۆر ئوغلى ئىبراھىم قىزىم گۈل سەلىمەگە ھەقىقەتەن ئوخشايدۇ. مۇشۇ كۈنگە قەدەر گۆر ئوغلىدىن بۇ ھەقتە بىرەر گەپ - سۆز سورىماپتىمەن، ھەلىھەم بولسىمۇ سوراپ كۆرەي، دەپ شاھ زالىمغا بىلدۈرمەي گۆر ئوغلىنى ئالدىغا چاقىرتتى، ئۇنى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئالدىغا زەرباپ داستىخان سالدى، ھەر خىل تائاملارنى تىزىپ ئىززەت - هۆرمەت كۆرسەتتى. تائامدىن كېيىن، مەلىكە دۇختەربانۇ شىرىن سۆزلەر بىلەن: «ئەي پەرزەنت، كىمنىڭ ئەۋلادى بولىسىز؟ ئاتا - ئانىڭىزنىڭ ئېتى نىمە؟ ئۇلارنىڭ جاي - ماكانى قەيەردە؟ بىزدىن يوشۇرماي نەسەپنامىڭىزنى بايان قىلىڭ!» دىگەندە گۆر ئوغلى قارا كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ئۇرۇق - ئەۋلادىنى مەلىكە دۇختەربانۇغا بايان قىلىپ مۇنداق دىدى:

جىگەردىن سۆز - سۆخەنىمنى،
ساڭا ئېيتسام تامام يىغلار.
بايان قىلسام مەن ئەسلىمنى،
ئىشىتكەن خاسۇ ئام يىغلار.

ئۆزۈم ئەۋلادى ھەيدەرمەن،
تەرىقى چۈن قەلەندەرمەن،
تۇتۇپ دەشتلەردە لەنگەرمەن،
غېرىپقا سۇبھى شام يىغلار.

مۇھەممەتدۇر ئەلى ئوغلى،
ئۇنىڭ ئوغلى ئەھمىدى زەمچى،
ئەھمەد ئوغلى ئەلى زەمچى،
سۇخەندانىم كالام يىغلار.

كى بىر دۇنيايى تەركىدىن،
بىلۇرسەن قەلئە زەمچىدىن،
قەلەندەر سەرخىل نەسلىدىن،
كى ئەدھەم سۇبھى شام يىغلار.

غېرىپ بىكەس يېتىمدۇرمەن،
زالىم قولىدا غەمدە دۇرمەن،
ئەجەل يانىدە جىمدۇرمەن،
ماكانىسىز بى مۇقام يىغلار.

ئاتام يوقتۇر مېنىڭ ئەسلا،
ئاناسىز مەن سۆزۈم ئاڭلا،
خالايىقتىن ئىدۇك ئەئلا،
گۆر ئوغلىغا تامام يىغلار.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ دۇختەربانۇ باشلىق كېنىزەكلەر يىغلىشىپ كەتتى. شۇ ھامان گۆر ئوغلىدا ئەندىشە پەيدا بولدى، ئۇ تاشقىرى چىقماقچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرغان ئىدى، مەلىكە دۇختەربانۇ ئۇنىڭ ئالدىنى توستى. قېشىغا ئولتۇرغۇزۇپ، شاھانە تونلار كىيگۈزدى ۋە ئىززەت - ئىكرام قىلىپ: ئەي بالام، بىردىن ھەرگىز ئەندىشە قىلماڭ. ھەر كۈنى مېنىڭ يېنىمغا بىر - ئىككى قېتىم كىرىپ تۇرۇڭ. سىز مېنىڭ شۇ غايىپ بولغان قىزىم گۈل سەلىمەگە ئەجەپ ئوخشايدىكەنسىز. شۇڭا جامالىڭىزنى كۆرسەم غايىپ بولغان قىزىمنىڭ ئوتى - پىراقى سەل بولسىمۇ بېسىلىدۇ. بىزلەرمۇ بۇ زالىم پادىشادىن بىزاردۇرمىز. ئۇنىڭ بىزگىمۇ سالمىغان زۇلمى قالمىدى. كېچە - كۈندۈز ئاللا-

دىن بۇ زالىمنى يوق قىلغىن دەپ تەلەپ قىلىمىز. كۆڭلىڭىزگە ھېچقانداق شەك - شۇبھە كەلتۈرمەڭ. بۇ سىر ئەسرارنى ھېچبىر كىشىگە ئېيتماڭ، — دەپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

گۆر ئوغلى سۆزۈم ئاڭلا،
ئەجەپ جانىمغا ئوخشارسەن.
بىلۇرمىز يا بۇگۈن تاڭلا،
سۇخەندانىمغا ئوخشارسەن.

خۇدا بەرگەن قىزىم بىر جان،
يوقالدى شۇل كۈنى ئاسان،
نەچچە يىل ئىزدىدۇق چەندان،
لەئەل كانىمغا ئوخشارسەن.

ئاتىن قويغان كۈنى شايىئ،
كىتاپ كۆرسەتتى يوق تالىئ،
يوقاتتى شاھ ئۇنى زايىئ،
زەرەپشانىمغا ئوخشارسەن.

ئاتىم ئەدھەم دىبان شول دەم،
زالىمغا ئۇرۇپ بەرھەم،
دىدى: بەرگىل قىزىڭنى ھەم،
دىگەن باغىمغا ئوخشارسەن.

دىدى: گۆھەر تېپىپ كەلگىل
رىيازەت كۆپ چېكىپ كەتكىل،
تاپالماي دەئۋادىن ئۆتكىل،
شۇ مېھمانىمغا ئوخشارسەن.

چىقىپ كەلتۈردى گۆھەرنى،
ئېلىپ ئېردى شاھ بۇ دۇررىنى،
يىقىتتى ئوردا مەنزىرنى،
پەرىشانىمغا ئوخشارسەن.

ئەۋلىيا ئىكەن ئول ئەدھەم،
چىقىپ كەتتى بولۇپ بىغەم،

يەنە كەلتۈردى كۆپ سۇ هەم،
ئوشۇل جانىمغا ئوخشارسەن.

بولۇپ غايىپ بالام شەهەردىن،
كى تاقەت قالمىدى تەندىن،
مەلىكە سورايدۇر سەندىن،
شەبىستانىمغا ئوخشارسەن.

قىلىك دۇختەر سۆزىن قىسقا،
ئىزلەپ يۇردۇق بەلەن ـ پەستكە،
پەلەك ئول كۈن بولۇپ ئۆزگە،
گۈلىستانىمغا ئوخشارمەن.

مەلىكە دۇختەربانۇ گۆر ئوغلىغا قا-
راپ: ئەي بالام، ئاشۇ غايىپ بولغان قى-
زىمغا بىر قەلەندەر ئەلچى بولۇپ ئۆز نىكا-
هىغا ئېلىشنى نىيەت قىلىپ كەلگەن ئىدى.
ئەپسۇسكى پادىشا بىلەن قەلەندەر ئوتتۇرى-
سىدا ناهايىتى كۆپ جەڭ ـ جىدەللەر بولدى.
ئاخىرى ئۇ قەلەندەر شەهەرنى سۇغا باستۇ-
رۇپ ئۆزى يوقالدى، قىزىممۇ غايىپ بولدى.
ئۇ بىچارە قىزىمنى يەر يۇتۇپ كەتتىمۇ ياكى
دىۋە ـ پىرىلەر كۆيىقاپقا ئېلىپ قاچتىمۇ؟
بۇنىڭدىن ھىچبىر خەۋەر يوق. قىزىم غايىپ
بولغاندىن بۇيان، كىيگىنىم كىپەن، يىگىنىم
زەهەر بولۇپ كېچىلىرى كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەل-
مەيدۇ. ئەي ئوغلۇم، سىز گۈل سەلىمەگە
ئوخشىغانلىغىڭىز ئۈچۈن قېشىمغا چاقىرتتىم!—
دىدى.

گۆر ئوغلى بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئىخ-
تىيارسىز يىغلاپ كەتتى. مەلىكە دۇختەر ۋە
هەممە كېنىزەكلەر، بۇ يىگىت شەكسىز مەلىكە
گۈل سەلىمەنىڭ پەرزەنتى ئىكەن. ئۇنداق
بولمىغاندا كۆزىدىن هەرگىز ياش چىقماس
ئىدى، دەپ، گۆر ئوغلىغا تېخىمۇ ئىززەت ـ
ئىكرام قىلدى. گۆر ئوغلى ئۇلارنىڭ ئالدى-
دىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، مەلىكە دۇخ-
تەربانۇ هەممە كېنىزەكلەرگە گۆر ئوغلى
بىلەن بولغان گەپلەرنى هەرگىز تاشقىرىدا
سۆزلەپ يۈرمەسلىكنى ئېيتتى، كىمدە ـ كىم
بۇ سىرنى ئاشكارىلاپ قويسا، پۈتۈن ئۇرۇق
ئەۋلادىنى قۇرۇتىمەن، دەپ قورقۇتتى.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى پادىشا
مەهمۇرخاندىن ئىشىتىڭ:

پادىشا مەهمۇرخان بىر كېچىسى يې-
تىپ چۈش كۆردى. چۈشىدە، ئۆزى بىر با-
ياۋاندا شىكار قىلىپ يۈرگەنمىش، بىر تە-
رەپتىن بىر شىر كېلىپ ئۇنىڭغا ئېسىلدى.
ئاندىن ئۆزى هەم بىر شىر بولۇپ ئۇنىڭ
بىلەن ئېلىشتى، ئۇ شىرنى يوق قىلدى. شۇ
ۋاقىتتا، ئەسكەرلىرى ئارىسىدىن بىر كىچىك
ئارىسلان بۆسۈپ چىقىپ، ئىرجىسخان ناملىق
چوڭ ئوغلىنىڭ بېشىنى ئۈزۈپ تاشلىدى. بۇ
ۋاقىتتا كىچىك ئوغلى ئىلىنشخان ۋاي ئاكام
دەپ يېقىن كېلىشى هامان، ئارىسلان ئۇنىمۇ
نابۇت قىلدى. پادىشا دەرغەزەپ بولۇپ قولىغا
شەمشەر ئېلىپ مەيدانغا چۈشۈشكە تەمشەلگەن
ئىدى، ھىلىقى كىچىك ئارىسلان پادىشاغىمۇ
هۇجۇم قىلدى، پادىشا مەهمۇرخان «ۋاي!»
دەپ ۋاقىراپ ئويغىنىپ كەتتى. شاه مەهمۇر-
خان مۇنداق چۈش كۆرگىنىگە كۆڭلى پەرى-
شان بولۇپ، مىڭ تەستە تاڭ ئاتقۇزدى.
ئەتىسى ئۇ بارلىق مۇنەججىم ـ هۆكمالارنى
ئوردىغا يىغىپ، ئۇلارغا كۆرگەن چۈشىنى
بىر ـ بىر بايان قىلىپ «چۈشۈمگە تەبىر بې-
رىڭلار!» دەپ پەرمان قىلدى. مۇنەججىم ـ
هۆكمالار پادىشانىڭ كۆرگەن چۈشىگە كۆپ
مۇلاھىزە قىلىپ تەبىر بەردى. پادىشا مۇنەج-
جىم ـ هۆكمالارنىڭ بەرگەن تەبىرىگە قانا-
ئەت هاسىل قىلماي دەرغەزەپ بولۇپ، ئۇ
بىچارىلەرنى زىندانغا تاشلىدى.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى مەلىكە دۇخ-

تەربانۇدىن ئىشىتىڭ:

شۇ كۈندىن باشلاپ مەلىكە دۇختەربانۇدا قىزى گۈل سەلىمەنى كۆرۈش ئىشتىياقى تېخىمۇ كۈچەيدى. بۇ كۈنلەردە زالىم پادىشا شىكارغا چىقىپ كەتكەن ئىدى. مەلىكە دۇختەربانۇ ۋاقىتنى غەنىمەت بىلىپ، بىر بوخچىغا ئېسىل كىيىم - كېچەكلەرنى چەگدى. ئاندىن گۆر ئوغلىنى ھەمرا قىلىپ بىردىن ئاتقا مىندى، ئەلدىن ئوغرىلىقچە بەلىخ شەھرىدىن چىقىپ ئەدھەمنىڭ مەنزىلىگە يېتىپ كەلدى. گۈل سەلىمە ئايىم ئاتلارنىڭ تۇياق ئاۋازىنى ئاڭلاپ تېزلىك بىلەن شەمى گۆر ئىچىگە كىردى ۋە بىر بۇلۇڭدا شەپە چىقارماي بېشىنى يۆگەپ ياتتى.

مەلىكە دۇختەربانۇ گۆرنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئاتتىن چۈشتى ۋە شەمى گۆرنىڭ ئىشىگىدىن بېشىنى تىقىپ: «ئەي قىزىم، قېنى سىز؟» دەپ گۈل سەلىمەنى چاقىردى. گۈل سەلىمەدىن ھېچقانداق جاۋاپ بولمىغاندىن كېيىن بىچارە ئانا كۆزلىرىدىن ھەسرەت - نادامەت يېشىنى ئاققۇزۇپ مۇنداق دېدى:

يېتىپسەن ئۆلمەيىن گۆرنىڭ ئىچىندە،
نەھاجەت ياتمىغىڭ گۆردە بالام سەن؟
قارالدىتۇر ئاتاڭ ئەلنىڭ ئىچىندە،
نەھاجەت ياتمىغىڭ گۆردە بالام سەن؟

كىشى ئۆلسە كۆمەر يەرنىڭ تېگىگە،
نىشان بەرمەي قىلالماسلار ئەھلىگە،
ئۇيالماي چىققىل سەن مېنىڭ ئالدىمغا،
نەھاجەت ياتمىغىڭ گۆردە بالام سەن؟

قىزىم كۆرمەسمىدىڭ ئەرنىڭ يۈزىنى،
ساڭا يەر يۈزىدە ياساپ بەرمەي بىر ئۆيىنى،
يوشۇرۇنۇپ يېتىپسەن گۆرنىڭ ئىچىدە،
نەھاجەت ياتمىغىڭ گۆردە بالام سەن؟

پۇشمانلار تولا بىلسەم سېنىڭدە،
نادامەتلەر تولا باردۇر دىلىڭدە،
ماڭا رۇخسەت بېرىپ: گۆرگە كىرىڭ! دە،
نەھاجەت ياتمىغىڭ گۆردە بالام سەن؟

ئېلىپ كەلدىم نەچچە خىلئەت تونىڭنى،
ئۇنۇتقايسەن كىيىپ كۆرگەن كۈنۈڭنى،
نەخوش كۆرسەم يۈزۈڭ، يا بىر ئۆزۈڭنى،
نەھاجەت ياتمىغىڭ گۆردە بالام سەن؟

ئاناڭ دۇختەر كېلىپ تۇردۇم بۇ سائەت،
ئۇياتماي چىققىل سەن قىلماي نادامەت،
كى قىلماس ھېچ كىشى ساڭا مالامەت،
نەھاجەت ياتمىغىڭ گۆردە بالام سەن؟

گۈل سەلىمە يەنىلا ئاۋاز چىقارماي شۈك ياتتى. مەلىكە دۇختەربانۇنىڭ تاقىتى تاق بولۇپ، يىغلىغان پېتى گۆرنىڭ ئىچىگە كىرىپ قارىسا، قىزى بېشىنى پۈركەپ يىغلاپ يېتىپتۇ. كىيگەن كىيىملىرى پارە - پارە بولۇپ ئەۋرىتىنى يېپىشقىلا ياراپتۇ.

مەلىكە دۇختەربانۇ قىزىغا مۇلايىم سۆزلەپ، بېشىنى يۆلەپ ئۇنى تۇرغۇزدى ۋە ئېلىپ كەلگەن كىمخاپ تونلارنى كىيدۈردى. مەلىكە گۈل سەلىمە ئانىسىغا قارىيالماي يەرگە قاراپ يىغلاپ تۇرۇپ ئېيتتىكى: ئەي مېھرىۋان ئانا، كەمىنە بى ئەقىل قىزىڭىزنى ئۇنتۇپ قالماي ئىزلەپ كېلىپسىز.

ئاندىن ئانا - بالا ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا مۇنداق سوئال - جاۋاپلار بولدى:

گۈل سەلىمەنىڭ سوئالى:

كەلمەك ساڭا نە ھاجەتدۇر مېنى تاشلىماي،
سەردارى يوق قىزنى دېگەن بولۇرمۇ؟

شەھەر ئىچىندە خالايىقنى باشلىماي،
غەمخۋارى يوق قىزنى دىگەن بولۇرمۇ؟

دۇختەر ئايىمنىڭ جاۋاۋى:

ئەي جان بالام بۈگۈن بولما خىجالەت،
سەن يوق كۈنۈم كەچمەدى بىر كۆرمىگۈنچە.
سېنى دەپ يىغلايدۇ تۈن - كۈن جامائەت،
سەن يوق كۈنۈم كەچمەدى بىر كۆرمىگۈنچە.

گۈل سەلىمەنىڭ سوئالى:

مۇندا كەلسەڭ مېنى دىبان چاغىم بار،
تاغۇ دەشتتە مەنسى يوق باغىم بار،
كېلىپ كۆردۈڭ راھەت يوقتۇر نالىم بار،
دىلدارى يوق قىزنى دىگەن بولۇرمۇ؟

دۇختەر ئايىمنىڭ جاۋاۋى:

نومۇس قىلما، خىجىل بولما مېنىڭدىن،
قورقارمۇ سەن ئوشۇل زالىم ئاتاڭدىن،
رازىدۇرمەن سېنىڭ قىلغان ئىشىڭدىن،
سەن يوق كۈنۈم كەچمەدى بىر كۆرمىگۈنچە.

گۈل سەلىمەنىڭ سوئالى:

سەن باشلىما دەرت ئوتىنى كۆيەردە،
يېزىلىغاندۇر پېشانەمگە ئەزەلدە،
مېنى ئېلىپ كېتەي دىمە كۆڭلۈڭدە،
ئەسرارى يوق قىزنى دىگەن بولۇرمۇ؟

دۇختەر ئايىمنىڭ جاۋاۋى:

خوش كەلمەدى ساڭا قىلغان سۆزلىرىم،
سۈبھى شامۇ يىغلاپ ئۆتەر ياز - قىشىم،
بىكار ئىكەن ساڭا قىلغان ئىشلىرىم،
سەن يوق كۈنۈم كەچمەدى بىر كۆرمىگۈنچە.

گۈل سەلىمەنىڭ سوئالى:

ۋادەرىخا مېنىڭ ئىشىم پۈتۈپتۇر،
ئەدھەمگە بۇ دۇنيا هارام بولۇپتۇر،
سەلىمەگە بۈگۈن ئەلەم بولۇپتۇر،
مادارى يوق قىزنى دىگەن بولۇرمۇ؟

دۇختەر ئايىمنىڭ جاۋاۋى:

دۇختەردۇرمەن سېنى بېقىپ چوڭ قىلغان،
سەنسەن يار دەپ مېنى تامام ئۇنتۇغان،
كۆپ يىغلىتىپ ئانىسىنى قۇرۇتقان،
سەن يوق كۈنۈم كەچمەدى بىر كۆرمىگۈنچە.

ئانا - بالا يىغلىشىپ بىر بىرىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتلىرىنى بايان قىلىشىپ بولغاندىن كېيىن، دۇختەربانۇ قىزىنىڭ باش - كۆزلىرىنى يۇيۇپ تارىدى. ئاندىن ئۆزى ئېلىپ كەلگەن كىيىملەرنى ئۇنىڭغا كىيگۈزۈپ: قىزىم، سېنى بەلىخ شەھرىگە ئېلىپ كەتسەم ماقۇل دەمسەن؟ — دەپ سورىدى. گۈل سەلىمە جاۋاپ بېرىپ: «ئەي مېھرىۋان ئانا، ياخشى كۆڭلىڭىزگە رەھمەت. زالىم ئاتام ئۆزى كېلىپ مېنى ئۆلتۈرۈپ ئۆلۈگۈمنى بەلىخ شەھرىگە ئېلىپ كەتسە كېتىدۇكى، ئەمما مەن هايات تۇرۇپ ئۇ يەرگە بارمايمەن. ماڭا غەزىنە، دەفى دۇنيانىڭ لازىمى يوق. مەن ئۈچۈن ئاللانىڭ رازىلىغى ئەۋزەلدۇر. مەن، خۇداگۈي ئەدھەمنىڭ تاھارىتىگە سۇ بېرىپ خىزمىتىنى قىلىپ ئۆمرۈمنى ئۆتكۈزەي، — دىدى.

دۇختەربانۇ قىزىنى ئېلىپ كېتىشتىن ئۈمىت ئۈزۈپ، ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتى ۋە گۆر ئوغلى بىلەن ئاتقا مىنىپ بەلىخ سىرى راۋان بولدى. ئۇلار شەھەرگە كېلىپ كىشىگە كۆرۈنمەي، ئوردىغا كىرىپ كېتىشتى.

ئەلقىسسە: گۈل سەلىمەنىڭ ئىككى ھەمشىرىسى بار ئىدى. ئۇلار دۇختەربانۇدىن ئىگىچىسى گۈل سەلىمەنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاپ، شاھ مەھمۇرخان شىكارغا چىقىپ كەتكەن ۋاقتىدا، بىر كېچىسى گۆر ئوغلىنى ھەمرا قىلىپ شەھى گۆرنىڭ ئالدىغا باردى ۋە ئىگىچىسى بىلەن كۆرۈشۈپ، مۇڭدىشىپ ياندى. ئاخشىمى ئەدھەم شىكاردىن قايتىپ كېلىپ تامغىنى يەۋاتقاندا، گۈل سەلىمە ئانىسى بىلەن گۆر ئوغلىنىڭ ھەم ئىككى ھەمشىرە سىڭلىسىنىڭ يوقلاپ كەلگەنلىگىنى ۋە ئوتتۇرىدا قىلىنغان سۆزلەرنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بەرمەك بولۇپ مۇنداق دىدى:

پەلەك بۇزدى يەنە ئۇشبۇ ماكانىنى،
شەھەردىن بىر بۆلۈك بىگانە كەلدى.
ھىچ كىشى كۆرمىسۇن بۇنداق زامانىنى،
شەھەردىن بىر بۆلۈك بىگانە كەلدى.

مېنى كۆرمەك ئۈچۈن ئانام كېلىپتۇر،
مېنىڭ ئۈچۈن ئۆرتۈنۈپ ماتەم قىلىپتۇر،
قارىلىقتىن ماتەم ئەڭلىك كىيىپتۇر،
شەھەردىن بىر بۆلۈك گىريانە كەلدى.

ئانام كەلدى، بالام كەلدى تۇققانە،
دىلى غەملىك كۆزى ياشلىق گىريانە،
يەنە كەلدى زامان ئۆتمەي زامانە،
شەھەردىن بىر بۆلۈك تۇققانە كەلدى.

بۇ يەر بولدى شوھور ئەلنىڭ راباتى،
بالىمىزنىڭ ئەمدى سۇندى قاناتى،
تاپالماسمىز مۇندىن قېچىپ نىجاتى،
شەھەردىن بىر بۆلۈك گىريانە كەلدى.

قاچايلى بىز ئىكوۋ مۇندىن يىراققا،
تۇشۇپ قالمايلى بىز ئەمدى تۇزاققا،
ئانام كېلىپ مۇندا تۇرسا سوراققا،
شەھەردىن بىر بۆلۈك دۇردانە كەلدى.

ئەجەپ بىلدى رەقىپ ئەھلى بۇ يەرنى،
كى ۋاقىت تاپسا كېلىپ بىزنى كۆرەرنى،
كېلىپ قىلسا ئانام بىزگە زەرەرنى،
شەھەردىن بىر بۆلۈك ئەفغانە كەلدى.

سەلىمە دەر ھامان سائەت قاچايلى،
جاھاننى بىر يولى يوق دەپ پۆكەيلى،
بالامنىڭ ئىشىنى ھەققە قويايلى،
شەھەردىن بىر بۆلۈك سوزانە كەلدى.

ئەدھەم گۈل سەلىمەنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ: «ئەي يار مېھرىۋانىم، ئەمدى مېنىڭ ئۆمرۈم ئاخىرلىشىپ ئەجىلىم يېقىنلىشىپتۇ. ئىنسان بالىسى ئەجەلدىن قېچىپ قۇتۇلالماس. ئەمدى قاچقاننىڭ پايدىسى يوق»، دىدى ۋە كۆزىگە ياش ئېلىپ بۇ نەزمنى ئوقۇدى:

يېقىن يەتتى ئەجەل تولدى كۇنۇم يار،
ئېيتاي سۆزنى بىر باشتىن بۇ ھالىم.
جاھان زۇلمەت بىلەن تولدى ئەجەپ تار،
ئاقارماي ساچ ساقال كەتتى بۇ ياشىم.

تىشىم چۈشمەي بىلىم پۈكۈلمەي ئۆلەرمەن،
كى مەن ئۆمرۈم دىسەم قىرىق بەش ياشارمەن.
ئەجەل كەلسە چىراغ يەڭلىغ ئۆچەرمەن،
ئېلىپتەك تۈز ئىدى كۆڭلۈم ـ خىيالىم.

ئەجەل يەتتى ماڭا بەدبەخت قاتىل،
ئۆچۈرگەي بىر كۈنى ئول زەھەر مەلاھىل،
دىلى كۆپ سۆخەت بەداغىيار جاھىل،
سۇنار ئەل ئىچرە بۇ شاخ مىسالىم.

تىرىكمەن ئۆلگۈنچە بولسام قارالىغ،
بولۇر كۆپ ئەل مۇندا سانسىز يارالىغ،

ئول كۆن ئوغلۇم بولۇر بىرنەچچە ئاھلىغ، ئەدھەم ئۆلدى دىگەي ئوغلۇم تامايىم.

ئەدھەم يەنى ئېيتتىكى: ئەي مېهردۋانىم، مەندىن رازى بولۇڭ. پېشانىمىزگە نىمە پۈتۈلگەن بولسا، ئۇنى كۆرمەسكە ھېچ چارىمىز يوق. ئاندىن ئەر - خوتۇن ئىككىسى بىر بىردىن رازىلىق ئېلىشىپ بولغاندىن كېيىن تائەت - ئىبادەتكە مەشغۇل بولۇشتى.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى شاھ مەھمۇرخاندىن ئىشىتىڭ:

پادىشا مەھمۇرخان بىر كېچىسى يامان چۈش كۆردى. چۈشىدە بىر ئارسلان پەيدا بولۇپ ئۇنىڭغا تاشلاندى. پادىشا مەھمۇرخان قولىدىكى شەمشىرى بىلەن ئارسلاننى ئۆلتۈردى. شۇ ھامان تەختىنىڭ تېگىدىن كىچىككىنە بىر شىر سەكرەپ چىقىپ، پادىشانىڭ قوسىغىنى يېرىپ، ئۈچەي باغرىنى چۇۋۇپ تاشلىدى. ئاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئىككى ئوغلىنى ھالاك قىلدى. شۇ ھامان ئاسماندىن بىر توپ قاغا - قۇزغۇنلار چۈشۈپ پادىشانىڭ ھارام گۆشىنى چوقۇپ يىگىلى باشلىدى. زالىم پادىشا بۇ قاغا - قۇزغۇنلاردىن قۇتۇلالماي دەھشەت بىلەن «ۋايجان، ئادەم بارمۇ؟» دەپ ۋاقىرىدى ۋە ئويغىنىپ كەتتى. ئۇندىن كېيىن، تاڭ ئاتقىچە ئۇيقۇسى كەلمەي، كۆرگەن چۈشىدىن ئەندىشە قىلىپ، ئەتىسى تەخت ئۈستىدە پەرىشان ھالدا ئولتۇردى.

ۋەزىر - ئەمىرلەر ئىككى تەرەپتە سەپ تۈزۈپ قاتار تۇراتتى، ئىككى سەييات، دات پادىشاھى ئالەم! دەپ كىرىپ كەلدى. شاھ مەھمۇرخان: ئەي سەيياتلار، قانداق ئەرزىڭلار بولسا ئېيتىڭلار! — دىدى. بىرىنچى سەييات ئالدىغا چىقىپ: ئەي پادىشاھى ئالەم، بىز پالانى باياۋاندىن كېلۇرمىز. ئۆي - ماكانىمىز شۇ يەردە. بىزنىڭ تىرىلغۇ يېرىمىز يوق. ھۈنەر - كەسىپ، تىجارىتىمىز ھەم يوق. كۈنىمىزنىڭ قاتتىقلىغىدىن سەيياتلىق قىلىپ ھايات كەچۈرەتتۇق. باياۋاننىڭ جانۋارلىرىنى تۇتۇپ يەپ، ئاشقىنىنى سېتىپ تۇرمۇشىمىزغا كېرەكلىك نەرسىلەر ئېلىپ يۈرەتتۇق. لېكىن يېقىندىن بۇيان شىكارگاھىمىزدا بىر قەلەندەر پەيدا بولۇپ، بىزنىڭ تۇتىدىغان جانۋارلىرىمىزنى تۇتۇپ كېتىدىغان بولدى. بۇنىڭ بىلەن كۈنىمىز ئېغىرلىشىپ، ھاياتىمىز خەۋپ ئاستىدا قالدى. شۇڭا ئۆزلىرىگە ئەرزىمىزنى بايان قىلايلى دەپ كەلدۇق! — دەپ بېشىنى ئېگىپ تۇردى.

ئىككىنچى سەييات تازىم بىجا كەلتۈرۈپ ئېيتتىكى: «ئەي ئۇلۇغ پادىشاھى ئالەم، ھازىر ئۇ قەلەندەرنىڭ دەستىدىن بىزنىڭ تۇرمۇش كەچۈرمىگىمىز بەك قىيىن بولۇپ قالدى. پەقەت ئۇ ئۆيىگە كەتكەندىن كېيىن بەختىمىز يار بەرسە، بىرەر بۆجەننى تۇتۇشقا قادىر بولالايمىز. بولمىسا، قۇرۇق قول ئۆيىمىزگە قايتىمىز. ئۆيگە كەلسەك بالا - ۋاقىمىز ئاچلىقتىن زار - زار يىغلىشىپ ئولتۇرغان. بىز دەرتكە چىدىماي ئۇ قەلەندەرنىڭ نەدىن كېلىشىنى بىلەيلى، دەپ، بىر كۈنى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماردۇق. ئۇ قەلەندەر شىكاردىن كېيىن ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. بىزمۇ ئۇنى قارا كۆرۈپ ماڭدۇق. ئۇ كېتىۋېتىپ ئۇشتۇمتۇت كۆزىمىزدىن يوقالدى. بىز ھەيرانلىقتا يېقىن بېرىپ كۆرسەك، ئۇ، يەرنىڭ تېگىنى كولاپ ئۆي بىنا قىلىپ ئولتۇرۇپتۇ. قەلەندەرنىڭ ئۆيىنى ئوبدان كۆرۈۋېلىپ، ئاندىن ھەزرەتلىرىگە ئەرز قىلغىلى كەلدۇق.

شاھ مەھمۇرخان بۇ سەيياتلارنىڭ ئەرزىگە ئېتىۋارسىز قاراپ قۇلاق سالمىدى. ئاندىن سەيياتلار ئەدھەمنىڭ خوتۇنى گۈل سەلىمەنى ئەسلەپ: «ئەي پادىشاھى ئالەم،

ئۇ قەلەندەرنىڭ گۈزەللىكتە تەڭدىشى يوق ساھىپجامال خوتۇنى بار ئىكەن، سىياقى ھەزرەتلىرىگە ئەجەپ ئوخشايدۇ»، دىيىشتى. بۇ سۆزلەردىن كېيىن، شاھ مەھمۇرخان غايىپ بولغان قىزىنى يادىغا كەلتۈرۈپ كۆڭلىدە، يوقالغان قىزىم شۇ بولسا ئەجەپ ئەمەس. شىكار قىلغاچ بىر كۆرۈپ كېلەي، دەپ ئەمىر لەشكەرلىرى بىلەن بۇ ئىككى سەييياتنى ئالدىغا سېلىپ، باياۋان تەرەپكە راۋان بولدى. ئىككى سەييات شاھ مەھمۇرخانىنى ئەدھەمنىڭ ماكانىغا باشلاپ كەلدى.

ئەدھەم شاھ مەھمۇرخانىنىڭ كەلگىنىنى يىراقتىن كۆرۈپ، دەرھال شەمى گۈرنىڭ ئىچىگە كىردى ۋە: ئەي مەھبۇبەم، مەندىن كۆپ رازى بولۇڭ! — دەپ، بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

جىسمىمدىن چىقسا پىغان،
قىلما پىغان زار ئەلۋىدا.
ھالىمغا رەھىم ئەت مېھرىبان،
جانۇ جاھانىم ئەلۋىدا.

ياش ئالمىغىل كۆزۈڭگە سەن،
ئىشەنمىگىل ئاتاڭغا سەن،
بەلىغ شەھرىگە كېتەدۇرسەن،
بولغۇڭ ماكاندىن ئەلۋىدا.

يارىم جاھاندىن ئال خەبەر،
ئوغلۇم غېرىپ قالدى نىتەر،
بولغاي ئاتاڭ زىرۇ زەبەر،
ئاندا دىگەيسەن ئەلۋىدا.

سەن بول مېنىڭدىن رازى كۆپ،
بىھۇدە تۆكمە ياشنى خوپ،
دىل دەردىنى جانغا تۆكۈپ،
رازى مەنەم قال ئەلۋىدا.

ئەدھەم تۆكەرلەر ياشنى،
ھەققە بىرەردۇر جاننى،
نەئەيلەر جۇدالىق باشنى،
جان ئاچچىغىدىن ئەلۋىدا.

ئەدھەم خوتۇنى گۈل سەلىمە بىلەن ۋىدالىشىپ بولغىچە، شاھ مەھمۇرخان يېتىپ كېلىپ جاللاتلارغا: ئۇ قەلەندەرنى ئېلىپ چىقىڭلار! دەپ پەرمان قىلدى.

ئەدھەم مەشۇقى بىلەن ۋىدالىشىپ بولۇپ شەمى گۆردىن چىقتى. زالىم پادىشا ئەدھەمنى كۆرۈپلا تونۇدى ۋە غەزەپ بىلەن تىكىلىپ: ئەي ئوغرى قەلەندەر، قىزىمنى يولدىن ئازدۇرۇپ مۇشۇ يەرگە قېچىپ كېلىپ مۆكۈپ ياتتىڭمۇ؟ ئاخىرىغۇ سېنى ئىزلەپ تاپتىم. ئەمدى مېنىڭ قولۇمدىن قانداق قۇتۇلارسەن؟ — دىدى ۋە نەزمە ئوقۇدى:

كۆردۈڭمۇ قەلەندەر سەن،
سېنى تۇتقىلى كەلدىم.
قىزىمنى ئوغرىلاپسەن،
بېشىڭنى كەسكىلى كەلدىم.

يەر قەرىگە مۆكۈپسەن خوپ،
سەيياتنى ئۇرۇپسەن كۆپ،
سەندەك نەچچە بولسا كۆپ،
قېنىنى چاچقىلى كەلدىم.

تۇردى لەشكىرىم قورشاپ،
قاچالماسسەن مۇندىن بوشاپ،
كېتەرمەن باشىڭنى ئۇشلاپ،
باغرىڭ يارغىلى كەلدىم.

قىلاي سەن بىرلە كۆپ جەڭلەر،
مەيدانىغا بېرەي رەڭلەر،
ئىمانىغا دۇئا دەڭلار،
قايناپ تاشقىلى كەلدىم.

ئاتىم مېنىڭ مەھمۇر شاھدۇر،
سەندەكلەر ماڭا خاردۇر،
جازايىڭ قارا چاھدۇر،
كۆمۈپ سالغىلى كەلدىم.

زالىم پادىشا قەھرۇ غەزەپ بىلەن شەمشىرىنى قىنىدىن سۇغاردى. ئەدھەم شاھنىڭ قولىغا شەمشەر ئالغىنىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن قاراپ تۇرۇپ، دۇئايىبەت قىلىپ: «ئەي زالىم شاھ، سەن مېنى شېھىت قىلساڭ ئۆزۈڭمۇ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرمەيسەن. دەشت ـ باياۋاندا ئۆلسەن، گۆشۈڭنى قاغا ـ قۇزغۇنلار چوقۇپ يەيدۇ، نەسلىڭ بۇ دۇنيادىن قۇرۇپ كەتسۇن، ئامىن ئاللاھۇ ئەكبەر! — دىدى. شاھ مەھمۇرخان ئەدھەمدىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ تېخىمۇ دەر غەزەپ بولۇپ: تۇتۇڭلار بۇ ئوغرى قەلەندەرنى! — دەپ ۋاقىردى. خوشامەتچىلەر ھەر تەرەپتىن يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ ئەدھەمنى تۇتۇپ، ئۇنى ئىككى قولىنى ئارقىسىغا قايرىپ مەھكەم باغلىدى. ئاندىن شاھ مەھمۇرخان: — ئەي جاللاتلار، بۇ ئوغرى قەلەندەرنىڭ بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلىڭلار! — دەپ بۇيرۇدى.

بەت ـ بەشىرە جاللاتلاردىن يەتتىسى بىراق كېلىپ بىچارە ئەدھەمنىڭ بېشىغا شەمشەر ئۇرغىلى قولىنى كۆتەرگەن ئىدى، ئەدھەمنىڭ كارامىتى بىلەن ئۇلارنىڭ شەمشەر تۇتقان قولى شۇ كۆتىرىلگەن پېتى قېتىپ قالدى. شاھنىڭ قالغان ئەمىر ـ لەشكەرلىرى ئەدھەمنىڭ بۇ كارامىتىنى كۆرۈپ، بۇ كىشى كارامەت ئۇلۇغ كىشى ئىكەن، دەپ ئويلىشىپ ئۇنىڭغا تىغ كۆتىرىشكە پېتىنالمىدى. كۆڭۈللىرىدە بولسا ئۇنىڭ بۇ ئەھۋالىغا يىغلىشۇر ئىدى. زالىم شاھ لەشكەرلىرىگە غەزەپ بىلەن ۋاقىردى: ئەي تۇزكورلار، نىمە ئۈچۈن بۇ قەلەندەرنىڭ بېشىنى كەسمەي قاراپ تۇرىسىلەر؟

شاھ مەھمۇرخاننىڭ پەرمانىغا نارازى بولغان بىرقانچە يۈرەكلىك لەشكەر باشلىقلىرى بىلەن ئەمىرلەر: «ئەي پادىشا، ئۇ قەلەندەر بىگۇنادۇر، بىز ئۇنى ھەرگىز ئۆلتۈرمەيمىز. بىزگە ھايات كېرەك. ئۇنىدىن باشقا خىزمەتكە بۇيرۇساڭ بىجانىدىل ئورۇنلايمىز، ئۆلتۈرىمەن دىسەڭ ئۆزەڭ كېلىپ ئۆلتۈر! — دەپ، ئۇنىڭ بۇيرۇغىدىن باش تارتىشتى. شاھ مەھمۇرخان ئىلاجسىز ئۆز ھۆكمىنى ئۆزى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن قولىغا شەمشەر ئېلىپ ئەدھەمنىڭ ئالدىغا يۈگۈرگەن ئىدى، گۆر ئوغلى تاقەت قىلالماي، ئۇنىڭ ئالدىنى توساپ، ئاچچىغىدا ھاي بەرمەك بولۇپ مۇنداق دىدى:

زالىم بولۇپ ئەلگە يامان بولۇرسەن،
بىھۇدە سەن جانغا قىلما تومۇغلۇق.
ئاجىزلارنى كۆرسەڭ تۇتۇپ يۇتارسەن،
توۋا قىلىپ ئۆزۈڭنى قىل ئوچۇغلۇق.

شاكىر بولغىل ئۆتكەن ئىشقا تانىبان،
نەسۇھادەك بۇگۈن ئۆزگە كېلىبان،
ئۆمرۈڭ ئاخىر بولۇپتۇر سېنىڭ بى گۇمان،
ئۆلەر بولساڭ ئاندا مىزان قۇرۇغلۇق.

خۇدا قازى بولۇپ سورىسا نە دەرسەن؟
ئۆلگەنلەرنىڭ قىساسىنى بېرۇرسەن،
زۇلۇم ـ جاپا قىلغىنىڭنى تارتارسەن،
ئاندا سېنىڭ جانىڭ بولۇر تومۇغلۇق.

بۇ دۇنيادا سۇلتان مەن دەپ زۇلۇم ئەتتىڭ،
بەندىلەرنى كۆپ قاخشىتىپ يىغلاتتىڭ،
ئۆزۈڭنى سەن قەستەنگىنە يوقاتتىڭ،
مۇشكۇل ئىشلار ئالدىڭدا بار تورۇغلۇق.

ئۇشبۇ دۇنيا سەندىن قالۇر ۋە بىردىن،
بارچە بىزار يامان زالىم كىشىدىن،
ئاخىرەتتە رەسۋا بولۇپ يۈرگەندىن،
بولساڭچۇ سەن ئەمدى ھەقنى تونۇغلۇق.

ئار ئەمەستۇر ساڭا خۇدا دىمەكلىك،
كۆڭلۈڭ بولسۇن دىن ئىشىغا كۆيۈكلۈك،
ئاخىرەتتە بولغىل ئارسلان يۈرەكلىك،
ئوشۇل ۋاقىتتا قاراڭ بولۇر ئۇلۇغلۇق.

تاڭلا خۇدا قازى بولۇپ سورىغاندا،
رەسۇلاللا شاپائەتلىك تۇرغاندا،
ئەۋەل ـ ئاخىر بەندىلەرنى يىققاندا،
ئاندا بولما پۇشايماندىن ئۆيۈغلۇق.

كاتتا ـ كىچىك قۇلدىن سوئال سورىسىلەر،
ئۇلار بىر ـ بىر ھەققە جاۋاپ بەرسىلەر،
بىر ـ بىر ئۆتۈپ نۆۋەت ساڭا كەلسىلەر،
نادامەتنى چەندان قىلغان بۇزۇغلۇق.

زالىم بولۇپ ئۇرما ـ سوقما ئاجىزنى،
ئابروي بىلىپ يۈرمىگىن سەن بۇ ئىشنى،
يامان بولساڭ ئاخىر يەرسەن بېشىڭنى،
كۆرمىگەيسەن زەررە جاھان يورۇغلۇق.

ئۆتتى سەندەك كاتتا ھەر بىر نامدا،
ئالدىدا كۆپ ئەسكەر بىلەن تاجدار،
ھەممە ئۆتتى، سەن ئوتەرسەن نابكار،
ئېردى ھەممە ئۆيلەر زەررە قوبۇغلۇق.

سەن مۇسۇلمان، ئول مۇسۇلمان ئىشىڭ يوق،
ئالدىرىمىغىل ئاخىر بىر كۈن بېشىڭ يوق،
نالە قىلساڭ ئاڭلىغىلى كىشىڭ يوق،
بولۇر ئەھلىڭ سېنى تېپىپ ئويۇغلۇق.

يامان بولۇپ ئەلنى تولا يىغلاتما،
باشىڭنى سەن خالايىققا ئۇشلاتما،
بۇ ئادەمنى ئۆلتۈرمىگىل، ئوق ئاتما،
سەن بولما كورشەرمەندە دىلى يۇمۇغلۇق.

كۈن ئالمىدى ۋاقتىڭدا بۇ غېرىپلار،
نە كوڭلى توق بولماي يېتىم، زەئىپلار،
ئازات قىل كۈن ئالسۇن بۇ قەلەندەر،
گۆر ئوغلىغا شىتاپ گەر ئۇشۇغلۇق.

گۆر ئوغلى شاھ مەھمۇرخانغا شۇنچە كۆپ نەسىھەتلەر قىلسىمۇ، ئېكىن پادىشانىڭ قېتىپ كەتكەن كۆڭلى ئېرىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە تېخىمۇ قېتىپ، گۆر ئوغلىغا: ئەي تۇزكور، سەنمۇ مېنىڭ ھۆكممنى تۇتماستىن، تېخى ماڭا نەسىھەت قىلىپ، بۇ ئوغرى قەلەندەرنى ئۆلتۈرمە دەيسەنغۇ!— دەپ ۋاقىرىدى ۋە ئەدھەمنىڭ بېشىغا شەمشەر ئۇرغىلى قولىنى كۆتىرىپ: ئەي ئادەم ئوغرىسى قەلەندەر! ئەمدى مېنىڭ قولۇمدىن قانداق قۇتۇلارسەن؟ بۈگۈن سېنى ئۆلتۈرۈپ، جاھان خەلقىگە سازايى قىلاي! سەن مېنىڭ يەتتە جالىتىمغا جادۇگەرلىك قىلدىڭ، ئەمدى ماڭىمۇ جادۇگەرلىك قىلىپ قول-پۇتۇمنى قۇرۇتقىنىڭنى كۆرەي!— دېدى. بۇ ۋاقىتتا ئەدھەم يۈزىنى قىلۋىگە قىلىپ تۇرغان ئىدى. ئۇ: ئەي خۇدا، مەندەك ئاجىز بەندەڭنىڭ خۇنىنى ئېلىپ بەرگەيسەن! ئوغلۇمنى خار قىلماي ئەزىز تۇتقايسەن. بۇ زالىم پادىشا مېنى ئۆلتۈرسە، ئۇزۇن ئۆمۈر بەرمىگەيسەن، ئۇ ئۆلەر ۋاقىتىدا يۈز مىڭ ئازاپ ـ ئوقۇبەتلەر سېلىپ جېنىنى ئالغايسەن!— دەپ دۇئايىبەت قىلدى ۋە مۇنداق دەپ نەزمە ئوقۇدى:

مېنى ئۆلتۈرگۈچى ئادەم،
يېقىن پۇرسەتتە خار بولسۇن.
سالۇرسەن بارچىغا ماتەم،
كۆزى دۆلەتكە زار بولسۇن.

سېنى يوق قىلغۇچى مەخلۇق،
خالايىقتا بولۇر خۇيلۇق،
قارا قاشلىق كىچىك بويلۇق،
كىشى ئەل ئىچرە بار بولسۇن.

مېنىڭ خۇنۇمنى ئالغاي ئول،
مەدەت قىلۇر خۇدا رەسۇل،
دۇئاسى ھەر زامان مەقبۇل،
پەيغەمبەر ئاڭا يار بولسۇن.

ئاچىلغان گۈل ئۇزارىڭنى،
خازان قىلغاي باھارىڭنى،
ئېشىتمەس نالە - زارىڭنى،
جاھاندا نامدار بولسۇن.

مېنى قورقۇتما بۇ ئىشدىن،
غەم يوق باش كېسىلىشدىن،
كى قىلمام ئەسلا قايغۇدىن،
دىلىڭ ئەمدى غۇبار بولسۇن.

ئاتامنى يىدىڭ ئەي بەدبەخت،
ئانامنى ئايرىدىڭ دىل سۇخەت،
يوق بولسۇن سەندىن بۇ دۆلەت،
يولۇڭ بىر دەشت دىيار بولسۇن.

زاۋالىڭ بولدى نامازشام،
قىلۇرسەن ماڭا كۆپ بەدنام،
بۇ سۆزنى ئېيتۇرمەن ئەئلام،
ياتار جايىڭدا نار بولسۇن.

مېنىڭ ئاتىم ئېرۇر ئەدھەم،
مېنى قورقۇتما مەن بىغەم،
ياشىمدىن يەرۇ كۆك شەبنەم،
دۇئا قىلغانغا كار بولسۇن.

زالىم شاھ ئەدھەمدىن بۇ ھاقارەتلەرنى ئاڭلاپ تاقەت قىلالماي بىر شەمشەر ئۇرۇپ ئەدھەمنىڭ بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلدى. شۇ ھامان ھاۋا بۇزۇلۇپ بىر قارا تۇمان پەيدا بولدى.

شاھ مەھمۇرخاننىڭ ئەمىر لەشكەرلىرى ئەدھەمنىڭ گۇناسىز ئۆلگەنلىگىنى كۆرۈپ يىغلىشىپ، زالىم شاھنىڭ ناھەق قان تۆككەنلىگىگە لەنەت ئوقۇشتى. گۆر ئوغلى ئىختىيارسىز، ئاھ ئاتام! دەپ يىغلاپ بېشى ئايلىنىپ يىقىلدى. ھۇشىغا كېلىپ قارىسا، زالىم شاھ گۈل سەلىنە ئايىنى چېچىدىن تۇتۇپ سۆرەپ شەمى گۆرنىڭ تېشىغا ئېلىپ چىقىپ ئۆلتۈرمەككە تەييارلىنىپتۇ. شۇ ھامان شاھنىڭ ۋاكى ۋە لەشكىردي خادىملىرى قوللىرىغا قورال ئېلىپ زالىم شاھقا قارشى چىقتى. ئۇلار پادىشانىڭ ئالدىنى توساپ:

ئەي تاش يۈرەك شاھ، ئەدھەمگە ئوخشاش نۇرغۇن كىشىلەرنى ناھەق ئۆلتۈردۈڭ. بۇنى ئاز دەپ ئەمدى ئۆز پۇشتىڭدىن بولغان بۇ بىچارە مەزلۇمنى ئۆلتۈرسەڭ، ئەلگە قايسى يۈزۈڭ بىلەن قارايسەن؟ قىزىڭنىڭ گۇناھى نىمە؟ بىز ئۇنى ئۆلتۈرگىلى قويمايمىز. ئەگەر قىزىڭغا زەررىچە ئازار بېرىدىغان بولساڭ، سەندەك خۇنخور زالىمنى ئۆلتۈرۈپ پېشانىمىزگە پۈتۈلگەننى كۆرىمىز!— دېيىشتى. لەشكەرلەر ئارىسىدىن ئەۋلاس بەگ ئىبىن لەئەل جۇبىي بەلەند كامان خارازىمى ھەممىنىڭ ئالدىغا چىقىپ مۇنداق دىدى:

كۆرگىل سەن ھۈنەر مەندىن،
ئۇرسام مەن كېرەك رەقىباس.
بىزار ھەممىمىز سەندىن،
ئۆلسەم مەن كېرەك قىساس.

ئاتىمنى چاپاي يەككە،
شورشىلار سالار كۆككە،
قانلار ئاققۇزاي چەككە،
تۇرسام مەن كېرەك رەقىباس.

هەق بەرسە ماڭا دەرمان،
مەيدان قان قىلاي غەلتان،
مەن شۇنداق قىلىپ جەۋلان،
قىلسام مەن كېرەك ئىخلاس.

خۇنخور شاھنى ئۆلتۈرمەك،
ئوتتا تاشلاپ كۆيدۈرمەك،
لازىم يەرگە كۆمدۈرمەك،
قىلسام مەن كېرەك قىساس.

ئاجىزنى تېپىپ ئۆلتۈر
مەزلۇمگە جاپا يەتكۈر،
راۋامۇ ئىشىڭ مەھبۇر،
يۈتسەم مەن كېرەك ھەق راس.

ھەممەڭتىن بولۇپمىز جەم،
يەمەسسەن ئەلدىن زەردە غەم،
قىلماس زۇلۇمنى ئادەم،
يۈرسەم كۆرسىتىپ ئەژلاس.

زالىم شاھ لەشكەرلىرىنىڭ ئۆزىگە قارشى چىقىپ ئەمرىنى تۇتماي ۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تېخىمۇ غەزەپلەندى. ئۆزىنى رۇستەمى داستان، بەرزۇيى دەھقاندەك چاغلاپ: ئەي ۋەزىرلىرىم، ئەي لەشكەرلىرىم، سىلەر بۇ باياۋاندا مېنى يالغۇز كۆرۈپ ماڭا يېنىۋاتىسىلەر، ئىنشائاللا شەھەرگە بارغاندا دىمىڭلاردىن دۇت چىقىرىمەن! — دەپ ھەيۋە قىلدى. لېكىن ئەمىر-لەشكەرلەر ئۇنىڭ ھەيۋىسىدىن چۆچۈمىدى.

شاھ مەھبۇرخان قارىسا، لەشكەرلىرىنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭ ئەمرىنى تۇتۇپ، پەرمانىغا بويسۇنىدىغان ھېچ كىشى قالماپتۇ. ھەممىسى قوللىرىغا قورال-ياراق ئېلىپ شاھقا غەزەپ بىلەن قاراپ تۇرۇپتۇ. شاھ مەھبۇرخان لەشكەرلىرىنىڭ بۇ ئەلپازىنى كۆرۈپ ھېچ ئىلاجى قىلالماي، ھىلە ئىشلەتمەكچى بولدى.

ساختىلىق بىلەن كۈلۈپ: ئەي ئەمىر-لەشكەرلىرىم، مەن سىلەرنى سىناماق ئۈچۈن بۇ سۆزلەرنى ئېيتقان ئىدىم. سىلەر كېچە-كۈندۈز مېنىڭ ئەمىر-پەرمانىمنى تۇتۇپ كېلىۋاتىسىلەر، شۇنداق تۇرۇقلۇق سىلەرگە نىمىشقا جازا بېرىمەن؟ ئەكسى ھالدا سىلەرگە زۇلۇم قىلغان دۈشمەنلەرنى تاپسام، ئاڭا غەزەپ قىلۇرمەن. شەھەرگە بارغاندا، مۇددىئالىڭلار نىمە بولسا، سىلەرچە بولىدۇ، دەپ ئۇلارنىڭ غەزىۋىنى باسماقچى بولدى.

بۇ ھىلىگەر زالىمنىڭ قاپقىنىغا چۈشۈشنى خالىمىغان ئابدۇللا ھەمىد بەگ قاتارلىق بىر مۇنچە ئەمىرلەر مەردانىلىق بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ: ئەي شاھ، شەھەرگە يۈرگىن! شەھەر ئىچىدە سېنىڭ بىزگە قىلىدىغان زۇلمىڭ بولسىمۇ، ئىنئامىڭ بولسىمۇ كۆرەيلى. سېنىڭ يامان پەيلىڭدىن زەررىچە ئەندىشە قىلمايمىز، ئىنئامىڭدىن تامايىمىز ھەم يوق. شۇنى بىلىپ قويغىن، سېنى ئوتتۇرىدىن كۆتىرىپ، ئورنىڭغا باشقا بىر كىشىنى پادىشا قىلماساق خاتىرجەم بولمايمىز. بۇ يەردە ھېچكىم سېنىڭ پەرمانىڭنى تۇتمايدۇ، ئەكسىچە ساڭا لەنەت ئوقۇيدۇ، — دىدى. ئاندىن ئۇنىڭ بىلەن شاھ ئوتتۇرىسىدا مۇنداق سوئال-جاۋاپلار بولۇپ ئۆتتى:

سوئال:

خۇنخور شاھ سۆزۈڭدىن،
مۇنچە زەر گەپ ئۇرارسەن.
كۆتىرىلمىش شەرمى ھايا يۈزۈڭدىن،
ئەلگە نە دەپ قارارسەن؟

جاۋاپ:

سۇلتاندۇرمەن ھەممىڭلەرگە،
قىلما بۇ سۆزنى زىيان بار.

يانما مەندەك تۆرەگىلەرگە،
هۆكمەنى تۇتقانغا هايان بار.

سوئال:

سالدىك جاپانى خەلقلەرگە،
پايدىسى يوق ئىشلارغا.
زۇلۇم سالدىك مومىنلەرگە،
بىهۇدە ئىشقا ماگارسەن.

جاۋاپ:

ساگا مەن قىلدىم ئىشەنچى،
كۆگلىڭلەرگە بەردىم رەنجى،
شەهەرگە بارغاندا بىرەي گەنجى،
دۇررى ئۆزرە كۆپ هايان بار.

سوئال:

سەن قىلمساڭ ئىپتىراز،
بارچە قىلۇر جان نىياز،
بولمىغىل سەن شەرمساز،
يامان بولۇپ نە دەرسەن؟

جاۋاپ:

مەن قىلمسام يامانلىغ،
بولۇرمۇ يۇرت ئامانلىغ،
قىل مەسلىهەت ئۇ يانلىغ
قوبۇل قىلاي قايان بار.

سوئال:

سۆزۈڭنى ئەلگە ئىشلىتىپ،
ئىتكە پۇشتۇڭنى چىشلىتىپ،
غېرىپنى گۆردە قىشلىتىپ،
هەم ياخشى سۆزنى ئايارسەن.

جاۋاپ:

مەن ئەمدى قويدۇم سوختىمنى،
بەرسە خۇدا خەلق بەختىنى،
تۇتسام سۇلايمان تەختىنى،
هەر بار پەلەك جاهان بار.

سوئال:

سۇبهان ئىگەم قادىرا هەد،
يىغلار خەلق جۇن بۇ هەمىد،
يامان ئەزەلدە تائەبەد،
نە ۋاقىتدا خوپ بولۇرسەن.

جاۋاپ:

مەهىۇر قىلۇر بۇ يۇرت باهار،
ئاچىلسا گۆل لەيلى ناهار،
ئىچىمەك يىمەك تولسا كىهار،
ۋاقتى چىمەندە جاهان بار.

پادىشا مەهىۇرخان ئابدۇۋالا هەمىد بەگ بىلەن سۆزلەشكەندىن كېيىن بىلدىكى، هەمە لەشكەرلەرنىڭ نىيىتى بۇزۇلۇپتۇ. شۇڭا، ئۇ ئەمدى باشقا زۇۋان سۇرمەي قىزىنى بىر ئاتقا مىنگۈزدى. ئۆزى بىر ئاتقا مىنىپ، ئەمىر-لەشكەرلىرى بىلەن شەهەرگە كەلدى. مەهىۇرخان گۆل سەلدەنى ئانىسىغا تاپشۇرۇپ، ئۆزى تەخت ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇرۇپ تۇرسۇن. ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى گۆر ئوغلىدىن ئىشىتىڭ:

گۆر ئوغلى هوجرىسىدا ئولتۇرۇپ، ئاتىسىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا هەسرەتلىنىپ يىتىملىك هىس قىلدى. ئاتىسىنىڭ ئىشتىياقىدا كۆيۈپ، غەمنىڭ زىندانىغا گىرىپتار، سەبىرنىڭ دەرياسىغا غەرق بولۇپ، كېچىلىرى كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى. ئۇنىڭ بۇۋىسى بىلەن

Altundag

ئاتىسى شاھ مەھمۇرخاننىڭ قولىدا ھالاك بولدى. ئۇ كېچە - كۈندۈز بۇ ئىنتىقامنى قانداق ئېلىشنىڭ چارە-تەدبىرىنى ئويلايتتى.

ئەلقىسسە: ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى شاھ مەھمۇرخاندىن ئىشىتىڭ:

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى شاھ مەھمۇرخان جەمئىي ۋەزىر - ۋۇزرا، قازى - قۇززات ۋە بەلىخ شەھرىنىڭ كاتتىلىرىنى ئوردىسىغا يىغىپ، ئۇلارغا نەغمە - ناۋا قىلدۇرۇپ بەردى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بەزىلىرىگە خەيرى - ئېھسانلار قىلىپ شاھانە تونلار ياپتى. ئاندىن مەجلىس ئەھلىگە: ئەي ۋەزىرلىرىم، ئەي قازى - قۇززاتلار، ئەي يۇرتنىڭ كاتتا ئاكابىرلىرى، مېنىڭ قىلۋاتقان بۇ ئىشلىرىمنى كۆردۈڭلارمۇ؟ خالىسام بىراۋنى قەھرى-غەزەپ قىلىپ ئۆلتۈرىمەن ۋە بەزەن كۆڭلۈم خالىسا نەغمە-ناۋا قىلىپ، ئېھسانلار قىلىمەن. بۇ دۇنيادا مەندەك كاتتا ئۆتكەن پادىشا يوقتۇر، كۆڭلۈم نىمىنى خالىسا، شۇنى قىلىمەن، دەپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

ھىچكىم ماڭا ئۇلاشماس،
يامانى بولماغۇنچە.
ئۆز راھىگە ئۇناشماس،
جاپانى تارتماغۇنچە.

زۇلۇم بىرلە ئىش پۈتەر،
رەھىم بىرلە يۇرت كېتەر،
ئۆمرۈم بۇ يەڭلىغ ئۆتەر،
دۇنيانى يىغماغۇنچە.

ھىچ پادىشا ئىش بىلمەس،
تارتماي جاپا كۈن ئۆتمەس،
مەندەك بولۇپ زۇلۇم ئەتمەس،
ئەل قانى ساچماغۇنچە.

كۆردۈڭلارمۇ ئىشىمنى،
ھەرنە قىلسام كىشىمنى،
ئەرزان قىلۇرمەن ئۆلۈمنى،
قويىمامكى چاپماغۇنچە.

مەھمۇرلىغىمنى ئىشىت،
سالغىل قۇلاق بەگ يىگىت،
ئوخشار خۇيۇم دىۋە سۈپەت،
بىر خۇيىدا بولماغۇنچە.

شاھ مەھمۇرخاننىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان مەجلىس ئەھلى ئۇنىڭ زالىملىغىغا كۆڭۈللىرىدە لەنەت ئوقۇشتى.

ئەلقىسسە: ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى گۆر ئوغلى ئىبراھىمدىن ئىشىتىڭ:

رىۋايەت قىلغۇچىلار ئانداغ رىۋايەت قىلۇرلەركى، بىر كۈنى خۇشقىران شەھرىنىڭ ھاكىمى كارقۇن ئاتمىش مىڭ لەشكەر بىلەن قەلئە قۇندۇز شەھرىگە ھۇجۇم قىلىپ، شەھەرنى قورشىۋالدى. كارقۇن ئەتىسى شەھەرگە ئەلچى كىرگۈزدى. ئەلچى قۇندۇز شەھرىنىڭ پادىشاسىغا ئەلچىلىك قائىدىلىرىنى بىجا كەلتۈرگەندىن كېيىن، ئۆز باشلىغىنىڭ پەرمانى بويىچە: قۇندۇز شەھرىنى بىزگە بېرىڭلار، ياكى بىزنىڭ دىنىمىزغا كىرىپ، بىزگە ئىتائەت قىلىڭلار ۋە باج - خىراج تۆلەڭلار. بۇ شەرتلەرنى ئورۇنلىساڭلار ئۇرۇشماي قايتىپ كېتىمىز. ئەگەر شەرتلىرىمىزگە كۆنمىسەڭلار، جەڭگە چىقىڭلار! — دەپ پادىشا مەھەممەتخاندىن جاۋاپ كۈتۈپ تۇردى.

مەھەممەتخان ھۇجۇم قىلغۇچىلارغا تەڭ كېلەلمەيدىغانلىغىنى بىلىپ، ئون كۈنلۈك مۇھلەت سورىدى، مۇشۇ ئون كۈن ئىچىدە باج-خىراجنى تەييارلاپ، ئالدىڭلارغا چىقىپ بەيئەت قىلايلى، — دەپ ئەلچىنى ياندۇردى. ئەلچى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن،

مەھەممەتخان ھۆكمى ۋە لەشكىرىي خادىمە-لىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ئاكىسى شاھ ماھمۇرخانغا مۇنداق بىر نامە يازدى:

«ئەي مېھرىۋان قېرىنداشىم شاھ مەھمۇرخان، ئاگاھ ۋە دانا بولغايسىزكى، شەھىرىمىزگە خۇشقىرانىنىڭ ھاكىمى ھۇجۇم قىلىپ كەلدى. ئۇلار ماڭا نامە كىرگۈزۈپتۇ. ئۇنىڭدا، ئەي قۇندۇز پادىشاھى مەھەممەتخان، شەھەرنى بىزگە بىكارلاپ بېرىڭلار، ئەگەر شەھەرنى ئۆزىمىز سورايمىز دىسەڭلار، بىز-نىڭ دىنىمىزغا كىرىڭلار. بىزگە ئىتائەت قىلىپ باج-خىراج-نى ۋاقتىدا تۆلەڭلار. سىلەر بىلەن ئۇرۇشماي كېتەيلى، دەپ-تۇ. ئەي مېھرىۋان ئاكا، ئۇلار بىلەن ئۇرۇشاي دىسەم، ئاجىز كېلىدىغان ئوخشايمەن. ئالدىمدا لەشكىرىم ناھايىتى ئاز. شۇڭا ئۇلاردىن ئون كۈنلۈك مۆھلەت ئالدىم. ھايال بولماي يار-دەم ئۈچۈن لەشكەر ئەۋەتسىڭىز. كۆڭلۈم سىزدىن خوشنۇد بولغاي.»

مەھەممەتخان نامىنى بىر ئۇچقۇر چە-ۋەنداز يىگىتكە بەردى. بۇ يىگىت كېچىنى-كۈندۈزگە ئۇلاپ پادىشا مەھمۇرخاننىڭ ئا-لدىغا يېتىپ باردى ۋە شاھ مەھەممەتخاننىڭ سالىمىنى يەتكۈزۈپ نامىنى تاپشۇردى.

شاھ مەھمۇرخان نامىنى ئوقۇپ پەرمان قىلدىكى: ئەي گۆر ئوغلى، ئۆزەڭگە يەتكۈ-دەك لەشكەر ئېلىپ دەرھال قەلئە قۇندۇزغا يېتىپ بارغىل، قېرىنداشىم شاھ مەھەممەت-خاننىڭ دۈشمەنلىرىنى يوقىتىپ، قۇندۇز شەھىرىنى غەمدىن خالاس قىلىپ كەلگىن. يولدا بارغىچە ھايال بولما!

گۆر ئوغلى شاھ مەھمۇرخاننىڭ ھۆكمى بىلەن قولىدىن ئىش كېلىدىغان يىگىتلەرنى تاللاپ، ئەلەملەرنى لەپىلدىتىپ، داقا-دۇمباق، ناغرىلارنى چالدۇرۇپ، ھەيۋەت بىلەن قۇندۇز شەھىرىگە راۋان بولدى.

گۆر ئوغلى قۇندۇز شەھىرىگە يېتىپ بېرىپ قارىسا، دۈشمەنلەر شاھ مەھەممەت-خان بىلەن ئۇرۇشنى باشلاپتۇ. مەھەممەتخان ئۇلارنىڭ ھۇجۇمىغا بەرداشلىق بېرەلمەي شەھەرگە قامىلىپ قاپتۇ. دۈشمەنلەر سېپىلنىڭ ھەر تەرىپىدىن چىقىپ شەھەرگە كىرگىلى تۇرۇپتۇ.

گۆر ئوغلى بۇ ئالامەتلەرنى كۆرۈپ: ئەي باتۇر يىگىتلەر! ھاردىم-ئاچتىم دىمەي بۇ دۈشمەنلەرگە ئۆزەڭلارنى ئۇرۇڭلار!—دەپ پەرمان چۈشۈرۈپ، ئاۋال ئۆزى ئات سالدى. ئارقىدىن بەگلەر ۋە ھەممە يىگىتلەر ئات سېلىپ چاپ-چاپقا چۈشتى. گۆر ئوغلى جەڭ قىلىپ يۈرۈپ يىگىتلەرگە قاراپ مۇنداق دېدى:

ئەجەپ چۈشتۇق بۇ جايلارغا،
سوقۇش بىسيار بولغايمۇ؟
سالىمىش جان بازارلارغا،
خېرىدار جاننى ئالغايمۇ؟

زەمىن مەيدانى بولدى رەڭ،
ماتائى تىغ خۇن ئاھەڭ،
تاقابىل بولغىچى ھەم تەڭ،
خەرىت بولماي سېتىلغايمۇ؟

كىمەرسە زوقمەن بولسا،
باھاسى بولسا كۆپ ئالسا،
كى قاچقانلارغا ئات سالسا،
مېلى يەر ئۈزرە قالغايمۇ؟

كېلىپتۇر مۇندا بىر كارۋان،
بولۇپتۇر ماللىرى ئەرزان،
قىلايلى بىز ئېلىپ يەكسان،
مېلى تونغا پېچىلغايمۇ؟

گۆر ئوغلى دەر يىگىتلەرگە،
چىراغ بولسۇن شېھىدلەرگە،
تۇتۇنلسا ئول تەلەپلەرگە،
غازات يولى ئېچىلغايمۇ؟

شاھ مەھەممەتخان سېپىل ئۈستىدە تۇرۇپ گۆر ئوغلى ۋە ئۇنىڭ يىگىتلىرىنىڭ

دۈشمەنلەرنى سۈرۈپ-توقاي قىلىپ قىرىۋاتقانلىغىنى كۆردى. ئاندىن شەھەر دەرۋازىسىنى ئېچىپ، لەشكەرلىرى بىلەن ھۇجۇم قىلىپ چىقتى. دۈشمەنلەرنى گۆر ئوغلى سىرتتىن، شاھ مەھەممەتخان ئىچكىرىدىن قىسىپ قوغلاپ يۈرۈپ، راسا قىردى. ئاخىرى دۈشمەنلەر بەرداشلىق بېرەلمەي بەدەر قاچتى. جەڭ شاھ مەھەممەتخان لەشكەرلىرىنىڭ غەلىبىسى بىلەن تاماملاندى. شاھ مەھەممەتخان بىلەن گۆر ئوغلى كۆرۈشۈپ، ئۆلگەنلەرنى دەپنە قىلدى، يارىدارلارنى ئەملەش ئۈچۈن مەخسۇس كىشىلەرگە تاپشۇردى. دۈشمەنلەردىن ئەسىر چۈشكەنلەر ئىچىدە تۆلۈك باھادىر دەپ ئاتىلىدىغان بىر باتۇر بار ئىدى، ئۇ گۆر ئوغلىنىڭ ئالدىغا كېلىپ: سىز پادىشا بولغۇدەك يىگىت ئىكەنسىز. بۇ جەڭگە ناھايىتى ئوبدان رەھبەرلىك قىلدىڭىز. سىز پادىشا بولسىڭىز مەن سىزگە نەۋكەر بولسام!— دەپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

سۇلتان بولساڭ بولماسمۇ گۆر ئوغلانى،
سەن سۇلتانلىق ئەيلىسەڭ نەۋكەر بولايمەن.
كېتىپ ئېردىم ياندۇردى دىلىم تۇغيانى،
سەن سۇلتانلىق ئەيلىسەڭ نەۋكەر بولايمەن.

ساڭا قىلاي كېچە-كۈندۈز كۆپ خىزمەت،
بۇگۈن قىلاي ئەمدى سىزگە ئىتائەت،
دۈشمەن كەلسە كۆرسەتەي ئۆزۈم شىجائەت،
سەن سۇلتانلىق ئەيلىسەڭ نەۋكەر بولايمەن.

شىجائىتىم كۆپتۇر بىلەڭ رۇستەمدىن،
ئاتقان ئوقۇم ئۆتۈر پولات قالقاندىن،
سۆزلەيدۇرمەن نەچچە قىسمى زۇباندىن،
سەن سۇلتانلىق ئەيلىسەڭ نەۋكەر بولايمەن.

تۆلۈك دەر ماھ ئەنۋەر شەمس ئالدىن گۆرى،
بولۇرسەن يەتتە ئىقلىمغا ياخشىلىقتىن مەشھۇرى،
دىلىڭگە سالغۇسى ئاللا ئىماننى جانغا مەستۇرى،
سەن سۇلتانلىق ئەيلىسەڭ نەۋكەر بولايمەن.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ھەممە بەگلەر، لەشكەرلەر خوشال بولۇشتى. بەزى يىگىتلەر بىر بىرىگە: شاھ مەھمۇرخان دىگەن زالىمدىن خويمۇ زېرىكتۇق. ئۇنىڭ زۇلمى ھەددىدىن ئاشتى. ئۇ قېرى ئۆلگەن بولسا، مۇشۇ گۆر ئوغلىنى ئورنىغا پادىشا سايلاپ ئالساق ياخشى بولاتتى،— دىيىشتى. لېكىن يىگىتلەرنىڭ بۇ سىرىدىن خىياللىرىنى لەشكەرلەر ئىچىدىكى بەزى جاسۇسلار شاھ مەھەممەتخانغا يەتكۈزۈپ قويدى.

شاھ مەھەممەتخان قېرىندىشى ھەققىدىكى بۇ غەيۋەت-شىكايەتلەرنى ئاڭلاپ كۆڭلىدە، ئاكام شاھ مەھمۇرخان ئەلنى ئادىللىق بىلەن سورىماي، پۇقرالارغا تولا زۇلۇم-ستەم قىلغان ئوخشايدۇ. ئۇنداق بولمىغاندا، قېرىندىشىمنىڭ ئارقىسىدىن بۇنداق غەيۋەت-شىكايەت بولماس ئىدى. دۇنيادا ئىككى ئىش زادى ئۇنتۇلماس، بىرى ياخشىلىق، يەنە بىرى يامانلىق. ئەگەر بىر شەھەرنىڭ پادىشاسى زالىم بولسا، كىشىنىڭ كۆڭلى قانداق ئارام تاپىدۇ؟ دەپ ئويلىدى ۋە ئەتىسى لەشكەرلەرگە: «ئەي يىگىتلەر، ئۆز پادىشاھلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلماڭلار!» دەپ ياخشى نىيەت بىلەن كۆپ نەسىھەتلەر قىلدى.

شاھ مەھەممەتخاندىن تەنبىھ ئاڭلىغان لەشكەرلەر ئۆزئارا ئېيتقان سۆزلىرىگە پۇشايمان قىلىشىپ خىجىل بولۇشتى. بەزىلىرى شاھ مەھمۇرخاننىڭ غەزىۋىدىن قورقۇپ ئەندىشىگە چۈشتى.

ئەلقىسسە: شاھ مەھەممەتخان گۆر ئوغلى بىلەن بىللە بەلىخ شەھرىدىن كەلگەن ئەمىر ۋە بەگلەرگە شاھانە زىياپەت بېرىپ،

جەگدە چۈشكەن خەنجەتلەرنى ھەممىگە با-
راۋەر ئۈلەشتۈرۈپ بەردى. يەنە بىرمۇنچە
سوغات راسلاپ گۆر ئوغلىغا بىرىپ، ئۇنى
بەلىخ شەھرىگە ئۇزىتىپ قويماقچى بولدى.
بۇ خەۋەرنى مەلىكە گۈلرۇخ ئايىم ئاڭلاپ،
گۆر ئوغلى دىگەن يىگىت مەن بىلەن كۆرۈ-
شۈپ يانسۇن، دەپ شاھ مەھەممەتخانغا كى-
شى چىقاردى. شاھ مەھەممەتجان شۇ ھامان
گۆر ئوغلىنى گۈلرۇخ ئايىم قىشىغا كىرگۈزدى.

گۆر ئوغلى مەلىكە گۈلرۇخ ئايىم قى-
شىغا كىرىپ ئەدەپ بىلەن سالام بىجا كەل-
تۈردى.

گۈلرۇخ ئايىم گۆر ئوغلىغا ئىززەت-ئىك-
راملار قىلىپ تۆرگە باشلاپ: ئەي ئوغلۇم،
ئاڭلىسام ئاتا-ئانىڭىز بار ئىكەن. شاھ مەھ-
مۇرخان ئاتىڭىزنى شەھىت قىلىپ، ئانىڭىزنى
بەلىخ شەھرىگە ئىلىپ كىلىپتۇ. مۇشۇ گەپلەر
راستمۇ؟— دەپ سورىدى. ئاندىن ئىككىسى
ئوتتۇرىسىدا مۇنداق سوئال-جاۋاپلار بولۇپ
ئۆتتى:

سوئال:

نە كەچتى ئەھۋالىڭ يىللار ئىچىندە،
جاۋاپ بەر ئوغلانىم كۆڭلۈك ئامانمۇ؟
ئاتاڭنى ئەيلەمىش قەتلى تىغىندە،
سەھىھمۇ ئۇشبۇ سۆز باغرىڭ ئامانمۇ؟

جاۋاپ:

بۈگۈن مەندىن سورار بولساڭ بۇ سائەت،
نە چارە بار، نە كۈن بار، مەندىن، نە زامان.
سۆزۈڭنى ئۇتقان كەبى ئەيلەر ئىشارەت،
نە بولغاي ھەددىمىم يوق كۆڭلۈم پىغان.

سوئال:

ئىشىتسەم بار ئىكەن ئاتاڭمۇ ئاناڭ،
ئاتاڭنى قىلغان ئىمىش شەھىت چوڭ بوۋاڭ،
يوشۇرما سۆزۈڭنى بۇ تۇرغان تاغاڭ،
جاۋاپ بەر ئوغلانىم جانىڭ ئامانمۇ؟

جاۋاپ:

ئىمان يوق مەندە بىرلەھزە بۇ ئىشدىن،
ئاتام تۇيغان يوق مۇنداغ بولۇشدىن،
يازىلغان قىسمىتىم بۇ سىر نۇشدىن،
ھاياتىم بولماغلىق ماڭا دەر گۇمان.

سوئال:

ئەلەمنى جىنىڭغا تىكىپ يۈرمىگىل،
پەلەكتىن بۇ ئىشنى كۆرۈپ يۈرمىگىل،
غەيۋەتنى زۇنناردەك ئىسىپ يۈرمىگىل،
ئەزەلدۇر رىزا بول كۆنلەر ئامانمۇ؟

جاۋاپ:

ئاتام ئۆلدى، ئانام كۆرمەم نەچچە ۋاقت،
ئاچىلسا بىر كۈنى تالەي بىلەن بەخت،
دىسەم كۆيگەي زۇبان بىلسە ئۇنى سەخت،
نە بولدى، نە قالدى ئول تۇتقان ماكان.

سوئال:

دىسە سەن سىرىڭنى ماڭا گۆر ئوغلان،
ئىشىتكەيمەن بۇ دەم سەن ئاچقىل زۇبان،
غەم يىمەي دىگىل سەن چەكمىگىل ئەفغان،
يۈرتۇڭدا دۇئاگۇي شەيخلار بارمۇ؟

جاۋاپ:

سورايسەن مەندىن ئول ئانام ئىسمىنى،
سۆزلەندى ئەفئالى كەلتۈردى ماھنى،
ئاتامنى ئۆلتۈرۈپ كەلتۈرۈپ باشنى،
نە ئازدۇق، نە يازدۇق، نە بولدى زامان؟

سوئال:

بالام سورساڭ مېنى گۈلرۇخ دەر ئەللەر،
ئالۇرسەن ئىنتىقامىڭ تېپىپ مەھەللەر،
بۇ ئىشقا سەئى ئەيلەپ قىلغىل ئەمەللەر،
ئۇرۇق - تۇققان، قېرىنداش، بەگلەر ئامانمۇ؟

جاۋاپ:

خىيالىم مەقسۇدۇم سىز ئېيتقان كەبى،
يېقىندۇر قاتىلىم تۆكۈلگەي قانى،
كىسەرمەن ئاخىرى دۈشمەن باشىنى،
بولۇر باشى جۇدالىقتىن ئول يامان.

گۆر ئوغلى بىلەن گۈلرۇخ ئايىم بىر بىردىگە ئەھۋالنى ئېيتىشىپ تۇققان ئىكەنلىگىنى بىلىشتى. لېكىن بۇ سىرنى ئىككىسىدىن باشقا ھېچكىم بىلمىدى. شاھ مەھەممەتخاننىڭ پەردە ئىسمەت ئىچىدە چوڭ قىلغان ۋە بالاغەتكە يەتكەن ساھىپجامال بىر قىزى بار ئىدى. ئۇنىڭ ئىسمى مەلىكە پاتىمە ئىدى. بۇ قىز گۆر ئوغلىنى كۆرۈپ قالدى. شۇ ھامان گۆر ئوغلىنىڭ يۈرىگىدىن بىر ئىشق ئوتى ئۇچۇپ چىقىپ، مەلىكە پاتىمەنىڭ سىنە ساندۇغىغا بەنت بولدى. بىچارە پاتىمە ھوشسىزلىنىپ يىقىلىشقا ئاز قالدى. يۈز مىڭ مۇشەققەتتە ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ ئېلىپ، ئەھۋالنى ھېچ كىشىگە بىلدۈرمىدى. ئەمما ئۇ گۆر ئوغلىنىڭ ئىشقى - پىراقىدا رىمىقى جان، پوستى ئۇستىخان بولۇپ، كېچىلىرى كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي يىمەك - ئىچمەكتىن قالدى.

ئەلقىسسە: ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى شاھ مەھمۇرخاندىن ئىشىتىڭ:

بىر كۈنى شاھ مەھمۇرخان تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ قىزى گۈل سىلىمە ئايىمنى ئەسلىدى ۋە قىزىدىنى ئېلىپ كەلگەندىن بۇيان كۆرمەيتتەن، ئەھۋالنى سورىماپتىمەن، ئۆيىگە كىرىپ قىزىمدىن ئەھۋال سوراپ چىقاي، دەپ تەختىدىن چۈشۈپ قىزى بار ئۆيىگە كىردى. ئەھۋال سوراپ بولغاندىن كېيىن قىزىغا قاراپ: ئەي قىزىم، سەن مېنى زالىم ۋە يامان دەپ بىر قىلىندەرنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ قېچىپ كەتتىڭ. ئۇ ئادەم ئوغرىسى قەلەندەرنىڭ قولىدا تۇرۇپ قانچە باللىق بولدۇڭ؟ ئۇ باللىرىڭ قېنى؟ ئىسمى نېمە؟ ماڭا تولۇق جاۋاپ بەر. ئەگەر يالغان ئېيتساڭ، بېشىڭنى تېنىڭدىن جۇدا قىلىمەن!— دېدى ۋە قولىغا قىلىچ ئېلىپ، قىزىنىڭ بېشىغا تەگلەپ، ئۇنى قورقۇتتى.

مەلىكە گۈل سىلىمە ئايىم ئاتىسىدىن قورقۇپ غازاڭدەك تىترەپ، بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى ئاتىسىغا ئېيتىپ بەرمەك بولۇپ كۆزىدىن ئۈنچىدەك ياشلىرىنى تۆكۈپ مۇنداق دېدى:

ئاتا ماڭا غەزەپ قىلما بۇ سائەت،
مېنىڭ سۆزۈۋۈمنى ئاتا ئەيلىسەڭ.
غەزەپتىن سالمىغىل باشقا قىيامەت،
مېنىڭ بۇ سۆزۈمنى راۋا ئەيلىسەڭ.

ياشىڭنى تۆكۈپسەن خۇداغا يىغلاپ،
بىر پەرزەنت بەرگىل دېبان ھەققە يىغلاپ،
بېرىپتۇر ھەق مېنى سىزگە رەھىم ئەيلەپ،
مېنىڭ بۇ سۆزۈمنى راۋا ئەيلىسەڭ.

تالىيىمگە كۆرسىتىپسەن كىتاپتىن،
مۇنەججىملەر كۆرۈپ راھەت - ئازاپتىن،
قىلىپسەن ئۇلارغا قاتتىق شىتاپتىن،
مېنىڭ بۇ سۆزۈمنى تەبا ئەيلىسەڭ.

مۇنەججىملەر كۆرۈپ سىزدىن زۇلۇمنى،
كۆرگەن ئىكەن يۈرگەن - تۇرغان يولۇمنى،
غېرىپلارغا ئەمىر ئېتىپسەن ئۆلۈمنى،
مېنىڭ بۇ سۆزۈمنى شىپا ئەيلىسەڭ.

AltunOq

ئاخىر ئەدھەم مېنىڭ ئۈچۈن ئەرز ئېيتىپ،
كېتىپتۇر سېنىڭدىن ئاھانەت ئىشىتىپ،
يوق ئەتمىش شەھەرنى ئۇل سۇ كەلتۈرۈپ،
مېنىڭ بۇ سۆزۈمنى باھا ئەيلىسەڭ.

بىر كۈن كىردى قاشىمغا، مەن بىلەن كېتەرسەن،
مۇندىن بېرىپ ئۆيۈمگە ماڭا چۈشەرسەن،
گەر چۈشمىسەڭ پېقىرغا تەھقىق ئۆلەرسەن،
مېنىڭ بۇ سۆزۈمنى گۇۋاھ ئەيلىسەڭ.

ئاخىر قورقتۇم ئۇنىڭدىن جادۇ قىلغۇر دەپ،
يا بولمىسا مېنى قاتتىق قاغاپ ئېيتۇر دەپ،
جادۇ قىلىپ مېنى يوق قىلمىسۇن دەپ،
مېنىڭ بۇ سۆزۈمنى ئەئلا ئەيلىسەڭ.

سەلىمە دەر ئاقىبەت ئاڭا تۇشۇپمەن،
نەچچە يىللار ئاھ ئۇرۇپ گۆردە يېتىپتىمەن،
دۇنياغا كۆز ئېچىپ نەكۈن كۆرۈپمەن،
مېنىڭ بۇ سۆزۈمنى ئىنشا ئەيلىسەڭ.

مەلىكە گۈل سەلىمە ئايىم: مېنىڭ ئۇ كىشىگە چۈشمىگىم ئۆز ئىختىيارىمدىن بولغان ئەمەس، پىشانەمگە پۈتۈلگەننى كۆرمەسكە ئىلاجىم بولمىدى، — دىدى.

شاھ مەھمۇرخان مۇلايىملىق بىلەن: ئەي مېھرىۋان قىزىم، ئاڭلىسام سېنىڭ ئۇ قەلەندەردىن بولغان بالاڭ بار ئىمىش، ئۇ بالاڭنى نىمە قىلدىڭ؟ قەيەرگە يوشۇردۇڭ؟ ماڭا ئېيتقىن! ئۇ بالا ماڭا نەۋرە بولغاندىن كېيىن، مەن ھەم ئۇنى كۆرۈپ تەربىيەت قىلاي! — دەپ گۈل سەلىمەنى ئالدىدى.

گۈل سەلىمە ئاتىسىنىڭ بۇ سۆزلىرىگە ئالدىنىپ: ئەي مېھرىۋان ئاتا، بالامنىڭ ئىسمى گۆر ئوغلى ئىبراھىم. ھازىر سىزگە مەھرەم بولۇپ خىزمىتىڭىزنى قىلىۋاتىدۇ، — دەپ سىرىنى ئاشكارا قىلىپ قويدى.

پادىشا گۈل سەلىمەگە: ئەي كۆڭلى قارا گېسۇ بىردە، سەن ئۇ قەلەندەرنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ قېچىپ كەتمىگەن بولساڭ، مەن سېنى ئىسىل - كاتتا يەرگە بەرمەسمىدىم؟ ھەي بەدبەخت! سېنىڭ ئۇ قەلەندەر بىلەن قېچىپ كەتكەنلىكىڭدىن بىخەۋەر، مەن سېنى قەلئە دىۋىدىنىڭ ھاكىمىغا بېرەي دەپ ئۇلارنىڭ ئەلچىسىگە رازىمەنلىكىمنى بىلدۈرۈپتىمەن. ئۇلار ئوغلى ئۈچۈن توي باشلاپ كېلىپ بۇ يەردە يىگىرمە كۈن توي قىلدى. يىگىرمە بىرىنچى كۈنى سېنى نىكاھ قىلماقچى بولۇپ، بەلىخ شەھرىنىڭ قازى - قۇززات، ئاخۇنلىرى خەتبە ئوقۇپ سېنىڭ ئېتىڭنى نەچچە مەرتىۋە قىچقاردى. ئېكىن سېنىڭ يوقاپ كەتكەنلىكىڭ مەلۇم بولۇپ، خەلقى ئالەم ئالدىدا شەرمەندە بولدۇم. سېنى ئىزلەپ بارمىغان ھېچ يەر قالمىدى. ئاخىر توي باشلاپ كەلگۈچىلەرگە ناماقۇل بولۇپ، ھەر قىسما ياخشى گەپلەرنى قىلىپ، ھوزۇرخالىق ئېيتىپ ياندۇردۇم. ئەي نومۇسسىز بەدبەخت! سەۋدىر قىلىغان بولساڭ مەن سېنى ئىززەت - ئابرويۇڭ بىلەن شاھانە چوڭ توي قىلىپ كاتتا يەرگە بەرمەسمىدىم؟ ئەي نا ئىنساپ، قېچىپ تەككەن ئېرىڭ ساڭا قانداق راھەت - پاراغەت كۆرسەتتى؟ — دەپ، ئۇنىڭ بېشىغا بىرنەچچىنى ئۇرۇپ چىقىپ كەتتى.

مەھمۇرخان گۆر ئوغلى ھەققىدە نىيەتىنى بۇزۇپ، تەختى ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇرۇپ تۇرسۇن.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى گۆر ئوغلىدىن ئىشىتىڭ:

گۆر ئوغلى بەلىخ شەھرىگە يانماقچى بولۇپ، سوغاتلارنى ھارۋىلارغا بېسىپ شاھ مەھەممەتخان بىلەن خوشلاشتى ۋە لەشكەرلەر بىلەن قەلئە قۇندۇزدىن چىقىپ، ئەلەملىرىنى لەپىلدىتىپ، بىرنەچچە كۈن يول يۈ-

روۋپ بەلىخ شەھرىگە يېتىپ كەلدى. ئۇ، شاھ مەھمۇرخاننىڭ ئالدىغا كىرىپ تازىم بىجا كەلتۈرۈپ، قۇندۇز شەھرىدىن ئېلىپ كەلگەن سوغاتلارنى ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇپ ئەدەپ بىلەن ئۆز جايىغا كېلىپ ئولتۇردى.

شاھ مەھمۇرخان سوغاتلارنى خەزىنىگە سالدۇرۇپ قۇندۇز جېڭىگە بارغان گۆر ئوغلى باشلىق ھەممە ئەمىر-لەشكەرلەرگە ئىنئام-ئېھسانلار قىلدى. ئۇندىن كېيىن گۆر ئوغلىدىن قۇندۇز جېڭىدا قانداق قىلىپ غالىپ بولغانلىقىنى، ئەسىرلەرنى قانداق دەستگىر قىلغانلىقىنى سورىدى.

گۆر ئوغلى جەڭ ئەھۋالىنى ئەۋۋەلىدىن-ئاخىرىغىچە بايان قىلىپ مۇنداق دىدى:

چىقتىم قىرىق مىڭ ئەسكەر بىرلەن،
باردۇق نەچچەند كۈنلەر ئۆتكەن،
بارساق جەڭلەر بولغان ئىكەن،
ئاتلار سالدۇق ئەھلىگە تېز-تېز.

تا تىرىقتۇز كۈن قىلدۇق جەڭنى،
كۆپ ئىشلەتتۇق ياۋغا رەڭنى،
ئوترا ئالدۇق دۈشمەنلەرنى،
كاپىر بولدى گەرد گەردەم رىز.

ئاتلار سالدۇق قىلىچ چېپىپ،
دۈشمەنلەرنىڭ جانىن ئېلىپ،
تۇش-تۇشلەردىن مىلتىق ئېتىپ،
بىرلەر ئۇردۇق شەمشەرنى تېز.

نەئرە تارتتۇق تەگبىر ئېيتىپ،
قاچسا قوغلاپ مىلتىق ئېتىپ،
ئولجا ئالدۇق زار يىغلىتىپ،
تۇرماي قاچتى دۈشمەن گەرخىز.

گۆر ئوغلى دەر سىزگە سۆزنى،
تىلەر بولسا سىزدىن ئۆزنى،

ئاللا بەردى ئەقىل كۆزنى،
بىزگە بولسۇن سۆزلۈك تەيسۈز.

پادىشا گۆر ئوغلىدىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، كۆڭلىدە، گۆر ئوغلى خېلى چوڭ پادىشالار قىلالمايدىغان ئىشنى بېجىرىپ كەپتۇ. ھازىر ئۇ تېخى كىچىك، ئەقلى تولۇپ يەتمىدى، لېكىن چوڭ بولغاندا، ئۇنى مەندىن ئاتا-بوۋىسىنىڭ خۇنىنى تەلەپ قىلمايدۇ، دىگىلى بولامدۇ؟ شۇڭا ۋاقتىدا ئۇيقۇمنى ئېچىپ، بىرەر ھىلە بىلەن ئۇنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتەي، دەپ گۆر ئوغلىغا قارىتا نىيىتىنى بۇزدى. شۇ كۈنى كەچ شاھ خۇپتەندىن كېيىن ئىچكىرى ئۆيىگە كىرىپ، راھەت تەكىيىگە بېشىنى قويۇپ، پاراغەت تۈشىگىدە يېتىپ چۈش كۆردى.

پادىشا مەھمۇرخاننىڭ ناھايىتى ئەتىۋارلاپ بېقىۋاتقان بىر بۇقىسى بار ئىدى. چۈشىدە: چاقماق مۈڭگۈزلۈك بىر كىچىك قوچقار سىرتتىن كىرىپ، پادىشانىڭ بۇقىسىنىڭ يېنىغا كەلدى. ئىككىسى ھىدلاشتى. ئاندىن، قوچقار بىلەن بۇقىنىڭ بىر بىرىگە ئاچچىغى كېلىپ ھەر ئىككىسى بىرقانچە قەدەم كەينىگە ياندى. پادىشا، مېنىڭ بۇقام زور، قوچقار بۇقىنىڭ ئالدىدا ھەرقاچان يېڭىلىدۇ، دەپ تاماشا كۆرۈپ تۇردى. بۇقا بىلەن قوچقار بىر بىرىگە قارشى يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ قاتتىق ئۇسۇشتى. پادىشانىڭ بۇقىسى قاپاق تېرەكتەك يىقىلىپ چۈشتى ۋە ئېغىر بىر تىنىپ جان بەردى. شاھ مەھمۇرخاننىڭ بۇقىسىغا ئىچى ئاغرىپ، بۇ ياۋۇز قوچقارنى تۇتۇپ باغلاپ قوياي، دەپ ئۇنىڭغا يېقىن كېلىۋىدى، قوچقار ئارقىسىغا يېنىپ، بىر كاللا قويۇپ ئۇنى يىقىتىپ قويدى. شاھ مەھمۇرخان چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى. قارىسا سەھەر ۋاقتى بولۇپتۇ. پادىشا تەختكە چىقىپ ئول-

تۇرغاندىن كېيىن، مۇنەججىم ـ قۇرئاندازـ
لارنى يىغىپ، كېچە كۆرگەن چۈشىگە تەبىر
سورىماق ئۈچۈن مۇنداق دىدى:

يېتىپ بىر چۈش كۆرۈپ قوپتۇم سەھەردە،
مۇنەججىملەر مۇنۇڭ تەبىرى قانداق؟
چىقاردى جانىمنى تۇرماي تېنىمدە،
كىتاپ كۆرۈڭ چۈشۈمگە تەبىرى قانداق؟

تۇرار ئېردىم قاراپ ئوڭدىن ـ سولۇمغا،
زىمىن كۆككە نەزەر سالدىم يولۇمغا،
شۇل سائەت بىر قوچقار كىردى ئۆيۈمگە،
بىر بۇقا بار ئېردى تەبىرى قانداق؟

قاراپ تۇرسام كېلىپ بىر بىرى بىرلەن،
خىرمىياز تارتىشىپ بىر بىرى بىرلەن،
يېنىپ ھەر ئىككىسى يۈز قەدەم يەردىن،
ئېتىلدى دوق ئەتتى تەبىرى قانداق؟

يوغان پىلدەك بۇقا يىقىلدى، ئۆلدى،
كىچىك قوچقار يەنە خىز قىلدى كەلدى،
بۇقامغا رەھىم ئەيلەپ تۇرغان چاغ ئىدى،
مېنى ئۈستى ئول قوچقار تەبىرى قانداق؟

يىقىلدىم ئول زامان تۇرغان يېرىمدە،
يوقالدىم مەن تۇرۇپ كۆرگەن چۈشۈمدە،
بەسى قورقتۇم قوپۇپ كۆرگەن چۈشۈمگە،
ئېيتىڭلار چۈشۈمنىڭ تەبىرى قانداق؟

كۆزۈمدىن غايىپ بولدى تامام ئالەم،
جاھان خەلقى مېنىڭ چۈن سالدى ماتەم،
تۇرغان جايىم خالى قالدى بۇ ئالەم،
چۈشۈمنىڭ مەزھىر تەبىرى قانداق؟

ئاتىم مەھمۇر يامان بولدۇم جاھانغا،
كۆزۈم ئاچىپ قارىدىم ياخشى ـ يامانغا،
تۇشۇپتۇرمەن تۇمۇغ ئاتلىخ ماكانغا،
ئاغزىڭ ئاچ، تىلىڭ ساچ، تەبىرى قانداق؟

مۇنەججىم، قۇرئاندازلار پادىشانىڭ
كۆرگەن چۈشىنى ئاڭلاپ كىتاپنى ئاچتى.
«ئۈستۇرلاپنى» يۈگۈرتۈپ، ئاپتاپنىڭ باراۋىـ
رىگە تۇتۇپ، ئون ئىككى بۇرجى، يىگىرمە
تۆت سائەتىنى سىرى قىلىپ شاھنىڭ چۈشىگە
تەبىر بېرىشىپ مۇنداق دىيىشتى:

كۆرۈپسەن ياخشى چۈش ياتقان يېرىڭدە،
شاھا كۆرگەن چۈشۈڭ تەبىرى ئەتران.
بۇ ئىش بولسا، قوي بۇقا جەڭ كاللا ئۆيدە،
تويۇپتۇر دۇنيا ھەم سەن ئەيلە ئىنسان.

بۇقا سەن، قوچقارىڭ چىقسا ئۆيۈڭدىن،
چىقار مەرت شىر بىر كۈن ئىچىڭدىن،
ئاڭا باقار دۆلەت باش ئالسا سەندىن،
بىتەھقىق ئول كىشى ھەم قەتاپ ئەلەقتاپ.

قازاندا كاللا كۆپ بولسا پىشارمۇ،
جاپا سالدىڭ جاھان ئەھلى قويارمۇ،
يامان بولدۇڭ خەلقلەرگە يارى بېرۇرمۇ،
ۋاقىت تاپسا خالايىق باشىڭنى ئۇشلاپ،

تولا قىلدىڭ زۇلۇم ھەددىڭدىن ئېشىپ،
جاپا سالدىڭ جاھان ئەھلىگە شاشىپ،
چىقار بىر ئەر سېنىڭ زۇلمىڭنى شاشىپ،
قۇتۇلماسسەن گۇناھ كۆپ سەندە تاقاپ.

مۇھەممەدۇر ئىككىسى بىر كاللا قويغان،
كىشىڭدۇر قوچقارىڭ چۈشۈڭدە ئۆسكەن،
ئۆزۈڭسەن بىر بۇقا تاغدەك يىقىلغان،
ئىچىلمىشدۇر جاھان ئىسلامدىن شىكاپ،

كۆرۈپسەن تېرىغان ـ تىككەن ئىشىڭنى،
ئاخىر يەرسەن بىر كۈن زالىم بېشىڭنى،

تاپالماسەن سوراپ ھەرگىز كىشىگىنى،
قىلۇر يەر بىرلە يەكسان خەلق سېنى ئىلغاپ.

مۇنەججىملەرنىڭ تەئبىرىنى ئاڭلىغان
پادىشانىڭ كۆزىگە يورۇق دۇنيا قاراڭغۇ
بولۇپ كۆرۈندى. كۆڭلىدە ئويلىدىكى، ۋەزىر
ۋە ئەمىرلەر ماڭا دۈشمەن بولغىلى خېلى
ئۇزۇن بولدى. ئەمدى قۇرئانداز - مۇنەج -
جىملەرمۇ، پۇقرالارمۇ ئۇلارغا يېقىنىپ ماڭا
دۈشمەن بولۇپتۇ. بۇ مۇنەججىم - قۇرئانداز-
لارغا نېمىشقا بۇنداق تەئبىر بېرىسىلەر؟ دې-
سەم بارلىق پۇقرالار ماڭا قارشى چىقىدىغان
ئوخشايدۇ، ياخشىسى ئەمدى سۆزلىمەي قو-
ياي. ئاندىن ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، بىر
قوچقار ئۆيۈمدىن چىقتى، ئۆزىدىن چوڭراق
بۇقىغا غالىپ كەلدى. بۇ ياخشىلىقتىن بېشا-
رەت ئەمەس، گۆر ئوغلى دېگەن تۈزكور
ئاشۇ قوچقار بولسا كېرەك، ئۇنىڭ ئاتا-
بوۋىسىنى ئۆلتۈرگەن ئىدىم. ئۇ ئاخىرى ۋەزىر-
ئەمىرلىرىم، بەگ - پالۋانلىرىم ۋە شەھەر
خەلقى بىلەن بىرلىشىپ مېنى يوقاتماي قويما-
غۇدەك. ئۇ ماڭا قول سالماستىن بۇرۇن، ئۇ-
نىڭ ئىشىنى بىر ياقلىق قىلمىسام بولمايدى-
غان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىدى. ئاندىن گۆر
ئوغلى باشلىق تۆت يۈز كىشىنى ئېلىپ شى-
كارغا ئاتلاندى. تۆت - بەش كۈن باياۋان-
لارنى كېزىپ يۈرۈپ، كۆپ شىكار قىلدى.
شاھ مەھمۇرخان ئەمىرلەر بىلەن بىر يەرگە
چۈشۈپ، قىلغان ئوۋلىرىنى تەقسىم قىلىپ،
كۆڭلىدە، گۆر ئوغلىنى ئۆزەم ئۆلتۈرسەم،
ھەممە كىشى «گۆر ئوغلى سېنىڭ ئالدىڭدا
نېمە گۇنا قىلدى؟ نېبە ئۇچۇن بىگۇنا ئا-
دەم ئۆلتۈرىسەن؟» دەپ ماڭا قارشى چىقىدۇ
ۋە يەنە بىلمىگەنلەر، ئۆزىنىڭ نەۋرىسىنى بې-
كاردىن - بىكارغا ئۆلتۈردى دەپ مالامەت
قىلار، ئۇندىن كۆرە بۇ بىر قىسىم سەيىدنى
بىر نامە بىلەن ئىنىم شاھ مەھەممەتخانغا ئەۋە-
تەي، ئۇ نامىنى ئوقۇپ كۆرۈپ، گۆر ئوغلىنى
ئۆلتۈرسۇن، ھېچ كىشى يامانلىقىنى مەندىن
كۆرمىسۇن، دەپ ئويلاپ، مۇنىشلەرگە نامە
يازدۇرۇپ، ئايىغىغا ئۆزىنىڭ چوڭ مۆھۈرىنى
بېسىپ خەتنى لىپاپقا سالدى. گۆر ئوغلىنى
چاقىرىپ: بۇ تۆھپە بىلەن نامىنى قەلئەقۇن-
دۇزغا ئاپىرىپ، ئىنىم شاھ مەھەممەتخانغا
تاپشۇرۇپ بەر، لېكىن ئۈچ كۈندە ئالدىمدا
ھازىر بولغىن، ئەگەر ئۈچ كۈندە كۆزۈمگە كۆ-
رۈنمەيدىغان بولساڭ، سېنى ئۆلتۈرىمەن!— دەپ،
ئۇنى يولغا سالدى.

گۆر ئوغلى شاھ مەھمۇرخانىنىڭ بۇي -
-رۇغى بىلەن نامىنى تاجىسىغا قىستۇرۇپ،
سەيىدلەرنى ئاتنىڭ غانجۇغىسىغا باغلاپ،
قەلئە قۇندۇزغا راۋان بولدى. ئۇ مېڭىپ كەت-
كەندىن كېيىن، ئۇنىڭ يارى - بۇرادەرلىرى
ئەپسۇس - نادامەتلەر قىلىپ، ۋاي ئىسىت،
زالىم پادىشا مۇشۇ بالا بىلەن گۆر ئوغلى
بىچارىگە بىر گۇنا قويۇپ، ئۇنى شېھىت قى-
لىدىغان ئوخشايدۇ. بولمىسا ئون كۈنلۈك
يەرگە ئىشقا بۇيرۇپ، ئۈچ كۈندە كەلمىسەڭ
ئۆلتۈرىمەن دەمدۇ؟ قانداق ئىنسان ئۈچ
كۈندە قەلئە قۇندۇزغا بېرىپ كېلىدۇ؟ دې-
يىشىپ گۆر ئوغلى ئۈچۈن غەم قىلىشتى.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى گۆر ئوغلىدىن
ئىشىتىڭ:

گۆر ئوغلى پادىشا ئالدىدىن چىقىپ
بىر يەرگە كەلگەندە، يول ئۈچكە ئايرىلدى. قاي-
سى يولغا كىرسەم بولار ئىكىن دەپ، ئاخىرى
تەۋەككۈل قىلىپ بىر يولغا كىردى. بىر -
ئىككى كۈندىن كېيىن بۇ يولنىڭ ئاخىرى
تۈگەپ بىر دەشت - باياۋانغا چىقىپ قالدى.
گۆر ئوغلى ھەر تەرەپتىن يول ئىزلەپ ئې-
تىنى چاپتۇرۇۋەرگەچكە، ئات بەرداشلىق
بېرەلمەي ئاخىرى جان تەسلىم قىلدى. گۆر

ئوغلى سەيدلەرنى يۇدۇپ مېڭىپ، ئون ئالتە كۈن بولغاندا، قۇندۇز شەھرىنىڭ تەۋەسىگە يېتىپ كەلدى. ئۇ بىر ئاز ئارام ئېلىپ، يەنە يولغا چۈشتى. بىر يەرگە كەلگەندە، كۆزىگە بىر چاھار باغ نامايەن بولدى. گۆر ئوغلى، شۇ كۆرۈنگەن باغدا ئادەم بولسا، شەھەرنىڭ يولنى سوراپ ماڭاي، دىگەن نىيەت بىلەن يېقىن كېلىپ قارىغان ئىدى، كۆز ئالدىدا يەتتە ئاچا يول پەيدا بولدى. لېكىن ئۇ، قايسى يولنىڭ شەھەرگە ئېلىپ بارىدىغانلىغىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى.

بۇ چاھارباغ شاھ مەھەممەتخاننىڭ بولۇپ، شۇ كۈنى شاھنىڭ قىزى مەلىكە پاتىمە ئۈچ يۈز كېنىزىگى بىلەن باغ سەيلىسىگە چىققان ئىدى.

بىر كېنىزەك قازاي ھاجەت ئۈچۈن چاھارباغنىڭ سىرتىغا چىقىپ، گۆر ئوغلىنى كۆردى ۋە دەرھال باققا كىرىپ مەلىكە پاتىمەگە باغنىڭ ئالدىدا گۆر ئوغلىنىڭ تۇرغانلىغىدىن خەۋەر بەردى. مەلىكە پاتىمە كېنىزىگىدىن بۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلاپ بىرمۇنچە كېنىزەكلەر بىلەن گۆر ئوغلىنىڭ ئالدىغا چىقتى ۋە ناز - كەرەشمە بىلەن تازىم بىجا كەلتۈرۈپ، ئۇنى باققا تەكلىپ قىلدى. گۆر ئوغلى خوپ بولغاي، دەپ باغ سىرى ماڭدى. ئىككىسى باغدا يۈرگەچ بىر بىرىدىن ئەھۋال سوراپ مۇنداق دىيىشتى:

مەلىكە:

كۈن تۈي قىلدى بۈگۈن باغ سىرىگە،
كەلدى جانىمنىڭ ھۆزۈرى، دەرتكە دەرمانىمۇسەن؟
بىر نەزەر ئەيلەپ قەدەم قويساڭ بۇ قەسرىگە،
كەلدى جانىمنىڭ ھۆزۈرى، گۆر ئوغلى مېھمانىمۇسەن؟

گۆر ئوغلى:

شەمىستەك شۇئلا ئۇرۇپ چىقىشىڭ نىمە سەۋەپ،
ئىلتىپات بىزگە قىلۇرسەن، تازە جانانىمۇسەن؟
بۇنچە سورىماقتا بۈگۈن مۇددىئا نەدۇر تەلەپ،
ئىلتىپات بىزگە قىلۇرسەن، يارى جانانىمۇسەن؟

مەلىكە:

نە سەۋەپتىن مۇندا كەلدىڭ ئازغىشىپ رەنا يىگىت،
مەن كەمىنە قىزنى ئال، ھۆسنۈڭگە باپ رەنا يىگىت،
ئارزۇلۇقدۇرمەن سىنىڭ ھۆسنۈڭگە ئەي يارىم خەرىد،
كەلدى جانىمنىڭ ھوزۇرى، شاھى دەۋرانىمۇسەن؟

AltunOq

گۆر ئوغلى:

تولغۇنۇر جانىم قۇشى، مەن يارنى كۆرگەندىن كېيىن،
سەد ھەزار بولسۇن تەسەددۇق سىزنى كۆرگەندىن كېيىن
قوزى يەڭلىغ ئارقىسىدىن ئەرگىشىپ يۈرگەندىن كېيىن،
ئەلتىپات بىزگە قىلۇرسەن تازە گىريانىمۇسەن؟

مەلىكە:

نەچچە يىلدۇر كىم سىنىڭ ئوتۇڭدا كۆيگەن خەستە مەن،
ئەقلى ھۇشۇم ھىلى يوق، بىر تەلبە قالغان مەستىمەن،
ھىجر ئوتى باغرىمدا بار دائىم كۆيگەن پىستىمەن،
كەلدى جانىمنىڭ ھوزۇرى، گۆرى خاقانىمۇسەن؟

گۆر ئوغلى:

نە سەۋەپتىن ماڭا كۆيدۈك — بىر غېرىپ بىچارىگە،
تەلبە يۈرگەن ئىت كەبى مەن يول تاپالماي خانىگە،
كېچە - كۈندۈز قويسام ئازدۇر باشىمە ئاستانىگە،
ئىلتىپات بىزگە قىلۇرسەن، تازە بەريانىمۇسەن؟

مەلىكە:

كىملەردىن يەتتى ئەلەم بولمىسۇن ھالى يۈتۈن،
ساڭا زۇلۇم ئەتكەن كىشىنىڭ كۈنى خار بولسۇن زەبۈن،
ئەمدى سەن بىر ئىش قىلىپ بەرمىگىل ئاڭا بويۇن،
كەلدى جانىمنىڭ ھوزۇرى گۆرى سۇلتانىمۇسەن؟

گۆر ئوغلى:

بۈيرۇدى سۇلتانى ئالەم ماڭا بىر بىرىش - كېلىش،
بار بۈگۈن ئۈچ كۈندە كەل دەپ ئېردىلەر قالدى بۇ ئىش،
يولدا ئولدىلەر ئاتىم كىلىبان مۇندا ياتىش،
ئىلتىپات بىزگە قىلۇرسەن قازە جانانىمۇسەن؟

مەلىكە:

شەھرى بەلىختىن مۇندا كەلدىڭ بىزگە مېھمان بولغىلى،
نەچچە كۈنلۈك يول يۈرۈپ كەلدىڭ بۇ يەرگە ھىلى،

ساڭا يوقتۇر باغىمە كىرمىسەڭ يول ئۆتكىلى،
كەلدى جانىمنىڭ ھوزۇرى، گۆرى سۇلتانىممۇسەن؟

گۆر ئوغلى:

ئەمىر ئېتىپ بۇ سەھەد گۆش ئىبەردىلەر مەندىن بۇيان،
بۇ سەبىل بارغاندىن ئىنىم مەھەممەتخان بىر نىشان،
دىدى بەردىلەر ئۇنى شول دەمدە بولدۇم مەن راۋان،
ئىلتىپات بىزگە قىلۇرسەن تازە جانانىممۇسەن؟

مەلىكە:

نىمە دەپ بەردى بۇ گۆشنى، بىر كۆرەي نامەڭنى مەن،
نامە قانداق يېزىلىپتۇ سۆزىنىڭ مەزمۇنى ھەم،
ساختا دىلدۇر بىلسەم ئانى زۇلۇمگۇي شاھى بى رەھەم،
كەلدى جانىمنىڭ ھوزۇرى، گۆرى دەۋرانىمۇسەن؟

گۆر ئوغلى:

مەن بىرەلمەسمەن ئامانەت ئىگىسىن تاپماي بۇگۈن،
نە بولۇر ئەفئالى خەت يۈزىدىن مەجنۇن بۇگۈن،
چىقمىسۇن ھەر ئىككى شاھ لەۋزىدىن ئەفسۇن بۇگۈن،
ئىلتىپات بىزگە قىلۇرسەن، تازە جانانىمۇسەن؟

مەلىكە:

پاتىمەدەر ئەي يىگىت كىر بۇندا بىر دەۋران قويای،
كېچە بولۇپتۇر باغدا قون، ئالدىڭدا مەن بەر يان قويای،
ھال دەردىم ئۇقدىشىپ سەن بىلەن ئىشرەت قىلاي،
كەلدى جانىمنىڭ ھوزۇرى، گۆرى مېھمانىمۇسەن؟

گۆر ئوغلى:

ساڭا دەر گۆر ئوغلى شول سۆزۈمنى ئەمدى ئىشىت،
ئەلچىنىڭ مەجلىسنى شاھ بولۇپ ئۆزۈڭ قىزىت،
سۆزدۇر ئۆزىچە ئەمەسسەن مېنىڭ ھالىمغا يەت،
ئىلتىپات بىزگە قىلۇرسەن تازە خەندانىممۇسەن؟

مەلىكە گۆر ئوغلى بىلەن باغنىڭ ئىـ
چىدە هال ـ ئەھۋال سورىشىپ ئاندىن ئۇنى
شاھ سوپىغا تەكلىپ قىلدى. گۆر ئوغلى تەـ
كەللۇپ بىلەن: ئەي مەلىكە جاهان، مەن
بۇ يەردە هايال بولۇپ قالسام، ئىش مەھەلـ
دىن ئۆتۈپ كېتەر. شاھ مەھمۇرخان ماڭا
ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت بەلگىلەپ بەرگەن ئىـ
دى، لېكىن ئارىدا خېلى كۈنلەر ئۆتۈپ كەتـ
تى. يەنە هايال بولسام شاھنىڭ قەھرى ـ
غەزىۋىگە قالۇرمەن، ـــ دىدى.

مەلىكە پاتىمە: ئەي بەرنا يىگىت، ئەمـ
دى مىڭ ئالدىرىغان بىلەن ۋاقىت ئۆتۈپ
كەتتى، قانچە ئالدىرىساڭمۇ، يەنىلا پادىشا
مەھمۇرخانىنىڭ قەھرى ـ غەزىۋىگە گىرىپتار
بولۇرسەن. ئۇنىڭدىن كۆرە باقىقا كىرىپ
ئەيش ـ ئىشرەت قىل. بۈگۈن بۇ يەردە قونۇپ
ئەتە سەھەر بار! ئاتامۇ شەھەردە يوق،
شىكارغا چىقىپ كەتكەن ئىدى، بۈگۈن ـ ئەتە
كېلىپ قالار، ـــ دەپ گۆر ئوغلىنى تۇتۇپ
قالدى ۋە ئالدىغا زەر باپ داستىخان سېلىپ،
خىلمۇ ـ خىل نازۇنېمەتلەرنى قويۇپ، ئۇنى
مېھمان قىلدى.

مەلىكە ئۆزى ساقى بولۇپ گۆر ئوغلىغا
بىرنەچچە نۆۋەت شاراپ تۇتتى. گۆر ئوغـ
لىغا سەپەرنىڭ هاردۇغى يەتكەن ئىدى.
ئىچكەن شاراپنىڭ تەسىرى بىلەن كۆپ ئوتـ
مەي مەستۇ ـ مۇستەغرات بولدى ۋە زالىم
شاھنىڭ قەھرى ـ غەزىۋىنى ئۇنتۇپ ئۇيقۇغا
غەرق بولدى. مەلىكە گۆر ئوغلىنىڭ بېشىغا
كېلىپ ئولتۇردى. يىگىتنىڭ جامالىغا قاراپ
ئۇنىڭ بۇرۇن يانغان ئىشقى يەنە ئوتى لاۋۇلـ
داشقا باشلىدى. گۆر ئوغلىنىڭ تاجىسىغا قىسـ
تۇرۇلغان نامەگە ئۇنىڭ كۆزى چۈشتى، ئۇنى
ئاستا ئېلىپ ئوقۇپ هەيران قالدى. نامەدە
مۇنداق سۆزلەر يېزىلغان ئىدى:

«ئەي مېھرىۋان قېرىندىشىم شاھ مەھەمـ
مەتخان، سىزگە بۇ نامە بىلەن سەھەد گۆش
ئەۋەتتىم. مۇشۇ نامە يېتىپ بارغان هامان،
هايال قىلماي گۆر ئوغلىنى ئۆلتۈرۈپ، كاللـ
ىسىنى ماڭا ئەۋەتىڭ! كۆڭلۈم سىزدىن خوـ
شنۇد بولسۇن. ئۇنى ئۆزەم ئۆلتۈرەي دىسەم،
نەۋرەم ئىكەن. ئانىسى مەندىن رەنجىگۈدەك.
ئەگەر ئۆلتۈرمەي دىسەم. ئۇ ئاخىر بىر كۈن
بېشىمغا چىقىپ، ئاتا ـ بوۋىسىنىڭ ئىنتىقامىنى
مەندىن تەلەپ قىلىدىغان ئوخشايدۇ. شۇڭا
قېرىنداشلىق هەققىنى بىجا كەلتۈرۈپ، ماڭا
خەۋەر قىلىشىڭىزنى بۇيرۇيمەن.»

مەلىكە پاتىمە بۇ نامىنى كۆرۈپ: «ۋا
ئەجەبا، گۆر ئوغلى ئۆزىنىڭ ئۆلۈم خېتىنى
كۆتۈرۈپ كېلىپتۇغۇ! ئۇنىڭ بۇ هىيلە ـ نەيـ
رەڭدىن ئەسلا خەۋىرى يوق ئوخشايدۇ. بۇ
نامەنى مەن كۆرمىگەن بولسام، ئۇ ناهەق
ئۆلۈپ كېتەر ئىكەن. ئەمدى گۆر ئوغلىنىڭ
سالامەت قېلىشىغا مەن بىر سەۋەپ قىلىپ
باقاي. ئۇنىڭ ئەجىلى تولمىغان بولسا، قىلـ
غان ئىشىم كارغا ياراپ قالار، دەپ كۆڭلىگە
پۈكتى. بۇندىن بىرنەچچە يىل بۇرۇن شاھ
مەھمۇرخان قۇندۇز شەھرىگە كەلگەندە، پاتىمە
ئۇنىڭ پادىشالىق مۆھۈرىنى قەغەزلەرگە بېـ
سىپ ئويىنىغان ئىدى. مەلىكە ئۇ قەغەزلەرنى
هەر دائىم ئۆزى بىلەن ئېلىپ يۈرەتتى. هازىر
شۇ قەغەزلەردىن بىرىگە مۇنداق دەپ يازدى:

«ئەي مېھرىۋان قېرىندىشىم شاھ مەھەمـ
مەتخان، مېنىڭ بۇ نامەم سىزگە يېتىپ
مەلۇم بولسۇنكى، مەن شىكارغا چىقىپ بىرـ
مۇنچە سەيدلەرگە ئىگە بولدۇم. ئۇ سەيدـ
لەرنى نامە بىلەن سىزگە تۆھپە قىلىپ ئەـ
ۋەتتىم. ئۇشبۇ نامەم يېتىپ بارغان هامان،
ئۆزى كەلمەپتۇ دىمەستىن، قىزىڭىز مەلىكە
پاتىمەنى مۇشۇ خەتنى ئېلىپ بارغۇچى نەۋـ
رەم گۆر ئوغلىغا ئەقدە نىكاھ قىلىپ قويـ
غايسىز. مەن شىكاردىن قايتىپ چوڭ توي

ئۆتكۈزۈپ قىزىڭىزنى ئېلىپ كېلىمەن.»
مەلىكە نامەنى لىپاپقا سېلىپ گۆر ئوغلىنىڭ تاجىسىغا قىستۇرۇپ قويدى. بىر سائەتتىن كېيىن، گۆر ئوغلى ئويغىنىپ: ئەي مەلىكە، ئەمدى ماڭا رۇخسەت بېرىڭ، ئىشىمغا مۇقىت بولاي، — دەپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

مەن كېتەي رۇخسەت بېرىپ مۇندا قېلىڭ،
شەھەر سىرىگە مەن بارايىن بۇ زامان.
باش ئېلىپ مۇندىن كېتەي رۇخسەت بېرىڭ،
مۇنتىزاردۇر پادىشاھىم بۇ زامان.

نەجاپا سالۇر ئىكەن بارسام قاشى،
ساقلىغاندۇر مەن ئۈچۈن غەزەپ ئوقى،
ۋەھشەتتىدىن ماڭا چۈشتى ئاتەشى،
نىمە كۈن كۆرەر ئىكەن بىچارە جان.

گۆرئوغلى دەر جانانىم مەن نائىلاج،
مەن ئۈچۈن قىلغىل دۇئا ياشىڭنى ساچ،
مەن ئۈچۈن ئەي يارىما قىلغىل ئىلاج،
بۇ سەۋەبدىن قورقىمەن ئەي مېھرىبان.

مەلىكە پاتمە گۆر ئوغلىغا: ئەي بەرنا يىگىت، شەھەرگە بارغاندا، نامەنى ئاتامغا بېرىپ سۆز قىلماي جىم تۇرۇڭ. بېشىڭىزدا قازايى مۇھەللەت باردۇر. سىزنى خۇداغا تاپشۇردۇم. مۇشكۇلىڭىزنى خۇدا ئۆزى ئاسان قىلغاي! — دەپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

بار بۇگۈن گۆرئوغلى شەھەرگە تېز راۋان،
بېھۇدە سۆز قىلما كۆپ پايىك كۆيەر.
مۇشكۇلۇڭ ئاسان ئەتكەي قادىر مەۋلان،
بىلمىسەڭ بۇ ئىشنى سەن پايىك كۆيەر.

بۇ پەلەك باشىڭغا نوش ئۇرغان ئىكەن،
مەن سەبەپ قىلدىم سۇنۇپ كەتتى تىكەن.
مۇشكۇلۇڭ ئىنشائاللا بولغاي ئاسان،
بىخەبەر يۈرمە ئېزىپ مالىڭ كۆيەر.

سەن ئۆزۈڭ باشىڭنى بەرمەككە كېلىپ،
تاشلىماپسەن نامەنى يولدا ئوقۇپ،
يىغلار ئېردىڭ سۆكرە سەن ئاندىن بىلىپ،
ئەمدى قوي سەدقىڭنى ئىخلاسىڭ كۆيەر.

سەن ئۆزۈڭنى ھۇشىمەند چاغلاپ يۈرۈپ،
جەبرە ئەيلەر ئىكەنسەن جانىڭغا مۇندا كېلىپ،
سېنى ئەيلەر ئىكەن زالىم مۇندا شىھىت قىلىپ،
تاشلا نەۋكەرلىكنى سەن جانىڭ كۆيەر.

ئاخىر ئېردى بولمىسام ئۆمرۈڭ سېنىڭ،
بارچىدىن قالغاي ئىدى قۇرۇپ جېنىڭ،
سەن ئۈچۈن بۇزۇق ئىكەن كۆڭلى ئۈنىڭ،
تۇختاقىل ھەر ئىشنى سەن زۇلمىدىن بارىڭ كۆيەر.

پاتمە ھالىڭ كۆرۈپ قىلدىم بىر ئىش،
قوي كۆڭۈل ئۆمرۈڭگە سەن شۈكرى قىلىش،
ئوت يېقىپ تۇرغان ئىكەن ھەم يازۇ قىش،
ئوت قېشىغا بارمىغىل تەلبە سەن پايىك كۆيەر.

مەلىكە پاتمە گۆر ئوغلىغا كۆپ نەسىھەتلەرنى قىلىپ، ئاندىن ئۇنى ئاتقا مىندۇردى ۋە ئۇنىڭ جامالىنى يەنە بىر كۆرۈش ئىستىگىدە: يېنىشىڭىزدا ئاتنى ماڭا تاپشۇرۇپ كېتەرسىز، دەپ تاپىلىدى. گۆر ئوغلى مەلىكە بىلەن خوشلىشىپ، ئېلىپ كەلگەن سەيىدلىرىنى ئاتنىڭ غانجۇغىسىغا مەھكەم باغلاپ يولغا راۋان بولدى. ئۇ بىر سائەتتىن كۆپرەك يول يۈرۈپ شەھەرگە داخىل بولدى. ئوردىغا كىرىپ شاھ مەھەممەتخانغا تازىم بىجا كەلتۈرگەندىن كېيىن ئېلىپ كەلگەن تۆھپىسى بىلەن نامەنى ئەلچىلىك قائىدە - يوسۇنى بىلەن ئۇنىڭغا تاپشۇردى.

شاھ مەھەممەتخان تۆھپىلەرنى ئىچكىرىگە كىرگۈزۈپ بەردى. نامىنى ئوقۇپ مەزمۇنىغا مۇتالىئە يۈرگۈزدى. ئاندىن چاھار باقىقا كىشى ئەۋەتىپ مەلىكە پاتىمەنى ھازىر قىلدى، قازى - قۇززاتلارنى ئوردىغا چىللاپ گۆر ئوغلىغا مەلىكە پاتىمەنى ئەقدە نىكاھ قىلىپ قويدى. ھەممە بىردەك گۆر ئوغلىنى مۇبارەكلىدى. شۇندىن كېيىن، شاھ مەھەممەتخان گۆر ئوغلىغا قىزىنى تەخىرسىز نىكاھ ئەقدە قىلىپ رەسمىيىتىنى بىجا كەلتۈرگەنلىك ھەققىدە شاھ مەھمۇرخانغا نامە يېزىپ ئاخىرىغا مۆھۈرىنى باستى. ئۇ، گۆر ئوغلىغا شاھانە تونلار ياپتى ۋە ئون نەپەر كاتتا بەگنى قوشۇپ، ئۇنى بەلخ شەھرىگە يولغا سالدى.

پەسلى داستان، ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى پادىشا مەھمۇرخاندىن ئىشىتىڭ:

پادىشا مەھمۇرخان، ئۆزى شىكار قىلىپ يۈرگەن باياۋاندا، گۆر ئوغلىنىڭ بېشىنى قاچان ئېلىپ كېلىشەركىن، دەپ تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ تۇراتتى. لېكىن شۇنچە كۈنلەر ئۆتۈپ كەتتى، گۆر ئوغلىدىن نامۇ - نىشان ياكى ئىنىسى شاھ مەھەممەتخاندىن بىرەر خەۋەر بولمىدى. بىر كۈنى شاھ مەھمۇرخان، ئىنىم، گۆر ئوغلى دىگەن تۇزكور بەدبەختنى ئاللىقاچان ئۆلتۈرگەندۇر، بولمىسا گۆر ئوغلى بۇچاققىچە يېتىپ كېلەتتى، دەپ ئويلاپ تۇراتتى، باياۋان تەرەپتىن توپا - چاڭ كۆتىرىلىپ، گۆر ئوغلى ۋە شاھ مەھەممەتخان قوشۇپ ئەۋەتكەن بەگلەر يېتىپ كەلدى. گۆرئوغلى ئۈستىگە شاھانە تونلار، بېشىغا تاج كىيىپ تونۇغۇسىز بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇ، شاھ مەھمۇرخانغا تازىم بىجا كەلتۈرگەندىن كېيىن، شاھ مەھەممەتخاننىڭ نامەسىنى بېشىدىن ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇندى، گۆر ئوغلىنى سالامەت كۆرگەن شاھ مەھمۇرخاننىڭ بېشىغا خۇددى قارا تاغ يىقىلغاندەك بولدى. ئۇ قەھرى - غەزەپ بىلەن: ئەي نائىنساپ بەدبەخت! مەن سېنى قۇندۇزغا ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت بىلەن ئەۋەتكەن ئىدىم. ھالا بىر ئايدىن بۇيان نەگە يوقالدىڭ؟ — دەپ ئۇنى سوراق قىلدى.

گۆر ئوغلى يولدا ئېزىقىپ كەتكىنىنى، قەلئە قۇندۇزدا بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنى بىرمۇ - بىر بايان قىلدى.

شاھ مەھمۇرخان نامەنى ئېچىپ كۆرگەندىن كېيىن تېخىمۇ غەزەپلىنىپ: ئەي ئىتنىڭ بالىسى، مەن سېنى شاھ مەھەممەتخاننىڭ قىزى بىلەن توي قىلىپ كەلگىن دەپ ئەۋەتمىگەن. يازغان نامەمدىمۇ شاھ مەھەممەتخانغا قىزىڭنى گۆر ئوغلىغا بەرگىن دىمىگەنغۇ؟ سەن مېنىڭ پەرمانىمغا مۇخالىپ ئىشلارنى قىلىپ كەپسەن! — دىدى ۋە جاللات! — دەپ ۋاقىرىدى.

گۆر ئوغلى بىلەن بىللە كەلگەن بەگلەر شاھ مەھمۇرخاننىڭ ئالدىغا چىقىپ: ئەي پادىشا، مەستمۇ سەن ياكى ساراڭمۇ؟ ئۆزەڭ قىلغان ئىشتىن نىمە ئۈچۈن تانىسەن؟ ئەگەر پادىشاھىمىزنىڭ ئەۋەتكەن نامەسىگە ئىشەنمىسەڭ، مانا ئۆزۈڭ يازغان نامەنى كۆر! — دەپ، مەلىكە پاتىمەنىڭ چاھار باغدا يازغان نامەسىنى شاھ مەھمۇرخانغا سۇندى.

شاھ مەھمۇرخان ئۇ نامەنى كۆرۈپ، غەزەپ بىلەن پارچە - پارچە قىلىپ يىرتىۋەتتى ۋە: مەن بۇنداق نامە يازمىغان، گۆر ئوغلى يولدا بارغىچە باشقا نامە يېزىپ شاھ مەھەممەتخانغا ئاپىرىپ بېرىپتۇ ۋە ھىلى - مىكىر بىلەن قىزىنى نىكاھىغا ئاپتۇ. پەرمانىمدىن تاشقىرى ئىش قىلغانلىقى ئۈچۈن گۆر ئوغلى دىگەن بۇ بەدبەختنىڭ بېشىنى كېسىڭلار! — دەپ بۇيرۇدى.

قۇندۇز شەھرىدىن كەلگەن بەگلەر:
ئەي پادىشا، ئەگەر نامەنى يالغان دىسەڭ،
بۇ مۇھۇرگە نىمە دەيسەن؟ بۇ مۇھۇر
سىنىڭمۇ ئەمەس؟ ئويلاپراق گەپ قىلغىن! —
دىگەن ئىدى، شىكار مەيدانىدىكى ھەممە
ئەمىر - بەگلەر تەكلا: ئەي پادىشا، گۆر ئوغلى
ساڭا نىمە گۇنا قىلدى؟ قەلئەئە قۇندۇزغا
بۈگۈن مىنىپ ئۈچ كۈندە ئالدىغا ھازىر
بول! دەپ، ئۇنى كىشىنىڭ چامى يەتمەيدىـ
غان مۇشەققەت خىزمەتكە بۇيرۇدۇڭ.
قۇندۇزغا ئون كۈندە يىتىپ بارغىلى بولىدۇ.
بىلىپ تۇرۇپ ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت بەلگىـ
لەپ بىرىشىڭ گۆر ئوغلىنى قەستلىگەنلىگىڭ
ئەمەسمۇ؟ — دىيىشتى. شاھ مەھمۇرخان ئاچچىـ
غىنى باسالماي: ئەي تۇزكورلار! ھەممىڭلار گۆر
ئوغلىنىڭ تەرىپىنى ئېلىپ ماڭا يۈز ئۆرۈدۈڭـ
لارمۇ؟ گۆرئوغلىنى ئۆلتۈرۈڭلار دىسەم،
تېخى ماڭا نەسىھەت قىلامسىلەر!؟ ئات - ياراق،
يىمەك - ئىچمەك ۋە كىيىم - كېچەكلەرنى
مەندىن ئالغان تۇرۇقلۇق، نىمە ئۈچۈن
پەرمانىمغا بويسۇنمايسىلەر؟ — دىدى.

ئەمىر - بەگلەر شاھنىڭ بۇ سۆزىدىن
تېخىمۇ غەزەپلىنىپ: ئەي پادىشا، سەن
بىزگە ھەرنە بەرسەڭ، ساڭا خىزمەت قىلغانـ
لىغىمىز ئۈچۈن بەردىڭ. سەن بىگۇنا
ئادەملەرنى شۇنچە كۆپ ئۆلتۈرۈپمۇ يەنە
مۇرادىڭغا يەتمەي، ئەمدى گۆر ئوغلىنى
ئۆلتۈرمەي دەمسەن؟ گۆر ئوغلى سىنىڭ
ئالدىڭدا نىمە گۇنا قىلدى؟ ئۇ ساڭا كۆپ
خىزمەتلەرنى قىلدىغۇ! بىز سىنى ئەمدى
بىگۇنا ئادەملەرنى ئۆلتۈرگىلى قويمايمىز.
سىنىڭ قەھرى - غەزىۋىڭگە پەرۋا قىلمايمىز.
ئۆلتۈرۈشكە توغرا كەلسە، ئۆزۈڭنى ئۆلتۈرۈش
كېرەك! — دىيىشتى.

ئەمىر - بەگلەردىن بۇ سۆزلەرنى
ئاڭلاپ، شاھ مەھمۇرخاننىڭ كۆزىگە يورۇق
دۇنيا قاراڭغۇ بولۇپ كۆرۈندى، ئۇ دەرغەزەپ
بولۇپ، ئىككى ئوغلى بىلەن بىر قىسىم خاس
خىزمەتچىلىرىنى ئىشقا سېلىپ، ئۆزىگە قارشى
چىققان كىشىلەردىن يەتمىش - سەكسەن
كىشىنى قىلىچ بىلەن چېپىپ ئۆلتۈردى.
لەشكەرلەر ئۆزلۈگىدىن ئىككى تەرەپ بولۇپ
بۆلۈندى. كۆپچىلىك ئەمىر - بەگلەر دەرھال
ئاتلىنىپ، شاھنىڭ ھۇجۇمىغا تاقابىل
تۇردى.

شاھنىڭ خاس يىگىتلىرى بىلەن گۆر
ئوغلىنىڭ تەرىپىنى ئېلىپ جەڭ قىلىۋاتقانلار،
بىر بىرىنى يېڭەلمەي تۇرغان پەيتتە،
گۆر ئوغلى ئات يۈگۈرتۈپ بېرىپ شاھ مەھـ
مۇرخاننىڭ ئالدىنى توساپ، ئەي زالىم،
قانخور، مىنىڭ ئاتا - بوۋام قېنى؟ ئۇلارنى
سەن مۇشۇ مەيداندا ئۆلتۈرگەن ئىدىڭ.
ئۇلار ساڭا نىمە گۇنا قىلغان؟ بۈگۈن مۇشۇ
مەيداندا ئۇلارنىڭ خۇنىنى مەن سەندىن
ئالىمەن. ئەي بەدبەخت، مەن ساڭا نىمە
گۇنا قىلدىم؟ مىنى ئىشقا بۇيرۇش باھانىسى
بىلەن ھىلى - مىكىر قىلىپ باشقىلارغا ئۆلتۈرـ
گۈزمەكچى بولدۇڭ. ئەمدى مىنىڭ ھۈنىرىمـ
نى كۆرگىن! — دىدى. شۇ پەيتتە، نامەرت
شاھ گۆر ئوغلىغا بىر قىلىچ ئۇردى. گۆر
ئوغلى ئۇنىڭ ئۇرغان قىلىچىنى قايتۇرۇپ،
ئىككىنچى مەرتىۋە قىلىچ ئۇرۇشىغا ئامان
بەرمەي، ئۇنىڭ بېشىغا بىر قىلىچ ئۇرۇپ،
كاللىسىنى ئۇچۇرۇپ چۈشۈردى.

شاھ مەھمۇرخاننىڭ ئىككى ئوغلى بار
ئىدى. چوڭىنىڭ ئىسمى ئىرجىسخان،
كىچىگىنىڭ ئىسمى ئىلنىشخان دەر ئىدى،
سابىت بەگ ئىلنىشخاننىڭ ئالدىنى توساپ
قىلىچۋازلىق قىلىۋاتاتتى. ئۇلار گۆر ئوغلىنىڭ
شاھ مەھمۇرخاننى ئۆلتۈرگەنلىگىنى كۆرۈپ
شىددەت بىلەن جەڭ قىلىشتى، سابىت بەگ
بىر قىلىچ ئۇرۇپ ئىلنىشخاننى ئۆلتۈردى،

هاشىم بەگ ئىرجىسخاننى ئۆلتۈردى.

شاھ مەھمۇرخانغا خوشامەت قىلىپ يۈرگەن بەگلەرنى گۆر ئوغلىنىڭ تەرەپدارلىرى قەدەممۇ-قەدەم قوغلاپ يۈرۈپ سۈر-توقاي قىلغىلى تۇردى. بىر قىسىم بەگلەر قىلىچ-قالقانلىرىنى بويىنىغا ئېسىپ ئامانلىق تىلەشتى، ئاخىرغىچە شاھقا بولۇشۇپ سوقۇشقانلارنىڭ بولسا، بىرسىمۇ ئامان قالمىدى.

گۆر ئوغلىغا ھامىي بولۇپ يارى سازلىق قىلىشقانلار مەسلىھەت قىلىپ شاھ مەھمۇرخاننىڭ تاجىنى گۆر ئوغلىنىڭ بېشىغا كىيگۈزدى ۋە ئۇنى پادىشا قىلىپ، ئىززەت-ئىكراملار بىلەن ئالتۇن مەپىگە ئولتۇرغۇزۇپ، مەپىنىڭ ئالدىدا تۇغ-ئەلەملەرنى كۆتىرىشىپ، ناغرا-كانايلارنى چېلىپ، بەلىخ شەھرىگە قاراپ ماڭدى. گۆر ئوغلىدىن بىر كۈن ئىلگىرى بەلىخ شەھرىگە يېتىپ كەلگەن جاكاچىلار كوچا-گۆزەرلەردە ئات چاپتۇرۇپ بەلەن ئاۋاز بىلەن: ئەيي-ۋەھانناس، ئەي خالايىقلار! ئاگلىمىدىم-ئىشىتمىدىم دېمەڭلار! پادىشاھى ئالەم شىكاردا بۇغا-مارال، كىيىكلەرنى تولا تۇتۇپ، گۆشىنى تولا يەپ قوسىقى كوپۈپ ئۆلۈپتۇ. ئورنىغا گۆر ئوغلى دېگەن مەھرەمنى پادىشا قىلىپ ئېلىپ كەلدۇق!— دەپ ئۇقتۇردى. شەھەر خەلقى زالىم پادىشانىڭ ئۆلگەنلىكىگە ناھايىتى خوشال بولۇشتى. كوچىلارنى سۈپۈرۈپ سۇ چېچىپ، گۆر ئوغلى ئىبراھىمنىڭ ئىستىقبالىغا سەپ-سەپ بولۇپ چىقىشتى.

ئەلقىسسە: شەھەر خەلقى چىقىپ بىر ئاش پىشىمدىن كېيىن، باياۋان تەرەپتىن گۆر ئوغلى كاناي-سۇنايلار ساداسى ئىچىدە يېتىپ كەلدى. شەھەردىن چىققانلار يولنىڭ ئىككى تەرىپىدە تۇرۇپ تازىم قىلدى، ئاندىن گۆر ئوغلى بىلەن شەھەرگە داخىل بولۇپ، ئوردىغا بارغىچە، ئېلىپ چىققان تۆھپىلىرىنى پىشكەش قىلىپ، ئۇنى مۇبارەكلىدى. ئەمىرلەر گۆر ئوغلىنى تەختكە ئولتۇرغۇزۇپ، پەرمان بەردار بولدى.

گۆر ئوغلى سۇلتانلىق تەختىگە چىقىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، شاھ مەھمۇرخان توپلىغان ئالتۇن-كۈمۈشلەرنى ئەمىر-بەگلەرگە، لەشكەرلەرگە ۋە شەھەر خەلقىگە بۆلۈپ بەردى. ھەممە خەلق خوشۋاقىت بولدى. ئۇلار گۆر ئوغلىنىڭ ياخشى سۈپەتلىرىنى ۋە ياخشى تەئرىپىنى كوچا-گۈزەرلەردە سۆزلىشىپ تۇرسۇن.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى قەلئە قۇندۇزنىڭ پادىشاسىدىن ئاڭلاڭ:

شاھ مەھەممەتخان ئاكىسى شاھ مەھمۇرخاننىڭ ئۆلگىنىنى، ئورنىغا گۆر ئوغلى پادىشا بولغىنىنى ئاڭلاپ، بىر بۆلۈك ئەمىر-بەگلەرنى ئۆزىگە ھەمرا قىلىپ، بەلىخ شەھرىگە راۋان بولدى، بىرنەچچە كۈن يول يۈرۈپ بەلىخ شەھرىگە يېتىپ كەلدى.

گۆر ئوغلى شاھ مەھەممەتخاننىڭ كەلگىنىنى ئاڭلاپ، ئەمىر-بەگلەر بىلەن ئالدىغا چىقىپ قارشى ئالدى ۋە ئۇنى ئوردىغا باشلاپ كىردى. شاھ مەھەممەتخان گۆر ئوغلىنى مۇبارەكلەپ، بەلىختە بىر ھەپتە تۇرغاندىن كېيىن، خوشلىشىپ قەلئە قۇندۇزغا قايتىپ كەتتى.

گۆر ئوغلى سۇلتان بىر كۈنى ئايرىلىپ كەتكىلى ئۇزۇن بولغان مېھرىۋان ئانىسى بىلەن كۆرۈشتى. ھەر ئىككىسى ئوز بېشىغا چۈشكەن كۈلپەتلەرنى ئېيتىشىپ، يىغلىشىپ تۇرغان مەزگىلدە، شاھ مەھمۇرخاننىڭ خوتۇنى دۇختەربانۇ كىرىپ كەلدى. ئۇ نەۋرىسى گۆر ئوغلى بىلەن كۆرۈشۈپ مۇنداق دېدى:

خوش كېتىپتۇر دۇنيادىن،
يەتكەن ئېردى جاپاسى.
بارچە بىزار ياماندىن،
بۇ ئىش ئۇنىڭ جازاسى.

قىلدى ئەلگە يامانلىق،
يوق ئېردى ھېچ ئامانلىق،
ئەمدى بولدۇق ماكانلىق،
قەھرى ئەتكەندۇر خۇداسى.

بىزار بولغان بىز ئاندىن،
كەملەر قاچماس ياماندىن،
ئەمدى قالدۇق پىغاندىن،
خوشنۇد جاھان گۇۋاسى.

ئېردۇق بارچە زۇلمەتتە،
ئەل يىغلىشىپ كۈلپەتتە،
ھېچكىمنىڭ يوق غەيرەتتە،
قالدىمۇ گەنج دۇنياسى؟

دۇختەر ئېيتۇر بۇ سائەت،
سەن كۆرسەتتىڭ شجائەت،
ئۆلدىمۇ راست ئۇ ئاپەت،
تېپىلىپتۇر داۋاسى.

مەلىكە دۇختەربانۇ گۆر ئوغلىنىڭ پادىشا بولغىنىغا خوشال بولۇپ ئۇنى مۇبارەكلىدى.

ئەلقىسسە: بىر كېچىسى گۆر ئوغلىنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي، شاھ مەھەممەتخاننىڭ قىزى مەلىكە پاتىمەنىڭ قىلغان ياخشىلىقلىرىنى ئويلاپ ياتتى. ئۇ يارۋاپادارىنىڭ سەۋۋى بىلەن سۇلتانلىق تەختىگە چىقتىم. ئەگەر ئۇ چاھار باغدا ماڭا ۋاپادارلىق قىلمىغان بولسا، ناھەق ئۆلۈپ كېتەر ئىكەنمەن. ئەمدى شاھانە توي ئۆتكۈزۈپ، ئۇنى بۇ يەرگە ئېلىپ كەلمىسەم بولمايدۇ، دەپ ئويلاپ، ئەتىسى كۆڭلىگە يېقىن ۋەزىر، بەگلەردىن بىرقانچىنى ئاندىسىغا مەسلىھەت سېلىشقا ئەۋەتتى. ئانىسى گۈل سەلىمە ئايىم بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ناھايىتى خوشال بولدى. توي تەييارلىغى باشلىنىپ كەتتى. ھەممە تەييارلىقلار پۈتكەندىن كېيىن، گۆر ئوغلى سۇلتان كاتتا ئەمىر-بەگلەردىن تارتىپ ئاددى پۇقرالارغىچە ھەممە كىشىنى تويىغا تەكلىپ قىلدى.

گۆر ئوغلى بەلىختىن قەلئە قۇندۇزغا بېرىپ ئۇن كېچە-كۈندۈز شاھانە توي قىلىپ، ياخشى كۈن ياخشى سائەتنى تاللاپ مەلىكىنى قايتا ئۆز نىكاھىغا ئالدى. ئاندىن بىرنەچچە كۈن يول يۈرۈپ بەلىخ شەھەرگە يېتىپ كەلدى.

مەۋلانە ھەزرىتى موللا ئەنۋەر رەھمەتۇللا ئەلەيھى شۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ:

ئەسقەر شاھ شام شەھرىدىن لەخمە كولاپ قېچىپ كەتتى. ئىغرىشخان ئۇنى تۇتۇش ئۈچۈن، ھەممە سۇلتان، ئەمىر-بەگلەرنى ۋە لەشكەرلەرنى يەتتە بۆلۈك تەقسىم قىلىپ، ھەر بىر توپ لەشكەرگە جەسۇر، داڭلىق، سۇلتان ۋە ئەمىرلەرنى باشلىق قىلىپ، ھەر بىر توپ لەشكەرنى بىردىن شەھەرگە ئەۋەتتى.

گۆر ئوغلى بىلەن مەھەممەت مۇلكىزات خاقانىنى ھىندىستان ۋىلايىتىگە ئەۋەتتى.

ئىغرىشخان گۆر ئوغلى سۇلتانىنىڭ لەشكەرلىرىگە ۋەز-نەسىھەت قىلىپ: ئەي بەگلەر! ئەي باتۇر چەۋەندازلار! گۆر ئوغلى سىلەرگە ھەرقانداق پەرمان قىلسا، بىجاندىل پەرمان بەردارلىق قىلىڭلار! — دېدى.

گۆر ئوغلى ئىغرىشخان بىلەن خوشلىشىپ ھىندىستان تەرەپكە ماڭدى. ئۇ شام شەھرىدىن چىقىپ، بىرقانچە ھەپتە يول

يۇرگەندىن كېيىن، ئاۋال بەلخ شەھرىگە يېتىپ كەلدى. ئۇ يول بويى ئۇستا تۆمۈرچى قۇيمىگەرلەرگە توپ، زەنبىرەك، مىلتىق ۋە قىلىچ - قالقان ياسىتىپ ماڭدى. ياغاچچىلارغا ھارۋا ياسىتىپ، ھەر بىر ھارۋىغا خېچىر قوشتۇردى ۋە ئۇستىلارغا ئىككى باراۋەر ھەق بەردى.

ئەلقىسسە: گۆر ئوغلى سۇلتان قېيناتىسى شاھ مەھەممەت خاننى قەلئە قۇندۇزدىن بەلخ شەھرىگە ئېلىپ كېلىپ پادىشالىق تەختىدە ئولتۇرغۇزدى. ئاندىن، خوتۇنى مەلىكە پاتمەنى مەپىگە سېلىپ، شاھ مەھەممەتخان باشلىق كىشىلەر بىلەن خوشلاشتى. ئىككى ئاي يول يۇرگەندىن كېيىن، لەشكەرلەرنىڭ ئالدى نىشاپۇرغا يېتىپ باردى. ئاخىرىدا يۇرگەن ئەمىر - بەگلەر بىلەن گۆر ئوغلى نىشاپورغا كېلىپ سەلتەنەت بىلەن ئولتۇرغاندىن كېيىن، تۆت يۈز قىرىق تۆت بەگنى ھىندىستان ئېلىگە ئەلچى قىلىپ ئەۋەتتى. بۇ ئەلچىلەر ھىندىستاننىڭ ھەر بىر ئايماق، شەھەر ۋە بازارلىرىغا قاراپ يۇرۇپ كەتتى.

گۆر ئوغلى، بۇ ئەلچىلەر ھىندىستان ۋىلايەتلىرىدىن قايتىپ كەلگىچە، لەشكەرلىرىنى نىشاپور مەيدانىغا ئېلىپ چىقىپ ئۇمۇتبازلىق، نەيزىۋازلىق ۋە قىلىچۋازلىق مەشقى قىلغۇزدى، لەشكىرى ئىنتىزامنى چىڭىتتى؛ ئىككىنچى قەدەمدە، ئۇلارغا ئات مىنىش بىلەن قىلىچ ئۇرۇشنى ۋە ئات ئۇستىدە بولىدىغان ھەممە ھۆنەرلەرنى ئۆگەتتى. ئاخىرىدا، توپ - زەمبىرەكلەرنى قانداق ئىشلىتىشنى بىلدۈردى. شۇنداق قىلىپ، ئۇنىڭ لەشكەرلىرى ئۇرۇش قىلىشقا ماھىر چەۋەندازلاردىن بولۇپ يېتىشتى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، گۆر ئوغلىنىڭ يېقىن كىشىلىرى ئۇنىڭغا خوتۇنىنىڭ پەرزەنت تەۋەللۇت قىلغانلىقىنى مەلۇم قىلدى. گۆر ئوغلى بۇ خۇشخەۋەرنى ئاڭلاپ ئۆيىگە كىرىپ كۆردىكى، مەلىكە پاتمە راستىنلا بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ، گۆر ئوغلى غايەت خوشال بولۇپ، شەھەرنىڭ چوڭ - كىچىك خەلقىنى چىللاپ قىرىق كۈن شاھانە توي بەردى، پەرزەنتىنىڭ ئېتىنى ھاۋازخان قويدى.

پەسلى داستان، ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى ئەلچىلەردىن ئىشىتىڭ:

بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ھىندىستان شەھرىگە كەتكەن ئەلچىلەر گۆر ئوغلى سۇلتاننىڭ ئالدىغا بەزىلىرى قۇلاق، بۇرنىدىن، بەزىلىرى تىلىدىن ئايرىلغان ھالدا يىغلىشىپ قايتىپ كەلدى. بۇ ئەلچىلەرنىڭ ئېچىنىشلىق ئەھۋالىغا قاراپ گۆر ئوغلىنىڭ يۈرىكى ئاغرىدى ۋە دەرغەزەپ بولۇپ: «لەشكەرلەر كەستىھام شەھرىگە يۇرۇش قىلسۇن!» — دەپ پەرمان قىلدى. شۇ زامان لەشكەرلەر يەر تەۋرىگەندەك، بۇلۇت كۆچكەندەك ياكى دۇنيانى قارا بوران باسقاندەك ھەيۋەت ۋە ھەشەم بىلەن يولغا راۋان بولدى.

گۆر ئوغلى سۇلتاننىڭ كېلىدىغان خەۋىرىنى ئاڭلىغان قەلئە كەستىھامنىڭ ھاكىمى قەھقام ھىندى ھەممە لاۋۇ - لەشكىرىنى يىغىپ مۇكەممەل تەييارلىق قىلىپ تۇردى.

گۆر ئوغلىنىڭ ئالدىن ماڭغان لەشكەرلىرى كەستىھام شەھرىنىڭ ئەتراپىغا يېتىپ كېلىپ، يولنىڭ بىرقانچە ئون چاقىرىم يېرىنى سۈپۈرۈپ سۇ چېچىپ، سۇلتاننىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇردى، ئاندىن، ئەمىر - بەگلەر ئارقا - ئارقىدىن كېلىپ چېدىر - بارگاللىرىنى تىكىپ، كەستىھام شەھرىنى ھالقىغا ئالدى. ئاخىرىدا، گۆر ئوغلى سۇلتان شانۇ - شەۋكەت ۋە سەلتەنەت بىلەن چىقىپ كەلدى. بالدۇر كەلگەن ئەمىر - بەگلەر گۆر ئوغلىنىڭ

ئىستىقبالىغا چىقتى. گۆر ئوغلى سۇلتان ئات-تىن چۈشۈپ بارگاھىغا كىرىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن: كەستىھام شەھرىگە يېزا - قىشلاقلار-دىن كىرىدىغان ئاشلىقلارنى توساڭلار! — دەپ پەرمان قىلدى. شۇنىڭ بىلەن، لەش-كەرلەر، ھىندىلارنىڭ يېزا - قىشلاقلاردىن ئې-لىپ كەلگەن ئاشلىق - چارپايلىرىنى، ئوتۇن-سامانلىرىنى تۇتۇپ قېلىپ شەھەرگە كىرگۈز-مىدى.

قەھقام ھىندى بۇ ئىشتىن غەزەپلىنىپ لەشكەرلىرى بىلەن مەيدانغا چىقتى ۋە سەپ تۈزۈپ ئۇرۇشۇشقا ھازىرلاندى. گۆر ئوغلى، قەھقام، قىلىچ - قالقانلىرنى بويىنىغا ئېسىپ ئالدىمغا كەلسۇن! دەپ بىر يىگىتنى ئۇنىڭغا ئەلچىلىككە ئەۋەتتى، قەھقام بۇ سۆزنى ئاڭ-لاپ: ئەي ئەلچى، گۆر ئوغلىغا بېرىپ ئېيت-قىنكى، ئۇنىڭ ئالدىغا مەن ھەرگىز بۇنداق شەرمەندىچىلىك بىلەن بارمايمەن. گۆر ئوغلى ھەرقانداق ھۈنىرى بولسا كۆرسەتسۇن. مەن بىر كۆرۈپ باقاي، — دەپ جاۋاپ بەردى. ئەلچى يىگىت قەھقامنىڭ بەرگەن جاۋاۋنى گۆر ئوغلىغا يەتكۈزدى.

گۆر ئوغلى بۇ جاۋاپنى ئاڭلاپ ئاچ-چىغىدا بىر ئات، بىر قامچا بىلەن مەيدانغا چۈشۈپ، ئوتتۇز ئىككى خىل ھۈنىرىنى كۆر-سىتىپ، ئەي قەھقام، ھەرقانداق پالۋاننىڭ بولسا پەرمان قىل، مەيدانغا چۈشسۇن دەپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

مەن بۇ ياندىن، سەن ئۇ ياندىن،
كەل بەدبەختلەر يەككە - يەككە.
كەچكىل بۇگۈن شىرىن جاندىن،
ئالدىمغا كەل يەككە - يەككە.

قاراشىپ تۇرغان قىزىلباشلار،
ئىنئاملارنى كۆپ ئالغانلار،
تۆيۈق ساۋۇتنى كىيگەنلەر،
كەلگىل بۇگۈن يەككە - يەككە.

تاماشا كۆرسۇن بەگ - خان،
مەيداندا ئاقسۇن قىزىل قان،
مەيداندىكى تۇرغۇن بىر جان،
كەلگىل بۇگۈن يەككە - يەككە.

ئابروي كىمگە بولادۇر،
كىملەر مەيداندا ئۆلەدۇر،
كىم مەيداندىن ساق چىقادۇر،
ئەمدى كەلگىل يەككە - يەككە.

گۆر ئوغلى دەپ مېنى ئېيتادۇر،
مەيداندا سىزلەرنى يىغلاتۇر،
ئەمدى تاماشا كۆرسەتۇر،
كەل قىزىلباش يەككە - يەككە.

گۆر ئوغلى مەيداننىڭ ھەر تەرىپىگە ئات سېلىپ: مەندۇرمەن، گۆر ئوغلى سۇل-تاندۇرمەن، ئەي بەدبەختلەر، ئىشىتىڭلار، ئەگەر سىلەر قورقۇپ ئالدىمغا كەلمىسەڭلار، مانا مەن ئالدىڭلارغا كەلدىم! — دەپ ئۆزىنى قەھقامنىڭ لەشكىرىگە ئۇردى. ئۇنىڭ ئارقى-سىدىن: بىلمىسەڭ بىلدىڭ، بىلمىسەڭ مەندۇر-مەن مەھەممەت مۇلكىزات خاقاندۇرمەن! — دەپ يەنە بىر كۆچتىڭگىر ئۆزىنى ھىندى لەشكىرىگە ئۇردى. بۇ ئىككى سۇلتاننىڭ دۈشمەن سېپىنى قالايمىقانلاشتۇرۇپ، باھا-دىرلارچە جەڭ قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ھەممە ئەمىر - بەگلەر ھىندىلارغا ئېتىلىپ جەڭ قىلىشقا باشلىدى. بۇ ئىككى دەريايى لەشكەر ئۈچ كېچە - كۈندۈزگىچە توختىماي جەڭ قىلدى: قەھقام ھىندى گۆر ئوغلىنىڭ بۇنداق جاسارەت بىلەن قىلىۋاتقان جېڭىگە تاقەت قىلالماي، لەشكەرلىرىنى بىر يەرگە

توپلاپ، قېچىشنىڭ كويىغا چۈشتى.

گۆر ئوغلى قەھقامنىڭ پىلانىنى سېزىپ قېلىپ توپ قاتارلىق چوڭ قورالللارنى ئىشقا سالدى. توپ ئوقلىرى ھىندى لەشكەرلىرىنىڭ ئارىسىغا چۈشۈپ، ئۇلارنى مۆلدۈردەك تۆكۈۋەتتى.

قەھقام ھىندىنىڭ لەشكەرلىرى بۇ ئالامەتلەرنى كۆرۈپ ھەر تەرەپكە قېچىشقا باشلىدى. مەرگەنلەر قاچقانلارنى مىلتىق بىلەن ئاتتى. ئاخىرى ھىندىلار جەڭگە بەرداشلىق بېرەلمەي يىغلىشىپ: ئەل ئامان-ئەل ئامان! — دەپ، ياراغ-جابدۇقلىرىنى بويىنىغا ئېسىشىپ گۆر ئوغلىدىن ئامانلىق تىلەشتى.

گۆر ئوغلى، تەبەل باز ئۇرۇپ، ئۇلارغا ئامانلىق بېرىپ، لەشكەرلىرىنى باشلاپ مەيداندىن يېنىپ چىقتى.

ئەتىسى قەلئە كەستىھامنىڭ پۇقرالىرى كاتتا تۆھپىلەرنى كۆتىرىشىپ چىقىپ، گۆر ئوغلىغا شەرتسىز بويسۇنىدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈشتى. گۆر ئوغلى ھىندىلارنىڭ تۆھپىسىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۆزىمۇ ئىنئاملار بېرىپ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى شات قىلدى. ئۇ، جەڭدە ئۆلگەنلەرنى دەپنە قىلدى، يارىدارلارنى داۋالاشقا پەرمان چۈشۈردى، ئاندىن قەلئە كەستىھامغا كىرىپ تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ: قىمارخانا، شاراپخانىلارنى بۇزۇپ، ئورنىغا مەسچىت-مەدرىسە بىنا قىلىڭلار! — دەپ پەرمان چۈشۈردى. ئەمىر-لەشكەرلەر شەھەرمۇ-شەھەر، كەنتمۇ-كەنت يۈرۈپ قىمارخانا، شاراپخانىلارنى بۇزدۇرۇپ ئورنىغا مەسچىت-مەدرىسە بىنا قىلدۇرۇپ، شەرىئەتكە مۇخالىپ ئىشلارنى توختەتتى.

گۆر ئوغلى شەھەر خەلقىدىن: قەھقام قېنى؟ ئۇ ئۆلدىمۇ، يە ھاياتمۇ؟ — دەپ سورىدى.

شەھەر خەلقى: ئەي شاھى سۇلتان، قەھقام ئۆلمىدى، ئۇ بىر قىسىم ئادەملىرى بىلەن قەلئە ئافغانغا قېچىپ كەتتى! — دەپ مەلۇم قىلدى.

گۆر ئوغلى ئەمىر-لەشكەرلەرنى باشلاپ داغدۇغا بىلەن قەلئە ئافغانغا راۋان بولدى.

ئەلقىسسە: كەستىھام خەلقى جەڭدە يېڭىلىپ ئامانلىق تىلىگەن كۈنى، قەھقام كەستىھامدىن قاچقىنىچە ھېچ يەردە توختىماي بىر كۈزىدىن قان، بىر كۈزىدىن ياش ئاققۇزۇپ ئافغان ھاكىمى سىھراپنىڭ ئالدىغا پانا تىلەپ باردى. سىھراپ قەھقامنى داغدۇغا بىلەن قارشى ئېلىپ شەھەرگە ئېلىپ كىردى ۋە ئۇ تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغۇزغاندىن كېيىن، ئەھۋال سورىدى.

قەھقام ھىندى گۆر ئوغلى بىلەن بولغان ئىشلارنى ئەۋۋىلىدىن-ئاخىرىغىچە بىرمۇبىر بايان قىلىپ، زار-زار يىغلىدى.

قەھقامدىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، سىھراپ شاھنىڭ پۈتۈن جىسمى لەرزىگە كېلىپ، ۋۇجۇدىغا قورقۇنچ ياماشتى. ئۇ لەشكىرىنى يىغىپ شەھەرنى مۇستەھكەملەپ بولغىچە، گۆر ئوغلىنىڭ لەشكەرلىرى يېتىپ كېلىپ شەھەرنى ھالقىسىمان قورشاپ ئالدى ۋە كەستىھامدىكى ئۇرۇش تەجرىبىلىرىدىگە ئاساسەن، شەھەرگە يېزا-قىشلاقلاردىن كىرىدىغان ئاشلىق-تۈلۈكلەرنى توساپ، شەھەرنىڭ ھايات مەنبەئىنى ئۈزۈپ تاشلىدى.

گۆر ئوغلى ئەلچى ئارقىلىق سىھراپ شاھقا نامە كىرگۈزدى. سىھراپ ئەلچىنىڭ قولىدىن نامىنى ئېلىپ ئوقۇدى. نامەدە: «مەندىكى گۆر ئوغلى سۇلتاندۇرمەن، كەستىھامنىڭ ھاكىمى قەھقام جەڭدە يېڭىلىپ سېنىڭ ھامىلىڭغا ئۆزىنى ئالدى، پەرمانىم شۇكى، قەھقامنى تۇتۇپ ماڭا تاپشۇر! ئۆزەڭ لاۋۇ-لەشكىرىڭ بىلەن ئالدىمغا

چىقىپ مېنىڭ پەرمانىمغا بويسۇن! ئەگەر
رەت قىلساڭ، شەھرىڭنى ۋەيران قىلىپ،
ئۆزەڭنى ئۇرۇق - ئەۋلادىڭ بىلەن قۇرۇتۇۋې-
تىمەن»، دەپتۇ.

سىھراپ دەر غەزەپ بولۇپ ئېيتتىكى:
ئەي ئەلچى! چىقىپ پادىشاھىڭغا دىگىن.
مەن قەھقامغا ئوخشاش قورقۇنچاق ئەمەس.
پادىشاھىڭنىڭ ھەرقانداق ھۈنىرى بولسا
كۆرسەتسۇن. زەررىچە ئەندىشە قىلمايمەن!

ئەلچى گۆر ئوغلى سۇلتاننىڭ ئالدىغا
بېرىپ سىھراپنىڭ ئېيتقانلىرىنى تولۇق يەت-
كۈزدى. گۆر ئوغلى سىھراپنىڭ جاۋاۋىنى
ئاڭلاپ قاتتىق غەزەپكە كەلدى. شۇ مەز-
گىلدە سىھراپ شاھ لاۋۇ - لەشكەرلىرى بىلەن
شەھەردىن چىقىپ كەلدى. ئۇ لەشكەرلىرىنى
سەپ - سەپكە تىزىپ، تەبىلى جەڭ ئۇردى
ۋە يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن ۋاقىردى: لەشكىرىم
ئىچىدىن قېنى قايسى نامدار پالۋان چىقىپ
بۇ خۇداپەرەستلەرنىڭ ئەدىۋىنى بېرىدۇ؟

ئۇنىڭ ۋەزىرى ئەسراپ ئېتىنى يۇ-
گۈرتۈپ كېلىپ مەيدانغا چۇشۇشىنى تەلەپ
قىلدى.

بۇ تەرەپتىن ئاغا بەگ سەردار ئات
يۇگۈرتۈپ كېلىپ گۆر ئوغلى سۇلتاندىن مەي-
دانغا كىرىشكە ئىجازەت سورىدى ۋە ئىجا-
زەت ئالغاندىن كېيىن مەيدانغا كىرىپ ئەس-
راپنىڭ ئالدىنى توستى.

ئەسراپ ئەي خۇداپەرەست، نام-
نەسىبىڭنى بايان قىل! مېنىڭ قولۇمدا نامۇ
نىشانسىز ئۆلۈپ كەتمە! — دىدى.

ئاغا بەگ ئۇنىڭ سۆزىگە پىسەنت
قىلماي: مېنىڭ نام - نەسىبىمنى سورىغىچە
ئىشىڭغا مۇقىت بول! بولمىسا، ھېلى كۆرگۈ-
لۈگىڭنى كۆرسەن! — دىدى.

ئەسراپ بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، ئاچچىغىدا
كەمەننى قولىغا ئېلىپ ئۈچ مەرتىۋە ئوق
ئۈزدى. ئاغا بەگ ئەسراپنىڭ ئاتقان ئوقىنى
مىقراز بىلەن تۇتۇپ ئېلىپ، تىزىغا قويۇپ
سۇندۇرۇپ تاشلىۋەتتى.

نۆۋەت ئاغا بەككە كەلدى. ئۇ كەمەن-
نى ئۆشنىسىدىن ئېلىپ ئەسراپقا بىر ئوق
راۋان قىلدى. ئەسراپ ئۆزىنى قاچۇرۇپ
بولغىچە، ئوق ئۇنىڭ سول كۆكرىگىگە تې-
گىپ، جېنىنى جەھەننەمگە ئېلىپ كەتتى.

سەرخاپ ھىندى ۋەزىرىنىڭ بۇ ئېچى-
نىشلىق ئۆلۈمىگە تاقەت قىلالماي، ئات يۇ-
گۈرتكىنىچە مەيدانغا كىرىپ كەلدى. ئۇ ئاغا
بەگ بىلەن قىلىچۋازلىق قىلىپ، ئۇنى زە-
خىمدار قىلدى. ئاغا بەگ مەيداندىن يېنىپ
چىقتى. قەتران مەرۋىزى گۆر ئوغلى سۇلتان-
نىڭ ئالدىغا كېلىپ تازىم بىجا كەلتۈرگەندىن
كېيىن، مەيدانغا كىرىشكە ئىجازەت سورىدى.
ئىجازەت بولغاندىن كېيىن، ئۇ، مەيدانغا ئات
چاپتۇرۇپ كىرىپ، سەرخاپنىڭ ئالدىنى تو-
ساپ، ئۇنىڭ بىلەن قىلىچۋازلىق قىلىشقا
باشلىدى. سەرخاپ ماھىر لەشكەر باشلىغى
ئىدى. ئۇ قەتران مەرۋىزىنىڭ قىلىچۋازلىق-
نىكى ئاجىزلىق تەرىپىدىن پايدىلىنىپ، قول-
تۇغىغا بىر قىلىچ ئۇردى - دە، ئۇنى ئۆل-
تۈردى. ئارقىدىن يەھيا ئىسپىھانى مەيدانغا
كىردى، ئۇمۇ ئۆلدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن
قاسىم مەرۋىزى مەيدانغا كىردى ۋە ئۆلدى.
ئايۇپ دامغانى ئۇنىڭ ئۆلۈگىنى مەيداندىن
ئېلىپ چىقتى ۋە يېنىپ مەيدانغا كىردى.
ئۇ سەرخاپقا بىر ئوق ئېتىپ، ئۇنى ئاتتىن
تىك موللاق چۈشۈردى.

ئەسراپ ناملىق يەنە بىر ھىندى مەي-
دانغا كىرىپ ئايۇپ دامغانغا ئامان بەرمەي
قىلىچ بىلەن گەدىنىگە چېپىپ شىھىت قىل-
دى. ئەسراپ ھىندى شۇ كۈنى بەش كىشى-
نى زەخىملەندۈرۈپ، سەككىز كىشىنى شىھىت
قىلدى. كەچ بولغاندا، ھەر ئىككى تەرەپ

مەيداندىن چىقىپ ئۆز بارگاھلىرىغا بېرىپ ئارام ئالدى.

ئەسراپ ھىندى ئەتىسى تاڭ سەھەردە يەنە مەيدانغا كىرىپ مەرت تەلەپ قىلدى. بۇ تەرەپتىن شاھزادە سىدىق رومى گۆر ئوغلى سۇلتاندىن ئىجازەت ئېلىپ مەيدانغا كىردى. ئۇ ئەسراپ ھىندىنىڭ ئالدىنى توساپ: ئەي ئەسراپ! قىلىچ، ساغداق ـ ئوقيالىرىڭنى كىشىلەرگە داڭلاپ، ئۆزەڭنى نامدارلار قاتارىدا سانارسەن. شۇنچىلىك ئىشلىرىڭغا مەغرۇرلىنىپ لاپ ئۇرىسەن. كەلگىن، ئىككىمىز كۈچ ئېلىشىپ كورەيلى. مۇرات شاھلى قايسىمىزغا ئۇرارئىكىن؟ — دىدى.

ئەسراپ ھىندى سىدىق رومىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئاچچىغىدا: ئەي نامى يوق بى ئەقىل، گۆر ئوغلىنىڭ لەشكەرلىرى ئىچىدە قولىدىن سەندىن كاتتاراق ئىش كېلىدىغان پالۋان يوقمۇ؟ ئەگەر جەڭ قىلسام، دەسلىۋىدىلا قولۇمدىن سالامەت چىقماي ئۆلەرسەن، بارغىن، سېنى ئازات قىلدىم. بۈگۈندىن باشلاپ مەندەك كاتتا، زور پالۋانلار بىلەن جەڭ قىلمەن دەپ كەلمىگىن! — دىدى.

شاھزادە سىدىق رومى مەيداندا جەۋلان قىلىپ: ئەي ھارامزادە، ھۈنىرىڭنى كۆرسەت! — دىدى.

ئەسراپ ھىندى دەرغەزەپ بولۇپ: ئەي كەم ئەقىل شۇم، سېنى كىچىك ئىكەن دەپ رەھىم قىلىپ شۇنچە نەسىھەت قىلسام گېپىمگە قۇلاق سالماي كاجلىق قىلىۋاتىسەنغۇ؟ خەير، ئەمدى ئۆز ئۇۋالىڭ ئۆزەڭگە! — دەپ سىدىق رومغا قىلىچ ئۇردى. سىدىق رومى چاققانلىق قىلىپ سول قوالى بىلەن ئەسراپنىڭ بېغىشىدىن تۇتۇپ ئالدى.

ئەسراپ قانچە يۇلقۇنۇپمۇ سىدىق رومنىڭ قولىدىن بېغىشىنى ئاجرىتالماي: ئەي شۇم، قولۇمنى قويۇپ بەرگىن. ماڭا ھەرقانچە يالۋۇرساڭمۇ سۆزۈڭگە ئېتىۋار قىلمايمەن. ئەمدى تازا ئاچچىغىم كەلدى! — دىدى.

شاھزادە سىدىق رومى: ئەي ئىت، قولۇڭنى پالۋانلىغىم بىلەن تۇتۇپ ئالدىم. ساڭا ئەسلا يالۋۇرمايمەن. چامىڭ يەتسە قولۇڭنى مەندىن ئاجرىتىپ ئال! — دەپ بىر شەمشەر ئۇرۇپ ئۇنىڭ بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلدى. بۇنىڭ ئارقىسىدىن شەھراپ دىگەن بىر ھارامزادە مەيدانغا كىردى. ئۇمۇ يەر قۇچۇپ ياتتى.

ئەلقىسسە: ئۇ كۈنى ئون توت نەپەر ھىندى پالۋانى ئارقا ـ ئارقىدىن مەيدانغا كىرىپ سىدىق رومنىڭ قولىدا جان بەردى.

سىھراپ شاھ بۇ ئىشلارنى كۆرۈپ دەرغەزەپ بولۇپ: ئەمدى ھەممە لەشكەرلەر مەيدانغا تەڭلا باستۇرۇپ بېرىپ ئۇ يېتىم ئوغلاقنىڭ بېشىنى كېسىپ ئەكىلىڭلار! — دەپ پەرمان چۈشۈردى. شۇ ھامان ھەممە لەشكەرلەر تەڭلا ئات سېلىپ شاھزادە سىدىق رومىنى ئوتتۇرىغا ئالدى. گۆر ئوغلى سۇلتان بۇنى كۆرۈپ، ئاللاھۇ ئەكبەر! دەپ مەيدانغا ئات سالدى، ئارقىسىدىن ھەممە ئەمىر، لەشكەرلەر ئات سېلىپ شۇنداق جەڭ قىلدىكى، خۇددى بۆرە قويغا چاپقاندەك، ئۇيانىدىن ـ بۇيانىغا قوغلاپ يۈرۈپ ھىندى لەشكەرلىرىنىڭ ھېچ ھالىنى قويمىدى. گۆر ئوغلى سۇلتان پېشىنگىچە ھىندىلار بىلەن جەڭ قىلدى. ئاندىن توپچىلارغا: ئېتىڭلار! — دەپ پەرمان قىلدى. توپچىلارنىڭ سەردارى بىر كاناي چالدۇرغان ئىدى، لەشكەرلەر جەڭدىن قولىنى يىغىپ دەرھال مەيداندىن يېنىپ چىقتى. ئارقىدىنلا توت تەرەپتىن توپ ئېتىلىشقا باشلىدى. ھىندى

لەشكەرلىرى دەرەخنىڭ يوپۇرمىقىدەك ئات ئۈستىدىن يەرگە تۆكۈلدى. ئۇلارنىڭ جەسەتلىرى گويا باغلاقلىق قوناق شىخىدەك ياتاتتى. سالامەت قالغانلىرى، ئەل ئامان - ئەل ئامان! — دەپ تووۋلىشىپ قورال - ياراقلىرىنى بويىنغا ئاسقان ھالدا يىغلىشىپ ئامانلىق تىلەشتى.

گۆر ئوغلى ئۇلارغا ئامانلىق بېرىپ، شېھىتلەرنى دەپنە قىلدى. ئاندىن ئوردىغا كىرىپ تەختكە ئولتۇردى ۋە شەھەر ئەھلىدىن: قەھقام بىلەن سىھراپ قەيەرگە قاچتى، بىلەمسىلەر؟ دەپ سورىدى.

شەھەر ئەھلى: ئەي سۇلتانى ئالەم، قەھقام بىلەن سىھراپ بىرمۇنچە لەشكەرلىرى بىلەن سىجۇيگە قېچىپ كەتتى، — دەپ جاۋاپ بەردى.

گۆر ئوغلى سۇلتان ئالدىنقى لەشكەرلەرگە قەلئە سىجۇيگە قاراپ يۈرۈشنى بۇيرۇدى. شۇ ھامان لەشكەرلەر تۇغ - ئەلەملەرنى كۆتىرىشىپ، داقا - دۇمباقلارنى چېلىشىپ، قەلئە سىجۇي تەرەپكە راۋان بولىدى. ئاندىن، ئەمىر - بەگلەر ئارقا - ئارقىدىن سىجۇيگە يۈرۈپ كەتتى. گۆر ئوغلى سۇلتان ھەممە ئەمىر - بەگلەرنىڭ ئارقىسىدىن خاس لەشكەرلىرى بىلەن يولغا چىقتى. قەھقام بىلەن سىھراپ بىرمۇنچە لەشكەرلىرى بىلەن قەلئە سىجۇيگە كېلىپ بىر - ئىككى كۈن تۇردى ۋە بۇ شەھەرنىڭ ھاكىمىغا ئىشەنچ قىلالماي ئۇ يەردىن چىقىپ كېچىنى - كۈندۈزگە ئۇلاپ يۈرۈپ، مىلك مۇشەققەتتە سەھبىگە يېتىپ كەلدى.

قەلئە سىجۇينىڭ ھاكىمى تەقرىپ شاھ گۆر ئوغلى سۇلتاننىڭ ياخشى تەرىپىنى ۋە ياخشى سۈپەتلىرىنى كۆپ ئاڭلىغان ئىدى. شۇڭا ئۇ شەھەر ئىچىنى تازىلىتىپ پۈتۈن لاۋۇ - لەشكەرلىرى ۋە پۇقرالار بىلەن گۆر ئوغلىنىڭ ئىستىقبالىغا چىقتى، ئۇنى داغدۇغا بىلەن قارشى ئېلىپ شەھەرگە باشلاپ كىرىپ تەختكە ئولتۇرغۇزدى. ئۆزى بارلىق چوڭ - كىچىك مەنسەپدارلىرى بىلەن قۇللۇق قىلىپ گۆر ئوغلى سۇلتانغا باش ئېگىپ تۇردى. گۆر ئوغلى تەقرىپ شاھدىن: قەھقام بىلەن سىھراپنى سىجۇيگە قېچىپ كېلىپتۇ دەپ ئاڭلىدىم. ئۇ ئىككى بەدبەخت قەيەرگە كەتتى؟ خەۋىرىڭىز بارمۇ؟ — دەپ سورىدى.

تەقرىپ شاھ: ئەي سۇلتانى ئالەم، ئۇ ئىككى بەدبەخت كەلگەن ئىدى، شەھەرگە كىرگىلى قويمىدىم. ئۇلار قەلئە سەھبىگە كەتتى، — دەپ جاۋاپ بەردى.

گۆر ئوغلى شۇ ھامان: قەلئە سەھبىگە يۈرۈش قىلىڭلار! — دەپ ئالدىن يۈرەر لەشكەرلەرگە پەرمان قىلدى.

لەشكەرلەر شۇ ھامان قەلئە سەھبىكە يۈرۈش قىلدى.

ئەلقىسسە: قەھقام بىلەن سىھراپ قەلئە سەھبىكە بېرىپ شۇكۇر شاھقا گۆر ئوغلىدىن كۆرگەن جاپا - مۇشەققەتلىرىنى ئېيتىپ زار - زار يىغلاشتى. شۇكۇر شاھنىڭ بۇ ئىككىسىگە رەھمى كېلىپ: ئەي قەھقام، ئەي سىھراپ، سىلەر مېنى پانا تارتىپ زور ئىشەنچ بىلەن كېلىپسىلەر. سىلەرگە رەھمىم كەلدى. ئەمما سىلەر مېنىڭ مەھبۇبەمگە بەندە بولۇپ باش ئۇرساڭلار، ئاندىن سىلەرگە قولۇمدىن كېلىشىچە مەدەت بېرىمەن. ئارقاڭلاردىن قوغلاپ كەلگەن دۈشمەنلىرىڭلارنى ئۇۋالتۇرۇپ، سىلەرنى ئۆز شەھىرىڭلارغا ھاكىم قىلىپ قويىمەن، — دىدى.

بۇ ئىككىسى شۇ ھامان بۇتخانىغا بېرىپ كالىنىڭ ھەيكىلىگە باش ئۇردى. ئارقىدىن شۇكۇر شاھ كالىنىڭ شەكلى چۈشۈرۈلگەن ئىككى دانە «گەردەن بەنت» نى قەھقام بىلەن سىھراپنىڭ بويىنغا ئېسىپ قويدى ۋە

ئۇلارنى مۇبارەكلىدى. ئاندىن قەلئە سەھىبىنى مۇستەھكەم قىلىپ، ھەممە لاۋۇ-لەشكەر ۋە پۇقرالار بىلەن سېپىل ئۇستىگە چىقىپ گۆر ئوغلىنىڭ كېلىشىنى كۇتۇپ تۇردى.

بىر كۇنى باياۋان تەرەپتىن توپا-چاڭ كۆتىرىلىپ قارا كۆرۇندى. بۇ قارا بارغانچە روشەن كۆرۇنۇپ گۆر ئوغلى سۇلتانىنىڭ ئالدىدىن يۇرەر لەشكەرلىرى چىقىپ كەلدى. ئۇلار ئاتتىن چۇشۇپ چېدىر-بارگاھلىرىنى تىكىپ تەييار قىلىپ تۇردى. ئاندىن، ئەمىر-بەگلەر لەشكەرلىرى بىلەن ئارقا-ئارقىدىن كېلىپ قەلئە سەھىبىنى يۆگەپ ھالقىغا ئېلىپ، چۇشكۇن قىلدى. ئەڭ ئاخىردا گۆر ئوغلى سۇلتان خاس لەشكەرلىرى بىلەن كەلدى. ئەۋەل كەلگەنلەر سۇلتانىنىڭ ئىستىقبالىغا چىقىپ، ئۇنى بارگاھقا ئېلىپ كەلدى. سەھىبىنىڭ ئەتراپىدا ئاياق باسقۇدەك بوش يەر قالمىدى، شەھەر ئەتراپى لەشكەرلەر ۋە زەمبىرەكلەر بىلەن تولدى، كەلگەنلەر ھەممە زەمبىرەكلەرنى شەھەر سەھىبكە قارىتىپ تىزىپ قويدى.

شۇكۇر شاھ سېپىل ئۇستىدە تۇرۇپ زەمبىرەكلەرنى كۆرۇپ ھەيران قالدى ۋە ۋەزىرلىرىدىن: بۇ ئاجايىپ نەرسىلەرنى ئاتقا سۆرىتىپ ئېلىپ كەلدى. ئۇ قانداق نەرسە؟— دەپ سورىدى.

ۋەزىرلەر: ئەي پادىشا، ئۇلار ئېلىپ كەلگەن نەرسىلەر لەشكىرى ياراق ئىمىش. ئۇ ياراقلارنى بىز بۇرۇن كۆرۇپ باقمىغان، ئەمما تەئرىپىنى ئاڭلىغان ئىدۇق. ئۇ ياراقلارغا ئوق سېلىپ شەھەرنىڭ ھەرقانداق مۇستەھكەم دەرۋازىسىغا ئاتسا، دەرۋازا ۋەيران بولۇپ يىقىلارمىش. لەشكەرلەرگە قارىتىپ ئاتسا، ئات ئۇستىدىكى ئادەملەر خۇددى دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرى تۆكۇلگەندەك تۆكۇلەرمىش. سەن قەھقام بىلەن سىھراپنىڭ يىغلاپ-قاخشىغىنىغا ئالدىنىپ گۆر ئوغلى بىلەن ئۇرۇشساڭ، شەھەر ۋەيران بولۇپ، خالايىقلار ئات ئايىغىدا قالىدۇ. سەن ۋە بىزمۇ سالامەت قالمايمىز. ئاڭلىساق، بىرقانچە شەھەرنىڭ پادىشالىرى ئۇلار بىلەن ئۇرۇشۇپ كۇچ ئېلىشالماي ئۆلۇپ كېتىپتۇ، شەھەرلىرىمۇ ۋەيران بولغانىمىش، بۇ خۇداپەرەستلەرنىڭ گۆر ئوغلىدىن باشقا يەنە بىر چوڭ پادىشاھى بارمىش. ئۇنى ئىغرىشخان-يۇنۇسخان دەپ ئاتارمىش. ئۇلارنىڭ چوڭ پادىشاسى ئەسقەر شاھ بىلەن ئۇرۇشۇپ، ئۇنىڭدىن شام شەھرىنى تارتىۋېلىپ، ئۇنىڭ ئۆزىنى شەھەرمۇ-شەھەر قوغلاپ يۇرەرمىش ۋە يەنە بىر قىسىم لەشكەرلىرى رۇم شەھرىنىڭ پادىشاسى بىلەن ئۇرۇش قىلىۋاتقانىمىش. ئۇلارنىڭ ئازغىنا بىر بۆلۇگى بۇ شەھەرگە كېلىپتۇ. بۇنداق تولا لەشكىرى بار پادىشاغا قانداق تەڭ كېلەلەيسەن؟ بۇنداق خام-خىيالنى قىلما! قەھقام بىلەن سىھراپنىڭ سۆزىگە كىرمىگىن! ئۆزەڭ زىيان تارتىسەن. ۋاقىت ئۆتسە، پۇشمان قىلغان بىلەن ئورنىغا كەلمەيدۇ، — دەپ جاۋاپ بېرىشتى.

قەھقام بىلەن سىھراپ شۇكۇرشاھنىڭ ۋەزىرلىرىدىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، شۇ كېچىسى ھېچ كىشىگە بىلدۇرمەي بۇ شەھەردىن چىقىپ قېچىشتىنىچە قەلئە مىلانغا كەلدى.

مىلانىنىڭ ھاكىمى مىلانشاھ ھىندى بۇ ئىككى بەدبەختتىن ھال سورىدى. بۇ ئىككىيلەن يىغلاپ تۇرۇپ گۆر ئوغلى بىلەن بولغان ۋەقەلەرنى باشتىن-ئاياق بايان قىلدى، مىلانشاھ بۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، قورقۇپ قالدى ۋە ئۇلارنى شەھەردىن ھەيدەپ چىقاردى.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى گۆر ئوغلى سۇلتاندىن ئىشىتىڭ:

شۈكۈر شاھ گۆر ئوغلى سۇلتاننىڭ لەشكەرلىرىنىڭ كۆپلۈگىنى كۆرۈپ قورقتى. ئۇ ۋەزىرلەرىنىڭ سۆزى بىلەن گۆر ئوغلى سۇلتانىنىڭ ئالدىغا چىقىپ، ئۇنىڭ پەرمانىغا جان - دىلى بىلەن بويسۇنىدىغانلىغىنى بىلدۈرۈپ تازىم بىجا كەلتۈردى ۋە گۆر ئوغلىنى شەھەرگە باشلاپ كىرىپ، تەختتە ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇنى ئۈچ كۈن مېھمان قىلدى.

گۆر ئوغلىنىڭ بىردىن - بىر ئارزۇسى قەھقام بىلەن سىھراپنى دەستىگىر ئەيلەش ئىدى. شۇڭا شۈكۈر شاھدىن ئۇلارنىڭ مىلانغا قاچقانلىغىنى ئاڭلاپ، لەشكەرلىرى بىلەن شۇ ياققا راۋان بولدى.

گۆر ئوغلى ئۇلارنىڭ قەلئە مىلاندىن قەلئە دەكىنگە قېچىپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ، مىلان شەھرىگە كىرمەي دەكىنگە يۆرۈپ كەتتى.

قەھقام بىلەن سىھراپنىڭ بىرنەچچە ئايدىن بېرى ئۆزلىرىگە باشپانا ئىزلەپ ئۇ قەلئەدىن بۇ قەلئەگە قېچىپ يۈرۈپ ھېچ ھالى قالمىغان ئىدى. ئۇلار ئاخىرى قەلئە دەكىنگە كېلىپ شەنجەر شاھقا ئۆزلىرىنى ئاتتى. شەنجەر شاھتىن ئۆزلىرىگە باشپانا بولۇشنى تىلەپ، زار - زار يىغلاشتى.

شەنجەر شاھنىڭ بۇ ئىككىسىگە ئىچى ئاغرىپ يىراق - يېقىندىكى ھەممە لەشكەرلىرىنى يىغدى ۋە شەھەر ئاھالىسىگە سېپىلنىڭ بۇزۇلغان جايلىرىنى ياساشنى بۇيرۇدى.

شەنجەر شاھ ۋەزىر - ئەمىرلىرى بىلەن سېپىل ئۈستىگە چىقىپ: بىرمۇنچە يۇرت بۇزۇغى خۇداپەرەستلەر قەھقام بىلەن سىھراپنىڭ شەھەرلىرىنى تارتىۋاپتۇ. بۇ ئىككى شاھ مېنى پانا تارتىپ شەھرىمىزگە كېلىپتۇ. ئەمدى مەن ئۇلارنىڭ دادىغا يېتىپ، دۈشمەنلىرىدىن ئىنتىقامىنى ئېلىپ بەرمەكچىمەن! — دېدى ۋە بىر بۆلۈك ئادىمىنى، سىلەر چىقىپ ئۇلارنىڭ يولىنى توساپ تۇرۇڭلار. مۇبادا ئۇ قاراقچىلار قەھقام بىلەن سىھراپنى قوغلاپ بۇ يەرگە كېلىپ قالسا، دەرھال خەۋەر قىلىڭلار! مەن ئۇ قاراقچىلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئۇرۇشۇپ، ئۇلارنى يەر يۈزىدىن قۇرۇتىمەن! —دەپ يولغا سالدى.

گۆر ئوغلى سۇلتان كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ قەلئە دەكىنگە كەلدى. بۇ شەھەرنىڭ پۇقرالىرى كۈنگە چوقۇناتتى. ئۇلار گۆر ئوغلىنىڭ كېلىۋاتقان خەۋىرىنى شەنجەر شاھقا مەلۇم قىلدى. شەنجەر شاھ جەڭ كىيىملىرىنى كىيىپ، قەھقام بىلەن سىھراپنى ئەگەشتۈرۈپ ھەممە لەشكەرلىرى بىلەن شەھەردىن چىقتى ۋە گۆر ئوغلىنىڭ كېلىدىغان تەرىپىگە قاراپ يول توساپ ياتتى. كۆپ ئۆتمەي گۆر ئوغلىنىڭ ئالدىن يۈرەر لەشكەرلىرى يېتىپ كەلدى. شەنجەر شاھ ئۇلارنى كۆرۈپ: بۇ ئاز لەشكەر ئىكەن، چېدىر-بارگاھلىرىنى تارتىپ ئالايلى. ماڭا تازىمۇ لايىق بارگاھ ئىكەن، ھەممىڭلار تەڭ ئات سېلىپ بۇ ياۋايى قاراقچىلارنى ئۆلتۈرۈپ بارگاھنى ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار! —دەپ بۇيرۇدى.

شەنجەر شاھنىڭ لەشكەرلىرى تەڭ ئات سېلىپ، گۆر ئوغلىنىڭ لەشكەرلىرىنى ئوتتۇرىغا ئالدى. ئىككى تەرەپ قىزىق جەڭ قىلىپ، شەنجەر شاھنىڭ لەشكەرلىرى بارگاھنى تارتىپ ئالاي دەپ قالغاندا، توپچى لەشكەرلەر يېتىپ كەلدى ۋە ئەھۋالنى ئۇقۇپ، شەنجەر شاھنىڭ لەشكەرلىرى ئۈستىگە توپ ئوقىنى يامغۇردەك ياغدۇردى.

شەنجەر شاھنىڭ لەشكەرلىرى ئات ئۈستىدىن خۇددى ئۈژمە تۆكۈلگەندەك تۆكۈلۈپ كەتتى.

شەنجەر شاھ بۇ ئالامەتنى كۆرۈپ، تۇغ - ئەلەملىرىنى يىغىپ شەھەرگە قاچتى.

قەھقام بىلەن سىھراپ شەنجەر شاھـ
نىڭمۇ شەرمەندە بولغانلىغىنى كۆرۈپ، يەنە
باشقا شەھەرگە قاچتى. گۆر ئوغلىنىڭ لەشـ
كەرلىرى قىچىپ كېتىۋاتقانلارنىڭ ئارقىسىدىن
قوغلاپ شەھەرگە باستۇرۇپ كىردى ۋە
دۈشمەنلەرنى ئۈچرىغان يەردە قىرىشقا
باشلىدى. كۆپ ئۆتمەي گۆر ئوغلى سۇلتان
يېتىپ كەلدى. قاردىسا، مەيداندا ئازلا لەشـ
كەرلەر چېدىر ـ بارگاھلارنى ساقلاپ تۇرۇپتۇ.

گۆر ئوغلى سۇلتان ئۇلاردىن: قالغان
ئەمىر ـ بەگلەر بىلەن لەشكەرلەر قېنى؟ ــ دەپ
سورىدى. بارگاھ ساقلاپ تۇرغان چەۋەنداز-
لار بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنى سۆزلەپ بەردى.

گۆر ئوغلى دەرغەزەپ بولۇپ: بۇ شەـ
ھەرنىڭ پادىشاسى قاراقچى ئوخشايدۇ.
ھەممەڭلار تەڭ ئات سېلىپ شەھەردە جەڭ
قىلىۋاتقانلارغا ياردەم قىلىڭلار! ــ دەپ پەرـ
مان چۈشۈردى ۋە ئۆزى ئاۋال شەھەرگە
ئات سالدى. ئارقىسىدىن بارلىق لەشكەرلەر شەـ
ھەرگە بېسىپ كىرىپ، بىر كېچە ـ كۈندۈز جەڭ
قىلدى ۋە شەنجەر شاھنى كەمەن تاشلاپ
تۇتۇپ ئالدى. گۆر ئوغلى تەبىلچىلەرگە ئۇـ
رۇشتىن توختاش ناغرىسىنى چېلىشنى بۇيرۇـ
دى ۋە ھەممە ئەمىر ـ بەگلەرنى باشلاپ
شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقتى. ئۇ، شېھىتلەرنى
دەپنە قىلىپ، ياردارلارنىڭ يارىسىنى
تېڭىشقا ئادەم بەلگىلىگەندىن كېيىن، خاس
يىگىتلەرگە: شەنجەر شاھنى ئېلىپ كېلىڭلار!ــ
دەپ بۇيرۇدى.

يىگىتلەر شەنجەر شاھنىڭ قول ـ ئايـ
ىغىدىكى زەنجىر ـ كىشەنلەرنى ئېلىۋېتىپ،
ئۇنى گۆر ئوغلى سۇلتانغا توغرا قىلدى.
گۆر ئوغلى ئۇنىڭغا سەندەل قويدۇرۇپ
بېرىپ، ئالدىغا زەرباپ داستىخان سالدى،
ئۇنى شاھانە تائاملار بىلەن مېھمان قىلدى.
تائامدىن كېيىن، جەننەتنىڭ راھەت ـ پاراـ
غەتلىرىدىن خەۋەر بېرىپ، دوزاقنىڭ
ھەر خىل ئازاپلىرىنى ئېيتىپ، ئۇنىڭغا كۆپ
نەسىھەتلەر قىلدى. ئەمما بۇ سۆزلەر شەنـ
جەر شاھقا قىلچە تەسىر قىلمىدى. بەلكى
ئۇ تېخىمۇ غەزەپلىنىپ: ئەي خۇداپەرەست
مۇھەممىدى، مەن ئاتا ـ بوۋامنىڭ دىنىدىن
ھەرگىز يانمايمەن. ئەگەر سەن مېنىڭ قوـ
لۇمغا چۈشكەن بولساڭ، مەن بىر ئېغىز
گەپ سورىماي، سېنى يالىڭاچلاپ، چوڭ
قازاندا قايناپ تۇرغان ياققا بېسىپ ئۆلتۈـ
رەتتىم. ئاھ، نە قىلاي، كۆڭلۈمدە بىر ئارـ
مان قالدى. مەن سېنىڭ قولۇڭغا چۈشتۈم.
ئىختىيار سەندە! ھەرنە قىلساڭ قىلغىن!ــ
دېدى.

گۆر ئوغلى سۇلتان شەنجەر شاھتىن
بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ قاتتىق غەزەپلەندى.
يىگىتلەرگە: بۇ ئاپتاپپەرەستنىڭ دېگىنىدەك
قىلىڭلار!ــ دەپ پەرمان قىلدى.

لەشكەرلەر بۇ بەدبەختنى قازاندا
قايناپ تۇرغان ياققا بېسىپ ئۆلتۈردى.
ئاندىن گۆر ئوغلى شەھەر ئەھلىدىن:
قەھقام بىلەن سىھراپنى كۆرگەنلەر بارمۇ؟ ــ
دەپ سورىدى.

شەھەر ئەھلى: «ئەي پادىشا سۇلتان،
ئۇ ئىككى نابكار شەھەر سىرتىغا جەڭ قىلغىلى
چىققان ئىدى. قايتا شەھەرگە كىرمىدى. مەيـ
داندا ئوق تېگىپ ئۆلدىمۇ يا بىر تەرەپكە قېچىپ
كەتتىمۇ، بىلمىدۇق؟ ــ دېدى، گۆر ئوغلى
شەھەر ئەھلى بىلەن خوشلىشىپ داقا ـ دۇمـ
باقلارنى ھەيۋەت بىلەن چالدۇرۇپ سىرانـ
دىپ تەرىپىگە راۋان بولدى.

گۆر ئوغلى لەشكىرى بىلەن شۇ يۈرـ
گەنلىرىچە مەنزىللەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ
ئۈچ ئاي يول يۈرۈپ سىرانديپ شەھىرىگە
يېتىپ كەلدى ۋە چېدىر ـ بارگاھلارنى
پېشىپ چۈشكۈن قىلدى. ئەتىسى سىرانـ

دىيىنىڭ ھاكىمى چىقىپ گۆر ئوغلىنى شەھەرگە باشلاپ كىردى. ھەر خىل نازۇ نىمەتلەرنى ئالدىغا قويۇپ، شاھانە بەزمىلەر ئۇيۇشتۇردى.

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى ھاۋازخاندىن ئىشىتىڭ:

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى شاھزادە ھاۋازخان قىرىق يىگىتى بىلەن شىكارغا چىقىپ دەشت ـ باياۋانلارنى كېزىپ يۈرەتتى. بىر يەرگە كەلگەندە، ھەيھات، ئالدىغا شۇنداق بىر ئات ئۇچرىدىكى، ئۇ ئۇچ كۆزى بار، ئەزاسى گۈللۈك نەخشى نىگار، ھەر قېتىم قارىسا، ئادەمنىڭ كۆزىگە ھەر خىل كۆرۈنىدىغان بىر ئات ئىدى. ئۇ ئات نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ كەلگەنلىگىنى كۆرۈپ، ئالدى ئىككى ئايغىنى ئىگىز كۆتىرىپ قاتتىق كىشىنىدى ۋە يەرنى چاپىچىپ شۇ ھامان ھاۋاغا كۆتىرىلىپ كۆزدىن غايىپ بولدى.

شاھزادە ھاۋازخان ئۇ ئاتنى ئىككىنچى كۆرەلمىدى. ئۇ شۇ تۇرغانچە خېلى ۋاقىتقىچە ئاتنىڭ ئىشقى ـ پىراقىدا كۆزىگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەي قېتىپلا قالدى. ئاخىرى ھەمرالىرىنىڭ ياردىمى بىلەن سىرانىدىپ شەھەرىگە قايتىپ كېلىپ بىر خالى ھوجرىغا كىردى ۋە ھېچ كىشىگە كۆرۈنمەي، ھىلىقى ئاتنىڭ ئىشتىياقى بىلەن كېچە ـ كۈندۈز يىغلاپ يىمەك ـ ئىچمەكتىن قالدى.

ئەلقىسسە: گۆر ئوغلى بىرنەچچە كۈنلۈك بەزمىدىن كېيىن قارىسا، ھەممە ئەمىر، بەگلەر، بەگزادىلەر ئولتۇرۇپتۇ، شاھزادە ھاۋازخان يوق. ئۇ بەگ ـ يىگىتلەردىن: ئوغلۇم ھاۋازخان قېنى؟ ــ دەپ سورىدى.

ئىشتىن خەۋىرى بار كىشىلەردىن بىرسى ئورنىدىن تۇرۇپ، ھاۋازخاننىڭ ھىلىقى ئاتنىڭ ئىشقى ـ پىراقىدا خالى ھوجرىدا ئاش ـ نان يىمەي، كېچە ـ كۈندۈز يىغلاپ يېرىم جان، پوستى ئۇستىخان بولۇپ ياتقانلىغىنى باشتىن ـ ئاخىر سۆزلەپ بەردى. گۆر ئوغلى شۇ ھامان ھاۋازخان ياتقان ھوجرىغا كىرىپ قارىسا، ئوغلى ھاۋازخان راستىنلا ئۆلەر ھالەتتە يېتىپتۇ. ئەگەر يەنە بىر ـ ئىككى كۈن خەۋەر ئالمىغان بولسا، ئىشق ئوتىدا ئۆلەر ئىكەن.

گۆر ئوغلى ھاۋازخاننىڭ بېشىنى يۆلەپ: ئەي ئوغلۇم شىكاردا ئالدىڭىزغا ئۇچرىغان قانداق ئات ئىكەن؟ ئۇ ئاتنىڭ رەڭگى قانداق؟ مەن ئۇ ئاتنى ھەندى يەردە بولسىمۇ، پەرەڭدە بولسىمۇ ئىزلەپ تېپىپ بېرەي. ئۆزىڭىزنى مۇنداق كېسەلگە مۇپتىلا قىلماڭ! ــ دەپ ئۇنىڭغا كۆپ نەسىھەتلەر قىلدى.

ھاۋازخان ئاتىسىدىن بۇ شىرىن سۆزلەرنى ئاڭلاپ كۆڭلى شاد بولۇپ ئۇ ئاتنىڭ تەرىپى ـ تەۋسىپىنى قىلىپ مۇنداق دىدى:

ئەي ئاتا كۆردۈم مەن بىر ئات شىكاردا،
ئىككى ياندە باردۇر ئۇنىڭ قاناتى.
نەچەن قىسمى كۆرۈنۈر ئادەم كۆزىگە،
ئاڭا مىنگەن يىگىتنىڭ ئاسان نىجاتى.

قۇلاقلىرى كىچىكدۇر كۆزلىرى نەركەس،
بويى ئىگىز، سىنەسى قىسقادۇر ئەتلەس،
باشلىرى يا ئاھۇ، يېشىلدۇر كەركەس،
مىڭ تىل بىرلە ئېيتسا ئازدۇر سىفاتى.

تۆت يۈز قىرىق تۆت يەردە، بىلىڭ، خالى بار،
بويىندا مارجان شاختەك يالى بار،
ئىككىدە دۇر يا بىردە دۇر سالى بار،
بەرسە ئازدۇر يىمەكىگە ناۋاتى.

ئاياغلارى تېز ئېرۇرلەر شامالدىن،
جانۋاردۇر ھېچ گۇمانسىز ھالالدىن،
ھەم يەپ ئىچىپ تاپقان ئىكەن كامالدىن،
ئاتا مىنىپ ئۆلسىلەر بولماس ماماتى.

ھاۋاز سۆزى تەھقىقدۇر ئاتا بىلسىڭىز،
مەن بولۇرمەن ھايات جاھان قىلسىڭىز،
تېپىپ بېرىپ مېنى خوشنۇد قىلسىڭىز،
سەن پۈتمىسەڭ ئىچەي قەسەم ئايەتى.

گۆر ئوغلى شاھزادە ھاۋازخاندىن ئۇ ئاتنىڭ تەسىپ-تەرىپىنى ئاڭلاپ: ئەي ئوغلۇم، بىر ئاتنى دەپ ئۆزىڭىزنى مۇنچە جەۋرى-جاپاغا مۇپتىلا قىلماڭ! ئىنشائاللا، شۇ تەرىقە ئات قايسى ئىقلىمدا بولسا، ئۇنى سىزگە ھازىر قىلىپ بېرەي! — دەپ تەسەللى بېرىپ مۇنداق دىدى:

يىغلىماڭ جانىم بالام،
مۇددىئاغا مەن باراي.
قالماس ئىشىڭ ھېچ ناتامام،
قايسى ئاداغا مەن باراي.

قىلما جۇزئ سەن ياش ئېلىپ،
كەزگۈم جاھانى ئاختۇرۇپ،
پەرھات كەبى تاغلار كېزىپ،
سۈيى سىماغا مەن باراي.

مەشرىق بىلەن مەغرۇپنى،
ھەم رۇم، ئەجەم، خاقاننى،
ئورۇس، پەرەڭنىڭ جايىنى،
ئىزلەپ جاپاغا مەن باراي.

كۆھى دەشت ئىزلەي چىقىپ،
چۆل-باياۋاننى كېزىپ،
بېرەي ساڭا مەن كەلتۈرۇپ،
كۆللى قازاغا مەن باراي.

گۆر ئوغلى بارسۇن كۆھقاپ،
قىلما بالام جاننى شىكاپ،
تارتاي يولۇڭدا مەن ئازاپ،
دەردى داۋاغا مەن باراي.

گۆر ئوغلى ھاۋازخاننىڭ كۆڭلىگە تەسەللى بېرىپ، ئۇنى مىڭ مۇشەققەتتە ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ، ئالدىغا تائام قويدى.

گۆر ئوغلى لەشكەرلەر ئارىسىدىن قولدىن ئىش كېلىدىغان باتۇر چەۋەندازلارنى تاللىدى، شاھزادە ھاۋازخاننى ياساپ-جابدۇپ ئاتقا مىنگۈزدى. ئاندىن ئۇلارنى باشلاپ ئاشۇ ئۇچار ئاتنى تاپماق ئۈچۈن يولغا چىقتى.

ئۇلار چۆل-باياۋان، تاغۇ دەشتلەرنى كېزىپ يۈرۈپ ئاۋال ھىندى ئېلىگە كەلدى. قەلئە ھىندىنىڭ ھاكىمى پەتتارخان گۆر ئوغلىنىڭ كەلگىنىنى ئاڭلاپ، لەشكەرلەرى ۋە شەھەر خەلقىنى باشلاپ ئۇنىڭ ئىستىقبالىغا چىقتى. ئاندىن، گۆر ئوغلى سۇلتان بىلەن كۆرۈشۈپ: بۇ قەلئەگە نىمە سەۋەپ بىلەن كەلدىڭىز؟ — دەپ سورىدى.

گۆر ئوغلى ھاۋازخان ئاشىق بولغان ئاتنىڭ ۋەفەسىنى باشتىن-ئاخىر سۆزلەپ: ئەگەر سىزنىڭ تەۋەيىڭىزدە شۇنداق ئات بولسا بىزگە بەرسىڭىز! — دەپ ئىلتىماس قىلدى.

پەتتارخان ھىندى: ئەي پادشاھى ئالەم، بىزنىڭ تەۋەيىمىزدە بۇ سۈپەتلىك ئات يوق. بۇنداق ئات ھەققىدە باشقىلاردىن ھەم ئاڭلىمىدىم، — دىدى.

گۆر ئوغلى بۇلار بىلەن خوشلىشىپ قەلئە كوجۇراتقا ماڭدى. يول بويى ئاشۇ ئاتنىڭ خەۋرىنى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرۈپ ئاخىرى پايتەخت كوجۇراتقا كەلدى.

كوجۇراتنىڭ پادشاسى ئەرشىيۇن ھىندى گۆر ئوغلى سۇلتاننىڭ كەلگىنىنى ئاڭلاپ

ۋەزىر - ئەمىرلەر بىلەن مەسلھەتلەشتى: گۆر ئوغلى سۇلتان شەھىرىمىزگە لەشكەر باشلاپ كەپتۇ، ئۇنىڭغا قانداق مۇئامىلە قىلىمىز؟ ئۇلار بىلەن جەڭ قىلامدۇق ياكى تەسلىم بولۇپ باش ئېگەمدۇق، — دىدى.

ۋەزىر - ئەمىرلەر دىدىكى: ئەي پادىشا، ئۇلار بىلەن جەڭ قىلماي، ھەممىز ئالدىغا چىقىپ باش ئېگىپ ئەمىرگە بويسۇنايلى! ئاڭلىساق، ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلغانلارنىڭ ھەممىسى كۆچى يەتمەي مالۇ دۇنيا، خوتۇن - بالا - چاقا ۋە شەھىرىدىن ئايرىلىپ قاپتۇ. شۇڭا ئۇرۇشماي بويسۇنساق، ئۇ بۇ شەھەرنىڭ پادىشالىغىنى يەنە ئۆزەڭگە بەرسە ئەجەپ ئەمەس.

ئەرشيۇنغا ۋەزىر - ئەمىرلىرىنىڭ بۇ مەسلھەتى خوپ كېلىپ، تۆھپە - سوغاتلارنى كۆتىرىپ، گۆر ئوغلىنىڭ ئالدىغا چىقىپ قارشى ئالدى.

گۆر ئوغلى سۇلتان ئەرشيۇن ھىندىنىڭ قارشىلىق قىلماي چىن دىلى بىلەن ساداقەتلىك كۆرسىتىپ باش ئەككىنىگە خوشال بولدى ۋە ئەرشيۇن ھىندى باشلىق ئەمىر - ۋەزىرلەر ھەممە شەھەر خەلقىگە ياخشى سۆزلەرنى قىلىپ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى شاد قىلدى.

گۆر ئوغلىنىڭ كۆرسەتكەن بۇ مېھرىۋانلىغىغا ئەرشيۇن ھىندىنىڭ كۆڭلى شاد بولۇپ ئۇنىڭدا گۆر ئوغلىغا قارىتا بىر مۇھەببەت پەيدا بولدى. ئۇ گۆر ئوغلى باشلىق ھەممە ئەمىر - بەگلەرنى شەھەرگە تەكلىپ قىلىپ، ئۇلارنى بىرقانچە كۈن مېھمان قىلدى.

گۆر ئوغلى سۇلتان بۇ شەھەرنىڭ پادىشالىغىنى يەنە ئەرشيۇنغا بېرىپ: ئەي بۇرادەر، سىزنىڭ تەۋەيىڭىزدە ئۈچ كۆزى بار ئۇچار قانات ئات بارمۇ؟ — دەپ سورىدى.

ئەرشيۇن: ئەي سۇلتانى ئالەم، بىزنىڭ تەۋەيىمىزدە بۇنداق ئات يوق ھەم بۇ ھەقتە ئاڭلاپمۇ باقمىدۇق، — دەپ جاۋاپ بەردى.

گۆر ئوغلى ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ ئەمىر - لەشكەرلىرى بىلەن دەريايى مۇھىت تەرىپىگە قاراپ راۋان بولدى ۋە كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ دەريايى مۇھىت لېۋىگە يېتىپ كەلدى. ئۇ يەردە لەشكەرلىرىنى بىر كۈن دەم ئالدۇرۇپ، ئەتىسى يەنە يولىنى داۋاملاشتۇردى. ئۇلار كېتىۋاتقان باياۋاننىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاجايىپ چىرايلىق بىر كاتتا باغ بار ئىدى. گۆر ئوغلى لەشكەرلىرى بىلەن بۇ ھەشەمەتلىك چاھار باغنىڭ ئالدىغا كېلىپ قارىسا، باغنىڭ دەرەخلىرى مىۋىگە كىرىپتۇ. ئەمما ھىچقايىسى پىشماپتۇ. باغنىڭ گۈللىرى رەڭگا - رەڭ ئېچىلىپ خۇش - پۇراق چېچىپ تۇرۇپتۇ. دەرەخلەردە بۇلبۇللار سايرىشىپ تۇرۇپتۇ. سۇنبۇل، بىنەپشە، ئوت - ئەنبەرنىڭ خۇشخۇي ھىدى ھەممە تەرەپنى قاپلاپتۇ. باغنىڭ ئىچىدە سۈزۈك سۇلار ھەر تەرەپكە شاقىراپ ئېقىپ تۇرۇپتۇ، ئېرىقلاردا، سۇنىڭ تېگىدە تاش ئورنىدا ئۈنچە - مەرۋايىتلار تۇرۇپتۇ، يەنە بىر تەرەپتە سەنگى مەرمەردىن بىنا قىلىنغان راۋاق، ئالتۇن - كۈمۈش بىلەن زىننەتلەنگەن تۆرلۈك شەكىلدىكى ئايۋان - سارايلار قەد كۆتىرىپ تۇرۇپتۇ. سارايىنىڭ ئالدىدىكى شاھ سۇپىنىڭ ئۈستىدە ئالتۇندىن ياسالغان بىر تەخت تۇرۇپتۇ. بىراق بۇ ھەشەمەتلىك باغدا بىرەر ئىنساننىڭ دىدارىمۇ كۆرۈنمەس ئىدى.

گۆر ئوغلى: مۇنداق كاتتا چاھار باغ ئىنساندىن خالى ئەمەستۇر. باغنىڭ ئىگىسىنى تېپىپ ئۇچار ئات ھەققىدە بىرەر خەۋەر ئېلىپ كېلىڭلار! — دەپ بىرنەچچە كىشىنى ئەۋەتتى.

ئۇلار چاھار باغنىڭ ئىچىدە بىرەر

كىشى ئۇچرامىغان دەپ يۈرگەندە، تۇيۇقسىز بىر ئوردىغا دۇچ كەلدى. كۆردىكى، ئوردىنىڭ ئىچىدە بىرمۇنچە زەنگىلەر قاپاق تىرەكتەك يىقىلىپ يېتىپتۇ.

بۇ زەنگىلەر باقتا كىرگەن كىشىلەرنىڭ شەپىسىنى ئاڭلاپ ئويغاندى ۋە يىگىتلەرنى كۆرۈپ ئېيتتىكى: ھەيھات، ئەي چۆل - باياۋان سەرگەردانلىرى، بىزنىڭ ماكانىمىزغا ئەندىشە قىلماي كىرىپ ئايلىنىپ يۈرۈپسىلەر، سىلەر قانداق ئادەملەر؟ بۇ باقتا ئېزىپ كىرىپ قالدىڭلارمۇ؟ بۇ باغنىڭ ئىچىدە ماڭىدىغان يول يوق. ئارقاڭلارغا يېنىپ بۇ باغدىن چىقىپ كېتىڭلار! ئەي چۆل - باياۋانلار، بۇ بىزنىڭ بېغىمىزدۇر. بىزلەر قىرىق زەنگى بىر تۇققاندۇرمىز. ھەربىرىمىزنىڭ تۆت - بەش مىڭدىن لەشكىرىمىز بار. بىزلەر بارلىق لەشكىرىمىز بىلەن مۇشۇ باغنىڭ مېۋىسىنى يەپ ھايات كەچۈرىمىز. سىلەر باغنىڭ مېۋىسىنى يەپ كەتسەڭلار، بىز نېمە يەيمىز ۋە قانداق ھايات كەچۈرىمىز؟ تېزدىن ئارقاڭلارغا يېنىڭلار!

يىگىتلەر ئېيتتىكى: ئەي زەنگىلەر، بىز سىلەرنىڭ بېغىڭلارغا پىشمىغان توك غوراڭلارنى يىگىلى كەلمىدۇق، بىزنىڭ پادىشاھىمىز گۆر ئوغلى سۇلتان. ئۇ كىشىنىڭ دۇنيالىقتا بىر ئوغلى بولۇپ ئۇنىڭ ئىسمى شەرىپى شاھزادە ھاۋازخاندۇر. ئۇ شىكارغا چىقىپ ئۈچ كۆزى بار ئۇچار قانات ئاتقا ئاشىق بولۇپتۇ. ئۇ شۇ ئاتنىڭ دەردىدە تائام يېمەي، جېنى ھەلقۇمىغا كېلىپ، بىر تېرە، بىر سۆڭەك بولۇپ قالدى. ئاتىسى گۆر ئوغلى سۇلتان ئاشۇ ئاتنى تاپماق ئۈچۈن لەشكەرلىرىنى ئېلىپ بۇ يەرگە كەلدى. پادىشاھىمىز بىزگە: باقتا كىرىپ بېقىڭلار، ئىگىسىنى تېپىپ شۇ ئاتنى سوراڭلار! دەپ بۇيرۇغان.

بۇ زەنگىلەرنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمان ئىدى. ئارھام زەنگى سۇلتان ئەھمەدى زەمچىنىڭ قولىدا مۇسۇلمان بولغان ئىدى.

بۇ زەنگىلەرنىڭ چوڭى ئالبىرىز زەنگى گۆر ئوغلى سۇلتاننىڭ ئالدىغا چىقىپ كۆرۈشتى ۋە ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا مۇنداق سوئال - جاۋاپلار بولۇپ ئۆتتى.

زەنگى:

نىچۈك ئىشتىن مۇندا ئازغىشىپ كەلدىڭ،
مۇندا يول يوق، بۇ باغ ئىچى يول ئەمەس.
يولنى بىلمەي بۇ يەرلەرگە سەن كەلدىڭ،
مۇندا يول يوق، بۇ باغ ئىچى يول ئەمەس.

گۆر ئوغلى:

بۇگۈن چۈشتى بىرگە سەۋدا زەنگىلەر،
بىزلەر مۇندا ئاتنى ئىزلەپ كېلىپمىز.
جەڭ قىلساڭ قىلۇرمىز مەن ھەم جەڭچىلەر،
بىزلەر مۇندا ئاتنى ئىزلەپ كېلىپمىز.

زەنگى:

قايدا كۆردۈڭ ئۇ ئاتنى ماڭا دېگىل سەن،
تېپىپ بېرەي ئۇ ئاتنى ئېلىپ يانغىل سەن،
ئاڭا ھەيبەت بىلەن زەرىپ ئۇرمىغىل سەن،
مۇندا يول يوق، بۇ باغ ئىچى يول ئەمەس.

گۆر ئوغلى:

كۆرگەن دېدى قاناتى بار ئۇل ئاتنىڭ،
پايانى بار مىنسە ئاڭا نىجاتنىڭ،
كېزىپ كەلدۇق بىر بەش ئايلىق يولنى،
مۇندا بىزلەر ئاتنى ئىزلەپ كېلىپمىز.

زەنگى:

كىم كۆرۈپتۇ ئۇ ئاتنىڭ قايدا ئۇچقانىن،
كىملەر دېدى ساڭا ئاتنىڭ تەئرىپىن،

كۆرمەي ئېردى ئاتنىڭ مۇندا ئىكەنىن،
مۇندا يول يوق، بۇ باغ ئىچى يول ئەمەس،

گۆر ئوغلى:

يوشۇرۇرسەن ئاللا ماڭا بىلدۈردى،
ۋەسپىڭدىن ئېيتىپ ئاندىن رىسقىم كەلتۈردى.
جان - دىلىم ئۆلۈم ۋەھىمىنى سۇندۇردى،
مۇندا بىزلەر ئاتنى ئىزلەپ كېلىپمىز.

زەنگى:

سەن ئۆمرۈڭدە شۇنداق ئاتنى كۆرگەنمۇ،
كۆرسەڭ كۆرگەندۇرسەن، ئاڭا مىنگەنمۇ،
سالىڭ مۇنچە بولۇپتۇ، مۇندا كەلگەنمۇ،
مۇندا يول يوق، بۇ باغ ئىچى يول ئەمەس.

گۆر ئوغلى:

مەن كەلمىگەن ئەمدى كەلدىم كۆرەي دەپ،
كەلتۈردىلەر رىسقىم ئاتنى تاپاي دەپ،
تەرىپ قىلار خەلق ئاتنى ئۇچار دەپ،
بىزلەر مۇندا ئاتنى ئىزلەپ كېلىپمىز.

زەنگى:

ئاتنى كۆرگەن كىشىنى مەن بىر كۆرەي،
ماڭا لايىق بولسىلەر ئاتنى تۇتاي،
لايىق ئەمەس بولسىلەر يولغا سالاي،
مۇندا يول يوق، بۇ باغ ئىچى يول ئەمەس.

گۆر ئوغلى:

خۇدا بەرگەن بىر ئوغلۇم بار دۇنيادا،
شۇ ئات ئۇچۇن يىغلايدۇ كۆڭلى زىدە،
ئاتقا مىنمەي دائىم يۈرەر پىيادە،
بىزلەر مۇندا ئاتنى ئىزلەپ كېلىپمىز.

زەنگى:

شول كىشىنى كۆزۈم بىلەن بىر كۆرەي،
ئاتنى تېپىپ ئالدىڭىزغا كەلتۈرەي،
مىنگۈزۈپ مەن ئاتقا ئۇنى يولغا سالاي،
مۇندا يول يوق، بۇ باغ ئىچى يول ئەمەس.

گۆر ئوغلى:

بالام شولدۇر ئاتلىرىنى دەر ھاۋاز،
شىرىن سۆخەن، ئەلگە بەسى دىلناۋاز،
تەئرىپ قىلسام ئوغلۇم ۋەسپىن ئىشقى بار،
بىزلەر مۇندا ئاتنى ئىزلەپ كېلىپمىز.

زەنگى:

ئالبىرىز ئېيتۇر كۆردۈم بالاڭ بەختلىك،
ئاشۇ ئاتقا قىلمىسۇنلار ساختىلىق،
لايىق ئىكەن ئوغلۇڭغا زەررىن تەختلىك،
مۇندا يول يوق، بۇ باغ ئىچى يول ئەمەس.

گۆر ئوغلى:

گۆر ئوغلى دەر زەنگى بەرگىل بولسا ئات،
سۆز سورايسەن بەرمەي تۇرۇپ نەچچە قات،
ئەمدى بىزنى ھايال قىلماي سەن ئۇزات،
بىزلەر مۇندا ئاتنى ئىزلەپ كېلىپمىز.

ئالبىرىز زەنگى: «ئەي گۆر ئوغلى، بىزلەر بۇرۇنلا سىزنىڭ تەرىپ - تەۋسىپىڭىزنى ئاڭلىغان ئىدۇق. ئەلھەمدۇلىللا شۇكرى، بىزلەر ھەممىمىز مۇسۇلمان، زەررە دائىل ئىماندۇرمىز. سىزدەك بىر كاتتا پادىشا بىزنىڭ ئالدىمىزغا بىر ئاتقا مۇھتاج بولۇپ كېلىپسىز. ھىلىشۇ بىر ئۇچار قانات ئات ئىكەن، ئۇنى مىڭ ئۇچار قانات ئات بولسىمۇ دەرھال ئالدىڭىزغا ئەپچىقىپ تۇھپە قىلۇر ئىدۇق.

لېكىن سىز ئېيتقان ئات ھازىر بۇ يەردە ئەمەس. بىزنىڭ بىر سىڭلىمىز بار، ئۇنىڭ ماكانىنى بۇ يەردىن بەش كۈندە بارغىلى بولىدۇ. ئۇ سىڭلىمىز كاتتا جادىگەردۇر. ئۇ ئاتنى سەككىز خىل تىلسىمات بىلەن يېنىدا ساقلاۋاتىدۇ. سىڭلىمىزدىن باشقا كىشى ئۇنىڭ يېمەك-ئىچمىكىنى بىرەلمەيدۇ. ئۇ ئاتنىڭ قېشىغا سىڭلىمىزدىن باشقا ھېچكىم بارالمايدۇ. ئۇ ئاتنىڭ ئاتا-ئانىسى دېۋدۇر. ئۇلار ئات سۈرىتىدە بولۇپ جۈپلەشكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئانىسىدىن ئات سۈرەتلىك تۇغۇلغاندۇر. ئۇ ئاتنىڭ يېمىگە چىش سالمىغان پاخلان گۆشى، ئىچىشىگە سۈت بىلەن شېكەر قوشۇپ بېرىدۇ، ئۇ ئاتنىڭ ئىسمى «بادتىزان» دۇر، — دېدى ۋە مۇنداق نەزمە ئوقۇدى:

ئۇ ئاتنىڭ تەئرىپىنى ئىشىت گۆر ئوغلى،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.
خۇدايىم بەرگەندە بىزگە ئۇ ئاتنى،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

ئۇ ئاتنى باقىدۇ بىزنىڭ سىڭلىمىز،
ئاتنىڭ قېشىغا بىز بارالمايمىز،
ئاتقا يەم بەرمەكتىن زېرىككەندۇرمىز،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

ئۇ ئاتقا بىزلەر يېقىن بارمىدۇق،
ئەگەر-يۈگەن ئاتقا ھەرگىز سالمىدۇق،
ئۆمرىمىزدە ئاتقا ھەرگىز مىنمىدۇق،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

ئاتخانىسى باردۇر بەلەن ياسىغان،
ئوقۇرغا پولاتتىن قوزۇق قېقىلغان،
تاملىرى ھۆپپەت جۇشدىن ياسىغان،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

سۇباتىنى ئاق نەھرىدىن سۇۋۇغان،
تۆپىسىگە نەقش نىگار ئەيلىگەن،
تاملىرىغا ئالتۇندىن قوزۇق قېقىلغان،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

ئۇ قوزۇقتا ئالتۇن يۈگەن ئېسىلغان،
ئىككى يېنىغا گۆھەرلەردىن كۆز قويغان،
يۈگىنىگە ئۈنچە-مارجان تىزىلغان،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

ئوقۇرنىڭ قوزۇقلىرى پولاتتىن،
چىققان كىشى چۈشەلمەيدۇ ئوقۇردىن،
ھال قالمىدى ئاتقا يەمەك تاپۇردىن،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

كىشى بەرگەن يېمىگە ھەرگىز تويمايدۇ،
ۋەھشىتى كۆپ سۇغارغىلى قويمايدۇ،
بىر مۇقامدا ھەپتىدە بىر قونمايدۇ،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

ئۆزى كېتىپ ئۆزى كېلىپ تۇرىدۇ،
ئوتلاپ يۈرۈر ئاندا-مۇندا قونمايدۇ،
ئات كۆرسىلا كىشنەپ تۇرماي قاچىدۇ،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

ئۈچۈپ يۈرۈپ كېزىدۇ ئۇشبۇ دۇنيانى،
كۈھى دەشتىدۇر ئاتنىڭ چۈشەر ماكانى،
گاھى زېمىن، گاھى يوقلار سامانى،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

بويۇن بەرمەي قاچىدۇ ھەرگىز يامانغا،
پەرۋاز قىلۇر بىلسىڭىز شۇلدەم ئاسمانغا،
كېلىپ توختايدۇ ئۆزىنىڭ ماكانىغا،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

باغرى قارا، قوساقلىرى سۈتتىن ئاق،
قۇيرۇقلىرى قىزىلدۇر يايلى زەڭگەرراق،
دولىسى كۆك، ساغرىسى بوز، پۇتلىرىدۇر ئاق،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

كۆزلىرى چىراقتەك يالتىراپ تۇرار،
لەختە ـ لەختە ئۇ ئات تۇرۇپ چالغۇنار،
تۆت پۇتىنى يەرگە ئۇرۇپ كۆپ چاپار،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

لايىغىدا باردۇر ئۇنىڭ نوختىسى،
ئەۋرىشىدەك خوپ تۇگۇلگەن نوختىسى،
ئالتۇندىندۇر تۆت پۇتىنىڭ تاقىسى،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

يۇگەنىنىڭ جابدۇقلىرى كۈمۈشتىن،
ھۇنەر تاپقان ئىكەن ئۇنى سوقۇشتىن،
ھەزەر قىلماق كېرەك ئۇنى مىنىشتىن،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

جۇجەيلىرى پولاتتىن، ھالقا كۈمۈشدۇر،
ئىگەرنىڭ قاشلارى شاخى مارجاندۇر،
ئىگىرنى سورىسىڭىز غەرق ئالتۇندۇر،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

قامچىسىنىڭ دەستىسى دانە گۆھەردۇر،
قامچىسىنىڭ تىغى كۈمۈش سىمدۇر،
ياراتقۇچى ئۇنى خەللاق ئۆزىدۇر،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

يوپۇقلىرى ئۇ ئاتنىڭ ئەتلەس كىمخاپتۇر،
ئۇچىسىغا توقۇسا ئىگەر ئات ئويناپ تۇرۇر،
ئۇچىسىدىن ئالسا ئىگەر شول دەم چالغىنۇر،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

ئول ئاتقا بىز ئادەم سۇتى ئىچۇرگەن،
تۆئمەسىگە قوي ـ پاخلانى كەلتۇرگەن،
ئوت ـ ئەنبەر بىلەن زەپىران بەرگەن،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

ئۇنى بىقىپ بىزلەر مىنمەي كۈندۇدۇرق،
يىمەكىنى چار تەرەپتىن كەلتۇردۇق،
ياخشى ئاسراپ ئاتنى مۇندا ئۇندۇردۇق،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

بەرسەم ساڭا ئول ئاتنى ئۇگىنىپ قالارمۇ،
ياخشى يىمەك تېپىپ بېرىپ باقارمۇ،
ئىگەر ـ يۈگەن سېلىپ توقۇپ مىنەرمۇ،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

ئالىبىز ئېيتۇر ئاتقا بولغىل خەۋەردار،
قېچىپ كەتسە پۇشىمانلار قىلۇرسىز بىسيار.
قاچۇرۇپ قويۇپ يىغلاشماڭلار زار ـ زار،
مەندىن سورىساڭ ئول قىسمى ئات بىزدە بار.

ئالبىز زەنگى گۆر ئوغلىغا ئاتنىڭ تەرىپ ـ تەۋسىپىنى قىلىپ، ئۇلارنى ھەمشىرىسىنىڭ ماڭانىغا باشلاپ ماڭدى. ئۇ بىر نەۋكەرنى سىڭلىسىغا خەۋەر قىلىش ئۈچۈن ئالدىن ئەۋەتتى. خەۋەرچى كېچە ـ كۈندۈز يول يۈرۈپ جادىگەر قىزنىڭ ئۆيىگە بېرىپ: ئاكىڭىز گۆر ئوغلى سۇلتان دىگەن پادىشانى لاۋۇ ـ لەشكەرلىرى بىلەن باشلاپ كېلىۋاتىدۇ. ئوردىڭىزنى چاقنىراق سىپىرىپ ـ سۈپۈرۈپ تەق قىلىڭ. ئاكىڭىز ماڭا شۇ ئىشنى بۇيرۇدى،— دەپ مەلۇم قىلدى.

جادىگەر قىز: ئاكام گۆر ئوغلى سۇلتاننى بۇ يەرگە نىمە سەۋەپتىن ئەكىلىدىكەن؟ ئۇلار بىلەن بىزنىڭ ھىچ ئالاقىمىز بولمىسا،— دەپ سورىدى.

نەۋكەر ئاتنىڭ ۋەقەسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دىدى:

ۋاقىپ بولسۇن دەپ ئەۋەتتى ئاكىڭىز،
كەلگۈدەكمىش مۇندا گۆر ئوغلانى بەگ.
ئاتنى ئىزلەپ كېلىپتۇ ئاكىلىسىڭىز،
كەلگۈدەكمىش مۇندا گۆر ئوغلانى بەگ.

ئاكىلىشىپ كەلگۈدەكمىش ئول ۋەلى،
شاھ ئىمىش گۆر ئوغلى خەلقنىڭ ئەبزەلى،

قىرىق مىلىڭ يىگىت بىلەن سەركەردىسى،
كەلگۈدەكمىش مۇندا گۆر ئوغلانى بەگ.

ئاتنى دەپ كەلسە بىر جابدۇق بىلە،
مىنمەي باقتىڭ ئۇنى كۆپ غەم بىلە،
ئاتنى باردۇر دەپ كېلىپتۇر شاھ ـ گادا،
كەلگۈدەكمىش مۇندا گۆر ئوغلانى بەگ.

كەلدىلەر ئول شاھ ماڭا مېھمان بولۇپ،
ئاتنى بەر گۆر ئوغلىغا خوشۋاقت بولۇپ،
ئات ئۈچۈن كەپتۇ ئۇلار ھەيران بولۇپ،
كەلگۈدەكمىش مۇندا گۆر ئوغلانى بەگ.

ئاتنى ئال ئۇنىڭ قېشىغا بول راۋان،
بېقىشىڭدىن سۇبھى ـ شام تاپقىل ئامان،
بىر كۈنى ئۇ ئات قاچادۇر بى گۇمان،
كەلگۈدەكمىش مۇندا گۆر ئوغلانى بەگ.

سەن بۇ سەۋدانى بېشىڭدىن قىل يىراق،
ھە قانچە باقساڭ بولمىدى ساڭا ئۇلاق،
تۇرمىسا يا ئۆيدە بىر كۈنلۈك سولاق،
كەلگۈدەكمىش مۇندا گۆر ئوغلانى بەگ.

ئاكىڭىز مېنى سىزگە ئىبەردىلەر،
كېلدۇ گۆر ئوغلىدەك بىر ياخشى ئەر،
رەھمەت ئالغىل زەنگى قىز تاپقىل نەزەر،
كەلگۈدەكمىش مۇندا گۆر ئوغلانى بەگ.

جادىگەر قىز بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، ئوردىسىنى پادشاھغا لايىق قونالغۇ قىلىپ تەييارلىدى.

ئالىبرىز زەنگى گۆر ئوغلى باشلىق ئەمىر-بەگلەرنى باشلاپ يېتىپ كەلدى. ئۇ، گۆر ئوغلى سۇلتاننى ھۆرمەت ـ ئىززەت بىلەن تەخت ئۈستىگە ئولتۇرغۇزغاندىن كېيىن سىڭلىسىغا قاراپ:
ئەي سىڭلىم، مەن سىزنى ياخشى كۆرگىنىمدىن بۇ ئۇلۇغ مېھمانلارنى ماكانىڭىزغا باشلاپ كەلدىم. ئەمدى سىز بۇ ھۆرمەتلىك مېھمانلارنى ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن كۈتۈ ـ ۋېلىڭ. بۇنداغ ئۇلۇغ مېھمانلارنى ئىزلەپمۇ تاپالمايسىز!— دەپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

ئەي سىڭىل ھۇشيار بول،
ئۆيۈڭگە مېھمان كەلدىلەر.
خىزمەتكە سەن تەييار بول،
بىل گۆر ئوغلى سۇلتان كەلدىلەر.

گۆر ئوغلى دەپ ئات كۆتىرىپ،
سورار ئەجەم مۇلكى ئەرەپ،
قۇتلۇق ئاياغ خوش شىرىپ،
گۆر ئوغلى سۇلتان كەلدىلەر.

سۆزلە زۇبانىڭ ئىشتەيلى،
رەھمەت ۋىسالىڭ ئىستەيلى،
بىز خىزمىتىنى قىلايلى،
دەردىڭگە دەرمان كەلدىلەر.

ھالىڭنى ئېيتىپ ئاڭلار ئۇشۇل،
سۆزۈمنى سەن قىلغىل قوبۇل،
ئەل كەلدى دەپ بولما مالال،
بىلمەدىسەن، ئول خان كەلدىلەر.

بولما سىڭىل مەستانىدىن،
ئۈمىت تىلە ئاستانىدىن،
رۇم، ئەجەم خاقانىدىن،
بىر ھۆكمى ئەئيان كەلدىلەر.

سەن مەن بىلەن ھەمخانە بول،
بىر ئاتنى دەپ كەلدى ئۇشۇل،
قىلما ئۆزۈڭنى بى ھوسۇل،
بىر خەلقى ئىنسان كەلدىلەر.

ناقايىللىك بولسا سىنىڭ،
يۈزۈم كېتەر بۇگۈن مېنىڭ،

نۇرغا تولغاي ئولسەك تېنىڭ،
بىر باغرى بەريات كەلدىلەر.

لايىق ئەمەس بەتخۇي كىشى،
بولماس ئۇنىڭ مەھزۇر ئىشى،
دۇئا قىلاي يازۇ-قىشى،
بىر جانغا جانان كەلدىلەر.

قىلغىل ھايا ئەدەپ بىلەن،
گۆھەر ياتۇر سەدەپ بىلەن،
مېنىڭ ئىشىم سېنىڭ بىلەن،
بىر داغى ئارمان كەلدىلەر.

نومۇس بىلەن قىل سېخىلىق،
بولغاي ساڭا ئول ئاتلىق،
دۇنيا ئىشى ئولگۈنچىلىك،
بىر نالە ئەفغان كەلدىلەر.

ئالىبىرىز مەن ھەم ئارمان ئۆزۈم،
پىرەرمۇ دەپ سەندە كۆزۈم،
بولغايمۇ راۋا ئېيتقان سۆزۈم،
گۆر ئوغلى سۇلتان كەلدىلەر.

جادۇ قىز ئاكىسىنىڭ سۆزىنى رەت قىلالماي، ئىلاجىسىز ماقۇل بولۇپ، ئاتنى ئېگەر-جابدۇقلىرى بىلەن گۆر ئوغلى سۇلتانغا تەقدىم قىلدى. گۆر ئوغلى سۇلتان بۇ ئۇچار قاناتلىق ئۈچ كۆزلۈك ئاتنى قولغا كەلتۈرگىنىگە بىسيار شات بولۇپ، ئۇلارغا ئاتىسى ئەدھەم ساقادىن قالغان گۆھەر شامچىراغلاردىن ئون دانە ئىنئام قىلدى.

ئالىبىرىز زەنگى بىلەن جادۇ قىزمۇ بۇ گۆھەرلەر ئۈچۈن غايەت خوشال بولدى. ئاندىن، گۆر ئوغلى سۇلتان زەنگىلەر بىلەن خوشلىشىپ، قىرىق مىڭ لەشكىرى بىلەن بىر قانچە ئاي يول يۈرۈپ قەلئە سىرانىدىپقا قايتىپ كەلدى. قەلئە سىرانىدىپ شەھرىدە ئىرۇج شاھ ھىندى باشلىق كىشىلەر بىلەن كۆرۈشۈپ، تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغاندىن كېيىن، بىر قانچە نامىلەر يازدۇرۇپ، چاپارمەنلەردىن قەلئە-قەلئەلەردە قالغان لەشكەرلەرگە ئەۋەتتى. نامەدە مۇنداق يېزىلغان ئىدى:

«ئەي پادىشالار، ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار، مەنكى گۆر ئوغلى سۇلتاندۇرمەن. سىزلەرگە ئۇزمەت بىلەن نامە ئەۋەردىم. بۇ نامەم يېتىپ بارغان ھامان قەلئە سىرانىدىپ شەھرىگە يېتىپ كەلگەيسىلەر. ئەگەر ئەۋەتكەن نامەمگە بويسۇنماي بويۇنتاۋلىق قىلساڭلار، لەشكەر باشلاپ بېرىپ شەھرىڭلارنى ۋەيران، ئۆزەڭلارنى ھەيران ۋە سەرگەردان قىلۇرمەن.»

شەھەرلەرنىڭ پادىشالىرى نامە ئېلىپ بارغان چاپارمەنلەرنى ئىززەت-ئىھتىرام بىلەن كۈتۈپ ئېلىشتى ۋە شاھانە توھپىلەر ئېلىپ قەلئە سىرانىدىپقا كېلىشتى.

گۆر ئوغلى سۇلتان ئىرۇج شاھ ھىندىنى سىرانىدىپ شەھرىگە ھاكىم قىلىپ، شەھەر ئەھلى بىلەن خوشلاشتى ۋە لاۋۇ-لەشكەرلىرىنى ئېلىپ شام شەھرىگە راۋان بولدى. بىر قانچە ئاي يول يۈرگەندىن كېيىن شام شەھرىگە يېتىپ كەلدى. شاھ جاھانگىر پادىشا ئىغىرىشخان گۆر ئوغلى سۇلتاننىڭ كەلگىنىنى ئاڭلاپ، مۇلازىملىرى بىلەن ئالدىغا چىقىپ كۆرۈشۈپ ئوردىغا باشلاپ كىردى ۋە گۆر ئوغلى سۇلتاندىن ھال سورىدى.

گۆر ئوغلى سۇلتان ھىندىستاندىكى ۋەقەلەرنى، باشتىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى تولۇق بايان قىلدى. پادىشا ئىغىرىشخان يەتتە ئىقلىمغا ئەۋەتكەن لاۋۇ-لەشكەرلىرى جەم بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن خىزمەتلىرىگە لايىق ئىنئاملار بېرىپ،

ئۆز شەھەرلىرىگە يولغا سالدى. گۆر ئوغلى سۇلتان ئۆز لەشكەرلىرى بىلەن بەلىخ شەھەرىگە راۋان بولدى.

گۆر ئوغلى سۇلتاننىڭ كەلگەن خەۋەرىنى ئاڭلىغان قېيىناتىسى شاھ مەھمەتخان شەھەر خەلقى بىلەن ئالدىغا چىقىپ، ئۇنى داغدۇغا بىلەن شەھەرگە باشلاپ كىردى. ئوردىدا ھەرقايىسى ئۆز ئورۇنلىرىدا ئولتۇرغاندىن كېيىن، گۆر ئوغلى ئۇزۇن سەپەردىن ساق ـ سالامەت كەلگىنىگە شۇكرى ئېيتىپ مۇنداق دىدى:

جاپا ۋە زۇلۇم دەردىدىن يۇرۇپ باغرىمنى قان ئەيلەپ،
تېنىمنى تەخت ـ پەندىگە ئالدىم ناتىۋان ئەيلەپ،
جاھاننى دۇشمەن ئەھلىگە تۇتارمەن چۇن نىشان ئەيلەپ،
ھاياتلىق تاغدىن ئاشتىم ئۆمرۈمنى سان ئەيلەپ،
ياراي دەردىمنى باغرىمدىن مۇشكۇلۇم ئاسان ئەيلەپ.

بۇ دۇنيا جىلۋىسى كۆڭلۈمنى ئالدى نەچچە پەند بىرلە،
بۇ جان بولماي بۇ دۇنيادا يۈرەلمەس خەستە تەن بىرلە،
قىلىپ مەن دۇنيانى ھاسىل قىيامەت مەشئەل ئەنت بىرلە،
مۇيەسسەردۇر ھەممە ئەشيا ئۆززۈمدە تەرپ كان بىرلە،
تېخى دۇنيا ۋاپا قىلماس كېتەر باغرىمنى قان ئەيلەپ.

ئەسىر بولدۇم بۇ دۇنياغا تامام ھاجەتلىرىم قالدى،
مېنى پەنت بىرلە بۇ دۇنيا جۇدالىق دەشتىگە سالدى،
دىلىم جۇش ئۇردى دۇنيا دەپ تېپىپ ھەم يېنىغا ئالدى،
پاراغەت زۇلۇم سەيرىگە مېنى رەھىم ئەتمەي چالدى،
يۈرەرمەن ئالتە كۈنلۈك دۇنياغا مەغرۇر جان ئەيلەپ.

ھېچ تۇتمايدۇ ھەرگىز مەغرۇر دۇنيا ئۈچۈن كۆڭلۈم،
باھارنى كۆرمىدى ھەرگىز بىر زامان ئۈچۈن كۆڭلۈم،
گۈلىستاندىن كېچىپ، قەستلەپ يۈرەر بۇلبۇل ئۈچۈن كۆڭلۈم،
پەقەت ئىشىم دائىم ھەر زامان دەۋران ئۈچۈن كۆڭلۈم،
يېقىن پۇرسەتتە ئايرىلغۇم، يۈرەرمەن ئەپتىھان ئەيلەپ.

قىيامەت بولسىلەر بىر كۈن، تۇرار ھەق ئالدىدا بەندە،
ھارارەت زەربىدىن بارچە ھوزۇردۇر تەشنا تەندە،
قايانغا ئەمىر ئېتەركىن دەپ يۈرەرلەر بارچە ماتەمدە،
ھېساۋنى ئالدۇ بەر دەپ قارا گۆر ئىچىگە كىرگەندە،
ئۇنى بىلگەن كىشى تۇتماس بۇ دۇنيانى يامان ئەيلەپ.

قورقارمەن ياررەب، مېنىڭ كۆڭلۈمنى روشەن ئەت،
ھىرىس دۇنياغا كۆڭلۈمنى كامالىڭ بىرلە دۇشمەن ئەت،
ياشىمنى ئاققۇزۇپ كۆزدىن ئۆزەڭ دەريايى ئىمارەت،
ئېلىپ دۇنيايى خاشەكنى، ئۆزەڭ راست يولغا پەرمان ئەت،
كېتەرمەن دۇنيادىن بىر كۈن، قويۇپ تەرك جاھان ئەيلەپ.

گۆر ئوغلى دەر كېتەر بارچە خالايىق ئاھ ـ ۋاھ بىلەن،
يېنىپ دۇنيانى تاپقانلار، يۈرەر كۈن، ھاۋا بىلەن،
تەكەببۇر تووۋابىنى ئارتىپ، بويىنغا دائىم گۇنا بىلەن،
ئۇلاردىن ئىبرەت ئالغايسەن رەپىق بول ماسىۋا بىلەن،
بىر كۈن كۆپ نادامەتتە كېتەرسەن باغرىڭنى قان ئەيلەپ.

گۆر ئوغلى سۇلتان بىر تەرەپتىن خالايىقنىڭ دەردىنى ئادىللىق بىلەن سوراپ، يەنە بىر تەرەپتىن تائەت ـ ئىبادەتكە مەشغۇل بولدى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئابدۇقېيۇم خوجا**

نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن:

قەدىمقى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى يادىكارلىق — «مائىترى سىمىت» (مائىترىنىڭ ئۇچرىشىشى) نى 1959 - يىلى قۇمۇل ناھىيىسىدىكى تىيانشان گۈكشېسى تۆمۈرتى داۋىنىڭ «باشتۇرا» دەپ ئاتىلىدىغان مەھەللىسىدىكى چارۋىچى يەھيا رېھىم دېگەن كىشى مال بېقىپ يۈرۈپ، تۆمۈرتىنىڭ «كىچىك داۋان» دەپ ئاتىلىدىغان جايىدىكى قارىغايلىقتا تاشلار ئارىسىدىن تېپىۋالغان ۋە شۇ يىلى بۇ بىباھا قولىيازمىنى قۇمۇل ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتىنىڭ مەسئۇلى مەرھۇم يولداش ئىسمايىلغا تاپشۇرۇپ بەرگەن. بۇ قىممەتلىك تارىخىي يادىكارلىقنى تېپىش ۋە ئۇنى ساقلاپ قېلىشتا ئالاھىدە تۆھپە كۆرسەتكەن ئۇيغۇر چارۋىچىسى يەھيا رېھىم 1978 - يىلى دۇنيادىن ئۆتتى.

قەدىمقى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى يادىكارلىق — «مائىترى سىمىت» — بۇددىزمنىڭ ھىنايانا مەزھىپىگە ئائىت سەھنە ئەسىرى بولۇپ، ئۇ بۇددىزم تەلىماتىدا «ھەممە مەۋجۇت» دەپ قارايدىغان ۋايباچىكا (قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىدا ۋايباسكى دېيىلگەن) تارمىقىنىڭ كىلاسسىك ئەسىرى ھىساپلىنىدۇ. ھازىر شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق تارىخىي مۇزېيىدا ساقلىنىۋاتقان بۇ ئەسەر جەمئىي 293 ۋاراق (586 بەت) بولۇپ، ھەر بىر ۋارىقىنىڭ چوڭلۇغى 47.5×21.7cm كېلىدۇ، قەغىزى قېلىن، قارامتۇل سېرىق رەڭلىك. ئەسەرنىڭ ھەر بىر بېتىگە قارا سىيا بىلەن سولدىن - ئوڭغا، تىك شەكىلدە چىرايلىق ۋە رەتلىك قىلىپ 30 ۋە 31 قۇردىن خەت يېزىلغان. ئەسەرنىڭ تولۇق ۋە بىر قەدەر تولۇق ساقلانغان ۋاراقلىرى ئازراق بولۇپ، كۆپ قىسمى يىرتىلغان ۋە چىرىپ كەتكەن. بەزى بۆلۈملىرىنىڭ باش ۋاراقلىرىدىكى ۋەقەلىك يۈز بېرىۋاتقان ئورۇننى ئىپادىلىگۈچى جۈملىلەر قىزىل سىيادا يېزىلغان. ئۇنىڭدىن باشقا ھەر بىر ۋاراقنىڭ سول چېتىگە قارا سىيادا قايسى بۆلۈمنىڭ نەچچىنچى ۋارىقى

ئىكەنلىكىمۇ ئېنىق يېزىلغان. ئەسەرنىڭ ھەر بىر ۋارىقىنىڭ 8 - ۋە 10 - قۇرلىرى ئوتتۇرىسىدا دىئامېتىرى 0.5cm كېلىدىغان تۆشۈكچە بولۇپ، ئۇ كىتاپنى تۇپلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلگەن.

چەتئەل ئالىملىرى بۇ ئەسەرنى 27 پەردىلىك چوڭ تىپتىكى دىراما ئەسىرى دەپ تونۇيدۇ. چۈنكى ئەسەرنىڭ توخرى تىلى (توخار تىلى — يەنە قەدىمقى قارا شەھەر تىلى) نۇسخىسىدا ئۇنىڭ نامى «مائىترىيا سامىتىناتاكا» دەپ يېزىلغان بولۇپ، «ناتاكا» سۆزى سانسكرىت (ئەنەتكەك ياكى قەدىمقى ھىندى تىلى) تىلىدا «دىراما» دىگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇنىڭدا يەنە ھەر بىر بۆلۈم (پەردە) نىڭ ئالدىدا، ئورۇن، سەھنىگە چىققۇچى قەھرىمانلار ۋە ئورۇنلانغۇچى كۈيلەر كۆرسىتىلگەن. لېكىن ئەسەرنىڭ بىزنىڭ قولىمىزدىكى قۇمۇل نۇسخىسىدا كۈي ۋە سەھنىگە چىققۇچى قەھرىمانلار كۆرسىتىلمەي پەقەت ئورۇن خاتىرىلەنگەن. شۇنداق بولسىمۇ، بىز ئەسەرنىڭ بۇ قەدىمقى ئۇيغۇرچە نۇسخىسىنى ئوقۇغىنىمىزدا، ئۇنىڭ يەنىلا قويۇق دىراما تۈسىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى ھىس قىلالايمىز. قەدىمقى بۇددىزىم ئەسەرلىرىنىڭ ئەسلى نۇسخىلىرىنىڭ ئۆز زامانىسىدا باشقا تىللارغا تەرجىمە قىلىنغاندا، مەزمۇن ۋە ئۇسلۇپ جەھەتتە ئوخشىمىغان دەرىجىدە پەرق قىلىنغانلىقى بىزنىڭ چوڭقۇر تەتقىق قىلىپ كۆرۈشىمىزگە ئەرزىيدۇ. 20 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ئا. ۋون. لېكوك باشچىلىقىدىكى گېرمانىيە ئارخېئولوگىيە ئەترىدى تۇرپاننىڭ مۇرتۇق ۋە سىڭگىم قاتارلىق جايلىرىدىكى خارابىلەردىن قەدىمقى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى «مائىترى سىمىت» نىڭ پارچىلىرىنى تاپقان. گېرمانىيىلىك گابائىن خانىم 1957 - ۋە 1961 - يىللىرى مائىنز ھەم بېرلىن پەنلەر ئاكادېمىيىسىدە ساقلىنىۋاتقان بەزى پارچە ۋاراقلارنىڭ فوتوسى بىلەن تەتقىقاتىنى ئېلان قىلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ «قوچۇ ئۇيغۇر خانلىقى» دىگەن ئەسىرىدە، قەدىمقى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى «مائىترى سىمىت» نىڭ تۇرپاندىن تېپىلغان پارچىلىرىغا ئاساسەن، ئۇنى «ئۇيغۇر تىياتىر سەنئىتىنىڭ دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللىنىشى دىيىش مۇمكىن» دەپ كۆرسىتىپ ئۆتىدۇ. ئالىملار بۇ ئەسەرنىڭ قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىدىكى نۇسخىسىنى توخرى (توخار) تىلىدىكى نۇسخىسىغا سېلىشتۇرغاندا، قەدىمقى ئۇيغۇرچىسىنىڭ توخارچىسىغا مەزمۇن جەھەتتىن ناھايىتى يېقىن ئىكەنلىكىنى، لېكىن ئۇسلۇپ جەھەتتىن ئۇنىڭدىن پەرق قىلىدىغانلىقىنى بايقىغان.

ئەسەرنىڭ ئەڭ قەدىمقى ئەسلى نۇسخىسى (يەنى سانسكرىتچە نۇسخىسى) «مائىترىيا» مىلادى 3 - ئەسىردە ھىندىستاندا مەيدانغا كەلگەن دەپ قارالماقتا. ئۇنىڭدىن كېيىنكى زامانلاردا بىر بىرىگە پۈتۈنلەي ماس كەلمەيدىغان خەنزۇچە تەرجىمە نۇسخىلار، جۈملىدىن ساق تىلىدىكى (قەدىمقى خوتەن ساق تىلىدىكى) تەرجىمە نۇسخىسىمۇ مەيدانغا كەلگەن بولۇپ، بۇلار ئەسلىدىكى سانسكرىتچە نۇسخىسىدىن كۆپ يىراقلىشىپ كەتكەن. ھازىر بۇ ئەسەرنىڭ بىر ئاز ئوخشاشمايدىغان ماۋزۇلاردىكى سانسكرىتچە، تىبەتچە، خەنزۇچە، سوغدىچە ۋە توخارچە تەرجىمە نۇسخىلىرىنىڭ بارلىقى مەلۇم.

ئەسەرنىڭ بىزنىڭ قولىمىزدا ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېيدا ساقلىنىۋاتقان بۇ نۇسخىسى قەدىمقى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى «مائىترى سىمىت» نىڭ ھازىرغىچە تېپىلغان بىرقەدەر تولۇق ساقلانغان بىردىن - بىر نۇسخىسى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ.①

① ئەسەرنىڭ ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېيدا ساقلىنىۋاتقان قۇمۇل نۇسخىسىدا 25 بۆلۈم (پەردە) ۋە ئۆز زامانىسىدا تاس يىگەن تۇتۇق دىگەن ئادەم تەرىپىدىن يېزىلغان «يۈكۈنچ ئۆلۈش» (كىرىش قىسمى) بار.

AltunOq

«ئەسەر»دە تەسۋىرلەنگەن مائىترى — سانسكرىتچە [Maitreya] دىن كەلگەن خاس ئىسىم بولۇپ، ئۇ بۇددىستلار تەسەۋۋۇرىدا كەلگۈسىدە دۇنياغا كېلىدىغان بۇددا (بۇرخان)دۇر. مائىترى، بارلىق بۇددىزىم مۇرىتلىرى تەلپۈرىدىغان قۇتقۇزغۇچى خۇدا ھېسابلىنىدۇ. ئۇ ئادەتتە Aditja دەپمۇ ئاتىلىدۇ. گەرچە ئۇ بۇددىزىم تارىخىدىكى ئالاھىدە مەشھۇر شاگىرتلاردىن بولمىسىمۇ، ئەمما دىنىي ئەپسانىلەردە ئۇنىڭ ساكيامۇنىنىڭ ھەمراھلىرى ئىچىدىكى مۇھىم شەخس ھېسابلىنىدىغانلىقى ۋە ساكيامۇنىنىڭ ئۇنى توچىتا دىگەن جايدا ئۇچراتقانلىقى، ئۇنى ئۆزىنىڭ 5 مىڭ يىلدىن كېيىنكى ۋارىسى قىلىپ بەلگىلىگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ.

«مائىترى سىمىت» تېكىستىدە جانلىق ئۇسلۇپ ۋە تەسىرلىك ئەدەبىي ۋاستىلەر ئارقىلىق، بۇددانىڭ ھەممىگە قادىرلىقى، مائىترىنىڭ مېھرىۋانلىقى بايان قىلىنغان، بۇددا (بۇرخان)، تەڭرى، مائىترىلارنىڭ ئالەمدىكى جانلىقلار (ئىنسانلار، ھايۋاناتلار، ئۇچار قاناتلار، ئومۇمەن بارلىق جانلىقلار) نى ئازاپتىن قۇتۇلدۇرغانلىقى ھەققىدىكى ھېمايىلەر سۆزلەنگەن. ئەسەردە بۇددىزىم نەزىرىيىسى، پەلسەپىسى ۋە بۇددىزىم نۇقتىئىنەزەرلىرى شەرھىلەنگەندىن تاشقىرى، نۇرغۇنلىغان تەمسىلەر قوللىنىلغان، دىئالوگلاردا پېرسوناژنىڭ خاراكتىرى ۋە ئالاھىدىلىكى تېخىمۇ ئېنىق گەۋدىلەندۈرۈلگەن. ئەسەردە مائىترىنىڭ دۇنياغا كېلىشى، ياخشى ئالامەتلىرى، شەپقەتلىك ئۇستازىدىن ئايرىلىپ، تويىن بولمىشى، ساكيامۇنىنىڭ ئىنىگئانىسى گائۇتامى خاتۇن بۇرخانغا ئاتاپ تىككەن تونىنى قولدىن-قولغا ئايلاندۇرۇشى، تەڭرى بۇرخاندىن كەلگۈسىدىكى بۇتىنى تىلىشى، جانلىقلارنى قۇتقۇزۇش يولىدا قىلغان ساخاۋەتلىك، ساۋاپلىق ئىشلىرى تەپسىلى بايان قىلىنىپ بۇددا دىنىنىڭ مەنىسى چوڭقۇر، خىلمۇ-خىل ۋە مۇرەككەپ ئەقىدىلىرى مەدھىيىلەنگەن. ئەسەر ئومۇمەن باشتىن-ئاياق بارلىق بۇددىزىم مۇرىتلىرى تەلمۈرىدىغان قۇتقۇزغۇچى بۇرخان — مائىترىنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى تەسۋىرلەيدۇ.

بۇددىزىم ئۆزىنىڭ 2 مىڭ يىلدىن كۆپرەك تارىخىدا داۋاملىق راۋاجلىنىپ ۋە پارچىلىنىپ نۇرغۇن دىنىي مەزھەپلەر ۋە دىنىي پەلسەپىۋى ئېقىملارغا بۆلۈندى. بۇددا دىنىدا ئاساسەن ئىككى چوڭ مەزھەپ بولۇپ، بىرسى «ھىنايانا»، ئىككىنچى «ماھايانا» دەپ ئاتىلىدۇ. «ھىنايانا» مەزھىپى «ھەممە مەۋجۇت» دىگەنگە ئېتىقات قىلىش بىلەن ساكيامۇنىنىڭ ئەقىدىسىنى ساقلاپ قالغان بولۇپ، ئازاپ سەۋەبلىرىدىن ئالاقىنى ئۈزگەندىلا نىرۋانغا (مەقسەتكە) يەتكىلى بولىدۇ، ساكيامۇنىمۇ بۇددا (بۇرخان) غا ئايلانغان، كېيىن مائىترىمۇ شۇنداق ئىلاھى دەرىجىگە يېتەلەيدۇ، كىشىلەر ھەرقانچە قىلسىمۇ پەقەت «ئارخات»① لا بولالايدۇ دەپ قارايدۇ. «ماھايانا» مەزھىپى ئۆزىنى پۈتۈن جانلىقلارنى ئازاپ دەستىدىن قۇتقۇزىدىغان چوڭ هارۋىغا ئوخشىتىدۇ. ئۇلار ھىنايانا مەزھىپىنى دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە شەخسەن ئۆزى چۈشىدىغان كىچىك هارۋىغا ئوخشىتىدۇ. ئومۇمەن ماھايانا مەزھىپى يات تەرىقەت بىلەن بۇددا دىنىنىڭ ئارىلاشما گەۋدىسى بولۇپ، لاپ ۋە گەپ كۆپتۈرمىچىلىك بىلەن تولغان. ئۇلار ئۆزلىرىنى بىز باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزلەيمىز. تەركى دۇنيا بولمايمۇ ئىستىقامەت بىلەن بۇددىساتۋالىق ھەم بۇددالىققا يەتكىلى بولىدۇ... ۋەھاكازا دەپ قارايدۇ.

① ئارخات — (ئارخانت) — سانسكرىتچە [Arhat] دىن كەلگەن خاس ئىسىم. رىۋايەتتە ئېيتىلىشىچە «ئارخانت» ساكيامۇنىنىڭ ئەڭ قابىل ياردەمچىسى، بارلىق شاگىرتلارنىڭ ئالدى ھېساپلىنىدىكەن، ئۇنىڭ ئورنى ھىنايانا مەزھىپىدە ئەڭ يۇقۇرى ھېساپلىنىدۇ.

دېمەك ھىنايانا مەزھىبىنىڭ ئىدىيىسى بىلەن سۇغۇرۇلغان «مائىترى سىمىت» نىڭ قەدىمقى ئۇيغۇرچە نۇسخىسى بىزگە ئۆز زامانىسىدىكى، ئىدىقۇت ئۇيغۇر خاقانلىقى تەۋەسىدە ھىنايانا مەزھىبىنىڭ ئۈستۈن ئورۇندا تۇرغانلىقىنى، ئىدىقۇت ئۇيغۇر خاقانلىقى ئىقتىسادى ۋە مەدەنىيىتىگە ئوخشاشلا بۇ مەزھەپنىڭمۇ راسا گۈللەنگەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

ئەسەرنىڭ قەدىمقى ئۇيغۇرچىغا قاچان تەرجىمە قىلىنغانلىقى مەسىلىسىدە، مىلادى 8 - 9 - ئەسىرلەردە تەرجىمە قىلىنغان دېگەن كۆز قاراش ئاساسىي ئورۇندا تۇرماقتا. «مائىترى سىمىت» نىڭ 3 - بۆلۈمىنىڭ ئاخىرىدىكى بىر ئابزاس سۆز بىزگە ئەسەرنى كىم تەرجىمە قىلغانلىقىنى ئېنىق چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ:

«... ئالقۇسا ساتارلارىغ ئۆتكۈرمىس، تۆپكەرمىس، ۋائىباس ساستىر بوسغوتمىس، ئاريا چانترا بودىسۋت كىسى ئاچارى ئەنەتكەك تىلىنتىن توخرى تىلىنچە ياراتمىس، پىرتاراكسىت... رمايازىك توخرى تىلىنتىن تۈرك تىلىنچە ئەۋرىمىس مائىترى سىمىت نوم بىتىگدە ئانىرۇتى ئارخانتىنىڭ ئاۋدانى ئاتلىغ ئۈچۈنچ ئۆلۈس تۈكەدى.»

[بارلىق شاسترلارنى پىششىق ئىگەللىگەن ۋە تەتقىق قىلغان، ۋائىباس شاسترنى ئۆگەنگەن ئاريا چانترا بودساتىۋا ئاچارى (ئۇستاز) ئەنەتكەك تىلىدىن توخرى تىلىچە ياراتقان؛ پىرتاراكسىت... رمايازىك توخرى تىلىدىن تۈرك تىلىغا ئۆرىگەن مائىترى سىمىت نوم پۈتۈكتە ئانىرۇتى ئارخانتىنىڭ ئاۋدانى ئاتلىق ئۈچىنچى ئۆلۈش (بۆلۈم) تۈگىدى.]

ئەسەرنىڭ تىلى ئېنىق، راۋان، يېقىملىق ۋە ئوبرازلىق بولۇپ، ئۇ قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىغا ئىنتايىن يۇقۇرى ماھارەت بىلەن ئىجادىي يوسۇندا تەرجىمە قىلىنغان، شۇنداقلا ئوخشىتىش ۋاستىسىدىن ناھايىتى ئۈنۈملۈك ۋە جانلىق پايدىلىنىلغان، تەرجىماننىڭ تىل ماھارىتى ئەسەرگە بەدىئى جەھەتتىن ھۆسۈن قوشقان. ئەسەردىكى نۇرغۇنلىغان سۆز - ئاتالغۇلار تا ھازىرغىچە ئۇيغۇر تىلىدا ئەينەن ئىشلىتىلىپ كەلمەكتە، شۇنىڭغا ئاساسەن، تەرجىمانىنى ئۆز زامانىسىنىڭ يېتىشكەن بۇددىستى ۋە ئۆز ئانا تىلىنىڭ پىشقان ئۇستىسى، قەدىمقى ئۇيغۇرلاردىن چىققان ئەدىپ ۋە ئاتاقلىق تەرجىمە ئۇستازى دەپ تەسەۋۋۇر قىلساق ئورۇنسىز بولمايدۇ. قولىمىزدا ھازىرچە تەرجىماننىڭ تەرجىمىھالى توغرىسىدا ئېنىق ماتېرىيال يوق. لېكىن شۇنىسى ئېنىقكى، تەرجىمان توخرى تىلىنى تولۇق بىلىدۇ، ئەڭ مۇھىممى ئۇ قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىدا ئىنتايىن يۇقۇرى سەۋىيىگە ئىگە. تەرجىماننىڭ ئىسمى توغرىسىدا شۇنى ئالاھىدە كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ئىسلام دىنى تۈركى خەلقلەر ئارىسىدا ئومۇملىشىشقا باشلىغاندا، مەشھۇر ئەرباپلار ۋە زىيالىلار ئۆزلىرىگە ئەرەپ (پارىسى) ئىسىم قوللانغانلىقى ھەممىگە ئايان بولغىنىدەك، قەدىمقى ئۇيغۇرلار بۇددا دىنىغا ئېتىقات قىلغان دەۋرلەردە، ئۇيغۇر بۇددىست زىيالىلىرىمۇ سانسكرىتچە (ياكى توخرىچە) ئىسىم ياكى تەخەللۇسلارنى ئىشلەتكەن.①

---

① ياۋروپا ئالىملىرىنىڭ تەرجىمان پىرتاراكسىت (بەزى ئورۇنلاردا پىرتانىراكسىت دەپمۇ يېزىلغان.) نىڭ يۇرتى توغرىسىدا مۇنداق قاراشلار بار: گېرمانىيىلىك گابائىن خانىم پىركاراكستىنى «il ba lik» لىق يەنى ئىلى رايونىدا تۇغۇلغان، دەپ قارايدۇ. فرانسىيىلىك خامىلتون (J.Hamilton) ئىلى بالىق ilbalik ياكى elbalik دەپ ترانسكرىپتسىيە قىلىدۇ. ئۇ بۇ سۆز «پايتەخت» دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئۇيغۇر خانلىقىنىڭ پايتەختى «قوچۇ» (ھازىرقى تۇرپان ۋادىسى) نى كۆرسىتىشى مۇمكىن، دەپ قارايدۇ.

بۇددا دىنىنىڭ راۋاجلىنىشى ۋە ھەرقايسى جايلارغا تارقىلىشقا ئەگىشىپ، ئەسەرنىڭ قەدىمقى ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنىڭ نۇرغۇن نۇسخا كۆچۈرۈلگەن بولۇشى ۋە كۆچۈرۈلگەن ۋاقتىمۇ ئوخشاش بولمىغان بولۇشى مۇمكىن. ئەسەرنىڭ قولىمىزدىكى قۇمۇل نۇسخىسىنىڭ ئىدىقۇت ئۇيغۇر خانلىقى (مىلادى 850—1250 - يىللار) دەۋرىدە كۆچۈرۈلگەنلىكىدە گۇمان يوق. بۇ نۇقتىنى ئەسەرنىڭ يۈكۈنچ ئۆلۈش (كىرىش قىسمى) دىكى: [... يەمەبۇ بۇ ياناغ ئاڭ ئۆكرە ئەۋرەر بىز تەڭرى بۆگۈ ئىلبىلگە ئارسلان تەڭرى ئۇيغۇر تەركەنىمىز قوتىڭا ئالقاتمىش ئون ئۇيغۇر ئىلى.. ئوتۇز تىگىت ئوغلانى توقۇز ئىلچى بىلگەسى.. ملڭ تاپىنۇر تۈمەن ئىچرەكىلەرى بىرلە ملڭ يىلقا تەگى ئىل ئاسايۇ يارلىقاماقلارى بولزۇنلار...]

[... تەڭرى بۆگۈئېل بىلگە ئارسلان تەڭرى ئۇيغۇر تەركەنىمىز ئالىلىرىغا بېغىشلايمىز. (ئۇ) مەدھىيىلەشكە ئەرزىيدىغان ئون ئۇيغۇر ئېلى، ئوتتۇز تىگىت ئوغلانى، توققۇز ئەلچى ئەقىلدارى، ملڭ (تۈرلۈك) ھۆرمەت كۆرسىتىدىغان تۈمەن ئوردا ئىچىدىكىلەر بىلەن بىللە ملڭ تۈمەن يىلغا قەدەر ئەل تۇتسۇن...] دىگەن سۆزلەر ئېنىق يورۇتۇپ بېرىدۇ.

«مائىترى سىمىت» گەرچە تەرجىمە ئەسەر بولسىمۇ، ئۇ، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قىممەتلىك تارىخىي، مەدەنىي مىراسى بولۇش سۈپىتى بىلەن قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىنى ۋە ئۇيغۇر ئەدەبىيات تارىخىنى تەتقىق قىلىشتا زور قىممەتكە ئىگە ماتېرىيال ھېسابلىنىدۇ. ئەسەرنىڭ يېزىلىش ئۇسۇلى، تىل خۇسۇسىيىتى ۋە فونېتىكىلىق ئالاھىدىلىكى قاتارلىق مەسىلىلەر تېخىمۇ چوڭقۇر تەتقىقات ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

1980 - يىلىنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا ئاپتونوم رايونلۇق تارىخىي مۇزېيىدا «قەدىمقى يېزىقلارنى تەتقىق قىلىش ئىشخانىسى» قۇرۇلدى. شۇندىن ئېتىبارەن قەدىمقى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى «مائىترى سىمىت» نى تەتقىق قىلىش خىزمىتى ئوڭۇشلۇق قاناتيايدى. ئەسەرنىڭ ئەسلى نۇسخىسىنىڭ مۇزېيىمىزدا ساقلىنىشى بىزنى كۈچلۈك ماتېرىيال ئاساسى بىلەن تەمىنلىدى. مۇزېي رەھبەرلىكىنىڭ قىزغىن قوللاپ - قۇۋۋەتلىشى ئارقىسىدا ئىشخانىدىكى خادىملار ھازىرغىچە ئەسەرنىڭ يۈكۈنچ ئۆلۈش (كىرىش قىسمى) ۋە بىرىنچى، ئىككىنچى، ئۈچىنچى، تۆتىنچى بۆلۈم قاتارلىق 5 بابىنى دەسلەپكى قەدەمدە تەتقىق قىلىپ چىقتى. تېخىمۇ قىممەتلىك بولغىنى، ئەسەرنىڭ ئەسلى تېكىستى تولۇق ۋە توغرا ترانسكرىپتسىيە قىلىنغاندىن تاشقىرى، يەنە ئۇنىڭ ھازىرقى ئۇيغۇر تىلىغا قىلىنغان يەشمىسى، خەنزۇچە تەرجىمىسى ۋە بىر قەدەر تولۇق ئىزاھاتى بىر ۋاقىت ئىچىدە پۈتۈپ، ئەسەر جەددى نەشرگە تەييارلىنىۋاتىدۇ. ئەسەرنىڭ يۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان بۆلۈملىرى بىر توپلام قىلىنىپ نەشردىن چىقىشتىن ئىلگىرى، كەڭ كىتابخانلارنى خەۋەردار قىلىش ئۈچۈن، بۇ قېتىم «بۇلاق» مەجمۇئەسىدە ئەسەردىن پارچە تونۇشتۇردۇم. ئاخىرىدا ئەسلى تېكىستتىكى قىسمەن ئاتالغۇلارغا ئايرىم ئىزاھ بېرىلدى. شۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتۈش كېرەككى، قەدىمقى تىل - تەتقىقاتىدىكى تەرجىمىلەردە مەنە تەرجىمىسى ياكى ئەدەبىي تەرجىمە ئاساس قىلىنمايدۇ، بەلكى سۆزمۇ - سۆز تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلى قوللىنىلىدۇ. شۇڭا بىزمۇ تېكىستلارنى ئەنئەنە بولۇپ كېلىۋاتقان سۆزمۇ - سۆز تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلى بىلەن يېشىپ بەردۇق.

ئەسلى تېكىستنىڭ ترانسكرىپتسىيىسىنى (ئەينەن ئوقۇلۇشىنى) ھازىرقى ئۇيغۇر

يېزىقىدا بىرىشكە توغرا كەلدى. لېكىن، هازىرقى ئۇيغۇر ئېلىپبەسىدە قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىدىكى «ē» تاۋۇشىنى توغرا ئىپادىلىگۈچى بەلگە (هەرپ) بولمىغانلىقى ئۈچۈن، بۇ تاۋۇش هازىرقى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى «ئى» ئارقىلىق ترانسكرىپتسىيە قىلىندى. مەسىلەن:

atīoq — ئارىغ، بالىق — balīk

بالىقتاقى — balīktakī، قىلىنچ، — kīlīnq

يىغىلمىس — yīoqīlmīs، تىنالىغ — tīnlīoq

... قاتارلىقلار. تېكستتىكى «..» (ئىككى چېكىت) تىنىش بەلگىنى كۆرسىتىدۇ. كۆپ چېكىت (... ... ...) لەر ئەسلى ئۇچۇق بولمىغان، يىرتىلىپ كەتكەن يەرلەردىكى سۆزلەرنى كۆرسىتىدۇ. يەشمىسىدىكى تىرناق ( ) ئىچىگە ئېلىنغان سۆزلەر تېكىست مەزمۇنىغا قاراپ ئۆزىمىز تولۇقلىغان سۆزلەرنى كۆرسىتىدۇ. كىچىك تىرناق ئىچىگە ئېلىنغان (؟) سوئال بەلگىسى، مۇشۇ بەلگە قويۇلغان ئاتالغۇنىڭ مەنىسىنىڭ دېگەندەك ئېنىق ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

1 · يۈكۈنچ بۆلۈمىدىن:

«يۈكۈنچ» بۆلۈمىنى ئىدىقۇت ئۇيغۇر خانلىقى دەۋرىدە ئۆتكەن چۇتاس يىگەن (Qütas ygən) ئاتلىق بۇددىزىم مۇرىتى ئۆزىنىڭ بۇددىغا، بۇددىزىم قانۇنىغا، راهىپلارغا ۋە مائىترىغا بولغان قاتتىق ئىخلاسىنى بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن ئۆز نامىدىن ئالاهىدە يازدۇرغان. «يۈكۈنچ» [yükünq] سۆزى — يۈكۈنۈپ باش ئۇرماق، سەجدە قىلماق، دۇئا قىلماق، چوقۇنماق، هورمەت - ئېھتىرام دېگەن مەنىلەرگە ئىگە. «يۈكۈنچ» بۆلۈمىدە، ئاساسەن سەدىقە بەرگۈچىنىڭ «ئۈچ ئەردىنى» (بۇرخان، نوم، راهىپ)لارغا بولغان ساداقەتمەنلىكى يېزىلغاندىن تاشقىرى، ئۇنىڭدا يەنە هىنايانا مەزھىپىنىڭ كۆزقارىشى تەكىتلەنگەن.

ئەدەبىي ئىستىلى جەھەتتە «يۈكۈنچ» بۆلۈمىنىڭ تىلى بىلەن ئەسەرنىڭ تىلى ئوخشاش بولۇپ، ئىنتايىن قېلىپلاشقان، ئۇنىڭدا بەدىئى تەسۋىرلەر گۈزەل ئوبرازلىق ۋە جانلىق بولۇپ، كىشىنى زوقلاندۇرىدىغان، كامالەتكە يەتكەن قەدىمقى ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلى نامايەن قىلىنغان. «يۈكۈنچ» بۆلۈمى بىلەن «ئەسەر» نىڭ هەرقايسى بۆلۈملىرى ئوتتۇرىسىدا بىۋاستە باغلىنىشى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇ يەنىلا ئەسەردىن ئايرىلمايدۇ. بۇ خۇددى مەلۇم ئاپتورنىڭ ئۆز ئەسىرىگە مەلۇم كىشىنى مۇقەددىمە يېزىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلغىنىدەك، «يۈكۈنچ» بۆلۈمىمۇ پۈتۈن «ئەسەر» گە بېغىشلىما (كىرىش) ئورنىدا قوشۇلغان. «يۈكۈنچ» خاتىمىسىدە، تەتقىقات ئۈچۈن ئىنتايىن ئەهمىيەتلىك بولغان مەزمۇنلار پۈتۈلگەن. بۇنىڭدا سەدىقىچى ئالاهىدە تەكىتلەپ: «... يەنە مەدھىيىلەشكە ئەرزىيدىغان ئايغا، ئارزۇ قىلغان كۈنگە، تاللانغان ياخشى پەيتكە، قۇتلۇق ۋە قۇتلۇق قىلىدىغان ۋاقىتقا، قۇتلۇق قوي يىلى ژۇئىن 3 - ئاينىڭ 22 - كۈنىگە، مەنكى ئۈچ ئەردىنىگە ئېتىقاتچان كۆڭۈللۈك qü tas ygən tutuk ئايالىم تۇزۇن بىلەن كەلگۈسىدە كېلىدىغان مائىترى بۇرخانغا ئۇچرىشايلى دەپ، بىر مائىترى هەيكىلىنى بېزەتتۇق، بىر مائىترى سىمىت نومىنى كۆچۈرتكۈزدۇق......» دەپ بايان قىلىدۇ. بۇ ئابىزاستا يەنە سەدىقە بەرگۈچى ئۆزىنىڭ خاقانى، ئاتا - بوۋىسى، قېرىنداشلىرى، ئوغۇل - قىزلىرى ۋە كېلىنلىرىنىڭ ئىسمىنى ئىزهار قىلىدۇ. بۇ مەلۇماتلار بىزنى ئىدىقۇت ئۇيغۇر خانلىقى دەۋرىدىكى قەدىمقى ئۇيغۇرلارنىڭ ئىسىم - ناملىرىنى تەتقىق قىلىشتا مۇهىم دەلىل بىلەن تەمىنلەيدۇ.

سەدىقە بەرگۈچى ئاخىرىدا يەنە: «... قايسى ۋاقىتتا ئالىجاناپ مائىترى بودىسۋت تۇشىت تەڭرى يېرىدىن تۆۋەنگە چۈشكەندە، بىز يەنە بارلىق قېرىنداش ئاندىن كىتۇماتى شەھىرىگە بىللە چۈشەيلى. مائىترى بودىسۋت بۇرخان بەختىنى تاپقاندا، بىز ھەممىمىز ئۇ يەردە بۇرخان بەختىگە مەدھىيە ئوقۇيلى، شۇ چاغدا بۇ نومنى شۇ يەردە ئالتۇنلۇق قەغەزگە يازدۇرايلى...» دەپ يېزىپ «يۈكۈنچ» بۆلۈمىنى تاماملايدۇ. تۆۋەندە «يۈكۈنچ» بۆلۈمىدىن ئۈزۈندىلەرنى كەلتۈرىمىز:

1) تېكىست: يۈكۈنچ تۆرت پىتر ①

[... ... ...

...... يەمە بىر ئوغۇردا ئاداقىپ ئاغارلاغ ئىچلىگ ئۈدچىپ قېزىپ يوغرۇت ساتقالىپ بالىقتا بارىر ئەردى. يارىم يولتا ئوغۇل ئاغرىغىپ كىردى .. ئاڭىپ يارىنىپ قورىپ، كۆزى تەلمىرىپ، ئاناسىن ئاتايۇ ئىغلايۇر ــ سىغتايۇر ئەردى.. تۆگەل بىلگە تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ئانىڭ ئەمگەكىن كۆرۈ، سەرۇ ئۇماتىن ئاناسىنىڭ ئەت ئۆزىن بەلگۈرتۈپ، يىلىغ ــ يۇمىاق ساۋىن ئايتۇ، ئېدۇق ئەلگىن ئاۋىچتا ئىسىن ئىسلەپ، كەنچ كىيەسىن يۇپ، ئەسەن تۆگەل بالىقتا تەگۈرۈ ئىلتىدى. يانايەمە يېنچكە يىپ ئەگىردەچى كۈۋەنچاڭ كۆكۈلمۈگ ئىسلەرنىڭ كۈۋەنچ كۆڭلىن تۇرغۇرغالىپ ــ تارقارغالىپ قۇنچۇلار ئەت ئۆزىن بەلگۈرتۈپ، ئېدۇق ئەلگىن ئىكىگ تۇتۇپ، يىپ ئەگرە يارلىقادىپ .. يەمە كۈۋەز قاتقىپ كۆكۈلمۈگ ساسىچىپ ئەرنىڭ كۈۋەنچىن سىغالىپ ــ بۇزغالىپ ئۈچۈن ئېدۇق ئەت ئۆزىن ساسىچىپ ئەت ئۆزىن بەلگۈرتۈپ، ساسىلىقتا كىرىپ ئولمايايا ئولۇردى..]

1) يەشمىسى: يۈكۈنچ بۆلۈم تۆتىنچى ۋاراق

(...............

.... يەنە بىر چاغدا ئېغىر ئاياق ھامىلدار پادىچى قىزى قېتىق ساتقىلى شەھەرگە كېتىۋېتىپ، يېرىم يولدا (ئۇ قىزنىڭ) ئوغۇل تولغىقى تۇتۇپ قالدى. (ئۇنىڭ) كۆزى تەلمۈرۈپ، ئانىسىنى قىچقىرىپ، يىغلاپ ھەسرەت چېكەتتى. ھەممىگە قادىر تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ئۇنىڭ ئازاۋىنى كۆرۈپ چىدىيالماي، (دەرھال) ئانىسىنىڭ قىياپىتىنى كۆرسىتىپ، سىلىق ــ يۇمشاق سۆز قىلغاچ، مۇقەددەس قولى بىلەن ئاۋىچتا① ئىشىنى ئىشلەپ، كەنجى تايىنى يۇيۇپ، ئامان ــ ئېسەن شەھەرگە يەتكۈزۈپ قويدى. ئۇندىن باشقا يەنە نازۇك يىپ ئىگىرگۈچى مەغرۇر كۆكۈللۈك ئاياللارنىڭ تەكەببۇرلۇغىنى توختىتىش ۋە تارقىتىش ئۈچۈن مەلىكىلەر قىياپىتىنى كۆرسىتىپ، مۇبارەك قولى بىلەن يىك تۇتۇپ، يىپ ئىگىردى. ئۇندىن باشقا مەغرۇر قاتتىق كۆكۈللۈك ساسىچى② ئەرنىڭ تەكەببۇرلۇغىنى تۈگىتىش ئۈچۈن مۇقەددەس تېنىدە ساسىچى ئەر قىياپىتىنى كۆرسىتىپ، ساسلىقتا كىرىپ، داۋاملىق كوزا ياساپ ئولتۇردى.)

2) تېكىستنىڭ داۋامى:

[گانتار ئىلتەكى پۈسكارا سارى ئىلىگ بەگنىڭ كۈۋەنچ كۆكۈللۈگ تاغ ساڭرىن يىمرگەلىر

① پىتر (ptr) — سانسكرىتچە [pattara] دىن كەلگەن سۆزنىڭ قەدىمقى ئۇيغۇرچىدا يېزىلىشى بولۇپ، «ۋاراق، ياپراق» دىگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇچۇن، ئۇلۇغ قارى تويىن ئەت ئۆزىنى بەلگۈرتۈپ ئىككى يىگىرمى بەرە يەردە ئۇتىرۇ ياداغ بارۇ يارلىقاپ قۇتغارۇ يارلىقادى، تاقى يەمە ئىنىسى نانتى تىگىنىڭ قۇتغارغالىر ئۇچۇن ئانانتىرىس يازۇقلۇغ تىنلىغ ئۇسۇغلۇغ ئاۋس تامۇقا بارى يارلىقادى .. كىتۇرمانى ئاتلاغ براھمان ئۇرۇسىن قۇتغارغالىر ئۇچۇن ئاي تەڭرى كۆركىن بەلگۈرتۈپ، نوم نوملايۇ يارلىقاپ قۇتغارۇ يارلىقا- دى.. سۇپرىي كانتارۋلار ئىلىگىن قۇتغارغالىر ئۇچۇن قۇڭقا ئۇچى ئەت ئۆزىن بەلگۈرتۈپ، قۇڭقا ئۇچى ئەترىپ قۇتغارۇ يارلىقادى ..مۇنتادا ئۇلاتى ئۇكۇس تۇرلۇگ ئۇلۇغ يارلىقانچۇچى بىلىگ كۈچىنتە سانسىز تۈمەن تىنلاغلارقا ئاساغ- تۇسۇ قىلۇ يارلىقادى. ئىكىنتى سارۋاتىنا ئاتلاغ بىلگە بىلىگ ئۆزە ئاساغ - تۇسۇ قىلماقى ئانتاغ ئەرتى. قۇترۇلتاچى تىنلاغلارنىڭ كۆڭۈل - كۆگۈز، تۆز - يىلتىز قىلىنچ ئەرىگلەرىن ئۇتغۇراق كۆرۈر ئەرتى.. بارمۇ مۇنۇڭ كۆگۈزۈنتە قۇترۇلماقلاغ ئۇرۇغ - تارىخ ئازۇ يوقمۇ، (بارمۇ) مۇنۇڭ كۆڭۈلىنتە كۆگۈزىنتە قورقۇنچ ئايىنچلىغ ئەدگۈ تۆز يىلتىز ئازۇ بۇلتۇقمازمۇ.. قايۇ دىئان سامار كۈچىنتە سەكىز تۈرلۈگ تۈزۈن يولتا ئىنگۈسىن — ئىنمەگۈسىن ئۇتغۇراق ئۇقا يارلىقار ئەردى...............]

2) يەشمىسى:

(گانتار ئېلىدىكى پۇسكارا سارى③ ئىلىك بەگنىڭ تاغ تۇمشۇغىدەك تەكەببۇر كۆڭلىنى يىمىرىش ئۈچۈن ئۇلۇغ ياشانغان تويىن قىياپىتىنى كۆرسىتىپ، ئون ئىككى بەرە④ يەرگىچە پىيادە بېرىپ قۇتقازدى. يېڭى يەنە ئىنىسى نانتى⑤ تىگىننى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئاي تەڭرى قىياپىتىنى كۆرسىتىپ، نوم نوملاپ (تەپسىر قىلىپ) قۇتقازدى. سوپرىي⑥ كانتارۋىلار⑦ ئىلىگىنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن غۇڭقا ئۇچى (غۇڭقا چالغۇچى) قىياپىتىنى كۆرسىتىپ، غۇڭقا چېلىپ قۇتقازدى. بۇنىڭدىن باشقا كۆپ تۈرلۈك ئۇلۇغ مېھرىبان ئەقىل - پاراسەت كۈچىدە سانسىز تۈمەن جانلىقلارغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزدى. سارۋاتىنا ئاتلىق ئەقىل - پاراسەت بىلەن پايدا مەنپەئەت يەتكۈزمىگى مۇنداق ئىدى. قۇتقۇزۇلىدىغان جانلىقلارنىڭ كۆڭلى - كۆكسىنى، ماھىيىتىنى، قىلمىش - ئەتمىشلىرىنى ئېنىق كۆرەتتى. بۇنىڭ كۆڭلىدە قۇتۇلۇشنىڭ ئۇرۇغى بار - يوقلۇغىنى، ...... بۇنىڭ كۆڭلى - كۆكسىدە قورقىدىغان ئەيمىنىدىغان ياخشى ماھىيەت زادى تېپىلىدىغان ياكى تېپىلمايدىغانلىغىنى ۋە قايسى دىئان سامار⑧ كۈچىدە سەككىز تۈرلۈك توغرا يول⑨ دىن چۈشىدىغان ياكى چۈشمەيدىغانلىغىنى تەلتۆكۈس بىلەتتى.

... ...

... ...)

3) تېكىست: يۈكۈنچ ئىكى يىگرمى پىتر

[تىگىن ئۆگە ئانىڭا ئايىسىك قىلمىس، بىس ئازۇن تىنلىغ - لارىغ ئۇرۇنچاق تەگىنمىس، بىس يىگرمى ئاسانگى نايۇت سانىنچا تىنلىغ ئوغلانى نىڭ ئۇمۇغى - ئىناغى، كىن كەلىر ئۆدۈن سەكىز تۈمەن ياسلىغ تىنلىغلارنىڭ ئۆزىنتە - ياسىنتا، تۆرت ئەردىنىن ياراتىغلىغ، سەكىز تۈمەن تۆرت مىڭ كەنت - ئۇلۇسلاردا، بارچادا باستىن ئاچسىز - قىزسىز، قىسىغسىز قىۋرىغسىز ياغىسىز - بۆرسىز، باسىنچسىز - ئىينچسىز، ئۇرتسىز - برتسىز، مۇڭسۇز - تاقسىز، تەلىم - تەسىم، باي باراملاغ، سانسىز ئۆكۈس كوتسۋار باياغۇتلار ئەۋلەرى بارقلارى ئۆزە تېقمىستەك يىگى

سەكىز يىگرمى ئۇلۇغ ئەردىنى ئىتىلمىش قايىلارىن بەلتىرلەرىن يارا تاغلاغ، يىر تەڭرىسىنىڭ دىدىمىڭا بەسەگىڭە ئوغساتى، قۇتلۇغدا ـ قۇتلۇغ، كىتىۇماتى ئاتىلاغ كەنىت ئۇلۇستا سەكىز يىگرمى ۋىتياستان ساساتار بوسغۇنمىس كۆزۈنۈر قۇت تەڭرىسىڭە ئۇلەسى بىراخىمايۇ ئاتىلاغ ئۆگ ئىسىكە ئوغساتى (كونتىن تۇغۇلۇپ)، بەلگۈلۈگ بولۇپ، بۇرخان قۇتىن بولۇ، يارلىقاداچى تۇۋىت تەڭرى يىرىنتەكى (ئۇچ؟) دىئان ئاتلاغ قارسىدا ئولۇرۇ يارلىقار، ئاياغقا تەگىملىگ مائىترى بودسۇۋت قۇتىڭا، يانا يالىنسا يىنچكە ئۆتۈگ ئۆتۈنۈ، ئەت ئۆزۈمىن ئۇرۇنچاق تۇتۇزۇ، قوپ ئازۇنتاقى ئەت ئۆزىن يىنچۇرۇ تۆپۈن يۈكۈنۈرمەن.]

3) يەشمىسى:

(تىگىن دانىشمەن نامىغا ئاتاپ ئابىنىڭ⑩ قىلغان، بەش دۇنيا جانلىقلىرىنى گۆرۈگە قويغان، ئون بەش ئاسانگى نايۇت⑪ سانىچە جانلىق ئوغلانلىرىنىڭ ئۈمىت ـ ئىشەنچىسى، كەلگۈسىدە سەككىز تۈمەن يىشىغا يەتكەن جانلىقلارنىڭ ۋۇجۇدىدا تۆرت ئەردىنى⑫ بىلەن يارىتىلغان، سەككىز تۈمەن تۆرت مىڭ شەھەر دۆلەتلەردە ھەممىدىن ئىلگىرى باياشات، كەڭ ـ كۇشادە، ياغىسىز (دۇشمەنسىز) ــ بۆرىسىز، جەبرى ـ زۇلۇمسىز، ئالىۋاڭ ـ ياساقسىز، غەم ـ ئەندىشىسىز، ھەددى ـ ھىساپسىز، باي ـ پاراۋان، سانسىزلىغان كۇتساۋار⑬ بايلارنىڭ ئۆي ـ ۋاقىلىرى بىلەن لىقمۇ ـ لىق تولغان، كوچا ۋە يوللىرى ئون سەككىز خىل كاتتا ئەردىنىلەر بىلەن ئىتىلگەن، يارىتىلغان يەر تەڭرىسىنىڭ تاجىسىغا⑭، بىزىگىگە ئوخشاش قۇتلۇقتىن ـ قۇتلۇق كىتۇماتى⑮ ئاتلىق كەنت ـ ئۇلۇستا ئون سەككىز خىل سىھرى كارامەتلىك شاستىر⑯لارنى ئۆگەنگەن قىياپەتتە كۆرۈنىدىغان قۇت تەڭرىسىگە ئوخشاش براھمايو⑰ ئاتلىق براھمانلار ئىلگىدىن براھماۋاتى⑱ ئاتلىق ئانىغا ئوخشاش قاتۇندىن تۇغۇلۇپ، دۇنياغا كېلىپ، بۇرخان بەختىگە ئېرىشكۈچى تۇۋىت⑲ تەڭرى يېرىدىكى (ئۇچ) دىئان ئاتلىق ئورىدىدا ئولتۇرۇپ، يارلىق قىلغۇچى ھۆرمەتكە سازاۋەر ئالىجاناپ مائىترى بودسۇۋت بەختىگە قايتا ـ قايتا يېلىنىپ، ئىنچىكە ئۆتۈنۈچ ئېيتىپ، تېنىمنى گۆرۈگە قويۇپ، پۈتكۈل ئازۇنىدىكى ۋۇجۇدۇم بىلەن باش ئېگىپ يۈكۈنىمەن.)

2. بىرىنچى بۆلۈمدىن ئۆزۈندە:

«ئەسەر» نىڭ بىرىنچى بۆلۈمىنىڭ ساقلىنىپ قالغىنى 8 ۋاراق (16 بەت) بولۇپ ئۇلار:

1-، 4-، 5-، 6-، 7-، 14-، 15-، 16- ۋاراقلار. قالغان بەتلىرى يوقالغان. ھازىر قولىمىزدا بار يۇقۇرىدىكى 8 ۋاراقنىڭ خېلى كۆپ قىسمى (بەزى ۋاراقلارنىڭ تەڭ يېرىمىدىكى قۇرلار) ئۆچۈپ، تىتىلىپ كەتكەن. شۇنداق بولسىمۇ ساقلىنىپ قالغان ۋاراقلاردىكى قۇرلاردىن بۇ بۆلۈمنىڭ ئاساسى مەزمۇنىنى چۈشىنىشكە بولىدۇ. ئاساسلىق ھالدا مائىترىنىڭ دىكساڭيت دىگەن ئەلدىن كېلىپ، براھمان قائىدىسىنى تاشلاپ، توين بولۇشقا تەييارلىنىپ يولغا چىقىدىغانلىقى ۋە باشقا ۋەقەلەر سۆزلىنىدۇ.

4) تېكىست: باستىنقى بىر پىتر

[نامۇ بۇت ..نامو درام.. نامۇ ساڭ.

ئەمتى بۇ نوملۇغ ساۋاغ ئاڭ ماگىت ئىلتە،

راچاگری كەنت ئۇلۇستا ئۇقمىس كەرگەك. ئانتا ئۆترۇ ۋايسرۋانی ماخاراچنىڭ ئۈچ ئۇلۇغ كۈچلۈگ ئىناىچ بويرۇقلارى، قالتې ساداكارى خايماۋاتى بۇراناكۇ بۇلار ئۈچەگۈ كۆك قالىغداقى يولقا ئۇچا كەلىپ، بىر ئىكىنتىسگە نوملۇغ ساۋ سۆزلەسۇ بۇراناكۇ ئىنچە تىپ تىدى: كۆرۈگلەر كۈچلۈگلەر .. بۇ يىر تۈنچۈدە ئاكسىز - ئۆكۈس نوملۇغ تەلىم - تەسىم، چوغ - يالىن بەلگۈلۈگ بولمىس ئەرۈر. ئانتا ئۆترۇ خايماۋاتى ئىنچە تىپ تىدى، ئەمتى قىئا ياغرۇ ئۆدتە بەلگۈلۈگ بولمىس ئەرۈر كىم تەگرى - تەگرىسى بۇرخان قۇتىن بولۇ يارلىقاپ بىر باغداسىن (؟) قۇرۇپ، يىتى - يىتى كۈن **دىنتار** دىئانلىغ مەگى تەگىنۇ ئارتۇرۇ يارلىقادىې. تاقى يەمە نەڭ نوم نوملايو يارلىقا مادې. ... ... بۇلتى. ئۇلۇغ ئىلىگ ئەزرۇئا... ...
باراناس كەنتتە...... ئۈچ تەگزىنچ ئىكى يگرمى بۆلۈك ... ...
... ...
... ... ماهانامی دا ئۇلاتې بىس بانچىكى تويىن ... ... تەگرى بۇرخان قۇتغارۇ... ئون ياكې ئارخانت تويىنلار بولتىلار تەگرى بۇرخان بىرلە بىر يگرمى. ......]

4) يەشمىسى: بىرىنچى (بۆلۈم) بىرىنچى ۋاراق

(نامۇ⑳ بۇت، نامۇ درام㉑ نامۇ ساڭ㉒. ئەمدی بۇ نوملۇق㉓ سۆزنى ماگىت㉔ ئەلدىكى راچاگرى㉕ شەھەر دۆلىتىدىن ئۇقۇش كېرەك. ئاندىن كېيىن ۋايسرۋانى ماهارا - جىنىڭ㉖ ئۈچ ئۇلۇغ كۈچلۈك ئىناىچ بۇيرۇقلىرى㉗ يەنى ساداكارى㉘، هايماۋادى㉙، بۇراناكۇ قاتارلىق ئۈچەيلەن كۆك ئاسماندىكى يول بىلەن ئۇچۇپ كېلىۋېتىپ، بىرى ئىككىن - چىسگە نوملۇق سۆز سۆزلەشتى. بۇراناكۇ مۇنداق دېدى: «قاراڭلار كۈچلۈكلەر، بۇ دۇنيادا ئىنتايىن كۆپ، ئورغۇنلىغان نوملۇق تەلىملەر چوغ - يالقۇن بەلگىلىك بولۇۋاتىدۇ.» ئاندىن كېيىن هايماۋادى مۇنداق دېدى: «يېقىنقى ۋاقىت ئىچىدىلا بەلگىلىك بولۇۋاتىدۇكى، تەگرى تەگرىسى بۇرخان، بۇرخان بەختىنى تېپىپ، بىر باداشقان قۇرۇپ، يەتتە - يەتتە كۈن دىنتار㉚ دىئانلىغ شاتلىقنى ئۆتكۈزدى. (تېخى) ھېچقانداق نوم تەپسىر قىلمىدى. ...... تاپتى. ئۇلۇغ ئىلىگ ئەزرۇئا㉛...... باراناس㉜ كەنتتە...... ئۈچ جىلد ئون ئىككى بۆلەك ....
... ... ماهانامى قاتارلىق بەش بانچىكى㉝ تويىن㉞ ...... تەگرى (بۇرخان) قۇتقۇزۇپ،
... ...
... ...
ئون يېگى ئارخانت تويىنلار تەگرى بۇرخان بىلەن ئون بىر بولدى. ....)

5) تېكست: باستېنقې تۆرت پتر

...] ... ...
... ...

هايماۋاتى ئىنچە تىپ تىدى. ...... ئاياغقا تەگىملىگ مائىترى بودسۋت دىكسانىپت ئىلتىن كەلىپ، باسانگ تاغقا تەگدۈكتە برامان تۆرۈسىن قودۇپ، تەگرى بۇرخان نومىنتا ئەۋىگ - بارقىغ قودۇپ، ساچىن ساقالىن يۈلۈپ، ۋازانپات قىلىپ تويىن بولۇر ..ئول ئانتاغ **تەگرى** تەگرىسى بۇرخاننىڭ ئۇلۇغې ئوغلى **ئاياغقا** تەگىملىگ مائىترى بودسۋتنىڭ تويىن دىنتار بولغۇلۇق ئۇلۇغ تۆرۈلۈگ...... ياكې كۈنۈك كۆرۈنچلەرىگ كۆرگەلى تەگرىدەم قۇۋراغ

يېتىلۇرلار...... ئىسكە بارېر بىز.. ئانتا ئۆتىرۇ...... ئىنچە تىپ تىدى.. ئانتاغ ئەرسەر تۇزۇن مائىتىرى بودسىۋت قايۇتا ئەركى، ئۆتىرۇ ساداكارى ئىنچە تىپ تىدى، بۇ بىزنىڭ ئىنىمىز تۇرك تۇركس ئۇلۇستا بالىقتا ئۇتۇرۇپ، ... ياكاقاغتىن يورىر ئۇچۇن ئاياغقا تەگىملىگ مائىتىرى بودسىۋتنىڭ ئەدگۇسىن.. ... ... ئەمتى مۇكار كۆركۈرۈ ئايۇ بىرىڭ. ئانتا ئۆتىرۇ خايماۋاتى ئىنچە تىپ تىدى: ئەسىدگىل سەن، ئەمتى ساكا ئاياغقا تەگىملىگ مائىتىرى بودسىۋتنىڭ ئەدگۇسىن ـ ئەردەمىن كۆنى ئايۇ بىرەيىن كىم، ئول ساكا ئاۋانت تىلتاغ بوازۇن. قالتى... ئىكى يگرمى ياسلاغ تېنلىغلارنىڭ ئۆزىنتە ـ ياسىنتا ساكمۇنى تەگرى تەگرىسى بۇرخان بىرلە سوقۇسۇپ، ئەدگۇ قىلىنچ بۇيان بۆگتەك، تاپاغ ـ ئۇرۇغ قىلتىلار ئەرسەر ئانچۇلايۇ يەمە كىن ئۆدۈن سەكىز تۈمەن ياسلىغ تېنلىغلارنىڭ ئۆزىنتە ـ ياسىنتا تۇزۇن مائىتىرى بۇرخان بىرلە توسۇسۇپ، ئەدگۇ قىلىنچ قازغانغايسەن.

... ...

... ...]

5) يەشمىسى: بىرىنچى (بۆلۈم) تۆتىنچى ۋاراق

(... ... ...

... ... ھايماۋاتى مۇنداق دىدى:...... ھۆرمەتكە سازاۋەر مائىتىرى بودسىۋت دىكسانپىت[35] ئەادىن كېلىپ، پاسانگ[36] تاغقا تەككەندە بىرامان[37] قائىدىسىنى تاشلاپ، تەگرى بۇرخان نومىدا ئۆي ـ ۋاقىنى تاشلاپ، چېچىنى ـ ساقىلىنى چۈشۈرۈپ، ۋازانپات[38] قىلىپ تويىن بولىدۇ. ئۇ ئۇنداق تەگرى تەگرىسى بۇرخاننىڭ ئۇلۇغ (چوڭ) ئوغلى ھۆرمەتكە سازاۋەر مائىتىرى بودسىۋتنىڭ تويىن دىنتار بولغۇلۇق ئۇلۇغ مۇراسىملىق يېڭى كۈننى (ۋە) كۆرۈنۈشلەرنى كۆرگىلى تەگرىلىك جامائەت يىغىلىدۇ؛ ... ... ئىشقا بارىمىز. ئاندىن كېيىن... ... مۇنداق دىدى: «ئۇنداق بولسا، ئالىجاناپ مائىتىرى بودسىۋت قەيەردە ئىكەن؟» ئاندىن كېيىن ساداكارى مۇنداق دىدى: «بىزنىڭ ئىنىمىز تۇرك تۇركەس دۆلەتىدە، شەھرىدە ئۇچرىشىپ...... تەرەپتىن يورۇش ئۇچۇن ھۆرمەتكە سازاۋەر مائىتىرى بودسىۋتنىڭ ياخشىلىغىنى ... ... ئەمدى بۇنىڭغا كۆرسىتىپ ئېيتىپ بېرىڭ.» ئاندىن كېيىن ھايماۋاتى مۇنداق دىدى: «ئاڭلىغىن سەن (بوراناكۇ)، ئەمدى ساڭا ھۆرمەتكە سازاۋەر مائىتىرى بودسىۋتنىڭ ياخشىلىغىنى پەزىلىتىنى توغرا ئېيتىپ بېرەيكى، ئۇ ساڭا ئاۋانت تىلتاغ[39] بولسۇن. (سەن) ئون ئىككى ياشلىق جانلىقلارنىڭ ئۆز ھاياتىدا ساكمۇنى[40] تەگرى تەگرىسى بۇرخان بىلەن ئۇچرىشىپ، ياخشى قىلمىش قىلغان، خىزمەت كۆرسەتكەن، ئىززەت ـ ھۆرمەت قىلغان بولساڭ، شۇنداق قىلىپ يەنە كەلگۈسىدە، سەككىز تۈمەن ياشانغان جانلىقلارنىڭ ئۆمرىدە ـ ھاياتىدا ئالىجاناپ مائىتىرى بۇرخان[41] بىلەن ئۇچرىشىپ، ياخشى قىلمىش توپلىغايسەن.........)

3 . ئىككىنچى بۆلۈمدىن ئۈزۈندە:

«ئەسەر» نىڭ ئىككىنچى بۆلۈمى «ئەسەر» نىڭ ئەڭ مۇھىم بۆلۈمى ھىساپلىنىدۇ. ئۇنىڭدا ۋەقەلىكلەر خىلمۇ ـ خىل ۋە مۇرەككەپ، پېرسۇنازلار كوپ، بەدىئىلىگى ئۈستۈن، گۈزەل تەسۋىرلىرى ۋە ئاجايىپ ئوخشىتىشلىرى بار.

2 ـ بۆلۈمدە ۋەقە باداري براھماننىڭ ئۆيىدىن باشلىنىدۇ. مائىتري قاتارلىق 16 ئوغۇل تاڭ سەھەردە ئۇستازى باداري براھماننىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئۆزلىرىنىڭ تەڭري بۇرخان (ساكيامۇنى) نىڭ قېشىغا بېرىپ، تويىن بولماقچى بولۇۋاتقانلىرىنى ئېيتىدۇ ۋە ئۇنىمۇ ئۆزلىرى بىلەن بىللە بېرىشقا دەۋەت قىلىدۇ. لېكىن، باداري براھمان ئۆزىنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقىنى، ئۇلار بىلەن بىللە بارالمايدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ ۋە ئۇلار تەڭري بۇرخاننىڭ ئالدىغا بارغاندا ئالدى بىلەن ئۇنىڭ 32 تۈرلۈك بەلگىسىگە دىققەت قىلىشى كېرەكلىكىنى، ئاندىن كېيىن ئۆزلىرىنىڭ كۆڭلىدە ئويلىغان مەسىلىلىرىنى سوراپ كۆرۈشلىرىنى؛ تەڭري بۇرخاننىڭ 32 تۈرلۈك بەلگىسى تولۇق بولسا ۋە ئۇلارنىڭ سوئاللىرىغا ئېنىق جاۋاپ بەرسە، ئاندىن ئۇنىڭ شاگىرتى بولۇشلىرىنى جېكىلەيدۇ. مائىتري ئۇستازىنىڭ ئىجازىتىنى ئېلىپ ۋە ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپ، دىكسانپۇت ئېلىدىن ماتيادىس دۆلىتىگە قاراپ يولغا چىقىدۇ. ئۇ يولغا چىققاندا يول ئۈستىدە مىڭلىغان ـ تۈمەنلىگەن كىشىلەر ئۇنىڭغا زور ھۆرمەت ـ ئېھتىرام بىلدۈرىدۇ. بەزىلىرى ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ماڭىدۇ. ھەتتا چۆل ـ باياۋانلاردىكى يىرتقۇچ ھايۋانلاردىن ئارسلان، يولۋاس، پىل قاتارلىقلارمۇ ئۇنى كۆرگەندە، خۇددى كۆندۈرۈلگەندەك يۇۋاشلىنىدۇ، پىللار خارتۇملىرى بىلەن نىلۇپەر گۈل ـ لىرىنى تۇتۇپ ھۆرمەت بىلدۈرىدۇ. شىر، يولۋاسلار يەر بېغىرلاپ يېتىپ ئۇنىڭ تاپانلىرىنى يالايدۇ ۋە زۇۋانغا كېلىپ، ئۆزلىرىنىڭ يامان قىلمىشلىرىدىن ۋاز كېچىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلىشىدۇ...... بۇلار بۇددا دىنى مۇرىتلىرىنىڭ نەزىرىدە كەلگۈسىدە مەيدانغا كېلىدىغان قۇتقازغۇچى ئىلاھ مائىترىنىڭ سۈپىتىنى تېخىمۇ بەك كۈچەيتىدۇ. ئاخىرى مائىتري تەڭري بۇرخان بىلەن ئۇچرىشىدىغان قەتئىي ئىرادە بىلەن، ھېرىپ ـ چارچاشتىن قورقماي، ئۇزۇن يول يۈرۈپ، تەڭري بۇرخان ئالدىغا يېتىپ بېرىپ مەقسىدىگە يېتىدۇ.

6) تېكست:

ئىكىنتي ئۇلۇس ئالتي پىتر

[..ياسرو كۆڭلىن ئىنچە تىپ سىزنىك ئايتىڭلار، بىزنىڭ باخشىمىز بارداري برامان نە ئوسۇغلۇق ـ تۆزلۈگ ئەركى، نەچە ياسلاغ ـ سىسلاغ ئەركى، تىنتىلارىڭا قايۇ ساساتارلار بوسغۇرۇر ئەركى: تاقى يەمە ئىنچە تىپ سىزنىك ئايتىڭلار.. تۆپۈ نەگۈ بولۇر ئەركى.. تۆپۈدىن تايماق نەگۈ بولۇر ئەركى، بۇ مۇنتاغ تۈرلۈگ ئايتمىس سىزنىكلەرىڭىزنى ئادارتىلايۇ يارلىقاسار، ئۆترۈسىزلەر ئىنچە ئۇقۇڭلار.. سىزنىكسىز تۈگەل بىلگە تەڭري تەڭرىسى بۇرخان ئەرمىس نە ئۇچۇن تىپ تىسەر كىم قايۇ قۇتلۇغ تېنلاغلارنىڭ ئىكى قېرق قۇت بۇ يانلاغ ئىرۇ بەلگۈسى تۈگەل بار ئەتسەر.. ئول تېنلاغ تۈگەل بىلگە بىلگىلىگ بۇرخان ئاتانۇر..]

6) يەشمىسى:

ئىككىنچى بۆلۈم ئالتىنچى ۋاراق

(يوشۇرۇن كۆڭۈل بىلەن مۇنداق دەپ گۇمانىڭلارنى سوراڭلار: «بىزنىڭ ئۇستازىمىز باداري برامان قانداق قىياپەتلىك، نەسەپلىك؟ ياش قورامى قانچىدە بار؟ شاگىرتلىرىغا قانداق ـ قانداق شاستىرلارنى ئۆگىتىدۇ؟» تېخى يەنە مۇنداق دەپ گۇمانىڭلارنى سوراڭلار:

AltunOq

«تۆپە (چوققا) قانداق بولىدۇ؟ تۆپىدىن تايماق قانداق بولىدۇ؟» (ئۇ) سىزلەرنىڭ سورىغان مۇشۇنداق تۈرلۈك گۇمانلىرىڭلارنى ئېنىق ئايرىپ بەرسە، ئاندىن سىلەر شۇنداق ئۇقۇڭلاركى، ئۇ شۈبھىسىز تۈگەل دانا تەڭرىسى بۇرخان بولىدۇ.)

7) تېكىستنىڭ داۋامى:

[سىزلەرنىڭ ئارا قايۇسى ئۇلۇغ ئەرسەرسىزلەر.. ئول ئۆگرەكى سىزىكىڭ ئايىتسۇن. ئانتادا باسا كەزىكچە كەنتۈ - كەنتۈ بوسغۇنمىس ۋدت ئوپاۋىت ياۋاگان لوكاياتا ئولاتى ساساتارلار ئىچىنتەكى تەرىلىڭ - تەرىلىڭ يۆرۈگلەر سىزىك ئايىتىڭلار. تاقى يەمە يۈلتۈز كۆرۈم ئىچىنتەكە ئالىپ - ئالىپ سىزىك ئايىتىڭلار.. ئول ئايىتمىس سىزىكلەرىڭىزلەرنى تېدىغ - سىز - تۈتۈغسۈز كىڭىچ بىرۈ ئۇسار.. تىمىن ئۆك ئانىڭ تېتسىسى بولۇڭلار.. ئالىپ بۇلغۇلۇق بۇرخان قۇتىلىغ ئەردىنىلىگ ئوترۇقتا كىرىپ، قۇترۇلماقلاغ يولۇغ ئەدگۈاۋگ ئەردىلىلەر كۆكىلىچە ئىدىڭلەر. قاچان سىزلەر مەنگۈلۈگ مەڭىگە تەكسەرسىزلەر ماڭا يەمە ئەدگۈاۋگ ئۆاۋس يانتۇرۇ ئىدىڭلار. ياسقا سىسىقا تەگمىس قارى قاڭىڭىزلارنى قانمادۇق كۈسۈسلۈگ قىلماڭلار..]

7) يەشمىسى:

(سىزلەرنىڭ ئارىڭىزلاردا قايسىڭىزلار چوڭ بولسىڭىزلار، شۇ ئاۋال گۇمانىنى سورىسۇن. ئاندىن كېيىن (چوڭ - كىچىكلىك) رېتى بويىچە ئۆزەڭلار ئوقۇغان «ۋدت ئوپاۋىت ياۋاگان لوكا ياتا»[42] قاتارلىق شاستىرلار ئىچىدىكى تېرەن - چوڭقۇر ئۇقۇملار توغرىسىدا گۇمانىڭلارنى سوراڭلار. تېخى يەنە يۇلتۇز كۆرۈم (مۇنەججىملىك) ئىچىدىكى ئىنتايىن قىيىن (مەسىلىلەر توغرىسىدا) گۇمانىڭلارنى سوراڭلار. ئۇ سىلەر سورىغان گۇمانلارغا تولۇق - ماي ئېنىق جاۋاپ بېرەلىسە، دەرھال ئۇنىڭ شاگىرتى بولۇڭلار. تەستە تاپقىلى بولىدىغان بۇرخان بەختلىك ئەردىنىلىك ئارالغا كىرىپ، قۇتۇلماقلىق يولىنى خەيرىلىك ئەردىنىلىرى بىلەن كۆڭۈلدىكىدەك بېزەڭلار. سىزلەر قاچان مەڭگۈلۈك شاتلىققا ئېرىشسىڭىزلەر ماڭىمۇ ياخشىلىق نېسىۋىسىدىن ئەۋەتىۋېتىڭلار. ياشانغان قېرى ئاتاڭلارنى ئارماندا قالدۇرماڭلار.)

8) تېكىستنىڭ داۋامى:

[ئانتا ئۆترۈ تۈزۈن مائىترى قانداسى ئاچىتىدا ئۇلاتى بىس يىگرمى ئۇرىلار بىرلە بادارى برامانىڭ ئېناغ ساۋىن تەگىنىپ، ياسلارى سەۋرىلۇ - ئىغلايۇ بادارى برامانغا كىسانتى قىلىپ، بىس يۈز برامان ئۇرىلارىڭا تەگۈرۈ بارارى براماننى بالىقىنتىن ئۈنۈپ باردىلار. ئانتا ئۆترۈ دىكسانىت ئىلتەكى قالىن قارا بودۇن ئىنچە ئىسدىتلەر.. تۈزۈن مائىترى باخشىسى بادارى براماناغ قودۇپ، ماتيادىس ئۇلۇسقا بارىرمىس، قالتى ئامراق ئۆگىنتىن قاڭىنتىن ئادرالمىس ئوسۇغلۇغ بولۇپ، مىڭ - مىڭ، تۈمەن - تۈمەن ئەرەن ئىسىلەر ئۇلۇغ كىچىگ ئوغلانقا تەگى بۇلۇڭتىن - يىڭاقتىن تويىن - تويىن يىغىلىپ، ئىغلايۇ - سىغتايۇ تۈزۈن مائىترىقا ياقىن كەلىپ، ئاغار ئاياماقىن ئىنچە تىپ تىدىلەر:]

8) يەشمىسى:

(ئاندىن كېيىن ئالىجاناپ مائىترى قاندىشى (قېرىندىشى) ئاچىتى[43] قاتارلىق ئون بەش ئوغۇل بىلەن بىللە بادارى برامانىڭ سەممى سۆزىنى ئاڭلاپ، ياشلىرىنى ئېقىتىپ

يىغلاپ، بادارى برامانغا كاسانتى (تۆۋە) قىلىپ، بەش يۈز برامان ئوغلىغا (ئۇنىڭ سۆزىنى) يەتكۈزۈپ، بادارى برامان شەھىرىدىن چىقىپ كەتتى. ئاندىن دىكسانىپت ئەلىدىكى نۇرغۇن ئاددى پۇقرا مۇنداق (سۆز) ئىشىتتى: «ئالىجاناپ مائىترى ئۇستازى بادارى برامانىنى قويۇپ، ماتىيادىس دۆلىتىگە بارغۇدەك.» (بۇ سۆزنى ئىشىتىپ) خۇددى ئامراق ئاتا - ئانىدىن ئايرىلغاندەك بولۇپ، مىڭلىغان - تۈمەنلىگەن ئەر - ئاياللار، ئۇلۇغ - ئۇششاق ئوغلانلارغىچە تەرەپ - تەرەپتىن توپ - توپ بولۇپ يىغىلىپ، يىغا - زارە قىلىشىپ، ئالىجاناپ مائىترىغا يېقىن كېلىپ، زور ھۆرمەت بىلەن مۇنداق دېيىشتى:)

9) تېكىستنىڭ داۋامى:

[ئەدگۈلۈگ قۇت تەڭرىسى برامانلار ئارىغى ئەزرۇئا تەڭرى قوپ ئۇمۇغسۇز - ئىناغسىز تېنلىغلارنىڭ ئۇمۇغى - ئىناغى، ئالقۇ دىكسانىپت ئىلىنىڭ ئاتلىغى ئالقۇقا تۈز يارلىقانچۇچى بىلگلىگ ئەردىڭىز، بىزنى ئۈزەكى ئامرانماق بىلگىڭىز قانتا باردى .. بىزنى قودۇپ، قانچا بارغالى ساقىنۇرسىز .. بۇ مۇنتاغ تۈرلۈگ ئامراقتىن ئادرالماق ئاچىغ ئەمگەك قانتاران بەلگۈردى ئەركى .. بۇ مۇنتاغ ئىرنچ يارلاغ، ئاغاز يارلاغ، كۆز ياسلىغ نەچۈكىن قودۇپ بارىرسىز.]

9) يەشمىسى:

(«خەيرلىك، بەخت تەڭرىسى، برامانلارنىڭ پاكى، ئەزرۇئا تەڭرىسى بارلىق ئۈمىتسىز - ئىشەنچىسىز جانلىقلارنىڭ ئۈمىت - ئىشەنچى، پۈتكۈل دىكسانىپت ئېلىنىڭ شۆھرىتى، ھەممىگە تۈز (بىردەك) مېھرىبان، پاراسەتلىك ئىدىڭىز. (ئەمدى) بىزگە بولغان مۇھەببەتلىك پاراستىڭىز نەگە كەتتى؟ بىزنى قويۇپ، نەگە كەتمەكچىسىز؟ بۇ مۇنداق تۈرلۈك ئامرىغىدىن ئايرىلدىغان ئاچچىق ئازاپ نەدىن پەيدا بولدى؟ مۇشۇنداق بىچارە، دەرتمەن ئاغزى يارىلىق، كۆزى ياشلىق (جانلىقلارنى) نېمىشقا تاشلاپ كېتىسىز.)

10) تېكىستنىڭ داۋامى: ئىككىنتى ئۈلۈس يىتى پتر

[ئانتا ئۆترۈ ئاياغقا ئەگىملىگ مائىترى بودىسۋت كۆزۈنۈر ئەزرۇئا تەڭرى ئوسۇغلۇغ ئول دىكسانىپت ئىلتەكى بودۇن - بوقۇنۇغ بۇسۇسلۇغ - قادغۇلۇغ كۆرۈپ، ياڭالار بەگى ئوسۇغلۇغ ئوڭارۇ تەگزىنۈ قادرىلۇ قايىپ ئامراق ئاتاسى بىر: بىرەمۈك ئوغلاغۇ ئوغلىبىن ئەمرەيۈرچە بالىقلاغ بودۇنقا ئىنچە تىپ تىدى: ئارتۇق بۇسۇسلۇغ - قادغۇلۇغ بولماڭلار. يىرتىنچۇ يىر سۇۋنۇڭ تۆرسى مۇنتاغ ئەرۈر .. نەئۈچۈن تىپ تىسر، نەچە ئۆركىچ بۇ تېنلاغ ئوغلانى بىس تۈرلۈگ سەۋىگلىگ مەڭى تەگىنسەرلەر .. سور سۇۋ ئىچمىس ئوسۇغلۇغ تودماز - قانمازلار، نەچە ئۆركىچ ئامراقلاغۇ قۇۋراغ بىرلە مەڭىلەسەر - ئۆگرۈنچۈلەسەر كىنىڭە ئامراقتىن ئادرالماق ئاچىغ ئەمگەك كەلمەگى بار ..]

10) يەشمىسى: ئىككىنچى بۆلۈم يەتتىنچى ۋاراق

(ئاندىن كېيىن ھۆرمەتكە سازاۋەر مائىترى بودىسۋت ⑭ كۆرۈنەر ئەزرۇئا تەڭرىگە ئوخشاش ئۇ دىكسانىپت ئەلدىكى ئەل - خەلقنى غەملىك - قايغۇلۇق كۆرۈپ، پىللار بېگىگە ئوخشاش ئوڭغا ئايلىنىپ، قايرىلىپ - بۇرۇلۇپ، ئامراق ئاتىسى بىردىن - بىر سەممىي نازۇك ئوغلىنى بەزلىگەندەك شەھەرلىك خەلققە مۇنداق دېدى: ئارتۇقچە غەم - قايغۇلۇق بولماڭلار. يەر - جاھاننىڭ (ئالەمنىڭ) قانۇنى مۇشۇنداق بولىدۇ. نېمە ئۈچۈن دېسە، بۇ جانلىق ئوغلانى بەش تۈرلۈك مۇھەببەتلىك شاتلىققا قانچە ئۇزۇن ۋاقىت ئېرىشسىمۇ،

خۇددى شور سۇ ئىچكەندەك (شاتلىقتا) تولمايدۇ، قانمايدۇ. ئامراق كۆرىدىغان جامائەت بىلەن قانچە ئۇزۇن ۋاقىت ھوزۇرلانسا، شات - خورام ئۆتسە، ئاخىرىدا ئامرىغىدىن ئايرىلـ - ماقتەك ئاچچىق ئازاپنىڭ كەلمىگى بار.)

11) تېكىستنىڭ داۋامى:

[نەچچە ئۇركىچ بۇ ئەت ئۆزۈگ ئائىيايۇ - چىلتەيۇ، كۆيۇ - كۆزەدۇ تۇتسار، ئول ئوق تۆپىنتە ئۆلمەگى بار.. ئانىن بىلگە يالڭۇق ئوغلى ئەدگۇ قىلىنچ قىلمىس كەرگەك. كىم ئاژۇن - ئاژۇنتا كۆلىگە تەك باسا بارىر.. كۆرۈ تېتماز. ئەمتى يەمە بۇ يىر سۇۋدا نوملۇغ چاكرىرت ئىلىگ قان بەلگۈرمىس ئەرۈر.. كىم ئاگار ئۇمۇغ - ئىناغ تۇتسار تۆرت تۆرلۈگ تويىن تۆسىن ئۆگدىر بىرۇ يارلىقار.. ئامارىڭا پىردىكا سانبۇت قۇتىڭا ئالقىس بىرۇر.. ئامارىڭا تۆزكەرىنچسىز بۇرخان قۇتىڭا ئۇرۇغ - تارىخ ساچار. ئۇستۇنكى ئۇلۇغ كۆچلۈگ قۇت ۋاخسىك لار ئاگار ياقىن بارسارلار، ئالقىنچسىز ئاژۇنلۇغ ئاساغ ئالىرلار.]

11) يەشمىسى:

(بۇ تېنىنى قانچە ئۇزۇن زامان ئاياپ - قەدىرلەپ، ئاسراپ تۇتسىمۇ، ئۇنىڭ تۆۋىدە ئۆلمەكلىك بار. شۇڭا ئەقىللىق ئادەم بالىسى ياخشى قىلمىش قىلىشى كېرەككى، (ئۇلارنىڭ ياخشى قىلمىشلىرى) ئاژۇن - ئاژۇندا كۆلەڭگىدەك كەينىدىن (ئەگىشىپ) بارىدۇ، كۆرۈپ ۋاز كەچمەيدۇ. ئەمدى يەنە بۇ يەر - سۇدا (جاھاندا) نوملۇق چاكرىرت ئىلىگ ⑮ خان پەيدا بولدى. كىم ئۇنىڭغا ئۈمىت - ئىشەنچ باغلىسا، تۆت تۆرلۈك تويىن ھەققى بىلەن مۇكاپات بېرىدۇ. بەزىلەرگە پىردىكاسانبۇت ⑯ بەختى ئۈچۈن ئالقىش ئاتا قىلىدۇ. بەزىلەرگە، ئادىل بۇرخان بەختى ئۈچۈن ئۇرۇق چېچىپ زىرائەت تېرىيدۇ. ئۈستۈنكى ئۇلۇغ كۈچلۈك قۇت ۋاخسىكلار ⑰ ئۇنىڭغا يېقىن بارسا، يوقالمايدىغان ئاژۇنلۇق پايدا ئالىدۇ.)

12) تېكىستنىڭ داۋامى:

[تاقىي تامۇ پىرىت يىلقىي ئاژۇنىنتا توغمىس ئىرىنچ يارىغ تىنلىغلار ئانىڭ ئەدگۇ - سىن ساقىنىپ، ئانچاقىيا ئۆدتە سۆزۈگ كۆگۈل ئۆرىتسەرلەر.. ئول ئەدگۇ قىلىنچ كۆچىنتە ئۈچ ياۋلاق يولۇغ ئۆزلەردىن ئوزار.. قۇترۇلۇرلار. ئەمتى بىزىڭە يەمە يارۇق - يالتىرىقلاغ يالاۋاچى كەلتى. ئانىڭ يارلىقىن تۆگەل قىلمىس كەرگەك. ئانىن ئەمتى بۇ ئۇلۇستىن ئۇنۇپ بارىرمەن. سىزلەر ئارتۇق بۇسانماڭلار. ئانتا ئۆترۈ مىڭ - مىڭ، تۈمەن - تۈمەن تىنلىغلار كەنتۇ ئۆگلەرىن، قاڭلارىن ئەۋلەرىن - بارقلارىن قودۇپ، ئاياغقا تەگىملىگ مائىترى بودسۇت ئىيە باردىلار. ئانتا ئۆترۈ بۇرخانلىغ چاكرىرت ئىلىگ خاننىڭ ئۇلۇغى ئوغلى تۆزۈن مائىترى بودسۇت دىكسانىپت ئىلتى]

12) يەشمىسى:

(تېخى دوزاق پىرىت ⑱ ھايۋانلار ئاژۇنىدا تۇغۇلغان بىچارە دەرتمەن جانلىقلار ئۇنىڭ ياخشىلىغىنى ئويلاپ، شۇنچىلىك ۋاقىتتا سۆزۈك كۆڭۈل تۇرغۇزسا، شۇ ياخشى قىلىـ - مىش كۈچىدە، ئۈچ يامان يوللۇق روھلاردىن ئوزىدۇ، قۇتۇلىدۇ. ئەمدى بىزگىمۇ نۇرلۇق - يالتىراقلىق ئەلچىسى كەلدى. ئۇنىڭ يارلىغىنى تۈگەل ئورۇنلاش كېرەك. شۇڭا، ئەمدى

بۇ ئەلدىن چىقىپ كېتىۋاتىمەن. سىزلەر ئارتۇق غەم قىلماڭلار.» ئاندىن كېيىن مەڭگىلىغان ـ تۆمەنلىگەن جانلىقلار ئۆز ئانىلىرىنى، ئاتىلىرىنى، ئۆي ـ ۋاقلىرىنى تاشلاپ ھۆرمەتكە سازاۋەر مائىترى بودىسىۋتقا ئەگىشىپ مېڭىشتى. ئاندىن كېيىن بۇرخانلىق چاكرىرت ئىلىگ خانىنىڭ چوڭ ئوغلى ئالىجاناپ مائىترى بودىسىۋت دىكسانىپت ئەدىن)

13) تېكىستنىڭ داۋامى:

[ماتىيادىس ئۇلۇسقا تەگمىچە، قايۇ ـ قايۇ ئۇلۇسقا تەگسەر، سانسىز ـ ئۈكۈس تېنلىغلار ئۇلۇغ ئاغار ئاياغىن ئۇترۇ ئۇنەرلەر ئەردى.. ئۈكۈس تۇرلۇگ تاپاغ ـ ئۇدۇغ قىلۇرلار ئەردى.. قاچان بالىقتىن ـ ئۇلۇستىن ئۇنۇپ بارسار، ئەرۇس ـ ئۈكۈس تېنلىغلار، ئەدگۇ ئۆگلىلەر ئامراقلاغۇ قوۋراغلارىن قودۇپ، تېتىپ، تۇزۇن مائىترى بودىسىۋت باساسىنتا بارىرلار ئەردى.. سانسىز ـ ئۈكۈس ئاژۇنتا مائىترى ئەدگۇ ئۆدلى ساقىنچ بىسۇرمىس ئۈچۈن، ئالقۇ ئەدگۇنۇڭ ئىدىسى بولمىس ئۈچۈن قايۇ ئاداغ ـ سەمەگكە تەگسەر، ئول ئاراغدا ئەرىگمە قادار ياۋلاق ئارسلان، بارس، ياڭادا ئۇلاتى كەيىكلەر ياۋالمىس ياۋاس بولۇرلار ئەردى. ياڭالار تۇمسوغلارىنتا لىنخۇئا چەچەك يۈرگەپ، تۇزۇن مائىترى بودىسىۋت ئۇترۇسىنتا كەلىپ، ئوڭارۇ تەگزىنىپ ئاغار ئاياغ قىلۇرلار ئەردى. ئارسلانلار، بارسلار باغىرىن تۇسۇپ، سۇزۇگ كۆڭلىن مائىترى بودىسىۋتنىڭ ئاداقىن ئۇلىن يالغايۇرلار ئەردى......]

13) يەشمىسى:

(ماتىيادىس ⑲ دۆلىتىگە يەتكىچە قايسى دۆلەتكە بارسا، سانسىز نۇرغۇن جانلىقلار ئىنتايىن زور ھۆرمەت بىلەن ئالدىغا چىقاتتى. كۆپ تۈرلۈك ھۆرمەت ـ ئېھتىراپ بىلدۈرەتتى. شەھەر ـ دۆلەتتىن چىقىپ ماڭغاندا، نۇرغۇن جانلىقلار، ياخشى نىيەتلىكلەر ئامراق كۆرىدىغان جامائەتلىرىنى قويۇپ ـ تاشلاپ، ئالىجاناپ مائىترى بودىسىۋتنىڭ كەينىدىن ماڭاتتى. سانسىز ـ نۇرغۇن ئاژۇندا ⑳ مائىترى ياخشى نىيەتلىك ئوي (پىكىر) يوشۇرۇش ئۈچۈن، بارلىق ياخشىلىقنىڭ ئىگىسى بولۇش ئۈچۈن، قايسى ئورمانلىققا يەتسە، شۇ ئورمانلىقتىكى ياۋايى ۋەھشى ئارسلان، يولۋاس، پىل قاتارلىق يىرتقۇچ ھايۋانلار كۆندۈرۈلگەندەك يۇۋاش بولاتتى. پىللار تۇمشۇقلىرىدا نىلۇپەر گۇللىرىنى يۆگەپ، ئالىجاناپ مائىترى بودىسىۋتنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئوڭغا ئايلىنىپ زور ھۆرمەت بىلدۈرەتتى. ئارسلانلار، يولۋاسلار يەر بېغىرلاپ يېتىپ، سۈزۈك كۆڭۈل بىلەن ئالىجاناپ مائىترى بودىسىۋتنىڭ پۇتىنىڭ ھۆلىنى (تاپىنىنى) يالايتتى......)

4. ئۈچىنچى بۆلۈمدىن ئۈزۈندە:

«ئەسەر» نىڭ ئۈچىنچى بۆلۈمى بىرقەدەر تولۇق ۋە ياخشى ساقلىنىپ قالغان بولۇپ، ھەر بەتتە 31 قۇردىن خەت يېزىلغان. بۇنىڭدا ۋەقە كاپىلاۋاستۇ شەھىرىدىكى نىكۇدارام ئىبادەتخانىسىدىن باشلىنىدۇ ۋە ساكيامۇنىنىڭ ھاماچىسى ۋە ئىنىڭئانىسى «ماھاپىر جاپاتى گائۇتامى خاتۇن» نىڭ ساكيامۇنىغا ئاتاپ، ئۆز قولى بىلەن كېۋەز تېرىپ، تېتىپ ـ ئادالاپ، يىپ ئىگىرىپ، بۆز توقۇپ ئۆز قولى بىلەن تون تىككەنلىگى، سانتۇدان ئىلىك بەگ مىڭلىغان مەلىكىلەرگە نوم ئاڭلاشقا روخسەت قىلغانلىقى قاتارلىق بىرمۇنچە گۈزەل تەسۋىرلەر بىلەن تولغان تەسىرلىك ۋەقەلەر بايان قىلىنىدۇ. تۆۋەندە ئۇنىڭدىن ئۈزۈندە تونۇشتۇرىمىز:

14) تېكست: ئۈچۈنچ ئۆلۈس بىر پىتر

[نامۇ بۇت، نامۇ درام، نامۇ ساڭ. ئەمتى بۇ نوملۇق ساۋاغ كاپىلاۋاستۇ بالىقتاقى نىكودارام ئاتلىغ ساڭرامتا ئۇقمىش كرگەك.. ئانتائۈترۈ ماھاپرا جاپاتى گائۇتامى قاتۇنۇڭ پاتنى ئاتلىغ يۇمۇسچى قىز، تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ سراۋست كەنتتىن كاپىلاۋاستۇ بالىقا كەلگۈسىن ئايىتغالى بالىقتىن ئۈنۈپ، نىكودارام ساڭرامغا باردى.. ساڭرام قاپىغىڭا تەگىپ، ماھانامى ئۇراكۇغ ئۇنتەيۇ ئايىتۇ تۇردى.. ئانتا ئۈترۈ تەلىم ئۇكۇس ساڭرامغا..قۇنچۇلار ئارا بىر ئۇپاسانچ ئىسلەر ئۈنە كەلىپ، ئول پاتنى قىز كۆرۈپ، ئىنچە تىپ ئايىتى.. قانتا ئەردىڭ، نە ئىسكە كەلتىڭ .. ئۈترۈ پاتنى قىز ئىنچەتىپ تىدى.. تۈگەل بىلگە تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ كاپىلاۋاستۇ بالىقا كەلگۈسىن ماھانامى ئۇراكۇ بەگكە ئايىتغالى كەلتىم ئەردى ..ئۈترۈ ئول ئۇپاسانچ ئىنچە تىن تىدى.. تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ كەلمەگى ساڭا نە كرگەك ئەرۈر ..پاتنى قىز ئىنچە تىپ تىدى.. ساكىلارنىڭ قاتۇنى ماھاپر جاپاتى گائۇ تامى كەنتۇ ئىلىكىن ئۇلۇغ ئەمگەكىن ئىسلەپ، تەڭرىدەم كەس ئاتلاغ ئاغىقا ئۇلەسى بۆز توقۇپ، ئاراغ يۇپ، ئانۇق قىلمىس ئەرۈر..]

14) يەشمىسى: ئۈچىنچى بۆلۈم بىرىنچى ۋاراق

(بۇتقا چوقۇنايلى، (بۇددا) قانۇنىغا بويسۇنايلى، راھىپلارغا ئىخلاس قىلايلى. ئەمدى بۇ نوملۇق سۆزنى كاپىلاۋاستۇ (51) شەھىرىدىكى نىكۇ دارام (52) ئاتلىق ساڭرامدىن (53) ئۇقۇش كېرەك. ئاندىن كېيىن ماھاپرا جاپاتى گائۇتامى (54) خاتۇنىنىڭ پاتىنى (55) ئاتلىق خىزمەتچى قىزى تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ سراۋست (56) كەنتتىن كاپىلاۋاستۇ شەھىرىگە قاچان كېلىدىغانلىقىنى سوراش ئۈچۈن شەھەردىن چىقىپ، نىكۇ دارام ساڭرامغا باردى. ئۇ ساڭرام قاپقىسىغا كېلىپ، ماھانامى ئۇراكۇنى (57) چاقىرىپ (ئۈنىگدىن) سورىدى، ئاندىن كېيىن ساڭرامغا كەلگەن نۇرغۇنلىغان مەلىكىلەر ئارىسىدىن بىر راھىبە چىقىپ، پاتىنى قىزنى كۆرۈپ مۇنداق دەپ سورىدى: «سەن قەيەردىن ئىدىڭ، نىمە ئىشقا كەلدىڭ؟» كېيىن پاتىنى قىز مۇنداق دىدى: «ھەممىگە قادىر تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ كاپىلاۋاستۇ شەھىرىگە (قاچان) كېلىدىغانلىقىنى ماھانامى ئۇراكۇ بەگدىن سورىغىلى كەلگەن ئىدىم.» كېيىن ھىلقى راھىبە مۇنداق دىدى: «تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ كەلمىگى ساڭا نىمىگە كېرەك ئىدى؟» پاتىنى قىز مۇنداق دىدى: «ساكىلارنىڭ خاتۇنى ماھاپر جاچاتى گائۇتامى ئۆز قولى بىلەن ئىنتايىن جاپالىق ئىشلەپ تەڭرىلىك كەش ئاتلىق گۆھەرنى ئاتىلاشتۇرۇپ بۆز توقۇپ پاكىز يۇيۇپ تەييارلاپ قويغان ئىدى.»)

15) تېكستنىڭ داۋامى:

[ئانىن باسا مەنى تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاناغ ئايىتغالى ئىدۇر. بۇ ساۋاغ ئىسىدىپ ئول ئۇپاسانچ ئىسلەر مۇڭادىپ ـ ئادىنىپ ئىنچە تىپ تىدى: قوپ قۇنچۇلاردا قۇتادمىس ئۇغلاغۇن ئۇلغادمىس گائۇتامى قاتۇن ئەرۈر ..ئىنچىپ يەمە قاماغ ئۇزانماقتا قودىقى ياۋاز يىرتىمىس بۆز توقىماق ئەرۈر .. يانا گائۇتامى قاتۇن ئىدۇق ئىلىگىن بۆز نەچۈك توقىيۇر يارلىقادى ئەركى.. ئانى ئىسىدىپ پاتنى قىز ئىنچە تىپ تىدى.. يالۇكۇز بۆز توقىدى ئەرسەر نە ئەمگەك ئەردى ..ئۈترۈ ئول ئۇپاسانچ ئىسلەر ئىنچە تىپ تىدى: ئانتادا ئادان تاقى

نەگۇ قىلتى ئەركى .. ئۆترۇ پاتىنى قىز ئىنچە تىپ تىدى .. كەپەز تارساغۇق ئۆدتە گائۇتامى قاتۇن كەنتۇ ئىلگىن ئۇرۇغ ساچتى.. ئوتاغۇ ئۆدتە كەنتۇ ئىلگىن ئوتادى، سۇۋاغۇ ئوغۇردا سۇۋتىن سۇۋاپ ئاچىنتى.. ئۆزئىلگىن ئىدىدى .. كەنتۇ ئۆزى ئارىتىپ، قانلاپ ئۆز ئىلگىن تىدىپ، ئۆزى ئەگىرىپ ئۆزى بۆز توقىدى..]

15) يەشمىسى:

(شۇندىن كېيىن مېنى تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ (قاچان كېلىدىغانلىقىنى) سورىغىلى ئەۋەتتى. بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، ھىلقى راھىبە ھەيران بولۇپ دېدى: «بارلىق مەلىكىلەرگە بەخت كەلتۈرگەن، ئۇلارنىڭ نازاكىتىنى كۈچەيتكەن گائۇتامى خاتۇندۇر. شۇنداق تۇرۇپ، بارلىق چىۋەرلىكنى تۆۋەنلىتىدىغان ناچار (ۋە) ئاسان يىرتىلىدىغان بۆز توقۇپتۇ. گائۇتامى خاتۇن يەنە نېمىشقا مۇقەددەس قولى بىلەن بۆز توقۇيدىكەن؟» ئۇ (سۆزنى) ئاڭلاپ پاتىنى قىز مۇنداق دېدى: «يالغۇز بۆزلا توقۇغان بولسا نېمە جاپا بولاتتى ...» كېيىن ھىلقى راھىبە مۇنداق دېدى: «ئۇندىن باشقا يەنە نېمىلەرنى قىلدى؟» كېيىن پاتىنى قىز مۇنداق دېدى: «كېۋەز تېرىيدىغان مەزگىلدە، گائۇتامى خاتۇن ئۆز قولى بىلەن ئۇرۇق چاچتى. ئوتاش مەزگىلدە ئۆز قولى بىلەن (ئوت) ئوتىدى. سۇغۇرۇش مەزگىلىدە سۇ بىلەن سۇغۇرۇپ پەرۋىش قىلدى. پاختىنى ئۆز قولى بىلەن تەردى. ئۆزى تازىلاپ، ئۆز قولى بىلەن تىتىپ، ئۆزى يىپ ئىگىرىپ، ئۆزى بۆز توقۇدى.»)

16) تېكىستنىڭ داۋامى:

[ئۆترۇ ئول ئۇپاسانچ ئىنچە تىپ تىدى .. مەن يۈكەرۈ تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ئاغزىنتا ئانتاغ ئىسد مىسىم بار.. ماھاپىر جاپاتى گائۇتامى قاتۇن ... ۋىپاسى تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاناغ تاتاغلاغ سۈچىگلىگ ئاسىن ئىچگۈن يىدلاغ - يىپارلاغ تۇتسۇكىن تاپانىپس ئۇدۇنىپس ئەرۈر ... ... ئەدگۈ قىلىنچ كۈچىنتە ئاققۇ ساكلار ... ... -لىۈك قۇنچۇي قاتۇن بولۇپ، تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ ئىگىدمىس ئاناسى بولمىس ئالتى يىگرمى ياسلاغ قىزلارنىڭتەگ ئەتى يىنى كۆركى مەنگۈ ئەرۈر .. يانا يەمە ئۈلگۈسۈز - سانسىز تاپاغچىلارىپ تەگرە تولىپ تاپىنو - ئۇدۇنۇ تۇرۇر.. نە ئۈچۈن ئۆز ئىلگىن كەپەز تارىپ تود تولىپ كىسى ئوسۇغلۇغ بۆز توقىدى ئەركى .. ئانتا ئۆترۈ پاتىنى قىز ئىنچە تىپ تىدى، ئۇلۇغ كىرتگۈنچ كۆڭۈلىن ئاغار ئىناغىن بۇ مۇنتاغ تۇرلۇگ ئىس ئىسلەدى.. مۇنتا تود تولىيلاغ نە ساۋ ئول.. تاقىپ يەمە بەرۈ ئىسدىلىك، بۆز توقىماقىنىڭ تىلتاغىپ نەگۇ ئەردى تىپ تىدىلەر .. ئانى سىزدكە ئايۇ بىرەيىن.. قايۇ]

16) يەشمىسى:

(كېيىن ھىلقى راھىبە مۇنداق دېدى: «مېنىڭ ئىلگىرى تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ ئاغزىدىن مۇنداق ئىشىتكىنىم بار ئىدى. ماھاپىر جاپاتى گائۇتامى خاتۇن ... چاغدا ۋىپاسى تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننى لەززەتلىك ئاش - تائاملار، ئىپارلىق خۇشپۇراقلار بىلەن كۈتۈپ ھۆرمەت بىلدۈرگەن ئىكەن ... ياخشى قىلمىشلار ئارقىلىق بارلىق ساكلار ... لىك مەلىكە خاتۇن بولۇپ، تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ ئىنىگئانىسى بولغان ئىكەن؛ ئۇنىڭ بەدەن -

چىرايى ئۇن ئالتە ياشلىق قىزلارنىڭكىدەك مەڭگۈ ياش تۇرىدىكەن. يەنە سان - ساناقسىز خىزمەتكارلىرى ئۇنىڭ ئەتراپىغا يىغىلىپ، ھۆرمەت كۆرسىتىپ تۇرىدىكەن.» «بۇ قانداق گەپ؟ ئۇ نىمە ئۈچۈن ئۆز قولى بىلەن كېۋەز تېرىپ خارلانغان كىشىگە ئوخشاش بوز توقۇيدۇ؟» ئاندىن كېيىن پاتىنى قىز مۇنداق دېدى: «(ئۇ) ئۇلۇغ ساداقەتمەن كۆڭۈل، قاتتىق ئىخلاس بىلەن مۇشۇنداق تۆرلۈك ئىشلارنى ئىشلىدى. بۇ خارلانغان دېگەن قانداق گەپ؟ ئەمدى يەنە ئاڭلاڭ، بوز توقۇشنىڭ سەۋەبى نىمە دېسىڭىز، ئۇنى سىزگە ئېيتىپ بېرەي...»)

17) تېكىست: ئۈچۈنچ ئۇلۇس ئىكى پتر

[ئۇدۇن تۇگەل بىلگە تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان بۇرخان قۇتىبىن بولتى.. تۇزۇن مائىترى بودسۇدتاغ ئەۋدەن - بارقتېن ئۇنتۇرۇپ تويىن قىلتى. ئانتاداكىن مىڭ توغىرلاردىن يۇلمىس ياكى تويىنلار بىرلە قاڭپ سانتۇدان ئىلىگ بەگىگ، ئۆگى ماھاپر جاپاتى گائۇتامى قاتۇنۇغ تاقي ئادان ساكى تۆزلۈگ بەگ ئىسى بۇدۇن - بۇقۇنۇغ ئۆكۈرتۇرگەلى - سەۋىنتۇرگەلى ئۈچۈن كاپىلاۋاستۇ بالىققا كەلى يارلىقادي. ئول ئوغۇردا ساكى تۆزلۈگ بەگلەر ئانتاغ بىر بەدۇك تۆرۈ تۇرغۇردىلار. قاچان تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ئىركەك ئەرەنگە نوم نوملايۇ يارلىقاسار.. ئانتا ئىسلەر، قۇنچۇي بەگلەر ئارىتي ...... كىرگەك.. ئانتا ئۆترۇ تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ئاڭ ئىلىكى بىر قۇرلا نوم نوملايۇ يارلىقامىسدا سەكىز تۈمەن ساكلار قۇتقا تەگدى.]

17) يەشمىسى:

(ھەممىگە قادىر تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان بەختىنى تاپقان چاغدا ئالىجاناپ مائىترى بودسۇتنى ئۆي - ۋاقىدىن چىقىپ راھىپ قىلدى. ئاندىن كېيىن تاجلىرىنى ئېلىۋەتكەن مىڭ نەپەر يېڭى راھىپ بىلەن ئاتىسى سانتۇدان ئىلىك بەگنى، ئانىسى ماھاپر جاپاتى گائۇتامى خاتۇننى يەنە ئۇندىن باشقا ساكى ئۇرۇغىدىكى بەگلەر، بەگ ئاياللىرى (ۋە) خەلقلەرنى شاتلاندۇرۇش - سۆيۈندۈرۈش ئۈچۈن كاپىلاۋاستۇ شەھرىگە كەلدى. شۇ مەزگىلدە ساكى ئۇرۇغىدىكى بەگلەر شۇنداق بىر كاتتا مۇراسىم ئۆتكۈزدى. تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ئەرلەرگە نوم تەپسىر قىلغاندا، ئۇ يەردىكى ئاياللار مەلىكە بەگلىرى ...... كىرەك. ئاندىن كېيىن تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ئەڭ ئالدىدا بىر قۇرلا نوم نوملىغاندا، سەككىز تۈمەن ساكى بەختكە ئېرىشتى.)

18) تېكىستنىڭ داۋامى:

[ئىكىنتى ئوغۇرلۇغ نوم نوملايۇ يارلىقامىستا ئالتىي تۈمەن ساكلار قۇت بولۇ تەگىنتىلەر. ئۈچۈنچ قاتا نوم نوملايۇ يارلىقامىستا تۆرت تۈمەن ساكلار قۇت بولتىلار.. قاماغ بىرلە سەكىز يىگرمى تۈمەن ئىركەك ئەرەن ساكلار نىزۋانى باسىنچ تىن ئوزتىلار.. بىر يەمە ئىنچىپ ساكى تۆزلۈگ ئىسلەر قۇت بولمادى ئەرۈر .. ئول ساۋىغ كۆرۈپ، ساكى تۆزلۈگ قۇنچۇيلار ئاكسىز - بوسۇسلۇغ ساقىنچلىغ كۆكۈللەرى يىرىنچىلىگ بولۇپ، بىر ئىكىنتىگە يىغلايۇ كەڭرەنۇ ئىنچە تىپ تىدىلەر..نە تېلتاغىن نە ئۈچۈن تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ئەرەنگە نوم نوملاپ، بىزنىڭە ئىسلەرگە نە گۈلۈك نوملايۇ يارلىقاماز ئەركى.. مۇنچۇلايۇ سۆزلەسىپ، قاماغىن يىغلىپ ماھاپر جاپاتى گائۇتامى قاتۇنقا ئىنچە تىپ ئۆتۈنتىلەر.]

18) يەشمىسى:

(ئىككىنچى قېتىملىق نوم نومىلىغاندا، ئالتە تۈمەن ساكى بەختكە ئېرىشتى. ئۈچىنچى قېتىم نوم نومىلىغاندا توت تۈمەن ساكى بەختكە ئېرىشتى. ھەممىسى بولۇپ ئون سەككىز تۈمەن ساكى (ئەر) نىرۋانى[58] زۇلۇمدىن قۇتۇلدى. شۇنداق قىلىپ، ساكى ئۇرۇغىدىكى مەلىكىلەر ئىنتايىن قاتتىق قايغۇغا چۆمۈپ، كۆڭۈللىرى بۇزۇلۇپ، بىر-بىرسىگە يىغلىشىپ، ھال ئېيتىشىپ مۇنداق دېيىشتى: «نىمە سەۋەپتىن نىمە ئۈچۈن تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ئەرلەرگە نوم نوملاپ بېرىدۇ-يۇ، بىز ئايالالارغا نوملاپ بەرمەيدۇ؟» ئۇلار مۇشۇنچىۋالا سۆزلىشىپ، ھەممىسى يىغلىشىپ ماھاپىر جاپاتى گائۇتامى خاتۇنغا مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:)

19) تېكستنىڭ داۋامى:

[ئۇ دۇمبار چەچەككە يۆلەسى بۆگۈ بىلگىلىك بۇرخانلار ئەلپىن ئەمگەكىن يىر سۇۋدا بەلگۈرۈر ئەرمىسلەر.. ئانتاغ ئەلپ بولغۇلۇق قۇتلۇغ تېنلىغ بىرلە تۇسىمىس ئەرۈر بىز.. ئەمتى يانا بىزنىڭە ئارىتىپ نوملۇغ يارلىغ يارلىقاماز.. كۆرۈ قانىنچىسىز كۆركىن يەمە كۆرگەلى بولماز بىز. ئەمتى سىز ئىنچە قاتىغلانىڭ كىم، بىز يەمە سىزنىڭ قۇتۇڭۇزتا نوم ئىستگەلى تەڭرى تەڭرىسى بۇرخانىغ كۆرگەلى بولالىم. ئانتا ئۆترۈ ئول ساكى تۆزلۈگ گائۇتامى قاتۇن ئول ئىسلەر ئۆتۈنمىس ساۋلارىغ ساكلار بەگى سانتۇدان ئىلىگ خانقا تۇتۇزۇ ئۆتۈنتى. ئىلىگ خان يەمە بوسۇغ يارلىقادى.. بۆگۈنتە ئېنارۇ قۇنچۇيلار نوم تىڭلازۇن. بۇ بوسۇغ يارلىغ ئىسدىپ ... ... يىغلىپ توۋلاپ كاپىلاۋاستۇ بالىقتىن ئۈنۈپ نىكۇدارام ساڭرامغا باردىلار ئەردى.]

....

19) يەشمىسى:

(ئۇدۇمبار[59] گۈلىنى كۆتەرگەن دانىشمەن تالانتلىق بۇرخانلار مۇشكۇل جاپالار بىلەن دۇنيادا مەيدانغا چىقىدۇ. بىز ئەنە شۇنداق تەستە تاپقىلى بولىدىغان بەختلىك جانلىق بىلەن ئۇچراشقانمىز، ئەمدى يەنە بىزگە زادى نوملۇق يارلىق بەرمىدى. كۆرۈپ قانغىلى بولمايدىغان جامالىنى يەنە كۆرۈشكە ئېرىشەلمىدۇق. ئەمدى سىز شۇنداق غەيرەت قىلغكى، بىز يەنە سىزنىڭكى شاراپىتىڭىز بىلەن نوم ئاڭلاشقا، تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننى كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولايلى.» ئاندىن كېيىن ساكى نەسەپلىك گائۇتامى خاتۇن ئۇ ئايالالارنىڭ ئۆتۈنگەن سۆزلىرىنى ساكلار بېگى سانتۇدان ئىلىگ خانغا يەتكۈزدى. ئىلىگخان كەڭچىلىك يارلىغى چۈشۈردى: «بۈگۈندىن باشلاپ مەلىكىلەر نوم ئاڭلىسۇن.» بۇ كەڭچىلىك يارلىغىنى ئاڭلاپ ... ... ئايالالار يىغلىپ قوزغىلىپ كاپىلاۋاستۇ شەھرىدىن چىقىپ نىكۇدارام ساڭرامغا مېڭىشتى.)

....

5. تۆتىنچى بۆلۈمدىن ئۈزۈندە:

«ئەسەر» نىڭ 4-بۆلۈمىنىڭ باشتىكى 1-ۋارىقى، 3-ۋارىقى، ئوتتۇرىدا 12-ۋارىقى ۋە ئاخىرىدىكى بىرنەچچە ۋاراقلىرى يوقۇپ كەتكەن. ساقلىنىپ قالغان ۋاراقلىرى ئىچىدە كۆپرەگىنىڭ بەزى قۇرلىرى سېسىپ-تىتىلىپ بۇزۇلغانلىقتىن بەزى ۋەقەلىكلەرنى

تولۇق يېشىپ بېرىشكە بولمىدى. شۇنداقتىمۇ ساق بەتلىرى ئىچىدىكى مۇھىم مەزمۇنلاردىن «مائىترىنىڭ تۇيىن بولمىشى»، «گائۇتامى خاتۇن بۇرخانغا ئاتاپ تىككەن تونىنى قولىدىن-قولغا ئايلاندۇرۇشى» قاتارلىقلار ئۈزۈندە قىلىپ تونۇشتۇرۇلدى.

20) تېكست: تۆرتىنچى ئۇلۇس توقۇز پىتر

[... ئىنچە يارلىقادى.. كاپىلاۋاستۇ بالىقتاقى گائۇتامى قاتۇنىنۇڭ ئالتۇن ئۆكلۈك بۆزىن بۇرسۇڭ قۇۋراغقا ئۆلەگەلى ئالتىڭ ئەردى. ئەمتى قالىن قۇۋراغ يېغىلمىس ئەرۈر.. ئول بۆزۈگ كەلۈرۈپ، قۇۋراغ ئارا كەزىكچە يورىتىل كىم، گائۇتامى قاتۇنىنۇڭ كۇسۇسى قانزۇن. بۇ يارلاغ ئەسىدىپ، ئاياغقا تەگىملىگ ئانانت ئول ئالتۇن يالترىغلىغ بۆزۈگ قاماغ تويىن قۇۋراغ ئارا كىگۈرۈپ، باسلايۇ تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان تاپا ئىلتدى. ئاقۇ تېنلاغلار ... ... ساقىنۇ يارلىقاپ، ئول تونۇغ ... ...
... سارىبۇترى، مۇتكالايان ... ... ئانىرۇتى-دائۇلاتى ئارخانتلارقا ... تەگۈرۈپ تۇتدى. ئارتىپ ... ... تىپ ساقىنتىلار. ئۈچ قات يىر سوۋ ... تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان بىرلە ... ...]

20) يەشمىسى: تۆتىنچى بۆلۈم توققۇزىنچى ۋاراق

(... مۇنداق دىدى: كاپىلاۋاستۇ شەھرىدىكى گائۇتامى خاتۇنىنىڭ ئالتۇن رەڭلىك بۆزىنى بۇرسۇڭ[60] جامائەتكە ئۆلەشتۈرگىلى ئالغان ئىدىڭ، ئەمدى بارلىق جامائەت يىغىلىپتۇ، ئۇ بۆزنى كەلتۈرۈپ، جامائەت ئارا رەت بويىچە تارقاتقىنكى، گائۇتامى خاتۇنىنىڭ ئارزۇسى قانسۇن. بۇ يارلىقنى ئىشتىپ، ھۆرمەتكە سازاۋەر ئانانت[61] ئۇ ئالتۇن يالتىراقلىق بۆزنى بارلىق تويىنلار جامائىتى ئارا كىيگۈزۈپ، ئالدى بىلەن تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان تەرەپكە سۇندى. بارلىق جانلىقلار ... ... ئويلاپ، ئۇ تونىنى ... ...
... ... سارىپۇترى[62]، مۇتكالايان[63] ... ... ئانىرۇتى[64] قاتارلىق ئارخانتلارغا[65]
... ... يەتكۈزۈپ تۇتتى. باشقا ... ... دەپ ئويلىدى. ئۈچ قات يەر-سۇ ... تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان بىلەن ... ...)

21) تېكستنىڭ داۋامى:

[... ئارتى يوق. ئىنچىپ يەمە يىرتىنچۈدە ... ئوسۇغلۇغ ئادان بۆز ئارتى بولتۇقماز. بۇ ئالتۇن ئۆكلۈگ بۆز ئوغرىنتا ... تېنلاغلارقا ئەدگۈ قىلغالي ساقىنۇر ... ... تۇتا يارلىقادى بىز يەمە بۇ بۆزۈگ تەگىملىگ ئەرمەزبىز. ئۆترۈ ... ... ئانانت كەزىكچە ... ... بىرلە تۈزۈن ... ... باسىن ماخاسراكلار بۇ بۆزۈگ تۇتمادىلار ئەرسەر، ئاقۇ مىنى ئۈچۈن تۇتمادىلار.. ئەمتى مەن يەمە بۇ بۆزۈگ تۇتماسىم كەرگەك.. ئۆترۈ تۈزۈن مائىترى بودسىۋت ئانانت تويىنتىن ئول بۆزۈگ ئالتى. تۈزۈن ئانانت يەمە ئول بۆزۈگ مائىترىقا سۇنۇپ، كەنتۇ كەزىكىنتە ئورنانديپ ئولۇردى..]

21) يەشمىسى:

(... زادى يوق. شۇنداق قىلىپ يەنە يەر-جاھاندا ... ئوخشاش ئالاھىدە بۆزنى زادىلا تاپقىلى بولماس ... بۇ ئالتۇن ئۆكلۈك بۆز شۇ چاغدا ... ... جانلىقلارغا ياخشىلىق

قىلىشنى ئويلار ... تۇتۇپ، بىر يەنە بۇ بۆزگە تېگىشلىك ئەمەسمىز. ئاندىن كېيىن ......
ئانانت نۆۋەت بويىچە ...... بىلەن ئاق كۆكۆل ... ...
.... باشتا ماھاسراۋاك ⑯ لارنىڭ بۇ بۆزنى تۇتمىغانلىقى بولسا، پۇتۇنلەي مەن
ئۇچۇن ئىدى. ئەمدى مەنمۇ بۇ بۆزنى (ئالدى بىلەن) تۇتماسلىقىم كېرەك. ئاندىن كېيىن
ئالىجاناپ مائىترى بودسۇت ئانانت تويىندىن ئۇ بۆزنى ئالدى. ئاق كۆكۆل ئانانت ئۇ
بۆزنى مائىترىغا سۇنۇپ، ئۆز رېتىدە ئورۇن ئېلىپ ئولتۇردى.)

22) تېكىستنىڭ داۋامى:

[ئانتا ئۆترۇ ئاياغقا تەگىملىگ مائىترى بودسۇت ئول يالپىنايۇ تۇرۇر ئالتۇن
ئۆڭلۈگ بۆز ... ئورنىنتا تۇرۇپ، ئۇلۇغ ئاغار ئاياماقىن تەڭرى تەڭرىسى بۇرقانقا ئىنچە
تىپ ئۆتۈنتى .. قوپ قاماغ ...... قۇتادمىس تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ... ئالقۇ كەدگۈ -
تېناغۇ بۆز ئارا ...... ئەرۈر. ياراغاي ئەردىنىگ ...... قېلىغالى. ئانىن ئەمتى ....
مەنتەدە ئالى يارلىقاغاي ...... سانسىز كالىپ ئاژۇنلاردا بىز ... ساقىنۇ سۆزلەيۇ، يىتىنچسىز
ئەمگەك ...... ئول ئاياغاغ ساقىنۇ يارلىقاسار]

22) يەشمىسى:

(ئاندىن كېيىن ھۆرمەتكە سازاۋەر مائىترى بودسۇت ئۇ يالتىراپ تۇرىدىغان ئالتۇن
ئۆڭلۈك بۆز ... ئورنىدا تۇرۇپ، ئۇلۇغ ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلەن تەڭرى تەڭرىسى بۇرخانغا
مۇنداق دەپ ئۆتۈندى: بارلىق ...... قۇتلۇق قىلغۇچى تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ... بارلىق
بۆز ئارا ...... ئىدى. يارامىلىق ئەردىنىنى ...... قىلغىلى، ئۇنى ئەمدى .... مەندىن
ئالغاي ...... سانسىز كالىپ ئاژۇنلاردا بىز ...... ئويلاپ، سۆزلەپ چەكسىز ئازاپ ...... ئۇ
ھۆرمەتلەشنى (؟) ئويلىسا،)

23) تېكىستنىڭ داۋامى:

[بۇ بۆزۈگ تۇتا يارلىقازۇن .. بىزىڭە ئەدگۈلۈگۈن، ئادانغۇقا ئاساغلىغىن .. ئانتا
ئۆترۇ تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان نە تېلتاغىن گائۇتامى قاتۇنتىن ئول بۆزۈگ تۇتا يارلىقا-
مادى .. ... ئول ئوق بۆزۈگ تۇزۇن مائىترى ... .. تۇتا يارلىقادى ....]

23) يەشمىسى:

(بۇ بۆزنى تۇتسۇن. بىزگە ياخشىلىقنى، باشقىلارغا مەنپەئەتنى (يەتكۈزسۇن). ئاندىن
كېيىن تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان نىمە سەۋەپتىن گائۇتامى خاتۇندىن ئۇ بۆزنى ئالغىلى
ئۇنىمىدى. ... ... دەل شۇ چاغدا بۆزنى ئالىجاناپ مائىترى ...... تۇتسۇن دىدى ... ...
... ...)

(24) تېكىست: تۆرتىنچى ئۇلۇس ئون پىتر

[تۇزۇن مائىترى ئارتۇقتا - ئارتۇق سۆزۈلۈپ، تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ ئىكى قىرق
ئىرۇ بەلگۈ قۇت بۇيانىن، سەكىز يگرمى تۇرلۇگ ئاگانيۇك(؟) ئەدگۈسىن يۆكەرۈ
تۇرغۇرۇپ، ئەرتىنگۈ سۇزۇگ كۆڭلى تۇرغۇردى .. ئول سۇزۇگ كۆڭۈل كۈچىنتە ئەلىك تۇرلۇگ
لاكساۋىگا ئاتلىغ كۆڭۈلتەكى ئەدگۈ قىلىنچ تىردى .. ئۆترۇ ئىنچە تىپ قۇت قولتى: سىزنىڭ

ئەت ئۆزۈكۈز نەتەگ ئەرسەر، ئانچۇلايۇ يەمە مەنىڭ ئەت ئۆزۈم بولزون .. بۇ مۇنتاغ قوت ... ... ئوق ئەلەك تۇرلۇگ لاكساۋىپىگا ئاتلاغ كۆكۈلتەكى ئەدگۈ قىلىنچىپ تۇردىپ .. .. ئارا ئەدگۈ قىلىنچىپ ئادغاناغۇ ... ... مۇنچا يۈز بىر تۇرلۇگ ... ...]

24) يەشمىسى: تۆتىنچى بۆلۈم ئونىنچى ۋاراق

(ئالىجاناپ مائىترى ئارتۇقتىن - ئارتۇق سۆزلۈپ، تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننىڭ ئوتتۇز ئىككى خىل ياخشى بەلگىسى، بەخت - سائادىتىنى، ئون سەككىز تۈرلۈك ئاگانىيۇك(؟) (بۇ ئاتالغۇنىڭ مەنىسى ئېنىق ئەمەس — ئاپتور) ياخشىلىغىنى قەدىرلەپ، ئىنتايىن سۆزۈك كۆڭۈل تۇرغۇزدى. ئۇ سۆزۈك كۆڭۈل كۈچىدە ئەللىك تۈرلۈك لاكساناۋىپىگا ⑥⑦ ئاتلىق كۆڭلىدىكى ياخشى قىلمىشلىرىنى يىغدى. كېيىن مۇنداق دەپ: سىزنىڭ تېنىڭىز قانداق بولسا، مېنىڭ تېنىممۇ خۇددى شۇنداق بولسۇن، دەپ بەخت تىلىدى. بۇ مۇنداق قۇت - ... ... ئەللىك تۈرلۈك لاكساناۋىپىگا ئاتلىق كۆڭۈلدىكى ياخشى قىلمىشى مەلۇم بولدى ... ... ئارا ياخشى قىلمىشى سېزىلىپ، ... ... مۇنچە يۈز بىر تۈرلۈك ... ...)

25) تېكىستنىڭ داۋامى:

[قىلىنچ كۈچىنتە ئالتۇن ... ... ئۆكلۈگ ئۆكى قىرتىپسىپ ... ... ئانىتائۆترۈ تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان گائۇتامى قاتۇنىنۇك كەنتۇ ... ... ئەكىرمىس ئالتۇن ئۆكلۈگ بۆزۈگ ... تۇزۇن مائىترىدىن ئالىپ كەدە يارلىقاپ، يالتىرىيۇ - ياسۇيۇ ئەزرۇئا تەڭرىنىڭتەك ئۇنىن تويىنلاراغ ئوقۇپ، ئىنچە يارلىقادىپ: بولغاي كىن كەلىگمە ئۆدتە سەكىز تۈمەن ياسلاغ تىنلاغلارنىڭ ئۆزىنتە - ياسىنتا مائىترى ئاتلاغ ئانچۇلايۇ كەلمىس ئاياغقا تەگىملىگ كۆنى تۇزۇن... ... ئالتۇ نوملار ئۇقمىس تەڭرى بۇرخان بەلگۈلۈگ ... ...]

25) يەشمىسى:

(قىلمىش كۈچىدە ئالتۇن ... ... ئۆكلۈك ئۆكى چىراي-ى ... ... ئاندىن كېيىن تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان گائۇتامى خاتۇنىنىڭ ئۆزى ... ... توقۇغان ئالتۇن ئۆكلۈك بۆزنى ... ئالىجاناپ مائىترىدىن ئېلىپ كېيىپ، ... ... يالتىراپ - چاقناپ، ئەزرۇئا تەڭرىنىڭكىدەك ئۇنى بىلەن تويىنلارنى چاقىرىپ، مۇنداق دىدى: كەلگۈسىدە سەككىز تۈمەن ياشانغان جانلىقلارنىڭ هاياتىدا مائىترى ئاتلىق ئاشۇنداق كەلگەن هۆرمەتكە سازاۋەر هەقىقى ئالىجاناپ ... ... بارلىق نوملارنى بىلىدىغان تەڭرى بۇرخان بەلگۈلۈك ... ...)

52) تېكىستنىڭ داۋامى:

[توسۇن ئەرەنىگ تۇرغۇرداچىپ .. تەڭرى يالكۇقنۇڭ باخسىپسىپ ئاتىپ كۆترۈلمىس تەڭرى يالكۇقوغ، يىر سۇۋۇغ كەنتۇ بىلگە بىلگىن ئۇقۇپ، تانۇقلاپ، ئالقۇ ئەمگەكلىگلەرنىڭ ئالقىنماقىن ئۇقىتغالىپ، قالتىپ بۇ ئۆدۈن ئالقۇ ئەمگەك ئالقىنماقىڭا نوم نوملار ئەرسەر، مەن ئىنچىپ ئەدگۈ نوم نوملاغاي. ئاڭ ئىلكى، ئورتۇدا، ئۇزلۇنچۇدە ئەدگۈ - ئەدگۈ يۆرۈگلۈگ،

ئاراغ ـ سۆزلۈگ، ياروق ـ ياسۇق تۇرقارۇ، تولۇ ـ تۆگەل ... ... تەڭرى يالڭۇقا ئادارت ـ
... ... مەن بۇ ئۆدۈن نىرۋان ... ... مەن. تاقى يەمە ئول ... ... تىتىـ
سىلەرى مائىترى تۆزلۈگ ... قالتى مەنىڭ بۇ ئۆدۈن تىتسى]

26) يەشمىسى:
(توسۇن ئەرلەرنى كۆندۈرگۈچى، تەڭرى ئىنسانلىرىنىڭ ئۇستازى، نامى چىققان تەڭرى، ئىنسانلارنى، يەر ـ جاھاننى ئۆز دانىشمەنلىگى بىلەن ئوقۇپ، ئىسپاتلاپ بارلىق ئازاپلىقلارنىڭ ئازاۋىنىڭ تۆگەيدىغانلىغىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن شۇنداقلا بارلىق ئازاپ ـ ئوقۇبەتنىڭ تۆگىشى ئۈچۈن نوم نوملىسا (تەپسىر قىلسا)، مەنمۇ شۇنداق قىلىپ ياخشى نوم نوملىغايمەن. ئەڭ دەسلىۋىدە، ئوتتۇرىدا (ۋە) ئاخىرىدا ناھايىتى ياخشى مەنىلىك، ساپ (ۋە) سۆزلۈك، يوروق يالتىراپ تۇرىدىغان، تولۇق ـ تۆگەل، ... ... تەڭرى ئىنسانلىرىغا ئايرىم ـ ... ... مەن بۇ چاغدا نىرۋان ... ... مەن. ئۇندىن باشقا ئۇ ... ... شاگىرتلىرى مائىترى نەسەپلىك ... ... مېنىڭ بۇ چاغدا شاگىرت ... ...)

27) تېكىستنىڭ داۋامى:
[... تۆزلۈگ ئاتانۇرلار ئەرسەر، ئىنچىپ ... سانسىز تۈمەن تىتسلاراغ ئۇدۇزۇپ ... تەگۈرگەي .. قالتى مەن بۇ ئۆدۈن ئەرۈس ـ ئۆكۈس تىتسلاراغ ئەسەنگۈلۈگ يولقا .... ئەرسەر مەن .. ئانتا ئۆترۈ ئاياغقا تەگىملىگ مائىترى بودسۇت بىر ئەرسەر ئالتۇن ئۆڭلۈگ ئۆڭ قېرتېس بولۇپ، ئىككىنتىسگە كىن كەلىر ئۆدتە بولغۇلۇق كەنتۇ چوغىن يالىنىن ئىسىدىپ، ئاڭسىز سۆزلۈپ، تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ئاداقىنتا يىنچۈرۈ يۈكۈنۈپ، ئ.چە تىپ ئۆتۈنتى .. ئادىنچىغ ـ مۇڭادىنچىغ ئاياغقا تەگىملىگ تەڭرىم ... ... تېنلاغ]

27) يەشمىسى:
(... نەسەپلىك ئاتانسا، شۇنداق قىلىپ ..... سانسىز ـ تۈمەن شاگىرتلارنى ئەگەشتۈرۈپ، .... يەتكۈزگەي. يەنە مەن بۇ چاغدا نۇرغۇنلىغان شاگىرتلارنى ئېسەنلىك يولغا ... سام، ئاندىن كېيىن ھۆرمەتكە سازاۋەر مائىترى بۇدسۇت بىرىنچىدىن ئالتۇن ئۆڭلۈك چىرايىغا ئىگە بولۇپ، ئىككىنچىدىن كەلگۈسىدە ئۆزىنىڭ چوغدەك يالقۇنلۇق ئاڭلاپ، ئىنتايىن سۆزلۈپ، تەڭرى بۇرخان ئايىغىغا باش ئۇرۇپ مۇنداق دەپ ئۆتۈندى: ئاجايىپ خىسلەتلىك، ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم ... ... جانلىق ... ...)

28) تېكىست: تۆرتىنچى ئۈلۈش بىر يىگرەمى پىتر
[بولۇ تەگىنمەيىن .. قالتى سىز سوقانچىغ ـ تاتاغلاغ نوم نوملاپ، ئەرۈس ـ ئۆكۈس تېنلاغلارقا ئەدگۈ قىلۇر ئەرسەرسىز .. ئانچۇلايۇ يەمە مەن كىن كەلىر ئۆدۈن مائىترى تۆزلۈگ تىتسلارىمقا باستىن ئەدگۈ، ئورتۇدا ئەدگۈ، ئاداقتا ئەدگۈ ئۈچ تۈرلۈگ ئادرۇقىن نوم نوملاپ، سانسىز ـ تۈمەن تېنلاغلارقا ئاساغ تۇسۇ قىلايىن .. ئۆترۈ تۈزۈن مائىترىنىڭ سۆزلەمىس ئۈنى ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ مىڭ ئۇلۇغ يىر سۇۋدا ئالقۇ ئىشىلتى. (ئۈستۈن) كوك تەڭرى ئالتى تۈرلۈگ تەبرەدى ... تالۇي ـ ئۆگۈز سۇۋى ياىقانتى، سۇمىر تاغلار ... تەڭرىلەر ئوردۇلارى تىترەدى. كۆك قالىقتا ... ... كوزاتار خۇا ـ چەچەكلىگ ياغمۇر ياغدى .. يېدلاغ ـ يىپارلاغ يەل يىتىـ

لىپ، يىنچكە - يىنچكە ... يۈزكەن (؟) ياغمۇر ياغدى .. ئۈستۈن تەڭرى ئالتىن يالغۇق ئالقۇ ئۆگىرەدىلەر - سەۋدىنتلەر، ئايالارىن قاۋسۇرۇپ سۈزۈك كۆڭلىن تۈزۈن مائىترى تاپا كۆرۈ، ئابىسكلاغ ... گەلى ئانۇق ئەردىلەر .. ئۆترۈ تۈگەل بىلگە بىلىگلىگ چاكرىرت ئىلىگ خان مائىترىلاغ تىگىن ئۆگە ئوغۇللۇغ تىترۇ كۆزىن كۆرۈپ، يانا يەمە ئاغىنچسىز قاتىغ كۆڭلىن تۈكەمس بۈيانىن ئىنچە تىپ ئۈقۈپ كۈلچىرە يارلىقادى. ... ...]

28) يەشمىسى: تۆتىنچى بۆلۈم ئون بىرىنچى ۋاراق

(بولاي. ئەمدى سىز لەززەتلىك، تاتلىق نوم نوملاپ، نۇرغۇنلىغان جانلىقلارغا ياخشىلىق قىلىسىز، شۇنىڭغا ئوخشاش مەنمۇ كەلگۈسىدە مائىترى نەسەپلىك شاگىرتلىرىمغا باشتىمۇ ياخشى ئوتتۇرىدىمۇ ياخشى (ۋە) ئاخىرىدىمۇ ياخشى ئۈچ تۈرلۈك ئالاھىدە نوم نوملاپ، سانسىز - تۈمەن جانلىقلارغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزەي. ئاندىن كېيىن ئالىجاناپ مائىترىنىڭ ئۈنى جاھان - ئالەمنىڭ ھەممىسىگە ئاڭلاندى .... كۆك تەڭرى ئالتە تۈرلۈك تەۋرىدى .... دەريا - دېڭىز سۇلىرى چايقالدى. سومېر تاغلار (دىكى) تەڭرىلەر ئوردىلىرى تىترىدى. كوك ئاسماندىن ... ... كوزاتار (68) گۈل - چېچەكلىك يامغۇر ياغدى. ئېپار ھىدلىق شامال چىقىپ ئىنچكە - ئىنچكە (سىم - سىم) ... ... يامغۇر ياغدى. ئۈستۈن تەڭرى، تۆۋەندە ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى شاتلاندى، سۆيۈندى. (ئۇلار) ئالقانلىرىنى جۈپلەپ، سۈزۈك كۆڭلى بىلەن ئالىجاناپ مائىترى تەرەپكە قاراپ ئابىسكلىق ... گىلى تەييارلاندى. ئاندىن كېيىن تۈگەل بىلگە دانا چاكرىرت ئىلىك خان مائىترىلىق تىگىن (شاھزادە) دانا ئوغۇلنى ئۆتكۈر كۆزى بىلەن كۆرۈپ، يەنىمۇ تەۋرەنمەس كۆڭلى بىلەن ... ... شۇنداق دەپ ئۈقۈپ كۈلۈمسىرىدى ... ...)

ئىزاھلار

① ئاۋىچتا — سانسكرىتچە [Aveśa] دىن كەلگەن بولۇشى مۇمكىن. «مۇقەددەس، سېھىرگەرلىك» دېگەن مەنىدە.

② ساسىچى — سانسكرىتچە [śācī] دىن كەلگەن ئىسىم بولۇپ، «سەدىقە» دېگەن مەنىدە. ئۇنىڭغا يەنە ئۇيغۇر تىلىدىكى ئىسىم ياسىغۇچى قوشۇمچە «چى» ئۇلىنىپ «ساسىچى» يەنى «سەدىقىچى» بولغان.

③ پۇسكارا سارى — خاس ئىسىم بولۇپ، ئارىلاشما سانسكرىتچە (ھىبرىتچە) [puşkarasārin] دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇ بىر پادىشاھنىڭ نامى.

④ بەرە — ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى بولۇپ، سانسكرىتچە [yojana] دېيىلىدۇ. بۇ ئاتالغۇ تۇخارچىدىن كەلگەن بولۇشى مۇمكىن.

⑤ نانتى — سانسكرىتچە [nanda] دىن كەلگەن ئىسىم بولۇپ، غەرپنىڭ ئىگىسىنى كۆرسىتىدۇ. نانتى تىگىن «شاھزادە نانتى» دېگەن مەنىدە.

⑥ سۇپرىي — سانسكرىتچە [supriya] دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇ گاندارۋالارنىڭ پادىشاسى ھېساپلىنىدۇ.

⑦ كانتارۋ — سانسكرىتچە [gandharva] دىن كەلگەن بولۇپ، (1) (ئىنسانلار ئۇستىدىكى) جىنلارنى، (2) ئىندىرانىڭ مۇزىكانتلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

⑧ دىئان سامار — بۇددىزىم ئاتالغۇسى بولۇپ، دىئان — سانسكرىتچە [dhyāna] دىگەن سۆزدىن كەلگەن. ئۇ «سۈكۈتتە ئولتۇرۇپ خىيال سۈرۈش»، «يامانلىقتىن ۋاز كېچىش»، «ساۋاپ ئورمانلىغى» دىگەن مەنىدە. سامار — سانسكرىتچە [samādhi] دىگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ، مەنىسى يۇقۇرىقىغا ئوخشاش. ئۇ بۇددىستلارنىڭ تۈيغۇسىدىكى چوڭقۇر ئوي-خىيالنى كۆرسىتىدۇ.

⑨ سەككىز تۈرلۈك توغرا يول — بۇددىزىم ئاتالغۇسى، قەدىمقى ئۇيغۇرچىدا «سەككىز تۈرلۈگ تۈزۈن يول»، سانسكرىتچىدا — [Aryaṣṭagikamarga] دىيىلىدۇ. ئۇ نىرۋانىغا يېرىشنىڭ سەككىز خىل توغرا ئۇسۇلى ۋە يولىنى كۆرسىتىدۇ. بۇددىزىمنىڭ قارىشىچە مۇشۇ يول بىلەن مېڭىپ، «بەندىلىكتىن ئەۋلىيالىققا يەتكىلى»، «ئېزىتقۇ قىرغاقتىن ئويغىنىش قىرغىغا ئۆتكىلى» بولارمىش. شۇڭا ئۇ يەنە «سەككىز كېمە ياكى سەككىز سال» دەپ ئاتىلىدۇ.

⑩ ئابىسك — سانسكرىتچە [Abhiseka] دىن كەلگەن دىنىي ئاتالغۇ بولۇپ: 1) ئىبادەتخانا ئىچىدە پادىشالىق تەختىگە چىقىدىغانلارنىڭ ماڭلىيىغا ماي سۈرتۈلىدىغان بىر خىل «مۇقەددەس مۇراسىم» نى كۆرسىتىدۇ. 2) مەرتىۋە ئۆستۈرۈش، ئابرۇي، نوم تەپسىرقىلىش قاتارلىق مەنىلەرگە ئىگە.

⑪ ئاسانگى نايۇت — بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ، مەنىداش سۆزلەر. نايۇت — سانسكرىتچە [Nayuta] دىيىلىدۇ. بۇ، «سان-ساناقسىز» دىگەن مەنىدە. «ئاسانگى» نىڭ مەنىسىمۇ يۇقۇرىقىغا ئوخشاش.

⑫ ئەردىنى — سانسكرىتچە [Ratna] سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ، «مەرۋايىت، گۆھەر، ئەڭگۈشتەر» دىگەن مەنىدە.

⑬ كۇتساۋار — سانسكرىتچە [Puru-kutsạva] دىن كەلگەن بولسا كېرەك. ئۇ، ئىندىرانىڭ رەقىبىنى كۆرسىتىدۇ.

⑭ تاج — قەدىمقى ئۇيغۇرچە تېكىستتە «didim» دىيىلگەن. بۇ ئەسلى سوغدىچە [dydm̊] دىن كەلگەن سۆز بولۇپ، «تاج، سەلتەنەت» دىگەن مەنىگە ئىگە.

⑮ كتۇماتى — سانسكرىتچە [ketumatī] بولۇپ، بۇددا دىنىدىكى «ئون تاغ پادىشاسى — 十山王» نىڭ بىرسىنى كۆرسىتىدۇ.

⑯ شاستىر — سانسكرىتچە [sastra] دىن كەلگەن بولۇپ، سۇترانىڭ شەرھىسى ھىساپلىنىدۇ.

⑰ براھمايو — سانسكرىتچە [Brahmayu] بولۇپ، بەنارستىكى براھمانلار پادىشاسىنىڭ نامى. براھمان — سانسكرىتچە [Brahmana] دىن كەلگەن ئاتالغۇ بولۇپ، 1) بىر خىل ئىجتىمائى ئابروينى كۆرسىتىدۇ؛ 2) دىنىي تىرمىن بولۇپ «پاك، پاك قىلمىشلىق» دىگەن مەنىدە.

⑱ براھماۋاتى — سانسكرىتچە [Brahmāvatī] دىگەن خاس ئىسىم بولۇپ، ئۇ، مائىترىنىڭ ئانىسىنى كۆرسىتىدۇ.

⑲ تۇۋتت — سانسكرىتچە [tusita] دىن كەلگەن بۇددىزىم ئاتالغۇسى. بۇددا نوملىرىدا ئېيتىلىشىچە، بۇ تەڭرى يېرىدە ئىچكى-تاشقى ئوردا-قەسىرلەر بار بولۇپ، تاشقىرىسىدا «ئاماراتماق ئۇلۇس» تا تۇرىدىغان تەڭرىلەرنىڭ بىر قىسمى تۇرىدىكەن، ئىچكى قەسرىسى مائىترى تۇرىدىغان «پاك تۇپراق» لاردىن بىرى ھېسابلىنىدىكەن، بەزى نوملاردا يەنە مائىترىنىڭ شاگىرت-مۇرىتلىرى بۇنىڭ نامىنى دائىم تىلغا ئېلىپ ئەسلىسە، ئۆلار ئۆلگەندىن كېيىن مۇشۇ تەڭرى يېرىدە تۇرارمىش. بۇ يەردە تۇرغۇچىلارنىڭ بەدىنىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدىكەن، ئۇ نۇر ئالەمنى يورۇتىدىكەن.

⑳ نامۇ — سانسكرىتچە [namah] سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ، «بويسۇنماق، ئېتىقات قىلماق» دېگەن مەنىدە.

㉑ درام — سانسكرىتچە [dharma] سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ، «بۇددىزىم قانۇنى»، قانۇن، قائىدە دېگەن مەنىدە.

㉒ ساڭ — سانسكرىتچە [sangha] سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ، «راھىپ» دېگەن مەنىدە. ھەرقانداق بۇددا نومى «نامۇ بوت، نامۇ درام، نامۇ ساڭ» (بۇتقا چوقۇنايلى، بۇددا قانۇنلىرىغا بويسۇنايلى، راھىپلارغا ئىخلاس قىلايلى) دېگەن سۆزلەر بىلەن باشلىنىدۇ. «بوت، درام، ساڭ» قەدىمقى ئۇيغۇرچىدا «ئۈچ ئەردىنى» (يەنى ئۈچ گۆھەر، ئۈچ ئەڭگۈشتەر)، سانسكرىتچىدا «tri-ratna» دېيىلىدۇ.

㉓ نوم — سوغدىچە [nwm] سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ، 1) قانۇن، قائىدە؛ 2) كىتاپ، بۇددىزىم كىتاۋى دېگەن مەنىدە.

㉔ ماگىت — سانسكرىتچە [Magadha] دىن كەلگەن بولۇپ، مەركىزىي ھىندىستاندىكى بىر دۆلەتنىڭ نامى. ئۇ يەر بۇددىزىمنىڭ بۆشۈگى ھېسابلىنىدۇ.

㉕ راچاگرى — سانسكرىتچە [Rājagṛha] دىن كەلگەن سۆز بولۇپ، ماگىت دۆلىتىنىڭ پايتەختى. ئۇ ساكيامۇنى دىن تارقاتقان مەركەزلەرنىڭ بىرى بولۇپ، ئورنى ھازىرقى ھىندىستاننىڭ بىھار شتاتىدىكى «تىلايا» دېگەن جاينىڭ ئەتراپىغا توغرا كېلىدۇ.

㉖ ۋايسرۋانى ماھاراج — سانسكرىتچە [Vaiśravana-maha-raja] بولۇپ، بۇددىزىم رىۋايىتىدىكى ئالەمنى قوغدىغۇچى ئاسمان پادىشالىرىنىڭ 4-سىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ، بەدىنى يېشىل، ئوڭ قولىدا كۈنلۈك، سول قولىدا ئاق سۆسەر تۇتقان ھالدا تەسۋىرلىنىدۇ.

㉗ ئىنانچ بۇيرۇق — قەدىمقى تۈركچە ئەمەل ناملىرى بولۇپ، ئىنانچ — «ئىشەنچلىك» دېگەن مەنىدە، ئۇ يۇقۇرى مەمۇرى ئەمەلنى؛ بۇيرۇق — بۇيرۇقچى بەگلەرنى يەنى ھەربى ئەمەلنى كۆرسىتىدۇ.

㉘ ساداكارى — سانسكرىتچە [śatakri] دېگەن سۆز بولۇپ، ئۇ ياكسا گېنېراللىرىدىن بىرىنىڭ نامى.

㉙ ھايماۋادى، بۇراناكۇ — سانسكرىتچە [haimavata] [pūrṇaka] بولۇپ، ياكسالارنىڭ نامىنى بىلدۈرىدۇ.

㉚ دىنتار — سوغدىچە [dyn-dr] دىن كەلگەن سۆز بولۇپ، «مانى دىنى مۇرىتى»، «تاللانغان» دېگەن مەنىدە. بۇ يەردە بۇددا دىنىنىڭ ئەۋلىيا راھىپلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

㉛ ئەزرۇئا — سوغدىچە [ˌzrw'] نام بولۇپ، ئەسلىدە مانى دىنى ئىلاھىنى كۆرسىتەتتى.

قەدىمقى ئۇيغۇرلار براھمان دىنى ھىندى دىنىنىڭ ئىجاتچىسى بولغان ئىلاھ براھمانى «ئەزرۇئا» نامى بىلەن ئاتىغان. مانى دىنى ئورخۇن ئۇيغۇر خاقانلىقى دەۋرىدىلا ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەت دىنى ئىدى. كېيىن ئۇيغۇرلار بۇددا دىنىغا ئېتىقات قىلدى.

㉜ باراناس — [vārānasi] دىن كەلگەن ئاتالغۇ بولۇپ، قەدىمقى شەھەر بەگلىكىنىڭ نامى.

㉝ بەش بانچىكى — ساكيامۇنىنىڭ ئەڭ دەسلەپكى بەش شاگىرتى: ئاناتاكا ئۇن دىنا [Ānātakauṇḍina]، ئاسۋاپات [Asvjit]، بادارىكا [Bhadrika]، داسابىلا كاشاياپا [Daśablakāśayapa] ۋە ماخانامالىكا [Mahānāmalika] لارنى كۆرسىتىدۇ. بۇلار ئەسلىدە ساكيامۇنىنىڭ ئاتىسى سۇددۇخادانا [Śudduhodana] (قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىدا «سانتۇدان ئىلىگ بەگ») نىڭ ھەقەم-سايىلىرى بولۇپ، ساكيامۇنى ئاتىسىنىڭ نەسىھىتى ۋە توسۇشىغا ئۇنىماي ئۆي-ۋاقىنى تاشلاپ، بۇددا دىنىنى تارقىتىش ئۈچۈن چىقىپ كەتكەندە، ئۇنىڭ ئاتىسى يۇقۇرىدىكى بەش ئادىمىنى ساكيامۇنىغا ھەمرا بولۇپ ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا ئەۋەتكەن. ئۇلار ساكيامۇنىنىڭ تۈنجى قېتىملىق نوم تەپسىرىنى ئاڭلاپ، ئۆي-ۋاقىلىرىدىن ۋاز كېچىپ راھىپ بولغان. بانچىكى — سانسكرىت تىلىدا [pañcu-ka] بولۇپ، «بەش» دىگەن مەنىدە.

㉞ تويىن — خەنزۇچە «道人» دىن كەلگەن دىنىي ئاتالغۇ بولۇپ، «راھىپ» دىگەن مەنىدە.

㉟ دكسانىت — قەدىمقى دۆلەت نامى.

㊱ پاسانگ — پاساناگ دەپمۇ يېزىلىدۇ. ئۇ، ماگىت دۆلىتىدىكى بىر تاغنىڭ نامى.

㊲ براھمان — سانسكرىتچە [Brahmana] دىن كەلگەن ئاتالغۇ بولۇپ، 1) بىر خىل ئىجتىمائى ئابروينى يەنى ھىندىستاندىكى براھمانلارنىڭ دەرىجە پەملىسىنى كۆرسىتىدۇ؛ 2) دىنىي تېرمىن بولۇپ، يۇرۇش-تۇرۇشى ساپ ئادەملەرنى كۆرسىتىدۇ. دىمەك براھمان — «پاك، پاك قىلمىشلىق» دىگەن مەنىدە.

㊳ ۋازانىپات — سانسكرىتچە [Pāśupata] دىن كەلگەن ئاتالغۇ بولۇپ، راھىپ بولغۇچىلارنىڭ چاچ-ساقاللىرىنى چۈشۈرۈپ، بۇتقا چوقۇنۇشنى كۆرسىتىدۇ.

㊴ ئاۋانت تىلتاغ — سانسكرىتچە [Hetupratya-ya] دىيىلىدۇ؛ ئاۋانت — سوغدىچە ['nB'nt] بولۇپ، «ۋەج-سەۋەپ» دىگەن مەنىدە. تىلتاغ — قەدىمقى تۈركچە ئاتالغۇ بولۇپ مەنىسى «ئاۋانت» بىلەن ئوخشاش.

㊵ ساكىمۇنى — سانسكرىتچە [Śakyamuni] دىگەن خاس ئاتالغۇ بولۇپ، «ساكىلارنىڭ ئەۋلىياسى» دىگەن مەنىدە. ئۇ [Siddhārtha] (ساكيامۇنىنىڭ ئەسلى ئىسمى) نىڭ ھۆرمەت نامى. ساكيامۇنى بۇددا دىنىنى ئىجات قىلغاندىن كېيىن، بۇددىزىم مۇرىتلىرى ئۇنى ھۆرمەتلەپ مۇشۇ نام بىلەن ئاتىغان.

㊶ بۇرخان — بۇددىزىم ئىلاھى بۇددانىڭ قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىدىكى ئاتىلىشى.

㊷ ۋىت ئۇپاۋىت-ياۋاگان اوكاياتا — بىر خىل شاستىرنىڭ نامى. لوكاياتا — سانسكرىتچە [Loka-yata] دىيىلىدۇ.

㊸ ئاچىتى — ئادەم ئىسمى.

(44) بودسۇت — سانسكرىتچە [Bodhisattva] سۆزىنىڭ ئۆزگەرگەن شەكلى بولۇپ، «ھەر قانداق ئادەمنىڭ ھېس - تۇيغۇسىنى بىلدىغان» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇ ساكيا - مۇنىنىڭ دەرۋىشلىك قىلىپ يۈرگەن تېخى بۇددا ئايلانمىغان ۋاقتىدىكى نامى ئىدى. كېيىن بۇددىزىم ئىدىيىسىنىڭ ئەمەللەشتۇرگۈچىلىرى مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان.

(45) چاكرىۋىرت — سانسكرىتچە [Cakravatiraja] دىن كەلگەن خاس ئىسىم بولۇپ، ئۇ قەدىمقى ھىندى ئەپسانىسىدىكى «مۇقەددەس خان» ھېساپلىنىدۇ.

(46) پىردىكاسانبۇت — سانسكرىتچە [Pratyeka-bodhi] دىن كەلگەن چۈنكى «bodhi» يەنە «Saṃbodhi» دەپمۇ يېزىلىدۇ. «پەۋقۇلئاددە سەزگۈ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

(47) قۇت ۋاخشىك — «قۇت» — قەدىمقى ئۇيغۇرچە «بەخت» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ يەردە «قۇت» سۆزى ۋاخشىكنىڭ ھۆرمەت نامى بولۇپ كەلگەن. ۋاخشىك — سوغدىچە [W'XŠK] بولۇپ، «قوغدىغۇچى ئىلاھ»نى كۆرسىتىدۇ.

(48) پىرىت — سانسكرىتچە [Preta] دىن كەلگەن بولسا كېرەك. ئۇ، «جىن - ئالۋاستى» دېگەن مەنىدە.

(49) ماتىيادىس — سانسكرىتچە [Madhayadea] دېگەن ئاتالغۇ بولۇپ، «ئوتتۇرا دۆلەت» دېگەن مەنىدە. ئۇ ئوتتۇرا ھىندىستاندىكى بىر دۆلەتنىڭ نامى.

(50) ئاژۇن (~ ئازۇن) — سوغدىچە [‹zwn›] دېگەن ئاتالغۇدىن كەلگەن بولۇپ «دۇنيا، ئالەم، جاھان» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

(51) كاپىلاۋاستۇ — [Kapilavastu] قەدىمقى شەھەر بولۇپ، بۇددا دىنىنىڭ ئىجاتچىسى ساكيامۇنى مۇشۇ شەھەردە تۇغۇلغان. بۇ شەھەرنىڭ ئورنى ھازىرقى نىپال تەۋەسىگە توغرا كېلىدۇ.

(52) نىكرۇدارام — بۇددا ئىبادەتخانىسىنىڭ نامى.

(53) ساڭرام — سانسكرىتچە [Sangharama] دىن كەلگەن بولۇپ، «ئىبادەتخانا» دېگەن مەنىدە.

(54) ماھاپرا جاپاتى گائۇتامى — سانسكرىتچە [Mahaprajapati] بولۇپ، «نۇرلۇق ئايال، تالانتلىق ئايال» دېگەن مەنىدە. ئۇ ساكيامۇنىنىڭ ھامىسى ۋە ئىنىگئانىسى ۋە بارلىق ئاياللارنىڭ (ئاياللار مۇناستىرىنىڭ) ئەڭ بۇرۇنقى باشلىغى ھېساپلىنىدۇ.

(55) پاتىنى — گائۇتامى خاتۇنىنىڭ خىزمەتچى قىزىنىڭ ئىسمى.

(56) سىراۋىست — سانسكرىتچە [Sravsti] دېگەن ئاتالغۇ بولۇپ، «ئەۋلىيالار تۇرىدىغان جاي» دېگەن مەنىدە. ئۇ قەدىمقى دەۋردىكى بىر پادىشالىق شەھىرى بولۇپ، كاپىلاۋاستۇ شەھرىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى 500 يول كېلىدىغان جايدا. بۇ شەھەر مىلادى 600 - يىللىرى خارابىغا ئايلانغان.

(57) ماھانامى ئوراكۇ — سانسكرىتچە خاس ئىسىم بولۇپ، ساكيامۇنىنىڭ ئەڭ بۇرۇنقى بەش شاگىرتىنىڭ بىرى (Mahanaman]نى كۆرسەتسە كېرەك.

(58) نىزۋانى — سوغدىچە [nyz'Bny] بولۇپ: 1) زوق - ھەۋەس، ئىشقىۋازلىق؛ 2) دەھشەتلىك، قورقۇنچلۇق؛ 3) دىلخەستىلىك، ئازاپ دېگەن مەنىلەرگە ئىگە.

(59) ئۇدۇمبار — سانسكرىتچە [Udumbara] بولۇپ، ئۇ بىرخىل پۇراقلىق گۈلنىڭ نامى.

⑥⓪ بۇرسۇك (~بۇرساك) — خەنزۇچە «佛僧»، سانسكرىتچە [Buddha-san'gha] دېيىلىدۇ. «بۇددا راھىپلىرى» دېگەن مەنىدە.

⑥① ئانانت — سانسكرىتچە [Ananda] بولۇپ، «خوشاللىق، شاتلىق» دېگەن مەنىدە. چۈنكى ئاناندا دەل ساكيامۇنى بۇددا بولغان كۈنى تۇغۇلغان ئىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى ۋە تەجرىبىلىكلىكى بىلەن ئالەمگە مەشھۇر ئىكەن. رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئۇ ئەڭ بۇرۇنقى بۇددا نومى (سۇترا) تەھرىرلىگەن ئىكەن.

⑥② سارىپوترى — ساكيامۇنىنىڭ شاگىرتلىرىدىن بىرىنىڭ نامى، ئەقىللىق ھېساپلىنىدۇ.

⑥③ ماھامۇتكالايان — سانسكرىتچە [Màhàmaudgalyàyana] دېگەن ئاتالغۇدىن كەلگەن ئىسىم بولۇپ، ئەسلى براھمان ئۇرۇغىغا تەئەللۇق. ئۇ قەدىمقى ھىندىستاندىكى ماگىت ئېلىنىڭ پايتەختى راجاگارخا [Ràjagṛha] شەھىرىدىن (بۇ شەھەر مىلادى 7 - ئەسىردىلا خارابىلىققا ئايلانغان). ئۇ ساكيامۇنىغا چوقۇنغاندىن كېيىن، ساكيامۇنىنىڭ «10 چوڭ شاگىرتى»نىڭ بىرى ھېساپلانغان.

⑥④ ئانىروتى — بىر ئارخانتنىڭ نامى.

⑥⑤ ئارخانت (~ئارخات) — رىۋايەت قىلىنىشىچە «ئارخانت» ساكيامۇنىنىڭ ئەڭ ئىسىل شاگىرتى ۋە ئەڭ قابىل ياردەمچىسى ھېساپلىنىدىكەن. ئارخانت (ئارخات) ھىنايانا بۇددىزىمى غايىسىدىكى ئەڭ مەرتىۋىلىك، ئەڭ يۇقۇرى ئورۇن ھېساپلىنىدۇ.

⑥⑥ ماھاسراۋاك — خاس ئىسىم. بىر ئارخانتنىڭ نامى.

⑥⑦ لاكساناۋىيگا — سانسكرىتچە خاس ئىسىم.

⑥⑧ كوزاتار — سانسكرىتچە [Kasturī] دىن كەلگەن بولۇپ، ئۇ بۇددا دىنى ئەپساندىلىرىدىكى بىر خىل ئىسىل پۇراقلىق گۈلنىڭ نامى.

ئەلىشىر ناۋايى

(بېشى ئومۇمى 11 - ساندا)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇرېھىم توختى

يەنە ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى

دىدى ھۇدھۇدكى ئى خىيالىڭ بارچە ھېچ،
شەرھىدە بۇ قىلۇ قالىڭ بارچە ھېچ.
(ھۆپۈپ ئېيتتىكى: بارلىق خىياللىرىڭنى چۈشەندۈرۈپ دېگەن گەپلىرىڭ ھېچنىمىگە ئەرزىمەيدۇ.)

گەرچە زىبا گۈلشەنى دىلكەش دۇرۇر،
كۆزگە سۇ بىرلە ھاۋاسى خۇش دۇرۇر.
(گۈزەل ۋە دىلغا يېقىملىق گۈللۈك باغ بولۇپ، ئۇنىڭ ھاۋاسى ۋە سۇلىرى كۆزگە چىرايلىق كۆرۈنۈپ تۇرسىمۇ،)

ئاندا تۇباۋەش ياغاچلار جىلۋە ساز،
گۈللىرى يۈز لەۋن بىرلە ئىشۋە ناز.
(ئۇنىڭدا جەننەتنىڭ تۇبا دەرەخلىرىدەك دەرەخلەر جىلۋە قىلىپ، رەڭمۇ - رەڭ گۈللەر ناز قىلىپ تۇرسىمۇ،)

ھەم ۋەفاسىز كەلدى نە سىرىن گۈلى،
ھەم باقاسىز سەرۋ بىرلە سۇنبۇلى.

(لېكىن ئۇ باغنىڭ سىرىن گۇللىرى ۋاپاسىز، سەرۋىسى بىلەن يېشىل مايسىلىرى مەڭگۈ-لۈك ئەمەستۇر.)

چۈن باھارىغا خازان سالۇر شىكەست،
بولۇر ئول گۇللەر قارا تۇپراققا پەست.
(چۈنكى ئۇ گۇللەرنىڭ باھارىغا كۈز شۇۋرغانلىرى زەربە بېرىپ، گۈزەل، زىبا گۇللەر-نى توزۇتۇپ، قارا يەرگە تۆكىدۇ.)

قەسرىنى ھەم چەرخ چۈن دەۋران قىلۇر،
خەستە ئاشىق كۆڭلىدەك ۋەيران قىلۇر.
(پەلەك گۈزەل گۇلباغچا سارايلىرىنى خۇددى دىلى سۇنۇق ئاشىقنىڭ كۆڭلىدەك ۋەي-ران قىلىپ تاشلايدۇ.)

شاھغە داغى جاپايىنى روزىگار،
تەخت ئۆزرە تەختىدىن بېرۇر قارار.
(زامان ئۆزىنىڭ جاپاسىنى جاھان شاھىغا سېلىپ، ئۇنى شاھلىق تەختىدە تۇرغۇزۇپلا جىنازىدىن ئورۇن بېرىدۇ.)

باغىغا گۇلچەھرەلەردەك يوق ۋاپا،
شاھىغا بەرمېھرلەردەك يوق باقا.
(گۈزەللەرنىڭ ھۆسنى-جامالىدا ۋاپا بولمىغىنىدەك، بۇ جاھاندا زامان شاھلىرىغىمۇ ئەبە-دىيلىك يوق.)

سەندىن ئاندا كىم دىسۇن خۇد ئەي زەئىف،
بىر تىكەن بەرگىگە ئېرمەس سەن ھەرىف.
(ئەي ئاجىز! قىيامەت كۈنى سەندىن: ئۇ دۇنيادا نىمە قىلدىڭ؟ دەپ سورايدۇ. ئۇ چاغدا سېنىڭ قىلمىشلىرىڭ تىكەننىڭ بىر يوپۇرمىغىغا ئەرزىمەيدۇ.)

ئەر ئىسەڭ قافى باقاغا ئەزم قىل،
ئەۋجىدە بىر شاھ ۋەسلى ئىستەگىل.
(ئەر بولساڭ مەڭگۈلۈك دۇنياغا يۈرۈش قىلىپ، بىرلا شاھنىڭ ۋەسلىنى ئىزلىگىن.)

كىم بۇ گۇلشەنغە كامال ئاندىن دۇرۇر،
ھەم خازانۇ ھەم زاۋال ئاندىن دۇرۇر.
(چۈنكى بۇ گۇلشەنگە كامالەت تېپىشمۇ، كۈز شۇۋرغانلىرىدا زاۋال تېپىشمۇ ئاشۇ شاھتىن كېلىدۇ.)

Altunoq

شەهغە زىبۇ فەر جامالىدىن ئانىڭ،
ئەزل فەۋق هەم جالالىدىن ئانىڭ.

(زىننەت، هەشەمەت ئۇنىڭ جامالىدىن، مەنسەپكە ئۆرلەش ۋە مەنسەپتىن چۈشۈش ئۇنىڭ ئۇلۇغلۇغىدىن كېلىدۇ.)

قەسىر ئاباد ئەيلەگەن هەم هىكمەتى،
سوڭرە ۋەيران داغى قىلغان قۇدرەتى.

(شاهنىڭ سارايلىرىنى ئاۋات قىلغان ئۇنىڭ هىكمەتى بولسا، كېيىن ۋەيران قىلغانىمۇ ئۇنىڭ قۇدرىتىدۇر.)

هىكايەت

بىر قەلەندەر بار ئىدى مەبهۇت رەڭ،
سۇبهى - شام ئانىڭ غىزاسى ئېردى بەڭ.

(رەڭگى تاتىرىپ يۈرىدىغان بىر قەلەندەر بار ئىدى، ئۇنىڭ كۈن بويى قىلىدىغان ئىشى نەشە چېكىش ئىدى.)

تۈرك ئەهلىدەك نەمۇدارى ئانىڭ،
جۈرئەداندا لېكىن ئەسرارى ئانىڭ.

(ئۇ تۈرك ئادىمىدەك كۆرۈنسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ سىرى مەيخانىدا ئىدى.)

چۈن «غىزا» يەپ ئۆزنى ئەيلەر ئېردى لال،
ئىش ئاڭا قىلماق خيالاتى ماهال.

(ئۇ نەشە چېكىپ ئۆزىنى بىخۇت قىلىۋېلىپ، تېگى يوق، بىهۇدە خىياللارنى سۈرەتتى.)

تۈشتى بىر كۈن كۆپرەك ئول نافىئ «غىزا»،
مۇنقەتىئى چەكتى بۇ ۋەيران ئارا.

(كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ نەشىنى قانغىچە چېكىۋېلىپ، ۋەيرانە بىر خارابىگە كىرىپ،)

تەكيە سالدى بىر بۇزۇق دىۋارغە،
سائىر ئولدى ئالەمى ئەسرارغە.

(ئەسكى تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، خىيال سۈرۈشكە باشلىدى:)

كۆردى ئۆزنى بىر نىچە گۈلشەندە شار،
تىكرەسىدە جەمئى ئەسبابى مۇدار.

(ئۇ ئۆزىنى باغۇ بوستانلاردا خوشال هالدا كۆردى، ئۇ يەردە ئۇنىڭ كۆڭلى خالىغان نەرسىلىرىنىڭ هەممىسى بار ئىدى.)

مەسكەنى، قەسرى بىناسى بەس قەۋى،
زىبى ئانىڭ گاھ كارى مانەۋى.
(ئۇ باغۇ بوسـتانلاردا ناھايىتى مۇستەھكەم بىنا ۋە قەسرلەر بار ئىدى. ئۇلارنىڭ نەـقىشلىرى خۇددى مانى سالغان نەقىشلەرگە ئوخشايتتى.)

ئۈزى بىر تەخت ئۈستىدە جەمشىدۋەش،
يانىدا گۈلچېھرەئى خۇرشىدۋەش.
(ئۇ، تەخت ئۈستىدە جەمشىتكە ئوخشاش ئولتۇراتتى، يېنىدا بىر ئاي يۈزلۈك گۈزەل بار ئىدى.)

ئەيش ئېتىپ ئول خۇسروۋى ئالى ماقام،
تاپىب ئول گۈلچەھرەدىن ھەر لەھزە كام.
(ئۇ بەگگە خۇددى بىر ئالى مەرتىۋىلىك پادىشادەك، دەممۇ ـ دەم ئاي يۈزلۈك ئۇ گۈزەلدىن ئىشرەت تاپاتتى.)

بۇ خىيالات ئىچىدە ئۇ كاشانەئى،
ياتمىش ئېردى گوشەئى ۋەيرانەئى.
(ئۇ بۇ شىرىن خىياللار بىلەن خارابىنىڭ بۇلۇڭىدا ياتاتتى.)

كىم بۇزۇقنىڭ گوشەسىدىن بىر چايان،
نىش نەۋكىدە ئەجەل زەھرى ئايان.
(ۋەيرانە تامنىڭ بۇلۇڭىدىن نەشتىرىدە ئەجەلنىڭ زەھرى بار بىر چايان)

چىقتى ئول ۋەيران تاۋاپىن مەيل ئېتىپ،
سانجار ئېردى نىش ھەريانىكىم يېتىپ.
(چىقىپ ئايلىنىپ يۈرەتتى، ئۇ، ئۇچرىغانلا نەرسىگە نەشتىرىنى سانجىيتتى.)

نۆش لەبدىن كام ئالۇردا ھەر زەكىش،
ئول چاياندىن ئېرنىگە سانجىلدى نىش.
(بەگگى بىھۇدە خىيال بىلەن يېتىپ ئاي يۈزلۈك گۈزەلدىن مەقسىدىنى ھاسىل قىلىۋاتقاندا، چايان كېلىپ ئۇنىڭ لېۋىنى چېقىۋالدى.)

قىچقىرىپ قوپتى قەلەندەر بىقارار،
زاھىر ئەيلەپ ئىزتىرابۇ ئىزتىرار.
(قەلەندەر ۋاقىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۇ تىترەيتتى، بىئارام بولۇپ، داتـپەريات قىلاتتى.)

نی گۇلۇ گۇلشەن ئىدی، نی قەسر تەخت،
نی یانىدا مەھۇەشۇ فىرۇز بەخت.
(ئۇنىڭ ئالدىدا نە گۇلشەن، نە سارای، نە تەخت، نە ئایجامالىلىق گۇزەل كۆرۈن-
مەیتتی.)

ئول خیالاتی تاپىب باری خەلەل،
یەپ ۋە لېكىن ئېرىنىگە نىش ئەجەل.
(ئۇنىڭ خیاللىری بەربات بولۇپ، ئۆزی ئاخىری ئەجەلنىڭ نەشتىرىنی یەپ ئۆلدی.)

بىلدی هەرنە قىلغانی ئېرمىش خاتا،
قىلمىدی سۇدی پۇشایمانلىق ئاڭا.
(ئۇ قىلمىشلىرىنىڭ خاتا ئىكەنلىگىنی بىلدی، پۇشایمان قىلدىیۇ، لېكىن پایدىسی
بولمىدی.)

ساڭا مۇتلەق هەم ئاندىن كەلدی هال،
یول دىماغىڭغا تاپىب پاسىد خیال.
(ئەي قۇش! سەنمۇ ئەنە شۇ قەلەندەرگە ئوخشاش بولمىغۇر خیالغا چۇشۇپ قاپسەن.)

چۇن ئەجەل نىشىن یىبان سەسكەنگەسەن،
غەفلەتىڭ ئۇیقۇسىدىن ئویغانغاسەن.
(سەنمۇ ئەجەلنىڭ نەشتىرىنی یىگەن چېغىڭدا، ئاندىن سەسكىنىپ، غەپلەت ئۇیقۇسىدىن
ئویغىنىسەن.)

هەرنىچە قىلساڭ فىغانۇ زارلىق،
قىلغۇسی یوق بىر سەرمویی ئاسىغ.
(ئۇ چاغدا قانچە یىغلاپ، زارلىغىنىڭ بىلەنمۇ ئەسقاتمایدۇ.)

ئاڭلا غۇڭكىم، كىمدىن ئولمىش سەن یىراق،
قالغۇسی جانىڭ ئارا داغی پىراق.
(سەن كىمدىن یىراقلىشۋاتقانلىغىڭنی، جېنىڭ جۇدالىقتا قالىدىغانلىغىنی چۇشىنىشىڭ
كېرەك.)

یەنە بىر قۇشنىڭ هۇدهۇددىن سوئالی

(یەنە بىر قۇشنىڭ هۆپۈپتىن سوئالی)

كۆرمىسەم مەشۇق رۇخسارىن دەمی،
تىیرەدۇر ئول دەم كۆزۈمگە ئالەمی.

(مەشۇغۇمنىڭ جامالىنى بىردەم كۆرمىسەم، ئالەم كۆزۈمگە قاراڭغۇ كۆرۈنۈپ،)

بىر نەفەس ئانسىز قارارىم يوق تۇرۇر،
دەرد ـ غەمدە ئىختىيارىم يوق تۇرۇر.
(ئىختىيارسىز غەمگە چۆكمەن. ئۇنىڭسىز بىردەممۇ تۇرالمايمەن.)

ئارەزى نەززارەسى كامىم مېنىڭ،
ۋەسلىدىن كۆڭلۈمدە ئارامىم مېنىڭ.
(ئۇنىڭ جامالىغا قاراپ ئولتۇرۇش مېنىڭ ئارزۇيۇم، ئۇنىڭ ۋىسالىغا يەتسەم ئارام تاپىمەن.)

ئانداق ئانىڭ بىلە ئۆلپەتدۇر ماڭا،
كىم ئېرۇر ئانسىز گۇمان شىددەت ماڭا.
(مەشۇغۇم بىلەن ھەمسۆھبەتلىكىم ئارام بېرىدۇ. ئەمما ئۇنىڭدىن ئايرىلسام گۇمان شىددىتىگە دۇچار بولىمەن.)

قىلماسام لەھنىن زامانى ئىستىماڭ،
جىسمىدىن روھىم قۇشى ئەيلەر ۋەراڭ.
(ئۇنىڭ ئاۋازىنى بىردەم ئاڭلىمىسام، جىسمىدىن روھىمنىڭ قۇشى ۋىدالىشىدۇ.)

ئول سەنەم ئىشقىن نەچۈك تەرك ئەتكەمەن،
ئايرىلىب ئاندىن قايانى كەتكەمەن؟
(شۇنداق ئىكەن، ئۇ مەشۇغۇمنىڭ ئىشقىدىن قانداق ۋاز كېچىمەن؟ ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ نەگىمۇ بارارمەن؟)

ھۇدھۇدنىڭ ئول قۇشقە جاۋاۋى
(ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى)

دىدى ھۇدھۇدكى: ئى ئىشىڭ سوزۇ گۇداز،
سالىبان كۆڭلۈڭگە ئوت ئىشقى ماجاز.
(ھۆپۈپ ئېيتتىكى: سېنىڭ ئىشلىرىڭ كۆيۈپ ئۆرتەنمەك بوپتۇ، كۆڭلۈڭگە ماجاز (غەيرى ھەقىقى) ئىشق بۇ ئوتنى سالپتۇ.)

تۇشكەنىڭ ئىشقى ھەقىقدىن يىراق،
ئۆرتەگەن كۆڭلۈڭ ئارا داغۇ پىراق.
(ساڭا چۈشكەن ئىشقىڭ ئوتى ھەقىقى ئىشق ئەمەس، كۆڭلۈڭنى ئۆرتىگەن پىراقىڭ دىغىمۇ ھەقىقى ئەمەس.)

ئەسلى يولدىن كۆكلۈك ئەتكەن ئىجتىناپ،
پەرذ سارى ئەزمنى كۆرگەن ساۋاپ.
(سىنىڭ كۆكلۈك ئەسلى يولدىن يىراقلىشىپتۇ، غەيرى يولغا مىڭىشنى توغرا يول دەپ يۈرۈپسەن.)

چەشمەئى ھەيۋاندىن ئۆتكەن خوشك لەب،
بەرگدىن دەفئى ئەتىش قىلغان تەلەب.
(ئابى ھايات بۇلىغىدىن لىۋىڭ قۇرۇق ئۆتۈپسەن، يوپۇرماقتىن سۇسىزلىقىنى قاندۇ-
رۇشنى تەلەپ قىلىپسەن.)

دۇررى يەكتادىن قىلىپ غافىل كۆڭۈل،
ژالە سارى ئەيلەگەن مايىل كۆڭۈل.
(تەڭداشسىز گۆھەردىن كۆكلۈك بىخەۋەر قاپتۇ، كۆكلۈك شەبنەمگە مايىل بولۇپ قاپتۇ.)

مىھر خاۋەر يۈزىدىن قىلغان ئەدۇل،
شەمئى مەشئەل پەرتەۋىن ئەتكەن قەبۇل.
(قۇياشنىڭ نۇرىدىن يۈز ئۆرۈپ، چىراقنىڭ يورۇغىنى قوبۇل قىلىپسەن.)

سۈرەتى زاھىر بىلە تاپقان فەرىب،
تاپمىغان مەئنى جامالدىن نەسىب.
(سىرتقى كۆرۈنۈشكە ئالدانساڭ، ھەقىقى مەنە جامالدىن نەسۋە تاپالمايسەن.)

ھۆسن زاھىرنىڭ نە نەۋئى بولغاي ئىشى،
يۈزدە بەلغەم بىرلە قان ئارايىشى.
(ھۆسنى - جامال دىگەن قانچىلىك نىمە ئىدى؟ ئۇ، بەلغەم بىلەن قاننىڭ يۈزگە تېپىپ چىقىشىدۇر.)

يۈزنى نە ۋەسفىن دىدىڭ ھۆرى چىگىل①،
بەلغەمۇ قاندىن ئىسە ئاقۇ قىزىل.
(سەن يارىڭنىڭ چىرايىنى چىگىلنىڭ ھۆرلىرىگە ئوخشايدۇ، دىدىڭ، گۈزەلنىڭ يۈزىدىكى ئاق ۋە قىزىللىق بەلغەم بىلەن قاننىڭ تەسىرى ئەمەسمۇ!)

ھۆسن زاھىرنىڭ ۋافاسى يوق تۇرۇر،
ھەم سۇباتى ھەم باقاسى يوق تۇرۇر.
(ھۆسنى - جامالدا ۋاپا يوق ھەم ئۇ، مەڭگۈلۈكمۇ ئەمەس.)

① چىگىل — بىر تۈركى قەبىلىنىڭ نامى، ئادەملىرى ئاھايىتى گۈزەل بولغان.

ئاشىقى شەيدا بولۇرغە ئەرزەمەس،
ئىشقدىن رەسۋا بولۇرغە ئەرزىمەس.
(شۇڭا ئۇ شەيدا بولۇشقا ۋە رەسۋا بولۇشقا ئەرزىمەيدۇ.)

كىم ئاڭا باقى ئىمەستۇر خۇبلۇق،
ئارىيەتتۇر شەكلدە مەھبۇبلۇق.
(ئۇنىڭدىكى گۈزەللىك مەڭگۈلۈك ئەمەس، ئۇنىڭ شەكلىدىكى گۈزەللىك بواسا ئارىيەتتۇر.)

گەر بۇ كۈندۇر خۇب، تاڭلا خۇب ئىمەس،
خۇبكىم بۇ نەۋئدۇر مەرغۇب ئىمەس.
(بۈگۈنى گۈزەللىشىپ، ئەتىسى سەتلىشىپ كېتىدىغان مۇنداق گۈزەللىك گۈزەللىككە كىرمەيدۇ.)

يۈز تۈمەنىڭ سەندەك ئۇلسا ئاشىقى،
بولمىغاي ئاشىقلىغىنىڭ لايىقى.
(مۇنداق گۈزەللىك ئاشىقلىرى يۈز تۈمەنىڭ بولغاندىمۇ يەنىلا ئۇلارغا لايىق كەلمەيدۇ.)

ئانى سۆيكىم ھۆسنى بولغاي بەركامال،
بولمىغاي مۇمكىن قۇياشغا ھىچ زاۋال.
(شۇڭا سەن شۇنداق مەشۇقنى سۆيگىنكى، ئۇ ھۆسنى ـ جامالدا كامالەتكە يەتكەن ۋە قۇياشتەك زاۋالسىز بولسۇن.)

بەرسەلەر ئىشق ئەھلى يۈزجان ھەر بىرى،
ھۆسنى يۈزمىڭ مۇنچەغە قىلغان كىمى.
(ئاشقلارنىڭ ھەر بىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن يۈزلەپ جان بەرگەندىمۇ، ئۇنىڭ ھۆسنىگە يۈز مىڭلىغان ئاشقلار يەنىلا ئازلىق قىلىدۇ.)

ھىكايەت

بارئىدى شەيخى ئارستوغا مۇرىد،
ھەلقەئى دەرسدە ئېردى ئول مۇفىد.
(شەيخ ئارستونىڭ بىر مۇرىدى بولۇپ، ئۇ ئارستودىن ئىلىم ئۆگىنەتتى.)

ئەيلەبان ئانى ھىكىم ئەرجۇمەند،
جۇملەئى شاگىردلار ئىچرە پۇسەند.

(ئۇلۇغ ھېكىم ئۇ شاگىرتنى شاگىرتلىرى ئارىسىدا ئەزىز بىلەتتى.)

ئاڭا مەخفى ئىلىملەرنى ئېيتىبان،
تىفىل ئىكەن دىن ئالىدا ئۆرگەتىبان.
(ئارىستو ئۇنىڭغا كىچىك ۋاقتىدىن تارتىپلا مەخپى ئىلىملەرنى ئۇگەتكەن ئىدى.)

تۆرت يۈز ھىكمەت ئىلىدىن ئالىم ئول،
بارچەدىن ئارتۇق ئارىستودىن كەم ئول.
(ئۇ تۆت يۈز شاگىرتنىڭ ئىچىدە ھەممىسىدىن بىلىملىك ئىدى، پەقەت ئارىستودىنلا تۆۋەنرەك تۇراتتى.)

كۆڭلىدە مۇنداغ خىيال ئەيلەب ھەكىم،
كىم ئىسكەندەرگە ئانى قىلغاي نەدىم.
(شۇڭا، ئارىستو ئۇنى ئىسكەندەرگە ھەمسۆھبەت قىلىپ قويۇشنى ئويلىدى.)

كىم ئۆزى بىر سارىكىم قىلسا خىرام،
بولغاي ئول بەرزەنددەك قايىم ماقام.
(ئارىستو ئۆزى بىر تەرەپكە كېتىپ قالسا، ئۇ ئارىستونىڭ ئۆز بالىسىدەك ئۇنىڭ ئورنىدا ئولتۇراتتى.)

ھىكمەت ئىچرە نۇكتەئى مەۋزۇن بىلە،
سۆز دىگەي مەجلىسدە ئەفلاتۇن بىلە.
(ئارىستو ئۇنىڭ، ئىلىم ـ ھىكمەت مەجلىسلىرىدە ئەفلاتۇن بىلەن سۆھبەتتە بولۇشىنى ئۇمىت قىلاتتى.)

بارۇر ئېردى يول بىلە بىر قاتلا ئول،
ئۇردى كۆڭلىگە بىراۋنىڭ ئىشقى يول.
(بىر كۈنى ئۇ شاگىرت يولدا كېتىۋاتقىنىدا، بىر گۈزەلنىڭ ئىشقى كۆڭلىگە تەسىر قىلدى.)

كۈفر دەيرىدىن چىقىپ ماھ پەيكەرى،
كافىرى سەنگىن دىلى سىيمەنبەرى.
(بۇتخانىدىن كۈمۈش تەنلىك، ئاي غا ئوخشايدىغان، ئەمما تاش يۈرەك بىر گۈزەل چىقىپ كەلدى.)

ناز ئىلە يۈز دىننى يەغما قىلغۇچى،
ھىكمەت ئەھلىن زاشەيدا قىلغۇچى.

(ئۇ نازىنىن ناز - خۇلقى بىلەن دىننى يۈز قېتىملاپ ۋەيران قىلىپ، ھىكمەت ئىگىلىرىنى ئۆزىگە ئاشىق قىلىۋالاتتى.)

ئۇل ھېكىم ئۇلغاچ گىرىفتارى ئانىڭ،
كۆڭلىنى قىلدى ئەجەپ زارى ئانىڭ.
(ئۇ ھېكىم گۈزەلنىڭ ئىشقىغا گىرىپتار بولدى، ئۇ ھېكىمنىڭ كۆڭلىنى بەكمۇ ئىنتىزار قىلدى.)

باغلاپ ئانىڭ ۋەسلىنى يەتمەككە بەل،
سەئيىلەر ئەيلەب ئاراغە سالدى ئەل.
(ھېكىم ئۇنىڭ ۋەسلىگە يەتمەككە بەل باغلاپ، كۆپ كىشىلەرنى ئارىغا سالدى.)

تا كۆرۈب خەرج ئەيلەبان بىسيار نەقد،
رام ئېتىپ ئۇل دىلرەبانى قىلدى ئەقد.
(نۇرغۇن پۇل خەجلەپ يۈرۈپ ئۆزىگە رام قىلىپ ئۇ نازىنىنى ئاخىرى نىكاھىغا ئالدى.)

ئەيدىكىم ئۇل بۇت ۋىسالى بەردى دەست،
كۇفر ئەھلى يەڭلىغ ئۇلدى بۇتپەرەست.
(ئېيتىشلارچە، ئۇ نازىنىنىڭ ۋەسلىگە يېتىپ كاپىرلاردەك بۇتپەرەست بولۇپ كەتكەن ئىمىش.)

كېچە - كۈندۈز كۆز ئاندىن ئالمايىن،
ۋاله ئۇلدى سەفھەئە كۆز سالمايىن.
(ھېكىم كېچە - كۈندۈز ئۇنىڭدىن كۆزنى ئۈزمەيدىغان، كىتاپ سەھىپىلىرىگە قاراپمۇ قويمايدىغان بولدى.)

بولدى ئۇل مەھۋەشقا ئانداغ شىفتەئى،
كىم سەبەق بەختىدىن ئانداغ گۈفتەئى.
(ھېكىم، ئۇ ئاي يۈزلۈك گۈزەلگە مەپتۇن بولۇپ، ئۆز - ئۆزىگە: «بەخت ساۋاقلىرىنى ياخشى ئوقۇغان ئىكەنمەن»، دەيتتى.)

ئەيلەبان ئۇستاد ئانىڭ نەززارەسى،
دىدى ئەيلەي پەند بىرلە چارەسى.
(ئۇستاز ئارىستو شاگىرتىنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ چارىسىنى قىلاي دىدى.)

بەردى ئىستەپ كۆپ نەسىھەت بىرلە پەند،
بولمىدى ئۇل پەند بالاغە سۇد مەند.

(شاگىرتىنى ئىزلەپ تېپىپ ئۇنىڭغا كۆپ پەندى - نەسىھەتلەرنى قىلدى. لېكىن بۇ نەسىھەتلەر ئۇنىڭغا كار قىلمىدى.)

كۆردىكىم ئىلمۇ ھۈنەر زايە بولۇر،
نەچچە يىللىق زەھمىتى زايە بولۇر.
(ئۇ، ئىلمۇ ھۈنەرنىڭ، نەچچە يىللاپ چەككەن جاپاسىنىڭ زايە بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردى.)

نىچە پىكىر ئەتتى ھەكەمى بى نەزىر،
كۆرمىدى ئۇل ئىش داۋاسىدىن گۈزىر.
(ئىلىم ھېكمەتتە تەڭداشسىز ھېكىم قانچە قىلىپمۇ شاگىرتىنى قۇتقۇزۇپ ئېلىشقا ئىلاج تاپالمىدى.)

مەخپىي ئاندىن ئۆزنى تۇتتى چارەغە،
بەردى مۇھلىك زەھرەۋى مەھ پارەغە.
(ئاخىرى ئارىستو بىر چارە ئويلاپ تاپتى — ئۇ شاگىرتىغا بىلدۈرمەي، نازىنىنىغا ھالاكەتلىك بىر دورا بەردى.)

كىم يىقىلدى ئاھ - ئەفغان ئەيلەبان،
دەمبەدەم ئۇل ناتىۋانلىغ ئارتىبان.
(ئۇ گۈزەل دورىنى ئىچتى - دە، زار قاخشاپ يىقىلدى. ئۇنىڭ تېنى بارغانسېرى ئاجىزلىششقا باشلىدى.)

چارەلەر قىلدى يىگىت، سۇد ئەتمىدى،
ئۇل سەنەمدىن ناتىۋانلىغ كەتمىدى.
(يىگىت مەشۇقىغا تۈرلۈك داۋالارنى قىلىپ باقتى، لېكىن ئۇنىڭ كېسىلى ساقايمىدى.)

ئاجىز ئولغاچ چارەدىن ئۇل دەردمەند،
كەلدى ئۇستاز ئالدىغا زارۇ - نەژەند.
(ئۇ دەرتمەن نازىنىنغا چارە قىلىشقا ئاجىز كېلىپ، پەرىشان ھالدا ئۇستازىنىڭ ئالدىغا كەلدى.)

باش قۇيىپ سالىپ مالالەتلەر بىلە،
شەرھى ھال ئەتتى خىجالەتلەر بىلە.
(ئۇ كۆڭۈلسىزلىك بىلەن بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ئۇستازىغا ئەھۋالنى خىجالەت بىلەن بايان قىلدى.)

كۆردى چۇن ئۇستاز ئانداغ ئىھتىياج،
كەلدىكىم بىچارەغە قىلغاي ئىلاج.
(ئۇستازى شاگىرتىنىڭ قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغىنىنى كۆرۈپ، ئۇ بىچارىگە يار-
دەم قولىنى ئۇزىتىش قارارىغا كەلدى.)

دىدىكىم، قوپ سەن بۇگۈن خىزمەتكە بار،
تۇر ئىسكەندەر ھەزرەتىدە بەندەۋار.
(ئارىستو ئۇنىڭغا: ئورنىڭدىن تۇر! خىزمەتكە بىرىپ، ئىسكەندەرنىڭ ھوزۇرىدا قۇللارچە
تۇرغىن!)

مەنمۇ داۋا ئەيلەيىن بىمارىڭە،
يەتكۇرەي سەھەت پەرىۋەش يارىڭە.
(مەن سىنىڭ كىسەل مەشۇقىڭغا داۋا قىلاي، پەرىگە ئوخشاش بۇ يارىڭنى ساقاي-
تاي، — دىدى.)

ئول قەبۇل ئەيلەپ راۋانى تۇتتى يول،
سۇندى ئۇستازى ئىلاج ئەيلەرگە قول.
(ھاكىم ئۇستازىنىڭ سۆزىنى قوبۇل قىلىپ، ئۆز يولىغا راۋان بولدى. ئۇستازى نازدى-
نىنىڭ كىسىلىگە داۋا قىلىشقا تۇتۇندى.)

مۇسھىلىساز ئەتتى بىھەد زورمەند،
بەردىكىم ئانى سۇمۇردى مۇستەمەند.
(ئارىستو ناھايىتى كۇچلۇك سۇرگە دورىسىنى ياساپ ئۇنى گۇزەلگە ئىچكۇزدى.)

دىدى مەھرەملەرغە كىم ۋاقىپ تۇرۇڭ،
تەشت ئىلتىپ ئول ئىشىكتە ئولتۇرۇڭ.
(ئارىستو مەھرەملەرگە: بىر داس ئىلىپ كىلىپ ئىشىك ئالدىدا ھازىر بولۇپ تۇرۇڭلار!)

ھەر نەكىم خارىج بولۇر تۆكمەڭ ئۇنى،
بىر ئاياق ئىچرە سالىپ ئاسراڭ ئۇنى.
(گۇزەلدىن نىمە چىققان بولسا، ئۇنى تۆكۆۋەتمەي بىر قاچىغا سىلىپ ساقلاپ قويۇڭ-
لار! — دىدى.)

چىققاچ ئىيتىپ سۆزلەر ئول ئالى مەھەل،
قىلدى مۇسھىل داغى بۇنيادى مەھەل.
(ئۇ ئالى مەرتىۋىلىك ھىكىم بۇ سۆزلەرنى دەپ بولۇپ چىقىپ كىتىشى بىلەن تەڭ
سۇرگە دورىسى ئۆز كۇچىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى.)

قىلدى يۈز مۇسھىل چە ئىخراجى مۇۋار،
ئۆلتۈرۈپ ئېردى ئىشكدە ئۇستاز.
(گۈزەلگە بېرىلگەن سۈرگە دورىسى ئۆزىنىڭ يۈز باراۋېرىدە غەلە - غەش نەرسەلەرنى سۈرۈپ چىقاردى، ئۇستاز تېخى ئىشىك ئالدىدا ئولتۇراتتى.)

خەستەنىڭ تابۇ تاۋانى قالمادى،
جىسمدە بىر قەترە قانى قالمادى.
(كېسەلنىڭ تېنىدە ماغدۇر، جىسمدا بىر تامچە قان قالمىدى.)

كەچقۇرۇن قىلغاچ يىگىت ئەزمى ۋۇساق،
دىدى دانا كىم كىرىپ يارىڭغە باق.

(كەچقۇرۇن يىگىت ھوجرىسىغا قايتقاندا ھېكىم ئۇنىڭغا: ئۆيگە كىرىپ يارىڭغا قاراپ باق! — دىدى.)

كىرگەچ ئىستەر ئېردى شوخى دىلكەشى،
كۆردىكىم ياتمىش كەرىھ - ناخۇشى.
(ئۇ ئۆيگە كىرىپ كۆرۈمسىز ۋە كەيپسىز ھالدا ياتقان يارىنى كۆرۈپ،)

تانۇماي دىدى مېنىڭ يارىم قانى؟
سەرۋ بويلۇق ماھى رۇخسارىم قانى؟
(ئۇنى تونۇيالماي: مېنىڭ يارىم قېنى؟ بوي - تۇرقى كېلىشكەن ئاي يۈزلۈگۈم قېنى؟ — دىدى.)

ئىشتىپ كىردى ھەكىمى كاردان،
ئەقلى كۆادەك ئالىمى بىسياردان.
(ئەقلى دېڭىزدەك، كۆپنى بىلىدىغان ھېكىم ئۆيدىن چىققان ئاۋازنى ئاڭلاپ ئۇ يەرگە كىرىپ:)

دىدى تابشۇرغان ئىنانى كەلتۈرۈك،
نازىنىننى ئاشىقىغە يەتكۈرۈك.
(قاچىنى ئېلىپ كېلىڭلار! نازۇك گۈزەلنى ئاشىقىغا يەتكۈزۈڭلار! — دىدى.)

بارىبان كەلتۈردىلەر چۇن زەفىنى،
كىم ئىشتىمەسدۇر بۇ يەڭلىغ ھەرىپنى.
(كىشىلەر بېرىپ قاچىنى ئېلىپ كەلدى، كىشىلەر ئۇنىڭدا ئاڭلاپمۇ باقمىغان نەرسىلەرنى كۆردى.)

مۇختەلىپ ئەخلەت بىلە مەملۇ ئىدى،
مۇھلىكۇ مەكرۇھ، لەۋسى بۇ ئىدى.
(ئۇ قاچا خىلمۇ-خىل پاسكىنا، يىرگىنىشلىك ۋە سېسىق، كىشىلەرنى ھالاك قىلغۇچى
نەرسىلەر بىلەن تولغان ئىدى.)

دىدى ئالغىلكىم پەرىزاتىڭ بۇدۇر،
گۇل جەبىنلىك سەرۋ ئازادىڭ بۇدۇر.
(ئارىستو شاگىرتىغا: مانا بۇ نەرسىنى ئال، بۇ سېنىڭ مەڭزى گۇلگە ئوخشاش، قامىتى
زىبا، پەرىزاتتەك گۈزەل مەشۇغۇڭ بولىدۇ، — دىدى.)

بۇدۇر ئولكىم مۇبتالا بولمىش ئىدىڭ،
ئاشىقى ۋالە ھۇشا بولمىش ئىدىڭ.
(سېنىڭ ئاشىق بولغان نەرسىلىرىڭ مانا شۇ ئىدى، دىدى.)

ئول يىگىت ئۇستازىدىن بولدى خىجىل،
كۆرگەچ ئانى ئۇستازى مۇزمەھىل.
(ئۇ يىگىت ئۇستازى ئالدىدا ناھايىتى ئۇيالدى ۋە ئۆزىنى يوقىتىپ قويدى.)

دىدى: ئەي پەرزەندە كۆردۇم ئېھتىياج،
يوق ئاڭا، بىلكىم ساڭا قىلدىم ئىلاج.
(ئارىستو ئېيتتىكى: ئەي پەرزەندىم، مەن ئۇنىڭغا ئەمەس، بەلكى ساڭا داۋا قىلدىم،)

سەن داغى ئاشىق سەنۇ، مەھبۇبۇڭ ئول،
زار-شەيدا ئەيلىگەن مەتلۇبۇڭ ئول.
(ئاشىق بولۇپسەنۇ، مەھبۇبۇڭ شۇ ئىكەن، ئۇ ساڭا شەيدا قىلغۇچى ئارزۇ بولۇپتۇ.)

بۇيلە ئاشىقلىقدىن ئەي ئالۇدە زاد،
پاك ئىشق ئەھلى قاشىدادۇر ئۇيات.
(بۇ خىل ئاشىقلىق، پاك ئىشق ئەھلى ئالدىدا ئۇيات بىر ئىشتۇر!)

يەنە بىر قۇشنىڭ ھۇدھۇددىن سوئالى
(يەنە بىر قۇشنىڭ ھۆپۈپتىن سوئالى)

يەنە بىر سائىل دىدى تارتىپ پىغان،
كى ئى سەن ئۇلغان ۋاقىپ سىررى نىھان.

(يەنە بىر قۇش يىغلاپ تۇرۇپ ئېيتتىكى: ئەي مەخپى سىرلارنى بىلگۈچى،)

يولدا جانىمغا ئۆلۈمدىن بىم ئىدى،
جان بۇرۇن مەنزىلدە ئۇق تەسلىم ئىدى.
(بۇ يولدا جېنىمغا ئۆلۈم خەۋپى بار ئىدى، مەن يولغا چىقىشتىن بۇرۇنلا جېنىمنى تاپشۇرغان ئىدىم.)

خەۋف مۇستەۋلى، يەقىن بىھەدزەئىف،
بۇيلە يولغا نەيلەپ ئۆلغايمەن ھەرىف.
(خەۋپ كۈچلۈك، ئىرادەم ئاجىز، مەن مۇنداق يولدا قانداق يۈرەلەيمەن؟)

ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى

دىدى ھۇدھۇدكى نەھىفى خەستە دىل،
نىچە قىلغۇڭ ئالەم ئىچرە قالۇ قىل.
(ھۆپۈپ ئېيتتىكى: ئەي ئاجىز، دىلى سۇنۇق، ھەرقانچە سۆزلىگىنىڭ بىلەن،)

كىمكى كەلدى ئاقىۋەت بارغۇسىدۇر،
كۆكسىنى تىغى ئەجەل يارغۇسىدۇر.
(كىمكى تۇغۇلغان ئىكەن، ئۆلىدۇ، كۆكسىنى ئەجەل تىغى يارىدۇ.)

زى ھايات ئۆلمەك ئۈچۈندۇر ئاقىبەت،
بۇيلە تەھقىق ئەتتى ئەھلى مەئرىفەت.
(مەرىپەت ئەھلى شۇنداق ھۆكۈم قىلغانكى، ھايات ئىگىسى دۇنياغا ئاخىرقى ھىساپتا ئۆلۈش ئۈچۈن كېلىدۇ.)

يوقكى ئارىف، كىمكى يوقدۇر ئۇيلە گول،
بۇ مۇھەھقەق ئەمرىدىن غافىلدۇر ئول.
(پەقەت دۇنيانىڭ ماھىيىتىنى تونۇپ يەتمىگەن نادانلارلا بۇ ھەقىقەتتىن خەۋەرسىزدۇر.)

مىلك يىل ئولساڭ دەھر ئارا تا بىر زامان،
كىم ئەجەل ئاخىر ساڭا بەرمەس ئامان.
(دۇنيادا مىڭ يىل ياشىساڭمۇ، ئەجەل ئاخىرى ساڭا يەنىلا ئامانلىق بەرمەيدۇ.)

ئەۋلىيا بۇ ۋەرتەغە بولمىش ئەسىر،
ئەنبىياغە بۇ يۈرۈشدىن يوق گۇزىر.

(بىلگىنكى، ئەۋلىيالارمۇ، پەيغەمبەرلەرمۇ ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالالمىغان.)

ۋەھىم قىلماقدىن قۇتۇلماق يوقدۇرۇر،
قايغۇرۇپ ئازادە بولماق يوقدۇرۇر.
(ۋەھىمە، ئەندىشە قىلغان بىلەن ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالغىلى بولمايدۇ.)

رىشۋە بەرمەك بىرلە يوق ئازادلىق،
ھەم قىلۇر تىغى ئەجەل جەللادلىق.
(ئەجەلگە پارە بېرىپمۇ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ. ئاخىر ئەجەلنىڭ تىغى ئۆزىنىڭ جاللاتلىغىنى قىلىدۇ.)

يىغلاماق بىلە ۋە يالبارماق بىلە،
چارە يوقتۇر جۇر بۇ يول بارماق بىلە.
(يىغلاش، يالۋۇرۇش بىلەنمۇ ئەجەلگە چارە قىلغىلى بولمايدۇ.)

زاھىدۇ پاسىق بىلە شاھۇ-گادا،
قىلمايىن بولماس بۇ يول قەتئىن ئادا.
(مەيلى تەقىۋادار ياكى پاسىق بولسۇن، مەيلى شاھ ياكى گاداي بولسۇن، بۇ يولنى بەرىبىر بېسىپ ئۆتىدۇ.)

قورقماقدىن كىمسەگە يوق پائىدە،
غەير كۆرمەگىلىك ھۇمۇمى زايىدە.
(ئۆلۈمدىن قورقۇش ھېچكىمگە پايدا كەلتۈرمەيدۇ. ئۆلۈمدىن غەم يېيىش ئارتۇقچە بىر ئىش بولىدۇ.)

ھىچ نەۋئى ئولماس چۇ ئۆلمەكدىن گۇزىر،
ئەۋلا ئولكىم بولغاسىن پەرمان پەزىر.
(ئۆلۈمدىن ھېچكىم قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، ياخشىسى، تەقدىرگە تەن بەرگەن تۈزۈك.)

ھىكايەت

نەقلدۇركىم ئەۋج رىفئەت كەۋكەبى،
مىھتەرى ئەئزەم سۇلەيمانى نەبى.
(يۈلتۈز ماكانلىق، ئۇلۇغلارنىڭ ئۇلۇغى سۇلايمان پەيغەمبەر توغرىسىدا شۇنداق رىۋايەت قىلىندۇكى:)

بىر كۆن ئېردى تەخت ئۈزە ئارام گىر،
ئالدا دىۋۇ پەرى پەرمان پەزىر.
(بىر كۆنى ئۇ تەختتە ئولتۇراتتى، ئالدىدا دىۋە-پەرىلەر بولۇپ، ئۇلار ئۇنىڭ پەر-
مانىنى تۇتقان ئىدى.)

جىنس مەخلۇقات ئىنس، ۋەھش تەير،
كۆرمەي ئانىڭ خىزمەتىدىن ئۆزنى غەير.
(ئالەمدىكى بارچە مەخلۇقات — ياۋايى هايۋانلار، جانىۋارلار، ئادەملەر ۋە پۈتۈن قۇش-
لار ئۇنىڭغا بوي سۇناتتى.)

نافىز ئول بارىغا فەرمانى ئانىڭ،
ئام مەجمۇئىغا ئىهسانى ئانىڭ.
(ئۇنىڭ بۇيرۇغى هەممە مەخلۇقاتقا ئۆتەتتى ۋە ئۇلارغا ئۇنىڭ ياخشىلىغى تېگەتتى.)

تۇرمىش ئېردى ئالدا بىر ئەهلى هۇش،
هۇش ئۇنى ئەيلەپ تەفەككۇردىن خەمۇش.
(ئۇنىڭ ئالدىدا تەپەككۇردىن جىم بولغان هالدا بىر دانا كىشى تۇراتتى.)

بۇيلە هالەتتە يېتىشتى بىر مەلەك،
قابىزى ئەرۋاھ جەللادى پەلەك.
(شۇ هالەتتە بىر پەرىشتە يېتىپ كەلدى، ئۇ جان ئالغۇچى ئاسمان جاللادى ئەزرائىل ئىدى.)

قىلدى پەيغەمبەرغە تەزىمۇ سالام،
سۇڭرە ئەرز ئەتتى كى ئەي پەخرى كىرام.
(ئۇ سۇلايمان پەيغەمبەرگە تازىم بىجا كەلتۇرگەندىن كېيىن، ئەرز قىلىپ ئېيتتىكى:
ئەي ئۇلۇغلۇقنىڭ ئىپتىخارى،)

ئەسرۇ مەخپىدۇر ئىلاهى هىكمەتى،
كىم ئېرۇر ئاندا خىرەدنىڭ هەيرىتى.
(خۇدانىڭ هىكمەتى تولىمۇ مەخپى، بۇ هىكمەتلەرگە ئەقىل هەيران قالىدۇ.)

بۇ ئەزىزى كىم قاشىڭدا بىر زامان،
تۇرمىش ئۆلمەكدىن ئاڭا يوقدۇر گۇمان.
(يېنىڭدا بىر مەزگىل تۇرغان بۇ ئەزىزگە ئۆلۈم يېتىپ كەلدى، ئۇنىڭ ئۆلۈمى شۈبھىسىز
بولۇپ قالدى.)

ئۆمرىغە تولمش ئەجەل پەيمانەسى،
هۆكم يەتمش كىم بولۇپ هەمخانەسى.
(ئۆنىڭ ئەجەل پەيمانىسى تولدى، ئۆنىڭغا ئۆلۈم هۆكمى چۈشتى.)

هەم بۇ سائەت قەتل تىغىن سالغامەن،
هىند ئىقلىمدە جانىن ئالغامەن.
(مۇشۇ سائەتتە ئۆنىڭغا ئۆلۈم تىغىنى سالىمەن. جىنىنى هىندى مەملىكىتىدە ئالىمەن.)

ئۆشبۇ ئىشدە غالىب ئۇلمش هەيرەتىم،
دەمبەدەم ئارتار ئۆزۈمگە ۋەهشەتىم.
(بۇ ئىشقا تولىمۇ هەيرانىمەن، دەممۇ ـ دەم ئۆزەمدىن ئەنسىرەيمەن.)

ئول بۇ مەئنىدە تەكەللۇمدىن راۋان،
كىم نەبى ئالىدا تۇرغان ناتاۋان.
(پەيغەمبەرنىڭ ئالدىدا تۇرغان ئۇ بىچارە گەپنى ئۇچۇق قىلدى.)

كەلدى يەر ئۆپتى تۆكتى بەس نىياز،
سوگرە دىدى يارەسۇلى سەرفەراز.
(ئۇ كېلىپ يەرنى سۆيدى ۋە ئۆز مۇهتاجلىغىنى بىلدۈرۈپ ئېيتتىكى: ئەي ئۇلۇغ پەيغەمبەر،)

بۇ كۈن ئۆز هالىمغا هەيران مەن بەسى،
مەرگ ۋەهمىدىن پەرىشان مەن بەسى.
(بۈگۈن ئۆز هالىمغا تولىمۇ هەيرانمەن، ئۆلۈمنىڭ ۋەهىمىدىن تولىمۇ پەرىشان بولۇۋاتىمەن.)

چارە قىلغىل بولمايىن بۇ مۇلك ئارا،
كىم كۆزۈمنى ۋەهم ئەيلەبدۇر قارا.
(كۆزۈمنى ۋەهىمە قاراڭغۇلاشتۇردى، بۇ مەملىكەتتىن كېتىشىمگە چارە قىلغىن!)

يەلگە ئەمر ئەتتى سولەيمان ئول نەفەس،
كىم ئانى ئىلىت ئانداكىم قىلغاي هەۋەس.
(سۇلايمان پەيغەمبەر شامالغا بۇيرۇق قىلىپ: بۇ ئادەمنى هەۋەس قىلغان يەرگە ئېلىپ بارغىن،)

قايسى يەردە كىم دىسە بەرگىل قارار،
دەفئە قىل كۆڭلىدىن ئانىڭ ئىزتىرار.

(قايەردە تۇرسەڭ دىسە شۇ يەردە قويۇپ، كۆڭلىدىكى بىئاراملىقنى كۆتەرگىن! دىدى.)

يەل ئانى ئىلتىپ ئۇچۇردى تۇند تىز،
بارى ئەئزاسىغا سالىپ رۇستىخىز.
(شامال ئۇنى شىددەت بىلەن ئۇچۇرۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ۋەھىمە ئىچىدە قويدى.)

كىم ئىشارەت قىلدى ھىندۇستان سارى،
ئاندا يەتكەچ ئۆتمىدى ئاندىن نارى.
(ئۇ بىچارە ھىندىستان تەرەپىنى ئىشارەت قىلدى، شامال ئۇنى ھىندىستانغا ئىلىپ بىرىپ، ئۇ يەردىن نېرىغا ئۆتمىدى.)

دىدى بۇ يەردە ماڭا ئارام بەر،
كىم ئېرۇر بولماقىم مەتلۇبۇم بۇ يەر.
(ئۇ: ماڭا بۇ يەردە ئارام بەر!، مېنىڭ تىلىگىم شۇ يەردە تۇرۇش ئىدى، — دىدى.)

تۇشتى راكىب بادى رەخشى تىز تەگ،
ئۆزنى يەتكۇردى بۇ ھالەتتە مەلەك.
(شامال ئاتقا مىنگەن بىچارە يەرگە چۈشۈپ يۈگۈرۈك ئاتتەك ئۆز ئورنىغا يېتىپ باردى. شۇ چاغدا جان ئالغۇچى پەرىشتەمۇ يېتىپ كەلدى.)

تەڭرى سۇنئىغا دىبان كۆپ ئاپىرىن،
ئانى ھەم قىلدى پانالەرگە قەرىن.
(پەرىشتە تەڭرىنىڭ ئىشىغا كۆپ ئاپىرىن ئوقۇپ، ئۇ بىچارىنىڭ جېنىنى ئالدى.)

يەل بىلە ھەمتەكلىك ئەتسە گەر كىشى،
روھ قەبزى كەلدى ئەزرائىل ئىشى.
(ئەگەر كىشى شامال بىلەن تەڭ ماڭغان تەقدىردىمۇ، ئەزرائىل يەنىلا ئۇنىڭ جېنىنى ئېلىۋېرىدۇ.)

يەنە بىر قۇشنىڭ ھۆپۈپتىن سوئالى

يەنە بىر سايىل دىدىكى پاك زات،
جۇملەئى ئۆمرۇمدە كۆرمەيمەن مۇرات.
(يەنە بىر قۇش ئېيتتىكى: ئەي پاك نىيەتلىك كىشى، ئۆمرۇمدە مۇرادىمغا يەتمىدىم.)

دائىما غەم بىرلە ئىلتىپ سەر ـ بەسەر،
شادلىقدىن مەندە يوق ئېرمىش ئەسەر.

(ھەمىشە غەم ـ قايغۇ بىلەن يۈرىمەن. مەندە خوشاللىقتىن ئەسلا ئەسەر يوق.)

يول بارۇرغا خاتىرى خۇررەم كېرەك،
دەھر رەنجىدىن مالالەت كەم كېرەك.

(سەپەردە خاتىرجەملىك كېرەك، دۇنيانىڭ مۇشەققەتلىرى ۋە كۆڭۈلسىزلىكلىرى ئازراق بولغىنى ياخشى.)

چۈن مېنى غەمپەرۋەر ئەتمىش رۇزىگار،
ھەر زامان بىر غەم بىلە جانىم فىگار.
(تەربىكچىلىك مېنى غەمكىن قىلىپ قويدى. جېنىم ھەر زامان غەم ـ قايغۇدىن يارىدار بولۇپ تۇرىدۇ.)

نى كۆڭۈل خۇشلۇق بىلە يول قەتئ ئېتەي،
كۆڭلى خۇشلار قايدا كەتسە مەن كېتەي؟
(شۇنداق ئىكەن، بۇ يولنى قانداق قىلىپ كۆڭۈل خوشلۇقى بىلەن بېسىپ ئۆتىمەن؟ كۆڭلى خوشلار بارغان يەرگە بارالايمەنمۇ؟)

ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى

دىدى ھۇدھۇدكى نەژەندى غەم سەرىشت،
زاتىڭە غەمدىن باھانە سەرنەۋىشت.
(ھۆپۈپ ئېيتتى: ئەي غەم بىلەن يۇغۇرۇلغۇچى، ۋۇجۇدۇڭدىكى غەم ساڭا باھانە بولۇۋېتىپتۇ.)

بۇيلە ۋادى قەتئىد بى ئىشتىباھ،
غەمنى ئەتمىشلەر ئىرانلەر زاد راھ.
(مۇنداق ۋادىنى كېسىپ ئۆتۈشتە غەم ـ قايغۇ شۈبھىسىزكى، ئەرلەرنىڭ يول ئوزۇقى بولىدۇ.)

يول غەمى كەلمىش ئىرانلارنىڭ ئىشى،
يولدا غەمسىزنى كىشى دىمەس كىشى.
(يولنىڭ غېمى ئەرلەرنىڭ ئىشىدۇر، سەپەردە غەمسىز يۈرگەن ئادەمنى كىشىلەر ئەسلا ئادەم دىمەيدۇ.)

غەمدىن ئەيلەرلەر ئىرانلار شادلىغ،
بۇ مۇقەييەدلىق دۇرۇر ئازادلىغ.

(ئەركەك كىشى غەمدىن خوشاللىق ھىس قىلىدۇ، غەم بىلەن بەنت بولۇشنى ئارامىلىق دەپ ھىساپلايدۇ.)

غەم يېرىدۇر مەھنەتى ئاباد جاھان،
ئاندا بىر نەۋئ ئەلگە بىر غەمدۇر ئايان.

(دۇنيا غەمنىڭ يېرىدۇر، ئۇ ئەمگەك بىلەن ئاۋات بولىدۇ، دۇنيادا ھەر بىر ئەلگە بىر غەم ئايان بولۇپ تۇرىدۇ.)

ئالەم ئەھلى كۆڭلىدە ئالەم غەمى،
خۇد نىدۇر كۆبرەك بەنى ئادەم غەمى.

(جاھان ئەھلىنىڭ كۆڭلىدە جاھاننىڭ غېمى بولىدۇ. نىمە ئۈچۈن ئادەم ئەۋلادىنىڭ غېمى كۆپ بولۇشى كېرەك؟)

لىك ئۇلاركىم كەلدىلەر ئەھلى يەقىن،
يول غەمىدىن كەلدىلەر دائىم ئەمىن.

(لېكىن تەڭرى يولىنى تۇتقان كىشىلەر يولىنىڭ غېمىدىن دائىم خاتىرجەم بولۇپ كەلدى.)

كىمسەگە ئەۋۋەلقى غەم مەرغۇپ ئېرۇر،
ئادەمىدىن سوڭقى غەم مەتلۇپ ئېرۇر.

(كىمكى دۇنيانىڭ غېمى بىلەن بولۇپ كەتسە ئۇنىڭغا كېيىنكى غەم — يەنى ئاخىرەت يولى غېمى دۇچ كېلىدۇ.)

گەر بۇرۇنقىدىن ئىسەڭ زارۇ نەژەند،
يولدىن ئۆزنى شاد قىل ئەي مۇستەمەند.

(ئەي مۇھتاج، دۇنيانىڭ غېمى بىلەن زارلانغان بولساڭ، ئاخىرەت يولى بىلەن ئۆزەڭنى شات قىل.)

سوڭقىدىن غەمكىن ئىسەڭ قىل شادلىق،
كىم تاپار ئاندىن كۆڭۈل ئازادلىق.

(ئاخىرەت غېمىدىن غەمكىن بولساڭ خوشاللىق ھىس قىل، چۈنكى ئاخىرەت غېمىنى يىمەكتىن كۆڭۈل ئازادلىك تاپىدۇ.)

غەمدىن ئەيلەر شادلىق ئەھلى ۋىداد،
بار ئۇلارغە نامۇراد ئولماق مۇراد.

(مۇھەببەت ئەھلى غەمدىن شاتلىق ھىس قىلىدۇ، مۇرادىغا يېتەلمىگەنلەر مۇرادىغا يېتىدۇ.)

يول غەمدۇر كىمسەگە مەقسۇد ئۈچۈن،
كىم يەر ئول غەمنى كۆڭۈل بەھبۇد ئۈچۈن.
(ھەر كىمكى يولنىڭ غېمىنى يەقەت، كۆڭۈلنى شاتلاندۇرۇش ئۈچۈن يەيدۇ.)

ئاندا كىم يوقدۇر بۇغەم ئەر ئېرمەس ئول،
زار غەمدىن تاپتى قەتىئ ئېتكەلى يول.
(بۇ يولنىڭ غېمىنى يېمىگەن ئادەمنى ئەر دېگىلى، بۇ غەم سەپەر ئۈستىدە ئوزۇق بولىدۇ.)

ھېكايەت

مىسىردە بار ئېردى ئالى ھىممەتى،
ئالەمى مەئنىدە ساھىپ دەۋلەتى.
(مىسىردا ئالى ھىممەتلىك بىر كىشى بار ئىدى، ئۇ مەنىلەر ئالىمىدە دۆلەت ئىگىسى ئىدى.)

ئىشرەت ئەسبابى ئىدى تەييار ئاڭا،
نى خىيال ئەتمەك يۈز ئول مىقدار ئاڭا.
(ئۇنىڭغا ئەيش - ئىشرەت لاۋازىمەتلىرى تەييار ئىدى. نىمىنى خىيال قىلسا، شۇ نەرسە ئالدىدا يۈز ھەسسىلەپ تەييار بولاتتى.)

جەننەت ئاسا قەسر ئىچىدە مەنزىلى،
ھۆر ۋەش مەنزۇر ئاڭا، ھەم مەھمەلى.
(ئۇنىڭ جەننەتتەك سارايلىرى، ھۆرلىرى ۋە مەپىلىرى بار ئىدى.)

لىك ئول ئالى سۈفاتى پاك زات،
بار ئېردى بارچەغە بى ئىلتىفات.
(لېكىن ئۇ ئالى سۈپەتلىك زات ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە بىپەرۋا قارايتتى.)

دەرد - غەم ئېردى ئاڭا يارۇ نەدىم،
ھىجر زىندانىدا يۈسۇفدەك مۇقىم.
(ئۇ زاتقا دەردۇ - غەم ھەمسۆھبەت ئىدى، يۈسۈف پەيغەمبەرگە ئوخشاش ھىجران زىندانىدا تۇراتتى.)

دىدىلەر كۆڭلۈڭدە ئەندۇھ بىرلە ھۇفت،
بىزگە روشەن ئەيلە بۇ رازى نەھۇفت.
(كىشىلەر ئۇنىڭغا: كۆڭلۈڭدىكى غەم - قايغۇلىرىڭنى، مەخپى سىرلىرىڭنى بىزگە ئاشكارا قىلغىن!)

AltunOg

كىم مۇھەييا بارى ئەسبابى نەشات،
كىم كۆكۈلگە بولغاي ئاندىن ئىنبساط.
(خوشاللىقنىڭ بارلىق شارائىتلىرى سەندە تەييار، ئۇلاردىن كۆكۈل بەكمۇ ئازادە بولىدۇ.)

خاتىرىڭ نىچۈن دەمى خۇررەم ئەمەس،
غەمدىن ئۆزگە كۆكلۈگە ھەمدەم ئەمەس.
(شۇنداق ئىكەن، نىمىشقا خوشال ئەمەسسەن؟ كۆكلۈگگە غەمدىن باشقىسى ھەمنەـ
پەس بولمامدۇ؟ ــ دېيىشتى.)

دىدى يول ئەھلىغە زىنداندۇر جاھان،
نىگەكىم مەتلۇبى كۆزدىندۇر نىھان.
(ئۇ كىشى: بۇ دۇنيا يولۇچىلارغا زىنداندۇر، چۈنكى ئۇلارنىڭ تەلەپ قىلىدىغىنى
ھامان پىنھان بولىدۇ،)

ئىش بۇدۇر، كىم ئەيلەگەي قەتئى ئۇشبۇ يول،
كۆكلىنىڭ مەتلۇبىغە يەتكۈنچە ئول.
(كىمكى بۇ يولغا چۈشكەن ئىكەن، ئۇ بۇ يولدا تاكى كۆكۈل مەقسىدىگە يەتكىچە
ماگىدۇ،)

كىمسە زىنداندا قاچان خۇررەم بولۇر،
بەيتۇل ئەھزاندا قاچان خۇررەم بولۇر.
(زىنداندا ياتقان كىشىنىڭ خوشاللىق تاپقىنىنى كىم كۆرگەن ئىدى؟)

مەنكى ياردىن ئايرىلىپ دەرمەندە مەن،
گەر ئىرەم باغىدامەن زىنداندا مەن.
(ياردىن ئايرىلىپ ھەسرەتتە قالدىم، باغى ئىرەمدە تۇرساممۇ ئۆزەمنى زىنداندا
تۇرغاندەك ھىس قىلىمەن.)

بولماغۇنچە ۋەسل گۈلزارىغە خاس،
بولمۇغۇم غەمخۋار خارىدىن خالاس.
(ۋەسل گۈلزارىغا يەتمىگىچە قايغۇ ـ ئەندىشىدىن خالاس بولالمايمەن، ــ دىدى.)

يەنە بىر قۇشنىڭ ھۇدھۇددىن سوئالى
(يەنە بىر قۇشنىڭ ھۆپۈپتىن سوئالى)

يەنە بىر سايىل دىدىكى بىنەزىر،
مەن ئانىڭ ئەمرىغە كىم پەرمان پەزىر.

(يەنە بىر قۇش ئېيتتىكى: ئەي جاھاندا مىسالى يوق مۆتىۋەر، مەن ھامان ئۇنىڭ پەرمانىنى تۇتىمەن.)

مەن مۇتىئ ئەمرى بىلە پەرمانىغە،
يوق مۇقەييەد قەھر ئىلە ئېھسانىغە.
(ئۇنىڭ ئەمىر ـ پەرمانىغا ئىتائەت قىلىمەنۇ، ئەمما ئىتائىتىمنى ئۇنىڭ قەھرىگە ياكى مەرھەمىتىگە باغلاپ ئالمايمەن.)

ھەرنە ئەمر ئەتسە تاپارمەندىن ھەمۇل،
ئول بىلۇر رەد ئەيلەسە ياخۇد قەبۇل.
(ئۇ نىمىنى بۇيرۇسا، مەن شۇنى قىلىمەن، قىلغانلىرىمنى رەت قىلامدۇ ياكى قوبۇل قىلامدۇ، بۇنى پەقەت ئۆزى بىلىدۇ.)

نى بۇيرۇسا ئول ئىشىمدۇر يازۇ قىش،
يوق ماڭا رەددى قوبۇلى بىرلە ئىش.
(مېنىڭ ئىشىم قىش ـ ياز ئۇنىڭ بۇيرۇغىنى بىجا كەلتۈرۈش. ئۇ رەت قىلامدۇ، قوبۇل قىلامدۇ، بۇنىڭ بىلەن كارىم بولمايدۇ.)

ئەمرىگە ئىقدام تائەتدۇر ماڭا،
چۇن ئادا قىلسام سائادەتتۇر ماڭا.
(ئۇنىڭ بۇيرۇغىنى ئورۇنلاش ماڭا ئىبادەت بولىدۇ ھەم ئۇنى سائادەت، دەپ بىلىمەن.)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى)

دىدى ھۇدھۇد خوپ سۆزدۇر بۇ سۆزۈڭ،
خۇبراقكىم دىمەگەي ئانى ئۆزۈڭ.
(ھۆپۈپ ئېيتتى: بۇ سۆزلىرىڭ ناھايىتى ئوبدان، لېكىن بۇنى ئۆزەڭ دىمىگەن بولساڭ ياخشى بولاتتى.)

كىمسەگە بۇ يولدا «ھەيبى لايەزال»،
بۇ تەرىق ئېچرە نەسىپ ئەتمىش كامال.
(قۇدرىتى تەڭداشسىز تەڭرى بۇ يولدا كىمگە كامالەت نېسىپ قىلسا،)

كىم ئانىڭ فەرمانىغە بولدى مۇتىئ،
كەلدى بۇ يولدا ئانىڭ جايى رەفىئ.

(ئۇ خۇدانىڭ پەرمانىغا ئىتائەت قىلدۇ، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئورنىمۇ يۇقۇرى بولدۇ.)

ئەمرىدىن چەككەن بويۇن مەردۇد ئېرۇر،
غەيرىدىن ئۇزمەي كۆڭۈل مەترۇد ئېرۇر.
(ئۇنىڭ بۇيرۇغىدىن بويۇن تولغىغان كىشى قوغلانىدى بولدۇ، باشقىدىن كۆڭلىنى ئۈزەلمەيدۇ - دە، تاشلاندى بولۇپ قالدۇ.)

نى هۇمايۇن پال مۇقبىل بەندەدۇر،
كىم ئانىڭ فەرمانىغە ئەفكەندە دۇر.
(ئۇنىڭ پەرمانىنى قوبۇل قىلغان ۋە ئۇنىڭ پەرمانىغا بويسۇنغان كىشى بەخت - سائادەت تاپىدۇ.)

ئەمرىغە تائەت ئېرۇر كامى ئانىڭ،
يوق بۇ ئىشسىز هەردەم ئارامى ئانىڭ.
(ئۇنىڭ بۇيرۇغىغا بويسۇنۇشنى مەقسەت دەپ بىلدۇ، بۇنىڭسىز ئۇ هەرگىز ئارام تاپالمايدۇ.)

لىك هەر نىچە ئىتائەت ئەيلەسە،
ئەمر هۆكمى بىرلە تائەت ئەيلەسە.
(لېكىن هەرقانچە ئىتاھەت قىلىپ پەرمانى بويىچە ئىبادەتتە بولغان كىشى،)

بۇ ئىشنى بىرلە مۇباهات ئەيلەمەس،
كىبرنى جانىغا ئاپات ئەيلەمەس.
(ئىبادەت قىلدىم دەپ كىبرىنى ئۆز جېنىغا ئاپەت قىلىۋالمايدۇ.)

تائەت ئېتسە ئارزۇ كۆپ ئېردى رەنج،
بارى يوقى ئانىڭ ئالىدا شىكەنج.
(ئىبادەتنى ئارزۇ قىلغانلارغا ئۇنىڭ مۇشەققىتى كۆپ بولدۇ، قىلغان ئىبادەت جەۋرى - جاپا بولۇپ قالدۇ.)

بولماسا مەقبۇل كىرداری ئانىڭ،
بەلكى يوق تاڭ بولسا ۋادارى ئانىڭ.
(ئۇ زاتلارنىڭ ئىبادىتى قوبۇل بولماي، ئەكس نەتىجە كۆرسەتسە، ئۇنىڭدىن ئەجەپ - لىنىشكە بولمايدۇ.)

قىلمىسا ئۆزنى تاپاخىردىن ئەزىز،
تائەتىغە كۆرسە قىممەت بىر پەشىز.

(ئىبادەت قىلدىم دەپ كۆرەڭلەپ، ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى بىر پۇل قىلىپ قويماسلىق كېرەك.)

ئول دۇرۇر كويى سائادەت ئەيلەگەن،
نەفسى تەقۋايۇ ئىبادەت ئەيلەگەن.
(شۇنداق قىلغانلارلا سائادەت يولىغا ماڭىدۇ، تەقۋادارلىق ۋە ئىبادەت قىلىشنىڭ پايدىسىنى كۆرىدۇ.)

بەر يىگەندۇر تائەتۇ تەقۋاسىدىن،
بەهرەۋەر بولغان بۇ ئىش مەئناسىدىن.
(ئۇلار تەقۋادارلىغى ۋە تائىتىنىڭ مېۋىسىنى تېتىيدۇ، ئۇنىڭدىن مەنپەئەتدار بولىدۇ.)

تەمسىل

تەڭرى ئادەمنى ياراتماسدىن بۇرۇن،
روھ شەمئىن تەنگە ياقماسدىن بۇرۇن.
(تەڭرى ئادەمنى يارىتىشتىن، ئۇنىڭ تېنىدە روھ چىرىغىنى ياندۇرۇشتىن بۇرۇن،)

كىم مالائىك خەيلىغە ئېردى هۇجۇم،
تائەتۇ تەقۋادا ئادابى - رەسۇم.
(ئۇنىڭ پەرىشتىلەرگە بولغان پەرمانلىرى ئېغىر ئىدى. ئىبادەتنىڭ قائىدە - رەسمىيەت - لىرى ناهايىتى كۆپ ئىدى.)

بارىغە سەرۋەر ئازازىل ئېردى بەس،
مۇشكۇلۇ ئېقدەلەرغە چارە رەس.
(پەرىشتىلەرگە ئازازۇل باشلىق ئىدى، مۇشكۇل ۋە هەل بولمىغان مەسىلىلەرگە ئۇ چارە قىلاتتى.)

نىچە مىڭ يىل ئۇيلە تائەت ئەيلەدى،
تەڭرى ئەمرىغە ئىتائەت ئەيلەدى.
(ئۇلار نەچچە مىڭ يىللار شۇ بويىچە ئىبادەت قىلىپ، خۇدانىڭ ئەمرىگە ئىتائەت قىلىپ كەلدى.)

كىم ئېرۇر ۋەسفىدە ئانىڭ نۇتقى لال،
ئەقىل ئالىندا ئېرۇر ئەمرى ماهال.
(ئازازۇلنىڭ تەرىپىنى بايان قىلىشقا سۆز كەملىك قىلاتتى، ئۇنىڭ ئەقلىنى سۈپەتلەش مۇمكىن بولمايدىغان بىر ئىش ئىدى.)

نەقىل مۇنداغدۇركى سەتھى خاكدا،
يەنە بۇ ئالى توقۇز ئەفلاكدا.
(رىۋايەتلەردە شۇنداق ئېيتىلىپتۇكى: يەر يۈزىدە ۋە توققۇز قەۋەت ئاسماندا،)

قالماشىدۇر سەجدە قىلغۇنچە ماكان،
كىم يۈز ئاندا قويمامىش ئول ناتاۋان.
(ئازازۇل تەگرىگە سەجدە قىلىپ باش قويمىغان بىرمۇ جاي قالماپتۇ.)

تەگرى چۇن ئادەمنى مەخلۇق ئەيلەدى،
ئۆزنى ئاشىق، ئانى مەشۇق ئەيلەدى.
(تەگرى ئادەمنى ياراتتى، ئۆزىنى ئاشىق، ئادەمنى مەشۇق قىلدى.)

ئەمر قىلدىكىم مالائىك سەر ـ سەر،
سەجدە قىلسۇنكىم بۇدۇر ئەبۇلبەشەر.
(تەگرى بارلىق پەرىشتىلەرگە ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشقا ئەمر قىلدى.)

چۇن مالائىككە بۇ ئەمر ئەتتى ئىلاھ،
قىلدىلەر ئادەم جانابىن سەجدە گاھ.
(خۇدا پەرىشتىلەرگە ئادەمنى ئۇلۇغلاپ ئۇنى سەجدىگاھ قىلىشقا پەرمان قىلدى.)

ئول نىچە مىڭ يىل ئىبادەت ئەيلىگەن،
ئەمر ئىلە تەقۋا ۋە تائەت ئەيلىگەن.
(نەچچە مىڭ يىل ئىبادەت قىلغان، تەقۋادارلىق ۋە ئىتائەتتە بولغان ئازازۇلنى،)

چۇن غۇرۇر ئەتتى ئىشىگە ئاشكار،
خەيل ئارا رەد قىلدى ئانى كىردىگار.
(ئۆزىنىڭ قىلغان ئىبادىتىگە مەغرۇرلانغانلىقى ئۈچۈن، تەگرى پەرىشتىلەر ئارىسىدىن قوغلاندى قىلدى.)

كۆكلىدىن ئالىپ ئىبادەت زەۋقىنى،
سالدىلەر بويىنغە لەئنەت تەۋقىنى.
(ئۇنىڭ كۆكلىدىن ئىبادەت قىزغىنلىقىنى ئېلىپ تاشلاپ، بويىنغا لەنەتنىڭ بويۇنچىـ غىنى سالدى.)

نەچچە مىڭ يىل بولدىكىم مەردۇد ئېرۇر،
نەچچە مىڭ يىللىق ئىشى نابۇد ئېرۇر.

(شۇندىن بۇيان قانچە مىڭ يىل بولدىكى، ئۇ قوغلاندىدۇر، ئۇنىڭ نەچچە مىڭ يىللىق ئىبادىتى نابۇت بولدى.)

ئاڭلاكىم بۇ يولدا قىلمايدۇر ئىلاھ،
ئۆزنى كۆرمەكلىكدىن ئارتۇقراق گۇناھ.
(چۈشەنگىنكى، خۇدانىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ئىبادىتىدىن مەغرۇرلىنىشتىن ئارتۇق گۇنا بولمايدۇ.)

ئۆزنى كۆرمەك تائەتىن كۆرمەكدۇرۇر،
قىلغانىن كۆڭلىگە كەلتۈرمەك دۇرۇر.
(ئۆزىنى بىلىش قىلغان ئىبادىتىنى كۆرۈش دىمەكتۇر. ئىنسان قىلغان ئەتكەنلىرى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ تۇرۇشى كېرەك.)

يەنە بىر قۇشنىڭ ھۇدھۇددىن سوئالى

(يەنە بىر قۇشنىڭ ھۆپۈپتىن سوئالى)

يەنە بىر سايىل دىدىكى سەرفەراز،
كىمكى بولسا ھەق يولىندا سەرفەراز.
(يەنە بىر قۇش ئېيتتىكى: ئەي ئالى مەرتىۋىلىك، كىمكى خۇدا يولىدا مەرتىۋە تاپسا،)

نەفئى ئانىڭ نى ئىكەن ئىزھار قىل،
چۈن ماڭا مۇبھەم ئېرۇر شەرھ ئەيلەگىل.
(ئۇنىڭ كۆرىدىغان پايدىسى نىمە بولىدۇ؟ بۇنى ماڭا ئېنىق چۈشەندۈرۈپ بەرسەڭ!)

كىم بۇ يولدا مەن ئېرۇرمەن پاكباز،
بارىن ئويناپ مەن تۆكۈپ ئەجزۇ نىياز.
(مەن بۇ يولدا پاك سەنئەتكارمەن، بىلگەنلىرىمنى ئاجىزلىق بىلەن ئويناپ كېلىۋاتىمەن.)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى

(ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى)

دىدى ھۇدھۇدكىم بۇ ئىش دىشۋار دۇرۇر،
سەھل ئېيتەر تەڭرى ئاڭا كىم يار ئېرۇر.
(ھۆپۈپ ئېيتتى: بۇنى چۈشەندۈرمەك قىيىن، خۇدا مەددەت بەرسە ئوڭاي بولىدۇ.)

تاپسا بۇ دۆلەتنى ھەر ئالى نەھار،
مۇندىن ئارتۇق يوقدۇرۇر بۇ يولغا زار.
(كىمكى بۇ دۆلەتكە ئېرىشسە بۇ يولغا ئۇنىڭدىن ئارتۇق ئىنتىزار كىشى بولمايدۇ.)

يەئنى بۇ يول زاددۇر بىزارلىق،
زادۇ تۇشە قەيددىن ئازادلىق.
(بۇ يولنىڭ ئوزۇغى — ئوزۇقسىزلىق يول ئوزۇغى تەييارلىقلىرىنىڭ كىشىندىن ئازات بولۇشتۇر.)

لىك ئانىڭ شەرتى بۇدۇركىم راھرەۋ،
ھەرنىكىم بارۇ يوقىنى جەۋ - بەجەۋ.
(لېكىن ئۇنىڭ شەرتى شۇكى، بۇ يولدا ماڭغۇچىلار بار - يوقىنى.)

تائەتۇ زوھد، زىيانۇ سۇدنى،
ھەق يولىدا بۇد ئىلە نابۇدنى.
(ئىبادەتنى، پايدا - زىيىنىنى، ھەققە ئاتىغان بارىنى ۋە يوقىنى،)

جەم ئېتىپ سالغان نىياز ئوتىغا پاك،
كۆيدۇرۇپ كۈل ئەيلەپ ئانى زەۋقناك.
(— ئۇلارنىڭ ئاجىزلىقىنىڭ ئوتىدا كۆيدۇرۇپ كۈل قىلىپ،)

كۈلنى ساۋۇرغاي ھاۋاغە سەر بەسەر،
ئول سۇپەتكىم قالمىغاي ئاندىن ئەسەر.
(كۈلنى ھېچبىر ئەسەر قالمىغىچە ھاۋاغا سورسۇن.)

سوڭرە كۆڭلىگە سالىپ ئەفغان يېلى،
ئول چۇمەنغە ئەستۇرۇپ بوستان يېلى.
(ئاندىن كۆڭلىگە نالە - زار شامىلىنى سېلىپ، ئۇ چىمەنگە بوستاننىڭ **شامىلىنى** يەتكۈزۈپ؛)

قىلغانىن مۇتلەق چىقارغاي كۆڭلىدىن،
ھەرنە قىلمىش ئېردى بارغاي كۆڭلىدىن.
(قىلغان - ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى كۆڭلىدىن چىقىرىۋەتسۇن.)

چۇن ۋۇجۇدىن بۇ سۇفەت قىلدى ئەدەم،
سوڭرە يول ئەزمىغە ئۇرغاي قەدەم.
(ۋۇجۇدىنى مانا مۇشۇنداق يوق قىلغاندا، ئاندىن بۇ يولغا قەدەم قويغىلى بولىدۇ.)

ئول قەدەم بۇدۇركى يوقۇ بارنى،
ئۆرتەگەيكىم بار - يوق ئاسارنى.
(ئۇ قەدەم شۇ بولدۇكى: بار - يوقنىڭ ھەممىسى ئۆرتەپ تاشلىندۇ.)

بۇ قەدەم قويغاچ يىتەر مەتلۇبىغە،
ھىجر بارىپ قاۋۇشۇر مەھبۇبىغە.
(بۇ قەدەم قويغانلار تىلىگىگە يىتىپ، مەھبۇبى بىلەن قوشۇلىدۇ.)

ھىكايەتى ئىبراھىم ئەدھەم
(ئىبراھىم ئەدھەمنىڭ ھىكايىسى)

ئولكى بۇ يولدا ئىشى تەسلىم ئىدى،
ئىبنى ئەدھەم شاھ ئىبراھىم ئىدى.
(ئۇ پادىشا ئىبراھىمنىڭ ئوغلى ئىدى. ئۇنىڭ تۇتقان يولى ئۆزىنى تەگرىگە تاپشۇرماق بولغان ئىدى.)

ھەق يولىندا مۇرشىدى دىن ئىردى ئول،
پاكبازۇ پاك ئايىن ئىردى ئول.
(ئەدھەم ھەق يولىنى چىڭ تۇتقان پاك ۋۇجۇدلۇق كىشى ئىدى.)

كىم بۇ يولدا مۇلك تەختۇ كىشۇەردىن،
ئويىنادى تاشلاپ باشىدىن ئەفسەردىن.
(ئۇ بۇ يولدا دۆلەت، مال - مۈلۈك ۋە تاجۇ - تەختىنى تاشلاپ،)

ژەندە كەيدى كۆرگۈزۈپ يۈزمىڭ نىياز،
يولغا چۈشتى شاھ رىندى پاكباز.
(گادايلىق جەندىسىنى كىيىپ سەپەرگە چىقتى.)

بەلخدىن ئەزمى نىشاپۇر ئەيلىدى،
ئانى ۋەيران، مۇنى مەئمۇر ئەيلىدى.
(بەلخنىڭ پادىشالىغىنى تاشلاپ، نىشاپۇرنى ماكان قىلدى.)

بۇ ماكان بولدى چۇ ئول گۆھەرغە كان،
يەتتە يىل بىر تاغ ئارا قىلدى ماكان.
(نىشاپۇر ئۇ گۆھەرگە كان بولدى، ئۇ بىر غارنىڭ ئىچىدە يەتتە يىل ئۆمۈر ئۆتكۈزدى.)

ئاندا سۇلتان «سائىمۇررھر» ئېردى كۈن،
ئول سۈپەتكىم «قائىمۇللەيل» ئېردى تۈن.
(ئۇ، غار ئىچىدە كۈندۈزى روزا تۇتۇپ، كېچىسى ئۆرە تۇرۇپ ئىبادەت قىلدى.)

جەم ئېتىپ ۋادىدا كۈندۈز خەسۇ خار،
بىر قوچاق باغلار ئىدى مەردانە ۋار.
(ئۇ كۈندۈزى ۋادىدىن ئوتـۇن ـ چاۋا يىغىـپ، يىققانلىرىنى بىر قۇچاق قىلىـپ باغلايتتى.)

ئەكىلىگە باغلاپ بارىپ بازارىغە،
ساتار ئېردى شام ئۇچۇن ئىپتارىغە.
(ئوتۇننى يۈدۈپ بازارغا ئاپىرىپ كەچكى ئىپتارلىقى ئۇچۇن ساتاتتى.)

بەس رىيازەتدىن ھىلال ئولمىش ئىدى،
جىسمى ئول يەكلىقكى نال ئولمىش ئىدى.
(بۇ خىل مۇشەققەتلىك ئەمگەكتىن ئۇنىڭ قەددى ھىلال ئايدەك ئېگىلىپ، ئۆزى قو-مۇشتەك ئورۇقلاپ كەتكەن ئىدى.)

بىركۈن ئەكىندە ئوتۇن جىسمىدا رەنج،
شەھەرغە بارۇر ئىدى ئول كان گەنج.
(بىر كۈنى ئۇ ئىلك مۇشەققەت بىلەن ئوتۇننى يۈدۈپ، شەھەرگە كېتىۋاتاتتى.)

تۇتتىلار بۇ يولنى ئەقتابى زامان،
قىلغانى ئانىڭ سۇلۇكىن ئىمتىھان.
(زامانەنىڭ بىر ئۇلۇغى سىناپ بېقىش مەقسىدىدە ئۇنىڭ يولنى توستى.)

ئۇردى بىر يۇمرۇق بىرى بوينىغە رىست،
دىدى، ئول پەقرى پانا يولىدا ھىست.
(ئۇنىڭ بىر ئادەمى بوينىغا بىر مۇشت ئۇرۇپ، ئۇنى دەرۋىشلىك يولىغا تاشلا! دىدى.)

كىم ئانىكىم سەن تىلەرسەن قالدى ئول،
بەلخدىن مەن بۇ تەرەپ تۇتقاندا يول.
(ئەدھەم: سەن تەلەپ قىلغان نەرسە مەن بۇ تەرەپكە يولغا چىققاندا بەلخدە قېپ-قالغان --- دىدى.)

دىدىلەركىم ناتامام ئېرمىش ھۇنۇز،
بۇ ئوتۇن ئاستىدا خام ئېرمىش ھۇنۇز.
(ئۇنىڭ ئالدىنى توسقانلار: بۇ تېخى كامالەتكە يەتمەپتۇ، ئوتۇن ئاستىدىكى بۇ بەندە تېخى خام ئىكەن.)

بەلكى ئانىڭ چىقمايدۇر ئېرمىش ياددىن،
كىم باش ئۇردى خاتىرى ناشاددىن.
(بەلكى تېخى بۇنىڭ ياددىن چىقماپتۇ، پەرىشان خاتىرىسى يەنىلا ئۇنى ئەسلەۋاتىدۇ،)

نەچچە يىل چەكسە بۇ يەكلىغ رەنج ـ دەرد،
مۇلكىنىڭ ياددىن ئولغاي كۆڭلى فەرد.
(بۇ يەنە نەچچە يىل مۇشۇنداق جاپا چەكسە، ئاندىن يۇرت يادى كۆڭلىدىن ئايرىلىدىغان ئوخشايدۇ، ـــ دېيىشتى.)

يىل ئۆتۈپ يانە ئول ئىكى ـ ئۈچ ھەددى،
تاپىدىلاركىم بارۇر ئېردى ئول نەھىي.
(يىللار ئۆتتى. ھالقى كىشىلەر ئاجىزلىشىپ كەتكەن ئەدھەمگە يەنە يولدا ئۇچرىشىپ قالدى.)

يانا بىر مۇش ئىمتىھانغا ئۇردىلەر،
ئازمۇن شەرتىن بىجا كەلتۈردىلەر.
(ئۇلار سىناش مەقسىدىدە ئۇنىڭ بويىنغا يەنە بىر مۇشت ئۇردى.)

چىقمىدى بۇ قاتلا سۇلتاندىن نەفەس،
مۇمتە ھىملەر بولدىلەر فەريادەرەس.
(بۇ قېتىم سۇلتاندىن ھىچقانداق ئۈن چىقمىدى، ئۇنى سىنىغۇچىلار پەريات كۆتىرىشتى.)

دىدىلەر تاپىپ ئول ئائىن بىرلە كام،
كىم سۇلۇك ئىچرە ئىشى بولمىش تامام.
(ئۇلار: ئەدھەم رىيازەت بىلەن مەقسىدىنى تاپتى، ئۇنىڭ ئىشى كامالەتكە يەتتى، ـــ دېيىشتى.)

شۈكرىلەر بۇ ئىشدە ئىفشا ئەتدىلەر،
ئۆزنى سۇلتانغە پەيدار ئەتدىلەر.
(ئۇلار، شۈكرى قىلىشىپ ئۆزلىرىنى سۇلتان ئالدىدا ئاشكارا قىلىشتى.)

بىر ـ بىرىگە ھەمدەمۇ دەمساز بولۇپ،
كەئبە ئەزمى قىلدىلەر ھەمراز بولۇپ.

AltunOq

(ئۇلار بىر ـ بىرىگە ھەممەپەس ۋە سىرداش بولۇشۇپ كەئىبگە سەپەر قىلىشتى.)

شەھىنە ئاندىن سوگرە يەتتى شاھلىق،
راھرەۋلەر يەتكۈزۈپ ئاگاھلىق.
(يول ھەمرالىرىنىڭ يۇقۇرقىدەك ئاگاھلاندۇرۇشلىرى بىلەن، ئـەدھەم ھەقىقى شاھلىققا ئېرىشتى.)

غەير يادى كۆڭلىدە تاپار ئىدى،
پەردە يەڭلىغ مانىئى ئەسرار ئىدى.
(ئۇ غەيرىنىڭ خىيالىدا بولۇپ قالسا، سىرلار پەردىسى ئۇ خىيالنى توسۇۋالاتتى.)

كۆڭلىدىن «بىلكۇل» چۇ زائىل بولدى ئول،
پەردە قوپقاچ پىشگەھگە تاپتى يول.
(ئۇ ھەق يولدا ھەممىدىن ۋاز كەچكەندىن كېيىن، پەردە كۆتىرىلىپ ئۇنىڭ ئالدىدا يول ئېچىلدى.)

بۇ پاناغا كىمكى تاپتى دەست رەس،
ئانى دەرلەر پاكباز ئەي بۇلھەۋەس.
(ئەي ھەۋەس قىلغۇچى! كىمكى دۇنيانىڭ لەززەتلىرىدىن قول ئۈزەلىسە، ئۇنداق كىشىنى پاك ئىنسان، دەيمىز.)

يەنە بىر قۇشنىڭ ھۇدھۇددىن سوئالى
(يەنە بىر قۇشنىڭ ھۆپۈپتىن سوئالى)

يەنە بىر سايىل دىدى ئەي ھۇشمەند،
مەندە باردۇر ھىممەتى بىھەد بەلەند.
(يەنە بىر قۇش ئېيتتى: ئەي دانا، مەندە يۈكسەك ھىممەت بار.)

گەر بۈيۈك ھىممەتىنىڭ ئەلگە نەفئى بار،
ماڭا نەفئى ئولماق كېرەكدۇر ئاشكار.
(بۇ ھىممىتىمدىن ئەلگە نەپ تەگسە، تۇرغان گەپ، ئۆزەمگىمۇ نەپ تېگىدۇ.)

مەن زەئىف ۋە ھىممەتىم ئەسرۇ قەۋى،
سۆز بۇ مەئنىدە نە، ئەستۇر مەئنىۋى.
(ئۆزەم ئاجىز مەنۇ، لېكىن ھىممىتىم ناھايىتى كۈچلۈك. بۇنى مەنىۋى جەھەتتە نىمە دەپ ئاتايدۇ؟)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھۆپۆپنىڭ جاۋاۋى)

دىدى ھۇدھۇدكىم بۇ دەئۋاڭ بولسا خوب،
تاپقۇڭ ئاندىن ئۇشبۇ يولدا نەفئ كۆب.
(ھۆپۆپ ئېيتتىكى: ئەگەر بۇ داۋايىڭ راست بولسا، سەن بۇ يولدا ناھايىتى كۆپ نەپ-
كە ئېرىشىسەن.)

پەست ئەلنىڭ گەر بۆيۈكدۇر ھىممىتى،
بار ئانىڭ خوردىدا ئىززۇ رىفئەتى.
(ئەگەر ئاجىز خەلقنىڭ ھىممىتى يۇقۇرى بولسا، ئۇنىڭ ئىززەت - مەرتىۋىسىمۇ شۇنىڭغا
يارىشا بولىدۇ.)

گۆھەر ئولدى ھىممەت ۋە ئادەم سەدەف،
بۇ سەدەفغە ئول گۆھەردۇر بۇ شەرەف.
(ئادەم سەدەپ بولسا، ھىممەت سەدەپتىكى گۆھەردۇر. گۆھەر سەدەپكە شەرەپ
كەلتۈرىدۇ.)

ھىممەت ئولسا مەسنەدى جاھ ئولماسۇن،
مۈلك - مال ئانچە دىلخۋاھ ئولماسۇن.
(كىشى ھىممەتلىك بولسا، ئۇ مەنسەپكە ۋە مال - مۈلۈككە ئانچە بېرىلىپ كەتمىسىمۇ
بولىدۇ.)

كىم قويۇبدۇر نەقددىن پىرايەسى،
بىلكى ھىممەت بەس دۇرۇر سەرمايەسى.
(چۈنكى ھىممەت ئۇنىڭ سەرمايىسى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ.)

كىمسەگە ھىچ ئىشغە گەر يەتمەس ئىلىك،
باك يوق گەر ھىممىتى بولسا بىيىك.
(بىر كىشىنىڭ ھېچقانداق ئىشقا قولى يەتمىسىمۇ، ئۇنىڭ ھىممىتى ئۈستۈن بولسا
بولغىنى.)

ئېرگە ھىممەتدىن ئېرۇر يۈز ئېتىبار،
جاھ، مۈلك، گەنجنىڭ نى ئېتىبار.
(ئەر ھىممەت بىلەن ئېتىۋار تاپىدۇ، شۇنداق ئىكەن ئۇنىڭ ئالدىدا مەنسەپ ۋە مال -
مۈلۈكنىڭ قانچىلىك ئېتىۋارى بولاتتى؟)

مال ئۈلۈپ گەر يوق كىشىنىڭ ھىممىتى،
ئەھلى مەئنى ئالىدا يوق ئىززىتى.
(كىشىنىڭ مال - مۈلكلا بولۇپ ھىممىتى بولمىسا، ئۇنداقلارنىڭ بىلىملىك كىشىلەر ئالـ
دىدا ئىززىتى بولمايدۇ.)

كىمكى بولغاي ھىممەتى ئالى ئاڭا،
بەر بېرۇر بۇ ھىممەت ئىقبالى ئاڭا.
(كىشىدە ئالى ھىممەت بولسا، مۇنداق ھىممەت ئۇنىڭغا بەخت - ئىستىقبالنىڭ مۇيەسسىنى
بېرىدۇ.)

شەھنە ھىممەت پەست ئەگەر بەردى خۇدا،
خۇشراق ئاندىن ھىممىتى ئالى گادا.
(پادىشاغا خۇدا ھىممەتنى كەمرەك بەرگەن بولسا، ئۇنداق پادىشادىن ھىممىتى يۇقۇرى
گاداي ياخشىراق بولىدۇ.)

پادىشاھكىم بولسا ھىممەت ئىچرە پەست،
كەلدى ھىممەتلىك گادادىن نىر دەست.
(ھىممەتسىز پادىشا، ھىممەتلىك گادايىنىڭ ئىلكىگە چۈشۈپ قالىدۇ.)

ئادەمنىڭ زىبى ھىممەتدىن دۇرۇر،
نەفسىنىڭ تەئدىبى ھىممەتدىن دۇرۇر.
(ئادەمنىڭ گۈزەللىگى، ئۇنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقمۇ ھىممەتتىن بولىدۇ.)

پەست ھىممەت گەر تاپار بەختى بەلەند،
مۇدبىرى كۆھدەك ئېرمەس ئەرجۇمەند.
(ھىممەتسىز ئادەم يۈكسەك بەختكە ئېرىشكەن تەقدىردەمۇ ئۇنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتى
ھىممەتلىك سەھرالىقچا يەتمەيدۇ.)

مىڭ ئەدەد قوي بىرلە مۇزدۇرى چوپان،
مۇزد ئېلىپ قويلارغا بولمىش پاسبان.
(بىر يالـلانما پادىچى مىڭ تۇياق قوينى بېقىپ مۇھاپىزەت قىلىدۇ ۋە بۇنىڭ ئۈچـۈن
ئىش ھەققى ئالىدۇ.)

چۈن بۆرىدىن قويغا يەتسە تەمتەراق،
ئول چوپاندىن ئاندا بىر ئىت ياخشىراق.
(ئەگەر قويلارغا بۆرىدىن زىيان يەتسە، پادىچىدىن ئىت ياخشىراق بولىدۇ.)

ئۇلكى گەنجى بار، يوق ھىممەت ئاڭا،
بۇ چوپانۇ قويغەدۇر نىسبەت ئاڭا.
(غەزىنىسى بولۇپ ھىممىتى بولمىغان ئادەمنى خۇددى شۇ قويلار بىلەن پادىچىغا نىسبەت قىلسا بولىدۇ.)

گەنجغە ئول بىر نەگەھبان پىش ئەمەس،
ئۇيلەكىم ئول قويغە چوپان پىش ئەمەس.
(غەزىنىسى بولۇپ ھىممىتى بولمىغان ئادەم بىلەن، پادىچى تۇرۇپ قويىنى ساقلىيالمىغان ئادەم ئوخشاش بولىدۇ.)

رىند ساھىب ھىممەت ئاندا چۇن يېتەر،
ئول سۇرۇكنى بىر گاداغە بەزل ئېتەر.
(ھىممىتى يۇقۇرى كەمبەغەل ئۆزىنىڭ مال پادىسىنى توغرا كەلسە بىر قەلەندەرگە سەدىقىمۇ قىلىۋېتەلەيدۇ.)

رىندغە ھىممەت بىلە بولسە كەرەم،
نەقد ئەنجۇمدۇر ئاڭا خەرجۇ دەرەم.
(ھىممەتلىك ۋە سېخى كەمبەغەلگە خەجلەي دىسە يۇلتۇزمۇ پۇل بولىدۇ.)

ھىكايەت ـ تەمسىل

بۇيلە سۆز مەنقۇل ئېرۇر ئەخبار ئارا،
ھىممەت ئەھلى ھالىدىن ئاسار ئارا.
(ھىممەتلىك ئادەملەر توغرىسىدا مۇنداق سۆز ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا تارقىلىپ كەلمەكتە:)

كىم قىيامەتكىم ئېرۇر «يەۋمەننۇشۇر»،
ئاندا ھەركىم قەبرىدىن ئەيلەپ زۇھۇر.
(قىيامەت كۈنى ئۆلۈكلەر تىرىلىپ گۆرلىرىدىن تۇرىدۇ.)

زاھىدۇ پاسىق، گادايۇ مۇھتەشەم،
ئەرسەئى مەھشەر ئارا قويغاي قەدەم.
(تەقۋادار، گۇناھكارلار، گادايلار، بايلار ۋە شاھلار مەھشەرگاھ مەيدانىغا كېلىدۇ.)

شەيخ جام ئول مۇرشىدى ئالى ماقام،
زەندە فىل مەستدەك ئەيلەپ خىرام.

(ئالى مەرتىۋىلىك شەيىخ ئەھمەد جامى مەس پىلدەك مېڭىپ،)

دەۋزەخ ئەھلى سارى چۈن قىلغاي گۈزەر،
سالىبان غەيرەت كۆزى بىرلە نەزەر.
(دوزاق ئەھلى تەرەپكە ئۆتۈپ، ئۇلارغا غەيرەت كۆزى بىلەن قارايدۇ.)

كۆرگەچ ئاندا ئەلگە گۈنەگۈن ئەزاپ،
ھىممەتى بەھرىغە تۈشتى ئىزتىراپ.
(دوزاختا ئەلنىڭ تارتىۋاتقان خىلمۇ-خىل ئازاپلىرىنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ھىممەت دېڭىزىدا دولقۇن كۆتىرىلىدۇ.)

تەڭرىگە ئىزھار مۇناجات ئەيلەگەي،
بۇيلە ئايىنى مۇناجات ئەيلەگەي.
(ئۇ تەڭرىگە مۇنداق دەپ مۇناجات قىلىدۇ:)

كىم ئىلاھى ئەھلى دەۋزەخنى تامام،
ھەرنە بولغاي شەيخ-شابۇ، خاس، ئام.
(ئەي ئىلاھىم، دوزاختىكى قېرى-ياشنىڭ، خاس ۋە ئاۋامنىڭ،)

بارچەنىڭ قىلغان گۇناھىن ئەفۋەقىل،
يارلىقاپ لۇتپ ئەيلەپ ئازاد ئەيلەگىل.
(ھەممىسىنىڭ گۇناھىنى كەچۈرگىن، پەرمان قىلىپ ئۇلارنى دوزاختىن ئازات قىلغىن!)

ساڭا بۇ لۇتپۇ كەرەم ئاسان ئېرۇر،
بۇ ئۇلۇس بارۇ يوقى ئاسان ئېرۇر.
(بۇ رەھىم-شەپقەتنى قىلماق سەن ئۈچۈن ئاسان، بۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئاسانلىق بەرگىن!)

گەرمۇڭا رازى ئىمەسسەن بەرماڭا،
ئۇيلە جىسمى كىم تولمۇغ بولغاي تولا.
(ئەي خۇدا، بۇنىڭغا رازى بولمىساڭ، ماڭا دوزاخ تولۇپ-تاشقىدەك جىسىم ئاتا قىل.)

گەر ساڭا بولسا ئازاپ ئېتمەك غەرەز،
مەن بولاي بۇ ناتاۋانلارغا ئىۋەز.

(ئەگەر سېنىڭ غەرىزىڭ ئازاپ سالماق بولىدىغان بولسا، بۇ بىچارىلەرنىڭ ئورنىغا مېنى ئازاپلىغىن.)

رىند ئالى ھىممىتى ئالى جاناپ،
چۈن شافائەتتە بۇ نەۋئ ئېتكەي خىتاپ.
(بۇنداق سۆزنى پەقەت ئالى ھىممەتلىك، ئالى جاناپ ئادەملەرلا قىلالايدۇ.)

بۇ سۆپەتكىم زاھىر ئەتكەي كۆششى،
ئاڭا لايىق ھەقدىن ئولغاي بەخششى.
(بۇ سۈپەتنى تىرىشىپ ئايان قىلغان كىشى ھەقتىن ئۆزىگە يارىشا ياخشىلىققا ئېرىشەلەيدۇ.)

چۈن ھۇمايى ھىممىتى ئاچقاي قانات،
يۈز تۈمەنىڭ خەلق تاپقايلار نىجات.
(دۆلەت قۇشىنىڭ ھىممىتى قانات ئاچسا، تۈمەنمىڭلاپ خەلق ئازاپتىن قۇتۇلىدۇ.)

يە نە بىر قۇشنىڭ ھۇدھۇددىن سوئالى
(يەنە بىر قۇشنىڭ ھۆپۈپتىن سوئالى)

يەنە بىر سايىل دىدىكى پاك سەير،
كىمسەدە ئىنساپ بولغاي، بارمۇ خەير.
(يەنە بىر قۇش ئېيتتىكى: ئەي پاك ئەخلاقلىق زات، كىشىدە ئىنساپ بولسا ياخشىلىققا ئېگە بولالامدۇ؟)

ھەق ماڭا ئىنساپ قىسمەت ئەيلەمىش،
قۇۋۋەت جانىم بۇيلە نىئمەت ئەيلەمىش.
(خۇدا ماڭا ئىنساپنى قىسمەت قىلىپتۇ، نىمەتنى جېنىمغا ئوزۇق قىلىپتۇ.)

بۇ سۈپەتكە ئولكى بولسا نىسبىتى،
بارمۇ ئول ھەزرەتتە ئانىڭ قۇربىتى.
(بۇ سۈپەتكە ئىگە بولغان كىشى تەڭرىنىڭ دەرگاھىغا يېقىن بولالامدۇ؟)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى)

دىدى ھۇدھۇدكىم بۇ نەقلدۇر ھەسەن،
بارچە خەلق ئالىندا مۇستەھسەن بۇ فەن.

(ھۆپۆپ ئېيتتىكى: ناھايىتى گۈزەل مۇنداق بىر رىۋايەت بار، ئۇنى ھەممە خەلق بىلىدۇ.)

ئارىغە ياخشى كۆپ ئەۋساف ئېرۇر،
لىك ئۇلارنىڭ ئەرشرەبى ئىنساف ئېرۇر.
(ئادەملەردە نۇرغۇن ياخشى سۈپەتلەر بار، ئۇ سۈپەتلەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغى ئىنساپتۇر.)

كىمگە كىم ئىنساپ يوق ئىنسان ئەمەس،
بۇنسىز ئەتۋاردا جوزنۇقسان ئەمەس.
(ئىنساپسىز ئادەم ئىنسان ھېساپلانمايدۇ. ئۇنداق ئادەم نۇقساندىن خالى بولالمايدۇ.)

بۇ سۈپەت كەلدى ئېرەنلەرنىڭ ئىشى،
بۇيلە دۆلەتغە يېتىشمەس ھەر كىشى.
(بۇ خىل سۈپەت ئەركەك ئادەمنىڭ ئىشى. مۇنداق دۆلەتكە ھەممىلا ئادەم ئېرىشەلمەيدۇ.)

ئادەم ئېرمەس ئولكى نائىنساپ ئېرۇر،
ئادەم ئىنساپ ئىستەمەس ئەمما بېرۇر.
(نا ئىنساپ كىشى ئادەم ئەمەس، ئادەمگە ئىنساپنى خۇدا بېرىدۇ.)

ئىستەمەسلەر ئەلدىن ئىنساپ ئەھلى ھەق،
كىم ئۇلەرگە كەلدى مۇنسىپلىق سەبەق.
(ھەقىقەت ئەھلى ئەلدىن ئىنساپ ئىزلىمەيدۇ، چۈنكى ئۇلار ئىنساپنى بىلىم دەپ بىلىدۇ.)

بەرمەي ئىنساپ ئولكى ئىنساپ ئىستەدى،
ئۆزنى نائىنساپ مۇتلەق ئەيلەدى.
(ئۆزى ئىنساپسىز تۇرۇقلۇق، باشقىلاردىن ئىنساپ ئىزلىگەن ئادەم مۇتلەق نائىنساپ ئادەمدۇر.)

ھىكايىتى خوجە پەرسا رەھمەتۇللا ئەلەيھى
(خوجا پەرسا ھىكايىتى)

خۋاجەئى دىن پەرۋەر ئالى نەسەب،
كىم ئاتىغە پەرسا ئېردى لەقەب.
(ئالى نەسەپلىك، دىندار بىر زات بار ئىدى. ئۇنى «خوجا پەرسا» دەپ ئاتايتتى.)

مەككە سەيرىن ئالدە جەزم ئەيلەدى،
كەئبەئى ئىسلامغە ئەزم ئەيلەدى.
(ئۇ مەككىگە بېرىشنى نىيەت قىلىپ، ئەھلى ئىسلامنىڭ كەئبىسى — بەيتۇللاغا قاراپ يولغا چىقتى.)

خۋاجە ئەبۇ نەسىر ئېردى خىزمەتكار ئاڭا،
خادىمۇ پەرزەند، خاسۇ يار ئاڭا.
(خىزمەتكار خوجا ئەبۇ نەسىر ئۇنىڭ ھەم خىزمەتكارى، ھەم پەرزەندى بولۇپ، يولدا ئۇنىڭغا ھەمرا بولدى.)

چۈن مۇشەررەف بولدىلەر مەقسۇدىغە،
شۈكر زاھىر ئەيلەبان مەئبۇدىغە.
(خۇجا پەرسا كەئبىگە بېرىش مەقسىدىگە يەتتى. ئۇ خۇداغا شۈكرى ئىزھار قىلىپ،)

قىلدىلەر ھەرنىكى پەرز ئېردى ئادا،
خەلق ھەججىن مەقبۇل ئەيلەرگە دۇئا.
(خەلقنىڭ ھەج زىيارىتىنى تەڭرىنىڭ قوبۇل قىلىشى ئۇچۈن ھەممە پەرزلەرنى ئادا قىلدى.)

كىم قوبۇل ئەيلەپ ھەق ئېتكاي ئىلتىپات،
خۋاجەنى مەجمۇئ كۆردىلەر ياراق.
(ھەممە ھاجىلار خوجىنى دۇئاغا يارامىلىق كىشى، ئۇنىڭ دۇئاسىنى خۇدا قوبۇل قىلدۇ،)

ئالتى يۈزمىڭ رەھ نەۋەررى مەقشۇناس،
خۋاجەغە كۆرگۈزدىلەر بۇ ئىلتىماس.
(ھەقنى تونۇغان، يىراق مۇساپىلەردىن كەلگەن ئالتە يۈز مىڭ ھاجى، خوجا پەرساغا ئىلتىماس قىلىشتى.)

ساھىبى قۇد نىسبى فەسلۇلخىتاپ،
ئول جامائەتغە دىدى مۇنداغ جاۋاپ.
(سائادەت ئىگىسى، ھەقىقەتچىل خۇجا پەرسا جامائەتكە مۇنداق جاۋاپ بەردى:)

كىم ماڭا بۇ ئىشقا تارتىپسىز رەقەم،
مەن خۇد ئاندىن تاشقارى قويمان قەدەم.
(سىلەر مېنى لايىق كۆرۈپسىلەر، مەنمۇ سىلەر لايىق كۆرگەن ئىشتىن باشقىغا قەدەم باسمايمەن.)

گەر مۇڭا بائىس دۇرۇر پەزلۇ كامال،
ئالەمى ئىنساپ ئارا بى قىلۇ قال.
(ئەگەر دۇئا قىلىشقا پەزىلەت ۋە كامال سەۋەپ بولىدىغان بولسا، ئىنساپ ئالەمدە سۆزيوقكى.)

مەندىن ئەنسەبدۇر بۇ ئىش بۇ نەسرغە،
كىم دۇئا قىلغاي بۇ ئەھلى ئەسرغە.
(بۇ ئىشتا ئەبۇ نەسر مەندىنمۇ يارامىلىقتۇر، زامان ئەھلى ئۈچۈن ئۇ دۇئا قىلسۇن.)

چۈن بۇ يەڭلىغ ئانى تەئرىپ ئەيلەدى،
ئەل دۇئاسىن ئاڭا تەكلىپ ئەيلەدى.
(خۇجا پەرسا ئەبۇ نەسرنىڭ تەرىپىنى قىلىپ خەلق ئۈچۈن دۇئا قىلىشنى ئەبۇ نەسرگە تەكلىپ قىلدى.)

خۋاجەنىڭ ئىنساپتىن ئول ئىھسان بىلە،
ئەل قوبۇل ئەيلەپ سەراسەر جان بىلە.
(خۇجا پەرسانىڭ ئىنساپ ۋە ياخشىلىغىنى خەلق چىن كۆڭلىدىن قوبۇل قىلدى.)

خۋاجە ئەبۇ نەسر ئەتتى مىنبەرنى ماكان،
ئەل دۇئاسىن ئەيلەبان ۋىردى زەبان.
(خۇجا ئەبۇ نەسر مۇنبەردىن جاي ئېلىپ، ئەل ئۈچۈن دۇئا قىلىشقا تۇتۇش قىلدى.)

تەڭرى ئالىندا مۇناجات ئەيلەدى،
خەلق ئۈچۈن ئىزھار ھاجەت ئەيلەدى.
(خۇدانىڭ ئالدىدا مۇناجات قىلىپ، خەلقنىڭ ھاجىتىنى ئىزھار قىلدى.)

خۋاجە مۇنبەرنىڭ تۈبىن ئەيلەپ مەقام،
سىدىق ئىلە «ئامىن» دەر ئېردى ۋەسسەلام.
(خۇجا پەرسا بولسا مۇنبەرنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇپ، سادىق نىيەت بىلەن دۇئا قىلىپ «ئامىن» دەيتتى.)

يەتكەچ ئاخىرغە دۇئا بىرلە سوئال،
دىدى سايىلكى ئىلاھى زۇلجالال.
(خۇجا ئەبۇ نەسر دۇئانىڭ ئاخىرىدا: ئەي ئۇلۇغلۇق ئىگىسى بولغان خۇدا،)

كۆرمەسەڭ لايىق دۇئا ئايىننى،
قىلماغىل زايە ئانىڭ ئامىننى
(مېنىڭ دۇئايىمنى لايىق كۆرمىسەڭمۇ، لېكىن خۇجا پەرسانىڭ «ئامىن» دىگەن تىلىگىنى زايە قىلمىغايسەن! — دىدى.)

ئالتى يۈزمىڭ خەلق چۈن بولدى نەقىر،
زار يىغلاپ ھەم سەغىرۇ، ھەم كەبىر.
(ئالتە يۈزمىڭ ھاجى بۇنى ئاڭلاپ، پەريات چېكىپ، زار يىغلاشتى.)

ئاپىرىنلەر دەپ ئۇلار ئەۋسافىغا،
ھەم ئاتا ۋە ھەم ئوغۇل ئىنسافىغە.
(ئۇلار ئاتا بىلەن ئوغۇلنىڭ ئىنساۋىغا ئاپىرىن ئوقۇشتى.)

مۇندىن ئەھسەن كىمگە يوقدۇر بۇ سۈفەت،
ئاڭلاماس ئانى جۈزئەھلى مەئرىفەت.
(كىشى ئۈچۈن بۇنىڭدىن ياخشىراق سۈپەت بولمايدۇ، مەرىپەت ئەھلىدىن باشقا ئادەم ئۇنى چۈشىنەلمەيدۇ.)

يەنە بىر قۇشنىڭ ھۇدھۇددىن سوئالى
(يەنە بىر قۇشنىڭ ھۆپۈپتىن سوئالى)

يەنە بىر سايىل دىدىكىم خەيل ئارا،
بەندەغە گۇستاخلىق بارمۇ راۋا.
(قۇشلار توپىنىڭ ئىچىدىن يەنە بىر قۇش ئېيتتى: بەندىگە ئەدەپسىزلىك قىلىش راۋا بولامدۇ؟)

سىدرەغە كىم كەلدى ئالى شاھلىق،
گەرقۇشى قىلسا ئايان گۇستاخلىق.
(جەننەتتىكى «سىدرە» دەرىخىگە ئالى شاھلىق نېسىپ بولدى. ئەگەر بىر قۇش ئۇ سىدرەگە ئەدەپسىزلىك قىلسا،)

جۇرئەتى جەنبىدە بولغايمۇ ئىقاب،
يوقسا ئىستىغناغە بولغايمۇ ھىساب.
(بۇ جۇرئەتكە ھىساپ بولامدۇ ياكى ئۇنىڭدىن تاشقىرى دەپ قارىلامدۇ؟)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى)

دىدى ھۇدھۇدكىم بۇكىم قىلدىڭ سوئال،
بىل جاۋابىدە ئانىڭ سەن ئىككى ھال.
(ھۆپۈپ ئېيتتى: سەن بۇ ھەقتە سوراپ قالدىڭ، بۇنىڭدا ئىككى ھالەت بار.)

AltunOq

كىمسەكى گۇستاخ بولۇپ شاھ ئالدىدا،
پاكراق مەخسۇس دەرگاھ ئالدىدا.
(كىمكى شاھنىڭ ئالدىدا بىئەدەپلىك قىلغان بولسا، ئۇ پەقەت شاھ دەرگاھىدا تۇرىدىغان، پاك نىيەتلىك خاس كىشىلا بولۇشى مۇمكىن.)

ئۆزلۈكنىڭ قەيدىدىن بولغاي خالاس،
ئۆزگە ئول، يوق بىرلە قىلغاي ئىختىساس.
(ئۇ، ئادەتتە مەنمەنلىك بەنتىدىن قۇتۇلغان بولىدۇ، شۇڭا، شاھ ئۇنى يېقىن كۆرىدۇ.)

ھەر نەبۇدەر ئول دىگەندەكدۇر يەقىن،
بارلىق، يوقلۇق بولۇپ دەفنى ئورتادىن.
(ئۇ نىمنى دىسە، جەزمەن ئۇنىڭ دىگىنىدەك بولىدۇ. بارلىق بىلەن يوقلۇق ئوتتۇرىدىن كۆتىرىلىپ كېتىدۇ.)

مۇندا زاھىردە ئەگەر جۇرئەت دۇرۇر،
لىك مەئنى يولىدىن ۋەھدەت دۇرۇر.
(ئەمما بۇ كۆرۈنۈشتە، جۇرئەتتەك تۇرسىمۇ، ئەمما ئەمەلىيەتتە ئەقىلغا يېقىن ئىش ئەمەس.)

پاكراقتۇر ئىشق سەۋداسىدا پەست،
ئاشقۇ ئاشۇفتە ۋە مەجنۇن مەست.
(ئىشق مەجنۇنلۇغىدا يۈرگەن ئاشىقلار ئادەتتە پاك بولىدۇ.)

كىم مۇھەببەت قىلمىش ئولغاي ئانى زار،
بولغاي ئەيتۇر ھالىدا بى ئىختىيار.
(چۈنكى ئۇلارنى مۇھەببەت زار قىلغان بولۇپ، ئۇلار ئۇنىڭدىن باشقا نەرسىنى ئويلىمايدۇ.)

نى ئىناد ئولغاي، نى كىبر ئاندا ئىۋەر،
جۇز مۇھەببەتكىم ئاڭا يوقدۇر غەرەز.
(ئۇلاردا بويۇنتاۋلىق ۋە كىبىر بولمايدۇ، ئۇلاردا مۇھەببەتتىن باشقا ھىچقانداق غەرەز يوق.)

ئۇيلە ھەق مەشۇقى بولغاي مۇتلەق ئول،
كىم دىيالماغاي ھەدىسى جۇزھەق ئول.
(شۇلاردەك بولغانىدىلا ھەقنىڭ مەشۇقى بولالى بولىدۇ، ھەق سۆزىدىن باشقا سۆزنى دىمەيمىز.)

ھىكايەت

بار ئىدى دىۋانەئى ئالى سۈپات،
خەلق «مەجنۇنۇلھەق» ئېتىپ ئاڭا ئات.
(ئالى سۈپەت بىر دىۋانە بار ئىدى. خەلق ئۇنى «خۇدانىڭ مەھنۇنى» دەپ ئاتايتتى.)

چۈنكى ھەق يادى ئاڭا مەھبۇپ ئىدى،
تۈن - كۈن بۇ ياد ئىلە مەغلۇپ ئىدى.
(چۈنكى ئۇ كېچە - كۈندۈز خۇدانى ياد ئېتىشنى ياخشى كۆرەتتى.)

سۆز دىسە ھەقغە قىلۇر ئېردى خىتاپ،
ھەق تىلدىن ئوق بىرۇر ئېردى جاۋاپ.
(ئۇ سۆز قىلسىلا تەڭرىگە خىتاپ قىلاتتى، كىشىلەرگە دەل تەڭرى تىلدىن جاۋاپ بېرەتتى.)

بىر باھار ئەييام ئەزم ئەيلەپ سەپەر،
ئۆزگە بەيتۇللاھنى ئەيلەپ مەقدەر.
(بىر باھاردا ئۇ سەپەر قىلىپ، بەيتۇللاغا بارماقچى بولدى.)

چۈن رىيازەتدىن تىنى ئېردى نەھىف،
مىنمىش ئېردى مەركەبى ئول ھەم زەئىف.
(ئۇ جاپا - مۇشەققەتتىن ئاجىزلاپ كەتكەن ئىدى، مىنگەن ئۇلغىمۇ ئورۇق ۋە ئاجىز ئىدى.)

تۈن قاراڭغۇ بولدى ۋە تۇتتى ياغىن،
كۆردى مەجنۇن سەئب ئول يول بارماغىن.
(كەچ بولۇپ يامغۇر يېغىشقا باشلىدى. مەجنۇنغا يول مۈشكۈل بولۇپ قالدى.)

بىر بۇزۇق كۆردى ۋە ساكىن ئولدى ئول،
دىدى ئەي تەڭرىم ئېشەكدىن ۋاقىپ ئول.
(ئۇ بىر ۋەيرانىنى كۆرۈپ شۇ يەردە توختىدى ۋە: ئەي خۇدا، ئېشىگىمدىن خەۋەر ئالغىن! — دىدى.)

كىردى مەركەپنى قويۇپ ۋەيرانەغە،
ئۇيقۇ غالىپ بولدى ئول دىۋانەغە.
(مەجنۇن ئېشەكنى ۋەيرانىنىڭ سىرتىدا قويۇپ، ئۆزى ئۇ يەرگە كىردى، ئۇنى ئۇيقۇ باستى.)

ياتدى باش ئاستىغا قويۇپ بىر كېسەك،
ئول بۇزۇقدىن تاشقىرى قالدى ئېشەك.
(ئۇ بېشىغا بىر كېسەكنى قويۇپ ياتتى، ئېشىگى ۋەيرانىنىڭ تېشىدا قالدى.)

كۆزى بارغاچ ئۈيقۇغا ئەبرى باهار،
تىزلىك قىلدى ياغىنغە ئاشكار.
(كۆزى ئۈيقۇغا كېتىش بىلەن باهار بۇلۇتىدىن شاقىراپ يامغۇر يېغىشقا باشلىدى.)

تۆكتى ۋەيران ئىچرە هەر ياندىن سۇنى،
تەلبە باشىدىن ئۇچۇردى ئۈيقۇنى.
(ۋەيرانىدىن يامغۇر ئۆتۈپ، دىۋانىنىڭ ئۈيقۇسىنى قاچۇرۇۋەتتى.)

قوپتى ئولتۇردى تۇرغۇنچە ياغىن،
چۈن ياغىن تۇردى بىلىپ بارۇر چاغىن.
(ئۇ ئورنىدىن قوپۇپ يامغۇر توختىغىچە ئولتۇردى، ئۇنىڭ يولىغا چىقىش ۋاقتىنى بىلگەندەك يامغۇرمۇ توختىدى.)

چىقتى مەركەپنى قىلۇرغە تىز تەك،
يوق ئىدى ۋەيرانە تاشىدا ئېشەك.
(مەجنۇن ئېشەكنىڭ دېرىگىنى قىلىپ تاشقىرىغا چىقتى، ۋەيرانىنىڭ تېشىدا ئۇنىڭ ئېشىگى كۆرۈنمەيتتى.)

قويدى يۈز مەجنۇنغا بىهەد ئىزتىراپ،
تەڭرىگە قىلدى غەزەپ بىرلە خىتاپ.
(مەجنۇن بىئارام بولۇپ، خۇداغا ئاچچىق بىلەن خىتاپ قىلدى:)

كىم ساڭا مەركەبنى تاپشۇردۇم بۇ دەم،
ياخشى ئاسرادىڭ كەرەم قىلدىڭ كەرەم.
(ئېشىگىمنى ساڭا تاپشۇرغان ئىدىمغۇ، ماڭا قىلغان ساخاۋىتىڭ شۇ بولدىمۇ!)

ئەل سېنىڭ مېهمانلىغىڭغا بارمىسا،
مەركەبىن ۋادى سارى باشقارمىسا.
(مەن سېنىڭ مېهماندارچىلىغىڭغا بارمىغان بولسام، ئېشىگىمنى باياۋاندا قويمىغان بولاتتىم.)

بولماغاي ئېردى بۇ بىپەرۋالىغىڭ،
غەفلەت ئىچرە مەهزىستىغنالىغىڭ.
(ئۇ هالدا سېنىڭ بۇ بىپەرۋالىغىڭمۇ بولمايتتى.)

ئاسراماقدىن مەركەبىم ئار ئەيلەدىڭ،
تىيرە تۈندە نا پەدىدار ئەيلەدىڭ.
(سەن ئېشىگىمنى ئاسراشتىن نومۇس قىلىپ، قاراڭغۇ تۈندە ئۇنى يوقىتىپ قويدۇڭ!— دىدى.)

كوڭرانىپ ھەر يان ئۇرار ئىردى قەدەم،
غايىبدىن ئىستەرگە مەجنۇنى دەزەم.
(مەجنۇن بىسەرەمجان بولۇپ، يوقاتقان ئىشىگىنى ئىزلەپ ھەر تەرەپكە چاپتى.)

كىم چاقىلدى بىر ئەجەپ رەخشەندە بەرق،
ئەيلەدى ئالەمنى ئەنۋارىدا غەرق.
(ئاجايىپ بىر يورۇق چاقماق چېقىلىپ، ئالەمنى نۇرغا چۆمدۈرۈۋەتتى.)

مەركەبىن كۆردىكى ئوتلايدۇ يۈرۈپ،
خار-خەسغە ھەر تەرەپ ئاغزىن ئۇرۇپ.
(دىۋانە كۆردىكى، ئىشىگى ئوت-چۆپلەرنى يەپ ئوتلاپ يۈرۈپتۇ.)

كۆرگەچ ئانى تەلبە بولدى شادمان،
مىندى داغى يولغا چۈشتى ئول زامان.
(ئۇنى كۆرۈپ بۇ تەلۋە خوشال بولدى ۋە مىنىپ يولغا چۈشتى.)

توندلۇقلارنى باشىدىن تاشلادى،
لۇتپلەر بىرلە ناۋازىش باشلادى.
(دىۋانە ئاچچىغىنى كۆڭلىدىن چىقىرىپ تاشلاپ، خۇداغا رەھمەت ئېيتىشقا باشلىدى:)

كى مېنىڭ جىسمىم ئارا جانىم پىدا،
بەلكى يۈز جانىم ساڭا بولسۇن پىدا.
(جىسمىمدىكى جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن! يۈز جېنىم بولسىمۇ ساڭا پىدا قىلىمەن.)

گەرچە ئول دەم مەركەبىمغە باقمادىڭ،
غايىپ ئەيلەپ بوينىغە يىپ تاقمادىڭ.
(ئۇ چاغدا ئىشىگىمگە قارىماي، ئۇنى يوقىتىپ قويغاچقا،)

ماڭا يۈزلەندى ئەجەپ ئاشۇپتەلىق.
قەھرىدىن قىلدىم ساڭا ئالىپتەلىق.
(ماڭا ئاجايىپ بىر پەرىشانلىق يۈزلىنىپ، ئاچچىغىمدىن ساڭا قالايمىقان سۆزلەرنى قىلدىم.)

چۈن ئىشەكنى تابشۇرۇپ ئىردىم ساڭا،
ئانى تاپشۇرماق كېرەك ئىردى ماڭا.
(چۈنكى ئىشەكنى ساڭا تاپشۇرغان ئىدىم، ئۇنى ماڭا قايتۇرۇپ بېرىشىڭ كېرەك ئىدى.)

ئاسراماقدىن چۈنكى تەقسىر ئەيلەدىڭ،
توند كۆرگەچ مېنى تەدبىر ئەيلەدىڭ.
(ئېشەكنى ساقلىمىدىڭ، خاپا بولغانلىغىمنى كۆرۈپ ئاندىن چارىسىنى قىلدىڭ.)

چارە ئەيلەپ چاقماقىڭنى چاقىبان،
كۆز يورۇتۇپ مەشئەلىڭنى ياقىبان.
(چاقماق چاقتۇرۇپ، مەشئىلىڭنى يېقىپ، كۆز ئالدىمنى يورۇتۇپ،)

كۆزۈمگە ئانى نەمۇدار ئەيلەدىڭ،
دەر مەهەل بۇ لۇتپ ئىزهار ئەيلەدىڭ.
(ئېشىگىمنى كۆزۈمگە كۆرسىتىپ، ماڭا مەرهەمەت ئىزهار قىلدىڭ.)

توندلىقتا گەرچە مەن ئېردىم مۇهىق،
سەن هەم ئېرمەسسەن هەرىفى بەس مۇرىق.
(خاپا بولۇشقا مەن هەقلىق ئىدىم، ئەمما سەن مېنىڭ خاپا بولمايدىغان هەمسۆهبىتىم ئىدىڭ.)

كىم ۋەقتىدا ئەيلەبان زاهىر ماڭا،
غايىبىمنى ئەيلەدىڭ هازىر ماڭا.
(يوقالغان ئېشىگىمنى ماڭا ۋاقتىدا كۆرسىتىپ بەردىڭ.)

دىگەنىمنى بىمادار ئەتتىڭ مېنى،
قىلغانىمدىن شەرمسار ئەتتىڭ مېنى.
(دىگەن سۆزلىرىمگە مېنى ئۇيالدۇرۇپ قويدۇڭ.)

سەن نىكىم قىلدىڭ ئۇنۇتتۇم مەن تامام،
سەن هەم ئۆتكەننى ئۇنۇت لۇتپ ئىلە ئام.
(سېنىڭ قىلغىنىڭنى مەن تامامەن ئۇنتۇدۇم، ئەمدى سەنمۇ مەرهەمەت قىلىپ مەندىن ئۆتكەننى ئۇنتۇغىن.)

مەن ئۇنۇتتۇم ئەيلەبان زاهىر ۋىفاق،
سەن داغى كۆڭلۈڭنى مەندىن ئەيلەساق.
(مەن قىلغىنىڭنى ئۇنتۇدۇم، سەنمۇ كۆڭلۈڭدە ماڭا قارىتا داغ قالدۇرمىساڭ!)

مەن سېنى دەپ قىلما غۇمدۇر خىجىل،
سەن مېنى هەم قىلما ئېتىپ مۇنپەئىل.
(مەن سېنى خىجىل قىلمايمەن، سەنمۇ مېنى شەرمەندە قىلما.)

مەن سېنى بۇ قىسسەدە تۇتتۇم مائاف،
سەن داغى ئانى ئۇنۇتساڭ ياخشىراق.
(بۇ ئىشتا مەن سېنى كەچۈردۈم، سېنىڭمۇ ئۇ گەپلەرنى ئۇنتۇپ قالغىنىڭ ياخشى بولدۇ.)

ئۆزنى ھەردەم ستايىشلار قىلىپ،
ھەقنى ھەم مۇنداغ ناۋازىشلار قىلىپ.
(مەجنۇن ئۆزىگىمۇ تەسەللى بەردى، خۇداغىمۇ ئۆزرەخالىق ئېيتتى.)

تەلبە رازى گەرچە نامەئقۇل ئىدى،
چۈن مۇھەببەتدىن ئىدىن، مەقبۇل ئىدى.
(مەجنۇننىڭ تەگەرچە سۆزلىگەنلىرى ناماقۇل گەپلەر بولسىمۇ، لېكىن مۇھەببەت يۈزىسىدىن ئۇ گەپلەر قوبۇل كۆرىلەتتى.)

بولسە ھەر مەجنۇن بۇ يەڭلىغ زار ئاڭا،
ھەم يېتەر گۇستاخلىق ھەم ناز ئاڭا.
(مەجنۇنلارنىڭ تەگەرچە قىلغان بۇ خىلدىكى سۆزلىرى ھەم بىئەدەپلىكتىن، ھەم ئەركىلەشتىن بولىدۇ.)

تەگەرچە چۈنكىم بۇ ئەل مەھبۇپ ئېرۇر،
ھەرنە مەھبۇپ ئەيلەسە مەرغۇپ ئېرۇر.
(چۈنكى ئۇلار خۇدانىڭ مەھبۇپلىرى بولۇپ، ئۇلار نىمىلا قىلسىمۇ، قىلغانلىرى خۇداغا خۇش كۆرۈنىدۇ.)

يەنە بىر قۇشنىڭ سوئالى

يەنە بىر سايىل دىدىكى رەھ نەۋەرد،
غەيرىدىن مەن بولمىشام ئازاد ـ پەرد.
(يەنە بىر قۇش ئېيتتى: ئەي، يوللارنى بېسىپ ئۆتكۈچى، مەن باشقىلاردىن يېگانە كىشىمەن.)

ئۆزنى ئەيلەپ مەن خىيالى بىرلە خۇش،
بولغالى بىر كۈن ۋىسالى بىرلە خۇش.
(مەن ئۆزەمنى ھەقنىڭ خىيالى بىلەن خوشال قىلىپ، ئاخىرى بىر كۈن ئۇنىڭ ۋىسالىغە يېتىمەن دەپ ئىشىنىمەن.)

مەن چۇ ئاندىن ئايرۇ ئالمان بىر نەفەس،
ئانى ئىستەپ نى سەفەر ئەيلەي ھەۋەس.
(مەن ئۇنىڭ خىيالىدىن بىر دەممۇ ئايرىلالمايمەن، شۇنداق ئىكەن، ماڭا سەپەر ھەۋەسىدە بولۇشنىڭ ھاجىتى نىمە؟)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى)

ھەر كىشى ھەددى ئەمەس بۇ نەۋئ لاپ،
كىم ئۆزى ۋەسفىغە دىگەي ھەرگەزاب.
(ھەرقانداق كىشىنىڭ ئۆزىنى ماختاشقا، يالغان سۆزلەپ، پوچىلىق قىلىشقا ھەددى يوق!)

سەمۇنى كۆرگىم چىكىپ جان ئاي - يىل،
ئۆز - ئۆزۈڭنى ۋەسف ئېتەرسەن مۇتتەسىل.
(ئاي يىللاپ جان تىكىپ، جاپا تارتساڭ، ئەمما ئۆزەڭنى توختىماي ماختىساڭ.)

ئۆزنى غەيرىدىنكى دەرسەن پەرد بۇ،
ئالدا مەقبۇل ئىكىن مەردۇد ئۇ.
(ئۆزەڭنى باشقىلاردىن ئالاھىدە، بىگانە كىشىمەن دىسەڭ، تەڭرى ئالدىدا چوقۇم قوغلاندى بولىسەن.)

سەن دىمەكدىن راست كەلمەس بۇ ماقال،
تا، نى نەۋئ ئېركىن ئانىڭ ئالدا ھال.
(سىنىڭ سۆزلىگەنلىرىڭنى راست دىگىلى بولمايدۇ، كىم بىلىدۇ ئاخىرقى ھساپتا تەڭرى ئالدىدا قانداق ئەھۋال يۈز بىرىدۇ؟)

سەن بۇ دەئۋادىن ئۇرارسەن خۇد نەفەس،
تا ئاڭارنى نەۋئ ئىكىن بۇ مۇلتەمەس.
(مەنمەنچىلىك بىلەن داۋا قىلساڭ، ئۇنىڭ ئالدىدا قانچىلىك پايدا بولىدۇ؟)

ھەرنە سەن دەرسەن ئاڭا يوق ئېتىبار،
مۇئتە بەردۇر نەئول ئېتسە ئاشكار.
(سىنىڭ دىگەنلىرىڭنىڭ تەڭرى ئالدىدا ھىچقانداق ئېتىۋارى بولمايدۇ. ئەمما ئۇ نىمىنى قىلسا شۇ ئەتىۋارلىق بولىدۇ.)

سەن دىمەكدىن ئىش كىپايەت بولماغاي،
تا قوبۇل ئاندىن ئىنايەت بولماغاي.

(قوبۇل قىلمىسا ۋە ئىلتىپات كۆرسەتمىسە، سىنىڭ دىگەنلىرىڭ ھساپ بولمايدۇ.)

دىمىگەن خۇشراق يەنە بۇ نەۋئى سۆز،
تىككەن ئەئلادۇر ئانىڭ لۇتفىغە كۆز.
(شۇڭا بولمىغۇر سۆزلەرنى قىلماي، ئۇنىڭ مەرھەمىتىنى ئۇمىت قىلغىنىڭ ياخشىراق.)

ھىكايەت بايەزىد بەستامى

(بايەزىد بەستامىنىڭ ھىكايىسى)

شەيخ بەستامى ئەمنى گەنجى راز،
ئەھلى مەئنى تەختى ئۇزرە سەرەفراز.
(شەيخ بايەزىد بەستامى تەڭرى سىرلىرى غەزىنىسىنىڭ ئىشەنچلىك غەزىنىچىسى، ھەقىقەت ئەھلى تەختىنىڭ سۇلتانى ئىدى.)

چۈنكى بۇ دارۇلفانادىن قىلدى ئەزم،
رەۋزەئى دارۇلباقاغا تۈزدى بەزم.
(ئۇ پانى دۇنيادىن باقى دۇنياغا سەپەر قىلغان ئىدى.)

بىر كۈن ئانى تۈشىدە كۆردى بىر مۇرىد،
دىدى: ئەي ئىچكەن مەي «ھەل مىن مەزىد».
(بىر كۈنى بايەزىدنىڭ بىر مۇرىدى ئۇنى چۈشىدە كۆرۈپ: ئەي مۇھەببەت مەيىنى يەنە بارمۇ؟ دەپ ئىچكەن كىشى!)

بىزگە ھالىڭدىن ئايان ئەتكىل خەبەر،
كىم ساڭا نى قىلدى ھەيىي دادىگەر.
(بىزگە ئۆز ئەھۋالىڭدىن خەۋەر بەرگىن! باقى دۇنيادا ئادىل خۇدا ساڭا قانداق مۇئامىلە قىلدى؟)

فۇرقەتىڭدە چۈن بەسى كۆردۈك ئەلەم،
تاكى ئىتمنان بولغاي بىز ھەم.
(سەندىن ئايرىلىپ تولا جەبىر-جاپالارنى كۆردۈق، سىنىڭ ئەھۋالىڭنى بىلسەك بىزلەرگىمۇ خاتىرجەملىك بولار؟ — دىدى.)

مۇرشىدى كامىل دىدىكىم ئول زامان،
كىم لەھەد قەترى ماڭا بولدى ماكان.
(كامالەتلىك شەيخ بەستامى شۇ چاغدا: گۆرنىڭ تېگى ماڭا ماكان بولدى،)

ئول مەلەكلەركىم ئېرۈر ئەھلى سوئال،
بولدىلەر ھازىر قىلۇرغە قىلۇ قال.
(بەندىلەردىن سوراق سورايدىغان پەرىشتىلەر مەندىن سوئال سورىماقچى بولۇپ يېتىپ كېلىشتى.)

دىدىلەركىم گىردىگارىڭ كىم دۇرۇر؟
خالق پەرۋەر دىگارىڭ كىم دۇرۇر؟
(ئۇلار مەندىن: خۇدايىڭ كىم؟ ياراتقۇچىڭ كىم؟ ... دەپ سوراشتى.)

مەن دىدىم بۇ سۆزنى مەندىن سورماڭىز،
گەر جاۋابى دىمىسەم يازغۇرماڭىز.
(مەن: مەندىن بۇ سوئالنى سورىماڭلار، جاۋاپ بەرمىسەم گۇناھقا بۇيرۇماڭلار،)

ئەيلەڭىز بارىپ سوئال ئاندىنكى ئول،
بەندەلىك سارى ماڭا بېرۈرمۇ يول.
(سىلەر بۇ سوئالنى تەڭرى دەرگاھىغا بېرىپ ئۇنىڭ ئۆزىدىن سوراڭلار! ئۇ مېنىڭ بەندىلىگىمگە يول بەرگەنمۇ - يوق؟)

قۇللۇغۇمغا گەر قەبۇل ئېتسە خىتاپ،
ئول خىتاپ ئۇق سىزگە كاپىدۇر جاۋاپ.
(ئۇ قۇللۇغۇمنى قوبۇل قىلىپ، مېنى بەندەم دەپ خىتاپ قىلسا، ئۇ خىتاپ سىلەرنىڭ سوئالىڭلارغا جاۋاپ بولالايدۇ.)

بەندەئى ئاڭلاڭ مېنى دەرگاھىدا،
مەسنەدى ئىقبال ئىززۇ جاھىدا.
(شۇ چاغدا، مېنى ئۇنىڭ دەرگاھىدا ئىززەت - ئابرويلۇق بەندە ئىكەن، دەپ بىلىڭلار!)

گەر قوبۇل ئىقبالىدىن نەۋمىد مەن،
ھىجر ئارا ئاۋارەئى جاۋىدمەن.
(ئەگەر ئۇنىڭ قوبۇلىدىن ئۈمىتسىز بولۇپ، ئۇنىڭ ھىجرىدە سەرگەردان بولۇپ يۈرگەن بولسام،)

مېنى رەد ئەھلىدىن ئول سائەت بىلىڭ،
ھەرنە ئىستەر كۆڭلىڭىز ئولدەم قىلىڭ.
(مېنى تەڭرى تەرىپىدىن رەت قىلىنغان ئادەم، دەپ بىلىڭلار ۋە نىمە قىلىشنى خالىساڭلار شۇنى قىلىڭلار! — دىدىم.)

چۈن بۇ يەڭلىغ تاپتىلەر مەندىن جاۋاپ،
كەلدى ئۇل سائەت خىتابى «مۇستەتاب».
(ئۇلارغا مەن شۇنداق دەپ جاۋاپ بېرىشىم بىلەن تەڭ، تەڭرىدىن خىتاپ بولدى:)

كىم سوئال ئەھلى بۇكىم مەسئۇلدۇر،
بەندەئى مۇستەھەسەن مەقبۇلدۇر.
(سىلەر سوراق قىلىۋاتقان بۇ بەندە ياخشى ئادەم ۋە مەن قوبۇل كۆرگەن كىشىدۇر.)

بولمايىن رەۋشەن ئانىڭ يۈزىغە كۆز،
ئۆز دىمەكلىك بىرلە كەلمەس راست سۆز.
(خۇدانىڭ ئالدىغا بارماي تۇرۇپ، يۈزۈڭگە تەڭرىنىڭ رەھمەت نەزرى چۈشمەي تۇ-رۇپ، ئۆزەڭنى قانچە ماختىغىنىڭ بىلەن ئۇ راست بولمايدۇ.)

يەنە بىر قۇشنىڭ سوئالى

يەنە بىر سايىل دىدىكىم ئەي رەفىق،
بولمىشام بەھرى كامال ئىچرە غەرق.
(يەنە بىر قۇش ئېيتتى: ئەي ھەمرا بولغۇچى، مەن كامالەت دېڭىزى ئىچىگە غەرق بولغانمەن.)

ھەر كامالى نەفس بولمىش ھاسىلىم،
ئاندىن ئولمىش ۋاسىلىم كامى دىلىم.
(ۋۇجۇدۇم ھەممە جەھەتتىن كامالەتكە يەتكەن، شۇ كامالەتتىن كۆڭلۈمدىكى مەقسەت-لىرىمگە يەتكەنمەن.)

بۇ مۇرادىم مۇندە چۈن ھاسىل دۇرۇر،
يول ئازابىن تارتماق مۇشكۇل دۇرۇر.
(مۇرادىم ھاسىل بولۇپ تۇرسا، يەنە يول ئازاۋىنى تارتىپ نىمە قىلىمەن؟)

ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى

دىدى ھۆدھۆدكى: مۇرادىڭدىن نۇفۇر،
كۆڭلۈڭگە غەفلەت سېلىپ جەھلى غۇرۇر.
(ھۆپۈپ ئېيتتى: ئەي كۆڭلىگە نادانلىق غورۇرى چۈشكەن، مۇرات-مەقسەتتىن قاچقۇچى!)

ئۆز خىيالىڭدىن قىلىپ مەغرۇرلۇق،
ئىشنىڭ ئەسلىدىن تاپىسى مەھجورلۇق.
(يولدىن چەتنەپ، ئۆزەڭچە مەغرۇرلىنىپ يۈرۈپسەن.)

بۇ خىيالىڭ كەلدى بى ھاسىل خىيال،
①..
(بۇ بىھۇدە، نەتىجىسىز خىيالدۇر.)

ناقىس ئولدۇركىم، ئۆزىن كامىل دىگەي،
كامىل ئولدۇر نەپىي ئىسبات ئەيلەگەي.
(ئۆزىنى كامالەتكە يەتتىم، دەپ ھىساپلىغانلار ھامان كەمتۈك بولىدۇ، لېكىن كامالەتكە يەتكەنلەر ئۆزىنى تۆۋەن چاغلايدۇ.)

ئۆز كامالىدىن دىمەس ئەھلى كامال،
ئەھلى نۇقسان ئىچرە بولۇر قىلىۇ قال.
(نۇقسانلىق ئادەملەر ھەممىشە ئۆز كامالىتى ھەققىدە سۆز ئېچىشىدۇ. ئەمما كامالەتكە يەتكەن كىشىلەر ھىچقاچان ئۆز كامالىتى ھەققىدە سۆز ئاچقان ئەمەس.)

بەسكى نۇقسان ئىچرە كامىلسەن بەسى،
ئالىم ئېيتىپ ئۆزنى جاھىل سەن بەسى.
(سەن نۇقساندا كامالەتكە يېتىپسەنۇ، ئۆزەڭنى ئالىم چاغلاپ يۈرۈپسەن، ئەمەلدە تازىمۇ نادان ئىكەنسەن.)

ئۆز كامالىدىن دىمەكدۇر مەھزى جەھل،
جەھلدىن سۆز دىمەگەيكىم بولسا ئەھل.
(ئۆز كامالىتى ھەققىدە سۆز ئېچىش نادانلارنىڭ ئىشى، مەرىپەت ئەھلى مۇنداق نادانلىق قىلمايدۇ.)

كىم ئۆزىن كامىل كۆرە ناقىسدۇر ئول،
ناقىس بەرمەيدۇر كامالى سارى يول.
(كىمكى ئۆزىنى كامالەتلىك دەپ ھىساپلىسا، دىمەك شۇ كەمتۈك، يېرىم - ياتا ئادەم، شۈبھىسىزكى، كەمتۈكلۈك كامالەتكە يول بەرمەيدۇ.)

مىھر كۈن تۈش كۆرگەچ ئۆزنى بەركامال،
ئاڭا يۈزلەندى ھەمۆل سائەت زاۋال.

① بۇ مىسرا ئەسلى نۇسخىدا ئۆچۈپ كەتكەن.

(قۇياشمۇ دەل چۈش ۋاقتىدا ئۆزىنى كامالەتكە يەتتىم دەپ ھساپلايدۇ-دە، ئارقى-دىنلا زاۋاللىققا يۈزلىنىپ، كۈن پېتىشقا قاراپ ماڭىدۇ.)

باۋۇجۇدىكىم كامالى بار ئىدى،
چۈن ئانى كۆردى زاۋالى بار ئىدى.
(ئەمىلىيەتتە ئۇنىڭ كامالىتى بار ئىدى، ئۆزىنىڭ كامال تاپقانلىغىنى كۆرگەنلىگى ئۈچۈن زاۋاللىققا قاراپ ماڭدى.)

گەر ئۆزىن كامىل دىگەي ناقس ۋەشى،
خوشلۇق ئۇزرە سابىت ئەتكەي ناخۇشى.
(كەمتۈكلەر ئۆزلىرىنى كامالەتلىك دېيىشىپ، كۆڭلى يېرىمىلىغىنى خوشاللىق بىلەن يېپىشىدۇ.)

ئانى ئىسلاھ ئەيلەمەك دىشۋار ئېرۇر،
كىم بىناسى كىبر ئىلە پەدىدار ئېرۇر.
(نادانلىقنىڭ بىناسى — كىبردىن قۇرۇلغان، شۇڭا ئۇنى ئىسلاھ قىلىش ناھايىتى قىيىن.)

بۇ كامال لىك ھەم قىلىبدۇرسەن گۇمان،
مەھزى نۇقسان بىل ئانى ئەي ناتۇۋان.
(ئەي ئاجىز، ئۆزەڭنى كامالەتلىك دەپ ئويلاپ قاپسەن، بۇ خىيالىڭنى نۇقسان دەپ ھساپلىغىن.)

ھەزرىتى شەيخ ئەبۇبەكرى ھىكايىتى
(ئەبۇبەكرى توغرىسىدا ھىكايەت)

شەيخ ئەبۇبەكرى نىشاپۇرى كى ئول،
مۇلك مەئنى سارى تاپىب ئېردى يول.
(نىشاپۇرلۇق شەيخ ئەبۇبەكرى مەرىپەت مۇلكىدە يول تاپقان كىشى ئىدى.)

چىقتى بىر كۈن شەھرى نىشاپۇردىن،
سەير ئۈچۈن ئول خەتتەئى مەئمۇردىن.
(بىر كۈنى ئۇ تاماشا قىلىش ئۈچۈن ئاۋات شەھەر — نىشاپۇردىن چىقتى.)

شەيخلىق ئايىنىدىن غايەت فۇزۇن،
خادەەي مەجلىس نىھايەتدىن فۇزۇن.
(ئۇنىڭ شەيخلىق زىبۇ-زىننەتلىرى ناھايىتى پۇسۇن ۋە بىللە ئېلىپ يۈرگەن خىزمەتكار-لىرى كۆپ ئىدى.)

هەم مەھاپە، هەم رىكابۇ، هەم ئەلەم،
چۇق - چۇق ئەسهاب ئەپرادۇ خىدەم.
(شەيخنىڭ مەپىلىرى، ئات - ئۇلاقلىرى، مۇرىتلىرى، بالا - ۋاقا ۋە خىزمەتكارلىرى ناھايىتى كۆپ ئىدى.)

شەيخ چۈن نەززارە قىلدى بۇ شۇكۇھ،
كەيىندە، ئالدىدا بۇ يەكلىغ گۇرۇھ.
(شەيخ ئالدى - كەيىندە گۇرۇھ - گۇرۇھ بولۇپ كىتىۋاتقان بۇ ئادەملىرىگە نەزەر سالدى.)

بىر خىيالى كۆڭلىگە چۈشتى ماھال،
كىم ئانى مەغلۇب قىلدى ئول خىيال.
(شۇ پەيتتە ئۇنىڭ كۆڭلىدىن بىر خىيال كەچتى، بۇ خىيال ئاخىر ئۇنى مات قىلدى.)

بۇ مەھەلدە بىر ئىشەك قىلدى فىغان،
چىقتى ئاندىن بىر بۆيۈك يەل ناگەھان.
(دەل شۇ چاغدا بىر ئىشەك ھاڭرىدى ۋە يەل قويۇپ بەردى.)

شەيخنە بۇرەمزدىن ۋەقت ئولدى خۇش،
ۋەجد رەقس ئەيلەپ يىقىلدى قىلدى خۇرۇش.
(بۇ ئىش شەيخنىڭ كۈلكىسىنى قىستاپ، ئۇنى خوش چاغ قىلىپ قويدى. ئۇ قاقاقلاپ كۈلمەن، دەپ قوللىرىنى پۇلاڭلىتىۋىدى، ئىشەك ئۈستىدىن يىقىلىپ چۈشتى.)

چۈن ئاڭا بۇ نەۋئ ھال ئولدى پەدىد،
قىلدىلەر ئىنكار ئەسهاب ۋە مۇرىد.
(ئۇ بۇ ئەھۋالغا دۈچ كېلىۋىدى، يارانلىرى ۋە مۇرىتلىرى ئۇنى ئىنكار قىلىشتى.)

بىر تەرەپ بولغان زامان ئول ئالەمى،
ئەيلەبان گۇستاخلىق بىر مەھرەمى.
(شەيخ ئۆز ھالىغا كەلدى، بىر مەھرىمى ئۇنىڭدىن ئەدەپسىزلىك بىلەن:)

كەيفىيەت سوردىكى نى ھال ئىردى بۇ؟
شەيخ ئەيتدىكى رەفىقى رازجۇ.
(بۇ نىمە ئەھۋال؟ — دەپ سورىدى. شەيخ دىدىكى: ئەي مەخپى سىرلارنى ئىزلىگۈچى بۇرادەر!)

چۈن نەزەر سالدىمكى خەلق ئەيلەپ ھۇجۇم،
تابىئىم دۇرلەر بۇ ئىشدىن نەفس شۇم.

(ئەتراپىمدا كېتىۋاتقان خەلقىمگە قاراپ تەمەننا قىلغان ئىدىم، شۇم نەپسىم ماڭا شۇ خى-
يالنى ساپتۇ.)

كۆڭلۈم سالدىكى ئېرشاد ئەھلى دىن،
تالىبى سالىككى ئىمداد ئەھلىدىن.
(بۇنى ماڭا دىن ئەھلى ۋە بۇ يولنى بۇرۇن بېسىپ ئۆتكەنلەر بىلدۈرۈپ قويدى.)

نى جۇنەيد، شىبلى ۋە نى بايەزىد،
نى ئۇبەيد، نۇرى ۋە ئەبۇسەئىد.
(جۇنەيد، شىبلى، بايەزىد، ئۇبەيد، نۇرى، ئەبۇ سەئىدلەر.)

قايسى بىر تاپىب ئىدى ئىركانۇ جاھ،
پەقر بوستانىدا بۇ خەيلى سۇپاھ.
(دەرۋىشلىك بوستانىدا مېنىڭچىلىك مۇنچە ئادەملەرگە، خىزمەتكارلارغا ئېرىشمىگەن ئىدى.)

نەفس چۇن كۆڭلۈمگە سالدى بۇيلە تاب،
بۇ مەھەلدە ئول ئېشەك بەردى جاۋاب.
(شۇلارنى ئويلاپ مەغرۇرلانغان ئىدىم، بۇنىڭ جاۋاۋى ئېشەكتىن بولدى.)

چۇن جاۋابىم تاپتىم ئانداغكىم كېرەك،
بائىسى بۇ ۋەجدىم ئېردى ئول ئېشەك.
(مەن غۇرۇرلانغان خىيالىمغا لايىق جاۋاپ ئالدىم، ئېشەكتىن يىقىلىپ ۋايداتىلدىم.)

شەيخ كىم ئەيلەب ئېشەك فەرياد ئاڭا،
بۇيلە يەتسە نەيلەگەي ئېرشاد ئاڭا.
(شەيخ ئېشەكنىڭ ھاڭرىشى بىلەن بۇ ھالغا چۈشۈپ قالسا قانداق بولىدۇ.)

جاھ ئول بولغايكى ئەيلەب ۋەجد ھال،
باشىدىن يەلدەك چىقارغاي ئول خىيال.
(تەمەننا خىيالى كاللىدىن خۇددى يەلدەك چىقىپ كەتسە ياخشى بولىدىكەن.)

ئۇيلە ئىنساف ئەھلىدىن كەلگەي بۇ ئىش،
كىمكى ئول مۇنىسىپ دۇرۇر بىلگەي بۇ ئىش.
(بۇ ئىش ئىنساپلىق كىشىلەرنىڭ قولىدىن كېلىدۇ، ئۇلار شۇنداق قىلىشنى مۇناسىپ دەپ
بىلىدۇ.)

يوقسە بىر مەغرۇر دۇنى بولھەۋەس،
بۇ بىيىك دەۋلەتغە تاپماس دەست رەس.
(بىر پەستلىك غۇرۇرغا بېرىلگەن ئادەم مۇنداق بۈيۈك دۆلەتكە ئېرىشەلمەيدۇ.)

يەنە بىر قۇشنىڭ سوئالى

يەنە بىر سايىل دىدىكى ئى مۇھتەرەم،
بۇ مەھەل يولىغە قاچان قويسا قەدەم.
(يەنە بىر قۇش دىدىكى: ئەي ھۆرمەتلىكىم، بىز سەپەرگە ئاتلانغاندىن كېيىن،)

ئۆزنى چۈن مەشغۇللۇقدىن شاد ئېتەي،
يەتسە غەم ئۆزنى نى نەۋئ ئازاد ئېتەي.
(يولنىڭ غېمى ئىچىدە قانداق شات بولىمەن؟ يەتكەن غەملەردىن قانداق قۇتۇلىمەن؟)

نى قىلايكىم كۆڭلۈمە يەتكەي سورۇر،
كىم ماڭا ئاندىن دەمى يەتكەي ھوزۇر.
(قانداق قىلسام كۆڭلۈمگە خوشاللىق يېتىدۇ؟)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى)

دىدى ھۇدھۇد ئۆزنى گەر شاد ئەيلەسەڭ،
ھەرسۈپەت قايغۇدىن ئازاد ئەيلەسەڭ.
(ھۆپۈپ ئېيتتىكى: ئەگەر ئۆزەڭنى قايغۇدىن ئازات قىلىپ كۆڭلۈڭنى شات ئېتىمەن دىسەڭ،)

ئۆزنى ئانىڭ يادىغا مۇئتاد قىل،
شادلىغ ئىستەرسەن ئانى ياد قىل.
(ياراتقۇچىنى يادلاپ ماڭغىن.)

شادلىغ كىم ئېرمەس ئانىڭ يادىدىن،
بولماغاي خۇشراق خىرەد ئېرشاددىن.
(چۈنكى، ئۇنى ئەسلەشتىن باشقىسى خوشاللىق ئەمەس، ئۇنىڭ مەرھەمىتىدىن ياخشى-
راق خوشاللىقمۇ يوق.)

ئاندىن ئايرۇ ئەيشدىن غەم ياخشىراق،
سۆزدىن يۈز قاتلا ماتەم ياخشىراق.

(ئۇنىڭ يادىدىن ئايرىلىپ تاپقان خوشاللىقتىن غەم ياخشىراق بولىدۇ، ئۇنى تىلغا ئالماي قىلغان سۆزدىن ماتەم يۈز ھەسسە ئارتۇقتۇر.)

غەمكى ئاندىن بولسە بىلگىل شادلىغ،
ھەر بەلىيىەت قەيدىدىن ئازادلىغ.
(ئەگەر غەم ئۇنىڭدىن كەلگەن بولسا، ئۇنى خوشاللىق دەپ بىل ئۇ غەم سېنى ھەر خىل بالا كىشەنلىرىدىن ئازات قىلالايدۇ.)

ھىكايەت خۋاجە ئابدۇللا ئەنسارى رەھمەتۇللاھى ئەلەيھى
(خوجا ئابدۇللا ئەنسارى ھىكايىتى)

خۋاجە ئابدۇللا ئەنسارىكى ئەقىل،
ئەيلەيالماس مىڭ ئىشدىن بىرنى نەقىل.
(خوجە ئابدۇللا ئەنسارنىڭ ئىشلىرىنىڭ مىڭدىن بىرىنىمۇ نەقىل قىلىشقا ئەقلىنىڭ كۈچى يەتمەيدۇ.)

دىدىكىم ئولدۇر كۆڭۈلنىڭ خۇشلۇغى،
پەقىر يولىندا كىراەى ۋەشلىغى.
(ئۇ كۆڭۈل خوشاللىغىنى دەرۋىشلىك يولىدا ئالى تەبىئەتلىك بولۇشتىن تاپقان.)

كىم كۆڭۈلدە ئاندىن ئۆزگە بولماغاي،
يادىدا جاناندىن ئۆزگە بولماغاي.
(خۇددى خىيال جاناندىن ئايرىلمىغاندەك كۆڭلىدە ئۇنىڭدىن باشقىسى بولمىسا،)

ھەركۆڭۈل مۇنداغدۇر ئانى بىل كۆڭۈل،
يوقسە بەھرۇ كان ئىسە ئاندىن تۇگۈل.
(مۇنداق كۆڭۈلنى كۆڭۈل دەپ بىلگىن، ئۇنداق بولمىسا، ئۇ كۆڭۈل دېڭىز ۋە كان بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭدىن كەچ.)

كۆڭۈل ئولدۇركىم ئاڭا مەسكەن دۇرۇر،
يوقسە گۈلشەن بولسا ھەم گۈلخەن دۇرۇر.
(كۆڭۈل يارىتقۇچىنىڭ ماكانى، ئۇنداق بولمايدىكەن، ئۇ كۆڭۈل گۈلشەن بولغان تەق-دىردىمۇ ئۇنى ئوتخانا دەپ بىلىش كېرەك.)

يەنە بىر قۇشنىڭ سوئالى

يەنە بىر سايىل دىدىكى ئى بەختىيار،
چۇن ئانىڭ ئىشقىنى قىلدىم ئىختىيار.

(يەنە بىر قۇش دىدىكى: ئەي بەختكە يار بولغۇچى، مەن ئۇنىڭ ئىشقىنى ئىختىيار قىلدىم)

ناگىهان ۋەسلىغە بولسام سەرفەراز،
نى تىلەي ئاندىن قىلىپ زاھىر نىياز.
(مۇبادا ئۇنىڭ ۋەسلىگە مۇيەسسەر بولسام، ئۇنىڭدىن نىمە تىلىسەم بولىدۇ؟

ئاندىن ئىستەرنىمەنى ئەۋۋەل بىلەي،
ۋەسلىغە يەتكەن زامان ئاندىن تىلەي.
(نىمە ئىستەيدىغانلىغىمنى ئاۋال بىلىۋالاي، ۋەسلىگە يېتىشىم بىلەنلا، ئۇنىڭدىن شۇنى تىلەي...)

دۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى)

دىدى ھۇدھۇدكى ئى شۇئارىڭ خاملىق،
ھۇشى ۋادىسىدا بى ئاراملىق.
(ھۆپۈپ ئېيتتى: ئەي خام تەلەپ، ئەقىل ـ ھۇش ۋادىسىدا بىئارام بولۇپ يۈرگۈچى،)

چۈن ساڭا ئول مەقسەد مەتلۇب ئېرۇر،
ئاندىن ئۆزگە بار يوق بابۇد ئېرۇر.
(ئۇنىڭ ئۆزگە يەتمەك سەن ئۈچۈن مەقسەت، ئۇنىڭدىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى سەن ئۈچۈن نابۇت بولۇپ ھىساپلىنىدۇ.)

چۈن مۇيەسسەر بولدى مەتلۇبۇڭ سېنىڭ،
كىردى ئاغۇشۇڭغا مەھبۇبۇڭ سېنىڭ.
(مەقسىدىڭگە مۇيەسسەر بولساڭ، مەھبۇبىڭنىڭ قۇچىغىغا كىرگەندەك بولىسەن.)

تايىراق سەن كۆڭلۇڭگە ئولدۇر ھەۋەس،
جانىڭە يوق ئاندىن ئۆزگە مۇلتەمەس.
(مەھبۇبىڭدىن قانچە يىراق بولساڭ، ئۇنىڭ ھەۋىسى سەندە شۇنچە كۈچلۈك بولىدۇ.)

ئەمدىكىم تاپتىڭ قىلىپ قەتئى فىراق،
ئىستەمەك نە بولغاي ئاندىن ياخشىراق.
(جۇدالىقنى بېسىپ ئۆتۈپ ۋىسالىغا ئېرىشسەڭ، ئۇنىڭدىن ياخشىراق يەنە نىمىنى ئىستەيتتىڭ؟!)

ئول دۇرۇر چۈن تەن بىلە جاندىن مۇراد،
ئاندىن ئۆزگە نى بولۇر ئاندىن مۇراد.

(ئۇنىڭ ۋىسالى جېنىڭنىڭ مۇرادى، ئۇنىڭدىن باشقا يەنە نىمە مۇرادىڭ بولاتتى؟)

تاپقاچ ئانى غەيردىن كۆڭلۈڭنى ئۈزا!
بار - يوقۇڭنى ئانىڭ ئىشقىدە بۇزا!
(مەھبۇپ ۋىسالىنى تاپقاندا، كۆڭلۈڭنى غەيردىن ئۈزگىن، بار - يوقۇڭنى ئۇنىڭ ئىشقىغا بېغىشلا!)

ھەزرىتى شەيخ ئەبۇسەئىد ھېكايىتى
(شەيخ ئەبۇسەئىد ھەزرەتلىرىنىڭ ھېكايىسى)

بۇ سەئىد ئول غەرق دەريايى ۋۇسۇل،
كىم ئانىڭ ۋەسفىدە ئاجىزدۇر ئۇقۇل.
(ئەبۇ سەئىد ۋەسلىنىڭ دەرياسىغا چۆمگەن كىشى ئۇنى سۈپەتلەشكە ئاجىزلىق قىلىدۇ.)

ئۇلكى زاتىغە لەقەب خەرراز ئىدى،
تۈن - كۈن مەتلۇب ئىلە ھەمراز ئىدى.
(ئۇ كېچە - كۈندۈز مەھبۇپ ۋىسالىنى ئىزلەش بىلەن مەشغۇل ئىدى.)

مەككەدە بىر كۈن دۇئا ۋاقتىدا خەيل،
قىلدىلەر ھەقدىن مۇراد ئىستەرگە مەيل.
(بىر كۈنى مەككىدە جامائەت دۇئا - تالاۋەت ۋاقتىدا، تەڭرىدىن مۇرات - مەقسەتلىرىنى تىلەشتى.)

ئول خالايىق «ئەۋلىيا ئۇللا» ئىدى،
بارچە ھەق ئەسرارىدىن ئاگاھ ئىدى.
(ئۇ جامائەت ئەۋلىيالاردىن بولۇپ، تەڭرى سىرلىرىدىن خەۋەردار ئادەملەر ئىدى.)

بارچەسى تەقۋا ۋە تائەت ئەيلەبان،
ھەقنى ئىستەرگە مۇناجات ئەيلەبان.
(ھەممىسى تائەت - ئىبادەت بىلەن بولۇپ، ھەقنى ئىستەپ مۇناجات قىلىشىۋاتاتتى.)

يۈزنى سۈرتۈپ بارچە بەيتۇللاھغە،
ئاشنالىق ئىستەپ ئول دەرگاھغە.
(ئۇلار بەيتۇللاغا يۈزلىرىنى سۈرتۈشۈپ، تەڭرى دەرگاھىدىن دوستلۇق ئىزلىشەتتى.)

لىك ئۇل سىررى ھەقايىق مەخزەنى،
ۋەسل باغى گۇللەرنىڭ گۇلشەنى.

(لېكىن ھەقىقەت سىرلىرىنىڭ غەزىنىسى، ۋىسال بېغىدىكى گۇللەرنىڭ گۇلشەنى بول-
غان ئەبۇسەئىد)

ئۇل تەلەپ ئەھلى ئارا خامۇش ئىدى،
كۆڭلى ۋەھدەت جامىدىن بىھۇش ئىدى.

(ئۇ تەلەپ ئەھلى ئىچىدە شۇك ئولتۇراتتى، چۈنكى ئۇنىڭ كۆڭلى ياراتقۇچىنىڭ مۇ-
ھەببىتى تەسىرىدىن بىھۇش ئىدى.)

ئەل دۇئا قىلغاندا ناگاھ سالسا كۆز،
ئاغزىدىغا گاھى كېلۇر ئىردى بۇ سۆز.

(دۇئا قىلىۋاتقانلارغا نەزىرى چۈشسە، تىلىغا ھامان مۇنداق بىر سۆز كېلەتتى:)

كىم ئىلاھى ھەرنە خەلق ئەيلەر تەلەپ،
مەن تاپىپمەن كۆرمەيىن رەنجۇ تەئەپ.

(ئەي تەڭرى، بۇلارنىڭ تەلەپ قىلىۋاتقىنىنى مەن جەۋر-جاپا كۆرمەيلا تاپتىم.)

سەنكى ئەل مەتلۇبىسەن مەن تاپمىشام،
ئىستەمەكدىن لاجەرەم كۆز ياپمىشام.

(ئەلنىڭ تەلەپ قىلىدىغىنى سەن، مەن سېنى تاپتىم، شۇڭا يەنە ئىستەش نىيىتىم
يوق.)

سەندىن ئايرۇچۇن ئىمەسمەن بىر نەفەس،
لەغۇ ئېرۇر تاپقاننى قىلماغلىق ھەۋەس.

(سەندىن بىردەممۇ ئايرىلالمايمەن، شۇنداق ئىكەن، تاپقاننى يەنە تاپىمەن دەپ يۈ-
رۈش بىھۇدىلىك بولمامدۇ؟)

مەن چۇ ۋەسلىڭ بىرلە تاپمىش مەن كۇشاد،
بۇ تەلەپ ئەھلىغە ھەم بەرگىل مۇراد.

(مەن ۋەسلىڭ خۇشاللىقىغا ئېرىشتىم، ئەمدى بۇ جامائەتنىڭمۇ مۇرادىنى بەرگىن!)

يەنە بىر قۇشنىڭ سوئالى

يەنە بىر سايىل دىدىكىم ئەلەم كىش،
بۇ سەفەركىم كۆڭلىمىزنى قىلدى رىش.

(يەنە بىر قۇش دىدىكى: ئەي جاپاكەش! بۇ سەپەرىمىز كۆڭلىمىزنى جاراھەت قىلدى.)

قەتئى ئېتىپ شەھ بەزمىغە بولساق ئەنىس،
تۆھپەئى ۋاجىب دۇرۇر بىھەد نەفىس.

(بۇ يولنى بېسىپ ئۆتۈپ ئۇ شاھنىڭ بەزمىسىگە ئۇلاپەت بولسىمىز، ئۇ يەرگە ناھايىتى گۈزەل سوغىلارنى ئېلىپ بارساق ياخشىراق بولىدۇ.)

شەھنى كۆرمەك تۆھپەئى مەقبۇل ئىلە،
بىزنى ئاندىن ئاگاھ ئەت مەئقۇل ئىلە.

(ئۇ شاھنىڭ يېنىغا قانداق سوغىلار ئېلىپ بارساق ياخشىراق بولىدۇ، بىزگە چۈشەندۈرۈپ بەرسەڭ!)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى)

دىدى: ھۇدھۇدكى سوئالىڭ خوبدۇر،
تۆھپەئى شاھ ئالىدا مەرغۇبدۇر.

(ھۆپۈپ ئېيتتى: سوئالىڭ ئورۇنلۇق، شاھنىڭ ئالدىغا ئەۋەتتە سوغا بىلەن بېرىش لازىم.)

بىر نىمە تاپىلىكى ناياب ئولغاي ئول،
يىۋقكى دۇررى لەئل سىراب ئولغاي ئول.

(بۇ سوغا كەم تېپىلىدىغان نەرسە بولسۇن، ئۇنچە - ياقۇتتەك كۆپ ئۇچرايدىغان نەرسە بولسا بولمايدۇ.)

باردۇر ئول مەخزەندە نەقدى بىھىساپ،
دۇررى گۆھەرغە خۇد ئاندا نى ھىساب.

(ئۇنىڭ خەزىنىسىدە ياقۇت - گۆھەرلەر ھەددى - ھىساپسىز، شۇڭا ئۇ نەرسىلەرنى ئېلىپ بارغان بىلەن ھىساپقا ئۆتمەيدۇ.)

ئول مالائىك تائەتى تەقۋاسىدۇر،
پاكرۇلەرنىڭ شەرەفى ئەنفاسىدۇر.

(ئۇ قىممەتلىك نەرسە — پەرىشتىلەرنىڭ تائەت - تەقۋاسى ۋە پاك كىشىلەرنىڭ ئۇلۇغ نەپەسى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ.)

زوھد ئەھلىدىن ئىبادەت ئاندا كۆپ،
جەۋھەرى تەقۋاي تائەت ئاندا كۆپ.
(ئۇ خەزىنىدە زاھىدلارنىڭ تائەت ـ ئىبادەتلىرى، ھەتتا تائەتنىڭ جەۋھەرلىرىمۇ ئىنتايىن كۆپ.)

ئەنبىيادىن ھەم رىيازەت بى ئەدەد،
ئەۋلىيادىن ھەم ئىبادەت بى ئەدەد.
(ئۇنىڭدا پەيغەمبەرلەرنىڭ چەككەن چەكسىز رىيازەتلىرى ۋە ئەۋلىيالارنىڭ ھېسابسىز ئىبادەتلىرى بار.)

ھەرنىكىم ئاندىن شەرىپ ئېرمەس گۇمان،
ئول ھاماندۇر ئاندا ۋە تۇفراق ھامان.
(ئۇ خەزىنىدە ئۇلۇغلۇغى شۈبھىسىز نەرسىلەر قۇم ـ تۇپراقتەك ھەددى ـ ھېساپسىزدۇر.)

لىك ئاندا تۆھپە سىزۇ دەرد ئېرۇر،
بىر ئەسەرلىغ ئاھ غەم پەرۋەرد ئېرۇر.
(ئۇ خەزىنىگە نىسبەتەن سىزا پەقەت دەرت بىلەن غەملا بولىدۇ.)

بارگاھى ئىززى ئىستىغنادۇر ئول،
يۈز تۈمەن مىڭ ئەرشدىن ئەئلادۇر ئول.
(ئۇ دەرگاھ ئىززەت ـ ھۆرمەتنىڭ دەرگاھى، ئۇ يۈز ـ تۈمەن مىڭ ئەرشدىنمۇ ئەلادۇر.)

ئاندا كۆبدۇر ئىززۇ ئىستىغنا ۋە ناز،
ئولكى يوقتۇر ئول ئېرۇر ئەجزۇ نىياز.
(ئۇ دەرگاھدا ئىززەت ـ ئابروي كۆپ. ئاجىزلىق، ھاجەتمەنلىك ۋە بىچارىلىق يوق.)

سەن ئۆزۈڭ بىرلە نىيازى دەرر ئىلت،
جىسمى زار جان غەم پەرۋەرد ئىلت.
(ئۇ شاھ قېشىغا ئۆزەڭ بىلەن بىللە دەرتنى ئېلىپ بار. زارلانغان ۋە ئاجىزلاشقان، غەملىك جېنىڭنى ئېلىپ بار.)

كىم بۇ، تۆھپە يوقدۇر ئول دەرگاھىدا،
نى تىلەر ئەجزۇ زەبۇنلۇق شاھىدا.
(ئۇ دەرگاھىدا بۇ خىل سوغات يوق، چۈنكى ئۇ شاھنىڭ ئۆزىدە ئاجىزلىق، بىچارىلىق يوق ئەمەسمۇ؟)

ئاندا يەتكۈر سوز ئىلە دەردى فانا،
ئىستەر ئولساڭ ئۆزنى قىلماق ئاشنا.
(ئۆزەڭنى تەگرىگە ئاشنا قىلىشنى ئىستىسەڭ ئىلىپ بارىدىغان سوغىتىڭ پەقەت دۇنيانىڭ دەردى بولسۇن.)

ھىكايىتى شەھزادە
(شاھزادە توغرىسىدا ھىكايە)

شەھرى يارى بار ئىدى شاھلارغا شاھ،
ئالەم ئەھلى باشىدا «زىللى ئىلاھ».
(بىر شاھەنشاھ بار ئىدى. ئۇ تەگرىنىڭ جاھان ئەھلىنىڭ بېشىغا چۈشكەن سايىسى ئىدى.)

تاجى مېھرۇ ئاندا كەۋكەبدىن گۆھەر،
مۈلك خاۋەر ھەددىدىن تاباختەر.
(قۇياش ۋە يۇلتۇزلار ئۇنىڭ تاجىسىنىڭ ئەتراپىغا ئورناتقان گۆھەرلەردەك ئىدى، مەملىكەت زېمىنى شەرقتىن - غەرپكە سوزۇلاتتى.)

بار ئىدى ئوغلى كىم چەرخى كۆھەن،
كۆرمەمىش ئېردى ئانىڭدەك سەرۋ تەن.
(ئۇنىڭ دۇنيالىقتا كۆرگەن بىرلا ئوغلى بار ئىدى، دۇنيا ئۇ ئوغۇلدەك سەرۋى بەدەنلىك يىگىتنى ئەسلا كۆرمىگەن ئىدى.)

ھۆسنى ئەۋجى ئۈزرە تابان ئەختەر ئول،
لۇتپ دۇرجى ئىچرە رەخشان گەۋھەر ئول.
(ئۇ ھۆسۈن ئاسمىنىدا پارقىراپ تۇرغان يۇلتۇز، گۆھەر ساندۇغى ئىچىدىكى يالتىراپ تۇرغان گۆھەر ئىدى.)

ھەم ساباھەت شامىدا شەمئى تەراز،
ھەم مالاھەت گۈلشەنىدە سەرۋ ناز.
(ئۇ كېچىدە يورۇپ تۇرغان نۇرلۇق چىراق، گۈزەللىك باغچىسىدا ئۆسكەن سۇۋادان ئىدى.)

شاھ ئانى ئاسراپ نىھانى قەسر ئارا،
ھۆسنىدىن ئوت تۇشمەسۇن دەپ ئەسر ئارا.
(شاھ، ئۇنىڭ گۈزەللىگىدىن ئالەمگە ئوت تۇتىشىپ كەتمىسۇن دەپ ئەنسىرەپ، ئۇنى ئوردا سارىيىدا مەخپى ساقلايتتى.)

دەھر ئارا ئافەت تۈشەرنى چاغلابان،
ئاتلانىپ تۈشمەك يولىنى باغلابان.
(ئۇنىڭ ئالەمگە ئاپەت كەلتۈرۈشىنى بىلىپ، پادىشاھ ئاپەتنىڭ ئالدىنى ئالغان ئىدى.)

ئول قىلىپ گۈلشەن ھەرەمدە ماقام،
باغ ئارا تاۋۇسدەك ئەيلەپ خىرام.
(شاھزادە گۈلزار ھەرەمنى ماكان قىلىپ، باغلاردا تورغا ئوخشاش يايراپ يۈرەتتى.)

شەھ چۇ چىقماقدىن ئاڭا مانىئ بولۇپ،
ئول چۇمەندە ئىشق ئىلە مانىئ بولۇپ.
(پادىشاھ ئۇنى سىرتقا چىقىشتىن توساتتى، ئۇ چىمەندە ئىشق بىلەن بەنت ئىدى.)

ناگاھان چەكتى ئەجەل جامىنى شاھ،
تەختىنى شاھزادە قىلدى جىلۋە گاھ.
(پادىشاغا ئۇشتۇمتۇت قازا يېتىپ، ئورنىغا شاھزادە ئولتۇردى.)

خۇتبەئى دۆلەت ئوقۇلدى زاتىغە،
سىككەئى رىپئەتۇ قىلدى ئاتىغە.
(ئۇنىڭ ھەققىگە دۆلەت خۇتبىسى ئوقۇلدى. ئۇنىڭ يۇقۇرى مەرتىۋىلىك نامى بىلەن ئاقچىلار چىقىرىلدى.)

ئاتلانىپ بىركۈن تاماشا قىلغالى،
كۆڭلى مۈلكى سەيردىن ئاچىلغالى.
(بىر كۈنى سەيلە قىلىپ كۆڭلىنى ئېچىش ئۈچۈن ئۇ يولغا ئاتلاندى.)

كىردى ئاپەت سالغالى مەيدان ئارا،
سالدى گەردۇن سىرىنى مەيدان ئارا.
(ئۇ ئاپەت سېپىلىش ئۈچۈن مەيدانغا كىرىپ، پەلەكنىڭ سىرىنى مەيدانغا سالدى.)

ئات چاپىپ مەيداندا چەۋگان ئوينادى،
خەلق باشىن گۆي ئېتىپ جان ئوينادى.
(ئۇ مەيداندا ئات توپى ئوينىدى. توپ ئەمەس بەلكى بېشى ۋە جېنىنى ئوينايتتى.)

قايسى جانىبكىم تاكاۋۇر سۈردى تىز،
شەھرى مۈلك ئەھلىغە سالدى رۇستەخىز.
(ئۇ قايسى تەرەپكە ئېتىنى يۈگۈرتۈپ كەلسە، شۇ تەرەپتىكى شەھەر خەلقىغە بىر قىيامەت غەۋغا سالاتتى.)

كۆرگەن ئەل دىۋانەئى زار ئولدىلەر،
ئىشق دامىغە گىرىفتار ئولدىلەر.
(ئۇنى كۆرگەنلا ئەل ئۇنىڭ ئىشق دامىغا گىرىپتار بولاتتى.)

ئافەت سالىپ ئولۇسقا بەس ئەزىم،
ياندى گۈلشەن سارىكىم ئانداغ نەسىم.
(پادىشا خەلققە زور بىر ئاپەتنى سېلىپ قويۇپ، مەيىن شامالدەك گۈللۈك باغچىسىغا يېنىپ كەلدى.)

شەھەر خەلقى بارىپ ۋە غوغا چېكىپ،
ئىشقىدىن فەرياد ۋاۋەيلا چېكىپ.
(شەھەر خەلقى ئۆز جايلىرىغا قايتقاندىن كېيىن، شاھزادىنىڭ ئىشقىدىن پەريات قىلىشىپ)

قالمايىن ئانى ئىبردىشتىلەر بارى،
قەسر باغىغا يېتىشتىلەر بارى.
(ئۇنىڭ كەينىدىن سارايىنىڭ بېغىغا يېتىپ بېردىشتى.)

شاھ زالىم ئەيلەبان مۈلكىن خاراب،
تۈشتى ۋە قىلدى خالايىققا ئىتاب.
(زالىم پادىشا ئۆز مۈلكىنى خاراپ قىلىپ ئاتتىن چۈشۈپ، ئاچچىق بىلەن پەرمان چۈشۈردى:)

كىم بۇ غەۋغا ئەھلىنى ھەريان سۈرۈڭ،
كەتمىگەنلەرنى جازاغا يەتكۈرۈڭ.
(بۇ غەۋغا كۆتەرگەن خەلقنى ھەر تەرەپكە قوغلاڭلار! ئوردا ئالدىدىن كەتمىگەنلەرنى جازالاڭلار!)

نىچە سۈردىلەر خالايىق كەتمىدى،
سەئيى كۈشىش ئاندا كۆب سۇد ئەتمىدى.
(توپلانغانلار نەچچە قېتىم قوغلانغان بولسىمۇ، لېكىن ھېچ ئۈنۈم بولمىدى.)

شەھرى خەلقى سەربەسەر مەجنۇن بولۇپ،
بەلكى مەجنۇندىن داغى ئەپزۇن بولۇپ.
(شەھەر خەلقىغە مەجنۇنلۇق يېتىشتى، يەتكەندىمۇ مەجنۇندىنمۇ ئارتۇقراق سەۋدايىلىق چۈشتى.)

تۈن - كۈن ئاشۇفته ۋە دىۋانەۋار،
تۇتدىلار شەھ باغى دەۋرىدە قارار.
(ئۇلار كېچە-كۈندۈز دىۋانىلەردەك، پادىشاھ بېغىنىڭ ئەتراپىدا تۇرۇپ ئېلىشتى.)

شەيخ، شاب، رىند، زاھىد، خاس، ئام،
قىلدىلەر ئىشقى جۇنۇن كويىن ماقام.
(قېرى - ياش، زاھىد-سوپىلارنىڭ ھەممىسى ئىشق جۇنۇنلۇغىنى مۇقام قىلىشتى.)

شەھ چۇ ئەلنىڭ سەئىب كۆردى ھالەتىن،
غالىپ ئۆز ھالىغە داغى ھەيرەتىن.
(پادىشاھ خەلقنىڭ بۇ دىشۋار ئەھۋالىنى، ئۇلارنىڭ ئۆزىگە بولغان ھەيرانلىغىنىڭ
كۈچىيىپ كەتكەنلىگىنى كۆردى.)

كۆردى بۇ غەۋغانى كىم پايانى يوق،
چارە قىلماغلىق ئاڭا ئىمكانى يوق.
(شاھ بۇ غەۋغانى ۋە ئۇنىڭغا چارە قىلىشنىڭ ئىمكانىيىتى يوقلۇغىنى بىلىپ،)

ئول خالايىق سارى پەيغام ئەيلەدى،
بىر كىشىدىن بۇيلە ئەيلام ئەيلەدى.
(ئۇ خالايىققا پەرمان چۈشۈردى:)

كىم بۇلاردىن ئىشقىغە مەغلۇپ ئېرۈر،
ھەر بىرى بىر شىۋەغە مەنسۇپ ئېرۈر.
(بۇلاردىن كىمكى مېنىڭ ئىشقىم ئالدىدا مەغلۇپ بولسا،)

ھەركىم ئۆز پەندە قىلسۇن ئېھتىمام،
ھەرپەسىدىن ئەيلەسۇن بىر ئىش تەمام.
(شۇ كىشى ئۆز كەسپىدە بىرماھارەت كۆرسىتىپ، ھۆنىرى بىلەن بىر ئىشنى پۈتتۈرسۇن؛)

يارلىغىم ئولغاندا ھازىر ئەيلەسۇن،
ھەركىم ئۆز فەزلىنى زاھىر ئەيلەسۇن.
(ھۈنىرىنى ھازىر قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئارتۇقچىلىغىنى ئاشكارا قىلسۇن!)

كۆڭلۈمە خۇش كەلسە ھەركىمنىڭ ئىشى،
ئالىمە بولسۇن مۇلازىم ئول كىشى.
(كىمنىڭ ئىشى كۆڭلۈمگە ياقسا، ئۇ مېنىڭ خىزمەتكارىم بولسۇن!)

ئانى ئۆز بەزمىم ئارا دەمساز ئېتەي،
سۆھبەتىمدە ھەمدەمۇ ـ ھەمراز ئېتەي.
(سۆھبەت ـ بەزمىلىرىمدە ماڭا ھەمسۆھبەت، سىرداش بولسۇن!)

دىل پەسەندىم بولمىسا بويىنى ئۇزەي،
كۆپ ئوقۇبەت بىرلە ئانى ئۆلتۈرەي.
(ئەگەر دىلىمغا ياقمىسا بويىنىنى ئۈزۈپ ئۇنى ئازاپ بىلەن ئۆلتۈرەي!)

بۇيلە ھۆكم ئەتتى چۇشاھى زۇلم فەن،
تۇشتى ئۇششاق ئالىدا بىھەد مىھەن.
(زۇلۇمنى كەسىپ قىلغان پادىشاھ ھۆكۈم قىلىپ، ئاشىقلىرى ئالدىغا چەكسىز جەۋرى ـ جاپانى قويۇپ قويدى.)

ئەل بولۇپ بۇ ۋەئدەغە ئۇمىدۋار،
ئىشلارى كىنىچە تۇتتىلەر قارار.
(ئەل بۇ ۋەدىگە ئۈمىتۋار بولۇپ، ھەر كىم ئۆز ئىشىنىڭ ئارقىسىغا چۈشتى.)

كىچە ـ كۈندۈز سەئيى ئېتىپ ئەل سەربەسەر،
ئەھلى فەزل، ئىلم ھەم ئەھلى ھۈنەر.
(پۈتۈن ئىلىم ـ پەزىلەت ئىگىلىرى، ھۈنەرۋەنلەر، شاھنىڭ پەرمانىنى بىجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن كېچە ـ كۈندۈز تىرىشتى.)

بارچە ئىشدىن ئۆزنى مەئزۇل ئەتتىلەر،
شەھ بۇيۇرغان ئىشغە مەشغۇل بولدىلەر.
(ھەممە ئادەم باشقا ئىشلىرىنى قويۇپ، شاھ بۇيرۇغان ئىشقا بەنت بولدى.)

باردى ئالىم نۇسخە تەسنىف ئەتكىلى،
كەتدى مۇترىپ سەۋت تەلىپ ئەتكىلى.
(ئالىملار كىتاپ تەسىس قىلىشقا، مۇزىكانتلار ئاھاڭ ئىجات قىلىشقا كىرىشتى.)

شائىر ئەتدى مەدھى گۇستەرلىك ئايان،
كىم نەزەر قىلغاي ئاڭا شاھى زامان.
(پادىشاھنىڭ نەزىرى چۈشۈپ قېلىشنى ئۈمىت قىلغان شائىرلار، شاھنىڭ خىسلەتلىرىنى بايان قىلىشىپ مەدھىيە سەھىپىلىرىنى يېزىشتى.)

سۇردى مۇنشى ۋەسف ئۈزرە خامەنى،
كىم پەسەن ئېتكەيمۇ شاھ ئول نامەنى.

(ئىنشاچىلار، كاتىپلار پادىشانىڭ سۆپەتلىرىنى يېزىشقا قەلەم تەۋرىتىشتى.)

زەرگەر ئولتۇردى ئايان ئەيلەپ ھۈنەر،
كىم ياساغاي شاھغە لايىق كەمەر.
(زەرگەرلەر ھۈنەرلىرىنى كۆرسىتىپ شاھقا لايىق كەمەر ياسىغلى تۇرۇشتى.)

جامە باف ئامادە قىلدى كارگاھ،
قىلغالى زەربەفتنى كەيمەككە شاھ.
(كىيىم تىكىۋچىلەر كارخانىلارنى قۇرۇشۇپ پادىشاغا ئالتۇن يىپلىق زەرباپ رەختلەردىن كىيىم توقۇشقا كىرىشتى.)

ئاشكارا ئەيلەدى نەججار تەخت،
توختاغاي دەپ ئاندا شاھ نىكبەخت.
(ياغاچچىلار شاھ ئۈچۈن تەخت ياساشتى.)

ئەيلەدى قەۋۋاس ئۆزىن سەنئەتغە بەند،
شاھغا تۇشكەيمۇ دەپ ئول دىلپىسەند.
(ئوقيا ياسىغۇچىلار «شاھ يارىتىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس» دىگەن ئۈمىت بىلەن ئوقيا ياساشقا تۇتۇش قىلىشتى.)

ئوقچى ئەيلەپ ئۆزنى مىھنەتغە ئەسىر،
كىم بۇ شايەد شەھغە بولغاي دىلپەزىر.
(ئوق ياسىغۇچىلارمۇ شاھقا يارىغۇدەك ئوق ياساش ئۈچۈن ھۈنەرگە كىرىشتى.)

ھاسىلەن ئول شەھر ئىېلىدىن خاس - ئام،
ئۆز ئىشكە ھەربىرى ئەيلەپ ئىېھتىمام.
(قىسقىسى، شەھەرنىڭ پۈتۈن خەلقى، شاھنىڭ ھۆكمىنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن، ئۆز ھۈنىرىگە كىرىشىپ كېتىشتى.)

كىم بۇ شايەد شاھغە تۇشكەي قەبۇل،
تا مۇرادىغە ئانىڭ بولغاي ھەسۇل.
(ئۇلارنىڭ ھەر بىرى، ھۈنىرىم شاھقا ياراپ قىلىپ مۇرادىمغا يەتسەم ئىدىم، دەپ ئويلايتتى.)

گەرچە كەلسە ئالغە رەنجۇ تەئەب،
بولغاي ئول كامى مۇرادىغە سەبەب.

(تارتقان جاپالىرىنى مۇرادىغا يېتىشنىڭ سەۋەبى بولۇپ قالىدۇ، دەپ بىلىشەتتى.)

بىر كېچە ئىشرەتگەھدىن چىقدى شاھ،
شاھ قىلغان خەلق كارىغا نىگاھ.
(بىر كېچىسى شاھ ئەيش-ئىشرەت ئورنىدىن چىقىپ خەلقنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن،)

بىر-ئىككى مەھرەم نەدىمى بىرلە ئول،
تۈنتى شەب رەۋلەر كەبى شەھر ئىچرە يول.
(بىر-ئىككى يېقىن ئادىمى بىلەن كېچىسى ماڭىدىغان ھەييارلارغا ئوخشاش شەھەر ئىچىگە قاراپ ماڭدى.)

تا ئول ئەل ئەھۋالىغا قىلغاي نەزەر،
بارچەنىڭ سەير ۋاقتىغە قىلغاي گۈزەر.
(شاھ خەلقنىڭ ئەھۋالىغا نەزەر سېلىپ باقماقچى بولدى.)

قايسى بىرى ئىشگە قىلدى ئىلتىپات،
دىدى: كۆڭلىدە شاھ ئالى سۈفات.
(ئالى سۈپەتلىك شاھ قايسى بىرىنىڭدۇر ئىشىغا كۆز سالغاندىن كېيىن كۆڭلىدە:)

كىم بىزنىڭ مەخزەندە بۇ ئىش باردۇر،
بەلكى مۇندىن ياخشىراق بىسياردۇر.
(بىزنىڭ ئامبارلىرىمىزدا بۇنىڭدىنمۇ ياخشىراقلىرى كۆپچۇ؟ دەپ ئويلىدى.)

تاكى يەتدى بىر غەرىبى زارغە،
ئاشىق ئازۇردە ۋۇ ئەفگارغە.
(پادىشاھ دىلى سۇنۇق بىر غېرىپنىڭ يېنىغا كەلدى.)

ئانى قىلغان ئىشق جاندىن نائۇمىد،
ھىجر پەيدا ۋە نىھاندىن نائۇمىد.
(ئىشق ئۇنى جېنىدىن ئۈمىت ئۈزدۈرگەن ئىدى.)

باغرىنىڭ خۇنابىدىن ئول ناتاۋان،
كۆز يولىدىن ھەر تەرەپ ئەيلەپ راۋان.
(ئۇنىڭ باغرى قان بولۇپ، كۆز ياشلىرىنى ئېقىتىپ يىغلايتتى.)

قان بىلە تۇپراق ئارا كۆڭلىدە تاب،
نىم بىسمىل قۇشىدەك ئەيلەب ئىزتىراب.
(قان بىلەن تۇپراق ئارىسىدا يېتىپ كۆڭلى بىئارام هالدا چالا بوغۇزلانغان قۇشتەك تىپچەكلەيتتى.)

هەردەم ئۆزگە نالە ۋە ئەفغان تۇزۇپ،
نالە ۋە فەريادى ئەل كۆڭلىن بۇزۇپ.
(هەر نەپەستە پەرياد ۋە نالە قىلاتتى. نالىسى خەلقنىڭ كۆڭلىنى بۇزاتتى.)

ئىشق تىغى خەستە كۆڭلىن چاك ئېتىپ،
كۆڭلىن ئۆزلۈك مىهنەتىدىن پاك ئېتىپ.
(ئىشقنىڭ تىغى ئۇنىڭ كۆڭلىنى جاراهەتلەندۇرگەن، كۆڭلىنى ئۆزلۈكنىڭ جەۋرى-جاپاسىدىن تازىلىۋەتكەن ئىدى.)

ئىشق جەۋرىدىن چېكىپ ئانچە ئەنا،
كىم ۋۇجۇدىن ئەيلەبان مەخپى پەنا.
(ئۇ ئۆزىنى يوقاتقانلىغىنى مەخپى تۇتۇپ، ئىشقنىڭ دەردىدىن ئازاپلىناتتى.)

بۇ پانا تۇپىراقغا ئەيلەپ ئانى پەست،
هەرسەرى مويىغە ئەيلەبدۇر شىكەست.
(بۇ «يوقلىش» ئۇنى تۇپراققا يىقىتقان ئىدى.)

دەپكى ئۆز فەنىدە هەر ئاشۇپتە هال،
كۆرگۈزۈپ ئەينى ماهارەتدىن كامال.
(ئۇ، هەر بىر ئاشىق ئۆز هۈنەرلىرىدىن مۇكەممەل نەرسىلەرنى تەييارلاۋاتىدۇ،)

تاڭلا شاه بەزمىنى ئەيلەپ جىلۋەگاه،
هەر بىرىگە لۇتفىلەر كۆرگۈزسە شاه.
(ئەتە شاه بەزمىدە بولۇپ، ئۇلارنىڭ هەر بىرىگە مەرهەمەت كۆرسىتىدۇ،)

ماڭا يوقكىم تۆهپەئى جۇز ئاه - دەرد،
نەيلەپ ئولغايمەن ئۇلارغا هەم نە بەرد.
(ماڭا دەرتتىن باشقا نەرسە تەگمەيدۇ، مەن قانداق قىلىپ ئۇلارغا تەڭ بولالايمەن؟)

لۇتپ بولسا، ياسياسەت شاهىدا،
كىم ماڭا يول بەرگەي ئول دەرگاهىدا.

(پادشاھ مەرھەمەت قلسمۇ ياكى غەزەپ قلسمۇ، ئۇنڭ دەرگاھدا باشقلار ماڭا
يول بېرەمدۇ؟)

ئۆزنى لايق لۇتپ ـ ئېھسانغا دمان،
كم سياسەت قلغالى ھەم ئەزدمان.
(مەن مەرھەمەتكمۇ لايق ئەمەسمەن، غەزەپكەمۇ ھەم ئەرزمەيمەن.)

كاشكى تغى سياسەت سۇرسە ھەم،
ئۆز قلچن بوينۇمە يەتكۈرسە ھەم.
(پادشاھ غەزەپ قلچنى بوينۇمغا سۇرسە ئدى،)

ئۆمردن مۇنچە شەرەپ بەسدۇر ماڭا،
كام مۇندن ئۆزگە ئېرمەسدۇر ماڭا.
(ماڭا ھاياتتن ئۆلۈم شەرەپلك بولغان بولاتتى، مېنڭ بۇندن باشقا مەقسدممۇ
يوق ئدى.)

لك چۇن يوق مەندە ئانچە ئېتبار،
قەتلغە داغى ئۇمدم قايدا بار.
(لېكن ماڭا ئۇنچلك ئېتبارمۇ يوق، شۇنداق ئكەن، ئۆلۈمدن ئۇمت قلالايمەنمۇ؟)

ۋاھكم مۇھلك دۇرۇر دەرد ـ غەمم،
ئاندن ئۆز ھالمغە بولمش ماتەمم.
(دەرت ـ ئەلەم مېنى ئاخرى ھالاك قلدغان بولدى، ئۆز ئەھۋالمغا ماتەم تۇتد-
غان بولدۇم، دەيتتى.)

شاھ كۆرگەچ بۇ غەرب ئەھۋالنى،
بۇ غەربى زارغە بۇ ھال نى.
(پادشاھ بۇ بچارە غېرپنڭ مۇنداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغانلغنى كۆرۈپ،)

كۆڭلگە ئەيلەپ ئەسەر مېھر ئېتتى پاش،
كردى ئول ۋەيرانغا ئانداغكم قۇياش.
(كۆڭلى يۇمشاپ، ئۇ غېرپنڭ ۋەيرانسگە كرپ كەلدى.)

لۇتپ كۆرگۈزدى ۋە كۆڭلن ئوۋلادى،
بەلكى روھن جسم ئۆيدن قاۋلادى.

AltunOq

(ئۇنىڭغا مەرھەمەت كۆرسەتىپ، كۆڭلىنى ئوۋلىدى، بەلكى جىسمى ئۆيىدىن روھىنى قوغلىدى.)

ئاشىقى بىچارە كۆرگەچ بۇيلە ھال،
غايەت ھەيرەتدىن ئولدى گۇنگى لال.
(بىچارە ئاشىق شاھنىڭ يوقلاپ كەلگەنلىگىنى كۆرۈپ، ھەيران بولۇپ تىلى گەپكە كەلمەي قالدى.)

قىلدى ئول ھالەتدىن ئەيلەپ كۆڭلى غەش،
مېھمان ئالىدا جاندىن پىشكەش.
(بۇ ھالەتتىن ئېسى كېتىپ، مېھمانغا جېنىنى تارتۇق قىلدى.)

بىل بۇ نەۋئ ئۆلمەكنى جاندىن ياخشىراق،
مىڭ ھاياتى جاۋىداندىن ياخشىراق.
(مۇنداق ئۆلمەكنى ھايات ياشىغاندىن ياخشىراق دەپ بىلمەك كېرەك.)

بۇيلە ئۆلمەك ئادەمگە بەرسە دەست،
ئادەم ئېرمەس جانغە بولسە پاي بەست.
(ئادەمگە مۇنداق ئۆلۈم مۇيەسسەر بولسا بولغىنى، مۇنداق ئۆلۈمدىن باش تارتقان ئادەم ئەمەس.)

قىلدى ئانى ئىشق ئارا ئول دەردى سوز،
روھى شەمئىن مەشئەلى گىتى پۇرۇز.
(ئىشقىنىڭ ئوتى غېرىپ ئاشىقنى كۆيدۈرۈپ ئۇنىڭ روھىنى ئالەمنى يورۇتقۇچى نۇر قىلدى.)

ئەشك، كۆيمەك شەمئىنى ھەر تىيرە شام،
كۆركى ئەيلەر مېھرىغە قايىم ماقام.
(قاراڭغۇ كېچىلەرمۇ كۆز يېشىنى ئاققۇزۇپ كۆيۈۋاتقان شامنى قۇياشنىڭ ئورنىدا دەپ بىلدۇ.)

فانىيا، ئىستەر ئىسەڭ مەقسەدغە يول،
ئاھ، دەردۇ سوز بىلە خۇرسەندە بول.
(ئەي نالە قىلغۇچى، مەقسەتكە يېتمەن دىسەڭ، دەرت تارتىشتىن خۇرسەن بولساڭ بولىدۇ.)

يەنە بىر قۇشنىڭ سوئالى

يەنە بىر سايىل دىدىكى ئى پاك قۇش،
راھبەرلىك فەننىدە چالاك قۇش.
(يەنە بىر قۇش دىدىكى: ئەي يولباشچىمىز بولغان پاك قۇش،)

كىم بۇ يولنىڭ شىددەتى ھەددىن فۇزۇن،
تۇنى ئانىڭ ھەد نىھايەتدىن ئۇزۇن.
(بۇ يولنىڭ مۇشكۇلى ھەددىدىن ئارتۇقكەن، كېچىلىرىمۇ ئىنتايىن ئۇزۇن ئىكەن.)

بۇ بالا دەشتىن قاچان قەتئى ئېتكامىز،
ئەسلى مەنزىلغە نى يەڭلىغ يېتكامىز.
(بۇ بالانىڭ چۆللىرىنى قاچان بېسىپ ئۆتەرمىز؟ بارار يېرىمىزگە قانداقمۇ يېتەرمىز؟)

بىزنى بۇ ئىشتىن خەۋەردار ئەيلەگىل،
سۇرئەت ئارامنى ئىزھار ئەيلەگىل.
(بىزنى بۇ يولنىڭ ئەھۋالدىن خەۋەردار قىلىپ، يۈرۈشىمىز ۋە قاچان ئارام تېپىشىمىز توغرىسىدا بىزگە سۆزلەپ بەر!)

شەرھ قىل ئاغاز ئىلە ئەنجامنى،
ئەۋۋەل ئەمگەك، سوڭرە ئەيشى كامنى.
(بۇ يولنىڭ بېشى بىلەن ئاخىرىنى، مېھنەتلىرى بىلەن راھەتلىرىنى بىزگە چۈشەندۈرگىن!)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھۆپۈپنىڭ جاۋاۋى)

دىدى ھۇدھۇدكىم ئەيا رەھرەۋ رەفىق،
بۇ سوئالىڭ ۋاقتئ ئولدى بەس دەقىق.
(ھۆپۈپ ئېيتتىكى: ئەي ھەمرايىم، سېنىڭ بۇ سوئالىڭ تولىمۇ ئىنچىكە، نازۇك سوئال بولدى.)

چۇن سورارسەن بۇ سەفەر كەيفىييەتىن،
مەنزىل، ۋادى، نىشاتى شىددەتىن.

(سەن بۇ سەپەرنىڭ قانداقلىغىنى، مەنزىللەرنى بىسىپ ئۆتىدىغان ۋادا ۋە چۆل-جەزىرىلەرنى سوراۋاتسەن.)

كىم، نىچە ۋادى ۋە مەنزىلدۇر بۇ يول،
ئەمدى مەن شەرھ ئەيلەيىن سەن ۋاقىپ ئول!
(بۇ يولدا قانداق چۆل-ۋادىلار ۋە مەنزىللەر بار، مەن بايان قىلىپ بىرەي، سەن ۋاقىپ بولغىن.)

ئالىمىزدا يەتتى ۋادىدۇر ئەزىم،
هەر بىرىدە بىهەدۇ ئەندازە بىم.
(ئالدىمىزدا يەتتە چوڭ چۆل-باياۋان بار، ئۇلارنىڭ هەر بىرىدە كۆپلەپ قورقۇنىچلۇق ئىشلار ئۇچرايدۇ.)

سىك هەر ۋادىدا مەنزىل بىهساپ،
كىم هىسابىدىن قىلۇر تەبئ ئىختىناپ.
(لىكىن هەر بىر ۋادىدا هىساپسىز مەنزىللەر بار، ئۇنى هىساپلاشتىن كىشىنىڭ تەبئىتى يىرگىنىدۇ.)

يەتتى ۋادى ئەسل مەنزىللەر پۈرۈئ،
ئەيلەلى ئول ئەسل شەرهىغە شۇرۇئ.
(بۇ يەتتە ۋادا بۇ سەپەردە بىسىپ ئۆتۈشكە تىگىشلىك ۋادىلاردۇر. ئەمدى ئۇلارنىڭ ئەسلى ئەهۋالى توغرىلىق بايان قىلىپ بىرەي:)

ۋادئى ئەۋۋەل تەلەپ ۋادىسىدۇر،
باشلاغان ئوليان شەرەپ هادىسىدۇر.
(بىرىنچى ۋادا — تەلەپ ۋادىسىدۇر. ئۇنىڭغا باشلىغۇچىغا شەرەپ مەنسۇپ بولىدۇ.)

ئىشق ۋادىسىدۇر ئاندىن سوڭرە بىل،
ئول ئوت ئىچرە بار-يوقنى ئۆرتەگىل.
(ئىككىنچى ۋادا — ئىشق ۋادىسىدۇر. ئۇنىڭدىكى ئوتلاردا بار-يوقۇڭنى ئۆرتىسەڭ بولىدۇ.)

ئىشق چۇن قىلدى ۋۇجۇدۇڭنى ئەدەم،
مەئرىفەت ۋادىسىغە ئۇرغىل قەدەم.
(ۋۇجۇدۇڭ ئىشق بىلەن پاكلانغاندىن كىيىن، ئاندىن مەرىپەت ۋادىسىغا قەدەم قويىسەن!)

سوگره ئىستىغناغه ۋادىدۇر ۋەسىئ،
پەستدۇر جەنبىدە بۇ چەرخ رەفىئ.
(ئۇنىڭدىن كېيىنكىسى ئىستىغنا ۋادىسىدۇر. بۇ ۋادا ئالدىدا ئاسمانمۇ پەس تۇرىدۇ.)

ۋادىئى تەۋھىد بىل ئاندىن نارى،
فەرد بولماق نىچە بارساڭ ئىلگارى.
(ئۇندىن كېيىن «تەۋھىد» ۋادىسى بار، ئۇنىڭغا ئىچكىرىلەپ كىرگەنسېرى، جاھاندىن ئالاقەڭ ئۈزۈلىدۇ.)

مۇندىن ئۆتسەڭ ۋادىئى ھەيرەت دىگىل،
جەھد ئىلە بۇ ۋادىنى قەتئى ئەيلەگىل.
(ئۇنىڭدىن ئۆتسەڭ ھەيراتلىق ۋادىسى بار. بۇ ۋادىنى غەيرەت قىلىپ بېسىپ ئۆتسەن!)

بارچەدىن سوڭ ۋادىئى فەقرۇ فانا،
ئۆتمەس ئاندىن سەير ئەتسەگمۇ يانا.
(ئەڭ ئاخىرقى ۋادا — پەقىرلىق ۋە يوقلۇق ۋادىسىدۇر، قانچە قىلساڭمۇ ئۇ ۋادىدىن نېرىغا ئۆتەلمەيسەن!)

قەتئى ئۇلۇر مۇندا سۈلۈك ئەھلىغە كام،
ئىش بولۇر ئۆزگە قىلىغ بىرلە تامام.
(بۇ ۋادىغا يەتكەندە سۈلۈك ئەھلىنىڭ مەقسىدى ھاسىل بولىدۇ.)

لىك مەنزىلدىن خەبەر بەرمەس بىراۋ،
كىم بۇ يولدىن يانمىدى بىر راھرەۋ.
(لېكىن ئۇنىڭ مەنزىللىرىدىن ھېچكىم خەۋەر بەرمەيدۇ، چۈنكى بۇ يولغا كىتكەنلەرنىڭ ھېچ بىرى قايتىپ كەلمىگەن.)

تەلەپ ۋادىسىنىڭ سۈپىتى

بۇ يەنى ۋادى داغى ئىجمال ئېرۈر،
لىك تەپسىلدە كۆپ ئەشكال ئېرۈر.
(بۇ ۋادا مۇرەككەپ، ئۇنى ھەر خىل شەكىل بىلەن چۈشەندۈرۈشىدۇ.)

چۈن تەلەپ ۋادىسىغا قويساڭ قەدەم،
ئالىڭە ھەردەم كېلۈر يۈزمىڭ ئەلەم.

(تەلەپ ۋادىسىغا قەدەم قويغىنىڭدا ئالدىڭغا يۈز مىڭ خىل دەرت - ئەلەم دۇچ كېلىدۇ.)

هەردەم ئاندا يۈز مالالەت يۈزلەنۇر،
هەر نەفەس مىڭ سۇئىب هالەت يۈزلەنۇر.
(هەر قەدىمىڭدە يۈز تۈرلۈك جاپا، هەر نەپىسىڭدە مىڭ تۈرلۈك كۆڭۈلسىزلىكلەر ئۇچراپ تۇرىدۇ.)

ئىستەمەك رەنجى - كۆڭۈلنى زار ئېتەر،
تابىماغلىق روهىنى ئەفگار ئېتەر.
(ئىستەكنىڭ جەۋرى - جاپالىرى كۆڭۈلنى زار قىلىدۇ، دىرەك تاپالماسلىق روهىڭنى ئازاپلايدۇ.)

جاننى كۆيدۈرمەك بولۇپ مەهرۇملۇق،
ۋەسلىنىڭ مىئادى نامەلۇملۇق.
(مەهرۇملۇق جاننى كۆيدۈرىدۇ، ۋسالنىڭ ۋەدىسىمۇ تېخى نامەلۇم بولىدۇ.)

رەنج كۈشش سانجىبان جىسمىڭغا نىش،
دۇررى ناياب ئەيلەبان جانىڭنى رىش.
(جەۋرى - جاپالار ۋۇجۇدۇڭغا نەشتىرىنى سانجىسا، تېپىلماس گۆهەرنىڭ ئارزۇسى جېنىڭنى يارا قىلىدۇ.)

ئىستەبان تاپماق دۇررى نايابنى،
مۇندادۇر تەرك ئەيلەمەك ئەسبابنى.
(بىباها گۆهەرگە ئېرىشىش ئۈچۈن دۇنيادىكى بارلىق نەرسىلەردىن ۋاز كېچىش لازىم.)

مال - مۈلك، هەرنىدۇر سالىككە بەند،
تۆرت تەكبىرى پانا ئۇرماق بەلەند.
(هەرقانداق نەرسە «سالىك» گە بەنتتۇر. مۇنداق بەنتتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن تۆت قېتىم تەگبىر ئېيتماق لازىم.)

هەرنىكىم غەيرى تەلەبدۇر تاشلاماق،
ئۆزنى مەقسەد مەنزىلىغە باشلاماق.
(غەيرى تەلەپلەرنى تاشلاپ، مەقسەت يولىغا قەدەم ئېلىش لازىم.)

قالمىسا ئالەم مەتائىدىن جىھات،
ئۈزگە نەۋئ ئولغاي ساڭا ئولدەم سۆپات.
(سەندە دۇنيانىڭ مال ـ مۈلكىدىن ھېچنەرسە قالمىسا، ئۇ ھالدا سۆپىتىڭمۇ باشقىچە بولىدۇ.)

گەنجدىن يەتكەي ئەسەر ۋەيرانىغە،
زات نۇرىدىن يارۇغلۇق جانىغە.
(خەزىنىدىن ۋەيرانىغا تەسىر يېتىدۇ، تەگرى نۇرىدىن روھقا يورۇقلۇق يېتىدۇ.)

ئول يارۇغلۇق شەۋق ئوتىن تىز ئەيلەگەي،
كىم تەلەپ رەخشىن سۆبۇك خىز ئەيلەگەي.
(ئۇنىڭدىن چۈشكەن يورۇقلۇق شەۋقنىڭ ئوتىنى تېزلىتىدۇ.)

ئۈزدە تاپقايسەن تەلەپنى بىرگە يۈز،
تاغلار بولغاي سېنىڭ ئالىڭدا تۈز.
(ئۆزەڭدىكى تەلەپنىڭ بىرگە يۈزلەپ جاۋاپ تاپسەن، تاغلارمۇ سېنىڭ ئالدىڭدا تۈزلىنىدۇ.)

جانىڭە يەتكەي تەلەپنىڭ راھەتى،
قالماغاي رەنجۇ تەئەپنىڭ شىددەتى.
(جېنىڭغا راھەت يېتىپ، جاپا ـ مۇشەققەتنىڭ شىددىتى قالمايدۇ.)

دۇرغا تاپقان سارى كۆڭلۈك خاسلىق،
بولغاي ئاسانراق ساڭا غەۋۋاسلىق.
(كۆڭلۈك گۆھەرگە خاسلىق تاپقانسېرى ساڭا دېڭىزغا شۇڭغۇشمۇ شۇنچە ئاسان بولىدۇ.)

لەمئە كۆرگۈزگەن سارى مېھرى ۋىسال،
ئەيلەگەي شامىڭ سەھەرگە ئىنتىقال.
(ۋىسال قۇياشى نۇرىنى چاچقانسېرى، قاراڭغۇ كېچىلىرىڭ تاڭغا يۈزلىنىدۇ.)

ئالىڭا كەلسە ئەگەر فىلى دەمان،
كۆرگەسەن پاشە ھامانۇ ئول ھامان.
(ئەگەر ئالدىڭغا يىرتقۇچ پىل كەلسىمۇ ئۇ ساڭا پاشىدەك كۆرۈنىدۇ.)

گەر يولۇڭنى تۇتسا يۈز شىرۇ پەلەڭ،
بولغاي ئالىڭدا نىچۈككىم مۇرلەڭ.

(يۈزلىگەن شىر، يولۋاسلار يولۇقنى توسسىمۇ، ئۇلار سىپىنىڭ ئالدىڭدا ئاقساق چۈمۈلىلەردەك بولۇپ قالىدۇ.)

ئەژدەھادىن يەتمىگەي كۆكلۈككە رەنج،
ئۈيلە بولمىش بولغاي ئول مەشئۇپ گەنج.
(ئەژدىھادىن خاپىلىق تارتمايسەن، ئۇ خەزىنىلەرنى قوغداپ ياتىدۇ.)

كۇفر ئىلە ئىمانغا ئۇرغايسەن ئىلىك،
بۇ تەمەدىنكىم ئاچىلغاي بىر ئىشىك.
(كۇپىر بىلەن ئىماندىن قولۇڭنى يۇساڭ، تارتساڭ، ساڭا باشقا بىر ئىشىك ئېچىلىدۇ.)

چۈن ئىشىك ئاچىلدى نەكۇپرۇ نەدىن،
ئىچكارى كىرگەچ قۇتۇلدۇڭ بارچەدىن.
(ئۇ ئىشىكتىن كىرىشىڭ بىلەن ھەممىدىن قۇتۇلىسەن.)

كۇفرۇ ئىمان راھرەۋغە كىش ئىمەس،
ئەسل يولدا بەندراھى پىش ئىمەس.
(كۇپىر ۋە ئىمان بۇ يولنى بېسىپ ئۆتكۈچىنىڭ دىنى ئەمەس، ئۇ بۇ يولدا توسالغۇ بولالمايدۇ.)

(تۈگىدى)

ئەرزىيەت

موللا توختى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: نىجات مۇخلىس

ئاقسۇلۇق مۇئەللىپ موللا توختىنىڭ بۇ ئەسىرى مانجۇ ھۆكۈمرانلىرىنىڭ ئۇيغۇر مېھنەتكەشلىرى ئۈستىدىن ئېلىپ بارغان رەھىمسىز بۇلاڭ - تالىڭى، يەرلىك مەمۇرلەرنىڭ خەلققە چاچقان ئېغىر ۋە ئادالەتسىز ئالۋاڭ - ياساقلىرى ئۈستىدىن قىلىنغان تارىخىي شىكايەت.

مۇئەللىپ بۇ ئەسىردە، ئۆزىنىڭ دېھقانچىلىقتىن ئەسلا خەۋىرى يوق نامرات ۋە كەسپىي موللا ئادەم ئىكەنلىكىنى، تېرىغۇدەك بىر مىقدار يېرى بولمىسىمۇ، ئاقسۇنىڭ ئارال دىگەن يۇرتىنىڭ ئالۋاڭ - ياساق دەپتىرىدە ئۇنىڭ نامىغا ئۈچ خو يەرنىڭ ئالۋىڭى خەتلەپ قويۇلغانلىغىنى، ئالۋاڭ - ياساقنىڭ كۆپلۈگى، ھەتتا ئەمەلدارلارنىڭ خېنىملىرى تىرناقلىرىغا ياقىدىغان خىنە ئۈچۈنمۇ ئەلگە ئالۋاڭ چېچىلىدىغانلىغىنى ئېيتىدۇ. ئەسەردىن ئۇنىڭ بۇ ئالۋاڭ - ياساقلارنى تۆلىيەلمەي قاتمۇ - قات قەرزگە بوغۇلۇپ، ئائىلە بويىچە ۋەيران بولغانلىغىنى، مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان بالىسىنىڭ ئوقۇشتىن قالغانلىغىنى، بالىسىنى ئەگەشتۈرۈپ، بۇ ناھەق ئالۋاڭنى ئۇنىڭ ئۈستىدىن ئېلىپ تاشلاشنى ئىلتىماس قىلماقچى بولۇپ، ئاقسۇ ھاكىمى چۈن ۋاڭ (سولانبەگ) گە بۇ ئەرزىيەت بىلەن كەلگەنلىكىنى، ئەرزىنى چۈن ۋاڭغا تاپشۇرۇشتىن بۇرۇن ئاقسۇ شەھىرىدىكى مازارلاردا دۇئا تەلەپ بىلەن يۈرگەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز.

ئەسەردە بايان قىلىنغان موللا توختىنىڭ ئۆزىنىڭ ئەھۋالى ئەينى دەۋردە پۈتۈن ئۇيغۇر مېھنەتكەشلىرىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى ئىدى. ئالۋاڭ - ياساقنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى ئېغىرلىقى ۋە تۈرلۈك شەكىللەر بىلەن ئىپادىلەنگەن ئىقتىسادىي تالان - تاراج خەلقنى كۆپ قېتىملاپ مانجۇ ھۆكۈمرانلىرىنىڭ زۇلۇم - زورلۇقلىرىغا قارشى كۆتۈرۈلۈشكە مەجبۇر

قىلغان ئىدى، 19 - ئەسىرنىڭ 30 - يىللىرىدىن تارتىپ 60 - يىللىرىغا قەدەر بولغان بۇ بىر تارىخىي جەرياندا، بىز خوتەن، يەركەن، قارغىلىق، قەشقەر، ئاتۇش، ئاقسۇ، كۇچار، تۇرپان، قۇمۇل، غۇلجا قاتارلىق جايلاردا خەلق قوزغىلاڭلىرىنىڭ ئارقىمۇ - ئارقا كۆتۈرۈلۈپ تۇرغانلىقىنى بىلىمىز. بۇ تارىخىي ئەھۋال ۋە ئالۋاڭ - ياساقلارنىڭ ئېغىرلاشقان ۋاقىتلىرىنى مولچەرلەپ، موللا توختىنىڭ بۇ ئەسىرنى 19 - ئەسىرنىڭ 40 - يىللىرى ئەتراپىدا يېزىلغان دەپ تەخمىن قىلىش مۇمكىن. ئەسەردە ئېيتىلغان چىن ۋاڭ ئادەم ئىسمى ئەمەس، ئۇ خەنزۇ تىلىدىكى چىڭۋاڭ (شاھزادە) سۆزىنىڭ ئاھاڭ جەھەتتىن ئۆزگىرىپ قالغىنى. سولانبەگمۇ بىر ئەمەلدارنىڭ خاس ئىسمى ئەمەس، بۇنىڭدىن پەقەت بىز ئاقسۇنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى ھاكىمىنىڭ سولانلاردىن قويۇلغان بەگ ئىكەنلىكىنىلا بىلىۋالالايمىز. شۇڭلاشقا ئەسەرنىڭ ئۆزىدە ئېيتىلغان مەلۇماتلاردىن، بىز ئەسەرنىڭ يېزىلغان كونكرېت ۋاقتىنى ئېنىقلاشقا مۇيەسسەر بولالمىدۇق.

ئەسەردە، بىر تەرەپتىن ئالۋاڭ - ياساقلار دەستىدىن باش كۆتۈرەلمەي قالغان خەلقنىڭ ئېچىنارلىق ئەھۋالى ئەكس ئەتسە، يەنە بىر تەرەپتىن دىنىي جاھالەت بىلەن كىشەنلىنىپ قالغان خەلقنىڭ قالاقلىقى ۋە نادانلىقىمۇ ئەكس ئەتكەن. موللا توختى، بۇ ئەرزىنى چىن ۋاڭنىڭ قولىغا يەتكۈزسە، ئۇ چوقۇم ئىزنىڭ ئۇستىدىكى نائادىل ئالۋاڭنى يارلىق چۈشۈرۈپ كۆتۈرىۋېتىدۇ، دەپ ئۈمىد قىلىدۇ ۋە چىن ۋاڭنى پۈتۈن كۈچى بىلەن ماختايدۇ. ئېھتىمال، چىن ۋاڭنىڭ شەنىگە ئوقۇلغان مەدھىيىلەر ئېھتىيات يۈزىسىدىن بولغان بولۇشىمۇ مۇمكىن.

ئومۇمەن، مۇئەللىپ موللا توختىنىڭ بۇ ئەسىرى رايونىمىزنىڭ 19 - ئەسىردىكى ئىجتىمائىي ئەھۋالى توغرىسىدىكى تەتقىقاتلاردا مۇھىم تارىخىي ھۆججەت تەرىقىسىدە خىزمەت قىلالايدۇ.

ئۆز دىيارىمدا مۇسافىرمەن غېرىب بولدۇم يانا،
تۇشتى باشىمغە بۇ كۈنلەر كەلدىلەر دەۋرى قازا.

قەرز ئۈچۈن، ئالبان ئۈچۈن بولدى مېنىڭ ھالىم خاراپ،
ھەزرىتى چىن ۋاڭ بىگىم ھالىمغە رەھىم ئەتكەي يانا.

ئۈچ خو دەھىڭ باشىمدا ئاسماندەك تۇرىدىلەر،
دەھىكىمنى يوق قىلىپ ئازادە قىلسا پادىشا.

كەلسەلەر ئالبانچىلار خىنە پۇلى دەپ تۇتسەلەر،
پۇل تاپالمايمەن تېنەپ دىشۋار بولۇر ھالىم يانا.

ھەممە دەردىمدىن يامان بولدى ماڭا ئالبانچىلىق،
تاقىتىم يوقتۇر مېنىڭ ئالبانچىلار قىلدى جاپا.

قۇتقارىپ ئالبانچىلىقدىن قىلسەلەر ئازاد مېنى،
ھەزرىتىڭنىڭ ۋاقتىدا بىر يادىكار قالسۇن ماڭا.

مەن تېنەپ ئاۋۋارە بولدۇم نەچچە يىللاردىن بارى،
رەھىم قىلغايمۇ بېگىم ھالىم زەبۇن بولدى يانا.

ئۈيرۈبان ئالتۇن باشدىن قىلسەلەر ئازاد مېنى،
جەننەتۇل مەئۋا ئىچىدە جايى مەنزىلدۇر يانا.

بىر بالام بىرلەن ئىنىم بىز دەربەدەر بولدۇق يانا،
قەرز ئۈچۈن ئالبان ئۈچۈن ئاۋارە جان بولدۇم يانا.

كىچەلەر كۈندۇزلەرى ھەم دەرس ئوقۇر ئېردى بالام،
قەرز ئۈچۈن ئالبان ئۈچۈن ھەم دەرسدىن قالدى يانا.

شەرھى موللا، شەرھى ۋە قايە ھەم ئوقۇر ئېردى بالام،
بىز غېرىب ئاۋۋارەلەرگە ۋاڭ بېگىم بولغاي پانا.

دەرس زايئ بولدىلەر قەرز بىرلە ئالبان دەردىگە،
ھەزرىتى چۇن ۋاڭ بېگىم ئازادە قىلغايمۇ يانا.

مەن قەدىم ئالبانچى ئېمەس كەلدى ماڭا دەۋرى قازا،
ھەزرىتى چۇن ۋاڭ بېگىم ئالبانچىدىن قىلسە ئادا.

دەربەدەر بولدۇم يانا، بى خانۇمان بولدۇم يانا،
فەرزەندلەرىم ھەر بىر تەرەف زىرۇ زەلىل بولدۇم يانا.

شېئىر ئەيتماققە نەھەددىم قۇدرىتىم يەتمەس مېنىڭ،
بۇ مېنىڭ دەردىم تولا بۇ ئەرىز مەئلۇم قىلدىما.

داغ دۇنيا قىلدىلەر، يەر بىرلە يەكسان قىلدىلەر،
بۇ فەلەكنىڭ كاجلىگى ئاخىر خاراپ قىلدى يانا.

× ×

يەنە قەرزدارلارىم قىستاپ كى ئارام بەرمادى ئالبان،
مېنىڭ ھالىمغە رەھىم ئەيلەپ كى ئازاد قىلسەلەر ۋاڭ خان.

ماڭا فەرزەندلارىم بىرلە فۇتۇبدۇر ئۈچ خو دەھىك،
خاراپ قىلدى مېنى دەھىك كى مەن قەرزدار بولۇپ قالغان.

بېگىم ئازاد قىلۇرلەرمۇ مېنى ئالبانچىدىن ۋاڭ خان،
يەنە بىرلەرگە مۇشكۇلدۇر، بېگىمگە ئەسلا بۇ ئاسان.

يەنە بىرلەرنى ئالباندىن كى ئازاد قىلسەلەر ۋاڭ خان،
ساۋابى ئاخىرەت بولغاي بۇ ئالباندىن ئامان قىلغان.

بۇ قەرز بىرلەن بۇ ئالبانغە مېنىڭ ھالىم خاراپ بولغان،
بۇ ھالىم رەھىم ئېتەرگە كۆپ ئۇمىدىم بار ئۇلۇغ ۋاڭ خان.

بۇ ئۈچ خو دەھكىمنى يوق قىلىپ ئازاد قىلۇرغە مەن ئۇمىد تۇتقان،
كى مەرفۇلقۇلۇم قىلماق ماڭا مۇشكۇل، ساڭا ئاسان.

بۇ ئالبان دەردىگە ھەيران قۇلۇڭ موللا توختى سەرگەردان،
مېنى ئالبانچىدىن ئازاد قىلۇر دەپ مەن بېگىمدىن كۆپ ئۇمىد تۇتغان.

قەدىم ئالبانچى ئېمەسدۇرمەن، غۇلامىڭ بىر دۇئا گۇيمەن،
مېنى ئاۋۋارە جان قىلدى بۇ قەرز بىرلەن يەنە ئالبان.

ماڭا تۆرت بەش يىل بولدى قۇلۇڭ مەن دەربەدەر بولغان،
كى مەن مۇز تەر بولۇپ قالغان ئەجەب بى خانۇمان بولغان.

بېگىمنىڭ ئىلتىفاتىدا يۈرۈپ ئېردىم ئەجەپ ئوبدان،
ئەجەپ بىرنەچچە يىللاردىن تىنەبۇ ھەيران بولۇپ قالغان.

يىگىرمە نەچچە يىل مەي بەن بولۇب مەن داڭزافاڭدا ئىلتىفات بىرلەن،
بېگىمنىڭ ۋاقتىدا ئوبدان يۈرۈپ مەن ئىلتىفات تاپقان.

فەلەك كاج ئەيلەدى ياندى مېنىڭ بەختىم ئەجەپ دەۋران،
مېنىڭ كى تالىئىم كاجلىك قىلىپ بولدۇم ئەجەپ يەر بىرلەمەن يەكسان.

بېگىمنىڭ ئىلتىفاتىغە يېتىپ مەن نەچچە يىل ئەۋۋەل،
كى مەن ئۈچ تۆرت يىللاردىن ئەجەپ مەن خانەئى ۋەيران.

مېنىڭ فەرزەندلەرىم ھەربىر تەرەف زارۇ زەلىل بولغان،
بۇ قەرز بىرلەن بۇ ئالبان دەردىدە مۇبتىلا بولغان.

ئاتا ۋە ھەم بابام كەلگەن ئىكەن دەھىد دىيارىدىن،
نىشانە دەھىك يېتىپ كەتكەن فۇتۇبدۇر ئۇچ خو ئالبان.

خوجام پادىشا ئىزىزلار ئېراشىپ كەلگەن ئىكەن بابام،
كى مەن مۇزتەر بولۇپ قالدىم خاراپ قىلدى مېنى ئالبان.

كى مەن تۆرت بەش يىللاردىن خۇداغە ئاھ ـ ۋاھ قىلغان،
غېرىبلىق نالە زارىمدىن خۇدايىم ئىلتىفات قىلغان.

يەنە جانۇ دىلىم بىرلە كۆزۈمدىن ياشلارىم تامغان،
كېچە ـ كۈندۈز تەلەپ بىرلە خۇداغە ئاھ ـ ۋاھ قىلغان.

غېرىبلىق ئاھى بىرلەن بۇ كۆزۈمنىڭ ياشلارى غەلتان،
ئەجابەت قىلسەلەر مەندەك غېرىب ئاھىنى سۇبھان.

كۆزۈم ياشى دىلىم ئاھى خۇداغە يەتسەلەر ئەفغان،
بېگىم ئازاد قىلۇرلەرمۇ مېنى غەم قايغۇدىن ۋاڭ خان.

كېچە ـ كۈندۈز بۇ غەم بىرلە مەنەم ھەيران سەرگەردان،
يەنە قەرز بىرلە بۇ ئالبان مېنى ئاۋۋارە جان قىلغان.

باشىمغە تۈشتى بۇ كۈنلەر ئاجايىپ تۈرفەئى تۈرفە،
بۇ ھالىم رەھىم ئېتەرلەرمۇ ئادالەتلىك ئۇلۇغ ۋاڭ خان.

كى مەن كەلدىم مازارلاردىن شەھەرلەردە يۈرالماسمەن،
تۇتۇپ سۆدراپ خاراپ ئەيلەر بۇ قەرز بىرلە مېنى ئالبان.

ساۋابى ھەج بولۇر ئاخىر قۇلىنىڭ كۆڭلىنى ئالغان،
ھەزار يىللىق ئىبادەتدۇر غېرىبلار دادىنى سورغان.

بېگىم ئەدلى ئادالەتدىن يېتەر مەقسۇدىغە ئاسان،
خېتىمدە بولسە كۆپ نۇقسان مائاف قىلغايمۇكىن ۋاڭ خان.

خوجام پادىشالارىمدىن ئىلتىفات بولغان نىشان دەھىك،
ۋەبا يىلى ئەيتىپ كەتتى فۇتۇبدۇر ئۇچ خو دەھىك.

كى مەنغۇ يەتتە سەككىز يىل بۇ ئالبان تارتىشىپ يۈردۈم،
كى مەن مۇزتەر بولۇپ قالدىم ئەجەپ دىشۋار تۇرۇر دەھىك.

خاراپ قىلدى مېنى ئەمدى يەنە بۇ ئۆچ خو دەھىك،
بېگىم ھالىمغە رەھىم ئەيلەپ قۇلۇم قىلغايمۇكىن دەھىك.

ئارالغە دەفتەر ئېماقغە فۇتۇبدۇر بىزگە بۇ دەھىك،
قەدىم ئالبانچى ئېمەسدۇرمەن ماڭا دەۋرى قازا دەھىك.

بېگىم ئازاد قىلىپ بىزنى فۇتۇككە بىر قۇلۇم سوقسە،
ساۋابى ئاخىرەت بولغاي ئادا بولغايمۇكىن دەھىك.

بۇ خەلقلەرنى تانۇماسمەن بۇ خەلق يۇرتىنى بىلماسمەن،
يەنە قەرز بىرلە بۇ ئالبان فەردشان قىلدىلەر دەھىك.

بۇ خەلقنىڭ يۇرتىدا يوقتۇر مېنىڭكى يەر سۇيۇم ھەرگىز،
يەنە قەرز بىرلە بۇ ئالبانگە بىچارە قىلىپ دەھىك.

كېلۇر ئالبانچىلار ئىستەپ خىنە پۇل تۇشتى دەپ قىستاپ،
مېنىڭ مۇز تەرلىكىم قىستاپ خاراپ ئەتتى مېنى دەھىك.

ماڭا تۆرت بەش يىللاردىن باشىمغە تۇشتى بۇ كۈنلەر،
بېگىم مەرفۇئ قولوم قىلسە يوقالسە ئۆچ خو دەھىك.

قولۇمدا پۇلىمۇ بار چاغدا بىلمەس ئېردى بۇ دەھىك،
كى مەن مۇزتەر بولۇپ قالدىم كى ئاۋۋارە قىلىپ دەھىك.

مازارۇ ھەم ماشايخخە كى شەيخۇ پارە خۋانىن بولسام،
مۇرادىمغە يېتەر ئېردىم ئادا بولغايمۇكىن دەھىك.

بېگىمدىن مەن تىلەيدۇرمەن كى ئالتۇن تامغە لىق دەھىك،
بېرۇرمۇ بىز غېرىبلارغە يەنە ئالتۇن نىشان دەھىك.

× ×

سەھەرلەر قوفۇپ مۇناجات ئوقۇپ،
دورۇدى نىجات ئىسمى ئەزەم ئوقۇپ.

ئىسمى زات ئوقۇپ مەن دۇئالار قىلىپ،
بۇ چۆللەر ئىچىندە ۋەزىفەم ئوقۇپ.

باياۋانلاردە مەن ئاھ ۋايلابان،
دۇئالار قىلۇرمەن رۇبائى ئوقۇپ.

تەلەپ قىلدىمۇ مەن دۇئالار قىلىپ،
بۇ قۇرئان ئىچىندە رەببىنا زۇلمىنا ئوقۇپ.

كېچە ـ كۈندۈز توختامايدۇر ياشىم،
يىگىرمە يەتتە ئايدىن ۋەزىفەم ئوقۇپ.

بو كۆزدىن ياشىم ژالەلەر ئەيلەدى،
دۇئالار قىلۇرمەن مۇناجات ئوقۇپ.

كى ئازاد قىلۇرمۇ بۇ ئالبانچىدىن،
بۇ ئالبانچىلىقنە كى ئەفسۇس ئوقۇپ.

ئەجابەت بولۇرمۇ بۇ ئاھىم مېنىڭ،
كى مەقسۇدكە يەتكۈر مۇرادىم ئوقۇپ.

× ×

ئالبانچىلىقنىڭ دەردى تولادۇر،
ئازادە قىلسە ئەي پادىشاھىم.

ئالبانچىلىقدا ئاۋارە بولدۇم،
ئازادە قىلسە ئەي پادىشاھىم.

يۇرت خەلقىنىڭ كى ئالبان پۇلغە،
پۇل تەپ بېرەلمەي ئاۋارە بولدۇم.

ئازادە قىلسە ئالبانچىلىقدىن،
قەرزىم تولادۇر پادىشاھىم.

رەھىم ئەتسەلەرغۇ بىر دەك گەداغە،
ئەجرىنى بەرسۇن قادىر خۇدايىم.

كەلدى باشىمغە بۇ تۈرفە ئىشلار،
قانداق قىلۇرمەن ئەي پادىشاھىم.

بۇ تۇرفە ئشلار تەقدىر ئشدۇر،
تەدبىر قىلۇرغە يوقتۇر ماجالىم.

سەئى سەبەبدە باردۇر ئىلاجى،
ئازادە قىلسە ئەي پادىشاھىم.

مەي مۇچلەرگە قەرزدار بولۇپمەن،
مۇزتەر قۇلىمەن ئەي پادىشاھىم.

بىرنەچچە ئايغۇ بەندىدا ياتىپ مەن،
ئۆز خۇي فەئلىم باردۇر گۇناھىم.

تەسبىھ تەھلىل ئازدىم يېڭىلدىم،
خەيرۇ شەررى تەقدىر ئىلاھىم.

بۇ سۆزنى قىلماق ھەددىم ئېمەستۇر،
ئەفۇ ئەيلەگەيمۇ ئەي پادىشاھىم.

مەن نەچچە يىلدىن قىلماي تىجارەت،
تېنەپ قالىپ مەن ئاۋۋارە بولدۇم.

مەندەك غېرىبنىڭ كۆڭلىنى ئالسە،
مەن خالى قىلماي قىلسام دۇئايىم.

بۇ تۇرفە ئشلار باشىمدا،
ھالىمغە يەتسە ئەي پادىشاھىم.

بەرسۇن خۇدايىم ھەجنىڭ ساۋابى،
ئول زۇلجلالىم قادىر خۇدايىم.

دەردىم تولادۇر بۇسۆزنى قىلدىم،
رەھىم ئەيلەگەيلەر ئەي پادىشاھىم.

ھالىمنى ئېيتسام دەردىم تولادۇر،
شەفقەت قىلۇرغە ئەي پادىشاھىم.

مۇزتەر قۇلىمەن قىلسام دۇئايىم،
مەقبۇل قىلۇرغە پەرۋەردىگارىم.

دەرگاھ ھەققىدە بولسە ئىجابەت،
بەخشىش قىلغۇرمەن ئەي پادىشاھىم.

ھەم كىچە ـ كۈندۈز قىلسام دۇئايىم،
مۇندىن بۆلەككە يوقتۇر ماجالىم.

بىرنەچچە ئايدىن بولدۇم تەلەپكار،
ھەممە ئىزىزلار قىلسۇن مەدەدكار.

مەن نەچچە ئايدىن تەلەپلەرىدە،
مۇشكۇل كۈشايىش ھەزرەتلەرىدە.

ھەر ئىككى ئالەم دۆلەتلەرىنى،
ئاباد قىلسۇن رازاق خۇدايىم.

مەن نەچچە ئايدىن ياتتىم مازاردا،
سۇلتان سىررى ھەم بۇزرۇكۋاردا.

بىر كەم قىرىق كۈن شول بۇزرۇكۋاردا،
يىگىرمە بىر كۈن ئالتۇن مازاردا.

قىرىق يەتتە كۈن مەن چىھىل يەك ئاتادا،
چاھاردە كۈن ھاجىر ئانامدا.

بىرنەچچە كۈن مەن مەھمۇد ئاتادا،
گۈنبەز ئىچىدە ياتتىم مازاردا.

ئايۋان قاشىدا چوڭ كۆل باشىدا،
تۇفراق باشىدا گۈنبەز ئىچىدە.

ھەزرەتلەرىنىڭ تەلەپلەرىدە،
مەن نەچچە ئايدىن يۇردۇم مازاردا.

دۇئا قىلغۇرمەن مەن بىر تەلەپكار،
شول بۇزرۇكۋارلار قىلسۇن مەدەدكار.

مۇزتەر قۇلمەن مەن بىر دۇئاگوي،
قىلسە ئىجابەت پەرۋەردىگارىم.

كەلكۈن

مۇھەررىردىن:

«كەلكۈن» — ئۇيغۇر چىغاتاي شېئىرىيىتىدە تەبىئەت ھادىسىلىرىنى تېما قىلغان، كەم ئۇچرايدىغان نادىر مىراسلاردىن بىرى. بۇ ئەسەردە ئاتۇشتا بولۇپ ئۆتكەن بىر قېتىملىق چوڭ بالايى ئاپەتلىك كەلكۈننىڭ تەپسىلى ئەھۋالى نەزمە يولى بىلەن خاتىرىلەپ قالدۇرۇلغان.

ئەسەرنىڭ مۇئەللىپى ئاتۇش تەختىيۇنلۇك داڭلىق ئۆلىما ۋە شائىر سالىھ داموللا ھاجىم نىزامىددىن ئوغلى (تەخەللۇسى — نىزامى) بولۇپ، ئەدىپنىڭ ئەرەپ تىلى بىلەن يازغان شېئىرلار دىۋانى — «ئەرەبى دىۋان»، ئەرەپ تىلى ۋە گىرامماتىكىسىغا دائىر ئۇيغۇر تىلىدا يېزىلغان كىتاۋى — «ئۇنۋانۇ سەرىب»، نەزمە بىلەن يېزىلغان «ئىقدولمەرجان»، «تەجۋىد تۈركى»، «مىشكات راۋىلەرىنىڭ تەرجىمىھالى» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار. شائىرنىڭ ئۇيغۇر تىلىدا يېزىلغان شېئىرلار دىۋانى مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى قالايمىقانچىلىقىدا يوقىلىپ كەتتى.

شائىرنىڭ «كەلكۈن» ناملىق بۇ نادىر ئەسىرىنىڭ قولىيازمىسىنى ئوغلى مۇھەممەت سالىھ ساقلاپ قالغان. ئەسەرنى بۇ قېتىم مەجمۇئەمىزگە مۇھەممەت سالىھ ئۆزى تەييارلاپ بەردى.

زامان تۈرلى جاپا ۋە زۇلم، مېھنەتلەرقىلار ئولدى،
يۈرەكلەر قان بولۇپ، دەريا كەبى ياشلار ئاقار ئولدى.

گۈلىستانى ئامانىنى ئەيلەبان دائىم خازان بەلكىم،
غەمۇ سەدگۈنە ئەندۇھ ئىشكىلىرىن ئاچار ئولدى.

مۇكەددەر قىلدى ھەر ئەيشى مۇسەففانى ئەجىبا ئول،
تامامى ھەسرەتى داغۇ بالالارغا مادار ئولدى.

ئەجەب دەھشەتلى سىلەب ئاستىن ئارتۇشتا زۇھۇرئەيلەب،
ھەمە كىشىلەردە ھەسرەتدىن فىغانۇ ئاھ-زار ئولدى.

بۇغازدىن چىقتى بۇ سىلەب ئەژدەردەك ئۇرۇب ئاھەڭ،
سەھەر ۋەختىدە قۇۋۋەتلىك ساداسى شار-شار ئولدى.

بۇتۇن ساي جىلغا ۋادىلەر تولۇپ ساھىلغا دەم ئۇردى،
تېشىپ يۇرت ئىچرە كىردى ئۇل زامان كىشىلەر قاچار ئولدى.

لىغىلداب ئاقتى ئۇچ مىڭ گەز ئورۇندا قورشاب ئالدى ۋاھ،
ئۇشول دەم تەۋبە يارەببى ساداسى سەدھەزار ئولدى.

يۇلۇپ كەتكەن دەرەخلەر سانى بىر ئاللاغا مەلۇمدۇر،
ئېرىق، كۆۋرۈك، توما، ئۆستەڭ، تىگەن، تۇغلار بىكار ئولدى.

ئەجەل بايراقىنى ۋەيران قولىدا تۇتتى ئۆركەشلەپ،
دەرىغا، مۇردىلەر ئەلھۆكمىلىللاھ بىشۇمار ئولدى.

ھاۋانىڭ گۈلدۈرى سۇنىڭ ئۇشو كۈن گۈر-گۈرى ئۆرلەپ،
پەلەك ئەۋجىگە ھەيۋەتلىك ھەمەنى قورقۇتار ئولدى.

كىلەردى ئىلگىرى ئازراق مۇنداق سەيلى ۋەھشەتلى،
ھۇجۇم قىلماس ئىدى ئەفسۇس ئەجەب بۇ زۇلمدار ئولدى.

تەئەججۇپ سەددى ئىسكەندەر كەبى مەھكەم ئىمارەتلەر،
گۈرۈلدەب تاغ مەسەللىك مەۋج ئۇرغاندا غۇبار ئولدى.

قىيامەت بولدى ياتوپان بالاسى كەلدى دەپ ئويلاپ،
بۇ تىللەر لال ئولۇب قورقۇب، يۇرەكلەر بىقارار ئولدى.

ھۇجۇم راسلاب سەھەردە ئاھ غەفلەت پەردىسىن قاپلاپ،
تۇيۇقسىز شاقىراپ ئاھىستە يۇرتلەرنى باسار ئولدى.

بۇلەر پاچچەن، تىجەن، قۇمباغ، ئازغان، ئۇژمىلىك، شالا،
تۇقايۇ، تەختىيۇن، ئارغۇ، بۇيامەت ھەم مازار ئولدى.

ئىنارچى، كۆنچ، ئاچچىق ھەمدە مەشھەد بەزى ئۇستۇن تاغ،
بازار، ئوتتۇراغ، ئۆستەڭ بويى، باغرىق ھەم ئۇچار ئولدى.

يىگىرمە بىر مۇبارەك كەنتلەردە كۈن تۇتۇب سىلەب،
داۋام ئونيەتتە سائەت مەۋج ئۇرۇب بىردەك ئاقار ئولدى.

ئېغىر بىر ھادىسە بولدى كۆتەرمەكدىن قېرىنداشلار،
سۆڭەكلەر ئۇشتۇلۇپ ئى داغ بەل پۈشتلەر دۇتار ئولدى.

ئېقىپ سۇ ئىچرە كۆزدە غەرق بولغانلار ئامىن دەب،
ئەلەيھىم رەھمەتۇللاھى تەرەپلەردىن چىقار ئولدى.

بىرىنى تام باسىب ئۆلدى، بىرىدە ئاھۇ ۋاۋەيلا،
دەرەخ ئۈستىگە قاچىب رەببى يەسسىرنى ئوقار ئولدى.

غەرق ئولدى خەبەرسىز ئەل ئەجەل دەپ بەزى مەرھۇملەر،
بىرى ئۆزىن ئىلاج ئولماي دۇغاب سۇغا ئاتار ئولدى.

ئارالۇ دۆكدە ئۆلدى ھەم دەرەختە بەزىلەر جۇتدىن،
قاچىب سۇدىن يەنە سۇدا غەرق ئولغانلار بار ئولدى.

نىدائى ئەشھەدۇ ئۆرلەب ھاۋاغا، ئەلۋىداڭ ئەيتىپ،
شەھىد ئولماقغا مۇندا ئەينى رەغبەت ئىختىيار ئولدى.

بۇلارنىڭ مۇندا چۈنكى تۇرماقى ئانداق مۇھال ئولسا،
شەھادەت رۇتبىسىدا كەتمىگى خوب ئىتىبار ئولدى.

چىرىمەداندىن كەبەن ئەيلەب ئۆزى غەسسال ئولۇب سىلەب،
قارا قۇمدىن قېزىب قەۋرى ئۆزى دەفنى قىلار ئولدى.

ئەجەب ماھىر ئالىپتۇر ئۇ بىرىنچى ئۈستىدىن تەلىم،
تۆمۆردەك تار-مار ئىلمىدا شەكسىز ئىشتىھار ئولدى.

كۆرۈك تېخى ئەجەل ئىلكىدە ئول جالالادى بىرەھمەت،
تەرەھھۇمسىز بۆشۈكدە چوق گۆدەكلەرنى چاقار ئولدى.

تەئەججۇب قىل تومۇزدا بادى سەر-سەر بىرلە كۆب يامغۇر،
سوغوق پەسلى زىمىستاندەك تەرەپلەردىن ئۇرار ئولدى.

بىرى جاندىن، بىرى مالدىن، بىرى ئاش ۋە ئوزۇقلاردىن،
بىرى ئەسبابى خانە جاي زىمىندىن ئايرىلار ئولدى.

بىرى ۋەيران، بىرى ھەيران، بىرىدە قالمىدى ھەيۋان،
بىرىدە بولمىغاچ نەرسە پەقىرۇ خاكسار ئولدى.

بۇلار ھازىر تالادا، جايى بولماي ئەينى سەرگەردان،
ئولۇب، كەففە، باراڭدا قىينىلىپ ئۆيلەر تۇتار ئولدى.

بۇلارنىڭ بەزىسى ئالدى بىرىپ جاننى بۆيۈك ئارام،
ۋەتەنسىز بەزىلەر ئاشۇ ئوزۇقدىن قىينىلار ئولدى.

ئۆلەركەتتى، بۇلەر قالدى، بۇلاردىن ھال سوراش لازىم،
ئۆلەرگە خەتمە قۇرئان ھەم دۇئا خۇش يادىگار ئولدى.

كۆزۈ يازلىق ئىكىنلەر خۇش ھاۋالىق بوستانلار ھەم،
گۆزەل باغۇ چىمەن، ئالى ئىمارەت تارمار ئولدى.

يىشىم قاندەك ئېقىب، باغرىم كاۋاب بولدى ئايا ھەسرەت،
ۋۇجۇدۇم قىل مەسەللىك بۇ مۇسىبەتدىن نىزار ئولدى.

تۇماندەك دۇدى ئاھۇ داغ ھەسرەتلەر ھاۋاغا ئۆرلەب،
ھاۋا ھەتتا قارا تونىنى مۇسىبەتتىن كىيەر ئولدى.

كىيىن بۇ مۇردىلەرنى ھەر تەرەپدىن تاپتى خىشاۋەند
بۇ گىچ-گىچ قۇم ئىچىپ ئۆلگەن شەھىدلەر ئاشكار ئولدى.

بىز ئارتۇش ئەھلى ھەسرەتتىن پانا بولساق ئەيىپ قىلماڭ،
بۇ يەڭلىغ زور مۇسىبەتگە قايۇ كىملەر چىدار ئولدى.

قاراسەيلۇلئەرەم نىدۇر بۇنىڭ ئالدىدا ئى ساھىب،
قارا كۈنلەر، قارا سۇلەر، قارا ماتەم، قارار ئولدى.

قىلىڭلار ئەھلى ئارتۇش يىڭى تەمىر نائۇمىت ئولماي،
كى ئارتۇش شەۋكىتىگە بۇ مۇسىبەت كۆز تۇمار ئولدى.

كىمەرسە ئۆلمىگەن، جايۇ ئىمارەت يەردىن ئايرىلغان،
زەئىپ بىچارىلەرگە قىلسا ياردەم نىكسار ئولدى.

قازا دەفتەرنى قاتلاپ، سەيلى ئاتلاپ بەلكى تاقلاپ،
ھۇجۇم ئەسكەرلىرىنى كاتتا يايلاقا يايار ئولدى.

بىرىب ئاندا خاراب ئەتتى بۇتۇن جاي ھەم ئىكىنلەرنى،
ئۇشۇنداق كاتتا يايلاق يەرلىرىگە قۇم تىقار ئولدى.

ئىكىن جاي ئاندا تۇرسۇن بۇ قارا سۇ نەچچە يىللاردىن،
بۇ زەيناك ئەمدى تۈزگەن كۆپ زىمىنلەرنى بۇزار ئولدى.

كېرەكتىن چىقتى بۇ يەرلەر سالاھ تاپماس نەچە يىللار،
تامام زەي شور، قارا لايدىن خاراپلىققا دۇچار ئولدى.

ئەدەتسىز چار پايلار تەلمۈرۈپ مەيداندا مۆ-مۆ دەپ،
تىرەن پاتقاققا پاتىپ ھېچ چىقالماستىن ئۆلەر ئولدى.

ۋەتەن ئەھلى سۆيۈملۈك يەرلىرىن ھەم يۇرتلىرىن تاشلاپ،
قوپۇب كۆچمەن بولۇب، ئاھ دەپ تەرەپلەرگە كېتەر ئولدى.

ۋەتەندىن ئايرىلىب ئاللاغا يىغلاب يۇرتلىرىن ئەسلەپ،
بۇلارنىڭ باشى ئۆي بولماي تالادا قايىنقار ئولدى.

كۆرۈك بۇ سۇ قاراڭغۇلۇق، مارالبېشى ھەمدە ئۆردەگلىك،
قارا قىلچىنگە بارىپ كاتتا ئاپەت تۇغدۇرار ئولدى.

قىلىڭلار كاتتا ياردەم بۇ خۇسۇستا ئى قېرىنداشلار،
ۋەتەن سۆيگەن جۇۋانمەرد بۇ جاھاندا ھۇشيار ئولدى.

كىشىكىم قىلسە ياردەم تاقىتىچە ئول كىشى بىشەك،
خۇدانىڭ رەھمىتىنىڭ سايىسىدا سايىدار ئولدى.

بۇ يولدا قەھرىمانلىق كۆرسەتىپ غەيرەتلى باتۇرلار،
تولا كىشىلەرنى ساھىلغا ئېلىپ بىردىن چىقار ئولدى.

كىرىپ سۇ ئىچرە يانماستىن، ئۆزى ئات بىرلە قالماستىن،
بۇلارنى زادى قورقماستىن بۇ سۇدىن قۇتقۇزار ئولدى.

ئىلاھى مەغفىرەت قىل بۇ غەرىقلەرگە ۋە رەھمەت قىل،
كى ئانلار بۇ ۋافاتىدا شەھىدى بەختىيار ئولدى.

ئۇ يەردە ئەيلەپ سىراپ ئەفۇ ئەيلەپ ئابى كەۋسەردىن،
بۇ يەردە دۇغ دۇغاپ سۇدىن بۇلەردە سىنەتار ئولدى.

يۈز ئۆرۈپ بۇ شەھىدلەر بىباقا دۇنيادا تۇرماقدىن،
شەھىدۇ كەربالاغە جەننەتۇلمەئۋادا يار ئولدى.

ئەمەل قىلماي شەرىئەتگە ئويۇن، كۈلكە، تاماشالار،
تولا بىزلەرنى غەفلەت كۆرپىسىدە ئۇخلىتار ئولدى.

خۇراپات ئىچرە چۆمدۇق ئول سەلەفلار يولىدىن ئازدۇق،
زالالەت زۇلمىتى ئىچرە جاھالەت ئىنتىشار ئولدى.

شارابۇ پاھىشە بازلىق ئىشىمىز غەدرە، غەممازلىق،
ھەسەت، كىنە، ئاداۋەت، بىنامازلىق ھەم قىمار ئولدى.

بۇلاردىن كۆز يۇمۇپ لەھۋۇ لەئىبلەرنى ھىجاب ئەيلەب،
چوقۇر، ئازغۇن، ئۇزۇن ئۇيقۇ، قىلىن غەفلەت شۇئار ئولدى.

بۇ ھەقدە ئەمرى مەرۇپ نەھيى مۇنكەر بىتتى بىزلەردىن،
سۇكۇت ئەتمەك گۇنادىن ئالىمى ئىسلامدا ئار ئولدى.

سەن ئى نازىم ئۆزۈڭنى پاك قىلماي ئىيتقىنىڭ نەسۇد،
ئەمەل يوق كىمسە ئۇقبادا زەبۇن ھال خار-زار ئولدى.

قالۇر دەپ يازدى سالىھ بۇ جاھاندا كاتتا تارىخى،
كى ئالەم ئىچرە بۇ قىسسە ھەجەپمۇ نامۇدار ئولدى.

مىڭ ئۈچيۈز ئاتمىش ئۈچ ھىجرى جەمادىيەسسانى ئاي،
ئىدى قۇدرەت قولى بىزگە بۇ تەقدىرنى سىزار ئولدى.

لۇغەت

سەد گۈنە	يۈز تۈرلۈك
مۇكەددەر	دۇغ
ئەيشى مۇسەففا	كۆڭۈللۈك تۇرمۇش
مادار	مەركىزىي نۇقتا
سىلەب	كەلكۈن
سەيل	كەلكۈن
پۇشت	ئارقا تەرەپ
ئەلەيھىم رەھمەتۇللاھى	ئۇلارغا ئاللا رەھمەت قىلسۇن
رەببى يەسسىر	خۇدا ئاسان قىلغىن
شەھادەت رۇتبىسى	شېھىتلىك دەرىجىسى
غەسسال	ئۆلۈكنى يۇيغۇچى
ئىشتىھار	مەشھۇر

چوق	كۆپ، جىق، نۇرغۇن
ئىزا	ئورۇق، زەئىپ
خىشاۋەند	ئۇرۇق - تۇققان
سەيلۇلئەرەم	قەدىمقى زاماندا ئەرەبىستاندا يۈز بەرگەن تارىختا مەشھۇر سۇئاپەتى
تەمىر	قۇرۇلۇش، بىناكارلىق، ئىسلاھات
ئىكسار	ياخشىلىقى كۆپ
سالاھ	تۈزۈلۈش
قايىنقىپ	بېشى ئايلىنىش، بېشى چۆگىلەش
غەرىقلار	سۇدا غەرق بولغانلار
سەلەفلار	ئەجداتلار
ئىنتىشار	تارقىلىش
غەدرى	خىيانەت
لەھۇۋلەئىب	ھاۋايى - ھەۋەس
بالائى ناگىھان	تۇيۇقسىز كەلگەن بالايى - ئاپەت
جەمادىيەسسانى	ھىجرىيە كالىندارىدا 6 - ئاي

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرىدىن

ئالما پىشتى، قوغۇن پىشتى،
ئەجەپ تاتلىق پۇرايدۇ.
بىر قاقاقلاپ كۈلگەنلىرى،
يۈرەكلەردە ئوينايدۇ.

ئاق بوز ئېتىم سەمرىمەيدۇ،
ئېگىز ئوتىدا.
يۈرەك باغرىم پايلىمايدۇ،
يارنىڭ ئوتىغا.

ئالدىم قولۇمغا بىر راۋاپ،
چەقتىم سېنى ئەزلەپ سوراپ.
تاپسام سېنى جاھان كېزىپ،
ئالسام شۇئان قەندەك شوراپ.

ئاق كۆينەكنى كىيمەيمەن،
هاۋارەڭ بوياپ بەرگىن.
كىشى سۆيگەننى سۆيمەيمەن،
مەيلىمگە قوياپ بەرگىن.

ئاخشىمى قاراڭغۇدا،
خويمۇ كۆيىدۇ چىراق.
ناخشا ئېيتسام ئاڭلىماس،
يارنىڭ ئۆيى بەك يىراق.

ئادەم دىگەن هۆل نىمە،
ئوت كەتمەيدۇ يۈرەككە.
كۆيدۈرسەڭمۇ كۆيدۈرگىن،
قارىمايمەن بۆلەككە.

بارغىلىق باغ بولسىچۇ،
ئولتۇرغىلى جاي بولسىچۇ.
يار بىلەن ئات چاپقىلى،
تۈپ ـ تۈزلا بىر ساي بولسىچۇ.

باقتا بۇلبۇل قونۇپتۇ،
گۈل بىلەن ئوينىشىپلى.
ناخشا ئېيتتىم سىزگە مەن،
باغ ئارا مۇڭداشقىلى.

باقتا كىرگەن چارئىلانىنىڭ،
بوينىغا زەنجىر سالاي.
باشتا بەرسەم مەن كۆڭۈلنى،
ئەمدى قانداق ئايرىلاي؟

باغدىكى سېرىق قۇشقاچ،
ئاسمان بويلاپ ئىگىز ئۇچ.
تامام بولدى سۆزلىرىم،
ئامان بولۇڭ، خەير - خوش!

بەختى بولسا گۈلنى ئالسۇن،
مەيلى بولسا غۇنچىنى.
بولسا جېنىم ساق - سالامەت،
كۆرۈشەرمىز بىر كۈنى.

بۇغداي باغلىغان باغلىق،
يۈرەكنى داغلىغان ياغلىق.
خەق مېنى ساراڭ دەيدۇ،
سېنىڭ دەردىڭدە مەن ئاغرىق.

بۈگۈن ئايغا ئون يەتتە،
مەن ئۆزەم خىجالەتتە.
مەندىن باشقا يار تۇتساڭ،
سورىغىم قىيامەتتە.

بۇغداينى ئالا قىلغان،
يۆگىمەچ بىلەن لويلا.
مەن ساڭا نىمە قىلدىم،
ئولتۇرۇپ تازا ئويلا.

بىزنىڭ يارنىڭ يوللىرى،
ئالتە داۋان، يەتتە خادا.
يارنىڭ قىلغان ئىشلىرىدىن،
مەيدەمدە بار مۇشتەك گادا.

بېھىشكە كىرسەڭ بىللە مەن،
دوزاقتا كىرسەڭ ھەم يانا.
دوزاقتا كۈل بوپ كۆيگىچە،
كۆيىمەن يارىم ساڭا.

دەريالارغا كەلگەن سۇ،
ھەر توقايدا توختايدۇ.
كۆڭلۈمدىكى شۇ يارىم،
قىزىلگۈلگە ئوخشايدۇ.

دەرىزەڭنىڭ ئارقىدا،
ئېچىلىپتۇ تاۋاگۈل.
كۆيۈپ كەتتى بۇ يۈرەك،
قانداق قىلاي ھاۋاگۈل.

دۇتارنى چېلىۋەرسەم،
تۆگىمەس مېنىڭ پەدەم.
ئارا يىراق بولسىمۇ،
ئۈزۈلمەس مېنىڭ ۋەدەم.

دۇتارنى ئۆزەم چېلىپ،
سۇنسا ئۆزەم يەملەيمەن.
ياردىن كۆڭلۈم ئاغرىدى،
كەتسەم ئەمدى كەلمەيمەن.

ئىگىز يەرگە چىقماڭ يارىم،
كۆرۈشتى دەيدۇ.
تال بويۇڭنى ئەگمە يارىم،
سۆيۈشتى دەيدۇ.

ئىگىز يەرگە چىققان بىلەن،
كۆرۈشكەن ئەمەس.
تال بويۇڭنى ئەككەن بىلەن،
سۆيۈشكەن ئەمەس.

ئېقىن دەرياني كەچۈرگەن،
قارلىق تاغدىكى مۇزدۇر.
مېنى مۇنداق كۆيدۈرگەن،
قاراقاشىڭ بىلەن كۆزدۇر.

ئېتىمگە قان تۆكۈلدى،
قان ئەمەس ياشىم مېنىڭ.
سەن ئۇچۇن كەلسە بالا،
كەتكۈدەك باشىم مېنىڭ.

ئېتىمنى قويۇپ بەردىم،
ئەگەرى يوق يۈگەنسىز.
مەن سىزگە كۆيۈپ قالدىم،
چىرايىڭدىن بىلگەنسىز.

گۈللەر تېرىدىم تۈزدە،
ئاچىلدۇ كەچ كۈزدە.
سىزنىڭ كۆزىڭىز گۈلدە،
بىزنىڭ كۆزىمىز سىزدە.

خەق ئاراسى بولمىسا،
كۆرۈپ تۇرسام پاتمۇ - پات.
يۈرىگىمگە قان ئۇيۇپتۇ،
لەيلى گۈلدەك قاتمۇ - قات.

خويمۇ ئوبدان سىرلاپتۇ،
ئەگىز ئوردا تەختىنى.
خالايىقلار تىلەڭلەر،
ئىككىمىزنىڭ بەختىنى.

ئىشىگىڭدىن مەن ئۆتەرمەن،
يۆتىلىپ، گۈل كۆتىرىپ.
گاھ ئۇمىتلىك ئۆتەرمەن،
گاھى ئۇمىتنى ئۈزۈپ.

ئىشىك ئالدى قىزىلگۈل،
ئاتنى باغلاڭ مىرزا قول.

يار مەندىن يامانلاپتۇ،
مەن يارىمغا ناماقۇل.

ئىشىك ئالدىدا ستدە،
ئاتقا سېلىپ بەر بىدە.
خوما كۆزنىڭ دەردىدە،
بولدى يۈرىگىم زىدە.

ئىشىك ئالدى تالىڭىز،
يىراقتا قاپتۇ يارىڭىز.
يارىڭىزنى كۆرگىچە،
تىرناقچە قاپتۇ جانىڭىز.

ئىشىگىڭدىن ئۆتكەنگە،
كۆيۈپ قالدۇ دەمسەن؟
كۆيۈك ئوتى يامان ئوت،
ئۆلۈپ قالدۇ دەمسەن؟

جانغا كۆيەر يار بولسا،
يۈرەكلىرىڭ ئازادىدۇر.
سايرىسا بۇلبۇل بولۇپ،
جانىنىڭ ھۇزۇر، ئارامىدۇر.

كەتمەن كۆتىرىپ بارىپ،
ئاچقان سۇلىرىڭ ئازغۇ.
بىزنى يامان دەپ بىرىپ،
تۇتقان يارلىرىڭ تازغۇ.

كەپتىرىڭگە دان بەرمەي،
ئاچتا ئۆلسۇن دىدىڭمۇ؟
ئايدا، يىلدا كەپ قويۇپ،
ئوتتا كۆيسۇن دىدىڭمۇ؟

كېچە كەلدىم شۇ دالانغا،
سەرۋى بويلۇق يار كەلمىدى.
سەرۋى بويلۇق يارنى دەپ،
كۆزلەرگە ئۇيقۇ كەلمىدى.

كېچه بولسا ياتمايدۇ،
تېرەك باشىدا قارغا.
بارساڭلار سالام دەڭلا،
بىزنى سورىغان يارغا.

كېچىلەپ ئۆتۆپ كەتتى،
بەش هارۋىدا يۇلغۇنچى.
چۇشۇمگە كىرىپ قاپتۇ،
مېنىڭ يارىم گۈل غۇنچى.

كۆل بويىدا بوستاندا،
ئۇندىمىكىن تال، تېرەك؟
يامانلىغان يارىمغا،
بولدىمىكىن يار كېرەك؟

كۆزىڭىزنىڭ قارىسى،
قارىمۇقنىڭ دانىسى.
مېنىڭ بىر ئۇز يارىم بار،
قارچۇغىنىڭ بالىسى.

مانتا سالدىم قاسقانغا،
بىلله يەيلى داسقاندا.
يامان چاغدا ئايرىلدۇق،
ئاشىقلىق ياراشقاندا.

مەن ئاتىمنى سالمايمەن،
دەرياديكى لۆم ـ لۆمگە.
هەسرەت بىلەن يىغلايمەن،
ئۆتۆپ كەتكەن ئۆمرۈمگە.

مەن بازارغا بارمىسام،
نەقدە تۇرماس بازا.
مەن يارىمنى كۆرمىسەم،
گالدىن ئۆتمەيدۇ غىزا.

مەن بېلىمنى باغلىۋالدىم،
قىل بىلەن هەم سىم بىلەن.
سەن كېتەر سەن، مەن قالۇرمەن،
ئۆيدە يالغۇز كىم بىلەن؟

مەن ئۆزەم يالغۇز بالا،
بېشىمغا كەلدى مىڭ بالا.
ئوتقا قاقلاپ، سۇغا سالساڭ،
كۆيمەن يەنە ساڭا.

مەن قېشىڭغا بارغاندا،
چىقالمىغان تېغىم بار.
ئىشەنمىسەڭ كۆرۈپ باق،
يۈرىگىمدە دېغىم بار.

مەن بىرگەپ قىلاي سىزگە،
خۇشخەۋەر بېرىلىڭ بىزگە.
كۆڭلۈمدە ئاداۋەت يوق،
ئاشىق بولمەن سىزگە.

مەن يىراقتىن يارنى كۆردۈم،
ئاق تۇخۇم پەيىنگىدە.
يار مېنى كۆردىمىكىن،
ئوسما قويۇپ ئەيىنگىدە.

ناخشا ئېيتىمەن يارىم،
ئاڭلىغىن دىلىڭ بىلەن.
ئالتە كۈنلۈك ئۆمرۈڭنى،
ئۆتكۈزگىن مېنىڭ بىلەن.

ناخشا ئېيتىمەن يارىم،
ئۈنۈمدىن تونالامسەن؟
مەن كۆيگەن شۇ ئوتلاردا،
سەن كۆيۈپ چىدالامسەن؟

ئوڭ قولۇڭدا ئاغامچا،
سالمىنى سالالامسەن؟
سەندىن كۆڭلۈم ئاغرىدى،
چاي قۇيۇپ ئالالامسەن؟

ئوڭ يېنىمدىن ئاي چىقادۇر،
سول يېنىمدىن كۈن ماڭا،
ئايغا باقسام كۈن قالادۇر،
ئاھ مېنىڭ دەردىم تولا.

ئوتلىرى قىلدى كاۋاپ،
باغرىمنى يېرىپ باقسلا.
سۇ قۇيۇپ ھېچ ئۆچمىدى،
چارىسىنى تاپىسلا.

چىلان باققا كىرمەڭلەر،
چىلان باغدا ئىلان بار.
چىرايلىقنى سۆيمەڭلەر،
چىرايلىقتا پىلان بار.

سەن تىرىك دەمسەن مېنى،
مەنغۇ تىرىك ئۆلگەندىمەن.
تىرىك ئايرىلغان شۇ يارنىڭ،
ئوتىدا كۆيگەندىمەن.

سەن بۇلۇڭدا ياتقاندا،
پەنجىرەڭدىن ئاتاي تاش.
باغرىم سۇ بولۇپ ئاقتى،
بىر باقساڭچۇ قەلەمقاش.

سەھەردە ئۇيقۇدا ياتسام،
ئاتىنى قامچىلاپ ئۆتتۈڭ.
ياگېپىڭ يوق، ياسۆزۈڭ،
يۈرەككە ئوت سېلىپ كەتتىڭ.

سۇنى سەپتىم سۇپىغا،
گۈلنى سالدىم قۇتىغا.
يارىم كەتتى يۇرتىغا،
مېنى قويۇپ ئوتىغا.

سۇ بېشى ئەگمە بۇلاق،
سەكرەپ ئۆتەلمەس ئارغىماق.
سەن مېنى خىل كۆرمىسەڭ،
ئەينەكتىكى ئەپتىڭگە باق.

سۇ بېشىدا ئولتۇرۇپ،
سۇنى لېيتقان ئۆزىڭىز.
ياخشى - يامان سۆز قىلىپ،
كۆڭۈل سوۋۇتقان ئۆزىڭىز.

تالاغا چىقىپ باققىن،
سالقىن بىر شامال بارمۇ؟
دەردىڭدە يۈرەك كۆيدى،
بۇنىڭغا ئامال بارمۇ؟

تاماكىنى تارتقان بىلەن،
غىزا بولمايدۇ.
چۈشىدە كۆرگەن بىلەن،
كۆڭۈل قانمايدۇ.

تاغدىن چۈشتى تاق ئېيىق،
سۇدىن چىقتى ئاق بېلىق.
نەدىن كەلدى بۇ لايىق،
قاراپ قالدى خالايىق.

تولۇن ئايغا تىل تەگمىسۇن.
ئاساي تىل تۇمار.
تىل سالغانغا قارىمىسۇن،
كۆزلىرى خۇمار.

تاغمۇ - تاغلارنى كەزدىم،
دوستلار بارمىكىن.
دوست ئاغرىغى يامان ئىكەن،
دورا بارمىكىن.

ئۇلۇق - ئۇلۇق سۇ بويىدا،
سۇدىن نەپ ئالسام.
دوستلار ئۆچۈن بىلىنمەيدۇ،
شۇنچە دەرت تارتسام.

ئۇشبۇ خەتنى مەن يازدىم،
كوپ جايلىرىدا ئازدىم،
ئازسامۇ ئازغاندىمەن،
غەمنىڭ ئۇستىدە يازدىم.

شايى چاپىنىم بولسا،
شامال چىقسا كەيسەممەن،
كۆڭلۇمدىكى يار بولسا،
هەر كۈنلۈگى كۆرسەممەن.

شاخلاپتىمۇ، شاخلاپتۇ،
هاي ـ هاي تېرەك شاخلاپتۇ.
ئاشۇ تېرەك ئاستىدا،
يارىم مېنى ساخلاپتۇ.

يارىم بەرگەن شۇ مارجان،
كېچە ـ كۈندۈز بوينۇمدا.
مەن يارىغا ساقلىدىم،
بىر جۈپ ئالما قوينۇمدا.

يارىم بولساڭ سەهەركەلگىن،
قورقماي ئۆلۈمدىن.
مەيلىڭ بولسا ئۈزگەچ كەلگىن،
جۈخار گۈلۈڭدىن.

يارغىنەم گۈل بېرىدۇ،
باغدا تۇرۇپ گۈل ئېچىدە.
گۈلنى مەن قانداق ئالاي،
شۇنچە خالايىق ئېچىدە.

يارىم كېلىدۇ باققا،
ئېچىم كۆيىدۇ پا ـ پا.
لەپ قىلىپ تەتۈر قاراپ،
مېنى قىلىدۇ خاپا.

يارىم ياتىدۇ يالغۇز،
گۈلنىڭ تۈۋىدە نەمدە.
مۇڭداشقىلى يارى يوق،
ئۇخلاپ قالىدۇ غەمدە.

يارنى تۇتتۇم دەپتىمەن،
ئېچىمگە ئوتنى ساپتىمەن.
چاغلىماي كۆكۈل بېرىپ،
ئەمدى دەرتتە قاپتىمەن.

يارىم دۇتار چالىدۇ،
خۇمار بولدۇم دۇتارىغا.
دۈشمەنلەر كۆرمىسۇن دەپ،
چىقمىدىم ئاشكارىغا.

يارىم ماڭا قارايدۇ،
بۇغداي نېنى ياقمايدۇ.
بۇغداي نېنى ياققاندا،
چوڭ ساندۇقتا ساقلايدۇ.

يارىمنىڭ ئېتى ئايسى،
ئۆينىڭ ئارقىسى مايسى.
نىمە ئۈچۈن سۆزلىمەيسەن،
ۋەدە قىلغىنىڭ قايسى؟

يارىم كېلەدۇر يورغىلاپ،
ئالدىغا باردىم توغرىلاپ.
نەچچە جۈپ قىزنى قويۇپ،
سۆيدۈم سېنى مەن ئارىلاپ.

ياندای بۇلاق قاينىغاندەك،
يارىمنىڭ كۆزى.
شكەر، ناۋات بىلىنەدۇر،
سۆزلىگەن سۆزى.

يارىم ئۆتتى يانىمدىن،
كۆيدۈرۈۋەتتى جانىمدىن.
ئۆلمەي تىرىك ئايرىلدىم،
كۆيگەن گۈزەل يارىمدىن.

يۈرىگىم غەلۋىرگە ئوخشاش،
قويسىلا تۇرماس تېرىق.
دەرت ـ ئەلەم، قايغۇ بىلەن،
بولدى چىرايىم ساپ-سېرىق.

يۈرەگىم چاكى ـ چاك كەتتى،
لېۋىڭدىن سۇ ئىچەرمەنمۇ؟
ئوتۇڭدا زار ـ زار يىغلاپ،
ئەجەل يەتمەي ئۆلەرمەنمۇ؟

ھاۋادا پارچە بۇلۇت،
يامغۇر يېغىپ ئۆتكەن يوق،
ئىككى ئاشىق بىر بولۇپ،
مۇرادىغا يەتكەن يوق.

ھاۋا تۇتۇلۇپ قاپتۇ،
يامغۇر تامچىلاي دەيدۇ.
مەن يارغا نىمە قىلغان،
مەندىن ئايرىلاي دەيدۇ.

ھاۋانى تۇمان باستى،
تۇماننى، شامال ئاچتى.
ئىچىم دەرتكە توشقاندا،
كۆڭلۈمدىكى يار ئاچتى.

ئەركىن بازاردىن ئات ئالدىم
دۇمبىسى ئالا.
ئاستاندىن قىز ئالدىم،
ئالتۇندەك بالا.

ئوينىڭ ئارقىسى خامان،
پۇر ـ پۇر ئۇچىدۇ سامان.
قارا قاشنىڭ ئوتلىرى،
دوزاق ئوتىدىن يامان.

ئەتىياز شامالىدا،
ئۇششۇپ قاپتۇ غورىلار.

چەكتى يۈرەك كۆپ ئازاپ،
قايدا باردۇر دورىلار؟

قارىسام كۆزۈم يەتمەس،
تاغنىڭ ئارقىدا يۇرتۇڭ.
پىژ ـ پىژ قىلىپ يۈرەكتە،
ئۆچمەيدۇ سېنىڭ ئوتۇڭ.

قارىسام كۆزۈم يەتمەس،
قىچقارسام ئۈنۈم يەتمەس.
مەن يارىمنى ياد ئەتسەم،
گېلىمدىن غىزا ئۆتمەس.

قاپقارا كۆيدۈرمە قاش،
باغدا تېپىشقان باغرى تاش.
ئاقتى كۆزۈمدىن قانۇ ـ ياش،
ئەمدى بولايلى چىن ئاداش.

قىزىلگۈل ئاراسىدا،
ئۆيىڭىز بارمىدى يارىم؟
نىمانچىلا قارايسىز،
سۆزىڭىز بارمىدى يارىم؟

قۇم سىېرىلدى قۇم تاققا،
بىر سىېرىلدۇق گۈل باققا.
ۋەدىسى يالغان يارىم،
ھېچ كەلمەيدۇ بۇياققا.

قۇرغۇي بالىسى ئالىم،
لاچىن بالىسى زالىم.
يۈرەكلەر كاۋاپ بولدى،
قانداق قىلىمىز يارىم؟

قۇرغۇي بولۇپ ئەگىيمەن،
يارىم سېنىڭ جاڭزاڭنى.
ئاڭلايمەن ئاۋازىڭنى،
بىر كۆرمەيمەن ياڭزاڭنى.

AltunOg

قوغۇنلۇقتا قارىسام،
تولا ئىكەن خەمىگى.
يارىم قالدى يىراقتا،
خېلى باردۇر كەلمىگى.

قوغۇن تېرىدىم قەندەك،
سەنمۇ تېرىغىن مەندەك.
خەق سۆيگەننى سۆيمەيمەن،
ئۆزەمنىڭ سۆيگىنى قەندەك.

قوغۇنلار پىلەكلەردە،
يات قوللار ئۆزەلمەيدۇ.
يارىم، رىشتىمىز مەھكەم،
مەلئۇنلار ئۆزەلمەيدۇ.

توپلاپ رەتلىگۈچى: مۇختەر مەخسۇت

ئىسلامبەگ

(خەلق داستانى)

باغدا گۈللەر ئېچىلدى،
چۆللەر بولدى بوستانى.
رىۋايەتتە ئاڭلاندى،
ئىسلامبەگنىڭ داستانى.

× ×

ئىسلام سۈيى تۆۋەن ئاقۇر،
تاشنى ـ تاشلارغا چاقۇر.
ئىسلامبەگ كەپتۇ دىسە،
داپنى ـ داپلارغا چاقۇر.
ئاخشام كەلگەن تۆت ئاتلىق،
تۆتىلىسى بوز ئاتلىق.
تۆتەيلەننىڭ ئىچىدە،
ئىسلامبېگىم سۇمباتلىق.
مىسران تېغى دىگەن جاي،
خويمۇ ئوبدان جاي ئىكەن.
چامباشچىلىق سېھرىگە،
ئىسلامبېگىم باي ئىكەن.
مىسران تېغى كەيندىن،
تارام ـتارام سۇ ئاقار.
ئىسلامبېگىم غەيرەتلىك،
قىلىچ ئويناپ باش چاپار.
ئىسلامبەگ قىلىچىنى،
جەڭدە چېپىپ قان قىلدى.
چېرىكلەرنى ئۆلتۈرۈپ،
ھەممە يەرگە داڭ قىلدى.
كۆرسەتتى ئۇ باتۇرلۇق،
يالماۋۇزغا، چېرىككە.
تاغ ـ سايلارنى تۇشقۇزدى،
دۆۋە ـ دۆۋە ئۆلۈككە.
ئىسلام شۇنداق ئەر ئىدى،
ئەل ـ يۇرتقا خوپ تونۇلغان.
ئەلگە قىلغان ھىممىتى،
داستان بولۇپ توقۇلغان.

× ×

سۇلتان ھەزرەت خوتەندىن،
چىققان بىر باتۇر ئىدى.
چېرىكلەرگە جەڭ باشلاپ،
ئىسلامبەگنى چىللىدى:

ئىسلامبېگىم قوپسىلا،
قىلىچلىرىنى ئالسىلا.
دۈشمەنلەرنىڭ بېشىغا،
غەزەپ بىلەن سالسىلا.
كۆكرەك كېرىپ ئىسلامبەگ،
كىردى مەيدان ئىچىگە.
تىترەپ كەتتى چېرىكلەر،
ئۇنىڭ تاغدەك كۈچىگە.
جەڭ قىلدى ئۇ مەرتلەرچە،
ئارغىماقنى ئويىنتىپ.
سۇردى يۈزمىڭ چېرىكنى،
دالىلارنى بويلىتىپ.
پولات شەمشەر قىلىچى،
يۈزلەپ - يۈزلەپ جان ئالدى.
ئىسلامبەگ يۇرت ئىچىدە،
قەھرىمان دەپ نام ئالدى.
قانچە - قانچە چېرىكلەر،
ئىسلامبەككە باش ئەگدى.
قازا كېلىپ غايىپتىن،
ئاڭا ئۈچ پاي ئوق تەگدى.
يارىسىنى شۇ ھامان،
دوستلىرىغا تاڭدۇردى.
جەڭگە كىرىپ قايتىدىن،
قىساسىنى قاندۇردى.
ئىسلامبېگىم تۇتۇلدى،
ئاخىر جەڭدە بىر كۈنى.
قەستلەپ كەلگەچ ئۈزۈندىن،
دارىن دېگەن شۇم ئۇنى.
سالدى ئۇنى چۈشەكەپ،
تۆمۈر قەپەز ئىچىگە.
ئېلىپ ماڭدى تۇيدۇرماي،
خوتەن شەھرىگە كېچىدە.
يامۇلدىكى ئامباللار،
خوشال بولدى شۇ ھامان.
ئىسلامبەگنىڭ ئىشلىرى
بەربات بولدى دەپ تامام.

قاغىسىمۇ چېرىكلەر،
ئىسلام خازان بولسۇن دەپ.
ئاۋام خەلق تىلىدى،
ئىسلام ئامان بولسۇن دەپ.
قۇتقۇلدۇردى دوستلىرى،
ئۇنى ئاخىر زىنداندىن.
قىلىچ تۇتۇپ ئۇ يەنە،
ئورۇن ئالدى مەيداندىن.
ئەلنى يىغىپ ئىسلامبەگ،
قىلدى شۇنداق خىتابىنى:
يوقىتىمىز جەڭ بىلەن،
كەلگەن زۇلۇم - ئازابىنى.
يىغلىماڭلار خوتەنلىك،
ئاخىر راۋاج تاپىمىز.
چېرىكلەرنىڭ بېشىنى،
قىيما قىلىپ چاپىمىز.
دارىن بىلەن جەڭ قىلدۇق،
زالىملارنى ئۆلتۈرۈپ.
تۈگىتىمىز چېرىكنى،
قەھرىمىزدە كۆيدۈرۈپ.
شېھىت بولساق جەڭلەردە،
رەسۇل قىلغاي شاپائەت.
جەننەت بىزگە يار بولۇپ،
ئاۋام كۆرگەي پاراغەت ...

× ×

ئىسلام سۇيى تۆۋەن ئاقۇر،
تاشنى - تاشلارغا چاقۇر.
كەپتۇ دېسە ئىسلامبەگ،
داپنى - داپلارغا چاقۇر.
ئاھ، ئىسلامبەگ يېتىپتۇ،
يېنى يەرگە پېتىپتۇ.
ئاغزىڭنى ئاچ سۇ بېرەي،
تامغاقلىرىڭ قېتىپتۇ ...

× ×

ئىسلامبه‌گنىڭ داستانى،
جه‌ڭده بولغان ھىكايه‌ت.
يېزىلغاندۇر داستانغا،
ئۇنىڭ ئىشى نىھايه‌ت.
ئىسلامبېگىم كه‌تتىله‌ر،
ئارمان بىله‌ن دۇنيادىن.
روھى قۇۋۋه‌ت تاپسۇن ده‌پ،
بىز تىله‌يمىز خۇدادىن.
ئىسلامبه‌گده‌ك بولۇڭلار،
ياۋ بېشىنى تۆكۈڭله‌ر.
ئىسلامبه‌گنىڭ قه‌ۋرىسگه،
دۇئا قىلىپ ئۆتۈڭله‌ر.

ئېيتىپ به‌رگۈچى: ئارا تۇرۇك ناھىيىسىدىن **يه‌ھيا ئه‌يىندىن**
نه‌شرگه ته‌ييارلىغۇچى: **ھۇخته‌ر مه‌خسۇت**

مىلىس ناخشىلىرى

چاكانداڭنى سوقۇپ سالساڭ،
قازاندا چايىڭ بولمامدۇ؟
ئاجىزلارغا كۆڭۈل بۆلسه‌ڭ،
ساۋابى ئاندىن بولمامدۇ؟

قىزىل گۈل تۈۋىده سىنچاي،
ئېچىپ ئاۋاره بولدۇمه‌ن.
سېنىڭده‌ك بىۋاپا يارغا،
كۆيۈپ ئاۋاره بولدۇمه‌ن.

په‌غانلار كه‌لدى جانىمغا،
ئۇيانىمدىن - بۇيانىمغا.
ھه‌سره‌ت چېكىپ ئۆته‌رمه‌نمۇ،
يىغلاپ مه‌ن خۇدايىمغا.

ئاتىده‌ك مېھرىۋان قايدا،
ئانىده‌ك غه‌مگۇزار قايدا.
غېرىپلىق ماڭا يه‌تتى،
قېرىنداشلىرىم قايدا؟

ئاتامنىڭ ئېيتقىنى كه‌لدى،
ئانامنىڭ ئېيتقىنى كه‌لدى.
كىچىك تۇرۇپ باشىمغا،
تۈمه‌نمىڭ بالا كه‌لدى.

جاھانغا پاتمىغان سه‌كه،
قازانغا قانداق پاتقانسه‌ن؟
قازانغا پاتساڭ پاتقانسه‌ن،
تۈۋاقنى قانداق ياپقانسه‌ن؟

ئالا ئاتنىڭ تاقاسىدىن،
چاپاننىڭ ياقاسىدىن.
شه‌رىمدىن كېته‌ي ده‌يمه‌ن،
ۋاپاسىزنىڭ جاپاسىدىن.

يۇقۇرى مه‌لده ناخشا ئېيتسام،
تۆۋه‌ن مه‌لده تىڭشايدۇ.
چىمه‌ن دوپپا كىيىپ ئالغان،
مېنىڭ يارىمغا ئوخشايدۇ.

سانالىق سه‌ككىز ئاي بولدى،
جۇدا بولدۇم ۋىسالىڭدىن.
يۈره‌گىم خۇن بولۇپ ئاقتى،
سېنىڭ ئىشقى پىراغىڭدىن.

كەتتى دەپ كۆڭلۈڭنى بۇزما،
كەتمىسەم نالەش ساڭا.
يىغلىسام ياشىمنى ئېيتاي،
ياغلىغىڭ قالسۇن ماڭا.

كۆككىنە كەپتەر بولۇپ،
سايلاردا گۈگۈكلاپتىمىز.
بىۋاپا سەن يار ئۈچۈن،
زارۇ - زار يىغلاپتىمىز.

كۆككىنە كەپتەر ئەمەسمەن،
كۈندە - كۈندە كەلگىلى.
ئايدا - يىلدا بىر كېلەرمەن،
ئاي يۈزۈڭنى كۆرگىلى.

سايدا ئۈنگەن ساي دەرەخنىڭ،
سايىسى سايغا چۈشەر.
شۇ جوگانىڭ مەيلى بولسا،
بىر كۈنى قولغا چۈشەر.

ياغلىغىمنى كۆك بوياتتىم،
بىر يېقىنى ھاۋارەڭ.
يېڭى باغدا ئالماپىشتى،
كۈندە كېلىپ ئالما يەڭ.

كۆككىنە كۆينەك كىيىپسىز،
كۆپلەنگۈچى باردۇر ساڭا.
ھەپتىدە كۆرسەم بويۇڭنى،
ھەر كۈنى ناشتا ماڭا.

ئاقىنە كۆينەك كىيىپسىز،
كۆككىنە جىيەك تۇتۇپ.
يوتا سالمىدىڭ جوگان،
قاپسىزغۇ ئىگەك تۇتۇپ.

ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ يۈرۈرمەن،
مەن غېرىپ تاغ باشىدا.
يۈرۈشۈم پاشا ئەمەسمۇ،
ئولتۇرسام يار قاشىدا.

مەن كىچىك نادان ئەمەسمەن،
قەدرىڭنى بىلمىگىلى.
گۈل قىلىپ باشىمغا سانچاي،
بۇ جاھاندا ئۆلمىگىلى.

زەپەرەڭ نەدە بولۇر،
سۇدىن تووەن لايدا بولۇر.
ھەر كىشىنىڭ ئەقلى بولسا،
يارنىڭ كويىدا بولۇر.

بۇ مېلىس مېلىس بولامدۇ،
بىزنىڭ يارنى چىللىماي.
بىزنىڭ يار مېلىسقا كەلسە،
ئالما قىلىپ ئوينىتاي.

كىچىككىنە كەپەم بولسا،
سارايىنىڭ كېرەگى يوق.
كۆڭلۈمدىكى يارىم بولسا،
بايلىقنىڭ كېرەگى يوق.

خەت يېزىپ نامە ئەۋەتتىم،
مېھرىۋان يارىم ساڭا.
ئوقۇتۇپ سەن ئاڭلىساڭ،
مەلۇم بولۇر ھالىم ساڭا.

كېچە - كۈندۈز يىغلىماقتىن،
ئۆزگە ئىش يوقتۇر ماڭا.
بۇ مېنىڭ يىغلاغىنىمنى،
كىم بېرىپ ئېيتۇر ساڭا.

ئىشىك ئالدى تاختا كۆۋرۈك،
ئاتلاپ قانداق ئۆتەرمەن؟
يار ئۆتى يامان تۇرسا،
تاشلاپ قانداق كېتەرمەن؟

ئەجەپ ئوخشاپتۇ بۇ بۇغداي،
كۆرۈنگەن خامانمىدۇ؟
ئالته ئاي بولدى كۆرمىدىم،
سۆيگەن يارىم بارمىدۇ؟

ماچاك ① يولى يانتاقلىق،
پۇتقا سانچسا جان تاتلىق.
شۇ كۈنلەردە يار تۇتسام،
ئۆلۈپ كەتتى رەھمەتلىك.

ئاي يۈزۈڭنىڭ شولىسى،
چۈشتى چىنە - پىيالىگە.
كەلمەمدۇ رەھمىڭ سىنىڭ،
مەندەك يىتىم بىچارىگە.

ئاق جۈجەمنىڭ شىخىنى،
قارا جۈجەمگە ئۇلىسام.
كۆڭلى قارا ئالدامچىنى،
بۇ جاھاندا قويمىسام.

ساغىرىپ ئۆلمەس كىشى،
ياردىن ئايرىلغان بىلەن.
مەنمۇ ئۆلمەسمەن يارىم،
سەندىن ئايرىلغان بىلەن.

ئالته ئاي يوللار مېڭىپ،
پۇتۇمدا دەرمان قالمىدى.
قارچۇغام قولۇمغا چۈشتى،
ئىچىمدە ئارمان قالمىدى.

دىل ئىكەننى بىلمىدۇق،
دىلئار ئىكەننى بىلمىدۇق.
مىسقىلى مىڭ تەڭگىلىك،
گۆھەر ئىكەننى بىلمىدۇق.

قالىغاچ ئۆزى قارا،
ئۇچسا ئۈنىڭ باغرى ئالا.
ئالته ئاي ئوتىدا كۆيسەم،
بىلمىگەن كۆڭلى قارا.

يارى تۇتتۇم دەپتىمەن،
ئىچىمگە ئوتنى ساپتىمەن.
كەيىندىن ئەگەشتۈرۈپ،
قېينىسا بىلمەيتىمەن.

ئالمىلىق باققا كىرىپ،
بىر ئالمىنى دەمدۇ كىشى.
ئالمىدەك يارى تۇرۇپ،
دىۋانىنى دەمدۇ كىشى.

قاشىنىڭ قارىسى سەندە،
دەتنىڭ تولىسى مەندە.
جامالىڭنى بىر كۆرۈپ،
ئاي يۈزۈڭگە مەن بەندە.

كەرچى، كۆكيار تاغلىرى،
ئىپار پۇرايدۇ باغلىرى.
قاچان كۆڭلۈمدىن كېتەر،
چىنىگە قۇيغان چايلىرى.

دەت كەلدى، پىغان كەلدى،
مەن ئەمدى ساقايماسمەن.
يارىمدىن خەۋەر ئالسام،
ساقىيۇرمەن، ئۆلمەسمەن.

كەتسەڭ كېتىۋەر يارىم،
سەن بىلەن نىمە پەرۋايىم.
قول سىلىپ چىقىپ كەتسەم،
شەر - شەردە مىنىڭ يارىم.

① ماچاك - پىچان ناھىيىسىدىكى بىر يېزا.

چىراقلار ئۆچۈپ قاپتۇ،
پەرلەپ قويسا بولمامدۇ؟
بىزنىڭ يارلار كەلمەپتۇ،
چىللاپ قويسا بولمامدۇ؟

تۇر ئۇستىدە تۇرۇۋېمەن،
قانداق ئېيتاي ناخشىنى.
بىزنىڭ يارلار كەلمىسە،
كىمگە ئېيتاي ناخشىنى.

قولۇمدىكى قۇشۇمنى،
پىشايۋانغا ئۆگەتتىم.
ئىچىمدىكى دەردىمنى،
مېلىس ئېيتىپ تۆگەتتىم.

ئىزلىمەس كۆڭلۈم مېنىڭ،
ئىزلىگەنىنىڭ يارى بول.
كىم سېنى يارىم دىسە،
بېرىپ شۇنىڭ گۈلزارى بول.

قېشىڭىزنىڭ قارىسى،
قارامۇقنىڭ دانىسى.
ساڭا مېنىڭ ئەل بولمىغىم،
ئاسمان - زېمىن ئارىسى.

تەپسەم ساندۇق ئاچىلۇر،
گۈل باشىمغا سانچىلۇر.
شۇ مېنىڭ خەستە كۆڭلۈم،
يارنى كۆرسە ئاچىلۇر.

قارىسام كۆزۈم يەتمەس،
قىچقارسام ئۈنۈم يەتمەس.
سەن يارنى خىيال قىلسام،
گېلىمدىن غىزا ئۆتمەس.

تاغ. تۆۋىدە ئۆيۈم بار،
لەمەن قالاپ چوغۇم بار.
كۈندە - كۈندە كەلسىڭىز،
قۇم چۆگۈندە چېيىم بار.

يار كېلىپمۇ ياتىدۇ،
ئاتىنى باغلاپ ياتىدۇ.
ئاتىغا بانا قىلىپ،
يارنى ساقلاپ ياتىدۇ.

ئاسمانغا چىقالامسەن،
بۇلۇتنى مىنالامسەن؟
ئۆزى كەلمىگەن يارنى،
چىللاپ كەلتۈرەلامسەن؟

ئېگىز تاغلار تۇمانىسىز،
كۆيۈپ قالدىم تۇيمايسىز.
سىزنى بىزگە قوشمىغان،
نىيىتى يامان ئىمانسىز.

ئىشىگىڭدىن ئۆتكەنىگە،
شۇ كۆۋرۈكنى سالدىڭمۇ؟
ئونبەش كۈنلۈك ئالەمدە،
شۇ كويلارغا سالدىڭمۇ؟

ساماۋەرىم بولسىدى،
چايلار قايناپ تۇرسىدى.
بىر چىنە چاينى ئىچكۈچە،
يارىم ئويناپ تۇرسىدى.

ئىشىك ئالدى قۇم بولسا،
زىلۋا تېرەك ئۆسمەمدۇ.
كۆڭلىدىكى يار بولسا،
كۆڭۈل تاغدەك ئۆسمەمدۇ.

مېلىسلارنى ئوينايمىز،
ئارلىقتىكى قىرماقتا.
بىزنىڭ يارلار ئوينايدۇ،
بارماقتىكى تىرناقتا.

داپ چېلىپ، ناخشا ئېيتىپ،
مېلىسلارنى ئوينايمز.
ئاڭلاڭلار خالايىقلار،
ھېرىپ قالدۇق توختايمز.

ئاسماندا تولۇن ئايىم،
تۇرپاندا مېنىڭ جايىم.
ئاڭلاڭلار خالايىقلار،
گۈل قىسقان مېنىڭ يارىم.

مۇنارىمغۇ، مۇنارىم،
كۆردۈڭمۇ مۇنارىمنى.
ئىزلەپمۇ تاپالمايسەن،
مېنىڭدەك مۇنايىمنى.

سۇ بېشى سىڭگىم ئارا،
لەمجىن بىلەن خاندۇ ئارا.
سەككىز ئاي ئوتىدا كۆيسەم،
بىلمىگەن كۆڭلى قارا.

ھاۋادىن يېغىن ياغسا،
ئۆيگە تامدۇ تامچا.
سەن يارنى خىيال قىلسام،
پۈتۈم ئات، قولۇم قامچا.

ھاۋادا پارچە بۇلۇت،
يامغۇر يېغىپ ئۆتكەن يوق.
ئىككى ئاشىق بىر بولۇپ،
مۇرادىغا يەتكەن يوق.

ئايدىڭ بولدى كۈندۈزدەك،
قويلار ياتۇر يۇلتۇزدەك.
يار قېشىغا مەن بارسام،
ياتار ئۇ قىزىلگۈلدەك.

قاشنى قاشقا ئۇلسا،
بۇغدايغا باغلىق بولغۇدەك.
يېڭى يار تۇتقان كىشى،
سەۋدايى ئاغرىق بولغۇدەك.

قارا قاشىم بار مېنىڭ.
قارا قاش لازىم ئەمەس.
بىر ئاداشىم بار مېنىڭ،
ئىككى ئاداش لازىم ئەمەس.

ئېرىقنىڭ ئىچى ئالا،
بىزنىڭ ياركىچىك بالا.
كىچىك بولسا چوڭ بولا.
ھەركىم كۆيگىدەك بولا.

ئات مىندىم ئىگەر بىلەن،
باشقۇردۇم يۈگەن بىلەن.
يۈرىگىم كاۋاپ بولدى،
سىزگە ئېيتمىغان بىلەن.

ئاتنى مىندىم يۈگەنسىز،
پۇت-قوللىرىم كېلەڭسىز.
ئۆزەڭ بىلىپ كەل دىسەم،
شۇنداقىنا كېلەمسىز؟

كۆردۈڭمۇ قەلەم قاشنى،
چايناپ بېرىدۇ ماشنى.
ئىچ دىسەڭمۇ ئىچمەيمەن،
يارىم ئەتمىگەن ئاشنى.

يارىم ئۆتتى يانىمدىن،
كۆيۈپ ئوتتى جانىمدىن.
ئۆلمەي تىرىك ئايرىلدىم،
جاندىن ئەزىز يارىمدىن.

بېغىڭغا كىرىپ ئېلىپ،
ئۆرۈك ئىرغىتاي يارىم.
ناخشامغا قوشۇپ ئېلىپ،
سېنى يىغلىتاي يارىم.

بۇ دالان ئىگىز دالان،
پەنجىرى كىچەك دالان.
بىزنىڭ يارنىڭ خالتىسى،
ئۈزۈم، ياڭاق، قەن، چىلان.

ئىچىلمىغان گۈللەردىن،
ئىچىلسا تىكەن ياخشى.
بىۋاپا يار سۆيگەندىن،
تەنها يۈرگەن مىڭ ياخشى.

ئىشىمنى قويۇپ بەردىم،
كۆرۈنگەن دالا-تۈزگە.
كۆرسەڭلەر سالام دەڭلەر،
بىزنىڭ يار قارا كۆزگە.

يارىم ساڭا گۈل بېرەي،
ماڭا كەلدى بۇ تەلەي.
كۆڭلۈمدىكى سەن تۇرساڭ،
ئۆلەيمۇ كۆڭۈل بەرمەي؟

قىزىلگۈلدىن باشقىنى،
باققا كىرىپ ئۈزمەيمەن.
كۆڭلۈمدىكى يارىم بار،
باشقىسىنى سۆيمەيمەن.

شايى-شايى ئەمەسمۇ،
ئەتلەس پۇلغا كەلمەسمۇ.
بىلمەي دوست بولۇپ قاپتۇق،
بىۋاپاكەن ئەمەسمۇ.

ئاغرىنمىغىن مېنىڭدىن،
ئانچە-مۇنچە ئويلاپ قوي.
بارچە گۇنا ئۆزەڭدە،
پىشانەڭنى سىلاپ قوي.

ئەجەبمۇ ياراشىپتۇ،
ئەتلەس كۆينەك ئۇچاڭغا.
كۈندە نەچچە كېلمەن،
قەلەندەردەك كوچاڭغا.

تار كوچاڭدىن ئۆتمەيمەن،
دەرىزەڭدىن پاتمايمەن.
كۆيگىنىڭنى بىلمىسەڭ،
مۇرادىمغا يەتمەيمەن.

ئېيتىڭلار مېنى يارغا،
چىقىڭلار مېنى يارغا.
ئاخشا ئېيتقان گۇنايىمغا،
ئېسىڭلار مېنى دارغا.

مېھرىڭ بىلەن قارايسەن،
زۈلپۈڭ بىلەن باغلايسەن،
مەن ساڭا نىمە قىلغان،
ئۆلتۈرگىلى چاغلايسەن؟

گۈليار-گۈليار ئەمەسمۇ،
تېگى مەيدان ئەمەسمۇ.
بىزنى ۋەيران قىلغانلار،
ئۆزى ۋەيران ئەمەسمۇ.

بىۋاپالىق قىلدىڭ سەن،
سېنى ھەرگىز دىمەسمەن.
ئالمىسا خۇدا جاننى،
دەردىڭدە مەن ئۆلمەسمەن.

ئىككى كۆزۈڭ ئوخشايدۇ،
چىمەندىكى بۇلاققا.
بىر كۆرۈپ جامالىڭنى،
ئەجەپ قالدىم پىراققا.

خەلقى ئالەم ئالدىدا،
قالدىم ئەمدى سوراققا.
مەن قاچانمۇ يېتەرمەن،
يارىم بىلەن مۇراتقا.

ئۆستەڭ بويىدا تاللار،
ئاللا سالدۇ باللار.
ئاللىسىغا كۆيمەكلەر،
ئوتقا سالدۇ باللار.

ئېشەكچى دىمەڭ بىزنى،
قەشقەر يولدا كارۋان.
سارغايدى دىمەڭ بىزنى،
يار دەردىدە سارغايغان.

ئىشكنى قىيا ئاچقىن،
بوينۇڭنى كۆرۈپ ئالاي.
بوينۇمنى قىسىپ تۇرۇپ،
دەردىمنى تۆكۈپ ئالاي.

ئىلخودىن كەلگىچە،
تېرەككە يولەنگەنسەن.
مېنى مۇنچە كۆيدۈرۈپ،
نىمشقا تۆرەلگەنسەن؟

بۇگۈن ئايغا ئونسەككىز،
لېۋەن يار ئەجەپ كەپسىز.
باشقىلاردىن ئاڭلسام،
سىز مېنى يامان دەپسىز.

پىشايۋاندا تۇرۇپسەن،
شەرەت قىلىپ ئاتتىم تاش.
كۆيگىنمنى بىلمدىڭ،
كۆڭلى قارا، باغرى تاش.

يانغاننى چىراق دەڭلەر،
كۆيگەننى پىراق دەڭلەر.
ئۆزى كەلمگەن يارنى،
كۆڭۈلدىن يىراق دەڭلەر.

ئۆستەڭ بويىدا شاتۇت،
غۇنچە بويلۇقنى يار تۇت.
غۇنچە بويلۇق يارىڭغا،
ئالما بىلەن ئانار تۇت.

ئوما بولدى ئوغاق سال،
چاچلىرىڭغا تاغاق سال.
يارىڭ ماڭسا سەپەرگە،
ئويناپ كۇلۇپ يولغا سال.

ئاسماندىكى ئايىم يوق،
كۆڭلۈمدىكى يارىم يوق.
دەرتلەرنى تولا تارتقاچ،
ئاۋالقىدەك ھالىم يوق.

كۆيدۈمغۇ مەن كۆيدۈمغۇ،
يارىم ساڭا كۆيدۈمغۇ.
كۆيگەنگە ئىشەنمەسەن،
دەرت-كويۇڭدا يۇردۇمغۇ.

ئەجەپمۇ كۆيسەن ساڭا،
كۆيگىنىمنى بىلەمسەن؟
تەلمۈرۈپ كۆزۈم سەندە،
بىر قارساڭ ئۆلەمسەن؟

ئىگىز تاققا چىقتىممەن،
سىرىلدىم چۈشەلمەيمەن.
قىلغىنىڭغا كۆيدۈممەن،
ۋەدەڭگە ئىشەنمەيمەن.

ئاي مەسەللىك يارىم سەن،
كۈن مەسەللىك يارىم سەن.
چۈشۈمگە كىرىپ قاپسەن،
بۇ دۇنيادا بارمۇ سەن؟

چاينى ئىچتىم جوزىدا،
تولدۇردۇم پىيالىدا.
سوراپ بېقىڭ يارىمدىن،
كىم باردۇر خىيالىدا؟

ئاي يۇزۇڭنىڭ شولىسى،
چۈشتى پىيالە-چىنىگە.
ئەجەپ رەھىمىڭ كەلمىدى،
مەن غېرىپ بىچارىگە.

ئۆگزەڭگە چىقىۋاپسەن،
ئېچىلغان قىزىلگۈلدەك.
ناز بىلەن قاراپ قويساڭ،
جانغا-جان قوشۇلغۇدەك.

ئاتمىش ئالتە دەريا سۈيى،
بىر بولۇپ ئاقتى.
سەن يارىمنى كۆرەي دىسەم،
ئۆقەتىنىڭ ۋاقتى.

ئىگىز - ئىگىز دالانلارغا،
شوتا قويۇڭلار.
قىز-چوكانلار توختاپ قاپتۇ،
پوتا سىلىڭلار.

قۇرۇق ئۇزۇم بېرىپ يۇرۇپ،
ئۇنۇتتۇڭ مېنى.
زىنداندىكى گۇناھكاردەك،
قۇرۇتتۇڭ مېنى.

قاتا-قاتار كۆرۇنگەنلەر،
كارىز داراغى.
بىزنىڭ يارنى كۆرسەتمىگەن،
يولنىڭ يىراغى.

لەمجىنلەردىن ئۆتمىگۈچە،
خاندو كۆرۇنمەس.
ئاقبوز ئاتنى مىنمىگۈچە،
يارىم كۆرۇنمەس.

قوشقۇۋۇقتىن قىز چىقىدۇ،
غۇلۇپنى تولغاپ.
ئالما بىلەن سېلىپ تازا،
يىغلىتىپ ئويناپ.

يىغلىماڭ قىز، يىغلىماڭ قىز،
ئەتە كېلەرمىز.
ئالتە پارچە ناۋات شېكەر،
ئالغاچ كېلەرمىز.

ئۈچتىن-ئۈچتىن ئىزمە تۈگدۈم،
گۆھەر ئەمەسمۇ.
بىرنى كۆرۇپ، بىردىن كەچكەن،
سەن يار ئەمەسمۇ.

ئاتلار ئورۇق، يوللار يىراق،
گوبى ئەمەسمۇ.
گوبىدىكى بىزنىڭ يارغا،
ئۇۋال ئەمەسمۇ!

مەن يارنى كۆردۈم،
مەستانە بولدۇم.
خەقتىن يوشۇرۇپ،
ئاشكارا بولدۇم.

ئاشكارا قىلغان،
قارا كۆزۇڭدۇر.
ئاۋارا قىلغان،
شىرىن سۆزۇڭدۇر.

بارماڭ دەيدۇ، تۇرماڭ دەيدۇ،
مەيلىم ئۆزەمنىڭ.
سەكسەن تاياق ئۇرغان بىلەن،
يارىم ئۆزەمنىڭ.

ئالتۇن غۇلۇپ سەكسەن يەردە،
كىلىتى مەندە.
بىزنىڭ يارلار كەتكەن بىلەن
كۆڭلى مېنىڭدە.

Altunoq

ئىگىز-ئىگىز تاغ باشىدىن،
سېرىلدىم تۆزگە.
قىزىلگۈلنىڭ غۇنچىسىدەك،
ئېگىلدىم سىزگە،

ئېگىلمەڭ قىز، ئېگىلمەڭ قىز،
ئەرتە كېلەرمىز.
قىزىلگۈلنىڭ غۇنچىسىدىن،
ئالغاچ كېلەرمىز.

بىزنىڭ يارلار ئوبدان يارلار،
مېلىس ئوينايدۇ.
شۇنداق ئوبدان يىگىتلەرگە،
پوتا سالمايدۇ.

ئاتىم بولسا، ئاتىم بولسا،
ئالا ئاتىم بولسا.
سەن يارىمنى سېغىنغاندا،
قاناتىم بولسا.

ھاۋامىكىن، بۇلۇتمىكىن،
ياغمۇر تامچىلۇر.
سەن يارىمنى كۆرۈۋالسام،
كۆڭلۈم ئاچىلۇر.

ئىگىز-ئىگىز تاغ باشىدا،
چىراق كۆيەدۇر.
چىراق ئەمەس يارىمنىڭ ئوتى،
باغرىم كۆيەدۇر.

ئېتىم جەدە، ئېتىم جەدە،
مىنگىنىم نەدە؟
غانجوغامدا بەش جىڭ شاراپ،
ئىچكىنىم نەدە؟

قارا ئاتىم، قارا يايلا،
قارا ئاغامچا.
ئىگە توقۇم يولدا قالدى،
بېلىمدە قامچا.

يامان يولۋاس يولدا ياتىپ،
شىرغا يول بەرمەس.
ئاتىسىدىن قاغىش ئالغان،
ئىلگىرى كەلمەس.

توپلىغۇچى: ئەخمەت ھۆسەيىن

بۇلاق (ئومۇمى 13 - سان)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تۈزدى ۋە نەشر قىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
فورماتى: 1092 × 787 مىللىمېتىر 1/16
1984 - يىل 7 - ئاي 1 - نەشرى

كىتاپ نومۇرى: M10098·896

源 泉 (维吾尔文,丛刊,总第13期)

(ئۈرۈمچى شەھەر ئازاتلىق كوچا № 306)
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
باسما تاۋىقى: 16·5
1985 - يىل 1 - ئاي 1 - بېسىلىشى

تىراژى: 1—9،000 باھاسى: 1.25 يۈەن